

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
“ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,,

*Βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐν Παρισίοις
Ἑταιρείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν*

ΤΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΓΡΑΦΕΙΑ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ : ΟΔΟΣ ΒΟΥΛΗΣ 20^Α
1939

ΤΟ ΤΑΞΕΙΔΙ ΤΟΥ JOHN COVEL
ΑΠΟ ΚΩΝΙΠΟΛΕΩΣ ΕΙΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΝ ΤΩ 1675

Εἰς τὸν Ι' τόμον τῶν «Θρακικῶν» (Σ. 128—136) ἐδημοσιεύθη κατὰ μετὰφρασιν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Θυατείρων κ. Γεωμανοῦ Στρινοπούλου ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 22912, σελ. 179, κώδικος τοῦ ἐν Λονδίῳ Ἀγγλικοῦ Μουσείου, τὸ ἀφορῶν τὴν Σηλυβρίαν ἀπόσπασμα ἐκ τῆς περιηγήσεως τοῦ ἐφημερίου τῆς Levant Company ἐν Κ/πόλει John Covel. Ἡδη κατὰ μετὰφρασιν τοῦ ἰδίου Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Θυατείρων δημοσιεύομεν τὸ ὑπόλοιπον μέρος, θερωῶς εὐχαριστοῦντες αὐτόν.

Ἄπολογισμὸς τοῦ ταξιδίου μας εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν 1675.

Πρέπει νὰ σημειώσῃτε, ὅτι ἐν Τουρκίᾳ οἱ ταξιδιῶται ὑπολογίζουν τὸν δρόμον των μὲ ὥρας καὶ ὄχι μὲ μίλια. Παρὰ ταῦτα ἕκαμα ἓνα ὑπολογισμὸν τοῦ ταξιδίου ἐκάστης ἡμέρας καὶ κατὰ τοὺς δύο τρόπους ὑπολογίζων 3 μίλια δι' ἐκάστην ὥραν καὶ πράγματι πιστεύω, ὅτι ἐν γένει ἡ πορεία μας ἐβάδισεν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἀναλογίαν αὐτήν.

Μαΐου 2 1675

Πρὸς τὸν Μικρὸν Τσεκμετζὲν ὥραι 7 1)2 μίλια 25

Μίαν Κυριακὴν μετὰ τὴν ἑωθινὴν προσευχὴν καὶ ὀμιλίαν ἐξεκινήσαμεν ὄντες περὶ τοὺς 100 ἵππους. Ὁ Μυλόρδος καὶ ὁ Sir Tho. Baines ἐπέβαινον ἐπὶ ἐνὸς εἵδους διπλοῦ ἐφιππίου, χρησιμοποιοῦμένου ὑπὸ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἐν Τουρκίᾳ, φερομένου ὑπὸ τεσσάρων ἡμιόνων κεκάλυμμένων ὑπὸ λεπτοῦ ἐπεξεργασμένου ὑφάσματος. Τὸ ὄνομα διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ εἶναι Tarct-revan, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τρέχον κάθισμα (tarct=σέλλα, revan=τρέχουσα) ἐν Περσικῇ γλώσσῃ, παρ' ὧν (Περσῶν) ἔλαβον τὸ πρᾶγμα αὐτό. Τέσσαρες ἐπιβαίνοντες ἡμιόνων ἦσαν ὠρισμένοι νὰ ἐπιβλέπωσιν αὐτὸ καὶ δύο Meslagees ἢ λαμπροὶ δρομεῖς νὰ προηγούνται αὐτοῦ. Ἐφερον ἐπὶ μιᾷς μεγάλης ῥάβδου ἢ δοκοῦ ἓνα σίδηρον κατεσκευασμένον ὡς οἱ ἰδικοὶ μας πυρσοί, ἐν τῷ ὁποίῳ ὅταν ἐβράδυαζεν ἔθετον rîpus sylvestris, τὸ ὁποῖον καλοῦσι sherah ἢ χερὰ (Σημ. Μετ. τσερὰ ἴσως) καὶ ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι λίαν παχὺ καὶ λιπῶδες, ἀνάπτει καὶ καίεται καλῶς

καὶ ἀντέχει ἐπὶ μακρόν. Ἄλλ' ἵνα ἀνάψωσι τὸ πῦρ ἕκαστος ἔχει τὸν σάκκον αὐτοῦ πλήρη ἀπὸ ροκανίδια καὶ πελεκούδια, μὲ τὰ ὅποια ἀνάπτουν τὸ πῦρ αὐτό. Ὅπουδῆποτε ὁ Μυλόρδος μου (τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν Βεζύρην καὶ ἄλλα μεγάλα πρόσωπα ταξειδεύοντα) κατεσκήνου, ἅμα ὡς ἐνύκτωνε, ἤρχοντο καὶ ἐστύλωνον τὰ δίκην πυρσῶν σίδηρα αὐτά, δξέα ἀπὸ σκοποῦ κατὰ τὸ κάτω ἄκρον, ἀκριβῶς πρὸ τῆς θύρας αὐτοῦ (ἢ πρὸ τῆς σκηνῆς, ἃν κατεκλίνετο εἰς τοιαύτην) καὶ ἔπειτα ἤρχιζον βραχεῖαν προσευχὴν διὰ τὸν Μέγαν Κύριον (τὸν Σουλτᾶνον. Σημ. μεταφρ.) τὸν πρεσβευτὴν (ἢ τὸν πάτριον αὐτῶν) καὶ ὄλην τὴν ἀκολουθίαν: εἰδικῶς ὀνομάζοντες ἕκαστον, τὸν Ταμίαν, τὸν Γραμματέα, τὸν παπᾶν (ἢ Καπελλᾶνον) τοὺς διερμηνεῖς κτλ. Αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθεια τοῦ τόπου καὶ ὅταν οἱ Μεγιστᾶνες ταξειδεύουν τὴν νύκτα ἢ πηγαίνουν τὸ μῆκος μίας ὁδοῦ εἰς τὰς πόλεις αὐτῶν, οἱ Meslagees αὐτοὶ προπορεύονται αὐτῶν ἀντὶ τῶν σαλπικτῶν ἢ πυρσῶν. Ἐκρίνα καλὸν νὰ μνημονεύσω αὐτῶν πλήρως ἐδῶ, διότι πρώτην φορὰν συμβαίνει καὶ θὰ συναντήσης αὐτὰ πολλάκις ἐν τῇ ἐπομένῃ διηγήσει. Ὁ Μυλόρδος μου εἶχε καὶ ἄμαξαν, ἣτις ἔβαινε παραπλεύρως κενὴ μὲ ἕξ ἵππους (postillons) φάλαρα καὶ ὄλα alla Turchesca (ὡς ἡ μόδα ἐδῶ) ὁ ἀμαξηλάτης ἰππεύει ἐφ' ἐνὸς τῶν ὀπίσω ἵππων καὶ ὄχι εἰς τὸ κάθισμα, καίτοι κάποτε παρετήρησα καὶ τοῦτο ἐπίσης. Ὁ πρῶτος Turgeman (ἢ ὡς κοινῶς καλοῦμεν αὐτὸν ὁ Δραγουμᾶνος) ἔχει τὴν ἰδικὴν του ἄμαξαν καὶ 4 ἵππους. Ὅλοι οἱ κυριώτεροι ἀκόλουθοι ἔχουσιν ὡσαύτως τὰς ἀμάξας των (ἢ μᾶλλον βαγόνια-ἀμάξας μὲ τέσσαρας τροχοὺς καὶ τινὰς μὲ 4 ἵππους καὶ ἄλλας μὲ δύο, ἄλλας μὲ τρεῖς ἵππους παραπλεύρως ὄλαι. Φαντάζομαι ὅτι αἱ ἰδικαί σας Trigae ἦσαν τοιαῦται. Διότι παρετήρησα ἐδῶ πολλὰ ἀρχαῖα ἔθιμα καὶ συνηθείας παραμενούσας ἔτι ὡς θὰ σᾶς διηγηθῶ ἄλλοτε κάποτε). Ἐγὼ μεταξὺ ἄλλων ὠρίσθην νὰ ἔχω μίαν (ἄμαξαν) ἵνα φέρῃ τὰ ἐνδύματά μου καὶ ἄλλας ἀποσκευάς, ὡς εἶχον καὶ τὸν ὑπηρέτην μου καὶ ἕνα Σείζην ἢ ἱπποκόμον, ἵνα φροντίξῃ διὰ τὸν ἵππον μου. Ἦσαν 60 περίπου τοιαῦτα βαγόνια-ἀμάξια (Σημ. μετ. φορτηγὰ) ἐν συνόλῳ. Μεθ' ὄλης τῆς ἀκολουθίας αὐτῆς καὶ 20 ἕως 30 ξένων, οἵτινες ἦλθον νὰ μᾶς συνοδεύσωσιν ἔξω τῆς πόλεως, ἀφήκαμεν τὸ Πέραν Μαῖου 2 καὶ μολονότι ὁ δρόμος μας ἐκ τῆς Κων]πόλεως εἶναι εὐθύς καὶ βραχύς, ἐν τούτοις ἐπειδὴ εὐρισκόμεθα ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὄχθης τοῦ ὕδατος (The Sinus Ceratinus= Κεράτιος Κόλπος), ἐδέησε νὰ μεταβῶμεν διὰ τῶν λειμώνων, ὅπου τῇ βοήθειᾳ δύο γεφυρῶν ἐπεράσαμεν τὰ δύο ὀρεύματα (ἢ κέρατα) τὰ ὅποια συναντῶνται, ἵνα ἀποτελέσωσι τὸν κόλπον, ὅστις χωρίζει τὸ Πέραν ἀπὸ τῆς Κων]πόλεως. Ἐντὸς 1 1/2 ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ πρῶτον ποτάμιον, καλούμενον πάλαι Βαρβύσης καὶ ἐν μίλιον περαιτέρω διήλθομεν τὸ δεύ-

τερον ποτάμιον πάλαι Κύδαρις. Ἀμφότερα ἔχουσι λίαν ἐμπεριστατωμένως περιγραφῆ μεθ' ὄλων τῶν μικρῶν λόφων καὶ κοιλάδων περίξ αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ P. Gyllius ἐν τῷ Bosq. Thrac. I. 2. c. 3. Μόνον ὁ Βαρβύσης ἔχει ἰσχυρότερον θεῦμα ἰδίᾳ ἐν καιρῷ χειμῶνος, παρ' ὅτι αὐτὸς (ὁ Gyllius) τὸν παριστᾷ ὅτι ἔχει. Κατὰ καιροὺς ἅλα coccia (ἐφ' ἀμάξης) διήλθον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο. Ἐν μίλιον πορρωτέρω ἦλθομεν εἰς τὰ προάστεια τῆς Κων]πόλεως, κοινῶς καλούμενα «τάφος Ἰακώβ», ἀλλ' εἶναι τὰ Κοιμητήρια ἢ Μουσολεῖα διαφόρων Τούρκων Περιγκήπων, Βεζυρῶν, πολεμιστῶν καὶ περιφήμων ἀνδρῶν, μεταξὺ αὐτῶν εἰς ἔκαλεϊτο Jüre, ὧ; νῦν καλοῦσιν Ἰακώβ καὶ οἱ ἀρμένιοι καλοῦσιν αὐτὸν Agur, ὅστις ἔδωκε τὸ ὄνομα εἰς τὴν θέσιν αὐτήν. (Σημ. Μεταφρ. πρόκειται προφανῶς περὶ τῆς θέσεως Ἐγιοῦπ). Καὶ ἐγὼ πράγματι πιστεύω, ὅτι ὁ Gyllius I. 2. c. 2 εἴτε ἠπατήθη εἴτε κακῶς ἐπληροφορήθη, ὅταν καλῆ αὐτὸν Ἀϊβασάριον διότι οἱ Τοῦρκοι καλοῦσι τὴν θέσιν Asübazar· ὅπερ εἶναι ἢ θέσις τῆς ἀγορᾶς τοῦ Jür, Bazar οὔσης ἐν τῇ Τουρκικῇ γλώσσῃ τῆς Ἀγορᾶς, οἷον Μπαλοῦκ παζὰρ κτλ. ἢ ἀγορὰ τῶν ἰχθύων κτλ.

Πολλάκις διέτριψα μεταξὺ τῶν τάφων, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ἀναφέρω εἰς μᾶλλον κατάλληλον τόπον καὶ χρόνον. Ἀπὸ τοῦ Γιοῦπ-πάζαρ ἦλθομεν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Σταμπούλ, ἅτινα ἀπέχουσιν ἐκεῖθεν περὶ τὸ 1½ μίλιον. Καὶ προχωρήσαντες ἐν μίλιον πορρωτέρω ἦλθομεν εἰς τὴν Πύλην τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὁπόθεν ἐσυνεχίσασμεν τὴν εὐθείαν μεγάλην ἀκολουθοῦσαν ὁδόν. Τρία μίλια μακρὰν διεσχίσασμεν ἐν μικρὸν ρυάκιον, οὐχὶ ἀξίον νὰ σημειωθῆ, ἀλλ' ἀπεφάσισα νὰ καταγράψω κάθῃ τρεχούμενον ὕδωρ, ὥστε (εἰ δυνατόν) νὰ δυνηθῶ νὰ δώσω ὀλίγον φῶς εἰς τοὺς ἀρχαίους σας Γεωγράφους, τῶν κοινῶν ἡμῶν χαρτῶν (Ortelius, Πτολεμαῖος, Sanroin κτλ.) ὄντων λίαν ἐσφαλμένων. Ἀφήκαμεν δύο μικρὰς Τουρκικὰς πόλεις εἰς τὴν δεξιὰν ἡμῶν χεῖρα Dauid Basha (Δαβὶδ Πασᾶ), ἐν μίλιον μακρὰν τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἄλλο τόσον μακρότερον Hasnadarkioï (πόλις τοῦ θησαυροφύλακος) c u i εἶναι ἢ κοινὴ κατάληξις ὡς ἐν τῇ Ἀγγλικῇ ton, don (Σημ. Μεταφρ. = πόλις) καὶ σημαίνει χωρίον ἢ πόλιν. Ὅλιγον τι ἐκεῖθεν τοῦ ῥηθέντος ρυακίου ὑπάρχει ἐν πολὺ πλατῷ Τσιναρ (=πλάτανος) μεθ' ἑνὸς τετραγώνου πρασίνου ὑψωμένου περίξ αὐτοῦ, καὶ μία λίαν ὠραία κρήνη πλησίον. Ἐδῶ κατὰ τὸ θέρος πολλοὶ ἔρχονται, ἵνα λάβουν τὸ Spasso (Σημ. Μεταφρ. =περίπατον) καὶ ἀναψυχὴν ἐν τῇ σκιᾷ (τὴν ὁποία ῥίπτει τὸ δένδρον ἐκεῖνο) καθήμενοι ἐπὶ ταπήτων μὲ καπνόν, καφέ καὶ καθαρὸν ὕδωρ κτλ. Τρία μίλια πορρωτέρω διασχίζομεν δύο ἄλλους μικροὺς ρυάκας, οἷτινες συννενομένοι (καὶ ὡς ὑποθέτω) καὶ μετὰ τοῦ προηγουμένου, ἀποτελοῦσιν ἐν εὐρῷ θεῦμα, ὅπερ εἰσβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν μεταξὺ Σταμπούλ καὶ ἀκρωτηρίου Στεφάνου, τοῦ στομίον εὐρι-

σκομένον εἰς 2 μιλίων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ τελευταίου, ὕπερ διὰ τὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ, εἰκάζω, ὅτι εἶναι τὸ Ρήγιον ἐν τῷ Itin. Burdigalensi κοινῶς προστεθειμένον εἰς τὸ τέλος τοῦ Antonius... Ἐν μίλιον πορρωτέρω εὔρηται εἰς ποταμίσκος (τότε ἦτο ξηρὸς) μετὰ λιθίνης γεφύρας ἐξ ὃ τὸξων καὶ ὀλίγον τι πορρωτέρω ἐν ἑνάκιον μεθ' ἑνὸς λιθίνου τόξου ὑπεράνω αὐτοῦ. Πιστεύω πράγματι ὅτι ὅλα ταῦτα ἐνοῦνται καὶ εἰσβάλλουν εἰς τὴν θάλασσαν ὡς εἶπον ἀνωτέρω, διότι ὅλος ὁ δρόμος ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου εἶναι χαμηλὸν ἐπίπεδον ἔδαφος καὶ εἶναι δυνατόν νὰ συνεννοῦνται ἐν αὐτῷ προχωροῦντα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἄλλ' εἶμαι πεπεισμένος περὶ τούτου διότι μετέβην εἰς Μικρὸν Τσεκμετζὲν πολλὰκις διὰ θαλίση; καὶ οὐδαμοῦ παρετήρησα ἄλλην διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν εἰμὴ εἰς τὴν ῥηθείσαν θέσιν. Ἐφθάσαμεν ἀπὸ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰς τὸν Μικρὸν Τσεκμετζὲν εἰς 4 ὥρας· πρέπει νὰ εἶναι περὶ τὰ 12 μίλια.

Pontificcoli

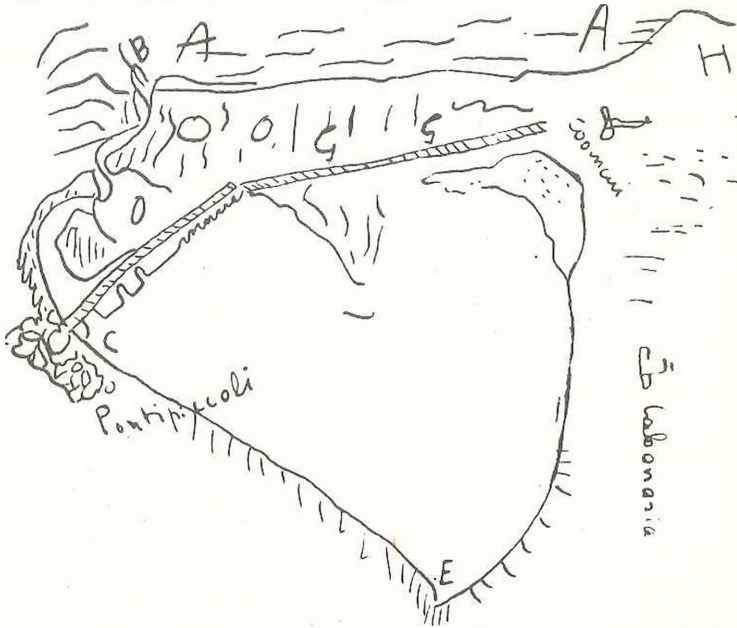
Καλεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων Κιουτσουκ Τσεκμετζὲ (δηλ. μικρὸν Ἐρμάριον), ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων «μικρὸ Χωριὸ» ἢ μικρὸν Χωριόν. Κατοικεῖται μέρος ὑπὸ Ἑλλήνων μέρος ὑπὸ Τούρκων καὶ εἶναι τοῦ μεγέθους περιῖπου τοῦ Newmarket, ἔχει μίαν πλατεῖαν ὁδὸν τὴν ὁποίαν διασχίζει ὁ δρόμος ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουν καταστήματα τροφίμων, μηχανικοί, καὶ κατασκευασταὶ τῶν χρωιδῶν διὰ τοὺς ἵππους, σιδηρουργοὶ κτλ. ὅλοι κατάλληλοι διὰ ταξειδιώτας Ὑπάρχουν διάφορα χάνια ἢ Καραβανσεράϊα, σταῦλοι καὶ κατοικίαι διὰ διαβάτας τ. ἔ. τόποι καὶ προμήθειαι δι' ἵππους καὶ ἡμιόνους καὶ παρ' αὐτοὺς τόπος δι' ἀνθρώπους ἵνα κατακλιθῶσιν. Ἄλλ' ἐὰν δὲν φέρετε μαζί σας τὰ ἐπανωφόριά σας ἢ τὰ ἐφαπλώματά σας, θὰ κατακλιθῆτε κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τοῦ ψυχροῦ δαπέδου ἔδῳ καὶ ὀπουδήποτε τῆς Τουρκίας καθ' ὁδόν. Ὡσαύτως αἱ ζωοτροφίαι σας εἰς μέρη τινα δύναται νὰ παρασκευασθῶσι δι' ὑμᾶς εἰς τοιαῦτα καταστήματα, οἶων ἐμνημόνευσα ἢ ἄλλως δεόν νὰ φέρητε αὐτὰ μαζί σας καὶ νὰ τὰ προσέχητε μόνοι σας ἢ νὰ ζητε με κριθὴν καὶ κομμένον ἄχυρον μετὰ τοῦ ἵππου σας. Ἐδῶ ὁ φροντιστὴς μας εὔρε πολὺ ὠραῖα ψάρια παντὸς εἶδους λόγῳ τῆς θαλάσσης καὶ μιᾶς λίμνης, κειμένης πολὺ πλησίον, ἀλλ' εἰς ἄλλας πόλεις οἱ ταξειδιῶται δὲν εὐρίσκουν ἄλλο τι ἢ πρᾶσα, σκόροδα, κρομμύδια, ψωμί, ἄλας, παστωμένας ἐλαίας, λάχανα, ἀγγούρια, πεπόνια καὶ τὰ ὅμοια. Μικρὰ τεμάχια ψητοῦ κρέατος, τὰ ὁποῖα ὀνομάζουσι K e b a b, ἀλλ' οὐδέποτε μεγάλα τεμάχια ψητοῦ (Ἄγγλ. Joinds) ῥύζι, τηγανίτας καὶ διάφορα εἶδη φαγητῶν ἐκ ζυμαρικῶν. Ἐπειδὴ εἶμεθα τόσον πολυάριθμοι πάντοτε εἰς ἀνθρώπος προηγίτο καὶ μετέβαινε εἰς ἕκαστον Κονάκι ἢ Σταθμὸν καὶ ἠγόραζε, πρόβατα, βῶδια, μοσχάρια καὶ τὰ ὅμοια, ὅ,τι ἠδύ-

νατο νὰ εὔρη ἔχων δύο Chianses (?) (Σημ. Μετ. χωροφύλακας) ἵνα βοηθοῦν αὐτόν, ἄλλως ὁ λαὸς εἰς πλείστα μέρη δὲν θὰ ἐπεθύμει νὰ μᾶς δώσῃ τίποτε. Οἱ κάλλιστοι Τοῦρκοι, ὅταν ταξειδεύουν μόνοι, ἀρκοῦνται μὲ τὰς τροφὰς τοῦ δρόμου, τὰς ὁποίας ἀνέφερα ἄνωτέρω. Κατὰ τὴν εἴσοδόν μας πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως εὔρηται τὸ Ἰζαμίον τῶν Τοῦρκων καὶ ἔν Κολλέγιον ἢ ξενῶν (Σημ. Μετ. πρόκειται προφανῶς περὶ Μεδρεσέ) ἀμφοτέρω κτισθέντα ὑπὸ τινος Ἀμπδισαλλάχ (τ. ἔ. τοῦ Δούλου τοῦ Θεοῦ) Τεφτερδάρ (θησαυροφύλακος) τοῦ Σουλτάν Σουλεῦμάν (ἄλλοι λέγουσι: τοῦ Σουλτάν Ὀσμάν). Ἐκεῖ ἐπιτρέπεται συντήρησις τριῶν διδασκάλων τοῦ Νόμου ὡς Σεῖχῶν πρὸς ἓν δολλάριον τὴν ἡμέραν καὶ ὁμοίως, ρύζι, βούτυρον, ψωμί κτλ. δι' αὐτοὺς καὶ ἐπὶ πλέον εἴκοσι σπουδαστὰς ὑπ' αὐτοὺς, οἵτινες μισθοδοτοῦνται μὲ 18 ἄσπρα τὴν ἡμέραν. Ἐκεῖ κατώκησεν ὁ Μυλόρδος μου καὶ ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν αὐτὴν αὐτοῦ· καὶ οἱ τοῦ Μεδρεσέ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις αὐτῶν ἤλθον τὴν νύκτα καὶ ἔφερον πρὸς ἡμᾶς δύο ἢ τρεῖς μεγάλας γαβάθας τῆς χορτόσουπας αὐτῶν (κατεσκευασμένης ἐξ ὀρυζῆς κρομμύων κτλ.) καὶ δι' ἕκαστον ἡμῶν ἓν ψωμίον. Οἷονδῆποτε μέγα πρόσωπον διερχόμενον ἐκεῖθεν καταλύει ἐκεῖ καὶ δὲν δύνανται ν' ἀρνηθοῦν εἰς αὐτὸν οὔτε δωμάτιον, οὔτε τὴν περιποίησιν αὐτὴν. Ὁφελοῦνται ἐκ τούτου, διότι κατὰ τὴν ἀναχώρησιν ἕκαστον μέγα πρόσωπον ἀφίνει φιλοδώρημά τι εἰς αὐτούς, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐπράξαμεν. Ὑπάρχει ἐκεῖ μία ἀρκετὰ εὐρεία αὐλὴ, τόσον μεγάλη ὡς ἡ δευτέρα ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Emmanuel (Σημ. μεταφρ. Ἴσως ἡ αὐλὴ Κολλεγίου τινὸς γνωστῆ εἰς ἀμφοτέρους, τὸν γράφοντα καὶ τὸν ἀναγνώστην) ἐν πάτωμα ὑψηλὸν μὲ ὑπόστεγα καὶ μικρὰ δωμάτια (μὲ τζάκια) τριγύρω καὶ μία κρήνη εἰς τὸ μέσον. Ὅλοι οἱ ταξειδιῶται φέρουν τὰς κλίνας των ἢ τὰς ψάθας των ἢ ἐφαπλώματα ἢ χαλὰ ἵνα κοιμῶνται καὶ κάθηνται ἐπάνω διότι ὡς ἐλέχθη προηγουμένως, εὗρισκετε δωμάτιον ἄλλ' οὐδὲν ἄλλο ἐκτὸς ξηρῶν τοίχων. Ἐγὼ καὶ δύο ἢ τρεῖς σύντροφοι ἐκοιμήθημεν ἐπὶ χαλιῶν εἰς τὰ ὑπόστεγα, διότι ὁ καιρὸς ἦτο πολὺ θερμός. Ὁ Μυλόρδος μου καὶ ὁ Sir Tho Baines εἶχον ταξειδιωτικὰς κλίνας, αἵτινες ἐστήνοντο καὶ συνεπτύσσοντο δι' ὄλας τὰς περιστάσεις. Οἱ μάγειροί μας καὶ οἱ τοιοῦτοι προεπορεύοντο ἡμῶν πάντοτε καὶ εἰς ἕκαστον κοινάκι, εἶχομεν τὰς προμηθείας μας ἐτοιμούς, ἅμα ὡς ἐφθάνομεν καθ' ὅλην τὴν πορείαν μας.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ μεγάλου δρόμου ἐπεράσαμεν ἐπὶ ἑνὸς ὕδατος καὶ βαλτώδους ἐδάφους διὰ μακρᾶς γεφύρας καὶ λιθοστρώτου (καλδερμιῶν) ἔχοντος δεξιόθεν μεγάλην λίμνην καὶ ἀριστερόθεν τὴν θάλασσαν κερχωρισμένας διὰ μικρᾶς Χερσονήσου κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον :

Ἡ Γέφυρα ἔχει 12 τόξα. Τὸ πρῶτον λίαν εὐρὺ πλησίον τῆς πόλεως ἄνωθεν τοῦ κυρίου ὀρεύματος. Ἐπειτα δύο μικρότερα εἰς ἀπόστα-

σίν τινα, ἔπειτα ἕτερα ἔννεα εἰς ὁμοίαν ἀπόστασιν. Τὰ τελευταία ταῦτα χορησιμεύουν μόνον εἰς τὸ νὰ ἀφίνουν νὰ διέρχεται τὸ ὕδωρ, ὅπερ καταπίπτει ἐκ τῶν ὑψωμάτων τὸν χειμῶνα καὶ ἤθελε πιεσθῆ παρὰ τὴν γέφυραν καὶ τὸ λιθόστρωτον καὶ ἤθελε διακινδυνεύση

A. A. = Ἡ θάλασσα B.=τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ, ὅστις ῥέει διὰ τῆς λίμνης. C.=ἡ γέφυρα καὶ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν λίμνην. D.=τεμάχιον ξηρῶς εἰσερχόμενον εἰς τὴν λίμνην E.=ἡ εἴσοδος τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν λίμνην. C.D.E.=ἡ λίμνη, G.G.=τὸ λιθόστρωτον, OOO=ὀμπέλια μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τῆς θαλάσσης H.=ὁ ἀνηφορικὸς πρὸς τὸ ὑψωμα δρόμος ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς τοῦ βάλτου.

ἀμφότερα. Ἡ Γέφυρα περιβάλλεται διὰ λίθου μὲ ἐλαφρὰ ξύλα ἑκατέρωθεν· εἶναι μικρὰ ἕως 312 ἰδικά μου βήματα, πλατεῖα ἀρκετὴ διὰ νὰ περάσωσι τρία ἀμάξια παραπλευρῶς· πρὸς αὐτὴν συνδέεται τὸ λιθόστρωτον (Σημ. Μεταφρ. =Καλδηρίμι) τὸ μῆκος 462 βήματά μου καὶ εἰς τὴν βάσιν τῆς γεφύρας εἶναι ὕψους $2\frac{1}{2}$ ποδῶν σχεδόν. Εὐρίσκω τὴν λίμνην αὐτὴν εἰς τὸν χάρτην τῆς ἀρχαίας Θυράκης τοῦ Ortélius ὀνομαζομένην Myrtex locus, ἀλλὰ δὲν παρετήρησε τὸν ποταμόν, ὅστις διέρχεται δι' αὐτῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκωπηλάτησα ἄνω καὶ κάτω τοῦλάχιστον 5 ἢ 6 μίλια. Τρέχει (ὁ ποταμὸς) μὲ μικρὸν ἀλλὰ πολὺ ἰσχυρὸν ῥεῦμα, οὕτως ὥστε εἰς τὸ στόμιον B, ὅπου χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν, τὰ

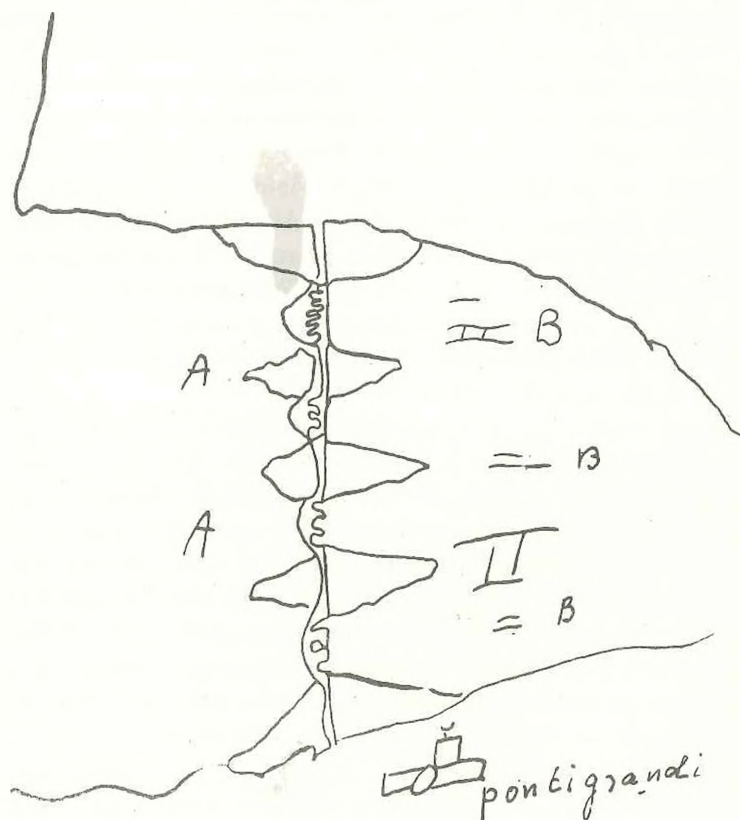
πλοῖα μας ἐκ τῆς Σταμποῦλ εἰσέρχονται μετὰ μεγάλης δυσκολίας γαί εἶναι πολὺ βαθύς καὶ ἰσχυρὸς ὑπὸ τὸ μέγα τόξον τῆς γεφύρας, διὰ τοῦ ὁποίου συνεχῶς τὸ ὕδωρ τρέχει· ἐν τούτοις τὸ ὕδωρ ἐν τῇ λίμνῃ εἶναι μαυροειδερὸν· ἄνωθεν τοῦ ποταμοῦ τούτου 5 ἢ 6 μίλια ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς εὔρηται ὕψηλὸν καὶ ἀπότομον βουνὸν μὲ ἐν περιφημότατον σπήλαιον, ὅπερ ἐκτείνεται 10 ἢ 12 μίλια ὑπογείως καὶ εἶναι λαξευμένον εἰς πολλὰ μέρη, ὥστε δύο ἢ τρεῖς ἄνδρες νὰ δύνανται νὰ βαδίσωσι τελείως ὄρθιοι. Τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ ἀναβάλλω εἰς ἄλλον τόπον καὶ χρόνον. Φρονῶ, ὅτι οὗτος εἶναι ὁ ἀληθὴς Ἀθύρας, ποταμὸς ἢ ἴσως Arzus, διότι ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς Ἡρακλείας (τὸ πάλαι Περίνθου) μέχρις ἐδῶ διήλθον ὅλην τὴν παραλίαν καὶ οὐδεὶς ποταμὸς οἰουδήποτε μεγέθους εἰσέρχεται εἰς τὴν θάλασσαν εἰμὴ αὐτὸς ἐδῶ καὶ εἰς ἀκόμη εἰς τὸν προσεχῆ σταθμὸν μας, περὶ τοῦ ὁποίου ἄλλοτε δύνασθε νὰ ὀρίσητε ποῖος πρέπει νὰ εἶναι ἕκαστος ἢ νὰ ἐξεύρητε ἐν νέον ὄνομα. Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω παρ' ὅτι τὸ ἀκρωτήριον Στέφανος (ὡς εἶπον ἄνωτέρω) ἢ μᾶλλον αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ πόλις ἦτο τὸ παλαιὸν Ρ ἢ γ ι ο ν. Τὸ Itineraryν θέτει αὐτὸ 12 μίλια μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡμεῖς διηνήσαμεν τόσα ἀπὸ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως δαπανήσαντες 4 ἀκριβῶς ὥρας.

Μαῖου 3 εἰς τὸ Pontigrandí.

4 1/2 ὥρας μίλια 13.

Ἀναχωροῦντες ἀπὸ τοῦ Μικροῦ Τσεκμετζέ, ἅμα ὡς τελειώσητε τὸ λιθόστρωτον καὶ διέλθετε τὸν βάλτον ἀνέρχεσθε ἐν ἑλαφρὸν ὕψωμα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου κεῖται εἰς τὴν ἀριστεράν σας χεῖρα μικρὸν χωρίον καλούμενον Κούμ-κιοῖ ἢ Ἀμμοχώριον ἀπὸ τῶν ἄμμων τῶν ἐκεῖ παρὰ τὴν λίμνην εὐρισκομένων. Μόνον Ἑλληνας ζῶσιν ἐν αὐτῷ καὶ ἐλησμόνησαν τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα ἢ οὐδέποτε εἶχε τοιοῦτο. Ἐν ἡ δύο μίλια πορρωτέρω πρὸς τὰ δεξιὰ εἰς τὴν ἄκρην τῆς λίμνης εἶναι ἐν ἄλλο χωρίον, καλούμενον ὑπο τῶν Ἑλλήνων Κ α μ π α ν α ρ ι ᾶ. Εἰς τὸ ἡμισυ τοῦ δρόμου πρὸς τὸν Μέγαν Τσεκμετζὲν ἀφίνετε ἐν μικρὸν ἐλληνικὸν χωρίον πρὸς τὰ δεξιὰ μόλις, καλούμενον Ἀχίρκιοῖ. Ἐκεῖθεν κατέρχεσθε εἰς μικρὰν ἄλλ' ἀπότομον κοιλάδα καὶ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς εἶναι μικρὸς ποταμὸς μὲ μίαν λιθίνην γέφυραν ἐκ τριῶν τόξων. Ἡ κοιτὶς αὐτῆ δὲν εἶναι μακροτέρα τοῦ ἑνὸς μιλίου, ἀλλ' εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος θέσις διὰ ληστείας καὶ φόνους (πρόκειται προφανῶς περὶ τοῦ διαβοήτου Χαραμῆ-δερε Σημ. Μεταφρ) καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων Aramdarry ἢ κατηραμένη κοιλάς. Ἐπὶ τῆς ὀφρῦος τοῦ λόφου, ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς τῆς κοιλάδος αὐτῆς, εὔρηται δασύλλιον ἐκ λευκῶν κυπαρίσσων πτελεῶν τινῶν καὶ ἰτεῶν λίαν πυκνῶν εἶναι περιεφραγμένον λίαν ὕψηλά, ὡς ἐν ἐκ τῶν ἡμετέρων πάρκων. Εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ εἶναι ἐν Seraglio (=περίπτερον) τῶν Μεγάλων Κυρῶν (=Σουλτάνων Μ.), ὅπου ἄλλοτε ἦρχοντο

κατὰ τὸ θέρος διὰ διασκέδασιν. Κάτωθεν τοῦ φράκτου ἐπὶ τοῦ δρόμου εἶναι ζεύγος πολὺ καθαρῶν καὶ εὐρυχώρων κρηνῶν μετὰ τινων κινστερνῶν, ὅπου σύντροφοί μας τινὲς ἐστάθμευσαν καὶ ἔλαβον ρούφημα ἐκ τῆς φιάλης. Τὸ Pontigrandi καλοῦσιν οἱ Τοῦρκοι Βουγιούκ-Τσεκμετζὲ ἢ μέγα ἐρμάριον, καταχρώμενοι τῆς λέξεως Τσεκμετζὲ πρὸς δῆλωσιν μιᾶς ξυλίνης γεφύρας (καθόσον ἀμφότεραι καὶ ἡ ἐνταῦθα καὶ ἄλλαι γέφυραι εἰς τὸ Pontiriccoli ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἐκ ξύλου) ἐν τῷ ἑλληνικῷ «Μεγάλο Χω-

ριό» ἢ μέγα Χωρίον. Οἱ πλείστοι τῶν κατοίκων εἶναι Τοῦρκοι, μερικοὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἀρμένιοι, ἀλλὰ περισσότεροὶ Ἕλληνες ἀναμεμιγμένοι μετ' αὐτῶν. Ὁ δρόμος καὶ ἡ θάλασσα συντελοῦν εἰς τὸ ν' ἀκμάζη ἢ πόλις αὐτὴ ὡς καὶ τὸ Pontiriccoli. Ἡ πόλις αὐτὴ εἶναι μεγαλειτέρα ἐκεῖνης. Ὑπάρχουν ὡσαύτως ἀφθονία ἐξαιρέτων ψαριῶν γλυκέος ὕδατος ὡς καὶ τῆς θαλάσσης. Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς πόλεως κεῖται μία μεγάλη λίμνη ἣτις συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς θαλάσσης καὶ φαίνεται ὅτι παλαιότερον ἦτο βραχίον αὐτῆς, ἀλλὰ σήμερον εἶναι ἀποκεκομμένη ἀπ' αὐτῆς πλὴν 4 μερῶν

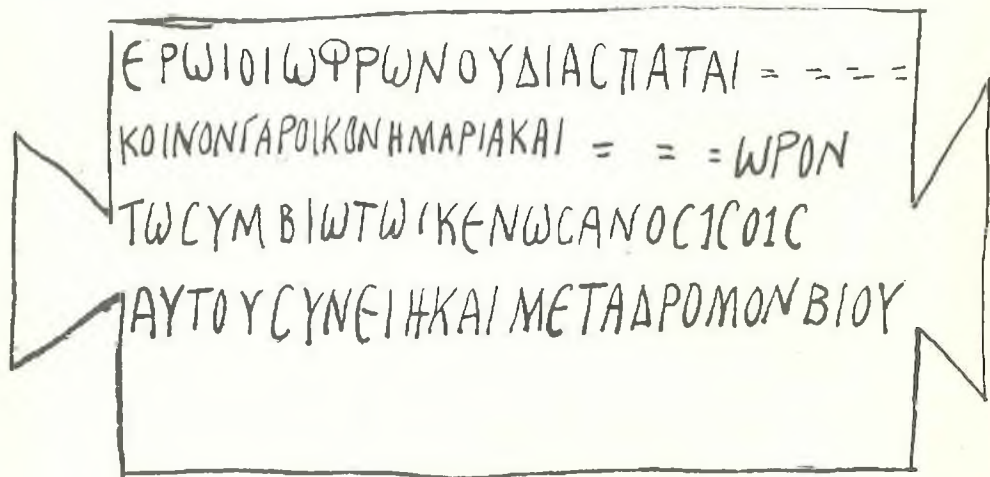
τὰ ὁποῖα διερχόμεθα νῦν διὰ γεφυρῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κτισθεισῶν διὰ λίθων ἀλλὰ παραμένουν ἐρείπια ξύλου, ἅτινα δεικνύουν ὅτι τὸ πάλαι ἦσαν ἐκ ξύλων ἐπὶ λιθίνων βάσεων περὶ τὸ Β. Β. ἵνα σύρονται πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω καὶ μᾶλλον εἰς τὸ ἔσω τῆς λίμνης.

Ἐπεράσαμεν αὐτὰς πρὸς τὰ δεξιὰ. Τὸ ὕδωρ, ὅταν ἐπεράσαμεν δὲν ἦτο πολὺ βαθύ. Αἱ τέσσαρες αὐταὶ γέφυραι ἐνοῦνται πρὸς ἀλλήλας διὰ λιθοστρώτου (Καλδεριμίου)· τὸν χειμῶνα, ὅταν πίπτῃ περισσοτέρα βροχὴ αὐτὴ ἐκκύνεται διὰ τῶν τόξων ἢ ὅταν καλύπτεται δι' αὐτῆς ὑπάρχει χώρος διὰ τὸ ὕδωρ νὰ διέλθῃ ἄνευ κινδύνου ἢ βλάβης τῶν πρὸς τὴν λίμνην λίθων ὄντων συνεσφιγμένων πρὸς ἀλλήλους διὰ μολύβδου. Τὸ πρῶτον λιθόστρωτον ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς ὁδοῦ εἶναι 60 βήματα. Ἡ γέφυρα εἶναι 183 βήματα μὲ 7 τόξα, τὸ δεύτερον λιθόστρωτον 39 βήματα ἢ γέφυρα 166 μὲ 7 τόξα, τὸ τρίτον λιθόστρωτον 19 βήματα, ἢ γέφυρα 127 μὲ 5 τόξα. Τὸ τέταρτον λιθόστρωτον 14 βήματα, ἢ γέφυρα 233 μὲ 9 τόξα. Τὸ τελευταῖον λιθόστρωτον εἶναι 30 περίπου βήματα. Ὅλα τόσον πλατέα, ὥστε 3 ἀμάξια δύνανται νὰ βαδίσωσι παραλλήλως. Διατρίβω ἰδιαιτέρως εἰς τὰ μικρὰ αὐτὰ πράγματα διὰ νὰ ἴδῃτε ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν εἶναι οὔτε φιλάργυροι οὔτε ἀνόητοι εἰς τα δημόσια ταῦτα ἔργα· διότι σᾶς βεβαιῶ, δὲν εἶδον ἰσχυρότερα ἔργα· εἰ καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἔργα τινὰ εἶναι τόσον λεπτὰ καὶ ὠραῖα ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ ἴδωμεν. Ὑπάρχει εὐρὺς ποταμὸς εἰσερχόμενος εἰς τὴν λίμνην εἰς τὸ βόρειον μέρος, ἀλλὰ δὲν τρέχει πολὺ ὀρητικῶς. Οἱ Ἕλληνες καλοῦσι αὐτὸν «Μαῦρο ποτάμι» ὁ Μέλας ποταμός· οἱ Τούρκοι σχεδὸν τὸ ἴδιον, Καρασοῦ=μαῦρον ὕδωρ. Τώρα κρίνατε σεῖς ἂν ὁ Ἀθύρας ῥέει ἐδῶ ἢ ὄχι. Θὰ σᾶς δώσω μίαν ἰδέαν· ἐνδέχεται νὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ α καὶ τοῦ θύρα, ὑπαινισσόμενον τὰς ἄνω μνημονευθείσας θύρας, αἵτινες ἐξηκολούθουν εἰς χρῆσιν μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Τούρκων, οὕτως ὥστε τὸ α ἐπιτακτικὸν ἔκαμε νὰ δηλώσῃ ἓνα ποταμὸν μὲ πολλὰς θύρας ἢ ἐξόδους. Πρέπει νὰ βασισθῆτε ἐπὶ τῆς φαντασιοπληξίας μου. Ἡ θάλασσα φθάνει μέχρι τοῦ Α. Α., μολονότι δὲ εἶναι πολὺ ὀρηχὴ εἰς τὴν γέφυραν, ἐν τούτοις εἶναι λαμπρὸς λιμὴν διὰ μικρὰ πλοῖα ὀλίγον μακρότερον μεταξὺ τῶν δύο ἀκρωτηρίων Φ. Φ. καὶ ὁ μικρὸς αὐτὸς λιμὴν προσθέτει εἰς τὸ μέγεθος τῆς πόλεως ταύτης ἐπέκεινα ἄλλων γεφυρῶν, ὅπου δὲν ὑπάρχει τοιαύτη γέφυρα.

Ὁ Μυλόρδος κατέλυσεν εἰς τὴν ὄχθην τῆς λίμνης πρὸς τὴν ἄκρην τῆς πόλεως. Τὰ ἀγριόχορτα καὶ οἱ σκελετοὶ τῶν ζώων καὶ ἄλλαι ἀκαθαρσίαι τὰς ὁποίας καθ' ἑκάστην ῥίπτουν εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ καλοκαίρι παράγουν τόσῳ μεγάλῃν δυσοσμίαν, ὥστε σχεδὸν ἀπεπνιγόμεθα ἐξ αὐτῆς. Ἐδῶ εἰς τὴν πόλιν εὐρίσκονται πάρα πολλὰ Χάνια, πλησίον ἐκείνου ὅπου ἐμείναμεν καὶ πολλοὶ ὠραῖοι εὐρεῖς δρόμοι. Περὶ οἰκοδομῶν ἄπαξ

διὰ παντὸς πρέπει νὰ Σᾶς εἶπω ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει ἐν Τουρκίᾳ, ἀλλ' εἶναι ἐντελῶς πτωχαὶ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον σκοτειναὶ καὶ ἀκατάστατοι. Ἐξαιρῶ μόνον τὰ Τζαμιά, Σεράια καὶ δημόσια οἰκοδομήματα. Μεγάλοι τινὲς ἄνδρες τελευταῖον (ὡς ὁ νῦν Βεζύρης εἰς τὴν Σταμπούλ), ἐπεχείρησαν νὰ οἰκοδομήσωσι μεγάλας οἰκοδομὰς διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἀλλὰ τοῦτο ἐπιφέρει πολλάκις τὴν καταστροφὴν των, διότι καθίστανται ὑποπτοὶ ὅτι γίνονται παρὰ πολὺ μεγάλοι καὶ οὕτως ὁ Μέγας Κύριος ἀποκεφαλίζει αὐτοὺς καὶ λαμβάνει τὰς ἰδιοκτησίας των. Πλησίον εἰς ἓν κοινὸν Χάνι ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐπὶ μιᾷ ἐπιτυμβίου πλακὸς γενομένης τῶρα σκάφης διὰ μίαν

κορήνην ὑπῆρξαν τρεῖς τοιαῦται πλάκες ὡς αὐταὶ αἰτινες ἔχουν τὰ ἴχνη μιᾶς ἀρχαίας ἐπιγραφῆς. Ἐπὶ τῆς τελευταίας ἐξάγω δ, τι ἔπεται. Ἐάν σεῖς εἰμπορῆτε νὰ ἐννοήσητε αὐτήν, δι' ἐμὲ εἶναι τι πλεόν, σᾶς βεβαιῶ, τῶν ἰδικῶν μου δυνάμεων. Ἄλλ' εἰκάζω ὅτι εἶναι (Ὁ Μεταφρ. ἀναγινώσκει τὴν ἐπιγραφὴν ὡς ἐξῆς : "Ερως ὁ σώφρων οὐ διασπᾶται· κοινὸν γὰρ οἶκον ἢ Μαρία καὶ... εἶδρον. Τῷ συμβιωτῶ ικεν (δυσανάγνωστον)· αὐτοῦ συνείη καὶ μετὰ δρόμον βίου). Ἄλλ' εἶναι νεώτερον κατὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ φαίνεται ὅτι σχετίζεται πρὸς τινὰ δημοσίαν ἀγαθοεργίαν, ἴσως πρὸς Νοσοκομεῖόν τι ἢ Μοναστήριον. Νομίζω ὅτι Μαρία ἐν τῷ β' στίχῳ δεικνύει ὅτι εἶναι μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸ αὐτὸ δεικνύει ὁ χαρακτῆρ. Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι εἶναι ἐν καθαροῖς ἰάμβοις. Τώρα ἂν ὀνομάξῃς τὸν ποταμὸν ἐνταῦθα Ἀθύραν, ἢ πόλις δυνατὸν νὰ εἶναι Ἀθυρα καὶ τὸ παλαιὸν Itinerarium συμφωνεῖ ἐξ ὀλοκλήρου. Ὅριζει αὐτὸ 12 μίλια ἐκ Ρηγίου καὶ κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν μας διηγήσαμεν ὡς 13 μίλια, τὸ ὁποῖον ἂν λάβῃς ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ Ρηγίον ἔκειτο ἐγ-

γύτερον πρὸς τὴν Σταμπούλ ἢ τὸ Pontiriccolí, ἢ διαφορὰ θὰ εἶναι κάπως μεγαλειτέρα.

Μαΐου 3 πρὸς τὴν Σηλυβρίαν ὥραι 5 3)4 μίλια 17.

Ἄναχωροῦντες ἐκ Μεγάλου Τσεκμετζέ ἄμα ὡς διήλθομεν τὰς γεφύρας καὶ ἤρχισαμεν νὰ ἀνερχώμεθα τὸν λόφον, διήλθομεν δύο μικρὰ χωρία ἀμφοτέρω κατοικούμενα ὑπὸ Ἑλλήνων, ἕν πρὸς τὰ δεξιὰ καλούμενον Πλάγια, τὸ ἕτερον πρὸς τὰ ἀριστερὰ καλούμενον Καλλικράτεια. Μετέβημεν ἐκεῖσε διὰ τὴν φήμην τοῦ καλοῦ ἐκεῖ οἴνου τὴν ὁποίαν εὔρομεν ἀληθεύουσιν. Ἴσως ἐντεῦθεν πιθανὸν ἔχει καὶ τὸ ὄνομα, τῆς λέξεως «κρᾶσι» οὔσης τῆς μόνης ἐν χρήσει παρ' αὐτοῖς πρὸς δήλωσιν τοῦ οἴνου. Καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ τ καὶ σ δὲν εἶναι τι πασάδοξον. Ἡ ἴσως τὸ ἀληθές ὄνομα ἦτο Χαλικράτεια, ὅπερ ἔλησμονήσαν, διότι δὲν προφέρουσι τὸ χα ὡς κα ὡς πράττομεν ἡμεῖς ἀλλ' ὡς ἰσχυρὸν λαρυγγόφωνον πνεῦμα, ὡς θὰ σὰς ἐξηγήσω διὰ ζώσης φωνῆς, ἂν ζήσωμεν καὶ συναντηθῶμεν. Συγχωρήσατέ μοι τὴν μικρὰν αὐτὴν παρέχθασιν. Ἦμην ὑποχρεωμένος διὰ τὸν καλὸν οἶνον νὰ εἶπω κάτι περὶ τοῦ χωρίου. 6 ἢ 7 περίπου μίλια ἐντεῦθεν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κεῖται ἐν μικρὸν χωρίον ἐπὶ ἐνὸς ἀκρωτηρίου ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν· τὸ ὄνομα δὲν ἠδυνήθην νὰ μάθω (πρόκειται προφανῶς περὶ τῶν Δημοκρατειῶν Σημ. Μεταφρ.). Ἐν μίλιον πορρωτέρω διέβημεν ἐν μικρὸν θυσάκιον καὶ ἐν μίλιον πορρωτέρω (τ. ἔ. εἰς τὸ ἡμισυ τοῦ δρόμου πρὸς τὴν Σηλυβρίαν) διήλθομεν ἐν μικρὸν ἠρειπωμένον χωρίον ἀκριβῶς παρ' αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Τῆς ὁδοῦ εὐρισκομένης ἐπὶ τῆς ἄμμου τὸ χωρίον κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς. Ἐν τῇ Τουρκικῇ Κούμ μπουργκάς ἦτοι ἀμμώδης κοινότης· ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Κονομιό, λέξις παρεφθαρμένη ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ Κούμ, ὅπερ σημαίνει ἄμμον. Εἶχομεν πολὺ ὠραῖον οἶνον ἐκεῖ ἰδίᾳ ἐν μικρὸν εἶδος Claret (εἶδος Βορδιγαλλεῖου οἴνου εἰδικισμένου ἐν Ἀγγλίᾳ Σημ. Μεταφρ.). Ὑπῆρξεν ἐκεῖ εἰς τὸ παρελθὸν ἐν μικρὸν φρούριον· ἀλλ' ὅλοι οἱ μεγάλοι λίθοι ἐξήχθησαν καὶ μετεκομίσθησαν εἰς Σταμπούλ Τὸ Βαλιδὲ-τζαμισί καὶ τὸ Βαλιδὲ-Χάνι τ. ἔ. τῆς Βασιλομήτορος τὸ τέμενος καὶ τὸ δημόσιον Χάνι ἢ ὁ ξενὼν ἐκτίσθη διὰ μέρους ἐξ αὐτῶν (τῶν λίθων). Ἄπαξ διὰ παντὸς ὀφείλω νὰ σὰς εἶπω ὅτι πέριξ τῆς Σταμπούλ ἐπὶ πολλὰ μίλια οἱ Τοῦρκοι ἔλαβον σχεδὸν ὅλους τοὺς κομψοὺς λίθους, οὓς ἠδύναντο νὰ εὔρωσιν, ἵνα ἀνεγείρωσι τὰς οἰκοδομὰς αὐτῶν ἐν τῇ πόλει οὕτως ὥστε ἐλαχίστας πρέπει νὰ περιμένη κανεὶς ἐπιγραφὰς ἢ μνημεῖα ἀρχαιολογικὰ ἰδίᾳ ἐν Θρακῇ ἢ ὀπουδήποτε πλησίον τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, ὁπόθεν ἡ μετακόμισις διὰ θαλάσσης εἶναι εὐχερῆς, εἰς τρόπον ὥστε οὐδὲν ἀπομένει ἢ τὸ ἔσω μέρος τῶν τειχῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν (ἢ Mediana = τὸ μέσον), ἐνῶ τὸ περίβλημα ἢ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῶν μέρος ἐπειδὴ ἀπτελεῖτο ἐκ καλοῦ λίθου κατεδαφίσθη

καὶ διετέθη. Τοῦτο ὑπῆρξεν ὠραῖον χωρίον ἀλλὰ τῶρα δὲν εἶναι τίποτε. Ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του νομίζω ὅτι εἶναι τὸ Calluni, τὸ ὁποῖον τὸ Ὑοοιοπορικὸν (Itinerar) τοποθετεῖ εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ μεταξὺ Ἀθύρων καὶ Σηλυβρίας.

Δύο μίλια ἐκεῖθεν διερχόμεθα ἐν ἄλλο ὠραῖον ἐμπορικὸν χωρίον καὶ πλούσιον καὶ διότι κεῖται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ διότι ἔχει μικρὸν λιμένα στὰ μικρὰ πλοῖα. Ὀνομάζεται Τουρκιστὶ Μπογκάτος, ἑλληνιστὶ Πεβάτο (οὕτω δι' ἑλλ. στοιχείων Σημ. Μεταφρ.). Οἱ κάτοικοι εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον Ἑλληγες, ἀλλ' ἐν τῇ μεγάλῃ ὁδῷ εἶναι πολλοὶ Τοῦρκοι ἴσταται ἔτι ἐκεῖ εἰς μικρὸς πύργος μετὰ πολὺ παχέων τειχῶν, ὅστις μετεποιήθη νῦν εἰς ἀποθήκην. Τρία μίλια ἐκεῖθεν εἰσερχόμεθα εἰς ἐν βαλτώδες ἔδαφος, ὅπερ διερχόμεθα δι' ἐνὸς λιθοστρώτου (καλδρίμι) καὶ τριῶν λιθίνων γεφυρῶν ἐκαστῆς ἀποτελοῦσης ἐν τόξον, ἐπὶ ἰσαρίθμων μικρῶν ῥευμάτων βαθέων μὲν, ἀλλὰ λίαν στενῶν, ἅτινα ἐνούμενα ἐκεῖ πλησίον εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν θάλασσαν (ἦτις καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ φαίνεται πρὸς τὴν ἀριστεράν μας χεῖρα) εἰς μίαν ἀρκετὰ εὐρείαν διώρυγα. Αὐτὸ εἶναι τὸ μόνον ῥεῦμα, ὅπερ ἀξίζει τὸ ὄνομα ποταμοῦ ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Τσεκμετζὲ μέχρις Ἡρακλείας. Τέσσαρα μίλια πορρωτέρω ἐρχόμεθα εἰς τὴν Selibria ἢ Selivria.

(Ὅρα συνέχειαν εἰς Ι' τόμον, σελ. 128 κ. ε.)

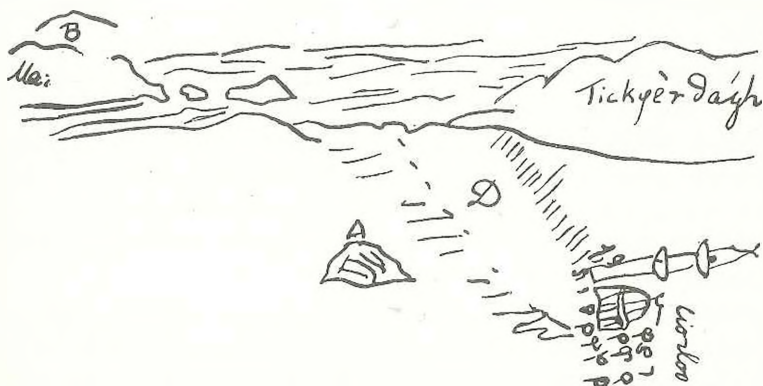
Μαῖου 5 πρὸς τὴν Τσιόρλον
(Chiorloo τὸ προφέρομεν) 8 1/2 ὥρ. 25 μίλια

Ἀναχωροῦντες ἐκ Σηλυβρίας ἀφίνομεν τὴν θάλασσαν (ἀφοῦ τὴν εἶχομεν καθ' ὅλον τὸν δρόμον πρὸς τὰ ἀριστερά μας) καὶ ἀναβαίνομεν ἀνηφορικὸν ὕψωμα εἰς μίαν καθαρὰν χέρσον χώραν, ὡς πράγματι ὅλος ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν εἶναι χέρσος σπανίως ἐν δένδρον ἐκτὸς ὀλίγων, τὰ ὅποια δύναται νὰ ἴδῃ τις περὶ τὴν Τσόρλον. Ἐξ αὐτοῦ δύνασαι νὰ φαντασθῆς ποῖον ὠραῖον κυνήγιον καὶ ἱερακοθηρίαν ὁ Μέγας Κύριος ἔχει ἐδῶ

Ἀκριβῶς κάτωθεν τῆς Σηλυβρίας ῥέει ἐν μικρὸν ῥυάκιον, ὅπερ εὐρύνεται σχηματίζον εἶδος λιμνίσκης πλησίον αὐτῆς τῆς πόλεως. Ὑπεράνω τοῦ ῥυακίου αὐτοῦ ἐπεράσαμεν διὰ μιᾶς γεφύρας μὲ τέσσαρα τόξα, καὶ ἐν τέταρτον τοῦ μιλίου πορρωτέρω εἰσῆλθομεν εἰς ἐν βαλτώδες ἔδαφος, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι μία πολὺ ὠραία λιθίνη γέφυρα ἐκ 32 τόξων καὶ μετὴν ἀνοδὸν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἄκρων εἶναι 450 περίπου βήματα. Τὸ ὕδωρ κάτωθεν ἦτο ὀλίγον καὶ δὲν ἔτρεχεν, ὅπερ μ' ἔκαμε νὰ συμπεράνω, σι ἢ γέφυρα ἐκτίσθη διὰ περίπτωσιν πλημμυρῶν κατὰ τῶν χειμῶνα, αἵτινες δύναται κατ' ἀνάγκην νὰ συμβοῦν ὑπὸ τῆς βροχῆς ἐκ τῶν

ιτονικῶν ὑψωμάτων ὄντων ἀποτόμων καὶ περικλειόντων τὸ ὁμαλὸν αὐτὸ ἔδαφος ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς. Ἦδυνήθην νὰ παρατηρήσω, ὅτι τὸ ὑπερπλημμυροῦν αὐτὸ ὕδωρ εἰσέρχεται εἰς τὴν θάλασσαν δι' ἑνὸς στομίου μετὰ τοῦ μικροῦ ὄυακίου, τοῦ προμνημονευθέντος, καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἄλλος ποταμὸς πλησίον τῆς Σηλυβρίας· 8 μίλια μακρὰν αὐτῆς παρὰ τὴν παραλιακὴν πλευρὰν διέσχισα ἕνα μικρὸν ἄλλον ὄυακα ὅταν ἐπέστρεφον περὶ τοῦ ὁποίου πλείονα ἀλλαχοῦ. Ἀπὸ τὸν βάλτον αὐτὸν ἀναβαίνομεν, (ὡς ἐλέχθη) εἰς τὴν κορυφὴν ἑνὸς λόφου εἰς μίαν κοιλάδα, ἣτις εἶναι μαῦρον, σπογγῶδες ἔδαφος καὶ φαίνεται, ὅτι εἶναι πολὺ σκληρὸν διότι εἶδομεν αὐτοὺς ν' ἄροτροῦν μὲ 6, μερικοὶ μὲ 7 καὶ ἄλλοι μὲ 8 ζεύγη

βοῶν εἰς ἕν ἄροτρον, ἰδιαιτέρως, ὅπου ἔπρεπε πρώτην φοράν ν' ἀνοίξουν. Τὸ πρῶτον χωρίον εἰς ὃ ἐφθάσαμεν ὠνομάζετο Κινηνηκλή, μία μικρὰ Τουρκικὴ πολίχνη εἰς μίαν εὐφορον κοιλάδα. Εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου διεσχίσαμεν ἕνα μικρὸν ποταμόν, ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὴν θάλασσαν 3 περίπου ἢ 4 μίλια πρὸς δυσμὰς τῆς Ἡρακλείας ἢ μάλλον εἶναι ὃ ἦδη μνημονευθεὶς 8 μίλια ἀπὸ τῆς Σηλυβρίας ὡς θ' ἀκούσητε κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου.

Ἐν μίλιον μακρὰν τῆς Τσόρολου ὑπάρχει εἰς τὸν δρόμον μικρὸς λόφος εἰς τὸ Α. ὅπου ἐσταθμεύσαμεν διὰ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς συντροφίας μας καὶ ἡ θεὰ τῆς θαλάσσης ἦτο, ὡς βλέπετε αὐτὴν ἐδῶ. Τὸ Β εἶναι μέρος τοῦ Μαρμαρᾶ (ὅστις εὗρηται πάρα πολὺ χαμηλὰ εἰς τὸν Πτολεμαῖον) μὲ μικρὰ νησίδια ἢ μάλλον βράχους εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον αὐτοῦ. Τὸ C εἶναι ἕν λιαν ὑψηλὸν ἄκρωτήριον, τὸ ὁποῖον βλέπομεν καὶ πέραν ἔτι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Οἱ Τοῦρκοι καλοῦσιν αὐτό, ὡς βλέπετε Τικίρ, ὅπερ σημαίνει ἕνα ἰχθῦν, ὃν καλοῦμεν μαρμποῦνι, τὸ κοινολεκτούμενον ἑλληνικὸν Τριγλία. Δᾶγ εἶναι ὄρος. Ἐντεῦθεν καλοῦσιν ἕνα δυνατόν, μέγαν ὄγκον Dagtrevan=κινούμενον ὄρος.

Τὸ D. εἶναι κοιλάς, ἣτις κατωφερίζει ἀπὸ τῆς Τσόρλου πρὸς τὴν θάλασσαν. Διὰ μέσου αὐτῆς ἡ θάλασσα φαίνεται καθαρά ἐπὶ ἐπιπέδου ἐδάφους ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως. Ἐπέστρεψα οἴκαδε διὰ τοῦ δρόμου αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἔχετε τὸ ὑπόλοιπον βραδύτερον.

Chiorloo ἢ Gorlah

Ἐπῆρξε μία μεγάλη πόλις ὡς εἶναι τώρα ἀκόμη, τὸ πλεῖστον κατοικουμένη ὑπὸ Τούρκων· ὑπάρχουν ἐν τούτοις ἐπίσης ἐκεῖ Ἀρμένιοι, Ἑβραῖοι καὶ Ἕλληνες. Δὲν εἶναι μόνον μεγάλη πόλις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀλλ' ἐπίσης μία μεγάλη ἐμπορική πόλις καὶ ἐμπορεύματα φέρονται ἐκεῖ δι' ὅλα τὰ χρειάδη. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς πόλεως εἰς μέγας ξηρὸς λειμῶν τόσον μέγας ὅσον ἡ τάφος τοῦ Divet εἰς τὸ Newmarket, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουν διάφοροι κρῆναι, ἰστίμεναι ἔτι, μὲ ἐξαιρέτον ὕδωρ. Εἰς τὸ χαμηλότερον ἄκρον (ἀπὸ τῆς πόλεως) διασταυροῦται μὲ ἐν ὕδραγωγεῖον 96 βημάτων μήκους (ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἄκρου εἰς τὸ ἄκρον ὅταν διέρχεται) μὲ ἐν μόνον μικρὸν ὑψηλὸν τόξον εἰς τὸ μέσον. Εἶναι χαλασμένον καὶ καθ' ἑκάστην ἐρριποῦται, ἀλλ' οἱ πῆλινοι σωλῆνες εἶναι ἀκόμη δόκληροι καὶ τὸ ὕδωρ ῥεεῖ ἀκόμη ἐντὸς αὐτῶν. Ἦτο λίαν ἀρχαῖος τρόπος τοῦ διαβιβάζειν ὕδωρ καὶ συνηθέστερον εἶτε διὰ ξύλου εἶτε διὰ μολύβδου. Εἶδον διαφόρους ἀρχαίους (σωλῆνας) εἰς τὴν Καρθαγένην τὴν Ἐφεσον, τὴν Σμύρνην καὶ τῶν ὁποίων τινὲς κατ' ἀνάγκην ἔκειντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐπὶ χιλιάδας ἔτων ἀδιάφθοροι. Θὰ σᾶς δώσω συντόμως τὴν περιγραφὴν αὐτῆν. Κάμνουν πῆλινον κιβώτιον ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ποδὸς περιπυ (κάποτε κάπως περισσότερον) κατὰ μήκος τὸ ἐν ἄκρον εἶναι καμωμένον μὲ προεξοχὴν ὡς α. δ., τὸ ἄλλο ἄκρον μὲ μίαν θηλυκὴν βίδαν (ἵνα

δεχθῆ τὸ ἄκρον ἐνὸς δευτέρου κορμοῦ) ὡς τὸ Β. Χ. δηλ. εἶναι ἀκριβῶς κατάλληλον, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸ Χ, καὶ ὅταν εἰσέλθῃ, τὸ πάχος 2 θέλει ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ ἄλλο εἰς τὸ 1, οὕτως ὥστε τὸ κοίλωμα εἰς τὸ μέσον εἰς τὸ Ο, εἶναι τότε τὸ αὐτό. Διὰ νὰ κλεισθῆ ὁ καθεὶς σύνδεσμος, ἔχουν μίαν ἐξαιρέτον ἀσβεστοκόνιαν τὴν ὁποίαν καλοῦν Lukium. (λουκιουῖνι Σημ. Μεταφρ). Εἶναι καμωμένη ἐξ ἀσβέτου καὶ κτυπητοῦ κεράμου, εἰς πολὺ λεπτὴν κόνιν καὶ ἀναλελυμένου βάμβακος πολὺ λεπτῶς κεκομμένον καὶ ἔπειτα ὅλα σβυσμένα μὲ λινέλαιον καὶ ἀναμεμιγμένα μαζί. Τότε μεταχειρίζονται αὐτό, ὅταν εἶναι νωποκατασκευασμένον, ἄλλως σκληρύνεται ἀμέσως. Ἐπειτα δέον νὰ ληφθῆ φροντίς, ὅπως οἱ κορμοὶ (τὰ κιούγια)

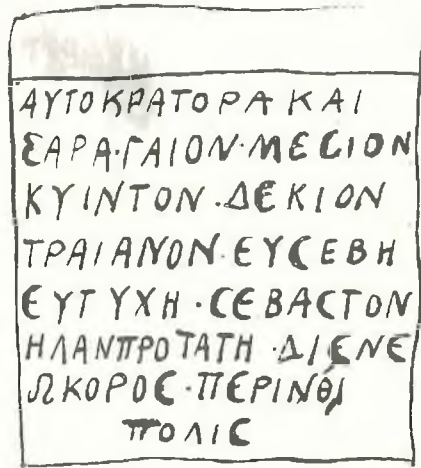
προφυλάσσονται ἀπὸ πάγον καὶ θὰ διαρκέσουν εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐκεῖθεν τοῦ ξηροῦ τούτου λειμῶνος πρὸς βορρᾶν εἶναι πολλὰ ἀμπέλια, συκαῖ κτλ. Ὑπῆρξαν ἐν τῇ πόλει ἐντὸς τῶν τελευταίων 20 ἐτῶν ἄνω τῶν 400 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν· σήμερον ὑπεβιάσθησαν εἰς 100 καὶ ἐν τούτοις βιάζονται νὰ πληρώσουν τὸ αὐτὸ χαράτσι καὶ ἄλλους φόρους, (διότι τοῦ μεγάλου Κυρίου ἡ χορηγία δὲν δύναται νὰ κατέλθῃ, δὲν θὰ χάσῃ τίποτε ἐξ ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἄπαξ ἐκανονίσθη δι' αὐτόν), οἱ ὁποῖοι ἀνέρχονται εἰς 1000 d o t t κατ' ἔτος. ὡς εἰσέπραττον προηγουμένως· ὅπερ κάμνει τοὺς πτωχοὺς ἀνθρώπους κατ' ἔτος νὰ καταστρέφονται καὶ νὰ ἀναχωροῦν. Ἐχουν μίαν μόνον ἐκκλησίαν, ἐν πτωχόν, μικρὸν πρᾶγμα, ἀλλὰ διατήρουμενον καθαρὸν καὶ κομψόν· ἀνήκουν εἰς αὐτὸ εἰς Ἐπίσκοπος, 4 ἱερεῖς καὶ 2 διάκονοι. Ἡμῖν ἐκεῖ μαζί των εἰς τὸν ἑσπερινὸν καὶ εὖρον αὐτοὺς λίαν εὐγενεῖς καὶ μοὶ ἔδειξαν ὅλην τὴν πόλιν. Ἄνωθεν τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας των

ΑΝΕΚΕΝΗΘΗ Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΟΥΤΟΣ
ΕΠΙ ΒΑΣΙΛΗΟΥ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤ
ΤΟΝ ΦΙΛΟΧΡΗΣΤΟΝ ΔΕΣΠΟΤΟΝ
+ + +

ἔθηκαν ἐν ἐλεεινὸν μάρμαρον, τὸ ὁποῖον διέσωσαν ἐκ τῶν ἔρειπιων ἐνὸς παλαιοῦ φρουρίου, ὅπερ ἦτο ἐκεῖ. Τὸ ὅλον διέσφρασε, ἵνα οἰκοδομησῶσι τὰ Τουρκικὰ τζαμιά, ἅτινα εἶναι 12 τοῦλάχιστον ἐν ὅλῳ. Ὁ λίθος οὗτος ἔχει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν «Ἀνεκηνήθη ὁ πύργος τοῦτος ἐπὶ Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου τῶν φιλοχρήστων δεσποτῶν». Τί θὰ εἶπητε περὶ τοῦ βαρβαρισμοῦ αὐτοῦ; Ἔδει νὰ εἶναι ἀνεκαινίσθη κτλ. καὶ ἔπειτα τοῦτος ἐτέθη ἀντὶ οὗτος, ὡς σήμερον μεταχειρίζονται αὐτὸ καὶ κάποτε *ἐτούτος*. Εἶναι κατὰ πρῶτον λίαν σαφές, ὅτι ὁ λίθος οὗτος τὸ πρῶτον ἀνήκεν εἰς πύργον τινὰ καὶ πιθανώτατον (ὡς λέγουσι) ὅτι ἦτο μέρος τοῦ ἐρειπωθέντος φρουρίου· δεύτερον ὁ πύργος ἐκεῖνος ἐπεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου τῶν υἱῶν τοῦ Ρωμανοῦ, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες συνείθιζον νὰ ἐπιδράμουν τὰ μέρη αὐτά· ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπιδρομῶν τὰ ὄχυρά αὐτὰ στηρίγματα κατεσκευάσθησαν. Νομίζω μᾶλλον ὅτι ἔδει νὰ εἶναι φιλοχρίστων ἢ φιλοχρήστων, διότι εὐρίσκω ὅτι τὸ ἐπίθετον αὐτὸ συχνὰ δίδεται εἰς τοὺς αὐτοκράτορας αὐτῶν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ὡς ὁμοίως καὶ τὸ δεσπότης, ἐξ οὗ σήμερον εἶναι ἐν κοινῇ χρῆσαι δ ε σ π ό τ. Ἡ ἑλληνικὴ αὐτὴ Ἐκκλησία ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὸν Ἄγ. Γεώργιον.

Τὰ ἐρείπια τοῦ φρουρίου κείνται ἐπὶ τῆς Β.Δ. πλευρᾶς τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἀκριβῶς πλησίον (ὅπου εἶναι ὁ κάτω δρόμος, ὅστις ἄγει ἐκ τῆς πόλεως εἰς Ἀνδριανούπολιν) κείται λευκὸν μάρμαρον (μακρὸν τετράπλευρον κομμένον ὡς ἅγια Τράπεζα) 2 ποδῶν καὶ 8 ἰντσῶν μήκους καὶ 1 ποδὸς καὶ 7 ἰντσῶν πλάτους, τεθραυσμένον εἰς δύο. Ἀφοῦ ὅμως ἔσκαψα καὶ ἀπεμάκρυνα ὀλίγον τὸ χῶμα ἐξήγαγον τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν. Οἱ σύντροφοί μου ἐφρόνουν, ὅτι ἦτο (ὡς λέγεται) ἐν Ἀρα

(δυσανάγνωστον). Φαντάζομαι ὅτι εἶναι τὸ βᾶθρον κίονός τινος. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ἀρχαῖον καὶ πιθανὸν νὰ Σᾶς ἀρέσῃ. Σημειώσατε τὸ λανπρωτάτη καὶ λαμπ. εὐφωνίας χάριν καὶ κυίντων, ἐν ἀρχαίοις νομίσμασι καὶ ἄλλῃ ἐπιγραφῇ ἔγραφε κουίντων. Δὲν θὰ συζητήσω περισσότερο περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ μόνον θὰ σᾶς εἴπω, ὅτι μολονότι αὕτη ὑπῆρξε μία πολὺ μεγάλη πόλις, ἐν τούτοις διετέλει ὑπὸ τὴν πολιτείαν τῶν Περινθίων, ὧν ἡ πρωτεύουσα πόλις ἦτο ἀλλαχοῦ (σήμερον καλουμένη Ἡράκλεια), περὶ ἧς πλείονα βραδύτερον. Ἐπὶ τοῦ λίθου τούτου ἦτο προσκεκολλημένον ἐν εἶδος ἀσβεστοκονίας (ὑποθέτω τὸ ἴδιον κατασκεύασμα ὡς τὸ ἀνωτέρω μνημόνευθὲν) τόσον σκληρὸν ὥστε δὲν ἠδυνάμην νὰ ἀποσπάσω αὐτὸ ἄνευ μεγάλης δυσκολίας. Οἱ Τοῦρκοι ἔλαβον ἀναμφιβόλως τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης παρὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἔκαλεῖτο πάλαι Τζιγυλι (βλέπε Σουΐδαν). Σήμερον οἱ καιοὶ Ἕλληνες ἔχουσι πολλὰς λέξεις ἀρχομένας ἀπὸ Τζ. ὅπερ προφέρουσιν ὡς ἡμεῖς τὸ Ch οἶον τζέπη=θυλάκιον ἢ σακκοῦλα' προφέρουν τζέπη, ὡς ἡμεῖς προφέρομεν τὸ Ch εἰς τὸ Chear. Ἐπειτα ἡ μεταβολὴ Choarfo ἀπὸ τοῦ Τζιγυλι εἶναι προφανής, καίτοι τὸ ὄνομα τοῦτο νομίζω δὲν συναντᾶται ἀλλαχοῦ

ἢ παρὰ Σουίδα· ἐκτὸς ἂν εἶπτε ὅτι ὑπάρχει σφάλμα εἰς τὸ Antonin Itinerar. ὅπου Tzirallon (καλούμενον ἐκεῖ ὠσαύτως Tirollum καὶ εἰς τὸ Itiner Burdigal Tunogullum) ἴσως ἔδει νὰ εἶναι Tzirallon, διότι εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι σημαίνει τὴν αὐτὴν πόλιν μὲ ταύτην.

Μαΐου 6 πρὸς τὸ Καρεστεράν, 6 ὥραι μίλια 17.

Ἐπερχόμενοι τῆς Τσορλοῦ περὶ ἓν που μίλιον διερχόμεθα ἓνα μικρὸν ποταμόν. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει μία ἀρχαία λιθίνη γέφυρα, σχεδὸν κατεστραμμένη, ἣτις εἶχε 4 τόξα. Δύνασθε νὰ ἐννοήσητε πόσον ἐπομένως ἐσφαλμένως ἀναφέρεται ἐν τῷ Ortelius, ὅτι ὁ ποταμὸς οὗτος ῥέει ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως. Καὶ τίθεται ὁμοίως λίαν ὑψηλὰ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐν τῷ «Πτολεμαίῳ» ἢ ἀλλαχοῦ παραλείπεται καθ' ὀλοκληρίαν. Εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου πρὸς τὸ Καρεστεράν διερχόμεθα ἓνα ἀρκετὰ εὐρὸν ποταμόν, καίτοι κατὰ τὸ θέρος καλύπτεται μὲ ἄμμον. Ὑπάρχει μία καλὴ εὐρεῖα γέφυρα ξυλίνη ὑπεράνω αὐτοῦ. Κεκομμένα λεπτὰ ξύλα ἐπ' αὐτῆς. Ἴσως αὐτὸς νὰ εἶναι ὁ Arzus (= Ἄργος σημ. μεταφρ.) ἐν Ortelius Geograph. antiqua ἢ ἴσως νὰ εἶναι εἰς βραχίων αὐτοῦ, ὡς εἰς ἄλλος αὐτοῦ ἴσως νὰ εἶναι παρὰ τὸ Καρεστεράν καὶ ἐκεῖνος εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου πρὸς τὸ Μπουργάζ. Καθ' ὄλην τὴν ὁδὸν ἀκόμη ἦτο χέρσον ἔδαφος, κατὰ τὸ πλεῖστον μαυρόχρωμα. Ἐν τούτοις ἔκρινα αὐτὸ ἐλαφρότερον ἢ τὸ ἐν τῇ ἄλλῃ πλευρᾷ τῆς Τσορλου, διότι εἶδομεν διάφορα ἄροτρα μὲ 4 βόας ἐν αὐτοῖς καὶ αὐτοὶ ἔσυρον παραπλευρῶς.

Ἡ πόλις ἔχει τὸ ὄνομα αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Karismak τ. ἔ. τοῦ μινγνέιν ἢ μάσσειν, διότι ἡ ἐλαχίστη βροχὴ (ὡς ἐδοκιμάσαμεν, ὅταν ἦμεθα ἐκεῖ), μεταβάλλει τὴν σπογγώδη, σαπυνοειδῆ (τοῦ γναφέως) γῆν, ἀκριβῶς εἰς κόλλαν. Ἐπὶ τῆς Ν.Α. πλευρᾶς τῆς πόλεως εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου τοῦ μιλίου ῥέει εἰς μικρὸς ποταμὸς, ἀλλὰ πολὺ ἰσχυρὸν ῥεῦμα. Ὑπάρχει ἐκεῖ μία γέφυρα μετὰ 8 τόξων καὶ μήκους 100 βημάτων περίπου. Ὁ ποταμὸς δύναται εὐκόλως εἰς πολλὰ μέρη νὰ ὑπερπηδηθῇ, ἀλλὰ κατὰ τὸν χειμῶνα τὸ ὕδωρ ὑπερπλημμυρεῖ. Ἀπὸ μιᾶς λεπτῆς καθαρᾶς βρύσης ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως, ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ τούτου ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ ὑψώματος (δεξιὰ τῷ κατερχομένῳ ἵνα ἔλθῃ ἐδῶ) ὑπάρχει ἐν ὕδραγωγεῖον κατεσκευασμένον καὶ ἐν τῇ κοιλάδι εἶναι τρία ἀναχαιτιστήρια ἢ πυραμίδες κατεσκευασμένα ἵνα διαιροῦν τὸ ὕδωρ εἰς διάφορα μέρη, ὡς καὶ διὰ νὰ ἀφίνουν τὸ πλεονάζον ἐν καιρῷ χειμῶνος νὰ τρέχῃ ἄνευ βλάβης εἰς τὴν ῥοὴν τοῦ ὑπολοίπου. Ἀκριβῶς περὶ τὴν πηγὴν, φύεται ἄπειρον ἐξαίρετον scordium, τὸ ὁποῖον εὖρον ἐξαίρετον προφυλακτικὸν ἐναντίον τῆς πανώλους. Ὑπάρχει ἐν πολὺ ὠραῖον Τζαμίον ἐκεῖ καὶ ἐν εὐφύχωρον χάνιον. Ἡ πόλις κερδίζει μόνον παρὰ τῶν ταξειδιωτῶν νῦν,

εἶναι λίαν μακρὰ καὶ ἐκτίσθη ἐσχάτως ἐκ τῶν λατομείων τῆς Missin, τῆς ἀρχαίας Drucirara, περὶ ἧς πλείονα κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου.

Μαΐου 7 πρὸς τὸ Μπουργὰς 4 ὥραι, μίλια 12.

2 ἢ 3 μίλια περίπου ἀπὸ τοῦ Καρεστερὰν ὑπάρχουν ἱκαναὶ ἠρειπωμένοι κρηναὶ παραπλεύρως τοῦ δρόμου. Εἰς τὸ 4ον μίλιον εὐρίσκεται μία πολὺ καλὴ κρήνη, ἣτις ῥεεὶ ἀφθόνως μὲ δεξαμενὰς (utras) διὰ τὰ πίνωσιν οἱ ἵπποι. Ὀλίγον τι μακρότερον, ὑπάρχουν διάφοροι μικροὶ ῥυακες μετὰ μιᾶς γεφύρας μετὰ τόξου ἐπ' αὐτῶν καὶ εἰς ἀρκετὰ μέγας ποταμοὺς ἀλλ' ἄνευ γεφύρας. Εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὑψοῦται εἰς μέγας λόφος μὲ μίαν τάφρον περίξ αὐτοῦ καὶ μίαν εἴσοδον ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν δρόμον πλευρᾶς πρὸς ἀνάβασιν ἐπ' αὐτοῦ. Ὑποθέτω ὅτι εἶναι μνημεῖον τῶν νεκρῶν, οἵτινες ἔπεσον ἐν τινι μάχῃ διεξαχθεῖσιν ἐπὶ τῶν ἐκεῖ πεδιάδων. Παρατηρήσαμεν πολλοὺς τοιοῦτους, ὡς θέλομεν εἶπῃ Ἦτο ἀρχαῖον ἔθιμον καὶ τελετὴ ἀποτεινομένη εἰς βασιλεῖς (ὡς περὶ τὴν Καλλίπολιν) καὶ εἰς ὑποδεέστερα πρόσωπα. Ὁ Στράβων 1. 13 ὁμιλεῖ περὶ τοιοῦτου τινὸς πλησίον τῶν Σάρδεων, ὑψουμένου ὑπεράνω ὀμαλοῦ ἐδάφους. Εἶναι τόσον ὑψηλὸς ὅσον οἱ λόφοι τοῦ Bartlow, ἀλλ' ἢ τάφρος εἶναι προσχωσμένη τρόπον τινα. Ἀπὸ τοῦ ὕψους αὐτοῦ ἔμετρήσαμεν 12 χωρία διασκορπισμένα τριγύρω. Ἡ θέα ἐκτείνεται σχεδὸν μέχρι τοῦ Μπουργὰς. Ἐντὸς 2 μιλίων ἀπὸ τοῦ Μπουργὰς ἡ γῆ μεταβάλλεται εἰς ἐλαφρότερον εἶδος ἀμμώδους ἐδάφους. Ἐν τούτοις γεωργοὶ ἠροτριῶν ἐκεῖ μὲ 6 ζεύγη βοῶν εἰς ἓν ἄροτρον.

Τὸ Μπουργὰς

Εἶναι μία λίαν εὐρεῖα πόλις ἀγορᾶς. Διερχόμεθα μίαν πολὺ ὠραίαν ὁδὸν καὶ εἶτα ἐρχόμεθα εἰς ἓν πολυτελέστατον Χάνι, ἔχον μίαν ὠραίαν τετράγωνον αὐλὴν καὶ εὐρεῖαν κρήνην εἰς τὸ μέσον αὐτῆς καὶ ὑπόστεγα μετὰ ὠραίων διαμερισμάτων περίξ αὐτῶν, ἱκανῶν νὰ περιλάβωσιν ὑπὲρ τοὺς 1000 ταξειδιώτας μετὰ τῶν ζώων αὐτῶν. Τὸ χάνιον αὐτὸ συνδέεται πρὸς ἓν ὠραῖον Δζαμίον ὑποβασταζόμενον ὑπὸ 4 τόξων (28 1]2 ποδῶν πλάτους). Ἡ ὁδὸς διέρχεται ὑπὸ τὰ δύο καὶ ἡ δίοδος ἀπὸ τοῦ χανίου πρὸς τὸ Δζαμίον διέρχεται ὑπὸ τὰ ἄλλα. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ χανίου (διότι πρέπει νὰ προσφέρετε αὐτὸ εἰς τὸν λάρυγγα) εἴρηνται πολλοὶ καταστηματαρχαί. Μεταξὺ τῶν ἄλλων αἱ λαμπρόταται κεφαλαὶ (λουλάδες σημ. Μετ.) καπνοσηρίγγων, ἃς δύναται νὰ εὔρη κανεῖς ἐν Τουρκίᾳ, πωλοῦνται ἐδῶ. Ἡ πόλις εἶναι ὅλη Τουρκικὴ καὶ πολυπληθὴς ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγεθος. Ὁ Μαχωμὲτ Βεζύρης Ἀζέμ τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμάν εἶχεν ἓνα υἱὸν Πασσάν τοῦ Μαρέα. Παράπονα ἐγένοντο περὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Αὐλὴν. Ὁ Μέγας Κύριος διέταξεν αὐτὸν (τὸν Μαχωμὲτ δηλ.) νὰ συμβουλευσῇ

τὸν υἱὸν τοῦ ἵνα φέρηται καλλίτερον. Ἐκεῖνος ἄνευ περαιτέρω θορύβου ἀπέστειλε καὶ ἀπεκεφάλισε τὸν υἱὸν τοῦ καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀπέστειλε δῶρον εἰς τὸν Μέγαν Κύριον, ὅστις ἀμείβων τὴν αὐστηράν τοῦ κυβέρνησιν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν ὅλα τὰ κτήματα τοῦ υἱοῦ τοῦ (ἅτινα ἄλλως περιέρονται εἰς τὸν Μέγαν Κύριον). Μὲ τὰ κτήματα αὐτὰ ἴδρυσεν διάφορα ὠραία κτίρια, ὧν τὸ χάρι αὐτὸ καὶ τὸ Δζαμίον δὲν εἶναι τὰ τελευταῖα.

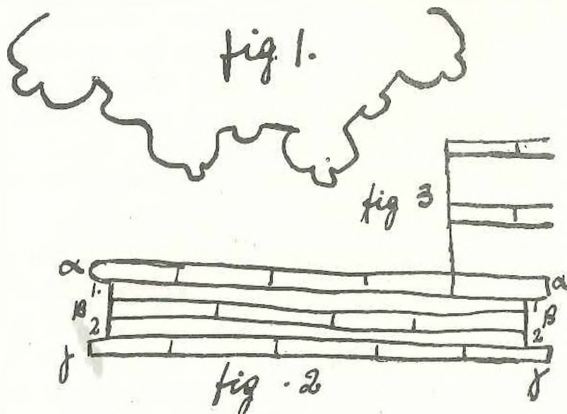
Εἰς τὴν Δυτικὴν πλευρὰν τῆς πόλεως (τὴν ὁποίαν διήλθομεν τὴν ἐπομένην ἡμέραν) ῥέει εἰς μικρὸς ποταμὸς, ἐφ' οὗ εὔρηται εἰς Τουρκικὸς μύλος, γυρίζων 3 ζεύγη πετρῶν (ἕκαστος μύλος ἀλέθει 10 κοιλὰ ἢ κοφίνια σίτου εἰς 12 ὥρας) καὶ ὅμως τὸ ὕδωρ ἐκεῖ δὲν εἶναι τόσον εὐρὺ καὶ ἠδυνάμην εὐκόλως νὰ ὑπερπηθῆσω αὐτό. Ἕλληνες εἶναι οἱ διαχειρισταὶ τοῦ μύλου ὅστις ἀνήκει εἰς τὸ *Ἁγία Βαλή*, μικρὰν πόλιν (περὶ ἧς εὐθύς ἀμέσως). Πλησίον ἀκριβῶς τῆς πόλεως ἐκείνης εἶναι ἓν κεραμοποιεῖον ὑπερ διαχειρίζονται ἄλλοι Ἕλληνες ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου. Καίτοι τὸ ἔδαφος καθ' ὅλον τὸν δρόμον μέχρις ἐδῶ εἶναι μαῦρον, σπογγῶδες καὶ βαλτώδες, ἐδῶ ὑπάρχει τόσον καλὴ φυσικὴ ἀνάμιξις ἄμμου, ὥστε νὰ κάμνη ἐξαιρετοὺς κεράμους. Ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ὅταν ἐξερχώμεθα τῆς πόλεως, ὑπάρχει μία γέφυρα ἐκ τεσσάρων τόξων, μακρὰ ἐν συνόλῳ 146 βημάτων. Δὲν ὑπάρχει διόλου ῥεῦμα κατὰ τὸ θέρος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ πόλις κεῖται ἐπὶ ἐνὸς εἵδους τηγανίου (τ. ἔ. ὀμαλοῦ ἔδαφους σημ. Μεταφρ) κατ' ἀνάγκην τὸν χειμῶνα θὰ εἶναι μέγα τὸ ῥεῦμα. Ὁ λίθος μὲ τὸν ὁποῖον εἶναι ὠκοδομημένη ἡ γέφυρα αὕτη εἶναι τοιοῦτο πορῶδες εἶδος σκληροῦ (Pumex=ἀσβεστολίθου (:)) ὁποῖον οὐδέποτε εἶδον. Μοὶ ἐφάνη ὅτι ἦτο κατεσκευασμένος ἐκ πηλοῦ καὶ κόκκων ἄμμου, ὅστις πλαττόμενος κατόπι δύναται νὰ γεννᾷ τοὺς βολβοὺς ἐκείνους. Πρὸς τὸ κάτω μέρος τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχει μικρὰ πόλις καλουμένη Muctary. Ἡ πόλις αὕτη δηλονότι τὸ Μπουργὰς ἦτο ἀναμφιβόλως ἡ ἀρχαία Bergula, ὁ ποταμὸς αὐτὸς ὁ Μέλας ποταμὸς.

Μαΐου 8 πρὸς τὸ Μπουμπάς-Κιοῖ (Bobbas-cui)

4 1/2 ὥραι μίλια 13

Ἐν μίλιον ἀπὸ τοῦ Μπουργὰς ἱστάμενοι ἐπὶ μικροῦ λόφου πρὸς τὰ ἀριστερὰ εἶδομεν τὴν Ἁγία Βαλή, μίαν μικρὰν ἑλληνικὴν πόλιν (ὡς λέγεται), ἀλλὰ πολυάνθρωπον, ὑπαρχουσῶν ἐκεῖ ἐπέκεινα τῶν 400 οἰκογενειῶν. Πολλοὶ τῶν ἀνδρῶν μεταβαίνοντες εἰς ἐργασίαν ἔξω καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα (ὡς ἐλέχθη προηγουμένως) καὶ ἐπιστρέφοντες τὸ Σάββατον ζῶσι πολὺ καλά, διότι εἶναι ἐργατικώτεροι περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, οὓς ποτε συνητήσαμεν. Ἐξ μίλια μακρὰν τοῦ Μπουμπάς-Κιοῖ (πρόκειται προφανῶς περὶ τοῦ Βαβα-ἔσκι, σημ. Μεταφρ.) διέβημεν ἓνα μί-

κρὸν ἑνὰ καὶ ἕν καὶ ἡμισυ μίλιον πορρωτέρω ἕνα ἄλλον καὶ εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἕνα τρίτον μετὰ γεφύρας, ὅλους σχεδὸν ξηρούς. Οὗτοι συναντῶμενοι (ἴσως) ἀποτελοῦν τὸν Ἄψινθον (ἴδε Ortelius Geogr. καὶ ἄλλ.) ἢ μᾶλλον βραχίονας τοῦ Ἀρίσβου. Τὸ Μπομπάς-Κιοϊ ἦτο εὐρεῖα πόλις καὶ ἴσως ἦτο τὸ Bundidizumi τοῦ Ἀντωνίνου. Εἰς γέρον Γουρκος ἔλαβεν αὐτὸ παρὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ παρ' αὐτοῦ ὀνομάζεται σήμερον. Διότι βοββὰ εἶναι τὸ κοινὸν ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ ἀποδίδεται εἰς ἕκαστον γέροντα ἐν κοινῇ ὁμιλίᾳ. Εἶναι τεθαμμένος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγ. Νικολάου, τὸ μόνον ἀπομείνον ἐνταῦθα μνημεῖον ἢ οἰκοδόμημα τῶν Ἑλλήνων. Ἔγινε τόπος προσευχῆς καὶ ἀναγνωρίζεται ὡς μέγας ἅγιος μεταξὺ τοῦ κοινοῦ λαοῦ. Ὅταν εἰσῆλθομεν εἰς αὐτὸν ἵνα ἴδωμεν τὸν τάφον αὐτοῦ συνητήσαμεν ἕνα ἄλλον γέροντα Τοῦρκον, ὅστις εἶχε φέρει τρία κηρία καὶ παρέδωκεν αὐτὰ εἰς μίαν γραῖαν γυναῖκα, ἣτις ἐπιμελεῖται τοῦ εὐκτηρίου οἴκου καὶ δεικνύει αὐτὸν εἰς τοὺς ξένους. Εἶπεν ὅτι ἔκαμεν ἐν τάξιμον ἐν στενοχωρίᾳ του, ἵνα κάμη τὴν προσφορὰν αὐτὴν. Ἡ γραῖα μᾶς εἶπε· μάλιστα τέκνα μου, ὅταν εὐρίσκεσθε εἰς κίνδυνον, προσεύχεσθε εἰς τὸν ἅγιον αὐτὸν ἄνθρωπον καὶ αὐτὸς ἀπταιστως θέλει σᾶς βοηθήσῃ. Ὡ σεῖς, ἀδελφαί, εἶπεν ὁ γέρον Τοῦρκος· μὴ διαπράττετε εἰς μάτην ἁμαρτίας· διότι αὐτὸς ἦτο θνητὸς ἄνθρωπος καὶ ἁμαρτωλός, ὡς ἡμεῖς. Γινώσκω αὐτό, ἀνέφερον ἡ γραῖα, ὅτι μόνος ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ τὰ πάντα καὶ αὐτὸς (ὁ ἅγιος) ἐνεργεῖ οὐδέν. Ἄλλ' ὁ Θεὸς χάριν αὐτοῦ θέλει ταχύτερον ἐπακούσῃ ἡμῶν .. καὶ οὕτως ἔληξεν τὸ σημεῖον τοῦτου τουρκικῆς θεολογίας. Ὁ ναὸς οὗτος παραμένει ἐντελῶς ἀκέραιος· εἶναι μικρὸς (ὡς εἶπον ἀνωτέρω, εἰκάσω ὅτι πλεῖστοι ἄλλοι ὑπῆρχον ἐκεῖ) ἀλλὰ πολὺ ὠραῖος, εἰς τὸ αὐτὸ πε-

ρίπου σχέδιον μετὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν μετὰ ἕνα μέγαν θόλον ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος εἶναι ὡσανεὶ ὀδοντωτὸς ἐν τῇ μορφῇ ἣν δεικνύει ἡ εἰκὼν σχ. 1. Τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον πρᾶγμα εἶναι, ὅτι

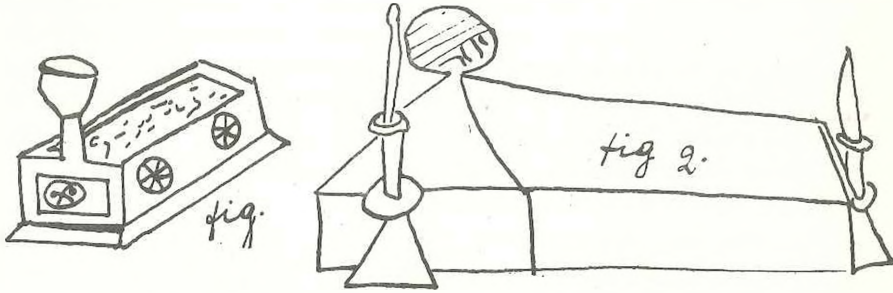
ὄλος ὁ Ναὸς εἶναι κατεσκευασμένος ἐκ πλίνθων ὀπτῶν (τούβλων) $1\frac{1}{2}$ ἴντσας πάχους, ἀλλὰ κάθε δεύτερος πλίνθος κείται ἐντὸς τοῦ τοίχου βραχύτερος ἢ ὁ ἄλλος $1\frac{1}{3}$ περιπού ἴντσας· καὶ τὸ διάμεσον διάστημα εἶναι πλήρες μὲ ἐν πολὺ σκληρὸν ἀσβεστοκονίαμα (signinum) οὕτως ὥστε τὸ ἐξωτερικὸν φαίνεται ὡσανεὶ ὑπῆρχον $4\frac{1}{2}$ ἴντσες κοιλιάματος μεταξὺ πλίνθου καὶ πλίνθου. Ὁ κύριος λόγος, ὑποθέτω εἶναι ὅτι ἐπειδὴ τὸ κονίαμα εἶναι (νῦν) πολὺ σκληρότερον ἢ ὁ πλίνθος ἔπρεπε νὰ διαρκῆ μακρότερον χρόνον, καθ' ὅσον δὲν κάτεστράφη μέχρι σήμερον, ἐνῶ οἱ πλίνθοι ἐφθάρησαν καὶ ἐσάπησαν. Ὑπόθεσις (ἴδε εἰκῶν 2 προηγ. σελ.) γ ἢ κάτω σειρά πλίνθων, β ἢ δεύτερα, α ἢ τρίτη σειρά πλίνθων, 1.2 εἶναι τὸ κονίαμα τὸ ὁποῖον εἶναι τεθειμένον μεταξὺ τῶν στρωμάτων τούτων πλίνθων. Τώρα γέμισον τὸ μισοδιάστημα α—γ μὲ κονίαμα καὶ τὸ οἰκοδόμημα θὰ φαίνεται, ὡς ἐν τῇ εἰκόνι σχ. 3. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς πόλεως, ὡς εἰσερχόμεθα εἰς αὐτὴν ἕξει εἰς μικρὸς ὠραῖος ποταμὸς ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν αὐτὴν καὶ ἔχει λίαν καλῶς ἐκτισμένην λιθίνην γέφυραν, οἷαν εἶδόν ποτε, ἐκ λίαν σκληρῶν λίθων. Εἶναι ἀρκετὰ εὐρεία ὥστε νὰ διέρχωνται παραλλήλως τρεῖς ἄμαξαι· εἶναι 232 ἰδιόκοιμον πόδες, ἐκτὸς τῶν ἐκατέρωθεν ἀναβάσεων. Ἔχει 6 μικρὰ τόξα εἰς τὸ μέσον καὶ διαφόρους μικρὰς πύλας ὕδατος εἰς ἐκάστην πλευρὰν. Ὅλοι οἱ λίθοι ἔχουσιν ὡσανύτως κλαπῆ ἐνταῦθα διὰ νὰ κτίσωσι τὰ τζαμιὰ των, τὰ ὁποῖα ἐνταῦθα εἶναι τρία ἢ τέσσαρα· τὸ ἐν εἶναι λίαν ὠραῖον. Ἡ πόλις εἶναι ὠραία εὐρύχωρος, πόλις καὶ καθημέραν αὐξάνει. Ὁ Ἰμπραϊμ πιασᾶς (νῦν στρατηγὸς τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ) κατασκευάζει ἐν ὑδραγωγεῖον ἐνταῦθα. Τὰ φρέατα ἠνοίχθησαν ὅχι μακρὰν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως.

Μαΐου 9 Πρὸς τὴν Χάφζαν, 6 ὥραι, μίλια 18.

Μόλις ἐξήλθομεν ὀλίγον τοῦ Βαβὰ-ἔσκι ἄριστερὰ ὑπάρχει εἰς ἄλλος μέγας λόφος κατεσκευασμένος. Ὑποθέτω διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δι' ὃν καὶ ὁ μεταξὺ Καρεστερὰν καὶ Μπουργιάς, ἀλλ' οὔτε τὸσον μέγας οὔτε τὸσον ὑψηλός. Εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ κείται νῦν εἰς λίαν μακρὸς Τουρκικὸς τάφος. Πρέπει νὰ σᾶς εἶπω ἐνταῦθα τὴν διαφορὰν· πρέπει νὰ γνωρίζητε ὅτι οὗτοι (οἱ Τοῦρκοι) δὲν θέτουν τίποτε ἐπὶ τῶν νεκρῶν αὐτῶν παρὰ χῶμα. Καὶ αἱ πλευραὶ τῶν τάφων αὐτῶν, εἶναι λίθοι καλοὶ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ τάφου οὐδὲν παρὰ χῶμα ἐκτὸς ἐν τοῖς βασιλικαῖς μανσωλείοις ἢ τάφοις μεγάλων ἀνδρῶν. Ἐκεῖ ἐπιθέτουν ἐν κενοτάφιον ἐπὶ τοῦ τάφου καὶ μίαν μεγάλην λυχνίαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ποδῶν καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν τὸ εἶδος τοῦ καλύμματος, τὸ ὁποῖον ἐφόρει, ἐκ τοῦ ὁποῖου διακρίνεται, ἂν ἦτο νομομαθὴς ἢ κάποιος πολιτικὸς ὑπάλληλος ἢ στρατιώτης ἢ γυνὴ κτλ.

Σχεδιάζω μίαν μακρὰν διατριβὴν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἀλλ' ἀρκείωσαν τό γε νῦν ταῦτα. Τὸ σχέδ. 1 δεικνύει τὰ κοινὰ μνημεῖα. Ἐκ τοῦ καλύμματος φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ γυναικός. Τὸ Σχεδ. 2 εἶναι βασιλικὸς τάφος, ὅστις συχνὰ καλύπτεται δι' ὑφάσματος ἐκ μαύρου βελούδου, ἢ ὑφάσματος χρυσοῦ ἢ ἀργυρο-ὑφασμένου καὶ τὰ

καλύμματα εἰς ἑκατὸν ποικιλῶν. Τὰ τέκνα τῶν Πριγκήπων ἔχουν ἐν πτερόν ἐμπεπηγμένον ἐν αὐτῷ. Ὁ ἐνταῦθα τεθαμμένος μέγας ἀνὴρ ὑπῆρξε μέγας πολεμιστὴς καὶ μέγας ἅγιος. Τὸ ὄνομά του εἶναι ἄγνωστον, μόνον γενικῶς ἀποκαλοῦσιν αὐτὸν Amentioarab (ἡγαπημένος τῷ Θεῷ) Σεῖδ (ἅγιος) καὶ Κορε (πρόμαχος). 7 μίλια ὀδεύοντες διερχόμεθα μικρὸν χωρίον καλούμενον Κουφάτσι ἢ Κσοφούς Κρι. 1 1)2 μίλιον ἐκεῖθεν διερχόμεθα ἓνα μικρὸν ὄνακα, ὅστις ἔρρεεν ἀφθόνως, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν μας ἦτο ξηρός. Ὅταν ἦλθομεν 3 ἢ 4 μίλια μακρὰν τῆς Χάφζας, εἶδομεν τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Ροδόπη, ὅπερ κεῖται πέραν τῆς Ἀδριανουπόλεως πρὸς δυσμὰς, ὡς θὰ εἴπωμεν μετὰ ταῦτα. Τὸ ὄνομα τοῦτο γράφεται διαφοροτρόπως, ἀλλὰ προφέρεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Khavsa, Χαύσα, Χάουσα, Hafsa. Διότι αὐτὸ ἐν τῇ ἑλληνικῇ προφέρεται νῦν ὡς ἐν ν (σύμφωνον εἰς τὸ averre, avatice ar agus). Οἱ Τοῦρκοι προφέρουν αὐτὸ σχεδὸν ὡς τὸ aw. Ἐπειτα τὸ Η εἶναι κατὰ πλεον ἢ δασύ· προσεγγίζει μᾶλλον πρὸς ἐν Κ πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ λάρυγγι εἶναι whered (ὄχι wharl'd). Τοῦτο σημειῶνω εἰς ὑμᾶς, διότι εἶναι ὅλως ἐσφαλμένον ἐν Ortelius ὅστις ἔγραψε Capsia. Ὁ Ferrarius ἐτοποθέτησεν αὐτὴν εἰς τὸ Corpudaenum τοῦ Πτολεμ. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ Μπαμπασκῆ ἢ Burtudizum ὡς καὶ ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως συμπίπτει πολὺ καλῶς πρὸς τὸ Ostudigum ἐν Ἀντωνίνῳ (itinerar.) καίτοι τίθειται ἄλλως ἐν Ortelius Ἐδῶ ὑπάρχει ἐν ὠραιότατον Χάνιον, πολὺ ὠραιότερον ἢ τὸ ἐν Μπουργὰς καὶ ὡσαύτως εἰς θόλος διασχίζει τὴν ὁδὸν καὶ ἐν ὠραιον τζαμίον συνέχεται κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ἐκεῖ τρόπον, ἀλλὰ τὰ δύο τελευταῖα ἐδῶ εἶναι πολὺ κατώτερα ἐκείνων. Ὅλα ἐκτίσθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Mahomet Vizier Azem, ὅστις ἔκτισε καὶ τὰ ἐν Μπουργὰς. Ἐν-

τεῦθεν καὶ εἶναι κατεσκευασμένα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Κεῖται τεταμμένος ἐν Ἐγλοῦπ (μνημονευθέντι πρότερον) εἰς ἓν ὠραῖον Μουσωλεῖον, ὅπερ ἔχω ἴδη. Καὶ ἀναφέρεται περὶ αὐτοῦ, ὅτι διώρθωσεν ὄλας τὰς δημοσίας γεφύρας ἐν τοῖς Τουρκικοῖς ἐδάφεσιν ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Περσίας. Καὶ ἔκτισε τόσα τζαμιά καὶ Χάνια, ὅσαι αἱ ἡμέραι τοῦ ἔτους. Καὶ διὰ τῶν μέσων τούτων ἐσυνέχισε τὴν Βεζυρτεῖαν αὐτοῦ ἐπὶ 40 ἔτη, πράγμα ἀσυνήθες ἐν τῇ Αὐλῇ αὐτῇ. Διότι εἶναι θαῦμα διὰ τὸν νῦν Κιουπουρλῆ ὄχι τόσον διότι διαδεχθεῖς τὸν πατέρα του, ὅσον ὅτι διέμεινεν ἐν τῷ ἀξιώματι τοσοῦτον χρόνον. Πῶς συνέβη ὥστε ἡ πόλις αὕτη νὰ ὀνομασθῇ Χάβζι μίαν εὐθυμον ἱστορίαν μοι διηγήθη ὁ ἀρχιμεταφραστὴς μας. (Παραλείπομεν τὴν ἀφήγησιν τῆς ἱστορίας Σημ. Μετ.).

Μαΐου 10 Πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν
ὥραι ὁ 1|2 μίλια 17.

Ἡ Χάφζα κεῖται νοτιανατολικῶς τῆς Ἀδριανουπόλεως· ἐξερχόμενοι τῆς πόλεως (ἤτις κεῖται χαμηλὰ) διερχόμεθα πάλιν τὸν πρῶτον λόφον· ἡ Ροδόπη κεῖται πρὸ ἡμῶν. Εἰς τὸ 8 μίλιον διερχόμεθα ἓνα μικρὸν ἑνάκι καὶ 3 μίλια ἐκεῖθεν ἓνα ἕτερον. Εἰς ἀπόστασιν 2 μιλίων ἢ κάτι περισσότερον ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, ὑπάρχει μία πολὺ καλὴ κρήνη καὶ ἐν ὠραῖον κλίσκῃ ἢ θέρετρον παρ' αὐτὴν ὅπου ἔρχονται διάφοροι μεγάλοι ἄνδρες τὸ θέρος, ἵνα διασκεδάσωσι. Ἡ πόλις ἀρχίζει νὰ φαίνεται ἀπὸ 4 ἢ 5 μιλίων μακρὰν καὶ πράγματι φαίνεται μεγαλοπρεπῆς, ὡς ὄλαι αἱ πόλεις αὐτῶν μακρόθεν, ἀλλ' ἐσωτερικῶς εἶναι πολὺ πρόστυχοι καὶ κτηνώδεις. Τὰ Δζαμιά καὶ οἱ Μιναρέδες εἶναι λίαν μεγαλοπρεπῆ, ἰδίᾳ τὸ Δζαμίον τοῦ Σουλτάν Σελίμ, ὅπερ εἶναι τὸ ἄριστον ἐδῶ, περὶ τοῦ ὁποίου πλειότερα βραδύτερον. Ἡ χώρα (ὡς ἐλέχθη) καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν εἶναι τελειῶς πεδινή τὸ ἔδαφος μὲ εὐαρέστους χαμηλοὺς λόφους καὶ καρποφόρους κοιλάδας. Τὸ ἔδαφος γενικῶς λίαν καλόν· ἀλλ' εἶναι λίαν παρημελημένον καὶ μολονότι ἐμνημόνευσα καθ' ὅλην τὴν πορείαν διάφορα μικρὰ χωρία, ἐν τούτοις σᾶς βεβιωῶ, ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ τῆς Θράκης (ἐν συνόλῳ εἰλημμένον) ὀλίγον κατοικεῖται καὶ ὀλιγώτερον καλλιεργεῖται. Πλησίον τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων εἶδομεν καλὴν καλλιέργειαν. Ἄλλ' ἀλλαχοῦ, εἶμαι πεπεισμένος, ἄνω τῶν δύο τρίτων τῆς χώρας δὲν εἶναι κατελιημένα. Καὶ ὅπου οὔτε καλλιεργοῦν οὔτε φυτεῦσιν ἀμπελῶνας, οὐδὲ τρέφουν μόσχους, ἢ πρόβατα ἢ αἰγας ἢ ἄλλο τι. Ἰππεύοντες εἰς παρὰ πολλὰ μίλια δὲν εἶδομεν οὔτε σιτηρὰ, οὔτε βοσκὰς, οὔτε ποιμνία, οὔτε ἀγέλας, ἀλλὰ μόνον ἄγριον, παρημελημένον χέρσον ἔδαφος. Ἐχω ἓνα κατάλογον πολλῶν ὠραίων φυτῶν τὰ ὅποια παρατήρησα παρὰ τὴν ὁδόν, ἀλλὰ παρέρχομαι αὐτὸν (ἴδε κατάλογον ἐν τῷ τέλει) καὶ ἔρχομαι νὰ σᾶς διηγηθῶ πῶς

ἐγενόμεθα δεκτοὶ καὶ εἰσῆχθημεν εἰς τὸν πόλιν. 6 μίλια περίπου μακρὰν τῆς πόλεως ἦλθον πρὸς συνάντησίν μας ὅλοι οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ὀλλανδοὶ οὔτινες ἀνήκοντες μεθ' ἡμῶν εἰς τὸ Πέραν, εὗρισκοντο τότε εἰς Ἀδριανούπολιν διὰ νὰ ἴδωσι τὰ ἀξιοθέατα. Εἰς τὸ Σολάκ Τσεσμέ (τ. ἔ. τὴν πηγὴν τοῦ θεράποντος) τὴν ὁποίαν τῶρα ἀκριβῶς ἀνέφερα, 12 Ἴπποι τοῦ Μεγ. Κυρίου ἦσαν ὠρισμένοι διὰ τὸν Μυλόρδον καὶ τὴν ἀκολουθίαν του διὰ νὰ ἰππεύσωσι καὶ εἰσέλθωσι εἰς τὴν πόλιν μεθ' ὄλων. Ἦσαν ὅλοι θαυμαστοὶ καὶ ἐστολισμένοι ὅσον τὸ δυνατόν πλουσίως. Ἀφῆκα τὸν ἰδικόν μου καὶ ἔλαβον ἓνα ἐξ ἐκείνων, τοῦ ὁποίου ὁ χαλινὸς τὸ ἐπίπιον, οἱ ἀναβολεῖς, ἢ ἐπὶ τοῦ στήθους πλάξ, τὸ κάλυμμα τῶν ὀπισθίων κτλ. ἦσαν ὅλα εἴτε ἐκ κτυπητοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, εἴτε ἄλλως πλουσιώτατα κεντημένα. Ἡ ἵπποσκευὴ τοῦ ἵππου τοῦ Μυλόρδου ἦτο ἐπεξεργασμένη μὲ ἀδάμαντας καὶ μαργαρίτας λίαν θαυμασίως. Ὁρίσθησαν ἵπποκόμοι δι' ἓνα ἕκαστον τῶν ἵππων. Ὅταν ἀνέβημεν τοὺς ἵππους καὶ εἰσῆλθομεν εἰς τὴν ὁδὸν κατὰ σειρὰν, ὑπαντήθημεν ὑπὸ τοῦ Καπιτζῆ μπασῆ (ἢ λέξις σημαίνει ἀρχιθυρωρὸν), οὗτινος τὸ ἀξίωμα εἶναι μάλιστα ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ ἡμετέρου Τελετάρχου καὶ ἦν τοῦ Chian—Μπασῆ (ἢ ἀρχηγὸν τῶν Chianses, οὔτινες ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἰδικούς μας *purcevannts* ἢ ἀγγελιοφόρους τοῦ πρασίνου ἐνδύματος). Οἱ δύο οὗτοι ἦσαν μὲ τὴν αὐλικὴν των ἐνδυμασίαν (καφτάνια) ἐξ ὑφάσματος χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ μετὰ πλουσίων μηλωτῶν καὶ καταλλήλων ἵπποσκευῶν. Μετ' αὐτοὺς ἠκολούθουν 10 Chianses μὲ τὰς ἐνδυμασίας των καὶ διάφοροι Cherbigees (συνταγματάρχαι τῶν Γιανιτσαίων). Ὅλοι ἐμεῖς ἐκάμαμεν (ἐλλιπές) ἕως οὗ ἡ τελετὴ τῆς ἐθιμοτυπίας καὶ τῶν φιλοφρονήσεων ἔληξε. Τότε μετέβημεν εἰς τὴν πόλιν ἰππεύοντες κατὰ σειρὰν πρῶτον οἱ Cherbigees ἐστραμμένοι πρὸς τὰ ὀπίσω, ἔπειτα οἱ Chianses ἔπειτα ὁ Καπιτζῆ-Μπασῆ, καὶ ὁ Chians μπασῆς, ἔπειτα ὁ Μυλόρδος (ἔχων τοὺς ξένους οὔτινες συνήντησαν ἡμᾶς ἀκριβῶς ἔμπροσθεν αὐτοῦ) εἶτα ὅλοι οἱ Ἄγγλοι εὐγενεῖς κατόπιν οἱ ὑπηρέται, ἔπειτα ὁ δραγουμάνος μὲ τὸν Sir Tho. R., ἔπειτα ἡ ἄμαξα καὶ 6 Ἴπποι ἔπειτα ἡ ἄλλη ἄμαξα τοῦ Δραγουμάνου, ἔπειτα ἠκολούθουν ὅλαι αἱ ἄμαξαι. Ὁ Μυλόρδος εἶχε τρεῖς καλοὺς ἵππους (τῶν συντροφίων) πλουσίως ἐξηρωμένους, ὀδηγουμένους, καθ' ὅλην τὴν πορείαν ἀπὸ τοῦ Πέρα.

Εἰς τὴν πρώτην ὁδὸν ἐκατέρωθεν παρατεταγμένοι Γιανίτσαροι. Μεθ' ὅλης τῆς παρατάξεως ὠδηγήθημεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἧτις ὠρίσθη ὡς κατοικία τοῦ Μυλόρδου καὶ ἡ ὁδὸς ἐκείνη εἶχεν ἐπίσης Γιανιτσαίους ἐκατέρωθεν. Ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ ξένοι μᾶς ἀφῆκαν. Ἡ οἰκία, τὴν ὁποίαν κατ' ἀρχὰς ἐκληρώθημεν ἦτο ἢ μᾶλλον κατηραμένη θέσις εἰς τὴν ὁποίαν ἀνθρώπος ποτε εἰσῆχθη. Ἦτο μία Ἰουδαϊκὴ οἰκία, οὐχὶ κατὰ τὸ ἥμισυ μεγάλη ὥστε, νὰ περιλάβῃ τὴν ἡμίσειαν οἰκογένειαν τοῦ Μυλόρδου, μία

φωλεὰ μᾶλλον ψύλλων, καὶ κορεῶν, καὶ μυῶν, καὶ ποντικῶν, καὶ δυσωδίας, περιτριγυρισμένη ὑπὸ ἀθροισμάτων ὄλων συχαμερῶν κτηνωδῶν Ἰουδαίων. Μετεκινήθημεν τὴν ἰδίαν νύκτα καὶ ὁ Μυλόρδος ἀποστειλάς πρὸς τὸν Βεζύρην ἔλαβεν ἀμέσως μίαν ἄλλην, ἣτις ἀπεδείχθη λίαν κατάλληλος. Διότι ἐνταῦθα εἰς τοιαύτας περιστάσεις ὁ Μέγας Κύριος ἐκβάλλει ὄντινα θέλει (ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἢ τῶν Χριστιανῶν) ἐκ τῆς οἰκίας του οὕτως ὥστε εἶναι ἀνησυχητικὸν καὶ ἐπικίνδυνον δι' αὐτοὺς νὰ ἔχῃσι μίαν καλὴν οἰκίαν. Καὶ εἰς τὸ ἄκρον αὐτὸ τῆς πόλεως δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἀνθρωπίνῃ ὑπαρξίς ἢ Ἰουδαῖοι συσσωρευμένοι δύο ἢ τρεῖς οἰκογένειαι εἰς μίαν οἰκίαν, ἣτις δὲν ἔχει περισσότερα δωμάτια. Ἄν οἱ ἀρχαῖοι Ἰουδαῖοι ἦσαν τοιαῦτα δηλητηριώδη ζῶα τότε κατ' ἀνάγκην ἐπιτρέπουν εἰς αὐτοὺς τὰς συχνὰς αὐτῶν λούσεις καὶ νομίζω ὅτι δὲν ἐχρειάζετο νὰ ψαύσουν ἐν νεκρὸν σῶμα διὰ νὰ μὴ εἶναι καθαροί· διότι δὲν ἠδύναντο νὰ ψαύσουν ἐν ζωντανὸν σῶμα χωρὶς νὰ ἀποβοῦν τοιοῦτοι. Ἀλλὰ πλείονα περὶ τούτων ἄλλοτε.

Τώρα ἂν θέλετε νὰ ὑπολογίσωμεν τοὺς σταθμούς μας καὶ συγκρίνωμεν αὐτοὺς μὲ τὸ Itiner. Antoninus, τὸ παράρημα, ἀπὸ Βορβιγάλλων εἰς Ἱεροσόλυμα, δὲν πρέπει νὰ λαμβάνητε ὑπ' ὄψιν ἐν ἡ δύο μίλια, διότι διηύσαμεν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐνθὺν ὅτε αὐτὸ ἐντὸς τοῦ χρόνου. Καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ μας διὰ τὴν ἐπιστροφὴν δὲν συμφωνοῦν πρὸς τοὺς τοῦ ἐρχομοῦ ὡς καὶ τὰ ὁδοιορικὰ ἐκεῖνα (Itineraria) ὡσαύτως δὲν συμφωνοῦν ἐπακριβῶς. (Ἰδοὺ Ὁδοιορικὰ σελ. 33).

Τώρα δέον νὰ ἐννοήσητε, μολοντί κατέστρωσα ὅλον τὸ ταξιδίον μας ἰσομερῶς δηλ. 3 μίλια τὴν ὥραν. Ἀλλ' εἴτε ἀδύνατον νὰ ἐταξιδεύαμεν πάντοτε τόσα· ἐνίοτε μάλιστα 4 μίλια περίπου τὴν ὥραν, ἀλλὰ σπανίως νομίζω, ἢ οὐδέποτε ὀλιγώτερα τῶν 3. Ἐπειτα λάβητε ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀμφοτέρω τὰ Ὁδοιορικὰ ὑπολογίζονται κατὰ μίαν παλαιὰν ὁδὸν ἣτις ἔβαινε δι' Ἡρακλείας (Περίνθου), ἣτις εὐρίσκειται ἔξω τῆς παρουσίας ὁδοῦ τοῦλάχιστον 8 ἢ 10 μίλια. Αὐθις τὰ Ὁδοιορικὰ ἐκεῖνα ἐξήρχοντο τῆς ὁδοῦ ἡμῶν πρὸς τὴν Drusipara. Ἐνῶ ἐπειδὴ νῦν ἐκτίσθη τὸ Καρεστεράν, ἀφίνομεν τὴν Drusipara 3 τοῦλάχιστον μίλια πρὸς τὰ δεξιά, ὡς θὰ εἴπωμεν μετὰ ταῦτα. Αὐτὸ εἶναι ἐν εἶδος προχείρου χάρτου ἐφ' ὧν ἐγὼ παρετήρησα ἐν τῇ χώρα. Ἄν εἶχον καιρὸν ἠδυνάμην (καὶ πιθανὸν ὄφειλον) νὰ ἰχνογραφῆσω ἀμφοτέρους ἐκεῖνον καὶ τὴν διήγησιν αὐτὴν ὡς καλλιτέχνης. Ἀλλὰ δι' ἕνα φίλον ἐλπίζω ὅτι τοῦτο θέλετε συγχωρήσει εἰς τὴν παροῦσαν περιστασιν.

Ὁ λόγος ὑποθέτω δι' ὃν ὁ παλαιὸς δρόμος παρ' Antoninus βαίνει δι' Ἡρακλείας, εἶναι ὅτι ὁ ἄλλος δρόμος κατ' εὐθείαν εἰς Τσόρλου ὢν πολὺ μᾶλλον βαλτώδους· ἐδάφους ἦτο κακὸς δρόμος ἰδιαιτέρως ἐν χειμῶνι μέχρις οὗ λιθόστρωτα εἰς πολλὰ μέρη κατσκευάσθησαν, ἅτινα διατη-

εἶναι βραχίονες τοῦ Ἑργίνη (Agrianis, ὅστις λίαν ἐσφαλμένως τίθεται ἐν Ortel. Geogr aut). Διότι δὲν διήλθομεν τόσον μέγαν ποταμόν, οἷον παριστᾶ. Ὡσαύτως τὸ ὄρος Ροδόπη ἐσφαλμένως τίθεται ὑφ' ὄλων. Ἀνηλθὼν εἰς μέρος αὐτοῦ καὶ ἐσημείωσα αὐτὸ καλῶς ὅπως ὡσαύτως ὄλους τοὺς ποταμοὺς περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν οἵτινες τίθενται ἐνταῦθα ἐπακριβῶς ὡς (σᾶς βεβαιῶ) ἢ σμικρότης τοῦ χάρτου θὰ μοι τὸ ἐπιτρέψη. Τοσαῦτα ἐν τῷ παρόντι. Τὸ ἐπίλοιπον θὰ λάβης βραδύτερον. Σᾶς διεσκέδασα ὀλίγον μὲ τὰ ὥραϊα θεάματά μας. Βλέπετε πόσον προσωπικῶς (ἀνεπιτηδεύτως) σᾶς γράφω εἰς τὴν προηγουμένην σελίδα.

Ὁ χάρτης ἐπεκτεινόμενος καὶ μέχρι Οὐτάκιοι ἀφ' ἐνὸς εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Ροδόπης καὶ ἀφ' ἐτέρου πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ ὑποθέτει ἐκδρομὰς τοῦ συγγραφέως καὶ πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα· ἀλλὰ περὶ τούτων δὲν γίνεται λόγος ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν χειρογράφῳ. Ἴσως ἀνευρεθοῦν ἐν ἄλλῳ χειρογράφῳ τὰ σχετικά. (Σ. Μ.)

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΦΥΤΩΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

(Ἔρα σ. 27).

Ragos matthioli. floribus purpurorientibus.
Eupatorium cannabium fiori. marrhub agnaticum
Geranium greticum periploca latifolia.

Μεταξὺ Χάφζας καὶ Βουργὰς

Ginyidium paniad much. myjuncavia much.
Kaligeniculatum. pontipiccoli.
Kalimus argustifolia permib. ibid.
Gossipium about Heraclea.

Adrianopole. plantae variores.

Cumirum corniculatum.
plarmica Imperciali. Φλοκάλι
Botrys. Carduns. Cnedchy.
Tanacetnm. Japonaria.
Pistalochia. Sesamum verd. σουσάμι.
Hedysarum clypeatum
melitotus germanica.
Delphinium. 1083
Aconilum lycoctonum pavoid. 971
Tribulus agraticus.
Glycyrrhiza schinata.
Scannonea valentina.
viorna. Asparagus salivus.
Clematis gerigrina caevulea. 887

Acanthus syl. aculeatus.
 Polium montanum album.
 Phyllium (elder—dwarfed. v. grea).
 Heliotropium (magus. σουσάμι άγριο
 (tricoccum).
 Stramonium. Τάτζουλά Turc. graec.
 Dentillaria (Bordana minor.
 plumpago {
 Aprotarium Campestre.
 Papaver corniculatum pheniceum.
 Sideritis augustifolia.
 melanthium sylvestre
 chamaeptys mas. Polemonium frutie.
 Synavchica Alpine laccifera.

(Σημ. Μεταφρ). Ἄδυνατων ν' ἀποδώσω δι' ἀντιστοίχων ἑλληνικῶν τὰ ὀνόματα τῶν ἀναφερομένων λατινιστὶ φυτῶν καὶ ἀνθέων ἀρχοῦμαι ἀναφέρων εἰς τὸν λατινικὸν αὐτῶν κατάλογον ὡς παρατίθεται ἐν τῷ κειμένῳ.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟΝ

Α'. Τὰ Ὀδοιπορικά, περὶ ὧν ὁ λόγος παρατίθενται λατινιστί. Ἡ πρώτη στήλη περιέχει τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ συγγραφέως ἀπὸ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἀντιστρόφως ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως οἰκάδε τ. ἔ. εἰς τὴν Πύλην τῆς Ἀδριανουπόλεως Κηπόλεως. Παραθέτει καὶ τοὺς δύο ἀριθμοὺς, ἵνα δείξει τὴν διαφορὰν μεταξὺ μεταβάσεως καὶ ἐπιστροφῆς. Οὕτω π. χ. ἀπὸ τῆς Πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως μέχρι Ροντιρίσκολι (Μικροῦ Τσεκμετζέ) κατὰ τὴν εἰς Ἀδριανούπολιν μετάβασιν ἔδαπανήθησαν 4 ὥραι καὶ 12 μίλια, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν 4 1/2 ὥραι καὶ 13 μίλια. Τὸ Ὀδοιπορικόν του Antonin (A. Byzantios) δὲν ὑπολογίζει εἰς ὥρας, ἀλλὰ μόνον εἰς μίλια. Τὸ Ὀδοιπορικὸν ἀπὸ Βορδιγάλλων εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑπολογίζεται εἰς μίλια καὶ βήματα.

Β'. Εἰς τὴν τετάρτην στήλην δίδει ὁ συγγραφεὺς τὸν ἀριθμὸν τῶν διανυθέντων κατ' αὐτὸν μιλίων α') ὑπ' αὐνοῦ πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν 144, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν 149. Τοῦ Antonin εἰς ὑπολογισμὸς 177, μικρότερος ὑπολογισμὸς 164. Ὀδοιπορικὸν Βορδιγάλλων μέχρι Μπουργὰς (Bergula) μίλια 121.

Our accout out from Adrianople gate		m.p.	Home		Antonin Itinerar A Byzantion m.p.		Itin a Burdig. Hierosol. A Consta/li m. pass.		Summa novi Itinerari	
			H.	m.p.		m.p.				
To pontipiccoli	4 h	12	4 1/2	13	Melontiada	18—19	Rhegium	12	Outward	144
Ponti granti	4 1/4	13	4 1/2	13+	Coenophrurium	28-27	Atyra	12	Homeward	149
Selibria	5 3/4	17	5	15	Perinth. Heraclea	18	Callum	10	Antoning	
Ciorloó	8 1/2	25	8 3/4	26	Tzirallon (	18	Sala mambria	10	One account	177
Caresterán	6	17+	6 1/2	19	Tirallum (		Rannem	10	the less account	
Bergás	4	12	4 1/2	13	Drusipara	16	Heracleum	12	164	
Bobbascul	4 1/2	13	4 1/2	13	Bergulas	14—16	Reodizum	9	To bergula	121
Hafsa	6	18	6	18	Burdidizum	18—17	Tunorullum	8	Itin Burdig.	
Adrianople	5 1/2	17	6 1/2	19	Astidizum	18—19	Tiptum	11		
					Adrianopolis	18—19	Drusipara	10		
							Nargum	9		
							Virgolas	8		

ΤΟ ΥΔΡΑΓΩΓΕΙΟΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Σχετικῶς μὲ τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὸ ὁποῖον ἀρκετὰ ἐγράφησαν, παραθέτομεν κατωτέρω ὅσας πληροφορίας μᾶς ἔδωσε κατὰ τὸ 1928 ὁ ἀπὸ τὸ χωρίον Καρατζάκιοϊ τῶν Μετρῶν κ. Διαμ. Κωνσταντινίδης, τὸν ὁποῖον καὶ εὐχαριστοῦμεν.

Περνοῦσε λάνω ἀπ' τὸ Τσιφλίκιοϊ καὶ τὸ Βελιγράδι, προχωροῦσε πρὸς τὸ χωριὸ Καραμάν-δερεῖ ὅπου ἄρχιζε καὶ μάζευε ὅλα σχεδὸν τὰ νερὰ ἀπ' τὶς μεγάλες πηγὰς μέσα στὸ δάσος, προχωροῦσε στὴν περιφέρεια τοῦ Σαράϊ, στὴν περιφέρεια Βιζύης. Περνοῦσε κοντὰ ἀπ' τὸ χωριὸ Τεκὲ κ' ἔφθανε στὶς πηγὰς τῶν νερῶν τῆς Γέννας τὰ ὁποῖα διοχετεύουνταν στὴν Πόλη.

Τὸ ὑδραγωγεῖο σὲ πολλὰ μέρη τῆς ὄροσειρᾶς Κούς-καγιὰ εἶναι ἀκέραιο καὶ ἀνέπαφο, θαυμάσιο ἀπὸ τεχνικὴ ἄποψη. Ἡ σπουδαιότερη ἐργασία εἶναι οἱ ἀπειρες καμάρες (ἀψίδες) οἱ ὁποῖες ἔξενγαν τὶς χαράδρες μέσα στὰ βουνὰ καὶ οἱ ὁποῖες σώζονται ἀκόμη. Στὶς περιφέρειαι τῶν χωριῶν Καλφάκιοϊ, Βελιγράδι καὶ Καραμάν δερεῖ εἶναι ἀκέραιες ἐκτὸς τοῦ ὑδραγωγείου τὸ ὁποῖον κατεστράφη. Ἡ μεγαλιέτερη καμάρα βρίσκεται στὰ πέριξ τοῦ χωριοῦ Καραμάν-δερεῖ, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι λένε Κουρσοῦν-Γκέρμε. Τὰ νερὰ τῆς πηγῆς τοῦ χωριοῦ Γκιοιμουῦς-Μπουναῖρ διὰ μικροῦ ὑδραγωγείου διοχετεύουνταν στὸ κεντρικὸ ὑδραγωγεῖο.

Ἡ διάμετρος τοῦ ὑδραγωγείου εἶναι δύο ἕως τρία μέτρα· στὰ τεῖχη αὐτοῦ διακρίνονται ἀκόμη τὰ ἔχνη τοῦ νεροῦ ποὺ διοχετεύονται· τὸ νερὸ ἔφθανε σὲ λίγο πλέον τῆς μισῆς διαμέτρου.

Τώρα μέσα στὸ ὑδραγωγεῖο κατοικοῦν ἑκατομμύρια νυχτερίδες. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάνου Ἀμπτουλ Χαμίτ ζητήθηκε κουπριά τῶν νυχτερίδων γιὰ τοὺς ἀνθόκηπους τοῦ Γιλδίξ Ὁ τότε μουτσαρίφης τῶν Μετρῶν Τζεβὰτ μπέης διέταξε τὸν Μανωλάκη Γουρή, μουχτάρη στὴ Στραντζα καὶ μάζεψαν τέσσερες χιλιάδες ὀκάδες ἀπ' αὐτὴν τὴν κουπριά καὶ τὴν ἔστειλαν στὴν Πόλη γιὰ τὸ παλάτι.

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΕΒΛΟΜΟΝ ΚΑΙ ΛΙ ΠΑΡ' ΑΥΤΩ
ΜΟΝΑΙ ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ
ΚΑΙ ΜΑΜΑΝΤΟΣ (*)

ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑΦΟΙ

1. ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟΝ ΣΤΡΟΓΓΥΛΟΝ ¹⁾

Τὸ σπουδαιότατον ὑπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἔποψιν κοιμητήριον τοῦτο κεῖται εἰς ἀπόστασιν ἐνδὸς καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρου βορειοδυτικῶς τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Μακροχωρίου.

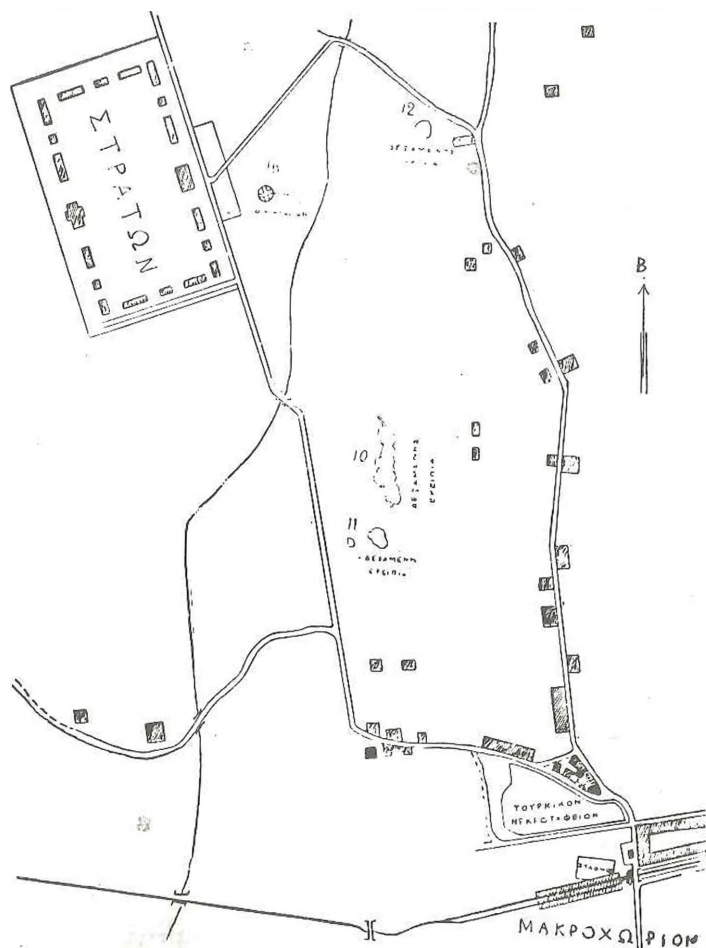
Τὸ ὑπ' ἀρ. Β σχεδιάγραμμα δεικνύει τὴν ἀκριβῆ αὐτοῦ τοποθεσίαν ὡς καὶ τὴν τῶν τριῶν ἀστέγων δεξαμενῶν περὶ ὧν ὠμιλήσαμεν ἐν οἰκείῳ κεφαλαίῳ. Ἡ δὲ εἰκὼν ἀρ. 18 παριστᾷ φωτογραφίαν τοῦ τοπίου, ληφθεῖσαν ὑπὸ Γάλλου ἀεροπόρου. Τὸ μνημεῖον ἀνεκαλύφθη κατ' Αὐγούστον τοῦ 1914 ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας. Αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαί, ἔνεκεν τῆς ἐν Μακροχωρίου συγκεντρώσεως τῶν ἐφέδρων, εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην ἀνεγέρσεως στρατῶνος ὡς καὶ ἐτέρων παραπλησίων ἑξαρτημάτων. Εἰς αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ὡς εἴθισται, αἱ ἐργασίαι ἐκτελοῦνται ὑπὸ τοῦ τάγματος τοῦ μηχανικοῦ. Οἱ πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν λίθων τεταγμένοι στρατιῶται, ἀνασκάπτοντες ἐκεῖ πλησίον, ἀνεῦρον ἀρχαῖα εἶρηια ἃ ἐξελήφθησαν τὸ πρῶτον ὡς ἀνήκοντα εἰς δεξαμενὴν. Εἰδοποιηθεὶς ὁ διοικητὴς τοῦ Α' στρατιωτικοῦ σώματος στρατηγὸς Μεχμέτ Ἀλῆ Πασᾶς διέταξε ἀμέσως τὸν λοχαγὸν Ἐσρέφ Βέην νὰ υποβάλλῃ ἔκθεσιν εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἐπισυνάπτων καὶ σχετικὸν σχεδιάγραμμα τῶν ἀνακαλυφθέντων θρεπίων. Ἀνελάβαμεν τὴν ἡγεσίαν τῶν ἀνασκαφῶν αἵτινες ἔφεραν εἰς φῶς τὸ σπουδαῖον τοῦτο μνημεῖον. Πρὶν ὅμως προβῶμεν εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ, καθήκον ἐπιτελοῦμεν ἵνα εὐγνωμόως ποιήσωμεν μνησίαν ἐνταῦθα τοῦ ὀνόματος τοῦ μακαρίτου Μεχμέτ Ἀλῆ Πασᾶ ὅστις ὄχι μόνον ἐπέτρεψε τὰς ἀνασκαφὰς ἐν ὅλῳ στρατιωτικῇ περιοχῇ ἀλλὰ καὶ λίαν φιλοφρόνως ἔθεσε εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν στρατιωτῶν πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν αἱ στρατιωτικαὶ ἀνάγκαι ἐκκυριάρχουν παντοῦ. Τὸ κοιμητήριον

* Συνέχεια ἐκ τοῦ Ι' τόμου Σ. 137-198 καὶ τέλος.

1) Macridy Th. et Ebersolt J. Monuments funéraires de Constantinople 1923.
B. C. H. XLVI 1922.

διετηρήθη ὡς ἀναφέρομεν καὶ ἐν τῷ προλόγῳ ἄθικτον μέχρι τῆς ἀνακω-
χῆς, τὰ δὲ παρατιθέμενα σχεδιαγράμματα ὡς καὶ αἱ εἰκόνες (πλὴν τῶν
ἀρ. 20 καὶ 24) ἐλήφθησαν κατὰ τὸ 1915.

Τὸ μνημεῖον εἶναι εἶδος ὑπογείου ναοῦ τοῦ ὁποῖου μόνον ἡ

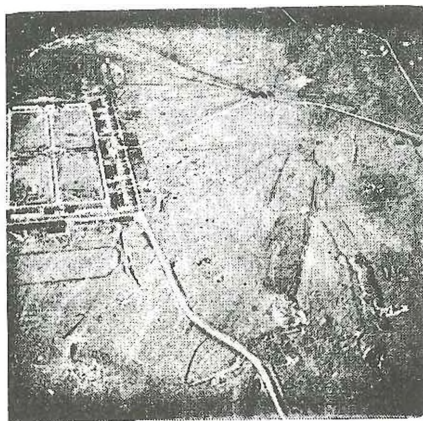

(Σχεδ. Β). Τοποθεσία τοῦ κοιμητηρίου καὶ τῶν ἀστέγων δεξαμενῶν.

στέγη ὑψοῦτο ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς εἶναι δὲ μέχρι σήμερον τὸ μοναδικὸν παράδειγμα τοιοῦτου εἴδους οἰκοδομῆς ἣτις διεσώθη. Ὁ ἀρχιτέκτων ἀνέσκαψε τὴν γῆν, ἢ μᾶλλον τὸ στρώμα τοῦ τιτανώδους βράχου, εἰς βάθος 6 μέτρων, ἐν εἴδει κυκλοτεροῦς δεξαμενῆς καὶ ἐν τῷ καθορισθέντι τοιοιτοτρόπως χώρῳ ἀνίγειρεν τὸ οἰκοδόμημα, ὅπερ καὶ τοῦτο ἔχει σχῆμα κανονικοῦ κύκλου μὲ ἐσωτερικὴν διάμετρον 15 μέτρων καὶ 35

ἑκατεπτιῶν. Ὁ κύκλος διαιρεῖται διὰ σταυροῦ, οὗτινος τὸ κέντρον ταυτίζεται μὲ τὰ τοῦ κύκλου, εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη, καὶ εἰς τέσσαρας ἐπίσης τομεῖς ἴσους πρὸς ἀλλήλους. Τὸ δὲ πλάτος τῶν βραχιόνων τοῦ σταυροῦ, οἷτινες διευθύνονται ἀκριβέστατα ἕκαστος πρὸς ἓν τῶν τεσσάρων σημείων τοῦ ὀρίζοντος εἶναι τεσσάρων μέτρων καὶ 72 ἑκατοστῶν. (εἰκὼν 19).

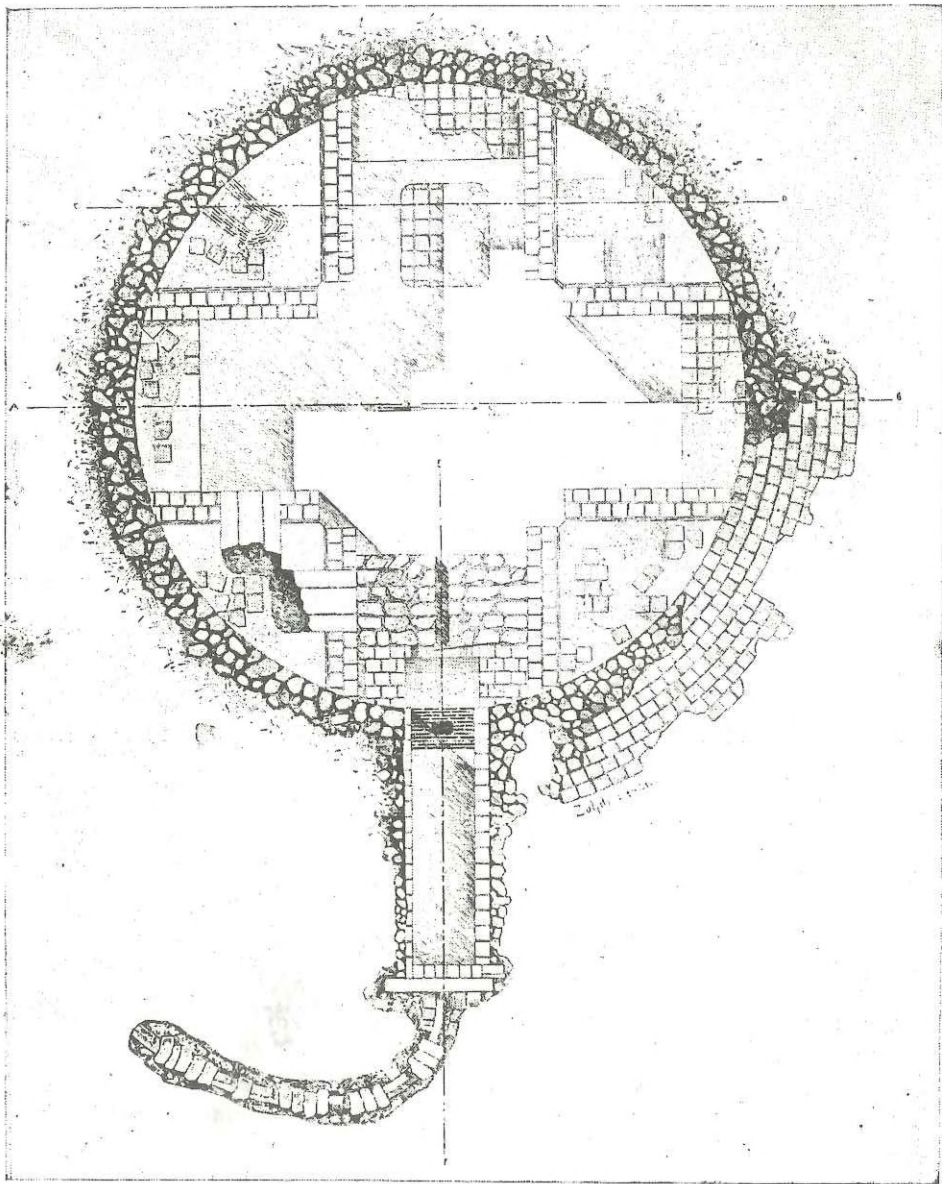
Ἐσωτερικῶς τὸ κάτω μέρος τῆς οἰκοδομῆς εἶναι λιθόκτιστον μὲ μεγάλους ὀρθογωνίους λίθους ἐπιμελῶς προσηρμοσμένους καὶ ἀνέρχεται ὁμοιομόρφως εἰς ὕψος ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου, ἵπερθεν δὲ ἄρχεται

(Εἰκὼν 18). Τοποθεσία τοῦ Κοιμητηρίου.
Φωτογραφία ληφθεῖσα ἐξ ἀεροπλάνου.

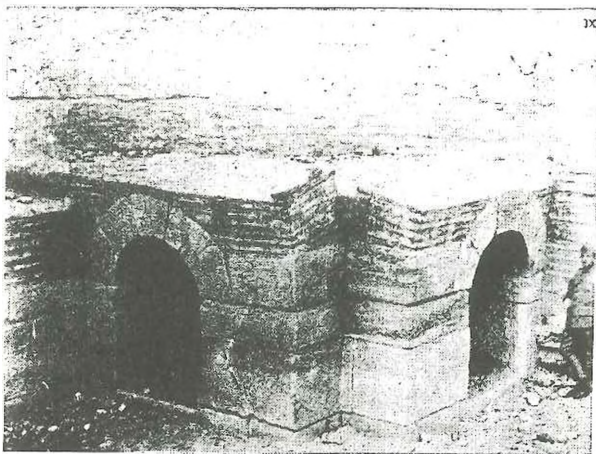
ἡ πλινθόκτιστος οἰκοδομή, λίαν ἐπιμελημένη ἐπίσης, ἣτις φθάνει εἰς ὕψος 3 καὶ ἡμίσεος μέτρων (εἰκὼν 20). Ἄνωθεν δὲ παρατηροῦνται δύο ζῶναι ἀπὸ ἀξέστους λίθους μετ' ἀμμοκονίας εὔρους 92 ἑκατοστῶν ὑπερκεῖμεναι ἢ μία τῆς ἄλλης. Ἐπειδὴ τὸ κτίριον ἐνεσφηνούτο οὕτως εἰπεῖν ἐν τῷ βράχῳ, ὁ ἀρχιτέκτων δὲν ἐφοβεῖτο τὴν ἐσωτερικὴν πίεσιν ἣτις θὰ ἐπέφερε τὴν πρὸς τὰ ἔξω διαστολὴν τοῦ περιτοιχίσματος. Κατὰ συνέπειαν λόγῳ οἰκονομίας χρόνου καὶ χρήματος ἔπραξε τὸ ἀκόλουθον. Ἀφοῦ ἐφήρμοσε ἐπὶ τοῦ ἤδη οἰκοδομηθέντος κυκλοτεροῦς τοίχου περίφραγμα ξύλινον μὲ σανίδας, ἐτοποθέτησε εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ βράχου καὶ τοῦ σανιδώματος κενόν, ἀξέστους λίθους ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχυσε ρευστὴν ἀμμοκονίαν. Μετὰ δὲ τὴν ἀποξήρανσιν ἀφήρесе τὰς σανίδας καὶ τοιουτοτρόπως ἔχομεν ἐσωτερικῶς ἐπιφάνειαν λεῖαν. Οἱ εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ σταυροῦ παρατηρούμενοι τομεῖς συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλους δι' ἀψίδων θολωτῶν ἡμικυλινδρικῶν, αἷτινες ἐκαλύπτοντο διὰ τῆς στέγης ἣτις, ὡς ἀνωτέρω ἀναφερόμεν, μόνη ὑπέρεκειτο τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἡ στέγη

(Εἰκὼν 19). Κάτοψις τοῦ κοιμητηρίου καὶ τμήματος τῆς στέγης πρὸς τὰ δεξιὰ.

ἦτο κατωφερῆς καὶ πλακοστρωμένη μετέτραγώνους πλίνθους ἐπιμελῶς συγκολλημένας. Μέρος τῆς στέγης αὐτῆς διετηρεῖτο κατὰ τὸ 1915 ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰς εἰκόνας 19 καὶ 21. Εἰς τὸ κέντρον δὲ ταύτης ὑψυῖτο ὁ τρούλλος τοῦ οἰκοδομήματος ὅστις ἠδραιούτο ἐπὶ τῆς πρὸς τὰς ἔνθεν ἄκρας τῶν θολωτῶν ἀψίδων. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα, ὡς βλέ-

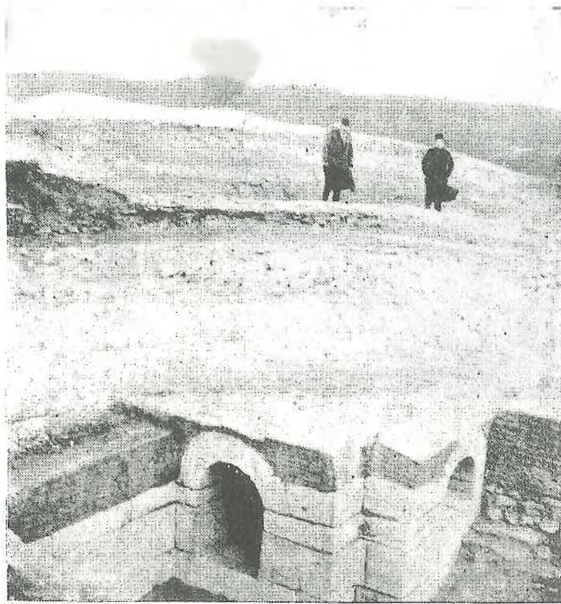

(Εἰκὼν 20). Ἐσωτερικὴ ἀποψὶς τῷ 1920.

πομεν εἰς πλεῖστα βυζαντινὰ οἰκοδομήματα, τὸ κοιμητήριον ἐφωτίζετο διὰ παραθύρων ἀνοιγομένων ἐν τῇ πλευρᾷ τοῦ τρούλλου.

Ἡ μόνη εἴσοδος τοῦ κτιρίου ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὴν ἄκραν διαδρόμου ἐπίσης θολωτοῦ ἔχοντος μῆκος ἕξ μέτρων καὶ ὀγδοήκοντα ἑκατοστῶν. Ὁ διάδρομος κατέληγε ἐσωτερικῶς εἰς κλίμακα ἣτις κατήρχετο δι' ἕξ βαθμίδων μέχρι τοῦ δαπέδου τοῦ κοιμητηρίου (εἰκὼν 22). Κάτωθεν δὲ τῆς κλίμακος καὶ ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ὑπῆρχε μικρὰ θολωτὴ πλινθόκτιστος ὑπόνομος, ὕψους 60 καὶ πλάτους 33 ἑκατοστῶν χρησιμεύουσα πρὸς διοχέτευσιν τῶν ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ λιθοστρώτου δαπέδου προερχομένων ὑδάτων εἰς ἐτέραν εὐρεῖαν κυκλοτερῆ ὑπόνομον. Ἡ ὑπόνομος αὐτὴ ἢ μᾶλλον σήραγξ, περιλαμβάνετο ἐντὸς τοῦ πάχους τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου τοῦ κοιμητηρίου. Ὁ ἐπισκέπτης κρατῶν φανόν, δύναται νὰ βαδίση ἐλευθέρως ἐν αὐτῇ καὶ μετὰ πορείαν 50 μέτρων καὶ 22 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου νὰ ἐπιστρέψῃ αὐθις εἰς τὸ μέρος ἐξ οὗ ἐκίνησεν ποιῶν τοιουτοτρόπως ὑπογεῖως ὄλον τὸν γῦρον τοῦ οἰκοδομήματος. Τὸ ὕψος τῆς σήραγγος εἶναι 3 μέτρα καὶ 9 ἑκατοστά, τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς ἕξήκοντα ἑκατοστά, μόνον τὸ ὑπὸ τὴν κλίμακα τῆς εἰσόδου μέρος αὐτῆς δὲν ἀνέρχεται εἰς ὕψος πλεόν τῶν τοῦ ἐνὸς μέτρου καὶ ἐνενηήκοντα ἑκατοστῶν. Ἡ οἰκοδομὴ εἶναι λίαν

ἐπιμελεημένη καὶ κτισμένη κατὰ τὸ πεφλημένον βυζαντινὸν σύστημα, ἦτοι στρώμα λίθων καὶ πλίνθων ἐναλλάξ (εἰκὼν 23). Κάτωθεν τῆς ὀροφῆς, ἣτις εἶναι ἐπίσης θολωτή, παρατηροῦνται ἑκατέρωθεν δύο ὀπαὶ τετραγῶνοι ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τῆς σήραγγος. Ἐν αὐταῖς ἐνεσφηνοῦτο δοκὸς ξυλίνη ἣτις ὑπεβάσταζε προσωρινῶς τὸν θόλον μέχρι τῆς τελείας τοῦ ἀποξηράνσεως. Ἡ πρὸς τὸν βράχον πλευρὰ καλύπτεται ἀπὸ στρώμα

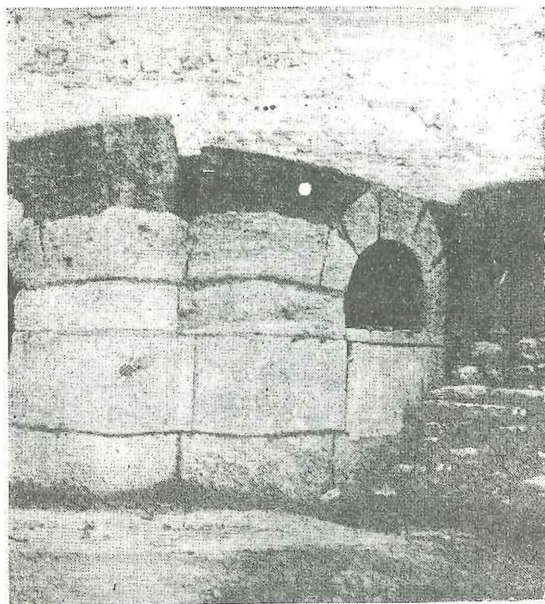

(Εἰκὼν 21). Ἐσωτερικὴ ἀποψὶς τοῦ Β.Α. τομέως καὶ μέρος τῆς στέγης.

τιτανώδους οὐσίας ἀπεκρυσταλλωμένης, ἣτις ἐσχηματίσθη ἀπὸ τὴν διὰ τοῦ τοίχου εἰσδυομένην ὑγρασίαν, ἐν ᾗ ἡ ἀπέναντι πλευρὰ ἢ πρὸς τὸ κτίριον οὐσα εἶναι ἐντελῶς ἀνέπαφος. Ἐπ' αὐτῆς ὁμως παρατηροῦνται εἰς δύο μέρη κοιλώματα γενόμενα ἐπὶ σκοπῶ διατρήσεως τοῦ τοίχου καὶ εἰσόδου ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ κοιμητηρίου. Ἡ σήραγξ οὐδεμίαν σχέσιν εἶχε μὲ τὴν εἴσοδον τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἡ ὑπαρξίς της αὐτῇ θὰ μᾶς ἔμενε σχεδὸν ἄγνωστος τῷ 1915 εἰὰν δὲν ὑπῆρχε μικρὰ τις ὀπή ἐπὶ τῆς ὀροφῆς της, πρὸ τῆς κλίμακος τῆς εἰσόδου (βλ. εἰκ. 19). Δι' αὐτῆς τὸ πρῶτον μόλις μετὰ δυσκολίας εἰσῆλθομεν τῷ 1915, νῦν ὁμως καταστραφείσης τῆς κλίμακος ἠνόχηθη ρωγμὴ δι' ἣς δύναται τις ἐλευθέρως νὰ εἰσέλθῃ ἐν αὐτῇ (εἰκὼν 24). Ἐν συνοχῇ μετὰ τῆς κυκλοτεροῦς σήραγγος, καὶ ὑπὸ τὸν διάδρομον τῆς εἰσόδου, φαίνεται ἡ ἀρχὴ ἄλλης ὑπονόμου ἐπίσης το-

λωτῆς καὶ πλινθοκτίστου τῆς ὁποίας αἱ διαστάσεις εἰσὶν: ὕψος 1 μέτρον καὶ 12 ἐκ. καὶ πλάτος 56 ἑκατοστῶν. Ἀρχικῶς διευθύνεται πρὸς ἀνατολὰς καὶ μετὰ μικρὸν κάμπτεται ὀλίγον πρὸς νότον καὶ προχωροῦσα 63 ὅλα μέτρα φθάνει εἰς τετράγωνον ἀνεμιστήρα ἐν εἴδει φρέατος βάθους 3 μέτρων μὲ πλευρὰς 75 ἑκατοστῶν. Ἐντεῦθεν εἰσερχόμενός τις εἰς τὴν ὑπόνομον δύναται νὰ βαδίση κύπτων ὀλίγον μέχρι τῆς κυκλοτεροῦς σήραγγος καὶ ἀφοῦ κάμη ὑπογείως τὸν γῦρον τοῦ κοιμητηρίου νὰ ἐπανέλθῃ

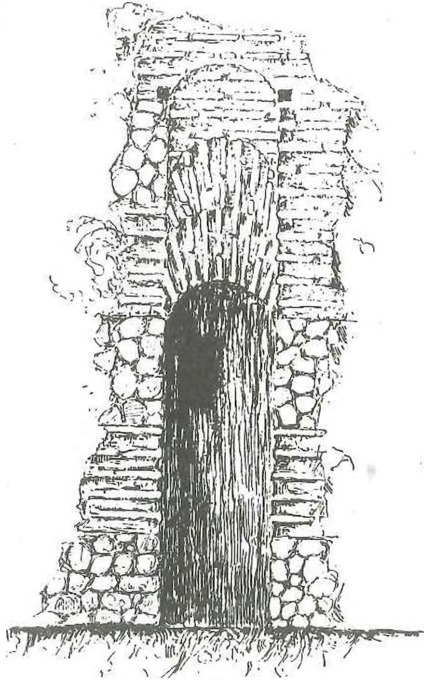

(Εἰκὼν 22). Ἐσωτερικὴ ἄποψις τοῦ Β. Α. τομέως καὶ αἱ διατηρούμεναι βαθμίδες τῆς κλίμακος.

διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ εἰς τὸ σημεῖον ἐξ οὗ εἰσῆλθεν, χωρὶς παντελῶς νὰ ἔλθῃ εἰς συνάφειαν μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κτιρίου. Αὐτὴν τὴν ὁδὸν ἠκολούθησαν καὶ οἱ προσπαθήσαντες κατὰ καιρὸν νὰ διατηρήσουν τὸν τοῖχον ἐν τῇ ὑπογείῳ σήραγγι καὶ ἡμεῖς τὸ πρῶτον τῷ 1915 (εἰκὼν 25). Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ τόσοῦ δαπανηροῦ καὶ τεραστίου ἔργου εἶχε διπλοῦν σκοπὸν ἕξησφάλιζε πρῶτον τὴν διοχέτευσιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων τῶν προερχομένων ἐκ τῆς στέγης τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἐχρησίμευε συνάμα πρὸς παροχὴν ἀέρος καὶ τοιουτοτρόπως καταπολέμησεν τῆς ὑγρασίας, ἣν ὁ ἀρχιτέκτων ἤθελε παντὶ σθένει νὰ ἀποφύγῃ. Ἐντεῦθεν ἀρχεται πάλιν ἄλλος ὁχετὸς πολὺ μικροτέρων διαστάσεων καὶ μήκους 40 μέτρων ὅστις ἐχρησίμευεν

ἀποκλειστικῶς πρὸς διοχέτευσιν τῶν ἐκ τῆς στέγης τοῦ κοιμητηρίου κατερχομένων ὀμβρίων ὑδάτων εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλάδος.

Ἐξῴθεν τέλος τοῦ κτιρίου, καὶ ἐνώπιον τῆς εἰσόδου, βλέπομεν ἕτερον μικρὸν ὄχετον ἐν εἴδει ἡμικυκλίου ὅστις ἔφερε τὰ ὕδατα τῆς στέγης εἰς τὴν μεγάλην ὑπόνομον ἄτινα κατήρχοντο ἐν αὐτῇ δι' ὀπῆς ἐν τῇ ὀροφῇ αὐτῆς. Θαυμαστὴ ἀληθῶς ἦν ἡ ἰδιοφυία καὶ ἡ νοημοσύνη τοῦ ἐκτελέσαντος τὸ ἔργον ἀρχιτέκτονος. Καὶ πρῶτον ἠδυνήθη, μὴ θίγων ἐντελῶς

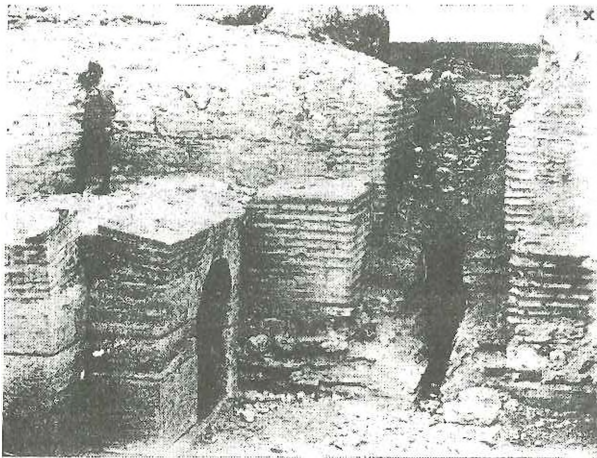

(Εἰκὼν 23). Κάθετος τομὴ τῆς μεγάλης σήραγγος.

τὴν στερεότητα τοῦ κτιρίου νὰ κερδίση καιρὸν καὶ χρῆμα ἀντικαθιστῶν πολλὰ κυβικά μέτρα οἰκοδομῆς διὰ τοῦ συστήματος τῶν ἀξέστων λίθων, ἐξ ἄλλου ὁ εὐφυῆς συνδυασμὸς τῶν σηράγγων καὶ ὑπονόμων πρὸς διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων καὶ καταπολέμησιν τῆς ὑγρασίας καὶ τελευταῖον ἡ τοποθέτησις ἐπὶ ἐκάστης πλευρᾶς τῶν τομέων ἀνὰ μιᾶς σαρκοφάγου ἐν τῇ κρύπτῃ. Ἐξησφάλισε τιουτοτρόπως μὴ παρεκλίνας ποσῶς τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ ὅλον τὸν εἰς τὰ ἔνδον τοῦ κοιμητηρίου χώρον πρὸς τέλεισιν ἱεροουργίας καὶ ἐπιμνημοσύνων τελετῶν.

Αἱ κρύπται αὐταὶ εἰσὶν ὀκτώ, ἦτοι ἀνὰ δύο εἰς τὰς πλευρὰς ἐκάστου τομέως (εἰκὼν 25) εἰσχωροῦσαι εἰς τὸ πάχος τοῦ τοίχου ἐν εἴδει κλιβάνων

εἰς βάθος δύο μέτρων καὶ τριῶν ἑκατοστῶν. Αἱ κρύπται αὐταὶ εἶναι ἐπίσης θολωταὶ ἔχουσαι ὕψος 2 μέτρων καὶ 30 ἑκατοστῶν καὶ πλάτος ἐνὸς μέτρου καὶ 20 ἑκατοστῶν. Ἐν ἐκάστη ἐξ αὐτῶν ἦτο τοποθετημένη ἀνά μία σαρκοφάγος συγκειμένη ἐκ μαρμαρίνων πλακῶν θαυμασιῶς συνηρμοσμένων μὲ πάχος ποικίλλον ἀπὸ τὰ δέκα ἕως τὰ δέκα πέντε ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου. Τὸ δὲ μῆκος καὶ πλάτος τῶν σαρκοφάγων ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς πρὸς τὰ τῆς κρύπτης. Ἐπὶ τῆς προσόψεως ὄλων εἶναι γεγλυμμέ-

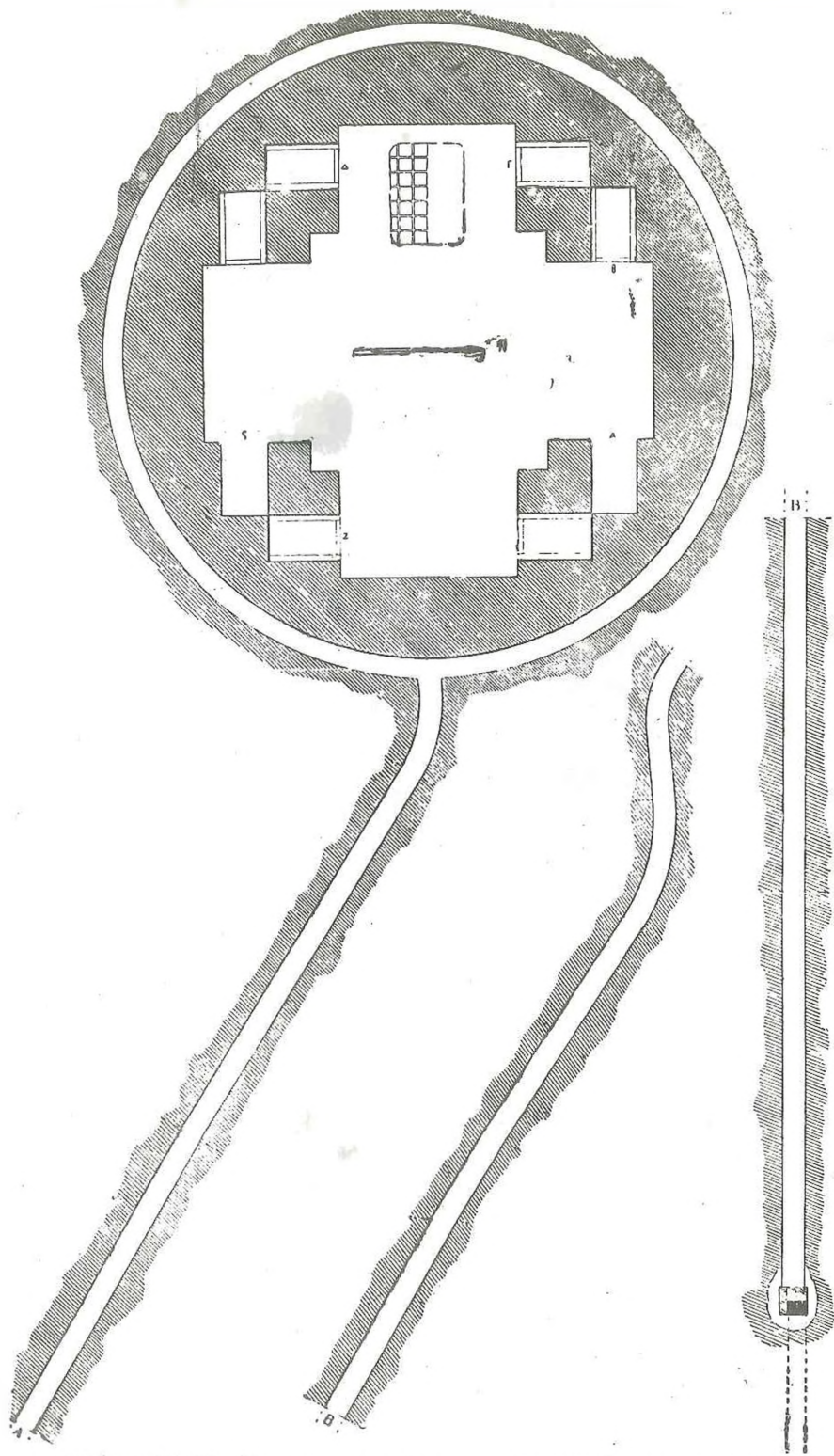
(Εἰκὼν 24). Ἀποψὶς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς εἰσόδου τοῦ κοιμητηρίου καὶ ἡ ἀνεωχθεῖσα ρωγμὴ 1920.

νος σταυρὸς οὐτινος ἢ κάθετος γραμμὴ ἔχει ὕψος 73 ἐκ. ἢ δὲ ὀριζόντιος 51 ἐκ. (εἰκὼν 26).

Ὅλαι αἱ σαρκοφάγοι ἦσαν ἐρμητικῶς κεκλεισμέναι καὶ εἰς ἐκάστην ἐξ αὐτῶν ἐναπόκειντο δύο ἢ τρεῖς σκελετοὶ (Εἰκ. 27). Δύο ἐκ τῶν σαρκοφάγων ἔλειπον κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ μνημείου, ἀφαιρηθεῖσαι πρὸ καιροῦ ἐν ᾧ αἱ ἄλλαι ἐξ ἦσαν ἀνέπαφοι. Ὅλαι δὲ ἦσαν ἠοιθμημέναι διὰ τῶν γραμμῶν (Α) Β. Γ. Δ. Ε. (Ζ) Ζ. Η. αἵτινα ἦσαν χαραγμένα ἐπ' αὐτῶν. Ἡ ἀοιθμησις ἤρχετο ἀπὸ τὴν πρὸς Βορρᾶν κειμένην σαρκοφάγον, ἣτις ἔλειπεν¹⁾, καὶ ἐξηκολούθει ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά, μέχρι τῆς ἕκτης ἣτις ἐπίσης ἔλειπεν, ἐτελείωνε δὲ μὲ τὰς δύο αἵτινες ἦσαν ἐκατέρωθεν τῆς εἰσόδου.

1) Φαίνεται ὅτι εἰς ἐποχὴν, ἣς μᾶς διαφεύγει ἡ χρονολογία, ἀνωρύχθη τάφος ἐκ Νότου πρὸς Βορρᾶν καὶ ἀφηρεθήσαν αἱ μαρμάριναὶ πλευραὶ τῶν δύο σαρκοφάγων, μὴ ἐπεκταθεισῶν ὁμῶς τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὸ ἐπίλοιπον μέρος τοῦ κοιμητηρίου, τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ἀνέπαφον.

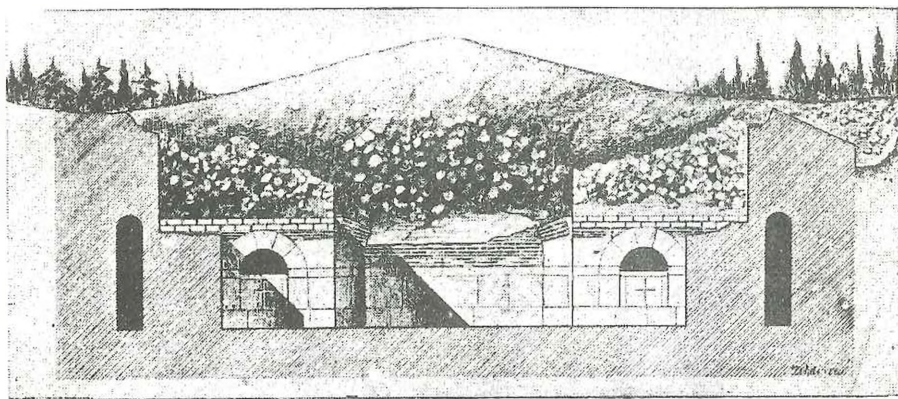

(Εἰκὼν 29). Ὅριζόντιος τομὴ τοῦ κοιμητηρίου καὶ τῶν σηράγγων.

Πλὴν τῆς ὑπὸ στοιχεῖον Γ. σαρκοφάγου οὐδεμία ἄλλη φέρει ἐπιγραφὴν τινα ἐκτὸς τοῦ ἀριθμητικοῦ γράμματος. Ἐπὶ τῆς προσόψεως τῆς τελευταίας εἶναι χαραγμένη ἀτημελήτως ἢ ἐν τῇ εἰκόνι 28 ἐπιγραφή.

ἐνθάδε κα   Ἐπιφάνις
τάκιτε
ὁ μακάριος

Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων, τῆς ἀνορθογραφίας καὶ τῆς κατα-

(Εἰκὼν 26). Κάθετος τομὴ (βλ. εἰκ. 19 Α. Β.) Ἐσωτερικὴ ἀποψὶς τοῦ κοιμητηρίου μετὰ τῶν σηράγγων, ὅπως εὐρίσκοντο κατὰ τὸ 1915.

λήξεως τοῦ ὀνόματος Ἐπιφάνις ἀντὶ Ἐπιφάνιος¹⁾ συμπραίνομεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀνάγεται εἰς ἀρκετὰ μεταγενεστέραν ἐποχὴν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ κοιμητηρίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ σαρκοφάγων. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐπιφάνιος μᾶς εἶναι γνωστοὶ ἀρκετοὶ ἐπίσημοι βυζαντινοὶ ἐν οἷς καὶ ὁ ἐπίσκοπος Κύπρου Ἐπιφάνιος, ὅστις ἐπεσκέφθη τὸ "Ἐβδομον καὶ ἀπέθανεν τῷ 403 ἐν τῷ πλοίῳ ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα του.— Ἐπιφάνιος ἐκ τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως 520-535.— Πρεσβύτερος μοναχὸς Ἐπιφάνιος ὁ ἀγιογράφος ὅστις ἔζη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν εἰκονοκλαστῶν κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα.

Ἡ σαρκοφάγος ἣτις ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν ἦτο ἠριθμημένη διὰ τοῦ γράμματος Γ, ὁμοιομόρφως ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι καὶ ἐμπεριείχε τρεῖς σκελετούς. Εἰς ποῖον ἐκ τῶν τριῶν νεκρῶν ἀνήκε τὸ ἐπιτύμβιον; καὶ διὰ

1) Ἡ κατάληξις ιος καὶ ἰον μετατρέπεται πολλάκις παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς εἰς ις καὶ ἰν ἐπὶ παραδείγματι ἐν Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ στιχάριον ἀντὶ στιχάριον, διαβήτησιν ἀντὶ διοβητήσιον κλπ.

ποίαν αἰτίαν ἢ ἐξαίρεσις αὐτή; Ἡ ἀμφιβολία μας δὲν διήρκεσε ἐπὶ πολὺ διότι μετ' ὀλίγον ἀνεκαλύφθη ἔμπροσθεν ἀκριβῶς τῆς σαρκοφάγου καὶ ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ κοιμητηρίου εὐρεία τετράγωνος τάφος ἔχουσα μῆκος 2 μ. 60 ἐκ. πλάτος 2 μ. 20 ἐκ. καὶ βάθος 1 μ. 80 ἐκ. (εἰκὼν 29). Ἐντὸς τῆς τάφου πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἔκειτο μονόλιθος μαρμαρίνη λάρναξ ἧς αἱ τέσσαρες πλευραὶ εἰσὶν ἀνάγλυφοι (εἰκόνες 30—31). Ἐκαλύπτετο ὑπὸ

(Εἰκὼν 27). Ἐσωτερικὴ ἄποψις Β. Δ. τομέως μετὰ τῶν σαρκοφάγων.

δύο πελωρίων πλακῶν τοποθετημένων ἢ μία ἐπὶ τῆς ἑτέρας καὶ τῶν ὀπίσθων αἱ διαστάσεις εἰσὶν: Μῆκος 2 μ. 60 ἐκ. πλάτος 2 μ. 2 ἐκ. καὶ πάχος 11 ἑκατοστά. Ἐκ τούτων ἢ ἀμέσως μετὰ τῆς λάρνακος συναπτομένη ἦτο συνδεδεμένη μετ' αὐτῆς διὰ σιδηρῶν ἀρπάγων ἐσφραγισμένων μὲ μόλυβδον. Ἡ ὑπερθεὶν δὲ αὐτῆς ἀπλῶς τοποθετημένη μαρμαρίνη πλάξ προωρίζετο μόνον πρὸς παροχὴν περισσοτέρας ἀντοχῆς εἰς τὸ κάλυμμα τῆς λάρνακος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη τοῖχος ἐκ πλίνθων διατηρούμενος εἰς ὕψος 38 ἑκατοστομέτρων.

Ὁ πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς λάρνακος κενὸς χώρος ἦτο ἀπαραίτητος εἰς τοὺς νεκροθάπτας πρὸς τοποθέτησιν τῆς βαρεῖας λάρνακος, τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ νεκροῦ, τὴν ἐπίθεσιν τοῦ καλύματος, τὴν σφραγίσιν αὐτοῦ καὶ

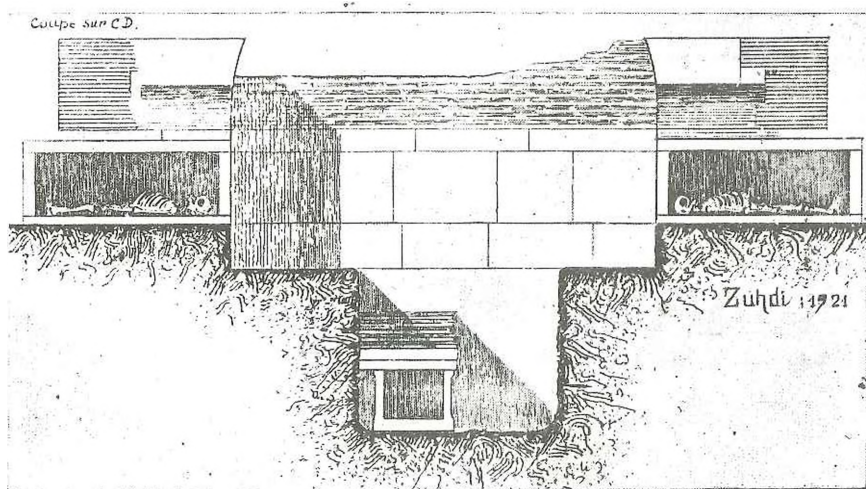
τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τοίχου, μετὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐργασίας τὸ κενὸν ἐπληρώθη μέχρι τοῦ δαπέδου διὰ συντριμμάτων τοῦ ἀνασκαφέντος

ΕΝΘΑ ΔΕ ΚΑ
ΤΑΚΙΤΕ
ΟΜΑΚΑΡΙΟΣ

ΕΠΙΦΑΝΙΣ

(Εἰκὼν 28). Ἐπιγραφή τῆς Γ' σαρκοφάγου.

βράχου. Ἐντὸς τῆς λάρνακος ὑπῆρχε εἰς μόνον σκελετὸς ἄθικτος ὡς καὶ μία μικρὰ πηλίνη φιάλη μετ' ὀλίγων συντριμμάτων μολυβδίνης ἔσχάρας

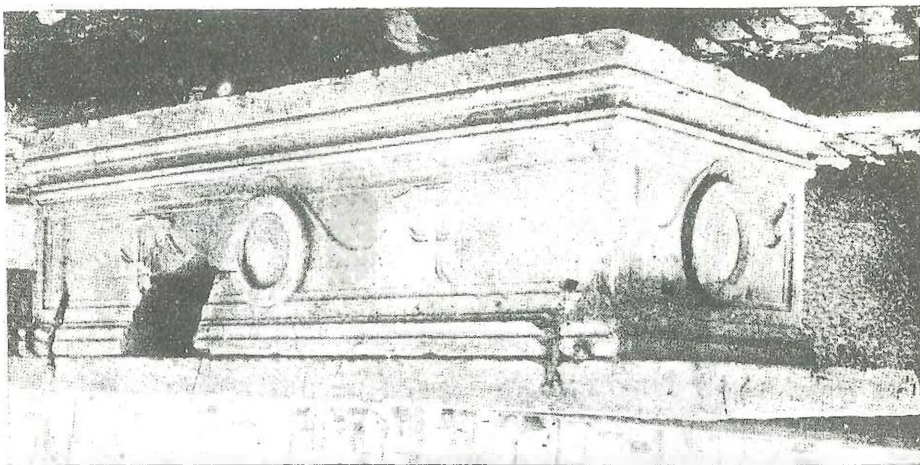

(Εἰκὼν 29). Ἐσωτερικὴ ἀποψὶς τοῦ Β. Α. τομέως.

(εἰκ. 32—33'). Οὐδεμία μᾶς ἀπομένει ἀμφιβολία διὸ ὁ μόνος ἐν τῇ λάρνακι κατακείμενος σκελετὸς ἦτο ὁ τοῦ Ἐπιφανίου.

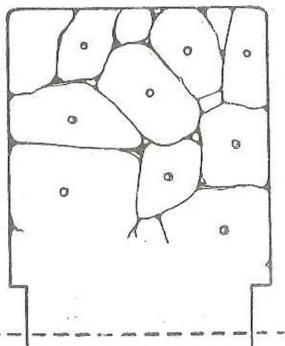
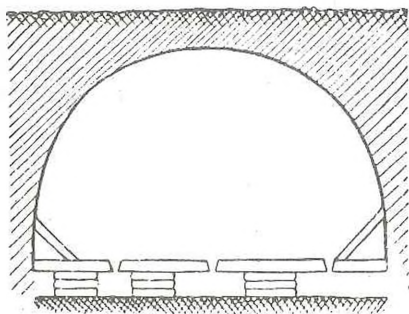
1) Εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Πανιελεήμονος εἰς τὴν ἄνω Βόσπορον ἀνεύρομεν ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ νάρθηκος κοιμητήριον ὅπου οἱ νεκροὶ ἦσαν ἀπ' εὐθείας ἐκτεθειμένοι ἐπὶ τῆς πλακοσιώσεως, ἔχοντες ὡς προσκέφαλον κεκλιμένην πλίνθον. [Σχεδιάγραμμα Γ.] Ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων πλακῶν τοῦ δαπέδου παρατηροῦνται ὅσαι διὰ τῶν ὁποίων τὸ ὑγρὰ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν πτωμάτων ἐστραγγίζοντο εἰς διαμέρισμα ὕψους 18 ἑκατοστῶν. Ἀνάλογον περίπτωσιν παρατήρησε καὶ ὁ φίλος ἀρχιτέκτων Prof. Krischen εἰς τὰς ἀνασκαφὰς εἰς Στόβους τῆς Μακεδονίας. Εἰς τὴν σαρκοφάγον ἐνθα ἡ διευθέτησις αὕτη δὲν ἦτο δυνατὴ ἐκ χρησιμοποιοῦτο μολυβδίνης ἔσχάρα, οὕτως ὥστε ὁ σκελετὸς νὰ μὲν ἄθικτος

Ἐπὶ μιᾶς τῶν μακρῶν πλευρῶν τῆς λάρνακος παρατηρεῖται ρήγμα ὕψους 32 ἐκ. καὶ πλάτους 26 ἐκ. Ἐκ πρώτης ὕψους ἐνομίσαμεν ὅτι τὸ ρήγ-

(Εἰκὼν 30). Ἡ μονόλιθος μαρμαρινὴ λάρναξ. Ἐμπροσθία δεξιά.

μα ἐγένετο πρὸς σύλησιν τῆς λάρνακος ἀλλ' οὐδαμοῦ ἀνεύρομεν τὰ συν-
τρίμματα ἅτινα ἔπρεπε νὰ εὐρίσκωνται ἐπὶ τόπον. Ἐξ αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐκ τῆς

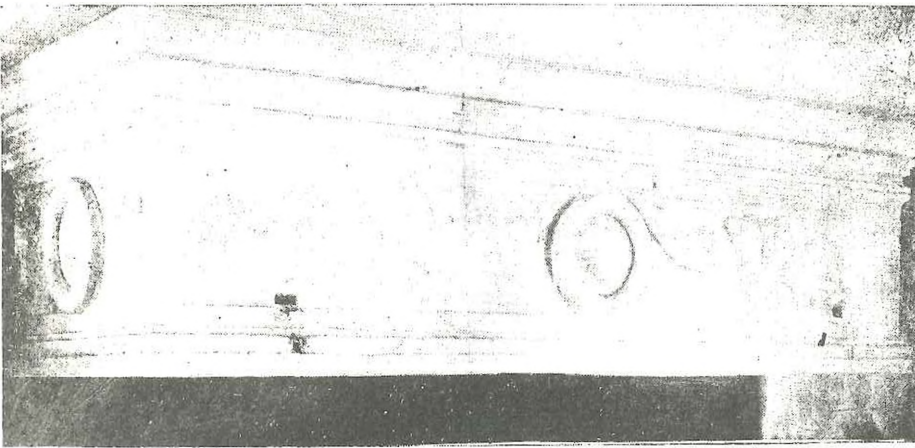

(Σχεδ. Γ). Τομὴ καὶ διάτρητον δάπεδον τῆς κρύπτης Ἁγ. Παντελεή-
μονος Ἐνω Βοσπόρου.

κανονικῆς στάσεως τοῦ σκελετοῦ ἐν τῇ λάρνακι, ἀναγκαζόμεθα νὰ μὴν
ἐπιμείνωμεν πλέον ἐπὶ τῆς εἰκασίας αὐτῆς ἀλλὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ
συμπέρασμα ὅτι ἡ λάρναξ μετεφέρθη ἐνταῦθα εἰς τὴν κατάστασιν εἰς
ἣν τὴν ἀνεύρομεν. Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς θεωρίας αὐτῆς ἀποκλίνουν καὶ
αἱ ἀκόλουθοι παρατηρήσεις. Τὸ ἐν εἴδει στέγης ἀρχικὸν κάλυμμα λείπει

καὶ ἀντ' αὐτοῦ προσηρμύσθησαν ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ὄλως ἀφιλοτέχνως δύο μαρμαρίναι πλάκες καὶ δεύτερον ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῶν πλευρῶν παρατηροῦνται τετράγωνα μικρὰ κοιλώματα χρησιμεύσαντα εἰς προγενεστέραν σφραγίσιν τῆς λάρνακος διὰ σιδηρῶν ἐλασμάτων καὶ μολύβδου.

Κατὰ συνέπειαν δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν ὅτι ἡ λάρναξ ἐδέχθη κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα τὸν νεκρὸν σημαίνοντος προσώπου καὶ συληθεῖσα κατόπιν ἐξ ἑνὸς ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Ἑβδόμου μεταφέρθη τελευταῖον ἐνταῦθα πρὸς ταφὴν τοῦ Ἐπιφανίου. Ἐκ τοῦ σχήματός της καὶ

(Εἰκὼν 31). Ἡ μαρμαρίνη μονόλιθος λάρναξ. Ὅπισθια ὄψις.

τῆς τεχνουργίας ἡ λάρναξ ἀνάγεται εἰς τὸν Ε' πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ὃ δὲ διάκοσμός της εἶναι ἐκ τῶν συνήθων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ λάρναξ εἶναι ἀτελής καὶ φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποιήθη πρὶν ὃ τεχνίτης ἀποπερατώσῃ τὴν ἐργασίαν του. Ἐν τῷ μέσῳ ὑπάρχει δίσκος εἰς τὸ ἔμβαστον τοῦ ὁποίου ἐνεχάραττετο συνήθως τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ, κάτωθεν τοῦ ὁποίου παρατηροῦνται δύο ταινίαι διευθυνόμεναι πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ἀπολίγουσαι εἰς φύλλον κισσοῦ ὑπερθεῖν τῶν ὁποίων ὑπάρχουν δύο σταυροὶ τὸ ὅλον δὲ τῆς παραστάσεως εὐρίσκεται ἐν ὀρθογωνίῳ πλαισίῳ.

Ἡ λάρναξ ἐτοποθετήθη ὡς ἴδομεν ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ κοιμητηρίου καὶ τοῦτο ἵνα μὴ σμικρυνθῇ ὁ ἐσωτερικὸς χώρος ἡ δὲ ὑπαρξίς της ἐφανερῶντο ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἣτις ἐνεχαράχθη εἰς τὴν πρόσοψιν της ἐκ δεξιῶν ἐγγὺς σαροκοφάγου.

Ἐκ τοῦ συστήματος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς τελειότητος τῆς οἰκοδο-

μῆς και τὴν παραβολὴν πρὸς ἄλλα οἰκοδομήματα δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἀνέγερσις τοῦ κοιμητηρίου δὲν δύναται νὰ εἶναι μεταγενεστέρα τῆς πέμπτης μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀνεύρομεν μίαν μόνον πλίνθον προερχομένην ἀπὸ τὴν στέγην μετὰ τὴν ἀκόλουθον σφραγίδα τοῦ κεραμέως (εἰκὼν 34).

Ιν(δικτιῶνος) Α. Βα(σιλέως) Φω(κᾶ).

Ἡ ἐκ τῆς στέγης προερχομένη καὶ πολὺ διάφορος τῶν ἄλλων πλίνθος

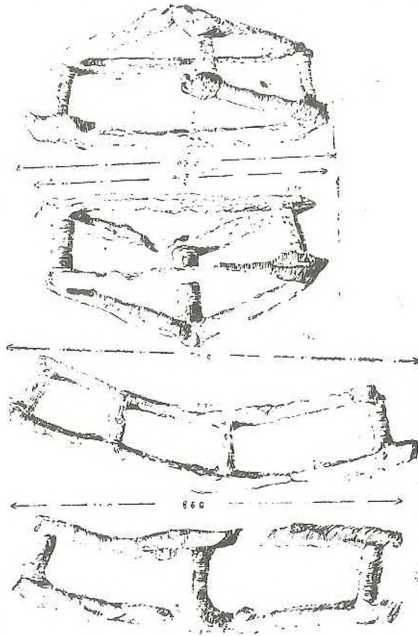

(Εἰκὼν 32). Πήλινος φιάλη ἄνευ διακοσμήσεως ἐν τῇ Λάρνακι τοῦ Ἐπιφανίου.

αὐτὴ ἀποδεικνύει ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ μακουργοῦ τούτου βασιλέως (602 - 610) ἐγένετο μερικὴ ἐπισκευὴ τῆς στέγης.

Καὶ ἐν τέλει προβάλλει ἡ ἐρώτησις: εἰς ποίους ἀνῆκε τὸ ὠραῖον καὶ μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος του κοιμητηρίου τὸ μετὰ τόσης τέχνης καὶ ἐπιμελείας ἀνεγεροθὲν; Ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι βεβαίως εὐχερῆς ἀλλ' ἐκ τῆς

ἀπερίττου ἀπλότητος τῶν σαρκοφάγων, τοῦ ἀσθηρῶς ὁμοιομόρφου σχήματος αὐτῶν, ἢ δι' ἀπλοῦ γράμματος τοῦ ἀλφαβήτου ἀρίθμησίς των, ἢ παντελῆς ἔλλειψις κοσμήματος ἢ ἄλλου τινὸς ἀντικειμένου ἐν τοῖς τάφοις καὶ ἢ συσσωρεύσεις δύο ἢ τριῶν νεκρῶν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ σαρκοφάγῳ μᾶς πείθουν ὅτι εὐρισκόμεθα ἐνώπιον τῆς τελευταίας κατοικίας μοναχῶν. Ἴσως καὶ ἐν τῇ ζωῇ νὰ ἦσαν ἴσοι ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ θαυμάσωμεν καὶ τὴν ἐν τῷ θανάτῳ ἰσότητά αὐτῶν.

(Εἰκὼν 33). Μολύβδινα συντρίμματα ἐσχάρας ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ σορὸς τοῦ Ἐπιφανίου.

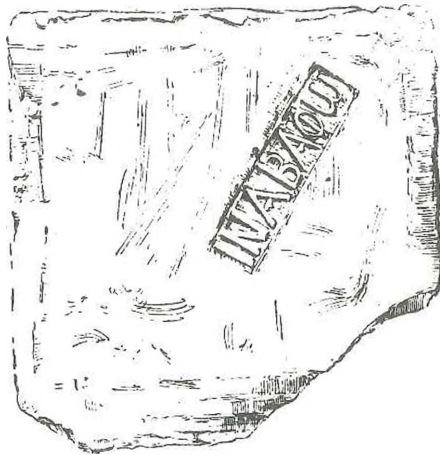
Ὡς μόνη παραφωνία ἔρχεται ἡ ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή τοῦ Ἐπιφανίου, ἣτις ὅμως ἀνάγεται εἰς πολὺ μειωγενεστέρην ἐποχὴν.

Τὴν ἀνωτέρω λεπτομερῆ περιγραφὴν τοῦ κυκλοτεροῦς κοιμητηρίου ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαίαν, ἵνα καταστήσωμεν πρόδηλον ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον τοῦ ὁποίου ὁ τάφος, ὡς περαιτέρω θὰ ἀναπτύξωμεν, εὐρίσκετο ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

2. ΤΑΦΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Β΄. ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΥ

Βασίλειος ὁ Β΄. ὁ ἐπικληθεὶς Βουλγαροκτόνος, ὁ τὸσον αὐθαίρετος

ἀλλὰ καὶ μέγας στρατηλάτης βασιλεὺς ἐτελεύτησε τῇ 1ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 1025. Κατὰ μὲν τὸν Κεδρηνὸν ¹⁾ εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν καὶ μετὰ πεντηκονταετῆ βασιλείαν κατ' ἄλλους δὲ 68 ἐτῶν βασιλεύσας δεκαοκταετῆς ἐπὶ 49 ἔτη καὶ ἕνδεκα μῆνας. Ἡ βασιλεία τοῦ αὐτοκράτορος τούτου δὲν εἶναι παρὰ συνεχῆς σειρᾶ ἐκστρατειῶν μαχῶν καὶ νικηφόρων πολέμων εἰς βαθμὸν ὥστε ὅλοι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους νὰ τρέμουν καὶ εἰς τὸ ἄκουσμα μόνον τοῦ ὀνόματός του. Εὐφημον μόνον μνείαν αὐτοῦ ποιεῖ-

(Εἰκὼν 34). Πλίνθος μετὴν σφραγίδα τοῦ Φωκᾶ.

ται ὁ ἱστορικὸς "Αραβ" Ἰβν-Ἐλ-Ἀθὴρ διὰ τὴν συμπαθῆ καὶ εὐεργετικὴν συμπεριφορὰν τοῦ Βουλγαροκτόνου πρὸς τοὺς μουσουλμάνους. Ἐκτὸς τῶν πολέμων ἡ μόνη μέριμνα τοῦ αὐτοκράτορος ἦτο ἡ ἀνόρθωσις τῶν οικονομικῶν τοῦ κράτους ἂν καὶ ὁ ἴδιος ἔζησε λιτότατον βίον. Μὴ ἐπιβαρύνας ποσῶς τὰς πτωχὰς λαϊκὰς τάξεις, εἰς τὰς ὁποίας καὶ ἐχώρισε δύο ἐτῶν φόρους λόγῳ τῆς κακῆς ἐσοδείας, συνεσώρευσε τόσον πλοῦτον ἐκ τῶν πολεμικῶν λαφύρων ὥστε τὰ κυβερνητικὰ θησαυροφυλάκια δὲν εἶχον πλέον χῶρον. Διὰ τὴν ἀποταμίευσιν λοιπὸν τοῦ πλεονίσματος τῶν θησαυρῶν ἀνώρθε ὑπογεῖους κρύπτας κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Αἰγυπτίων ²⁾ «Καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἤρκεσαν αὐτῷ αἱ τῶν κατεσκευασμένων οἰκῶν ὑποδοχαὶ ὑπογεῖους ὀρυξὰς ἐλίκας κατὰ τὰ τῶν Αἰγυπτίων σήραγγας ἐν αὐτοῖς οὐκ ὀλίγα συνειλεγμένων ἐταμιεύσατο» λέγει ὁ Ψελλός, ὁ δὲ Ζωναρᾶς «Τὸν γὰρ ἄλλον χρηματισμὸν οὐκ ἄντις ὑπ' ἀριθμὸν δύναίτο ἀγαγεῖν ὅς τῶν τα-

1) Κεδρηνὸς ἐκδ. Βόν. Β. 479-480.

2) Σάβας Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη Τ. Δ', σ. 19.

»μείων αὐτῷ πληρωθέντων ὑπὸ γῆν τὰ λοιπὰ ἐθησαύρισαν ἕλικας δρύζας λαβυρινθώδεις»¹⁾.

Ἡ καλλιτεχνικὴ ὁμῶς δράσις τοῦ ἰσχυροῦ τούτου βασιλέως ὑπῆρξε σχεδὸν μηδαμινή. Ἐκτὸς μερικῆς ἐπισκευῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν ἐν αὐτῷ μωσαϊκῶν ὡς καὶ ἐπισκευῆς μέρους τῶν τειχῶν καὶ πύργων τῆς πόλεως οὐδὲν ἄλλο ἄξιον λόγου ἔργον τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Σώζεται μόνον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ τὸ ἐξαίσιον *Menologium Graecorum* μετὰ θαυμασιῶν εἰκόνων πονηθὲν κατὰ διαταγὴν τοῦ εὐσεβεστάτου αὐτοκράτορος καὶ συγκαταλεγόμενον ἔτι καὶ νῦν μεταξὺ τῶν πολυτιμοτέρων κειμηλίων τῆς βυζαντινῆς καλλιτεχνίας²⁾ (εἰκ. 35).

Ὁ Βασίλειος, ὡς καὶ οἱ προγενέστεροί του αὐτοκράτορες, ἀνήγειρεν δι' ἑαυτὸν λαμπρὸν καὶ καλλιτεχνικώτατον κοιμητήριον ἐν τῷ μασσωλείῳ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων μὲ ποικιλόχρωμα μάρμαρα καὶ θαυμασίας εἰκόνας. Τὰ τελευταῖα ὁμῶς ἔτη τῆς ζωῆς του μετέβαλε γνώμην καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ταφῆ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεολόγου ἐν τῷ Ἐβδόμῳ ὅπου θὰ ἀνεπαύετο ὡς οἱ μοναχοί. Ὁ Κεδρηνὸς ἀφηγούμενος τὸ γεγονὸς λέγει :

«Δεκεμβρίῳ γὰρ μηνὶ ΙΕ. Ἰνδικτιῶνος Θ. ἔτους ςφλδ, αἰφνιδίῳ νόσῳ
» ληφθεὶς ἀπεβίω, πρὸ τινων ἡμερῶν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς καὶ Εὐσταθίου
» τοῦ Πατριάρχου ἀποθανόντος οὗ διάδοχον ἐποιήσατο Ἀλέξιον μονα-
» χὸν καθηγούμενον τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ πεφοι-
» τηκότα μετὰ τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ προδρόμου, ὃν καὶ πέμπσας ἐνθρο-
» νίζει διὰ τοῦ πρωτονοταρίου Ἰωάννου ᾧ συνεργῶ ἔχρητο πρὸς τὴν τῶν
» κοινῶν διοικήσιν καὶ τῇ ἐσπέρα ἐτελεύτησε ζήσας ἔτη ο'. καὶ τὰ πάντα
» βασιλεύσας, ἐπὶ χρόνοις ν'. τὴν αὐτοκράτορα διευθύνσας ἀρχὴν ταφῆναι
» δὲ παρεκάλεσεν τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν, ὃν καὶ διάδοχον κατέλιπε τῆς ἀρ-
» χῆς ἐν τῷ κατὰ τὸ Ἔβδομον ναῷ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ Θεολόγου ὃ δὴ
» καὶ γέγονεν»³⁾.

Ἐν δὲ τῷ ἔβδόμῳ τόμῳ τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Κ. Σά-
θα (σελ. 152) ἀναγινώσκομεν «Τελευτᾷ δὲ καὶ ὁ Βασιλεὺς Βασίλειος καὶ
» θάπτεται ἐν τῷ παρ' ἐκείνου οἰκοδομηθέντι ναῷ τοῦ ἀγαπημένου Ἰω-
» ἀννου τοῦ Θεολόγου ἐν τῷ Ἐβδόμῳ» ἔνθα παρατηρεῖται σύγχυσις τῶν
ὀνομάτων Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοσ καὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου ὅστις ὡς
ἀνωτέρω εἶπομεν οὐδένα ναὸν ἀνήγειρε.

1) Ζωναρᾶς Χρον. ἐκδ. Βόν. 562 XVII, 8.

2) Χειρόγραφον ἐπὶ μεμβράνης συγκείμενον ἐκ 217 φύλλων διαστάσεων 37X 29 ἐκ. καὶ 430 καλλιτεχνικωτάτων εἰκόνων παριστώσων τὴν ἀθλητὴν ἀγίων καὶ μαρτύρων ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου μέχρι 28ης Φεβρουαρίου.

3) Κεδρηνὸς Β. 479 480.

ΕΝ ΤΑΙΣ ΘΑΛΗΥΝΣΚΙΤΗΣΟΝ ΟΡΤΩΣ ΟΒΛΙΤΩΝ.
 ΑΡΙΤΗΝ ΕΡΓΟΝ ΕΞ ΑΡΙΘΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.
 ΕΡΓΟΝ ΘΥΚΛΑΙΤΗΝΙΚ ΠΛΗΤ ΤΗΝ ΦΡΙΝΑΣ.
 ΕΡΓΟΝ ΤΟ ΠΡΠΟΝ ΠΑΛΑΝ ΕΙΚΙΤΩΣ ΚΤΙΣΙΝ.
 ΑΝΩ ΓΑΡ ΑΥΤΙΣ ΩΣ ΘΙ ΚΑΙ ΔΙΠΟΤΗΣ.
 ΑΙΤΩΝ ΧΟΡΗΜΕΖΩ ΓΡΑΦΗΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΩΝ.
 ΟΝΟΙΑ ΔΕ ΡΡΙΝΕΞΕΤΙΝΕ ΤΩ ΛΟΓΩ.
 ΚΟΣΜΟΝ ΔΑ ΔΥ ΧΕΙ ΠΑΝΙΟ ΦΩ ΠΡΟΜΗΤΙΑ.
ΚΑΤΩ ΔΟ ΤΟΥ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΙΖΩΝ ΤΟΙΣ ΤΡΟΠΟΙΣ.
 ΑΝΑΖΩΛΗΣ ΗΛΙΟΙ ΤΗΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ.
 ΒΑΣΙΛΙΟΣ ΤΟ ΘΡΕΜΜΑ ΤΗ ΑΙΟΤΡΓΙΔΟΣ.
 ΚΡΑΤΙΤΟΣ ΑΜΦΟΙΝ ΚΑΙ ΤΡΟΠΑΙΟΙΣ ΚΑΙ ΛΟΓΙΣ.
 ΩΣ ΑΛΛΟΝ ΟΝ ΤΩΣ ΟΥΡΑΝΟΝ ΠΕΥΣΑ ΒΙΒΛΟΝ.
 ΕΚ ΔΕ ΡΡΕΩΝ ΤΑ ΘΕΙΑΝ ΩΣ ΧΕΙ ΦΥΣΙΣ.
 ΦΕΡΟΥΣΑΝ ΩΣ ΦΩΤΗΡΑΙ ΩΡΑΙΟΥΣ ΤΥ ΠΥΣ.
 ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΝ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΙΑΝ ΤΡΩΠΟΥ ΛΟΓΟΥ.
 ΕΠΕΙΤΑ ΜΗΤΡΟΣ ΤΗΣ ΤΕΚΟΥΣ ΗΣ ΑΠΟΡΩΣ.
 ΡΟΦΩΝ ΠΡΟΦΗΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΑΠΟΦΩΛΩΝ.
 ΠΑΝΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ ΑΡΧΑΓΓΕΛΩΝ.
 ΤΩΝ ΟΡΤΩΣ ΔΕ ΖΩΝ ΠΑΙΔΕΥΦΡΑΙΝΕΙ ΦΡΙΝΑΣ.
 ΤΕΡΤΕΙ ΔΕ ΠΑΛΑΝ ΤΕΡΤΗΝΟΤΗΤΙ ΚΑΙ ΘΕΙΑΝ.
ΛΛΟΟΥΣ ΠΕΡΕΙΚΟΝΙΣ ΕΝΙΚΤΩΝ ΧΡΩΜΑΤΩΝ.
 ΕΥΡΩΙΒΗΤΟΥΣ ΠΑΝΤΑΣ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.
 ΚΡΑΤΟΥΣ ΕΥΝΕΡΓΟΥΣ ΣΥΜΜΗΧΟΥΣ ΕΝ ΤΑΙΣ ΜΑΧΑΙ.
 ΤΑΘΩΝ ΑΥΤΡΩΤΕ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΑΣ ΤΩΝ ΝΟΣΩΝ.
 ΕΝ ΤΗ ΚΡΙΣΙ ΠΛΕΟΝ ΔΕ ΠΡΟΣ ΤΟ ΧΑΙΠΟΤΗΝ.
 ΘΕΡΜΟΥΣ ΜΕΙΤΑΣ ΠΡΑΞΕΙΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΩ.
 ΔΟΣΗΝ ΑΦΡΑΙΤΟΥ ΚΑΙ ΘΥΣΚΗ ΠΟΥ ΧΙΛ.

(Εικόνα 35). Το πρώτον φύλλον εκ μεμβράνης του Μηνολογίου Βασιλείου του Βουλγαρέκτου εν τη Βατικανή βιβλιοθήκη.

Ἐν τῷ τάφῳ αὐτῷ ἔμεινεν ὁ νεκρὸς τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐπὶ 235 ἔτη. Τῷ δὲ 1260 ὅτε ἦ ὑπὸ τῶν Λατίνων κατεχομένη Κωνσταντινούπολις ἐπολιορκεῖτο στενῶς ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ὁ Βασιλεὺς ἐκ Σηλυβρίας δομώμενος διηύθυνεν αὐτοπροσώπως τὴν ἐναντίον τοῦ φρουρίου τοῦ Γαλατᾶ ¹⁾ ἐπίθεσιν, ἄλλαι δὲ περιπολῖαι διέτρεχον τὴν ἔξω τοῦ ἄστεως ὑπαιθρον χώραν μέχρι τῆς Χρυσῆς Πόρτης. Ἴδου πῶς ἀφηγεῖται τὸ γεγονός ὁ ἱστορικὸς Παχυμέρης.

«Τότε δὲ τινὲς τῶν οἰκείων τῷ βασιλεῖ κατ' ἄνεσιν διατριβῆς ἐξελέ-
 » θόντες ἐπέστησαν τῇ κατὰ τὸν Ἑβδομον τοῦ Θεολόγου μονῇ ὄνομα μό-
 » νον οὐ σχῆμα σωζούση μονῆς, καὶ τὸν ἐκεῖσε ναὸν εἰσελθόντες, ἠρειπω-
 » μένον καὶ τοῦτον καὶ εἰς θρεμμάτων ἔπαυλιν ὄντα, καὶ τῆδε κακεῖσε
 » περιβλεπόμενοι καὶ τὸ ποτὲ τοῦ ναοῦ κάλλος ἐκ τῶν λειψάνων θαυμά-
 » ζοντες (ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ περὶ τὸν Ἱατροπόουλον Δημήτριον καὶ λογοθέ-
 » την τότε τῶν οἰκειακῶν) ὀρώσιν αἴφνης κατὰ γωνίαν ἱστάμενον ἄνδρὸς
 » πάλαι τεθνεῶτος λείψανον ὀλόκληρον καὶ τὸ πᾶν ὀλομελές, γυμνὸν ἐκ
 » πόδας ἐκ κεφαλῆς. Εἶχε δὲ καὶ ἐπὶ στόματος καλάμην ποιμενικῆς σύ-
 » ριγγος εἰς χλεύην τινῶν οὕτω ποιησάντων οὕς ἔμελλε θρεμμάτων. Διη-
 » πόρουν δὲ οὕτινος ἂν καὶ εἶη ὁ πεπηγὼς ἐκεῖνος καὶ ἔτι εἰς σῶμα συνι-
 » στάμενος χούς ὀρώσιν ἐκ δεξιῶν τὸ κενήριον καὶ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμέ-
 » νους στίχους δηλοῦντας τὸ κείμενον, ἦν οὗτος ὡς ἐδήλου τὰ γράμματα,
 » ὁ Βουλγαροκτόνος Βασιλεῖος. Ὡς δὲ ὑποστρέψαντες σφίσι τὸ θεαθῆν
 » τῷ βασιλεῖ προσάνεφρον, οἰκτιρίζεται αὐτίκα ὁ βασιλεὺς, καὶ πέμπας
 » Σηρικὰ Χρυσόσημα πέπλα ἔτι δὲ ἐξαποστείλας τοὺς ὑμνοπόλους σὺν
 » οὐκ ὀλίγοις ἄρχουσιν, ὑπὸ πολλῇ τιμῇ καὶ δορυφορίᾳ ψαλμοῖς καὶ
 » ὕμνοις ἀνακομίζεται ἐν θήκῃ τιμῆα πρὸς τὸν Γαλατᾶν τὸ λείψανον, κα-
 » κεῖ προστάττει τῷ ἀδελφῷ σεβαστοκράτορι, ἐνθεῖναι τῇ σφετέρᾳ σκηνηῇ
 » τὴν θήκην, πέπλους τε χρυσοῖς ὑπ' ἀκοιμήτων φωτὶ ἐχόμενα τῆς ἐκεῖ-
 » νου στρωμνῆς θέντα τιμᾶν τοῖς προσήκουσιν, ἕως ἐκεῖθεν ἀναχωρούν-
 » των αὐτῶν εἰς Σηλυβρίαν ἐντίμως καὶ λαμπρῶς μετακομίσαντες ἐν τῇ
 » τοῦ Σωτῆρος καταθεῖναι μονῇ» ²⁾).

1) Ἐδῶ κατὰ τὴν γνώμην μας πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ Γαλάτου [σημερινὰ Γαλατάρια], τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται δέκα χιλιόμετρα δυτικῶς τοῦ Ἑβδόμου, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Σηλυβρίας. Ὁ εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ Κερατίου κόλπου Γαλατᾶς εἶναι ἄγνωστος εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς καὶ χρονογράφους. Ἐξ ἄλλου εἶναι λίαν φαντασιώδες νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ὁ Μ. Παλαιολόγος διὰ ξηραῶς ἐκ Σηλυβρίας βαδίζων πρὸς ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως ἤθελε διέλθει ὀλόκληρον τὴν περιφέρειαν τῆς πόλεως, ἀναγκαζόμενος νὰ διοβῇ τοὺς δύο ποταμοὺς (Κιδαριν καὶ Βυρβύσιον), καὶ μετὰ ὀκτάωρον πορείου νὰ φθάσῃ εἰς Γαλατᾶν, ὅπου μοιραίως ἤθελε σταμνηθῆσιν, μὴ διαθέτων στόλον.

2) Παχυμέρης, Μιχαὴλ Παλαιολ. ἐκδ. Βόν. σ. 124-125.

Τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ κενοταφίου ἐπίγραμμα σώζεται εἰς χειρόγραφον τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων καὶ ἀντεγράφη τὸ πρῶτον ἀπὸ τοὺς Ducange καὶ Banduri, ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς ¹⁾).

» Ἄλλοι μὲν ἄλλοι τῶν πάλοι βασιλέων»
 » τόποις προηυτρέπησαν εἰς ταφὴν ξένους»
 » ἐγὼ δέ, Βασιλείος ποριύρας γόνος»
 » ἴστιμι τύμβον ἐν μέσῳ γῆς Ἑβδόμου»
 » καὶ σαββατίζω τοὺς ἀμετρήτους πόρους»
 » οὓς ἐν μάχαις ἔστεγον οὓς ἐκαρτέρουν.»
 » Ἄφ' οὗ γὰρ βασιλέα Θεὸς κέκληκέ με»
 » οὐκ γάρ τις εἶδεν ἡρεμοῦν ἐμὸν δόρυ.»
 » Καὶ μαρτυροῦσι τοῦτο Σκύθαι καὶ Πέρσαι»
 » σὺν οἷς Ἰσμαὴλ Ἄβασγός, Ἰβηρ, Ἄραφ.»

Μετὰ τὸ γεγονός αὐτὸ παύει πλέον ὑφιστάμενον ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ τὸ ὄνομα τοῦ Ἑβδόμου ἀποτελεῖ δὲ ἔκτοτε ἀντικείμενον ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν πρὸς καθόρισιν τῆς τοποθεσίας αὐτοῦ.

Εἰς ὅλας τὰς μέχρι σήμερον δημοσιευθείσας περὶ Ἑβδόμου μελέτας, ἀρχῆς γενομένης ἐκ τῆς τοῦ Γυλλίου τῷ 1632, τὸ γεγονός τῆς ἀνευρέσεως τοῦ σκήνου Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ὑπ' οὐδενὸς συγγραφέως παραλείπεται ποικιλοτρόπως σχολιαζόμενον.

Μόνος ὁ αἰδέσιμος πατὴρ Thibaut δις ἐπισκεφθεὶς τὸ Μακροχώριον ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρῃ τὸν τάφον Βασιλείου τοῦ Β. κατορθώσας συνάμα νὰ λύσῃ ὅλα τὰ ἀρχαιολογικὰ προβλήματα τὰ τόσον ἀσχολήσαντα τοὺς πρὸ ἡμῶν σοφῶς πραγματευθέντας περὶ Ἑβδόμου.

Ἐχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἐν τῇ «Echos d' Orient» δημοσιευθεῖσαν περὶ Ἑβδόμου πραγματείαν τοῦ αἰδεσίμου πατρὸς Thibaut ²⁾).

Ἐν αὐτῇ ὅλα καθορίζονται, ὁ Κάμπος τοποθετεῖται δύο χιλιόμετρα δυτικῶς τοῦ ἀληθοῦς, εἰς τὴν στενὴν καὶ ἀνώμαλον κοιλάδα τοῦ Γσαοῦς-Μπασί (;) τὸ δὲ Τριβουνάλιον ἐπίσης ἐνταῦθα κατὰ φαντασίαν εἰς ὅλος παρθένον ἔδαφος, ὁ ναὸς τοῦ Θεολόγου πλησίον τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ τοῦ μουσουλμανικοῦ νεκροταφείου (:) ὅπου μέχρι σήμερον χιλιάδες τάφοι ἀνωρύχθησαν ἄνευ καὶ τῆς ἐλαχίστης ἔστῳ, ἐνδείξεως ἔρειπίων, ἢ συντριμμάτων προερχομένων ἐξ οἰκοδομῆς τινος.

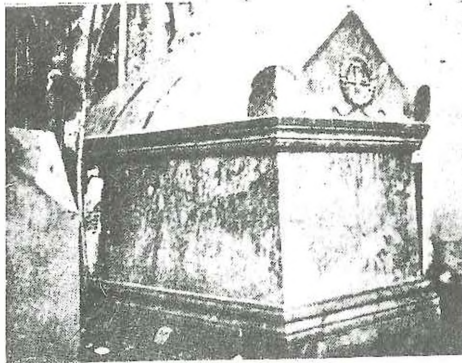
Τὸν μέγιστον καὶ περικαλλέστατον ναὸν τοῦ Βαπτιστοῦ ἀφίνει ἀκαθόριστον καὶ ἐπὶ τῶν ὄρατῶν ἔρειπίων τοῦ ναοῦ τούτου τοποθετεῖ τὸ

1) Banduri Anselmi p. 180.

2) J. Thibaut. L' Hebdomon de Constantinople. «Echos d'Orient» Janvier Mars 1922 25e année No 125.

μαρτύριον τῆς Ἁγίας Θεοδότης τὸ ὁποῖον ὡς καὶ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ἔκειτο ἐν τῷ κάμπῳ, ὃν πάλιν ὁ ἴδιος τοποθετεῖ δύο χιλιόμετρα δυτικώτερον. Ἀφάμεια δὲ λέγει ὅτι ἔκαλεῖτο ἢ πρὸς τὴν θάλασσαν ἄκρα τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Τέλος δημιουργεῖ καὶ ἑτέραν μονὴν τοῦ Θεολόγου ἧς τὰ εἰρήπια ἀνευρίσκει πλησίον τοῦ νεοδημητοῦ στρατῶνος, τῶν ὁποίων ὁμως ἡμεῖς τὴν ἵπαρξιν δὲν ἀντελήφθημεν ἂν καὶ ἐπὶ τρίμηνον ἠσχολήθημεν ἐπὶ τόπου. Οὔτε καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ αἴτινες μετὰ τήσῃ σπουδῆς μᾶς ἀνήγγειλαν τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ κοιμητηρίου μᾶς ἀνέφερον σχετικόν τι περὶ τῶν ἐν λόγῳ εἰρηπίων. Ἀναγνωρίζομεν ὁμως ὅτι ὁ αἰδέσιμος πατήρ

(Εἰκὼν 36). Αὐτοκρατορικὴ σαρκοφάγος ἐκ πορφυροῦ λίθου, μήκους 3 μ. καὶ ὕψους 2 μ. Μουσεῖον Κων/πόλεως.

Thibaut εὐρίσκετο εἰς ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ δημιουργήσῃ ἐν αὐτῷ ἐδῶ τῷ τόπῳ μίαν μονὴν τοῦ Θεολόγου, ἔστω καὶ φαντασιώδη, ἵνα δυνηθῇ ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ στρογγύλον κοιμητήριον ἦτο ὁ ἀληθὴς τῆρος τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Καταλήγει δὲ ἀμέσως εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ παραπλεύρως τῇ λάρνακι καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ κενὸς χώρος ἐν τῇ τάφῳ τοῦ κοιμητηρίου περιεῖχε τὴν σαρκοφάγον Βασιλείου τοῦ Β. τὴν ὁποίαν παραλαβὼν μετέφερεν εἰς Σηλύβριαν Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος. Μόνον ἀδυνατεῖ νὰ προσδιορίσῃ εἰς ποῖον ἀνῆκεν ἢ παραπλεύρως κειμένη λάρναξ διότι ὁ Βουλγαροκτόνος ἀπέθανεν ἄτεκνος καὶ ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος ἐτάφη εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους. Ἐὰν ὁμως κατὰ τύχην δὲν ὑπῆρχον αἱ ἱστορικαὶ αὐταὶ ἀλήθειαι τότε βεβαίως ὁ ἀφανὴς ἐν τῇ ζωῇ μοναχὸς Ἐπιφάνιος θὰ ἀνυψοῦτο μετὰ θάνατον εἰς πορφυρογέννητον γόνον αὐτοκράτορος. Ἡ δὲ πέριξ τοῦ μνημείου κυκλοτερῆς σήραγξ μετὰ τῶν ἄλλων ὑπονόμων, ἦσαν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ αἰδεσίμου πατρός, αἱ ὑπὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀνο-

ρυχθεῖσαι, κατὰ τὸ σύστημα τῶν Αἰγυπτίων, ὑπόγειοι κρύπται πρὸς κατὰθῆσιν καὶ φύλαξιν ἐν αὐταῖς τοῦ πλεονάσματος τῶν θησαυρῶν.

Τὰς φαντασιοπλήκτους ταύτας θεωρίας, αἰτινες οὐδαμοῦ ἐπιστημονικῶς στηρίζονται καὶ καταρροῦν αὐτομάτως, ἀνασκευάζομεν κατωτέρω.

Τὸ κείμενον τοῦ Γεωργίου Παχυμέρη ἀναφέρει «ναὸν καὶ τοῦτον ἠρειπωμένον καὶ εἰς θρεμμάτων ἔπαυλιν ὄντα» οὐχὶ δὲ ὑπόγειον κρύπτην ἢ κοιμητήριον. Τοῦ δὲ ναοῦ τούτου ἐσώζοντο μόνον τὰ εἰρηπία τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἐνῶ τὸ κοιμητήριον ἦτο σχεδὸν ἀνέπαφον τῷ 1914 ἐποχῇ τῆς ἀνακαλύψεώς του. Ἡ παραβολὴ εἰς «ἔπαυλιν θρεμμάτων» εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐφαρμόζεται εἰς τόσον μικρὸν χώρον καὶ μάλιστα ὑπόγειον. Ἀδύνατος μᾶς φαίνεται ἔτις ἡ τοποθέτησις πλησίον τῆς ἀνακαλυφθείσης

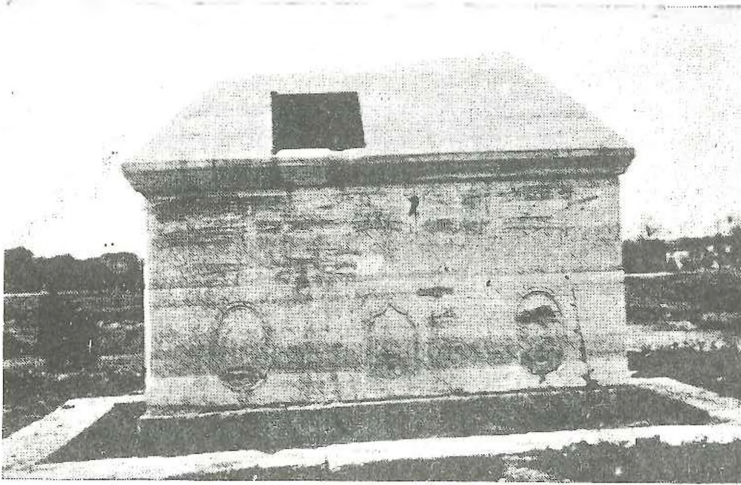
(Εἰκὼν 37). Ἡ εἰς κρήνην μετατραπεῖσα σαρκοφάγος Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου.

λάρνακος βασιλικῆς σαρκοφάγου διότι ὅλαι αἱ τοιοῦτου εἶδους μέχρι σήμερον γνωστὰ εἰσι πελωρίων διαστάσεων (εἰκὼν 36). Καὶ ἐὰν πρὸς στιγμὴν ἔστω ὑποθέσωμεν τοιοῦτον τι, πῶς ἠδύναντο οἱ οἰκεῖοι τοῦ Παλαιολόγου νὰ ἀναγνώσουν τὸ ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου ἐπίγραμμα ἀφοῦ αὕτη ἦτο ἐσφηνωμένη εἰς τὸ τόσον στενὸν διαμέρισμα τῆς τάφρου; Ἄφ' ἑτέρου, κατὰ τὸν Παχυμέρη πάντοτε, τὸ σκῆνος τοῦ Βουλγαροκτόνου περιτυλίσσεται εἰς Σηρικὰ χουσόσημα πέπλα καὶ τίθεται ἐντὸς θήκης ἣτις μεταφερθεῖσα ἐν πομπῇ εἰς τὸν Γαλατᾶν, ἐναποτίθεται κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ ὑπὸ τὴν ἰδίαν σκηνήν.

Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μεταφερθῇ λιθίνη βαρυτάτη λάρναξ ἐκ τοῦ Ἑβδόμου εἰς τὸν Γαλατᾶν κατὰ τὴν ἀνώμαλον ἐκείνην ἐποχὴν καὶ νὰ κατατεθῇ ὑπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ βασιλέως; Πῶς δὲ ὁ Παχυμέρης ὁ τόσον λεπτομερέστατα ἀφηγούμενος τὸ γεγονός, δὲν ποιεῖται μνεῖαν τοῦ πράγματος καὶ πραγματεύεται μόνον περὶ φερέτρου (θήκης);

Ἐὰν ὁμῶς ὁ αἰδέσιμος πατὴρ Thibaut ἤθελε παντὶ σθένει νὰ δωρήσῃ λάρνακα εἰς τὸν Βουλγαροκτόνον, θὰ τῷ ἦτο προτιμότερον νὰ υποδείξῃ, ἐὰν βεβαίως δὲν ἤγνόει τὴν ὑπαρξίν της, τὴν νῦν εἰς κρήνην μετα-

(Εἰκ. 37 Α). Ἀντίθετος πλευρὰ τῆς σαρκοφάγου.

βληθεῖσαν, καὶ παρὰ τὸ Τὰς-Χάνι κειμένην πελωρίαν μαρμαρίνην σαρκοφάγον, ἣν ἀναφέρομεν ἐν τῷ προλόγῳ, ἀντὶ λάρνακος μικρᾶς καὶ ἀνυπάρακτου.

Ἡ σαρκοφάγος αὕτῃ ἐκ λευκοτάτου μαρμάρου (εἰκ. 37), ἔχει μῆκος 2.55 μ., ὕψος μετὰ τοῦ κάλυμματος 1.85 καὶ πλάτος 1.11 ¹⁾. Ὁ τύπος καὶ

1) Ἡ σαρκοφάγος μεταφερθεῖσα ἐκ τοῦ πλησίον ναοῦ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου, μετὰ τῶν ἄλλων μαρμάρων, αἵνα ἐχρησίμευσαν διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Ὑφαντουργείου, καὶ τῆς λιθίνης προκυμῖας, [Τὰς Ἰσκελεσι], μετετράπη εἰς ἀποθήκην ὕδατος. Εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν τεσσάρων πλευρῶν ἠνεώχθησαν ὄπαι καὶ ἐτοποθετήθησαν κρουνοὶ διὰ τὰς θρησκευτικῶς καθιερωμένας πλύσεις τῶν πιστῶν Μουσουλμάνων πρὸ τῆς προσευχῆς. Ὁ Τοῦρκος τεχνίτης περιέβαλε τοὺς κρουνοὺς μὲ ἐγγάρρακτα πλαίσια. Αἱ τρεῖς πλευραὶ τῆς σαρκοφάγου παρουσιάζουν λεῖαν ἐπιφάνειαν, ἐπὶ τῆς μίας ὁμῶς, [εἰκ. 37Α] παρατηροῦνται ἴχνη ἀποξέσεως.

αἱ διαστάσεις τῆς ἀνταποκρίνονται ἀκριβῶς πρὸς ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε γνωστίας μας αὐτοκρατορικὰς σαρκοφάγους.

Ἡ πλησιόχωρος πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Θεολόγου θέσις τῆς τὸ μέγεθός τῆς, τὸ ἐν εἶδει στέγης κάλυμμά τῆς, ἡ λευκότης τοῦ μαρμάρου καὶ αἱ διαστάσεις τῶν πλευρῶν τῆς ἐφ' ὧν ἠδύνατο νὰ χαραχθῇ τὸ ἐκ δέκα σειρῶν ἐπίγραμμα, συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως ὅτι πρόκειται περὶ τῆς αὐθεντικῆς σαρκοφάγου Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς καταθέσεως τοῦ πλεονάσματος τῶν θησαυρῶν ἐν τῇ κυκλοτερεῖ σήραγγι τὴν πέριξ τοῦ μνημείου ἰδοῦ τί παρατηροῦμεν.

Εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Ψελλοῦ καὶ Ζωναρά δὲν ὀρίζεται ὁ τόπος ἔνθα κατετέθησαν οἱ θησαυροὶ πολὺ ὁμῶς ἀμφιβάλλομεν ὅτι τὸ μέρος τοῦτο θὰ ἔκειτο ἐν ὑπαίθρῳ χώρᾳ μακρὰν τῆς πόλεως ὑποκείμενον εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν. Ἐξ ἄλλου ὡς ἀνωτέρω ἀπεδείξαμεν ἡ κυκλοτερὴς σήραγγε εἰς ἣν πᾶς τις ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῆς ὑπονόμου, ἐγένετο ἀποκλειστικῶς πρὸς καταπολέμησιν τῆς ὑγρᾶσις. Καὶ ἡ τελευταία εἰκασία τοῦ αἰδεσίμου πατρὸς Thibaut τυγχάνει δυστυχῶς, ἂν οὐχὶ φαντασιώδης, τοῦλάχιστον πολὺ παράτολμος.

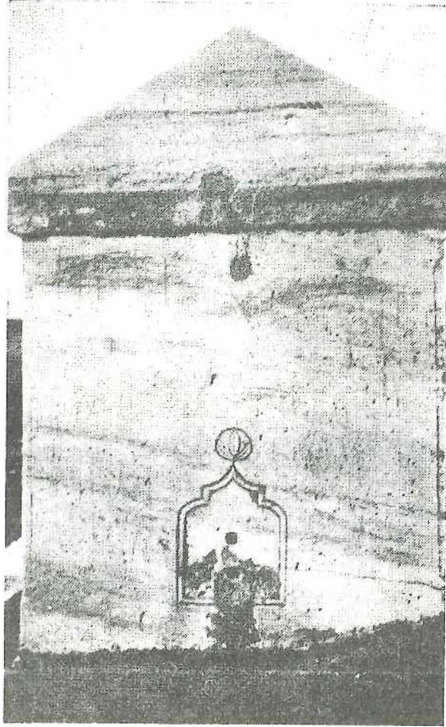
Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Μὲ τὴν ἀνέυρεσιν τοῦ σκίηνου Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου, περατοῦται καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ἑβδόμου καὶ οὐδεμία πλέον γίνεται περὶ αὐτοῦ μνεῖα. Ἐκτοτε τὸ ἄλλοτε περίφημον προάστειον περιέπεσεν εἰς ἀφάνειαν καὶ μετετράπη εἰς πενιχρὸν χωρίον ὀλίγον μόνις οἰκιῶν. Ἀναγενναῖται δὲ ἄλιν μὲ τὴν ἀνέγερσιν τῶν κυβερνητικῶν ἐργοστασιῶν, τοῦ πυριτιδοποιείου καὶ ὑφαντουργείου, ἡ οἰκοδομὴ τῶν ὁποίων ὁμῶς, βαθμῆδὸν ἐξήντησε ὅλα τὰ ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ βυζαντινὰ ἔρεπια.

Ὅτι τὰ κτίρια τοῦ Ἑβδόμου ἦσαν μεγάλα καὶ λαμπρὰ ἀποδεικνύεται, ἐκτὸς τῆς περιγραφῆς τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ ἐκ τῶν κάτωθι παρατιθεμένων εἰκόνων. Ὡς προηγουμένως ἀναφέρομεν ὑπῆρχον ἐν Κωνπόλει δύο γλυπτοὶ ἐν εἶδει πύργων κίονες ἐξ ὧν ὁ εἷς, ὁ ἐν τῷ Ταύρω (Σουλτάν Μπεγιαζήδ) Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, ὁ δὲ δεύτερος ὁ ἐν τῷ Ξηρολόφῳ (Ἄβρατ Παζάρ) Ἀρκαδίου υἱοῦ τοῦ Θεοδοσίου. Αἱ γλυφαὶ καὶ τῶν δύο παρίστανον τὴν θριαμβευτικὴν παρέλασιν Θεοδοσίου τοῦ Ἀ' ἐπιστρέφοντος μετὰ τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν νίκην του. Ἐπειδὴ δὲ αἱ τοιούτου εἶδους πομπαὶ ἐξεκίνουν πάντοτε ἐκ τοῦ Ἑβδόμου, ὅπου προῦπαντᾶτο ὁ αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν συγκλητικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων, οὐδεμία ὑφίσταται ἀμφιβολία, ὅτι τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς παρελάσεως ὀρώμενα κτίρια

εἰσὶν τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἑβδόμου. Ἐκ τῶν κίωνων τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἐξωγραφήθη 26 ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν ὑπὸ τοῦ Gentile Bellini ὁ δὲ δευτέρως κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τοῦ μεσαίου αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Sandys Melchior καὶ τινος ἄλλου, οὗ τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρεται. Τὸ ἱστορικὸν τῶν ἐνταῦθα παρατιθεμένων εἰκόνων ἔχει ὡς ἑξῆς.

Γνωστὸν ὅτι ὁ Σουλτάνος Μεχμέτ Β' ὁ πορθητὴς ἦτο προστάτης τῶν

(Εἰκ. 37 Β) Πλαγία πλευρὰ τῆς σαρκοφάγου.

τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου μετεκαλέσατο ἐκ Βενετίας τὸν περιώνυμον ζωγράφον Gentile Bellini ὡς καὶ δύο ἄλλους καλλιτέχνους. Ὁ Gentile Bellini ἀφίχθεις εἰς Κων)πολιν διὰ τοῦ πλοίου τοῦ Melchiorre Trivisano, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1479, διέμεινε ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους ¹⁾. Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ Βενετὸς καλλιτέχνης, ἐκτὸς τῶν προσωπογραφιῶν τοῦ Σουλτάνου, ἐξετέλεσεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ διάφορα ἄλλα ἔργα. Ἐξ ἀτομικοῦ δὲ ὄλως ἐνδιαφέροντος,

1) Thuasne C. Gentili Bellini et Sultan Mohamed Paris 1888.

ἀπεικόνισε τὸν κίονα τοῦ Θεοδοσίου μὲ τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἀναγλύφους παραστάσεις, τὴν δὲ εἰκόνα παρέλαβεν μετ' αὐτοῦ ἀναχωρῶν διὰ τὴν πατρίδα του.

Ἡ ἐν λόγῳ εἰκὼν περιέρχεται κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα εἰς τὴν κατοχὴν

(Εἰκὼν 37 Γ). Ἐτέρα πλαγία πλευρὰ τῆς σαρκοφάγου.

τοῦ ἐν Παρισίοις κυρίου Accart ὅστις τὴν δεικνύει εἰς τὸν γλύπτην Vallet τὸν πρεσβύτερον. Ὁ τελευταῖος παρακινεῖ τὸν κύριον Accart νὰ κλη-

(Εἰκὼν 38). Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος ὁ Μέγας διερχόμενος ὑπὸ τὴν θριαμβευτικὴν ἀψίδα τῆς Χρυσῆς Πύλης.

ροδοτήσῃ τὸ καλλιτέχνημα εἰς τὴν ἀκαδημίαν τῆς ζωγραφικῆς, ὅπερ καὶ παραδίδεται μετ' ὀλίγον καιρὸν εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἀκαδημίαν ὑπὸ τοῦ κ. Boucher ἐκτελεστοῦ τῆς διαθήκης Accart. Ὁ Vallet πατὴρ ἀναθέτει

εἰς μὲν τὸν υἱὸν τοῦ γλύπτην ἐπίσης, νὰ ἀπεικονίσῃ τὰς παραστάσεις εἰς ἔκμαγεῖα, εἰς δὲ τὸν ζωγράφον Paillot τὴν ἀντιγραφὴν τῶν ἰδίων παραστάσεων εἰς μικρότερον μέγεθος. Αἱ ὑπὸ τῶν αἰδ. πατέρων Menetrier καὶ Banduri δημοσιευθεῖσαι τῷ 1702 καὶ 1711 δέκα ὀκτὼ εἰκόνες ¹⁾ ἀντεγράφησαν ἐκ τοῦ Paillot ἐξ ὧν καὶ ἡμεῖς παραλαβόντες παραθέτομεν τοῖς ἀναγνώσταις ²⁾ πέντε ἐξ αὐτῶν. Τὸ πρωτότυπον ὅμως τοῦ Bellini ἐξηφανίσθη ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. 'Επ' αὐτῶν ἐξελίσσειται μεγαλοπρεπῶς ἡ θριαμβευτικὴ εἰσέλασις διὰ τῆς Χρυσῆς Πύλης εἰς Κων]πολιν Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου μετὰ τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν νίκην του. Καὶ ὁ μὲν αὐ-

(Εἰκ. 39). Ἡ ἀκολουθία τοῦ Θεοδοσίου.

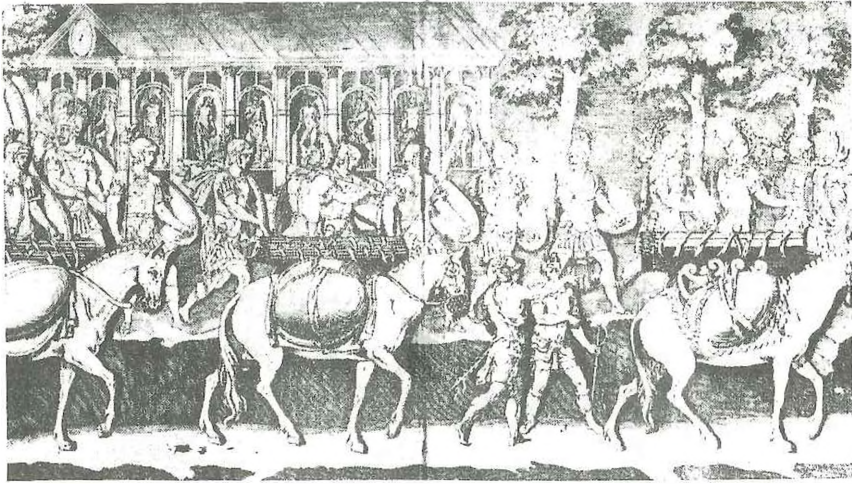
τοκράτωρ ἐπιβαίνων θυμοειδοῦς ἵππῳ καὶ κρατῶν σκῆπτρον εἰτοιμάζεται νὰ διέλθῃ ὑπὸ τὴν μαρμαρίνην θριαμβευτικὴν ἀψίδα, (εἰκὼν 38), ἐνῶ ἡ ἀκολουθία του μετὰ τῶν μεγιστάνων, ἀρχόντων, στρατιωτῶν αἰχμαλώτων καὶ ἐνδῶς ἐλέφαντος παρίσταται βαδίζουσα εἰς ὑπαιθρον πεδιάδα (εἰκὼν 39) καὶ τέλος ἔπεται ἡ ὀπισθοφυλακὴ μετὰ τῶν ἀποσκευῶν καὶ λαφύρων ἧτις διέρχεται πρὸ μεγαλοπρεπῶν κτιρίων. Τὰ κτίρια αὐτὰ εἰσὶ τὰ τοῦ "Εβδόμου, καὶ τὸ μὲν πρῶτον (εἰκὼν 40) ἀδυνατοῦμεν νὰ καθαρῶσωμεν

1) Banduri Anselmi Imp. Orientale et antiquitatum Cons]politannus Tab. IVIII.

2) Κατὰ τοὺς 17ον καὶ 18ον αἰῶνας οἱ ζωγράφοι ἐσυνήθιζον νὰ καλλωπίζουσι τὰς ἀπεικονιζομένας παραστάσεις, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ γίνονται φαντασιώδεις, διατηροῦντες ὅμως πάντοτε τὸ πνεῦμα τῆς παραστάσεως.

ἀκριβῶς, τὸ δὲ δεύτερον καὶ τρίτον (εἰκ. 41—42) εἶναι ἀναμφισβητήτως τὸ Τριβουνάλιον τοῦ κάμπου ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξεκίνησε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ πομπή. Κατόπιν, ἡ σκηνὴ ἐξελίσσεται ἐν πεδιάδι ὅπου οὐδὲν κτίριον φαίνεται παρὰ μόνον εἰς ἵπποτρόφος μὲ τοὺς ἐν τῇ γλῶσσι βόσκοντας ἵππους του, ὅστις στηριζόμενος ἐπὶ μακρᾶς βακτηρίας περιέρχως θαυμάζει τὴν διερχομένην μεγαλοπρεπῆ (εἰκῶν 43) παρέλασιν. Ἡ ἐν τῇ πεδιάδι μακρὰ παρέλασις ἀπεικονίζεται εἰς ὀκτὼ κατὰ συνέχειαν εἰκόνας καὶ εἰς τὴν ἐνδεκάτην φαίνεται ὁ αὐτοκράτωρ πρὸ τῆς θριαμβευτικῆς ἀψίδος, ὅπότεν ἐξακολουθεῖ πάλιν ἐπὶ τι διάστημα ἢ ἐν ὑπαίθρῳ πορεία.

(Εἰκ. 40). Διέλευσις τῆς ἀκολουθίας μετὰ τῶν λαφύρων.

Γνωστὸν ὅτι ἡ ἀψὶς αὕτη δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ ἡ κατόπιν Χρυσῆ Πύλη, ἣτις συμπεριελήφθη εἰς τὸ ἐπεκταθὲν τεῖχος τῆς πόλεως, ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ νεωτέρου ¹⁾.

Καὶ σήμερον ἀκόμη ὁ ἐκ Μακροχωρίου, εἰς Γεδῆ-Κουλε πορευόμενος, ἀκολουθῶν δηλαδὴ τὴν ἰδίαν ὁδόν, οὐδὲν κτίριον ἀπαντᾷ πρὸς ἀριστερά, μέχρι τοῦ ἀρμενικοῦ νοσοκομείου καὶ τῶν ὁμογενῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, εὐρισκομένων εἰς τὸ πρόθυρον τῆς Χρυσῆς Πύλης.

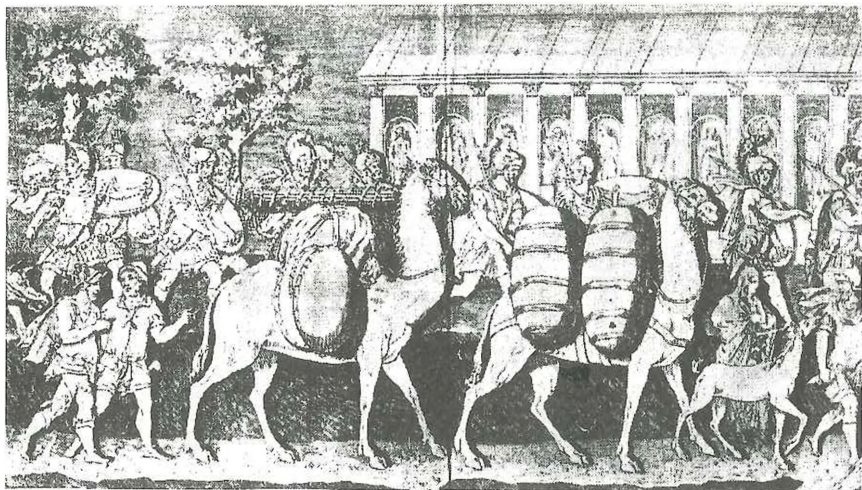
Πιστοτέρα ὅμως ἀπεικόνισις τοῦ Τριβουναλίου φαίνεται ἐπὶ τῆς εἰκόνας τῆς συλλογῆς τοῦ Gaignieres ἢς τὸ πρωτότυπον διεσώθη καὶ ἣτις παριστάνει τὸν κίονα τοῦ Ἄρκαδιου ²⁾ (εἰκῶν 44).

1) Macridy Th. et Casson St. Excavations at the Golden Gate Constantinople

2) Geoffroy A. La colonne d' Arcadius (Monuments Piot) Paris 1895.

Ὅς βλέπει ὁ ἀναγνώστης (εἰκὼν 44) οὐδεμία διόρθωσις προσθήκη ἢ καλλωπισμὸς ἐγένετο ἐπὶ τῆς εἰκόνης ταύτης, ὡς αἱ ἐπὶ τῶν τοῦ Menetrier καὶ Bandurī παρατηρούμεναι. Τὸ Τριβουνάλιον ὡς καὶ προηγουμένως ἀναφέρομεν ἦτο εἶδος μεγαλοπρεποῦς ὑψηλῆς ἡμικυκλοτεροῦς ἐξέδρας ἢς ἢ πρόσοφισ ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὸν Κάμπον. Ἐκ τοῦ ἀντιθέτου δὲ μέρους ὑπῆρχον βαθμίδες δι' ὧν ἀνήρχετο ὁ αὐτοκράτωρ καὶ προσεφώνει τὸν στρατὸν μετὰ τὴν ἀναγόρευσίν του. Τὸ ὄλον δὲ οἰκοδόμημα ἐστολίζετο μὲ ἀγάλματα τοποθετημένα εἰς κοιλώματα ἢ κόγχας ἐν εἴδει ψευδο-

(Εἰκ. 41). Τὸ Τριβουνάλιον τοῦ Κάμπου.

παραθύρων, ὡς τὰ νῦν ὁρώμενα εἰς τὰ εἱρεῖλια τῆς σφενδόνης τοῦ ἵπποδρομίου. Ἐμπροσθεν δὲ τῆς εἰσόδου τῆς κλίμακος ὑπῆρχον διάφοροι στοαί, προπύλαια κτλ.

Τὴν περὶ τοῦ Ἑβδομοῦ μελέτην ἡμῶν περαίνοντες θὰ προσθέσωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν παρ' αὐτῷ Μονῶν Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ Μάμαντος. Ἐρεῖπια τῶν Μονῶν τούτων δὲν σώζονται σήμερον, παρὰ μόνον τὰ ἀγίασματα, εἰς τὰ ὁποῖα προσέρχεται ὁ λαὸς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τῶν ἁγίων, ἦτοι τὴν 26ην Ἰουλίου καὶ 2αν Σεπτεμβρίου.

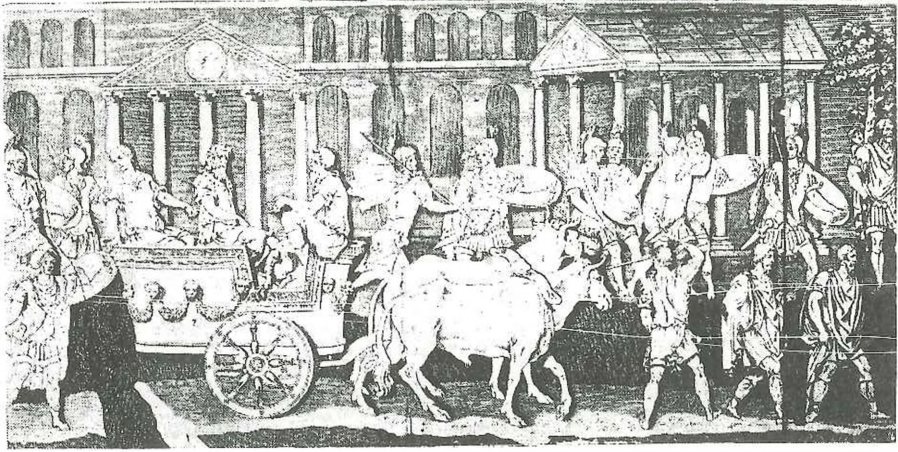
Εἰδικῶς διὰ τὸ ἀγίασμα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Πυριτιδοσοιείου, ἢ εἴσοδος εἰς τὸ κοινὸν ἐπιτρέπεται μόνον τὴν παραμονὴν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς 25—26 Ἰουλίου ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον, φρουρεῖται δὲ ὑπὸ στρατιωτῶν.

ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ

Ὁ Παντολέων καὶ κατόπιν ἅγιος Παντελεήμων κατήγετο ἐκ τῆς πόλεως Νικομηδείας καὶ ἐμαρτύρησε ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ (250—310).

Λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς ζωῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ εὐρίσκομεν εἰς τὰ Acta sanctorum ὡς καὶ εἰς τὸ Συναξάριον τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Λεπτομερεστέραν δὲ καὶ μακροσκελῆ βιογραφίαν τοῦ ἁγίου εὐρίσκο-

(Εἰκ. 42). Τὸ Τριβουνάλιον τοῦ Κάμπου.

μεν ἐπίσης εἰς τὸ κείμενον Συμεῶν τοῦ μεταφραστοῦ ὅστις ἤκμασε κατὰ τὸν 10ον μ. Χ. αἰῶνα 1).

Κατὰ τὰ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα ὁ ἅγιος φέρεται τοῦς τίτλους, μεγαλομάρτυς, θαυματουργός, ἀθλοφόρος καὶ λαματικός, ἡ δὲ σύναξις του τελεῖται τῇ 26 Ἰουλίου.

Μακρὸν ἔμμετρον ἐγκώμιον εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Παντελεήμονα συνέταξε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ δεκάτου μ. Χ. αἰῶνος Ἰωάννης ὁ Γεωμέτρης τοῦ ὁποίου σώζονται μόνον 335 στίχοι ἐλλείποντος τοῦ τέλους 2).

Τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἦτοι ἡ κάρα μὲ τὸ γαλατό-

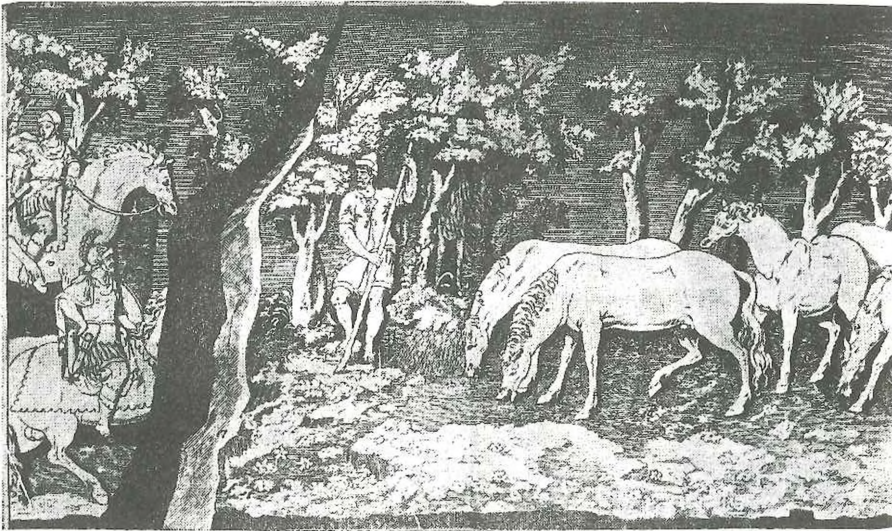
1) Συμεῶν Μεταφραστῆς Migne 115, 447.

2) Γεωμέτρης Ἰωάννης Migne 106, 890.

μικτὸν αἶμα ὡς καὶ μέρος τοῦ ἱματισμοῦ του, φαίνεται ὅτι μετεφέρθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τοὺς χρόνους Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου (379—395) καὶ μνεῖα αὐτῶν γίνεται τὸ πρῶτον ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Ἀναγνώστου εἰς ὀποσπάσματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ ἱστορίας ὡς ἑξῆς: «ἐν τῷ εὐα-»
 » γεί εὐκτηρίῳ ἔνθα πεπίστευται ἀναπαύεσθαι μέρος ἱερῶν λειψάνων τῶν
 » θεσπεσίων Παντολέοντος καὶ Μαρίνου ἐπικαλουμένου τοῦ τόπου Ὀ-»
 » μόνια»¹⁾).

Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω ἀναφέ-
 ρει κάραν ὡς καὶ ἔνδυμα τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Κατόπιν ὅμως τὰ

(Εἰκ. 43). Ἡ παρέλασις ἐν τῇ πεδιάδι.

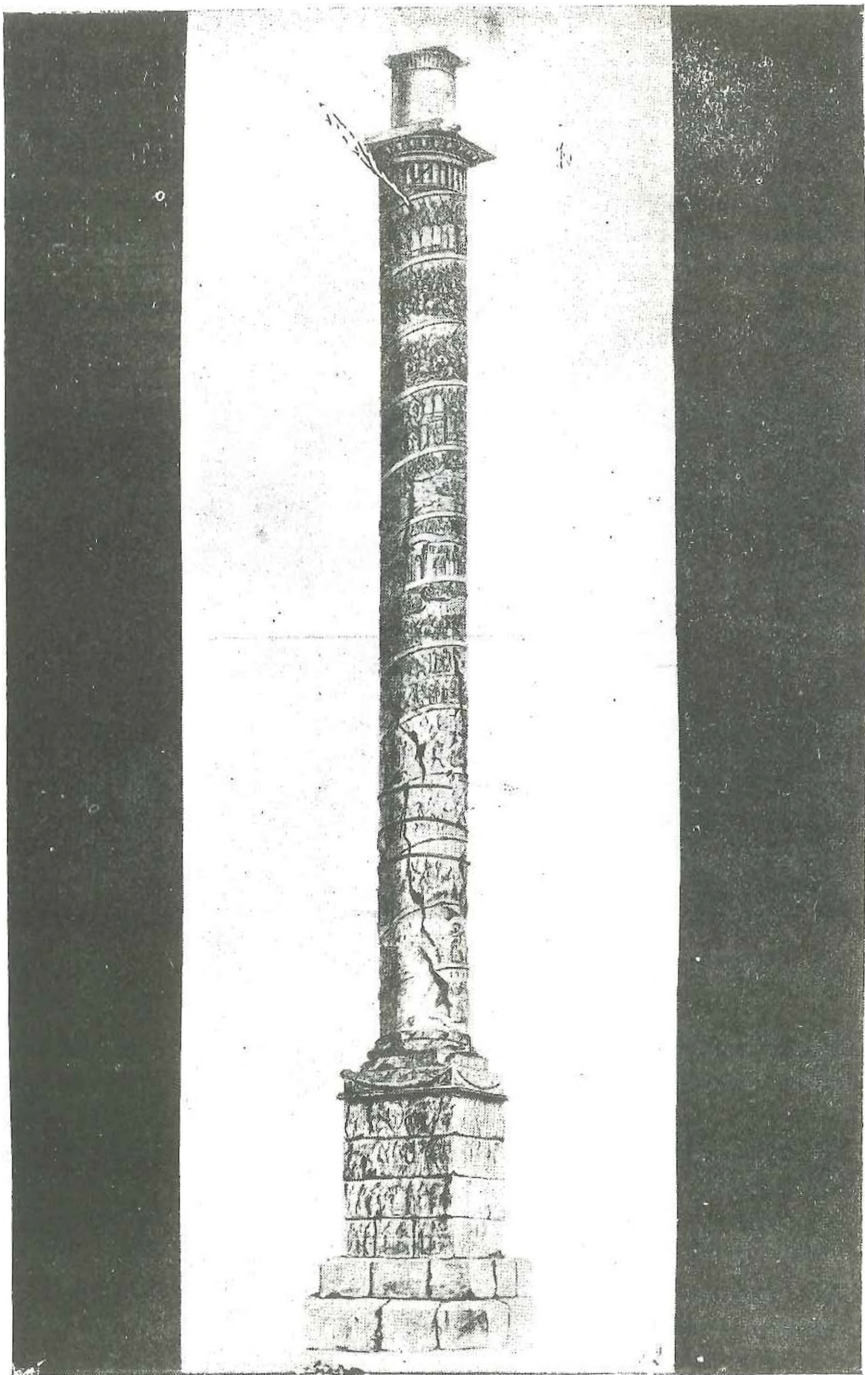
διάφορα αὐτὰ κειμήλια εἰσι διεσπαρμένα εἰς διαφόρους μονὰς καὶ ἐκκλη-
 σίας τῆς πόλεως. Οὕτω τῷ 1200 ὁ Ρῶσσος προσκυνητῆς Ἀντώνιος τοῦ
 Νοβγορόδ ἐπισκεφθεὶς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ περιγράφων
 τὰ ἐν αὐτῇ φυλαττόμενα ἱερὰ λείψανα καὶ κειμήλια ἅτινα εἶδε καὶ ἠσπά-
 σθη, λέγει :

«Ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας εὐρίσκονται τὸ αἶμα καὶ τὸ
 » γάλα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ἅτινα χυνομένα μαζῦ (ἐντὸς κολοκύν-
 » θης) δὲν ἀναμιγνύονται πρὸς ἄλληλα, ὡς καὶ ἡ κάρα τοῦ ἁγίου»²⁾.

1) Ἀναγνώστης Θεόδωρος Migne 86, 226.

2) Mme B. de Kihtrono, Itineraires Russes en Orient 87.

(Εικ. 44). Στήλη τοῦ Ἀρκαδίου (ἐξ εἰκόνας συλλογῆς Gaigières).

(Εικ. 45). Μεγέθυνσις τοῦ κάτω τμήματος τῆς στήλης τοῦ Ἀρκαδίου.

Ὁ δὲ Στέφανος τοῦ Νοβγορόδ, Ρῶσος ἐπίσης προσκνητής, ἀφιχθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν μεγάλην ἐβδομάδα τοῦ 1350 μετὰ δεκάτῳ συνοδῶν του, λέγει ὅτι ἠσπάσθη τὰ κειμήλια τοῦ Ἁγίου Παντολέοντος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Βλαχερνῶν τὴν δὲ κάραν τοῦ ἁγίου εἰς γυναικείαν μονὴν πλησίον τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ ¹⁾. Τῷ δὲ 1393 ὁ γραμματεὺς Ἀλέξανδρος, Ρῶσος καὶ αὐτός, ἔλθων εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἀγορὰς λέγει ὅτι εἶδε μέρος τῶν κειμηλίων τοῦ ἁγίου Παντολέοντος εἰς τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου ²⁾. Καὶ τέλος ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν θησαυρῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας κατὰ τὸ 1396 ἀναφέρεται λείψανον τοῦ ἁγίου ἐντὸς μολυβδίνης θήκης.

Μέγιστος σεβασμὸς καὶ τιμὴ ἀπεδίδοντο ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων εἰς τὸν Ἁγίον Παντελεήμονα οἵτινες ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς μνήμης αὐτοῦ ἐτέλουν πανηγυρικὴν προέλευσιν, (ὅπως καὶ νῦν γίνεται) εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου μεθ' ἀπάσης τῆς αὐλῆς καὶ τῶν συγκλητικῶν. Λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς προελεύσεως ταύτης καὶ τῆς ἐθιμοταξίας μᾶς παρέχει Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ³⁾.

Ὅτι ἐτελεῖτο πανήγυρις κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς μνήμης τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ἔχομεν καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν εἰς τὸν ΙΓ' μ. Χ. αἰῶνα ὅτε ὁ ρητορικώτατος καὶ εὐφραδέστατος ἀρχιεπίσκοπος Ταυρομενίου τῆς Σικελίας Θεοφάνης ὁ ἐπίκλην Κεραμεὺς ἐξεφώνησε μνημειώδη λόγον ἢ μᾶλλον ἀριστοτέχνημα ρητορικῆς ἐπιστήμης ἅμα καὶ ὑψίστης ἐννοίας ⁴⁾.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι ἀναφέρουν ἀρκετοὺς ναοὺς καὶ μονὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς περιχώροις, ἐκ τούτων οἱ κυριώτεροι ἦσαν :

Α'. Ὁ εἰς τὰ Ναρσοῦ κείμενος ἔνθα ἐτελεῖτο ἡ πανηγυρικὴ προέλευσις τοῦ Αὐτοκράτορος μετὰ τῆς αὐλῆς. Ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη κατὰ τὸν Ζωναρᾶ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μαυρικίου Ναρσῆ ⁵⁾ ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς πρόκειται μᾶλλον περὶ τοῦ, ὑπὸ τῆς Θεοδώρας ⁶⁾ ἀνεγεργθέντος ναοῦ καὶ ἐπισκευασθέντος κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ναρσῆ.

Β'. Ὁ ἐν τῷ ἄνω Βοσπόρῳ ναὸς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.

Τὸν ἐν λόγῳ ναὸν ἀνεκαίνισε μεγαλοπρεπῶς ὁ Ἰουστινιανὸς ὡς ἀναφέρει ὁ Προκόπιος ⁷⁾.

Ἐρείπια τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχουν εἰς τὸ Βέηκοζ τοῦ ἄνω Βο-

1) Mme de Khitrovo : *Itiméranes Russes en Orient* : 124-125.

2) Ὁμοίως 163.

3) Κωνσταντ. Πορφυρογέννητος "Εκθ. Βασ. Ταξ. Migne 112 1032.

4) Θεοφάνης ὁ Κεραμεὺς. Migne. 132 1032.

5) Ζωναρᾶς ἔκδ. Βόννης 1998.

6) Praeger Πάτρια Κων]πόλεως III 248.

7) Προκόπιος περὶ κτισμ. ἔκδ. Βόν. 200, 19.

σπόρου κάτωθεν τοῦ λόφου Γιουσαΐ-Γεπεσεῆ. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Τεκκέ λέγεται κατὰ παραδόσιν ὑπάρχον τὸ μνημα τοῦ Γίγαντος κατὰ δὲ τοὺς Μωαμεθανοὺς ὁ ταφος τοῦ Νέμπι-Γιουσαΐ ('Ιησοῦ τοῦ Ναυῆ) ¹⁾.

Γ'. Ἡ παρὰ τὸ Μακροχώριον Μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος τῆς Ἀρμαμενταρέας.

Ἡ μονὴ αὕτη ἔκειτο δυτικῶς τοῦ ἐν τῷ Ἐβδόμῳ παλατιῷ τῆς Μαγναύρας πλησίον τοῦ ὁποίου ὁ Μαυρίκιος ἔκτισε τὸ ἀρμαμέντον. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ ἔργον δὲν ἀπετελειώθη ὑπ' αὐτοῦ διότι τὸ ἴδιον ἀναφέρεται ὡς κτισθὲν καὶ ὑπὸ τὴν βασιλείαν ἀναρπάσαντος Φωκᾶ· «ὁ αὐτὸς Φωκᾶς κτίζει ἀρμαμέντον πλησίον τῆς Μαγναύρας ἢ πλησίον τοῦ παλατιῷ τῆς Μαγναύρας» κατὰ τὸν ἀνώνυμον τοῦ Banduri ²⁾. «Τὰ δὲ ἀρμαμέντα ἢ μονὴ ἤγουν ὁ ἅγιος Παντελεήμων πρῶην μὲν Μαυρίκιος ἀρμαμεντάρειον αὐτὸ ἔκτισε μετὰ δὲ χρόνους σμῆ Θεοδώρα ἢ γυνὴ τοῦ Θεοφίλου τοῦ βασιλέως μονὴν αὐτὸ ἐποίησε καὶ κτήματα πολλὰ ἐπεκύρωσεν» προσεκύρωσεν προσθέτων οἱ ἀνώνυμοι τοῦ Praeger καὶ Banduri. Ἐν τῷ τελευταίῳ ἀπαντῶμεν καὶ ἄλλην ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως ἀρμαμενταρέας «ὅτι τὰ ἀρμαμενταρέας ἢ μονή, ὁ ἅγιος Παντελεήμων, πρῶτος οἶκος πατρικίου Ἀρμαμέντου ἦν» ³⁾.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρμαμενταρέας ἐξήρχοντο οἱ αὐτοκράτορες πρὸς θήραν «Φιλοθήρου δὲ τοῦ βασιλέως τυγχάνοντος καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον κυνηγεσίου τε καὶ χάριν καὶ μετρίου περιοδεύματος κατὰ τὸν τῆς Ἀρμαμενταρέας τόπον παράσαντος» ἀναφέρουν οἱ μετὰ τὸν Θεοφάνην ἱστορικοί ⁴⁾, διὰ Μιχαὴλ τὸν τρίτον. Ἐν δὲ τῷ Πορφυρογεννήτῳ ἀπαντῶμεν

1) Ἐν αὐτῷ ἐδῶ τῷ τόπῳ, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1922, μερικὰ ἄτομα προέβησαν κρυφίως εἰς ἀνασκαφὰς πρὸς ἀνεύρεσιν κεκρυμμένου θησαυροῦ. Εἰδοποιηθέντες ἀρμοδίως ὑπὸ τῆς χωροφυλακῆς προέβημεν εἰς προκαταρκτικὰ ἀνασκαφὰς ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀρχ. Μουσείου Κωνσταντινουπόλεως. Κατόπιν δεκαήμερον ἐργασίας ἐφέραμεν εἰς φῶς ἐρείπια τριτάκλιτου ναοῦ μὲν νάρθηκα καὶ ἓνα τροῦλλον τοῦ 6ου αἰῶνος (16X11 μέτρων). Μεταξὺ τῶν βυζαντινῶν ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων ἀνεύρομεν καὶ συντρίμματα θαυμασίων ἑλληνικῶν γλυπτῶν, χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Τὰ σπουδαιότατα αὐτὰ συντρίμματα προέρχονται ἴσως ἀπὸ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς Οὐρίου ἢ βωμοὺς τῶν δώδεκα θεῶν, ὡς ἀναφέρει Διονύσιος ὁ Βυζάντιος ἐν τῷ ἀνάπλῳ τοῦ Βοσπόρου (βλ. ἀνακοινώσεις μου *Jahrbuch des Deutschen Archaeologischen Instituts Arch. Anzeiger* 1929 σ. 355 καὶ εἰκ. 17—20).

2) Banduri *anselmi: Imp. Or. antiquit. Con.* p. 729.

3) Praeger Πάτρια Κων)πόλεως III 265.

4) Θεοφάνης *συνέχ. ἔκδ. Βόννης* 233.

«περάσαντος δὲ τοῦ βασιλέως χάριν κυνηγίου πάλιν εἰς τὰ ἀρμαμέντα» ἢ «εἰς τὰ πάλαι ἀρμαμέντα».

Τὰ ἀρμαμέντα ἔκειντο εἰς τὸν κόλπον τοῦ ἁγίου Μάμαντος πέραν τοῦ ποταμοῦ Βαθύρσου ¹⁾ (Αἱ Μάμα ντερεσσι), τούτου ἔνεκεν οἱ ἱστορικοὶ προσθέτουν πάντοτε τὴν λέξιν «περάσαντος» ἐν ᾧ προκειμένου περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Παντελεήμονος τῆς κειμένης ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ ὁ ὄρος οὗτος δὲν ἀναφέρεται. Ἡ τοποθεσία τῆς μονῆς δὲν δύναται νὰ ἀναζητηθῇ ἄλλου παρὰ μετὰ τὸν παλατιῦ τῆς Μαγναύρας καὶ τοῦ Βαθύρσου ποταμοῦ. Τὸ σήμερον ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος τιμώμενον ἁγίασμα, ἂν καὶ ποσῶς δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν, ἀνταποκρίνεται ὅμως πληρέστατα πρὸς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς μονῆς. Ἐπειδὴ τὰ ἔνδον τοῦ πυριτιδοποιείου ἀνεξιχνίαστα τυγχάνουν τοῖς πολλοῖς δὲν ἀναφέρονται μέχρι σήμερον οἱ ἀρχαῖοι λελαξενίμοι λίθοι καὶ κίονες οἵτινες ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς ἀνέγερσιν τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν ὄροιας προκυμαίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ εἰρήπια τῆς μονῆς ταῦτα ἐξηφανίσθησαν καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀνηγέρθησαν νέα καὶ μεγάλα κτίρια τοῦ ἐργοστασίου. Ἡ μονὴ ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν ἐκτίσθη ὑπὸ Θεοδώρου συζύγου βασιλέως Θεοφίλου 248 ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μαυρικίου οἰκοδομὴν τοῦ νεωρίου, πιθανώτατα μετὰ τῶν ἐτῶν 830—840. Ἐκτοτε τὸ Ἐβδόμον, συγκριτικῶς πρὸς ἄλλας ἐποχάς, ἀπήλαυε σχετικῆς τιμῆς ἡσυχίας ὀφειλομένης κυρίως εἰς τὴν δρᾶσιν Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοσ ὅστις ἀνοικοδομεῖ καὶ ἐπισκευάζει τὰς ἐκκλησίας τοῦ Ἐβδόμου. Ἐπὶ τῇ ἐπετεῖφ μνήμῃ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐτελεῖτο πανήγυρις, ὡς καὶ νῦν, καὶ ἐνταῦθα μετὰ πιθανότητος εἰκάζομεν ὅτι ἐξεφωνήθη ὁ γλαφυρώτατος λόγος Θεοφάνου τοῦ Κεραμέως ὃν προηγουμένως ἀνεφέραμεν.

Καὶ ἄλλοι ἐπίσης ναοὶ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ μοναὶ ἀναφέρονται πλὴν ὅμως αἱ θέσεις των εἰσὶν ἀκαθόριστοι ὡς ὁ ὑπὸ Ρωμανοῦ τοῦ Δεκαπηνοῦ ἀνεγερθεὶς καὶ ὃν ἀναφέρουν οἱ μετὰ τὸν Θεοφάνην Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ «ὡσαύτως καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ μοναστήριον ἐκ βάρου κτίσας τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ᾧ ἐπώνυμον Ὀφροῦ λιμὴν, ἀπέκειρε δὲ καὶ ἐκεῖσε μοναχοὺς διτακοσίους, τυπώσας καὶ σελέμνιά του λαμβάνειν αὐτοὺς ὑπὲρ τῆς διατροφῆς αὐτῶν» ²⁾).

Βεβαίως ἔνεκεν τῆς πληθῶρας τῶν μοναχῶν ἡ μονὴ αὐτὴ θὰ ἔκειτο

1) Ὁ ἐμβριθὴς περὶ τὰς Βυζαντινάς μελέτας Μ. Γεδεὼν δικαίως εἰκάζει ὅτι αἱ ὑπερκείμενα τοῦ Βαθύρσου ποταμοῦ γέφυραι τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ἢ νῦν ὄρω μὲν λίθινος μακρὰ γέφυρα πρὸς δυσμὰς καὶ κάτωθεν τῶν χωρίων Σαφρᾶ καὶ Χαλκαλῆ (Βυζαντινὸν Ἐορτολόγιον σελ. 141)

2) Θεοφάνης συνέχεια ἔκδ. Βόν. 433. 17.

κατὰ τὰς εἰκασίας μας ἐν τῇ ὑπαίθρῳ ἐπίσης χώρα πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ λιμένος.

ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΜΑΝΤΟΣ

Ὁ ἅγιος Μάμας κατήγετο ἐκ τῆς πόλεως Γαγγρῶν τῆς Παφλαγονίας καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ συγκλητικοῦ Θεοδότου καὶ τῆς Ρουφίνης. Ἐγεννήθη δὲ ἐν τῇ φυλακῇ καὶ υἰοθετήθη, κατόπιν τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τῶν χριστιανῶν γονέων του ὑπὸ τινος πλουσίας γυναικὸς Ματρῶνης. Ἐπειδὴ, νήπιον ἔτι ὢν, τὴν ὀνόμαζεν μάμαν ἔμεινε καὶ τῷ ἰδίῳ τὸ ὄνομα Μάμας. Κατ' ἄλλους ὁ ἅγιος ἐγεννήθη ἄφωνος καὶ μόλις ἑξαετῆς ἐπρόφερε ὡς πρώτην λέξιν μάμα ἐξ οὗ Μάμας.

Ἡ βιογραφία τοῦ ἁγίου ἀναγράφεται συντόμως εἰς τὸ Συναξάριον τῆς Ἐκκλησίας Κων]πόλεως τῆς 2 Σεπτεμβρίου. Ἐμαρτύρησε ἐπὶ βασιλείας Αὐρηλιανοῦ (270—276) εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου «τριάινη σιδηρᾷ τὰ σπλάχνα διαπαρεῖς τῷ Κυρίῳ τὸ πνεῦμα παρέδωκε»¹⁾.

Εἰς τὸ ἔξω τῆς πόλεως μέρος ὅπου ἐξέπνευσε ὁ ἅγιος κρατῶν ἰδίαις χερσὶν τὰ ἐντόσθια του (εἰκῶν 50) ἢ θετὴ μήτηρ του Ματρῶνῃ ἢ Ἀμμία ἀνήγειρε κατόπιν ναὸν εἰς ὄνομα τοῦ μάρτυρος. Ὁ ναὸς οὗτος πολὺ ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν Καισαρέων καὶ κατὰ τὴν ἀνοιξιν ἐτελεῖτο ἐνταῦθα πάνδημος πανήγυρις ὅπου καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος παρόντος καὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἐξεφώνησε λόγον.

Ὁ ἅγιος Μάμας ἐτιμᾶτο ἐπίσης πολὺ καὶ ἐν Κων]πόλει ὅπου ἀναφέρονται ἀρκεταὶ μοναὶ καὶ ἐκκλησίαι τοῦ ἁγίου. Τῷ 1904 ὁ αἰδέσιμος πατὴρ Pargoire assortiionniste ἐδημοσίευσε ἐκτεταμένην μελέτην περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς πέριξ ναῶν τοῦ ἁγίου Μάμαντος²⁾. Ἀλλὰ προκατελειμμένος διὰ μονήν, ἣν τοποθετεῖ εἰς Ἀρναούκιοϊ-Βεσίκτας, ἀποδίδει εἰς αὐτὴν σχεδὸν ὅλας τὰς πληροφορίας ἃς μᾶς μεταδίδουν οἱ βυζαντινοὶ ἱστορικοί, ἀνασκευάζων κατὰ τὸ δοκοῦν πολλὰς ἐξ αὐτῶν αἰτινὰς δὲν ἐφαρμόζονται τῷ θέματι του. Ἡμεῖς ὅμως θὰ ἀσχοληθῶμεν μόνον περὶ τῆς μονῆς καὶ τῶν παλατιῶν τοῦ ἁγίου Μάμαντος τῶν κειμένων πλησίον τοῦ Μακροχωρίου.

Ὁ Κωδινὸς ὡς καὶ οἱ ἀνώνυμοι χρονογράφοι τοῦ Praeger καὶ Banduri λέγουσιν³⁾.

1) Delahaye Synax. Eccl. Const. Mauris October 2.

2) Pargoire J. Le Saint Mamas de Constantinople, Bull. de l'Inst. Russe de Cons]ple IX Sophia 1904.

3) Praeger. Πάντρια Κων]πόλεως II 161 21.

«Ἐν δὲ τῷ ἁγίῳ Μάμαντι ποτὲ ἴστατο γέφυρα φοβερὰ περὶ δώδεκα
 » λόφους καὶ καμάρας ἔχουσα. Ποταμὸς γὰρ κατήρχετο ἐκεῖσε παμμεγέ-
 » θης καὶ μάλιστα ὡς ἔλεγον τῷ Φεβρουαρίῳ μηνί. Ἐνθα καὶ δράκων
 » ἴστατο χαλκοῦς παμμεγέθης διὰ τὸ λέγειν τινὰς δράκοντα κατοικῶν ἐν
 » τῷ φρουρίῳ ἐκείνῳ ἐν αὐτῷ οὖν πολλαὶ παρθέναι ἐτύθησαν καὶ προ-
 » βάτων καὶ ὀρνέων πλήθη πολλὰ καὶ βοῶν». «Ὅτι εἰς τὸν ἅγιον Μά-
 » μαντα τὸν πέραν ἴστατο γέφυρα οἷα τῆς Χαλκηδόνος δώδεκα καμάρας
 » ἔχουσα. Ποταμὸς γὰρ κατήρχετο παμμεγέθης καὶ μάλιστα τῷ Φεβρουαρίῳ
 » μηνί κλπ».

Τὸ μόνον θυάκιον τὸ ὁποῖον πάντοτε ρέει καὶ δύναται νὰ ὀνομασθῇ ποταμὸς, εἰς τὰ περὶχωρα τῆς Κων]πόλεως, (ἐκτὸς βεβαίως τῶν ἐν τῷ βάθει τοῦ Κερατίου Κιδάρεως καὶ Βυρβύσου) εἶναι ὁ Αἰ-μάμα ντερεσεῆ οὗ τὸ ὄνομα Βάθυρσος κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Θεοφάνην ἱστορικοὺς ¹⁾. Δύναται τις δὲ νὰ τὸν ἀναπλεύσῃ διὰ λέμβου εἰς ἀρκετὸν διάστημα. Ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου ὑπάρχει μακρὰ λιθίνη γέφυρα (οὐζουν-κιοπροῦ) μὲ πολλὰς καμάρας, ἀνεγερθεῖσα ἐπὶ βυζαντινῶν θεμελιῶν. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ κτίρια τοῦ ἁγίου Μάμαντος ὡς ἡ ὠραία πεδιάς, ἔκειντο εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, δι' αὐτὸ συνήθως οἱ ἱστορικοὶ λέγουσιν «πέραν εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα». Ἐξ αὐτῆς τῆς λέξεως ξενισθέντες πολλοί, ἐν οἷς καὶ ὁ αἰδέσιμος πατὴρ Ραγγοῖτε τοποθετοῦν τὰ παλάτια καὶ τὸ ἵπποδρόμιον τοῦ ἁγίου Μάμαντος εἰς τὰ ἀντίπερα τοῦ Κερατίου. Πρὸς ἐπίμετρον τῆς συγχύσεως ἀναφέρεται ἐπίσης «εἰς τὰ Γαλάτου» ὅπερ ἐκλαμβάνεται ὡς ὁ Γαλατᾶς. Ἀλλὰ καὶ πλησίον τῆς τοποθεσίας τοῦ ἁγίου Μάμαντος ὑπῆρχον ἐπίσης «τὰ Γαλάτου» ἧτοι τὰ σημερινὰ Γαλατάρια. Ἐπειδὴ δέ, οἱ περὶ τῶν περιχώρων τῆς Κων]πόλεως συγγράψαντες δὲν περιειργάσθησαν ἐπισταμένως τὰ ἐπὶ τόπου ἐρεῖπια, (ἅτινα κείμενα ὑπὸ τοὺς βάτους καὶ τῆς χλόης μόλις διακρίνονται), δὲν ἀπέδωσαν μέχρι σήμερον τὴν ἀπαιτουμένην σημασίαν εἰς τὸν ἐδῶ ἅγιον Μάμαντα. Ὅφειλομεν ὅμως ἐξ ἄλλου νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν ἦτο καὶ πολὺ εὐχερῆς ἡ ἐξερεύνησις τοῦ μέρους διότι ἡ περιοχὴ τοῦ πυριτιδοποιείου ἐκτείνεται μέχρι τοῦ ἁγίου Μάμαντος.

Αἱ οἰκοδομαὶ τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἀνάγονται εἰς Λέοντα Α' τὸν Λεωμακέλλην κατὰ τὸ 469 ὅτε ἐγένετο ἡ μεγάλη πυρκαϊὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

«Τὸν δὲ ἅγιον Μάμαντα ἀνήγειρε ὁ Λεωμακέλλης διότι ἐνεπυρίζετο
 » ἡ πόλις μῆνας ἕξ, καὶ ἐξεληθὼν ὁ Λεωμακέλλης ἔκτισεν ἐκεῖσε παλάτια
 » καὶ ἔμβολον καὶ τὸν ναὸν καὶ μετὰ τὸ διελεθεῖν τὸν ἐμπρησμὸν ἔβρε-

1) Θεοφάνους συνέχεια ἐκδ. Βόν. 840 14.

» ξεν ἐπ' αὐτὴν στάκτην σπιθαμὴν τὸ πάχος ἔκτισε δὲ καὶ ἵπποδρομίον
 » ἐκεῖσε, ἔξ' οὗ καὶ ὁ Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς ἐκεῖσε ἀνηρέθη παρὰ Βασι-
 λείου»¹⁾. Ἡ ἐκ τῶν κτιρίων τοῦ ἁγίου Μάμαντος μέχρι τῆς μοκρᾶς γε-
 φύρας, τῆς ἐπὶ τοῦ Βαθύρσου, ἐκτεινομένη θαυμασία πεδιάς, ἦτο τὸ ἵπ-
 ποδρομίον ὅπου ἐκέρδιζε τὰ match του ὁ οἰνόφυξ βασιλεὺς Μιχαὴλ ὁ
 Γ', ὅπου καὶ ἐδολοφονήθη ἀπὸ τὸν Βασίλειον τὸν Μακεδόνα. «Τὰ δὲ
 » πρὸς ἵπποδρομίαν τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ ἐν τοῖς κατὰ Προποντιίδα παλα-
 » τίοις περιφανέσιν ἔνθα ναὸς τοῦ μεγαλομάρτυρος Μάμαντος ἤδρασαι,
 » ἐκεῖσε τὰς ἀμίλλας συνεχῶς ἐποιεῖτο αὐτὸς ἱππάζων ἐφ' ἄρματος κτλ.»
 λέγει ὁ Γενέσιος ²⁾.

Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος διέταξε τὸν θάνατον τοῦ ἁγίου Ἀν-
 δρέου «διὰ μαστίγων ἐν τῷ ἱπικῷ τοῦ ἁγίου Μάμαντος ὄν καὶ ριφθῆναι
 » ἐν τῷ ρεύματι προσέταξεν» ³⁾. Ὁ Αἰδέσιμος Pargoire φρονεῖ ὅτι τὸ
 ρεῦμα σημαίνει τὸν Βόσπορον ἀλλ' ἐδῶ εὐκόλως δύναται τις⁴ νὰ ἐννοήσῃ
 ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ. Τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους
 ἀναφερόμενον «ἐν Βλαχέρναις» προφανῶς εἶναι λάθος διότι οὔτε μέρος
 ἱππικῷ ὑπάρχει ἐκεῖ οὐδὲ ρεῦμα ⁴⁾. Ἐξ ἄλλου τὸ ἴδιον γεγονός ἀναφέ-
 ρεται καὶ ἐν τῷ Συναξαρίῳ τῆς ἐκκλησίας Κων]πόλεως. Μετὰ δὲ τὴν μα-
 στίγωσιν τοῦ μάρτυρος ὁ Κοπρώνυμος διέταξε νὰ τὸν σύρουν ἐκ τῶν πο-
 δῶν μέχρι τῆς Κων]πόλεως πρὸς θεατρισμόν. «Οἱ δὲ τάχιστα περραιω-
 » θέντες καὶ τὸν ἅγιον σύροντες ἔβαπτον τὴν γῆν τοῖς αἵμασιν. Ὡς δὲ
 » τοῦ Βοὸς τὴν ἀγορὰν πεφθάκασιν κτλ.» ⁵⁾. Ἐκ τούτων ἐξάγομεν ὅτι
 οἱ τὸν ἅγιον σύροντες «περραιωθέντες» ἦτοι διαβάντες τὸν ποταμόν,
 ἔφθασαν κατ' εὐθείαν γραμμὴν μέχρι τοῦ σημερινοῦ Ἀκ-Σαραί ⁶⁾. Τὸ
 ἴδιον ἐφαρμόζεται καὶ διὰ τὸν Βασίλειον τὸν Μακεδόνα. Μετὰ τὴν δολο-
 φονίαν Μιχαὴλ τοῦ μεθύσου κατὰ τὴν νύκτα τῆς 24 Σεπτεμβρίου τοῦ
 867, ὁ Βασίλειος μετὰ τῶν συνενόχων του μὴ δυνάμενος ἔνεκεν τῆς θα-
 λασσοταραχῆς νὰ ἐπιβῆ λέμβου εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα, διέρχεται διὰ
 τοῦ περάματος καὶ φθάνει ἐφιππος εἰς Κων]πολιν⁷⁾. Ἐδῶ τὸ πέραμα εἶναι
 κατὰ τὴν ἀκριβῆ ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως πέραμα, ἦτοι μέρος διαβάσιμον
 τοῦ ποταμοῦ. Ἐκ τῶν δύο αὐτῶν γεγονότων καταφαίνεται ὅτι πρόκειται

1) Praeger. Πάτρια Κων]πόλεως III 159 σ. 266.

2) Γενέσιος Ἰωσήφ. Ἱστορ. Migne 109 1121.

3) Θεοφάνης ἔκδ. Βενετ. 289.

4) Θεοφάνης ἔκδ. Βενετ. 289.

5) Delahaye Synax. Eccl. Const. Mauris October 19 σελ. 151.

6) Μονὴ τῆς ἁγίας Ἀνδρέου ἐν τῇ Κρίσει νῦν Κοδζά Μουσοφά πασά ἔξαμιό.

7) Λέων Γραμματικός, χρονογ. ἔκδ. Βενετ. 373.

περὶ τοποθεσίας ἐχούσης συνοχὴν μετὰ τῆς πόλεως καὶ μὴ διακοπτομένης ὑπὸ θαλάσσης.

Ὁ Νικηφόρος τῷ 809 θέλων νὰ τιμωρῆσῃ τοὺς στασιάσαντας ἐναντίον τοῦ προσεκάλεσεν αὐτοὺς διὰ δόλου εἰς τὸν Ἅγιον Μάμαντα, ὅπου ἤθελε τοὺς διανείμῃ χρήματα «ρόγαν» ἀλλ' ἀντὶ αὐτῶν, ἄλλους μὲν ἔδειρε, ἄλλους δὲ ἔκειρε μοναχοὺς, ἄλλους δὲ ἐξώρισεν, «δαρμοῖς τε καὶ κουραῖς καὶ ἑξορῖαις τοὺς πλείστους τιμωρησάμενος εἰς Χρυσούπολιν τοὺς λοιποὺς διεβίβαξε καταπατήσας τηλικούτως φοβεροὺς ὄρκους διὰ τὴν συμφορὰν «πύρινον πόταμον τὸ Πέραμα προσηγόρευσαν» λέγει ὁ Θεοφάνης ¹⁾).

Ὁ Βιταλλιανὸς στρατοπευδύσας εἰς τὸν κάμπον τοῦ Ἐβδόμου τῷ 514 μὲ 60.000 ἄνδρας, ὡς ἀναφέρει ὁ κόμης Μαρκελλίνος, καὶ νικηθεὶς ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Α' κατεδιώχθη μέχρι τοῦ Ἁγίου Μάμαντος. Τῷ 742 Κωνσταντῖνος ὁ Ε' ἀντιπεράσας ἐκ τῆς Χαλκηδόνος εἰς τὰ Θρακῶα μέρη εἶχε τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα ὅτε ἐπολιόρκει τὴν Κων]πολιν κατεχομένην ὑπὸ τοῦ ἐπαναστάτου Ἀρτανάσδου. Ἐπειδὴ δὲ ἤθελε νὰ γινώσκουν οἱ ἐν τῇ πόλει, ὅτι τῆς πολιορκίας ἠγεῖτο ὁ ἴδιος » ἐλθὼν ἐπὶ τὴν Χαρσίαν Πόρταν διέδραμεν ἕως τῆς Χρυσῆς Πόρτας » ἑαυτὸν τοῖς ὄχλοις ἐπιδεικνύων καὶ πάλιν ἐπέστρεψε καὶ ἠπλήκασεν » εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα» ²⁾). Ὁ Θεοφάνης ἐπίσης ἀναφέρει ὅτι τὴν 9 Φεβρουαρίου τοῦ 790 ἡ Εἰρήνη μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Κωνσταντίνου κατέφυγεν εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα φεύγουσα τὴν θεομηνίαν «σεισμός γέγονε » φοβερῶτατος, ὥστε μὴ τολμᾶν τινες ἐν οἴκῳ καθευδῆσαι ἀλλὰ πάντας » ἐν τοῖς κήποις καὶ τὰ ἐξάερα σκηνὰς ποιήσαντας διάγειν, ἡ δὲ βασί- » λισσα σὺν τῷ υἱῷ αὐτῆς ἐξῆλθεν ἐν τῷ ἁγίῳ Μάμαντι» ³⁾). Ὁ ἴδιος ἱστορικὸς ἀφηγοῦμενος τὰ τεκταινόμενα ὑπὸ τῆς λίαν φιλοδόξου ταύτης βασιλείσης ἐναντίον τοῦ υἱοῦ τῆς Κωνσταντίνου ὄντινα οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ταγμάτων ἔμελλον κατὰ διαταγὴν τῆς νὰ συλλάβουν λέγει «Τῇ δὲ 15 Ἰου- » λίου μηνὸς ἡμέρα ε' ἐξ ἱππικοῦ περάσαντος τοῦ βασιλέως ἐν τῷ ἁγίῳ » Μάμαντι ἐπέρασαν κατ' αὐτοῦ οἱ τῶν ταγμάτων προλαλημένοι ὥστε » πιάσαι αὐτόν, ὁ δὲ τοῦτο μαθὼν εἰσῆλθεν εἰς τὸ χελάνδιον αὐτοῦ καὶ » ἐπέρασεν εἰς Πύλας, βουλόμενος εἰς τὸ θέμα τὸ ἀνατολικὸν προσ- » φυγεῖν» ¹⁾ Ἐκ τοῦ παλαιῦ τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἔβλεπεν Λέων ὁ Α' τὴν πόλιν ἐμπυριζομένην καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου μέρους οἱ θεαταὶ τοῦ ἠνιαχεύοντος Μιχαὴλ τοῦ Γ' ἐθορυβήθησαν ὅτε εἶδον τὸ ἐπὶ τοῦ φάρου ἀναφθὲν

1) Θεοφάνης ἔκδ. Βενετ. 326.

2) Θεοφάνης ἔκδ. Βενετ. 279.

3) Ὁμοίως > > 311.

φῶς τὸ ἀγγέλλον ἐπιδρομὴν τῶν ἐχθρῶν. Γνωστὸν ὅτι ὅταν οἱ Σαρακηνοὶ ἤρχιζον ἐπιδρομὴν κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἀνήπτετο πυρὰ ἐπὶ τοῦ παρὰ τῆ Ἰακκῆ Φρουρίου Λούλου. Τὴν πυρὰν βλέποντες οἱ ἐν τῷ Ἄρκαίῳ φρουροὶ ἤναπτον καὶ αὐτοὶ καὶ τοιουτοτρόπως διαδοχικῶς δι' ἀναπτομένων πυρῶν ἔφθανε ἡ εἶδησις μέχρι Κων]πόλεως. Τὸ τοιοῦτον ἐχρησίμευεν πρῶτον ὡς ἀγγελία τοῦ γεγονότος εἰς τὸν βασιλέα καὶ δευτέρου ὡς προειδοποίησις εἰς τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν αἵτινες ἦσαν ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς ἐπιδρομῆς. Τότε ὁ λαὸς ἐλάμβανε μέτρα, ἐνεκλείετο εἰς τὰς πόλεις καὶ φρούρια κλπ. Ὁρμισθεὶς ὁ Ἰππομανῆς βασιλεὺς, ὅχι τόσον διὰ τὸ ἀπαίσιον τοῦ ἀγγέλματος, ἀλλὰ διότι οἱ θεαταὶ δὲν θὰ εἶχον πλέον ὄρεξιν δι' ἐπευφημίας βλέποντες αὐτὸν ἠνιοχοῦντα διέταξε νὰ μὴν ἀνάπτονται πλέον αἱ πλησίον τῆς Κων]πόλεως πυραὶ ²⁾

Τῷ 813 ὁ Βούλγαρος Κροῦμμος μετὰ τὴν κατ' αὐτοῦ δολοφονικὴν ἀπόπειραν Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου, ἐκμανεὶς στέλλει ἀποσπάσματα εἰς τὸν Ἅγιον Μάμαντα ἅτινα πυρπολοῦν τὰ παλάτια καὶ λεηλατοῦν τὰ ἐν αὐτοῖς ὡς καὶ τὰ τοῦ Ἰπποδρομίου. Ἐσύλησαν τότε τὸν χαλκοῦν λέοντα τοῦ Ἰππικοῦ, τὸν δράκοντα τοῦ ὕδρειου καὶ τὰ καλλίτερα μάρμαρα ἅτινα φορτώσας ἐφ' ἄμαξῶν ὁ βάρβαρος ἐπιδρομεὺς μετεκόμισε εἰς Ἀδριανούπλιν.

Κατὰ δὲ Συμεῶνα τὸν Μάγιστρον «Καὶ ἐλθόντες εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα ἐνεπύρισαν τὰ ἐκεῖσε παλάτια καὶ τοὺς βασιλικοὺς κοιτῶνας καὶ τοὺς κίονας κατέκλασαν καὶ τοὺς μολύβδους ἐπῆραν καὶ τὰ ζῶδια τοῦ Ἰπποδρομίου καὶ πᾶσαν τὴν αἰχμαλωσίαν κατέσφαξαν ὁμοίως καὶ τὰ κτήνη» ³⁾.

Αἱ μέχρι τοῦδε ἐκτεθεῖσαι ἀποδείξεις μᾶς φαίνονται ἀρκεταὶ πρὸς σαφῆ καθορισμὸν τῆς τοποθεσίας τοῦ παρὰ τὸ Μακροχώριον Ἁγίου Μάμαντος. Αἱ πρὸ ἡμῶν εἰκασίαι τῶν κ. κ. Πασπάτη καὶ Γεδεῶν ἀναφορικῶς πρὸς τὸν ἐδῶ ἅγιον Μάμαντα, καὶ ἅς ὁ αἰδέσιμος πατὴρ Ραγγοῖρε παντελῶς ἀπορρίπτει ἀποδεικνύονται ἀρκετὰ δικαιολογημένα. Ἀνακεφαλαιοῦντες συντόμως τὰ προλεχθέντα παρατηροῦμεν.

α'—Μεγάλην λιθίνην γέφυραν μὲ πολλὰς καμάρας πλησίον τοῦ ἁγίου Μάμαντος (οὐζοῦν κιοπροῦ).

β'—Ποταμὸν ρέοντα ὅλον τὸ ἔτος καὶ πλημμυροῦντα κατὰ Φεβρουάριον.

γ'—Ἐπιπέδον καταλλήλοτατον πρὸς κατασκήνωσιν ἐν καιρῷ σεισμοῦ.

δ'—Ὡραίαν πεδιάδα μὲ ἕγνη μακροῦ περιτειχίσματος πρὸς δυσμᾶς.

1) Θεοφάνης ἔκδ. Βενέτ. 316.

2) Θεοφάνης συνέχ. ἔκδ. Βόν. 197.

3) Ὁμοίως > > > 614.

ε'—Μέρος ἕξ οὗ εὐχερῶς δύναται τις νὰ διακρίνη πυρὰν ἢ καπνὸν ἀναθρώσκοντα ἕκ τινος ὑψώματος τῆς Κων]πόλεως.

στ'—Ἡ καταδιώξις τῶν στρατιωτῶν τοῦ Βιταλλιανοῦ μέχρι τοῦ ἁγίου Μάμαντος, ὅστις ἦτο στρατοπεδευμένος ἐν τῷ Κάμπῳ—ἢ ἐπιστροφή ἐκ τῆς Χρυσῆς Πόρτης ἐνταῦθα Κωνσταντίνου τοῦ Ε' μετὰ τὴν ἐπιδεικτικὴν του παρέλασιν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ τέλος ἢ πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν ὑποχώρησις ἐντεῦθεν τοῦ Κρούμμου μετὰ τῶν φορτωμένων ἀμαξῶν εἶναι ἀρκετὰ πειστικά. Ὁ Θεοφάνης λέγει ὅτι ὁ ἐμπρησμός καὶ ἡ λεηλασία τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Κρούμμου μετὰ τὰς «δαιμονιώδεις καὶ μιαρὰς θυσίας ἐν τῷ πρὸς θάλασσαν λιβαδίῳ τῆς Χρυσῆς Πόρτης»¹⁾ καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ δολοφονικὴν ἀπόπειαν Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου. Ἐπειδὴ τὰ παλάτια καὶ ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἔκειντο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης δι' αὐτὸ ἐκαλεῖτο καὶ ὁ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ λιμὴν τοῦ ἁγίου Μάμαντος ἢ λιμενάριον.

Ὡς ἀναφέρει τὸ Πασχάλιον χρονικὸν ὁ λιμὴν φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη κατὰ τὸ 469 ἔτος ὑπὸ Λέοντος τοῦ Α' Λεωμακέλλη, «ἐξῆλθεν πέραν εἰς ἅγιον Μαμᾶν καὶ ἐποίησεν ἐκεῖ πρόκεσσον μῆνας ἕξ καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ λιμενάριον καὶ ἔμβολον ὅστις οὕτω καλεῖται ὁ τόπος «Νέος Ἐμβολος»²⁾).

Εἰς τὸν λιμένα αὐτὸν ἠγκυροβόλει τῷ 715 ὁ στόλος Ἀναστασίου τοῦ Β'. Μετὰ τὴν στάσιν τοῦ στρατοῦ ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὴν ἀναγούρευσιν τοῦ ἐν Ἀδραμυτίῳ εἰσπράκτορος τῶν δημοσίων φόρων Θεοδοσίου τοῦ Γ' οἱ ἀντάρται «διὰ δὲ γῆς καὶ θαλάσσης ἐν Χρυσουπόλει ἀνέδραμον τοῦ δὲ τῆς πόλεως στόλου εἰς τὸν λιμένα τοῦ ἁγίου Μάμαντος» ὁρμόντος καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπολέμουν ἀλλήλους ἐπὶ μῆνας ἕξ, τοῦ δὲ τῆς πόλεως στόλου ἐπὶ τὸν τοῦ Νεωρίου τῆς πόλεως λιμένα μεθορμίσαντος περάσας ὁ Θεοδοσίος τὰ Θρακῶα ἐκράτησε μέρη»³⁾ ἕξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι ἐνόσω ὁ στόλος τοῦ Ἀναστασίου εὕρισκετο εἰς τὸν λιμένα τοῦ παρὰ τὸ Μακροχώριον ἁγίου Μάμαντος ἦτο ἀδύνατον εἰς τὸν Θεοδοσίον νὰ καταλάβῃ τὰ Θρακῶα μέρη παρὰ μόνον ὅταν ὁ στόλος ἀπεσύρθη εἰς τὸν λιμένα τοῦ Νεωρίου Κων]πόλεως.

Ὁ λιμὴν τοῦ νεωρίου ἦτο ἀσφαλέστατος καὶ ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ κειμένου Νικηφόρου τοῦ Γρηγοῦ ἐξιστοροῦντος τὴν ἔλευσιν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς βασιλεύουσαν «ἄρτι τοῦ φθινοπώρου μεσοῦντος ἀφικνεῖται καὶ βασιλεὺς» εἰς Βυζάντιον στρατὸν τε ἐπαγόμενος ἠπειρώτην καὶ ἅμα ναυπηγήσιμα «ξύλα παραγγέλων τὰ μὲν ἕξ ὄρους ἤδη τιμηθέντα τὰ δ' ἔτι τεμνόμενα φέρειν καὶ ἠθροίζοντο ναυπηγῶν καὶ τεκτόνων πλήθος ἅπαν εἰς τὸ περὶ

1) Θεοφάνης ἔκδ. Βενετ. 339.

2) Πασχάλιον Χρονικὸν ἔκδ. Βενετ. 258.

3) Θεοφάνης ἔκδ. Βενετ. 257.

» τοῦ Βυζαντίου ἱπποδρόμιον νεώριον. Ὅψὲ γὰρ ἔγνωσαν κακῶς βουλευσά-
 » μνοι Βυζάντιοι περὶ τὴν ἔξω τῶν τειχῶν συσκευη τῶν νεῶν. » Ἐκ τῶν
 λεγομένων τοῦ Γρηγοῦ πιστοποιεῖται ἐπίσης ὅτι ὑπῆρχον πρὶν τὰ νεώ-
 ρια ἔξω τῆς πόλεως ὡς καὶ τὸ μεταξὺ τῆς Μαγναύρας καὶ τοῦ ἁγίου Μά-
 μαντος ἀρμαμέντον.

Τῷ 742 ὁ στόλος τῶν Κιβυρρακτῶν ὁ συμπράττων μετὰ Κωνσταντί-
 νου τοῦ Ε' ἐναντίον τοῦ Ἀρταυάσδου ἀγκυροβολεῖ εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα
 ὅπου ἦτο στρατοπεδευμένος ὁ βασιλεὺς· Κωνσταντῖνος ὁ ἔκτος διαφυγὼν
 τῷ 797 τὴν ἐνέδραν τῆς μητρὸς του Εἰρήνης δραπετεύει διὰ θαλάσσης
 πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τῆς Προποντίδος. Ἐξ αὐτῆς ὁ Θεόφιλος φθά-
 νει ἐπίσης διὰ θαλάσσης εἰς ἅγιον Μάμαντα τῷ 837. Τῷ δὲ 867 τὸ πτώμα
 τοῦ δολοφονηθέντος Μιχαὴλ τοῦ Γ' τοῦ μεθύσου μεταφέρεται διὰ λέμβου
 ἐκ τοῦ ἁγίου Μάμαντος εἰς Χρυσούπολιν πρὸς ταφήν. Καὶ τελευταῖον
 θὰ ἀναφέρωμεν γεγονὸς οὐ αὐτόπτης μάρτυς ἐγένετο ὁ χρονογράφος
 Θεοφάνης. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου τοῦ 763 ἐνέσκηψε φοβερὸς χει-
 μὼν μοναδικὸς εἰς τὰ τῆς Κων/πόλεως χρονικά. Τὸ ψῦχος ἦτο δοιμὸ ὄχι
 μόνον εἰς τὰ μέρη μας ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παραλία τοῦ Εὐξείνου τῆς Βουλ-
 γαρίας καὶ τῆς Ἀνατολῆς ὅπου εἶχε πολὺ περισσοτέραν ἔντασιν.

Ἡ βόρειος παραλία τοῦ Εὐξείνου ἐπάγωσεν εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν
 μιλίων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ εἰς βάθος 30 πήχεων ὡς καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ πα-
 ραλία μέχρι τῆς Μεσημβρίας καὶ Μηδείας. Μετὰ δὲ κατάπτωσιν καὶ ἄλλης
 χιόνος τὸ πάχος τοῦ πάγου ἠῤῥήθη κατὰ εἴκοσι ἔτι πήχεις ὥστε ἡ θά-
 λασσα ἀφωμοιώθη τῇ ξηρᾷ. Οὕτως ὥστε ἐβάδιζον ἐπ' αὐτῆς ἀνθρωποι
 καὶ ζῶα ἡμερα καὶ ἄγρια ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας μέχρι Ὀδησοῦ καὶ Κρι-
 μαίας : « Τῷ δὲ Φεβρουαρίου μηνὶ τῆς δ' Ἰνδικτιῶνος τοῦ τοιούτου πάγου
 » κατὰ Θεοῦ κέλευσιν εἰς πλεῖστα καὶ διάφορα ὄροφανῆ τμήματα διαιρε-
 » θέντος καὶ τῇ τῶν ἀνέμων βίᾳ ἐπὶ Δαφνουσίαν καὶ τὸ ἱερὸν κατεχθέν-
 » τος οὕτω διὰ τοῦ στενοῦ ἐπὶ τὴν πόλιν ἐφθασαν μέχρι τῆς Προποντίδος
 » καὶ τῶν νήσων καὶ Ἀβύδου πᾶσαν τὴν παραλίαν ἀκτὴν ἐπλήρωσαν ὧν
 » αὐτόπται καὶ ἡμεῖς γεγόναμεν, ἐπιβάντες ἐπὶ ἐνὸς αὐτῶν σὺν καὶ τισιν
 » ὀμηλίκους χ' καὶ παίζοντες ἐπάνω αὐτοῦ εἶχον δὲ καὶ ζῶα ἄγρια καὶ
 » ἡμερα τεθνεῶτα, πᾶς δὲ ὁ βουλομενος ἀπὸ Σοφιανῶν ἕως τῆς πόλεως,
 » καὶ ἀπὸ τῆς Χρυσουπόλεως ἕως τοῦ ἁγίου Μάμαντος καὶ τῶν Γαλάτου
 » ἀκωλύτως διὰ ξηρᾶς ἐβάδιζον ». Ἐξ αὐτοῦ ἐννοεῖται ὅτι ἡ μεταξὺ τῆς
 Χρυσουπόλεως καὶ Βυζαντίου θάλασσα ἦτο ἐντελῶς παγωμένη, ὡς καὶ
 εἰς ἀρκετὸν εὖρος ἡ παραλία ἢ ἐκτεινομένη μέχρι τοῦ ἁγίου Μάμαντος
 καὶ τῶν Γαλάτου τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὸ τελευταῖον ὄριον τῆς πῆ-
 ξεως τῆς θαλάσσης. Τὰ παγόβουνα (icebergs) ἦσαν τόσον ὑψηλά ὥστε
 ὑπερέβαινον τὸ ὕψος τοῦ τείχους τῆς πόλεως καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν προσκροῦ-
 σαν ἐπ' αὐτοῦ διεργάγη εἰς τρία μέρη ἀφοῦ ἐδόνησεν τὸ τεῖχος καὶ «διέ-
 λωσεν τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν Μαγγάνων ἕως τοῦ Βοσπόρου».

ΚΑΛΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΜΑΔΥΤΟΥ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΟΥΜΠΟΥΡΑΣ
(1835—1881)

Ὁ Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου Γρηγόριος Μπούμπουρας ἢ Πούμπουρας ἐγεννήθη ἐν Ὁπίσω Μεριᾷ τοῦ τ. δήμου Κορθίου τῆς Ἄνδρου κατὰ τὸ ἔτος 1789. Ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ ὑπῆρξε, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ἐκ τῶν λευίτικῶν, αἵτινες εἰς τὴν νῆσον ταύτην τῶν Κυκλάδων ἐκ παλαι ἀπηντῶντο, οἶονεὶ κατὰ κληρονομίαν οὔσαι τοιαῦται καὶ ὄλως ἰδιάζουσαν κατὰ τὸ παρελθὸν κατέχουσαι θέσιν. Οὕτω πάμπολλοι ἐκ τῶν προγόνων καὶ τῶν οἰκείων τοῦ ἐπισκόπου Καλλιουπόλλεως ὑπῆρξαν μοναχοί, καὶ ἱερεῖς, καὶ ἐκκλησιῶν κτήτορες. Ἐν τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἄνδρου καὶ Σύρας ¹⁾ σώζεται πράξις, καθ' ἣν ὁ ἱερεὺς Δημήτρης Μπούμπουρας ἐξ Ἀλαμανιάς, ἀποφασίσας νὰ ἀσπασθῇ τὴν μοναδικὴν πολιτείαν, καταλείπει τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, ἦτοι ἐκκλησίαν, σπίτια κλπ. εἰς τὸν υἱὸν του Γιαννάκην, ὑποχρεούμενον νὰ πληρώσῃ τὰ ὅσα ὤφειλεν ὁ πατὴρ του καὶ νὰ συντηρῇ διὰ βίου τὴν ἀδελφὴν του. Φέρει δὲ ἡ πράξις χρονολογίαν 1740 καὶ τὴν μονοκοנדυλιάν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἄνδρου Ἰωάσαφ χάριν ἐπιβεβαιώσεως τῆς μεταγραφῆς. Ὑπογράφονται δὲ καὶ ὡς μάρτυρες οἱ Δημήτριος Ἀβιολέτης, Κυριάκος Μπουραζέρης καὶ Μιχάλης Καΐρης.

Ἐν τῷ ἰδίῳ Ἱερῷ Κώδικι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἄνδρου καὶ Σύρας σώζεται ἕτερα πράξις, δι' ἣς κανονίζονται τὰ κατὰ τὴν διαφορὰν μεταξύ τῶν ἀδελφῶν Γεώργη καὶ Δημήτρη Μπούμπουρα, ἀμφοτέρων ἱερέων, ὡς πρὸς τὴν πατρικὴν αὐτῶν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, τὴν εὕρισκομένην εἰς τὸ χωρίον Ἀλαμανιά τοῦ Ἐπάνω Κάστρου. Φέρει ἡ πράξις αὕτη χρονολογίαν αψο', ἐν μηνὶ αὐγούστῳ καθ', ὑπογράφονται δ' ἐν αὐτῇ σὺν ἄλλοις ἐκ μὲν τοῦ Κλήρου ὁ χω-

1) Ἡ Σύρος, ἢ ὅπως ἐγράφετο Σύρα, ὑπήγετο ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τοῦ ΙΖ' μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος (1621—1833) ὑπὸ τὴν Ἄνδρον, οὔσαν ἔδραν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ εἶτα Μητροπόλεως Ἄνδρου καὶ Σύρας. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν ἑποψίν. «Θρησκευτικὴ καὶ Χριστιανικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1936, σ' 1,100—1,114.

ρεπίσκοπος τοῦ Ἁνω Κάστρου, ὁ παπᾶ Νικόλαος πρωτοπαπᾶς τοῦ Ἁνω Κάστρου, παπᾶ Γεωργάκης Κουμαριανός, παπᾶ Νικόλαος Κουμαριανός, παπᾶ Σταματέλος Γουλιερμής, παπᾶ Ἀντώνης Μπούμπουρας, παπᾶ Νικόλαος Μαργαριώτης, παπᾶ Ἀντώνης Καλογρίδης, παπᾶ Ἰωάννης Καλογρίδης, παπᾶ Ἰωάννης Χλωρός, παπᾶ Ἀνδρέας Γονέος, παπᾶ Γεωργάκης Καλογρίδης, ἐκ δὲ τῶν λαϊκῶν οἱ Μιχάλης Καΐρης, Λινάρδος Καΐρης, Μιχάλης Μπίστης, Δημήτριος Μπίστης, Λεονάρδος Καμπανάκης, Θεόδωρος Νταπόντες, Λινάρδος Ντελαγραμμάτικας, Νικόλαος Δημητρίου Μπίστη, Περᾶκης Καμπάνης, Γεώργιος Καμπάνης, Νικόλαος Καμπάνης καὶ Γιαννάκης Ντελαγραμμάτικας¹⁾. Προγενέστερον, κατὰ τὸ ἔτος 1699, μνημονεύεται ὁ παπᾶ Μπούμπουρας, ἀναφέρεται δ' ἐν ὑστέροις χρόνοις καὶ ὁ ἱερομόναχος Νεῖλος Μπούμπουρας. Φαίνεται δ' ὅτι τὸ ὄνομα Μπούμπουρας, ἐκλεπτυνθὲν ἀργότερα ὑπὸ τῶν ἀπογόνων εἰς Πούμπουρας, ἦτο ἀρχικῶς παρωνύμιον. Μπούμπουρας κοινῶς ὀνομάζεται εἶδος ἀγρίας μεγάλης σφηκός, ἡ ὁποία λέγεται καὶ κοπρομέλισσα²⁾.

Εἰς τοιαύτην ἱερατικὴν οὕτως εἶπειν οἰκογένειαν ἀνίκων καὶ ὁ Γρηγόριος Πούμπουρας ἐνωρὶς ἐκάρη μοναχὸς εἰς τὴν ἐν Κορθίῳ εὐαγῆ μονὴν τῆς Παναγίας τῶν Τρομαρχίων³⁾ καὶ ἀνεχώρησεν ἐξ Ἁνδρου τῷ 1814, ἄγων τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἐκτοτε δὲν ἐπανῆλθεν εἰς Ἁνδρον εἰμῆ μετὰ 67 ὀλόκληρα ἔτη, ἦτοι τὴν 5ην Σεπτεμβρίου 1881 ἐν ἡλικίᾳ 92 ἐτῶν, παραιτηθεὶς τῆς ἐπίσκοπῆς του ἔνεκα τοῦ ἐσχάτου γήρατος καὶ μετὰ τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως διανύσῃ τὸν ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς χρόνον ἐν τῇ γενεθλίῳ νήσῳ του, καθ' ἃ ἔλεγεν εἰς τὸν προφρόνως σπεύσαντα νὰ ἐπισκεφθῇ αὐτὸν τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀφίξεώς του ἀοίδιμον ἐπίσκοπον Ἁνδρου Μητροφάνην, τὸν ὁποῖον ἐδεξιῶθη μετ' ἐξαιρετικῆς εὐχαριστήσεως, εὐχαρὶς ὦν καὶ ὁμιλητικός.

Ἄλλὰ μετὰ μίαν μόλις ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του ἑβδομάδα, κατόπιν

1) Νίκου Α. Βέη, Ὁ κώδιξ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἁνδρου καὶ Σύρου (γρ. Σύρας). «Βυζαντινὰ Χρονικὰ Πετροπόλεως», ἔτ. 1914, σ. 230.

2) Δ. Π. Πασχάλη, Ἀνδρῖσκῶν τινων οἰκογενειακῶν ὀνομάτων ἱστορία καὶ σημασία. Ὑπὸ ἔκδοσιν. Βλ. καὶ Σκαρλάτου Δ. τοῦ Βυζαντινοῦ, Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς διαλέκτου ἐν λ. Μπούμπουρας καὶ Ἀγριομέλισσα.

3) Περὶ τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῶς Τρομαρχίων βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Δώδεκα ἐν Ἁνδρῷ Βυζαντινὰ Μοναστήρια. «Ἐπετηρὶς τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τ. 1Β' (1936), σ. 19—45.

βραχυτάτης νόσου, ἀπέθανε τὴν 13ην Σεπτεμβρίου 1881. Καίτοι δὲ γενικῶς ἐπιστεύετο, ὅτι κατόπιν πενηκονταετοῦς ἀρχιερατείας ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ σημαντικὴν ποσότητα χρημάτων, τὰ ὁποῖα ἐσκόπει νὰ διαθέσῃ πρὸς σύστασιν σχολείου εἰς τὸ στεροῦμενον τοιοῦτου γενέθλιον χωρίον του, οἱ ἐν τῇ πόλει τῆς Ἄνδρου οἰκεῖοί του, παρ' οἷς κατέλυσε καὶ ἐξέπνευσεν ὁ σεβάσμιος ἱεράρχης ἰσχυρίσθησαν ὅτι οὐδὲν παρ' αὐτῷ εὔρον, ἀπολεσθέντος καὶ αὐτοῦ τοῦ πολυτίμου ἀρχιερατικοῦ ἐγκολπίου του.

Προσῆνευκε δ' ὁ Καλλιουπόλεως Γρηγόριος οὐκ εὐκαταφρονήτους ἐν κρίσιμοις καιροῖς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας. Ὡς διάκονος διετέλεσεν ἐκ τῶν μᾶλλον ἀφωσιωμένων καὶ δραστηρίων μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, διὸ καὶ συχνὰ ἐχρησιμοποιοεῖτο ὡς γραμματοκομιστῆς αὐτῆς εἰς ἐξόχως ἐμπιστευτικὰς ἀποστολάς. Ὑπῆρξε δ' ἐκ τῶν πρώτων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας λειτουργῶν, τῶν ἐκθύμως ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐν αὐταπαρνήσει ἀγωνισθέντων, συμμαρτυρήσας μετὰ τοῦ ἐθνομάρτυρος οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ καταδικασθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων νὰ ἴσταται παρὰ τὴν φρικαλέαν ἐκείνην ἀγχόνην ἐπὶ τρεῖς ὄλας ἡμέρας καὶ νύκτας ἀσκεπῆς καὶ ἀνυπόδητος, ἕως οὗ ἤθελεν ἔλθει καὶ ἡ ἰδικὴ του σειρὰ νὰ ἀπαγχονισθῇ καὶ αὐτός. Τοῦτο δέ, διότι κατελέγετο μεταξὺ τῶν διακόνων τοῦ Πατριαρχείου καὶ εἰς τὰ ὑποδήματα αὐτοῦ εὑρέθησαν ἐπιστολαὶ ἀλληγορικαὶ τῶν ἀοιδίμων ἱεραρχῶν Μεθώνης καὶ Λακεδαιμόνος. Θαύμα δὲ ἀνεξήγητον ἦτο, ὡς ὁ ἴδιος ἀφηγεῖτο κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας τοῦ βίου του, πῶς διεσώθη ἀπὸ τοῦ ἀπαισίου ἐκείνου σφαγείου ¹⁾).

Τῷ 1831 ὁ Γρηγόριος Πούμπουρας, διατελῶν ἀρχιμανδρίτης τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείας, ἐγένετο ἐπίσκοπος Τυρολόης καὶ Σερεντζίου, διαδεχθεὶς τὸν Διονύσιον, ὅστις διατελέσας Τυρολόης ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1831 προήχθη κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος εἰς μητροπολίτην Ἡρακλείας ²⁾).

Ἀπετέλει δ' ἡ ἐπισκοπὴ Τυρολόης καὶ Σερεντζίου κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους δύο ἐπισκοπᾶς. Τῷ 1616 ἀναφέρεται κοινὸς ἐπίσκοπος Τυρολοῦ καὶ Σερεντζίων. Εἰς τὸ ἐν ἔτει 1715 ἐκδοθὲν Συν-

1) Δ. Π. Π. α. σ. χ. ἄ. λ. η. Ἱστορία τῆς νήσου Ἄνδρου, τ. Β', ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 364.—Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἄνδρος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Μετ' ἀνεκδότων ἐγγράφων. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Ἐθνικῆς Ἑκατονταετηρίδος. Ἐν Ἀθήναις 1930, σ. 13-14.

2) Εὐ. ἀ. γ. γ. ἐ. λ. ο. Ὑ. Σ. ἀ. β. ρ. ἀ. μ. η. Ὁ κώδιξ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Ἰγνατίου. «Θρακικά», τ. Ε' (1934), σ. 227.

ταγματίον Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων ἀναφέρεται τρίτος μεταξύ τῶν ἐπισκόπων τῶν ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἡρακλείας ὁ Τυρολόης καὶ Σερεντζίων ἢ Σερεντίων. Τῷ 1848 συνεχωνεύθη μετὰ τὴν μητρόπολιν Ἡρακλείας, τῷ δὲ 1907 ἀνεσυστήθη ὡς μητρόπολις Τυρολόης καὶ Σερεντζίου μετὰ ἔδραν τὴν Τυρολόην καὶ διετηρήθη ὡς τοιαύτη μέχρι τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς τοῦ 1922, ὅτε οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι αὐτῆς ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναχωρήσωσιν, ἐγκατασταθέντες ἐν Ἑλλάδι¹⁾.

Ἐπίσκοπος Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου ἐγένετο ὁ Γρηγόριος Πούμπουρας τῷ 1835, διαδεχθεὶς τὸν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀποθανόντα Ἰωακείμ. Ἦτο δὲ καὶ ἡ Καλλιόπολις ἀρχικῶς ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Ἡρακλείας, ἀπὸ τοῦ Σ' δὲ αἰῶνος ἐτιμήθη εἰς μητρόπολιν ἐπὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Γ' (1328-1341), καταλαβούσα τὴν ροτ' θέσιν ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν μητροπόλεων. Ἐκλιπούσα πρὸ τῆς ἀλώσεως ἐμφανίζεται μετὰ αὐτὴν καὶ αὐθις ὡς ἐπισκοπὴ συνηνωμένη μετὰ τῆς Μαδύτου καὶ ὑπαγομένη ἐκ νέου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἡρακλείας, τιτλοφορούμενον Πρόεδρον τῶν Ὑπερτίμων καὶ Ἐξαρχον πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας, ἔχοντα δ' ὑπ' αὐτὸν καὶ τρεῖς ἄλλους ἐπισκόπους, τὸν, ὡς εἴρηται, Τυρολόης καὶ Σερεντζίου, τὸν Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως καὶ τὸν Μετρῶν καὶ Ἀθύρων, πάντας κατόπιν προαχθέντας εἰς μητροπολίτας. Κατὰ δεκέμβριον τοῦ 1901 ἡ ἐπισκοπὴ Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου προήχθη εἰς ὁμώνυμον μητρόπολιν, διαλυθεῖσαν κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1923 εἰς Ἑλλάδα ἀναγκαστικὴν ἀναχώρησιν τῶν χριστιανῶν αὐτῆς μετὰ τὸν κακῆ μοίρᾳ Μικρασιατικὸν ὄλεθρον. Ὁ οἰκεῖος ἀρχιερεὺς τελευταῖον ἐφημίζετο ὑπέρμυτιμος καὶ ἔξαρχος Θρακικῆς Χερσονήσου²⁾.

3) Βλ. καὶ Εὐστρατίου Ἰ. Δράκου, Ἀρχιερεῖς τριῶν Θρακικῶν ἐπαρχιῶν. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» Κων/πόλεως, ἔτ. 1890, σ. 221.—Τοῦ αὐτοῦ, Τὰ Θρακικά, σ. 107, 112 καὶ 123.—Ἡ νέα μητρόπολις Τυρολόης καὶ Σερεντζίου. Ἐφημ. «Κωνσταντινούπολις» τῆς 21 φεβρουαρίου 1907.

2) G. Parthey, 4, 61, 103, 155, 167, 182, 203.—H. Gelzer, 536, 552, 601, 609, 610, 633.—Ράλλη καὶ Πουτλίη, Σύνταγμα θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, τ. Ε', σ. 458, 476, 514.—Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων, Σύνταγματίον περὶ τῶν ὀφφικίων, κληρικῶν καὶ ἀρχοντικῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγίας Ἐκκλησίας κλπ., σ. 72.—Le Quien, Oriens Christianus, τ. Α', σ. 1141.—Φιλαρέτου Βαφείδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τ. Γ', σ. 97.—Γερασίμου Ἰ. Κωνιδάρη, Αἱ Μητροπόλεις καὶ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ «Τάξις» αὐτῶν, τ. Α', Ἀθήναι, 1934.—Σαρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκ. Κατάλ., Ἀνατολ. καὶ Δυτ. Θράκης. «Θρακικά», τ. ζ' (1935), σ. 79.—Χρυσόστομος Πάπαδοπούλου (εἶτα ἀρχιεπισκόπου Ἀθηναίων), Μάδυτος ἡ πόλις τῆς Χερσονήσου, Ἐν Ἀθήναις, 1890.

Ἐκτός τεσσάρων ἐτῶν (1831-1835), καθ' ἃ διετέλεσεν ἐπίσκοπος Τυρολόης και Σερεντζίου, ὄλον τὸν ἐπίλοιπον μακρότατον ἀρχιερατικὸν βίον του διήνυσεν ὁ Γρηγόριος Πούμπουρας ἐν Καλλιπόλει-ποιμάνας τὸ χριστεπώνυμον αὐτῆς πλήρωμα πατρικῶς και θεαρέστως ἐπὶ ἡμίσειαν περίπου ἑκατονταετηρίδα, ἦτοι ἀκριβῶς ἐπὶ ἕξ και τεσσαράκοντα ὀλοκλήρους ἐνιαυτοὺς (1835-1881), πολλὰς προσενεγκῶν αὐτόθι ὑπηρεσίας, ἰδιαίτατα δ' ἐργασθεὶς πρὸς σύστασιν ἐν Καλλιπόλει παρθεναγωγείων και ἄλλων ἐκπαιδευτηρίων, διαθέσας πρὸς τοῦτο ἕξ ἰδίων ποσὰ σημαντικά. Δαπάναις αὐτοῦ ἀνηγέρθη πρὸς τούτοις ἵναος και μονύδριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγίου Χαραλάμπους παρὰ τὸ χωρίον Βαήρι τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου¹⁾.

Γράφει δὲ πρὸς τὸν Γρηγόριον Πούμπουραν ὁ πολὺς μητροπολίτης Ἡρακλείας Ἰγνατίος εἴκοσι και τρεῖς ἐπιστολάς, ἦτοι μίαν τῷ 1824, μίαν τῷ 1825, μίαν τῷ 1826, ἑπτὰ τῷ 1827, δώδεκα τῷ 1828 και μίαν τῷ 1829²⁾.

Ἄλλ' ὁ πολίτης τὸ γῆρας ἱεράρχης, ὅστις ἐπὶ ἡμισυ και πλέον αἰῶνα ὑπρέτησε πιστῶς και εὐόρκως τὴν Ἐκκλησίαν, ἤγγιζεν ἤδη εἰς τὸ τέλος τοῦ βίου του. Ὅτε δὲ ὑπερενενηκοντούτης ἔγνω τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἐκλυομένας, τὸ δ' ἐκ τοῦ ἄκρου γήρατος ἀσθενὲς τοῦ σώματος ἀνίσχυρον νὰ ὑποβαστάσῃ τὰ ὑψηλὰ τῆς ἀρχιερωσύνης καθήκοντα, καιτοι ἡ ψυχικὴ αὐτοῦ ῥώμη διετηρεῖτο ἀσινῆς, δὲν ἐδίστασεν ἵνα δι' ἐκουσίου παραιτήσεως ἀποχωρήσῃ τῆς ἥς ἔλαχε θεόθεν ἐπισκοπῆς και ἐν τῷ ἀπράγμονι βίῳ τῆς ἐν οἴκῳ γαλήνης συνεχίσῃ τὰς ἐπὶ γῆς δεήσεις αὐτοῦ και ἰκεσίας ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους φιλοστόργως ἐποίμανε, και τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν θεοφιλῶς ἐξυπηρέτησε, παρασκευάζων ἑαυτὸν διὰ τὴν ἐκ τοῦ νεκροῦ τούτου βίου ἀναπόδραστον ἔξοδον. Ὅθεν, καθ' ἃ θεαρέστως ἐπολιτεύθη, οὕτω και ὁσίως ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ, μεταστὰς ἀπὸ τῆς στρατευομένης εἰς τὴν θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν.

Ἐγραφον ἐν Ἀνδρῶ, Ἰανουαρίου φθίνοντος 1939.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

1) Μανουήλ Γεδεών, Ἀποσημειώματα Χρονογράφου. Μέρους Α'. Ἐν Ἀθήναις 1932, σ. 145—6.

2) Εὐαγγέλου Σαβράμη, Ὁ Κώδιξ τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας Ἰγνατίου, «Θρακικά», τ. 5' (1935), σ. 230.

ΣΗΛΥΒΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΙΤΑ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΙΩ. ΚΩΤΑΚΗΣ

Ὁ Σηλυβρίας τὸ πρῶτον, εἶτα Ἀμασειᾶς καὶ τελευταῖον Νικομηδεῖας μητροπολίτης, ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος πάσης Βιθυνίας Διονύσιος, κατὰ κόσμον Δημήτριος, ἦτο τρίτος υἱὸς τοῦ ἐκ Μεσαρίας τῆς νήσου Ἄνδρου Ἰωάννου Ν. Κωτάκη, ἀρχοντικοῦ γένους, ἐξ οὗ ἀνεδείχθησαν δύο ἐν Ἄνδρῳ κοτζαμπάσηδες, ὁ Νικόλαος Ἰω. Κωτάκης καὶ ὁ Γεώργιος Κωτάκης¹⁾. Ἐσχηματίσθη δὲ πιθανώτατα τὸ ἐπώνυμον Κωτάκης ὑποκοριστικῶς ἐκ τοῦ Κώτης. Ἐν Χίῳ ὑπῆρχεν ἀρχομένου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος οἰκογενειακὸν ἐπώνυμον Κώτης. Οὕτω Μάρκος τις Κώτης ἀναφέρεται ἐν ἐπιστολῇ τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Β' πρὸς τὸν Μητροπολίτην Χίου Ἡσαΐαν. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ἀχρονολόγητος, ἀλλὰ καθ' ἣν κατέχει ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Κώδικι σειρὰν πρέπει νὰ ὀρισθῇ ἢ ἐκδοσις αὐτῆς περὶ τὰ μέσα τοῦ 1610, καίτοι ἐν τῇ τοῦ Δοσιθέου Νομικῆ Συναγωγῇ φέρεται χρονολογίαν Ἀπριλίου 1609²⁾.

Εἶχε δ' ὁ μητροπολίτης Διονύσιος Κωτάκης ἐξ ἄλλου ἀδελφοῦς, τὸν Νικόλαον, πρωτότοκον, ἀποθανόντα πρὶν ἢ ἔλθῃ εἰς γάμου κοινωνίαν, τὸν Μιχαήλ³⁾, τὸν Ζάννε, πνιγέντα καθ' ὃν χρόνον ἐκ Κέας ἐπέστρεφεν εἰς Ἄνδρον καὶ περὶ οὗ ἐλέχθη ὅτι οἱ συμπλωτῆρες του ἀντιληφθέντες ὅτι οὗτος ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ σημαντικὴν ποσότητα χρημάτων ἐπνιξαν αὐτόν, τὸν Ἀβράμιον, κατὰ κόσμον Ἀντώνιον, διατέλεσαντα ἐπώνυμον ἐπίσκοπον Τριμυθοῦντος, τὸν Λεόντιον, ὁ ὅποιος τυγχάνων διάκονος τοῦ ἔθνομάρτυρος οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' ἀπέθανε μόλις ἐξελθὼν ἐκ τῆς φρικαλέας εἰρκτικῆς τοῦ Μπονονταντζήμπαση ἐκ τῶν τρομερῶν βασιανιστηρίων, τὰ ὅποια ἐν αὐτῇ ὑπέστη ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ τὸν Ἀρχιμανδρίτην

1) Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἱστορία τῆς νήσου Ἄνδρου, τ. Β', ἐν Ἀθήναις, 1927, σ. 242 καὶ 248. Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Ἀρχοντολόγιον τῆς Ἄνδρου. Ὑπὸ ἐκδοσιν.

2) Κωνστ. Ι. Ἀμάντου, Χιακὰ Χρονικά, τευχ. Β', ἐν Ἀθήναις 1914, σ. 15.

3) Τοῦτου υἱὸς ἦτο ὁ πρὸ μικροῦ ζῶν ἔτι ἐν ἐσχάτῳ γήρατι συμβολαιογράφος Ἄνδρου Νικόλαος Μ. Ι. Κωτάκης, ὡς ὑπεγράφετο.

Λαυρέντιον, τὸν ὁποῖον εἶχε πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ διευθύνοντα τὰς υποθέσεις τῆς μητροπόλεως του. Εἶχε δὲ καὶ μίαν ἀδελφὴν, ὀνομαζομένην Αἰκατερίνην (Κατερινιώ), συζευχθεῖσαν μετὰ τοῦ ἐκ Κορθίου τῆς Ἄνδρου Πέτρου Κρισεγγίου, ἡ ὁποία βαθύγηρος ἀπέθανε τῷ 1886 ἐν Χάλκῃ ἄγουσα ἡλικίαν 105 ἐτῶν.

Ὁ Διονύσιος Κωτάκης ἐκάρη μοναχὸς εἰς τὴν ἐν Γαυρείῳ τῆς Ἄνδρου παλαιόφατον μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἢ Ἁγίας, συμμοναστήν ἔχων αὐτόθι τὸν κατόπιν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Μελέτιον τὸν Γ' 1). Ἐν τῇ μονῇ δὲ ταύτῃ τῆς Ἁγίας ἐδιδάχθησαν ἀμφότεροι τὰ πρῶτα γράμματα, χειροτονηθέντες καὶ διάκονοι.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει διετέλεσε διάκονος τοῦ μητροπολίτου Προύσης καὶ εἶτα Τορνόβου Ἰωαννικίου, κατὰ τὴν ἔκρηξιν δὲ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως μόλις κατώρθωσε δραπετεύσας νὰ σωθῆ, ἐνῶ ὁ ἀδελφός του Λεόντιος, διάκονος, ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν εἴρηται, τοῦ ἔθνομάρτυρος πατριάρχου, ἐρρίπτετο εἰς τὴν φρικαλέαν εἰρκτὴν τοῦ Μποσταντζήμπαση ὑποστάς ἐν αὐτῇ ἀφάνταστα βασανιστήρια, τὰ ὁποῖα ἐπέφεραν καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἅμα ὡς ἡμίνεκρος ἀφέθη ἐλεύθερος μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν τοῦ αἰοιδίμου πατριάρχου 2).

Τῷ 1826 ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Σηλυβρίας. Ἦγε δὲ τότε μόλις τὸ 30, ἴσως δὲ καὶ τὸ 28 ἔτος τῆς ἡλικίας του 3).

Πρὸς τὸν Διονύσιον, ὄντα Σηλυβρίας, ὁ πολὺς μητροπολίτης Ἡρακλείας Ἰγνατίος γράφει ὀκτῶ ἐπιστολάς, μίαν τῷ 1827, ἕξ τῷ 1828 καὶ μίαν τῷ 1829 4).

1) Περὶ τοῦ ἐκ Κέας κατὰ τὸ 1845 οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Μελετίου τοῦ Γ' τοῦ ἐπωνυμομένου Παγκάλου, ὅστις ἦτο Ἄνδριος ἐκ μητρός, βλ. Κωνασταντίου Ἀ' τοῦ ἀπὸ Σιναίου, Ἐλάσσονες Συγγραφαί, ἐν Κωνιπόλει 1866, σ. 67 κ. ἐ.—Σ. Ἀντιόχου. Τὰ προνόμια τῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. ἐν Ἀθήναις 1901, σ. 84.—Μακρ. Γεδεών. Πατριαρχικοὶ Πίνακες, ἐν Κωνιπόλει 1884, σ. 696.—Τοῦ αὐτοῦ, Ἀπομνημονεύματα Χρονογράφου τ. Β', ἐν Ἀθήναις 1932, σ. 304 κ. ἐ.—Δ. Π. Πασχάλη, Πάγκαλοι, ἄρθρα ἐν «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ».—Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἐν Γαυρείῳ τῆς Ἄνδρου μονὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἢ Ἁγίας. Ὑπὸ ἔκδοσιν.—Ἐπετηρὶς τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τ. Θ' [1932], σ. 280.

2) Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Ἱστορικά Σημειώματα περὶ διαφόρων ἐκ τῆς νήσου Ἄνδρου μοναχῶν, μακρὰν τῆς πατρίδος των ἐν ἀγαθῇ μνήμῃ διαβιωσάντων. Ὑπὸ ἔκδοσιν.

3) Κατ' ἐπιστολιμαίαν πρὸς τὸν γράφοντα ἀνακοίνωσιν τοῦ σοφοῦ μεσαιωνοδίδου Μανουὴλ Ι. Γεδεών.

4) Ἐὐαγγέλου Σαβράμη, Ὁ Κώδιξ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Ἰγνατίου. «Θρακικά» τ. στ' [1935], σ. 240. Ἀνακριβῶς ὁ προώρως καὶ

Ἦτο δὲ ἀρχικῶς ἡ Σηλυβρία ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείας. Γνωρίζομένη ἄλλοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα «Εὐδοξιοῦπόλεως», ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ 5 αἰῶνος μεταξὺ τῶν «αὐτοκεφάλων» ἀρχιεπισκοπῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, τιμηθεῖσα βραδύτερον ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ (1143-1180) καὶ εἰς μητρόπολιν. Ἐφημίζετο δ' ὁ μητροπολίτης Σηλυβρίας «Ὑ π ἔ ρ τ ι μ ο ς». Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ ἔτους 1923 ἔπαυσεν ὑφισταμένη λόγῳ τῆς ἀναγκαστικῆς μεταναστεύσεως τῶν χριστιανῶν κατοίκων της εἰς Ἑλλάδα συνεπείᾳ τοῦ κακῆ μοίρα ἐνσκήψαντος Μικρασιατικοῦ δλέθρου¹⁾, καὶ ὁ τελευταῖος μητροπολίτης Εὐγένιος διατηρῶν τὸν τίτλον τοῦ μητροπολίτου Σηλυβρίας παρέμεινεν ἐν Κων)πόλει μέχρι τοῦ κατὰ τὸ 1934 θανάτου του.

Ἐκ Σηλυβρίας ὁ Διονύσιος μετετέθη εἰς Ἀμάσειαν, ἐξ Ἀμασειᾶς δὲ τῷ 1839 εἰς Νικομήδειαν, παραμείνας ὡς τοιοῦτος μέχρις ὑπερμεσοῦντος τοῦ 1875, ὅτε μετέστη πρὸς Κύριον.

Δὲν ἠυμοίρει συστηματικῆς παιδείσεως ὁ Διονύσιος, ἀλλ' εἶχεν ἐκ φύσεως ὀξεῖαν ἀντίληψιν, κρίσιν ὑγιᾶ, σύνεσιν καὶ πνεῦμα διοικητικόν. Μεγαλοπρεπῆς δὲ καὶ ἐλευθεριώτατος ὢν ἠρίθμει φίλους πολλοὺς καὶ ἰσχυροὺς, ἄγων καὶ φέρων πολλάκις ὡς μητροπολίτης Νικομηδείας τοὺς ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ κατὰ τὸ δοκοῦν. Κατελέγετο οὐ μόνον τύποις, ἀλλὰ καὶ πράγματι μεταξὺ τῶν ἐγκρίτων ἱεραρχῶν τοῦ οἴκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἀντιπρόσωπος τυγχάνων παρὰ τῇ

ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ἐπιστήμης ἐκλιπῶν φιλόπωνος ἱστοριοδίφης Σαβράμης γράφει ὅτι ὁ Διονύσιος ἐξελέγη μητροπολίτης Σηλυβρίας τῷ 1821 ἀντὶ τοῦ ὄρθου 1826.

1) *Gustavi Parthey, Hieroclis Synecdemus et Notitiae Graecae episcoporum*, Berolini 1866, σ. 3, 58, 99, 135, 148 152, 165, 200, 233, 242.—*Heinrich Geizer*, 535, 551, 571, 586, 587, 592, 600, 608, 629.—*Πάλλη καὶ Ποτλή*, Σύνταγμα θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, τ.Ε', σ. 457, 475, 494, 501, 518.—*Michaels Le Quien, Oriens Christianus*, τ. Α', Parisiis 1740, σ. 1137.—*Χρυσάνθου Ἱεροσόλυμων*, Συναγμάτιον περὶ τῶν ὀφφικίων, κληρικῶν καὶ ἀρχοντικῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν, διαιρέσεως τε καὶ τάξεως τῆς πάλαι καὶ νῦν... Καὶ περὶ τῶν πέντε κατ' ἐξοχὴν ἀγιωτάτων πατριαρχικῶν θρόνων καὶ τῶν μητροπόλεων τῶν κατὰ συνοδικὴν διάγνωσιν αὐτοῖς ὑποκειμένων μετὰ τῶν ὑπ' αὐτάς ἐπισκοπῶν... Ἐν Τεργοβύστῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας, 1715, σ. 73.—*Σωφρονίου Σταμούλη* [νῦν μητροπολίτου Ἐλευθερουπόλεως], Ἡ μητρόπολις Σηλυβρίας, ἐν «Νεολόγῳ» Κωνσταντινουπόλεως, ἔτ. 1891, 23 Ὀκτωβρίου καὶ 7 Νοεμβρίου.—Περιοδ. «Νέα Σιών» Ἱεροσολύμων, τ. ΚΣΤ', σ. 564.—*Γερασίμου Ι. Κονιδάκη*, Αἱ Μητροπόλεις καὶ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ «τάξις» αὐτῶν, τ. Α', ἐν Ἀθήναις. 1934,

Μεγάλη Ἐκκλησία καὶ ἔφορος εἴκοσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν διαμερόντων ἀρχιερέων ¹⁾).

Ἀποθανῶν ἐν Χάλκιῃ τῷ 1875 ὁ Νικομηδείας εἶχε μεγάλην περιουσίαν, ὑπολογιζομένην ὡς ὑπερβαίνουσαν τὰς 40 χιλ. χρυσῶν ὀθωμανικῶν λιρῶν. Ἄλλ' ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης περιουσίας του, ἡ ὁποία τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκρίνετο κολοσσιαία, οὐδὲν κατέλειπεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Ἡ μόνη δωρεά του ἦσαν 30 ὀθωμανικαὶ λίραι, τὰς ὁποίας προσέφερεν ὑπὲρ ἀνεγέρσεως τοῦ ἐν τῇ πόλει τῆς Ἄνδρου ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (τοῦ παλαιοῦ), καὶ αἱ ὑπὲρ τῆς ἐν Γαυρεΐφ μονῆς τῆς Ἁγίας, μονῆς τῆς μετανοίας του, προσφοραὶ του. Οὕτω τῷ 1866 ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μονὴν ταύτην δύο ἀργυρὰς λειψανοθήκας, περιεχούσας τῆς μὲν τεμάχια ἱερῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου Προκοπίου, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους, τοῦ ἁγίου Τρύφωνος, τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου καὶ ἓνα τίμιον σταυρὸν, τὸ δὲ μέρος τῆς ἁγίας κάρας τοῦ ἁγίου Μηναῖ, καθὼς καὶ θήκην περιέχουσαν ἓνα τίμιον σταυρὸν ἐκ σμάλτου. Ἐν ἔτει δὲ 1874, ἦτοι ἐν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου του, ἀφιέρωσεν ὡσαύτως εἰς τὴν ἰδίαν μονὴν τῆς Ἁγίας μίαν χρυσοῦφαντον καὶ λιθοκόλλητον ἀρχιερατικὴν μίτραν, ἐφ' ἧς εἰκονίζονται ἐγκαύστως διάφοροι ἁγιογραφικαὶ παραστάσεις, φέρεται δὲ κατὰ μέτωπον χρυσοῦς δικέφαλος ἀετός, ἐν τῷ στήθει τοῦ ὁποίου λάμπουσιν 22 ἀδάμαντες. Συγχρόνως ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἰδίαν μονὴν ζευγὸς δικηροτρικέρων ἀργυρῶν «ἐπὶ τῷ ὄρφ νὰ τὰ μεταχειρίζεται ὁ ἀρχιερεὺς ὡσάκις μόνον λειτουργεῖ ἐντὸς τῆς ἱερᾶς μονῆς, οὐδέποτε δὲ ἐπ' οὐδεμιᾶ προφάσει νὰ ἐξέρχωνται ταῦτα τοῦ μοναστηρίου» ²⁾).

Τὰς ἀνωτέρω πρὸς τὴν μονὴν Ἁγίας ἀφιερώσεις του ἀπέστειλεν ὁ Νικομηδείας συνοδευομένης ὑπὸ τῶν ἐξῆς γραμμάτων του :

† *Τὴν πανοσιότητά σας ταπεινῶς ἐν Κυρίῳ εὐχόμενος ἡδίστα προσ-
αγορεύω.*

Πολὺς καιρὸς παρήλθεν ἔκτοτε χωρὶς νὰ γράψω πρὸς τὸ ἱερὸν Μοναστήριόν μου, ἀλλὰ τοῦτο προῆλθεν οὐχὶ ἐξ ἀδιαφορίας, διότι οὐδέποτε ἐξέλιπε τὸ ἱερὸν τοῦτο καταγώγιον ἀπὸ τὴν μνήμην μου, ἀλλ' ἔνεκα τῶν περιστάσεων ἥδη δὲ εὐκαιρίας μοι δοθείσης, ἐπανερχομένου τοῦ ἀυταδέλφου μου Μιχαλάκη εἰς τὴν πατρίδα, δὲν λείπω χρέος ἀδελφικὸν ἐκπληρῶν, ὅπως ἐπερωτήσω ἐν πρώτοις τὰ αἴσια

1) Περὶ τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου βλ. Β. Κ. Σ τ ε φ α ν ἰ ὀ ο ὕ ἐν περιοδ. «Ποιμέν». τ. Α', σελ. 149—161.

2) Βλ. Δ. Π. Π α σ χ ἄ λ η, Ἱερά κειμήλια καὶ ἅγια λείψανα τῶν ἐν Ἄν. ὄρφ μοναστηρίων. Μετ' εἰκόνων. Ὑπὸ ἔκδοσιν.

τῆς εὐκταίας μοι ὑγείας Σας, καθ' ἣν κάγώ διὰ τῆς βοηθείας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τῶν ἀδελφικῶν εὐχῶν Σας καλῶς ἔχω ἄχρι τῆς ὥρας. Θέλων δὲ νὰ ἀποδείξω καὶ ἐμπράκτως τὸ σέβας ὅπερ ἔτρεφον καὶ τρέφω πρὸς τὸ ἱερὸν Μοναστήριόν μου ἀποστέλλω δύο κιβώτια ἀργυρᾶ, περιέχοντα τὸ μὲν ἐν τεμάχια ἱερῶν λειψάνων τοῦ Ἁγίου Προκοπίου, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος, τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου καὶ ἓνα τίμιον σταυρὸν, εἰς δὲ τὸ ἄλλο ὑπάρχει μέρος τῆς ἁγίας κάρας τοῦ ἁγίου Μηνᾶ, ἐν τὸς δὲ τοῦ αὐτοῦ κιβωτίου ὑπῆρχε καὶ μέρος τοῦ σταυροῦ, ἀλλ' ἔνεκα τῆς πολυκαιρίας ἀπωλέσθη.

Ἐκτὸς τῶν δύο ρηθέντων ἀργυρῶν κιβωτίων τῶν ἱερῶν λειψάνων ὑπάρχει καὶ μία θήκη περιέχουσα ἓνα τίμιον σταυρὸν ἀπὸ σμάλτο.

Ταῦτα πάντα δεξάμενοι παρὰ τοῦ αὐταδέλφου μου νὰ τὰ ἐναποθέσητε ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Μοναστηρίου καὶ νὰ καταγράψητε τὸ ὄνομά μου ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ διὰ νὰ μνημονεύητε πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τοσοῦτοις, εὐχόμενος δ' ὑμῖν ἅπασιν πᾶν ἀγαθὸν καὶ καταθύμιον μένω τῆς πανοσιότητός Σας

ταπεινὸς πρὸς θεὸν διάπυρος εὐχέτης

† Ὁ Νικομηδείας Διονύσιος

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ 16 Φεβρουαρίου 1866.

Ἁγιε Καθηγούμενε τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς τῆς ἐπικαλουμένης Ἁγίας, ὀλοψύχως σᾶς εὔχομαι.

† Εὐρῶν καταλλήλου γραμματοκομιστοῦ, τοῦ καπετὰν Λεωνίδα Ἐμπειρικοῦ, ἀποστέλλω χάριν μνήμης καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν Ἱεράν μου Μονὴν μίαν Μίτραν μεθ' ἑνὸς ζεύγους δικηροτρικῆρων ἀργυρῶν, ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει νὰ τὰ μεταχειρίζεται ὁ Ἀρχιερεὺς ὁσάκις μόνον λειτουργεῖ ἐντὸς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, οὐδέποτε ὅμως ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει νὰ ἐξέρχωνται τῆς Ἱερᾶς Μονῆς.

Ἄμα λοιπὸν λάβετε ταῦτα νὰ τὰ καταθέσητε εἰς τὸ οἰκεῖον μέρος καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ καταχωρήσητε τὸ ὄνομά μου καὶ θὰ μνημονεύητε εἰς τὰς ἀναιμάκτους θυσίας.

Ἀποδεχόμενος ἀπάντησίν σας μὲ τὴν δῆλωσιν τῆς ὑγείας σας, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν, τοὺς ὁποίους εὔχομαι, διατελῶ τῆς Πανοσιότητός σας διάπυρος πρὸς θεὸν εὐχέτης.

† Ὁ Νικομηδείας Διονύσιος

τῇ 27 Ἰουνίου 1874

Ἐπὶ τῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων Κωνσταντινουπόλεως προσέφερε 2,500 χρυσᾶς ὀθωμανικᾶς λίρας, τῷ δὲ 1869 ὑπὲρ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου λίρας 15 καὶ γρόσια 250 ὑπὲρ ἀνεγέρσεως τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Ἀντιγόνῃ ἱεροῦ ναοῦ ¹⁾).

Φέρεται δ' ὁ Νικομηδείας ὑπογεγραμμένος εἰς τὸν Συνοδικὸν Τόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεκηρύχθη ἐν ἔτει 1850 αὐτοκέφαλος ἢ ἐν Ἑλλάδι Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἡ ἐν τῷ ἱστορικῷ τούτῳ ἐγγράφῳ ὑπογραφή τοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς:

† *Ὁ Νικομηδείας Διονύσιος ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Σεβασμιωτάτου γέροντος ἀγίου Χαλκηδόνης Κυρίου Ἱεροθέου.*

Ἐκτὸς δ' ἄλλων φέρεται ὑπογεγραμμένος καὶ ἐν τῷ πατριαρχικῷ σιγίλλῳ, δι' οὗ ἐπὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου Γ' τὸ β' πατριαρχοῦντος ἀνεκοινοῦτο ἡ ἐκλογή ὡς μητροπολίτου Βελεγράδων τοῦ Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδῃ ἐν ἔτει 1855 ²⁾).

Τὸν Νικομηδείας Διονύσιον ἠγάπα καὶ ἐσέβετο ὁ τοῦ Ναπολέοντος Γ' πρεσβευτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κατόπιν ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας μαρκήσιος Μουτιέ (Moustier), ὁ δὲ Θουβενέλ, πρεσβευτῆς ἐπίσης τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρεκάθησε καὶ εἰς γεῦμα παρὰ τῷ Διονυσίῳ, ἀποθαυμάσας τὴν χλιδὴν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἐπιτραπεζίων σκευῶν ³⁾).

Περὶ τοῦ Νικομηδείας Διονυσίου ἐλέχθη ὅτι ἠδύνατο νὰ κλαίῃ καὶ νὰ χύνη δάκρυα κρουνηδὸν κατὰ παραγγελίαν. Ὅτε κατὰ τὸ 1853 μεταξὺ τῶν τότε μεγάλων μητροπολιτῶν ἐγένετο λόγος σπουδαίως, πῶς θὰ διατυπωθῶσιν ἐνώπιον ἀναμενομένου Ῥώσσου διπλωμάτου, τοῦ πρίγκηπος Μεντζικώφ, αἰτήσεις καὶ προτάσεις περὶ διασώσεως ἐθνικῶν προνομίων, ὁ μητροπολίτης Νικομηδείας Διονύσιος ἠρώτησεν, ὄχι ἀστείζόμενος, — «ἅγιοι ἀδελφοί! θὰ γίνῃ ἀνάγκη καὶ νὰ κλαύσωμεν;» Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, λέγει ὁ Γεδεών, εἶχε τὴν τέχνην νὰ κλαίῃ κατὰ παραγγελίαν, καὶ ἦτο πρόθυμος καὶ τότε νὰ μεταβῇ ὡς μέλος τῆς ἐπὶ τοῦτο σταλησομένης πρὸς ὄδυρμόν ἐπιτροπείας ⁴⁾).

1) Βλ. Μ. Χ ο υ ρ μ ο ὕ ζ η. Ἡ νῆσος Ἀντιγόνῃ, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1869, σ. 93.

2) Ἀ ν θ ί μ ο υ Δ. Ἀ λ ε ξ ο ὕ δ η, Σύντομος ἱστορικὴ περιγραφή τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Βελεγράδων καὶ τῆς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτῆς δικαιοδοσίαν ὑπαγομένης χώρας. Ἐν Κερκύρα 1868, σ. 130.

3) Βλ. Μ α ν ο υ ἠ λ Ἰ. Γ ε δ ε ὠ ν, Ἀποσημειώματα Χρονογράφου, τ. Β'. ἐν Ἀθήναις 1932. σ. 238 καὶ 240.—Τ ο ὕ α ὗ τ ο ὕ, Μνεῖα τῶν πρὸ ἑμοῦ. Μέρος Β'. ἐν Ἀθήναις 1934, σ. 289.

4) Γ ε δ ε ὠ ν, ἔνθ. ἀν.

Τὴν νύκτα τῆς 21ης πρὸς τὴν 22αν αὐγούστου 1875 ἀπεβίωσεν ἐν Χάλκῃ, ἔνθα εἶχεν ἀποσυρθῆ ἕνεκα βαθυτάτου γήρατος. Ἡ κηδεία του ἐγένετο μετ' ἐξαιρετικῆς παρατάξεως, δύο δὲ ἀτμόπλοια μετέφερον εἰς Χάλκην τὸν ἱερὸν κλῆρον καὶ ἅπαντας τοὺς θελήσαντας νὰ παρευρεθῶσι κατὰ τὴν ἐκφορὰν τοῦ γεραροῦ ἱεράρχου. Τῆς νεκρωσίμου πομπῆς μετέσχον 5 ἄρχιερεῖς, οἱ μητροπολίται Χαλκηδόνος, Μαρωνείας, Γρεβενῶν, Σισανίου καὶ Χαλδεΐας. Λόγον δ' ἐπικῆδειον ἀπήγγειλεν ὁ σοφὸς καθηγητῆς τῆς θεολογικῆς σχολῆς Φιλάρετος Βαφείδης ¹⁾).

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Νικομηδεΐας ἡ ἐπὶ τῶν ἀρχιερατικῶν περιουσιῶν ἐπιτροπὴ ἐνήργησε συντηρητικὴν κατάσχεσιν ἐπὶ πάντων τῶν ἀκινήτων κτημάτων αὐτοῦ καὶ κατήγγειλε τοὺς καταλαβόντας ταῦτα συγγενεῖς τοῦ Νικομηδεΐας ὡς σφετεριστὰς τῆς περιουσίας, καθ' ὅσον συμφῶνως πρὸς τὰ νόμιμα τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ τοὺς κανονισμοὺς, τοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἀποθανὼν Νικομηδεΐας εἶχεν ἰδίᾳ χειρὶ ὑπογεγραμμένους, οἱ ἄρχιερεῖς δὲν ἐδικαιοῦντο νὰ διαθέσωσι τὴν περιουσίαν των δι' ἀτομικῆς διαθήκης, τῆς περιουσίας των δυνάμει τῶν κανονισμῶν οὔσης ἐκ τῶν προτέρων διατεθειμένης ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἐκπροσωπῶν τὴν ἐνάγουσαν ἐπιτροπὴν τῶν περιουσιῶν δικηγόρος Γεωργαντόπουλος ἐξέβρισε κατὰ τὴν δίκην τὴν μνήμην τοῦ ἀποθανόντος ἱεράρχου, τῇ συναινέσει καὶ ἐπινεύσει τοῦ ὁποίου, ὡς ἰσχυρίσθη, οἱ συγγενεῖς του ὑπεξήρσαν τὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀνήκουσαν περιουσίαν του. Διεξελθὼν δὲ ὁ δικηγόρος Γεωργαντόπουλος τὸν μακρότατον ἀρχιερατικὸν βίον τοῦ Νικομηδεΐας ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ περιουσία του δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε ὀλιγωτέρα τῶν 40,000 χρυσῶν ὀθωμανικῶν λιρῶν. Ἐδήλωσε δὲ ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀποδείξη τοῦτο καὶ δι' ἐγγράφων καὶ διὰ πλείστων ἀξιόπιστων μαρτύρων καὶ διὰ τῶν καταστίχων τοῦ μακαρίτου, τὰ ὁποῖα οἱ συγγενεῖς του ἐπίτηδες ἀπέκρυψαν.

Οἱ συγγενεῖς τοῦ Νικομηδεΐας διὰ τῶν πληρεξουσίων δικηγόρων των Λάκωνος καὶ Ἀποστολίδου ὑπεστήριξαν σὺν ἄλλοις ὅτι ὁ Νικομηδεΐας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχη τόσην περιουσίαν λόγῳ τῆς μεγαλοπρεπειᾶς μὲ τὴν ὁποῖαν ἔζη καὶ τῆς μεγαλοδωρίας του, μνημονεύσαντες καὶ προσφορὰν του ἐκ 2,500 χρυσῶν λιρῶν εἰς τὰ Φιλανθρωπικὰ καταστήματα Κωνσταντινουπόλεως. Ἄν δὲ ταῦτα μόνον καὶ οὐχὶ πλείονα προσῆνεγκε, τοῦτο διαφεύγει, εἶπον, τὴν ἀρμοδιό-

1) Β. Δ. Κ α λ λ ῖ φ ρ ο ν ο ς, Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιθεώρησις, τ. 5' ἐν Κωνσταντινουπόλει 1879, σ. 157—8.

τητα τοῦ δικαστηρίου, εἶναι ἔργον συνειδήσεως, καὶ εἰς μόνον τὸν Θεόν, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἤδη παρίσταται ὁ Νικομηδείας, ἔχει οὗτος νὰ δώσῃ λόγον περὶ τούτου. Μεταξὺ τῶν ἐναγομένων συγγενῶν τοῦ Νικομηδείας παρίστατε καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Αἰκατερίνη Κρισεγγίου.

Αἱ καταθέσεις τῶν μαρτύρων ἦσαν σαφεῖς καὶ διαφωτιστικαὶ περὶ τῆς καταλειφθείσης ὑπὸ τοῦ Νικομηδείας περιουσίας. Ὁ ἐκ τῶν σημαϊνόντων δὲ μαρτύρων πολυῖδμων Μ. Χουρμούζης μεταξὺ ἄλλων ἀνέφερε καὶ τὰ περὶ τοῦ πολυθρυλήτου λαμπροῦ γεύματος, τὸ ὁποῖον ὁ Νικομηδείας παρέθεσεν εἰς τιμὴν τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας Θουβενέλ, ὁ ὁποῖος, θαυμάσας τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸ βαρύτιμον τῶν ἐπιτραπεζίων σκευῶν, εἶπεν: «Ἴδού ποῖοι εἶναι οἱ πράγματι καρδινάλιοι!».

Τὸ δικαστήριον ἐξέδωκεν ἀπόφασιν, δι' ἧς κατεδίκαζε τοὺς κληρονόμους τοῦ Νικομηδείας εἰς ἀπότισιν 40,000 λιρῶν ὀθωμανικῶν, ἀλλ' ἐν τέλει ἡ ἀπόφασις ἔνεκα διαφόρων τυπικῶν λόγων δὲν ἐξετελέσθη¹⁾.

Εἰκόνες ἐλαιογραφικαὶ τοῦ Νικομηδείας Διονυσίου, ἔργα δεξιῶν καλλιτεχνῶν, ὑπῆρχον δύο τοιαῦται, ἀλλὰ τί ἀπέγειναν ἀγνοοῦμεν. Φωτογραφικὴ μόνον τοιαύτη, λίαν ἐπιτυχῆς γενομένη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐσώζετο παρὰ τῇ ἀνεψιᾷ αὐτοῦ Αἰκατερίνη Λορ. Μ. Α. Καίρη ἐν Μεσαρίᾳ, τῷ γενεθλίῳ τοῦ Νικομηδείας χωρίῳ.

Ἔγγραφον ἐν Ἄνδρῳ, φεβρουαρίου ἀρχομένου 1939.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

1) Β. Δ. Κ α λ λ ῖ φ ρ ο ν ο ς, Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιθεώρησις, τ. Ζ', σ. 56 κ. ἐ.

ΟΛΙΓΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΛΙΤΙΤΣΗΣ

Ἡ ἐν τῷ Η' τόμῳ τῶν «Θρακικῶν» ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ δημοσίευσις τῶν Ἐπισκοπικῶν καταλόγων τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Βορείου Θράκης παρέχει ἡμῖν τὴν εὐκαιρίαν ὅπως προσθέσωμεν συμπληρωματικά τινα περὶ τῆς Μητροπόλεως Λιτίτσης, περὶ ἧς ἐλαχίστας δυστυχῶς πληροφορίας ἔχομεν.

Α'. Γεωγραφικῶς. Ἐδρα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας Λιτίτσης, μέχρι τῆς μεταθέσεως αὐτῆς εἰς Ὁρτάκιοι, ἦτο ἡ κωμόπολις Λίτιτσα. Αὕτη ἀπέχουσα ἐν τέταρτον περιῖπου τῆς ὥρας τοῦ Ὁρτάκιοι, κειμένου ΝΔ τῆς Ἀδρ]πόλεως καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 περιῖπου χιλιομέτρων ἀπ' αὐτῆς, κεῖται εἰς τὰς παρυφᾶς διακλαδώσεώς τινος τῆς Ροδόπης, ἔχουσα κλίμα εὐκραεὺς καὶ ἥπιον, δι' ὃ καὶ κατὰ τὸ θέρος διετέλει τερπνὸν θέρετρον πολλῶν οἰκογενειῶν, τόσον ἐξ Ἀδρ]πόλεως, ὅσῳ καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν.

Β'. Ἱστορικῶς. Μολονότι ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ ἡ Λίτιτσα ὡς Λιοτίτζα ἀναφαίνεται ἀπὸ τὰ μέσα ἔτι τοῦ Θ'. αἰῶνος, εἰς τὴν καθ' ὅλου ἱστορικὴν κοίσιτραν τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν φαίνεται νὰ διαδραματίζη ρόλον τινά. Ἴσως λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως καὶ τοῦ ἀπομεμακρυσμένου αὐτῆς πάσης συγκοινωνιακῆς ἀρτηρίας. Τὸ γεγονός ὅμως ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν μεγάλων καὶ ἀλληπαλλήλων Βουλγαρικῶν καὶ ἄλλων ἐπιδρομῶν ὑπῆρξεν ἔδρα Ἐπισκοπικῆ, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, βραδύτερον, προήχθη εἰς Μητρόπολιν, σημεῖον, ὅτι συνεκέντρον τότε περὶ ἑαυτὴν σπουδαῖον ἑλληνικὸν πληθυσμὸν καὶ ὅτι ὡς κέντρον ἑλληνικὸν ὄχυρόν ¹⁾ ἐνδιεφέρθη ὀπωσδὴποτε διὰ τὰ πράγματα τοῦ Κράτους, ὑποστᾶσα καὶ αὐτὴ τὴν τύχην τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν περιοχῶν, λεηλατηθεῖσα καὶ ἐρημωθεῖσα παντελῶς. Ἦδη ἐπὶ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ τοῦ ΣΤ', στεφθέντος βασιλέως ἐν Διδυμοτείχῳ τῷ 1341, βλέπομεν αὐτὴν μετέχουσαν τῶν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Ε'. διενέξεων, ταχθεῖσα διὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτῆς μὲ τὸ μέρος τοῦ δευτέρου. «Ἐκεῖνοι δὲ ὑπ' ἐνδείας ἀναγκασό-

1) Δυτικῶς καὶ εἰς ἀπόστασιν ὥρας περιῖπου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑψηλοῦ βουνοῦ, σφίξεται ἐν καλῇ ὀπωσοῦν καταστάσει φρούριον ὀνομαζόμενον σήμερον Παλαϊκαστρον (τ. Χισαρλίκ), ἐν ἑκ τῶν πολλῶν κτισμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

μενοι καὶ τῶν ἄλλων φοβερωτάτων κατατολμῶν πεζοὶ τε ὀλίγω πλείους διακόσιοι καὶ ἑκατὸν ἐλάττους τούτων πρὸς ἀρπαγὴν τῆς πόλεως ἐξεληθόντες οὕτως ὑπὸ σφοδροῦ κατελήφθησαν χειμῶνος, ὡς ἀναγκασθῆναι αὐτόμολοι πρὸς τοὺς πολεμίους ἀφικέσθαι, ἐκλείποντες ἤδη ὑπὸ κρύου. Οἱ μὲν οὖν πεζοὶ πάντες ὁμοῦ πρὸς *Λίτιτσαν* πολίχνην ἐλθόντες, ἐπεὶ ὁ τῆς πόλεως ἀρχὼν τὰ βασιλέως κρύφα ἠρημένος ἦν, ἐν μιᾷ οἰκίᾳ τοὺς ἄνδρας κατακλείσας, ὡς φρουρεῖσθαι δῆθεν, πυρὶ τε ἀνακησάμενος καὶ τῇ ἄλλῃ τῶν ἀναγκαιῶν χορηγία μετὰ τρίτην ἡμέραν ἐκὼν εἶναι ἐνεδίδου αὐτοῖς πρὸς τὸν δρασμόν· καὶ διαδράντες ὁμοῦ πάντες αὐθις εἰς Διδυμότειχον ἐπανεῖκον»¹⁾).

Κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Θράκης ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐπισυμβᾶσαν μετὰ τὸ 1360, ἡ Λίτιτσα ἠκολούθησε τὴν τύχην τῶν λοιπῶν πόλεων καὶ περιφερειῶν. Ἐλεηλατήθη καὶ αὐτὴ καὶ ἠφανίσθη. Πόσον διήρκεσεν ἡ ἀφάνεια αὐτῆς ἄγνωστον. Ἀνηγέρθη ὅμως βραδύτερον καὶ ἐπωκίσθη μάλιστα καὶ ὑπὸ Τούρκων ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν σωζομένων λειψάνων τουρκικῶν μνημάτων παρὰ τὴν θέσιν ὀνομαζομένην διὰ τοῦτο «Τουρκολήμορα» κειμένην ἔξω καὶ βορείως τῆς κωμοπόλεως παρὰ τὴν πρὸς τὴν Μονην τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου ἄγουςαν ὁδόν. Οἱ πρῶτοι ὅμως Τούρκοι οὐτοὶ ἐξέλειπον ἔνωρις. Πότε ἀκριβῶς καὶ διατί ἄγνωστον. Ἴσως διότι εὐρέθησαν ἐν μέσῳ καθαρῶς ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος καὶ ἴσως ἀκόμη διότι κατὰ τοὺς πρώτους τῆς κατακτήσεως χρόνους ὁ ἐξισλαμισμὸς τῆς ὑπαίθρου δὲν εἶχε λάβει τὴν ἔκτασιν, τὴν ὁποῖαν ἔλαβεν ἀργότερον, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἔρεισμα τῶν εἰς τὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις ἐγκατασταθέντων Τούρκων. Πάντως ἡ Λίτιτσα ἀπὸ δύο καὶ πλέον αἰώνων καὶ μέχρις ἐσχάτων ἦτο ἀμιγῶς Ἑλληνική.

Ἐν Λιτίττῃ τὸ πάλαι ὑπῆρχον θερμοὶ ἰαματικαὶ πηγαὶ²⁾. Εἰς τὰς πηγὰς αὐτάς, λέγει μία παράδοσις, συνέρρεον ἀργότερον ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ πολλοὶ Τούρκοι ἐκ τῶν χωρίων τῆς Ροδόπης, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν λῆξιν τῆς περιόδου μετὰ τὴν ἀποθεραπείαν των, ἀντὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια, ἐτρέποντο εἰς παντοίας βιαιοπραγίας καὶ πιέσεις κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Λιτίτσας. Καὶ ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον ἐπανελαμβάνετο καθ' ἕκαστον ἔτος οἱ κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως ἀπεφάσισαν καὶ κατέχωσαν τὰς πηγὰς ταύτας³⁾. Ἰχνη τῶν πηγῶν τούτων σφύζονται μέχρι σήμερον κείμενα εἰς τὴν θέσιν «Χριστός».

Μελέτιος ὁ Ἀθηνῶν ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ αὐτοῦ⁴⁾ εἰς τὸ περὶ Θράκης

1) I. Καντακουζηνοῦ Ἱστοριῶν Βιβλ. III. 57.

2) Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Τούρκοι ὀνόμασαν αὐτὴν Λίτζια.

3) Πρβλ. Ἀνατολικὴ Ἐπιθεώρησις 1884 ἀριθ. 51.

4) Θράκη 12, σελ. 102.

κεφάλαιον ὁμιλῶν περὶ τῆς Λιτίτσας λέγει «Λίτιτσα, μὲ θρόνον Ἀρχιεπισκόπου, *κοινῶς Ἀρβανιτοχώρι*». Ἡ ἐπωνυμία τῆς Λιτίτσας ὡς Ἀρβανιτοχώρι δὲν εἶναι τυχαία. Μία ἱστορική παράδοσις ἀναφέρει ὅτι, ὅτε ἐπὶ Σουλτὰν Σελίμ, βασιλεύσαντος κατὰ τὸ 1550 καὶ ἐξῆς, ἀνεγείρετο ἐν Ἀδριπόλει τὸ ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ ἀποκληθὲν περικαλλῆς τζαμίον Σουλτὰν Σελίμ, ὡς κτίσται ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες ἐκ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ ἰδίως τῆς Ἡπείρου, οἱ ὅποιοι γενικῶς ἀπεκαλοῦντο Ἀρβανῖται. Οὗτοι μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ τζαμίου ἐξήτησαν παρὰ τοῦ Σουλτάνου ὅπως δοθῆ αὐτοῖς ἰδιαιτέρον μέρος πρὸς ἐγκατάστασιν αὐτῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν των, ὡς τοιοῦτον δὲ ἐδόθη αὐτοῖς ἡ Λίτιτσα καὶ τὸ Ὀρτάκιοι¹⁾, ἔνθα καὶ ἐγκατεστάθησαν, ἀπεβάντες οὕτω οἱ κυριώτεροι ἄποικοι τῶν πολλὰς καταστραφεισῶν δύο κωμοπόλεων τούτων. Μέχρι τῆ μεταναστεύσεως διεσφίζοντο εἰς ἀμφοτέρας οἰκογένειαι φέρονται τὸ ἐπώνυμον «Ἀρβανῖται».

Ἡ Λίτιτσα κατεστράφη καὶ ὑπὸ τῶν Κιρτζαλίδων τῷ 1790, διασκορπισθέντων τῶν κατοίκων της. Ἀνηγέρθη ὅμως καὶ πάλιν καὶ ἐπφίσθη ἔνωρίς, ἀποβάσα μία ἀνθοῦσα κωμόπολις μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ὁπότε ἐπιδικασθεῖσα διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν κατοίκων της προσφυγόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Γ'. *Ἐκκλησιαστικῶς*. Ὡς Ἐπισκοπὴ πρώτην φορὰν ἡ Λίτιτσα, ὡς Λιοτίτσα²⁾, ἀναφαίνεται ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς (notitiae) τοῦ βασιλέως Λέοντος ΣΤ'. τοῦ Σοφοῦ (886—912). Κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν (notitia 3) «Τάξις πρωτοκαθεδρίας τῶν ὑπὸ τὸν Ἀποστολικὸν θρόνον Κων]πόλεως τελούντων Μητροπολιτῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς Ἐπισκόπων» ἡ Λίτιτσα κατέχει τὴν δευτέραν θέσιν ὡς Ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὸν Φιλιππουπόλεως ἔχοντος δέκα ἐν ὄλῳ Ἐπισκοπὰς ἦτοι α') τὸν Ἀγαθονικίας, β') Λιοτίτζης, γ') Σκουταρίου, δ') Λεύκης, ε') Βλέπτου, στ') Δραμίτσης, ζ') Ἰωαννίτζων, η') Κωνσταντείας, θ') Βελικίας καὶ ι') τὸν Βουκούβων³⁾. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ μέχρι τῆς Ἐκθέσεως τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου τοῦ γέροντος (1283—1328) «ὅπως νῦν ἔχουσι τάξεως αἱ ὑποκείμεναι Μητροπόλεις τῷ Πατριαρχικῷ θρόνῳ Κων]πόλεως» (notitia 11) ἐξηκο-

1) Περὶ τούτου ἀναφέρομεν πλείονα εἰς τὴν πραγματείαν ἡμῶν περὶ Ὀρτάκιοι.

2) Καὶ Λιουτίτσα H e i n r i c h G e l z e r: Notitiae Episcoporum ἐν Kōn. Bayerische Akademie der Wiss. Abhandlungen der Philos.-Philol. Ke Bd 21 (1901) σελ. 557 (Σ. Θ.).

3) Le Quien: Τόμ. Α'. σελ. 1167—1168.— Οἰκονόμου Κ.: Περιγραφὴ τῆς Ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως σελ. 15.

λούθει νὰ διατελῇ ἡ Λίτιτσα ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως ¹⁾, τίνες ὁμως διετέλεσαν Ἐπίσκοποι δὲν γνωρίζομεν.

Ἐπὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου, συνετάχθη νέα Ἐκθεσις «περὶ τῆς τάξεως τῶν θρόνων τῶν Μητροπολιτῶν καὶ τίνες αὐτῶν λέγονται Ἐξαρχοὶ καὶ Ὑπέρτιμοι, τίνες δὲ Ὑπέρτιμοι μόνον». Κατὰ τὴν Ἐκθεσιν ταύτην «εἰσὶ καὶ ἕτεροι Μητροπολίται ἔξω τῶν ὧν γράφει διατύπωσις ἡ ἀρχαία, οἵτινες ἀπὸ Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἐπισκόπων ἐτιμήθησαν κατὰ διαφόρους καιροὺς» (notitia 4). Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Λιτίτζης, ὅστις ἀπὸ τοῦ Φιλιππουπόλεως προήχθη εἰς Μητροπολίτην ²⁾.

Ἡ προαγωγή αὕτη θὰ ἐγένετο πρὸ τοῦ 1350 ³⁾ διότι κατὰ τὸ 1342, ἐπὶ Πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ ΙΔ' τοῦ Κελέκα, εὐρίσκομεν Ἀρχιερέα Λιτίτζης, μὴ ἐπονομαζόμενον, ἀθωοῦντα διὰ Συνοδικῆς πράξεως τὸν Ν.Καβάσιλαν «. . . Ἡ μετριότης ἡμῶν σύναμα τοῖς περὶ αὐτὴν ἱερωτάτοις Ἀρχιερεῦσι, τῷ Σάρδεων, τῷ Σίδης, Πηγῶν, Δυρραχίου, Μαδύτων, Ἀπρω, Μηθύμνης, Χίου, Γάνου, τῷ . . . τῷ Ἐξαμιλίου, τῷ Λιτίτζης ἀθῶον εἶναι τὸν Καβάσιλαν, ὅσον τὸ ἀπὸ εἰρημένης αἰτίας, ἔχοντα καὶ ἄλλως εἰς ἱερωσύνην ἀξίως» ⁴⁾.

Ἐπίσης εἰς τὴν ἐπὶ Πατριάρχου Καλλίστου τοῦ Α' (1350—1354) συγκροτηθεῖσαν Σύνοδον, ἣτις Ἀκίνδυνον καὶ Βαρλαάμ, τοὺς ἡσυχαστάς, κατεδίκασεν, ἀναγινώσκειται ὅτι παρεκάθησεν ὡς σύνοδρος καὶ Μητροπολίτης Λιτίτζης, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἐπίσης δὲν μνημονεύεται. Ἀναγράφεται ἀπλῶς «ὁ Λιτίτζης Μητροπολίτης βεβαιῶν ὑπέγραψα» ⁵⁾.

Βραδύτερον ἡ Λίτιτσα περιέρχεται εἰς ἀφάνειαν. Αὕτη ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἰε' αἰῶνος. Ἀναλαμβάνει ὁμως ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐμφανίζεται ὡς Ἀρχιεπισκοπή. Ἀλλὰ νέα γεγονότα, νέαι ἐπιδρομαὶ Τούρκων καὶ Βουλγάρων ἐπιφέρουν καὶ αὐτῆς τὴν ἐρήμωσίν της. Ἀνασυνταχθεῖσα κατὰ τὸ 1550 τίθεται ὑπὸ Ἐξαρχίαν μέχρι τοῦ 1652, ὅποτε διὰ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου, καθ' ὃν «Ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ

1) Πρὸβλ. Νεῖλου Δοξαπατρῆ (1143) «Τάξις Πατριαρχικῶν θρόνων» λσ' Ἡ Φιλιππούπολις τῆς Θράκης ἔχουσα Ἐπισκοπὸς 10.

2) Εἰς τὴν τάξιν πρωτοκαθεδρίας Μητροπόλεων, κατὰ τὴν Ἐκθεσιν Ἀνδρονίκου τρίτου τῶν Παλαιολόγων (Gelzer, ἔνθ' ἀν. Σ. 609 ἀναφέρεται ΡΙ' ὁ Λιτίτζης (Σ. Θ.).

3) Le Quien XXVI.

4) Τοῦ αὐτοῦ σελ. 1167—1168.

5) Πατριαρχικά Γράμματα «Κωδίκιον τῶν Συνοδικῶν παρασημειώσεων» σελ. 227.

Εἰς τὴν Πατρολογίαὶν Migne, T. 151, σελ. 763 ἀπογράφει Λιτιτζίτζης (Σ. Θ.).

Ἐκκλησία εὐροῦσα τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Λιτίτζης *κα:ακεχωσμένην, ἐναφανῆ καὶ ἀγνοουμένην παρὰ πολλῶν, ἅτε ἐρήμην οὖσαν ἀνθρώπων* ἐπὶ Ἰωαννικίου τοῦ Β' ἀπεκατεστάθη καὶ αὐθις εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπικὴν αὐτῆς τιμὴν καὶ καθέδραν !).

Ἐν τῷ Συνταγματικῷ Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων, ἐκδοθέντι τῷ 1715 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Λιτίτζης, μόνος τοιοῦτος ἐν Θράκῃ, κατέχει, μετὰ τοὺς Μητροπολιτικοὺς θρόνους, τὴν 62αν θέσιν.

Ὡς Ἀρχιεπισκοπὴ ἡ Λιτίτζα διετέλεσε μέχρι τοῦ 1855, ὁπότε ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ ΣΤ' ἀνυψώθη καὶ αὐθις εἰς Μητρόπολιν²⁾, κατέχουσαν ἔκτοτε ἐν τῷ Νεωτάτῳ Συνταγματικῷ τὴν 66ην θέσιν. Ὁ Μητροπολίτης αὐτῆς ἐφημίζετο ὡς Ὑπέριμος. Ἐν τῷ μεταξῦ, ἐπειδὴ ἡ κωμόπολις εἶχε καταπατηθῆ ὑπὸ τῶν Κιριζαλίδων (1790), ἐγένετο ἡ μεταφορὰ τῆς ἔδρας ἐκ Λιτίτσας εἰς Ὀρτάκιοι, ἔνθα καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς μεταναστεύσεως τῶν κατοίκων (1914—1922). Ἐρείπια τῆς παλαιᾶς Μητροπόλεως ἐσφύζοντο μέχρις ἐσχάτων ἐν Λιτίτῃ, κείμενα εἰς τὴν θέσιν «Τσιλιμπάδικα» παρὰ τὴν πρὸς τὸ χωρίον Παλικράβα ἄγουσαν ὁδόν.

Ἐνταῦθα παραθέτομεν χρονολογικὸν πίνακα τῶν ἀπὸ τοῦ 1652 καὶ ἐντεῦθεν Ἀρχιεπισκόπων Λιτίτσας, καταρτισθέντα βάσει τῶν ὑπὸ τοῦ Σάρδεων Γερμανοῦ ἐν «Θρακικοῖς» Τόμ. Η' δημοσιευθέντων καὶ τῶν «Χρονολογικῶν Καταλόγων τῶν ἀπὸ Χριστοῦ Ἀρχιερατευσάντων κατ' Ἐπαρχίας» Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδη Μητροπολίτου Ἀμασσείας. Ὡς παρατηρεῖτε ὑπάρχουν ἀρκετὰ κενὰ εἰς τὸν πίνακα τοῦτον, ἀγνοουμένων τῶν Ἀρχιερατευσάντων.

—1350	Ἀνόνημος, εἰς τὴν σύνοδον ³⁾ κατὰ Ἀκινδύνου καὶ Βαβλαὰμ ὑπογράφει, ὁ Λιτίτσας Μητροπολίτης, βεβαιῶν ὑπέγραψε.
1652—1681	Θεοδόσιος ⁴⁾
1688—1689	Παλάδιος ⁵⁾

1) Πρβλ. Σάρδεων Γερμανοῦ Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι, ἐν «Θρακικοῖς», Τόμ. Η', σελ. 146—147.

2) Τὸ Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν γράμμα προαγωγῆς ἐν «Θρακικοῖς», Τόμ. Η', σελ. 149.

3) Le Quien, τόμ. Α', σελ. 1167 (Σ. Θ.).

4) Εἰς ὑπόμνημα ἐκλογῆς Δέρκων καὶ Νεοχωρίου Μακαρίου (Ὁρθοδοξία Κ)πόλεως) ἔτ. Ι'. 1935, σελ. 420 ὑπογράφει 1683 Σεπτεμβρίου ΙΑ' ὁ Λιτίτζης Θεοδόσιος (Σ. Θ.).

5) Εἰς τοὺς Χρονολογικοὺς καταλόγους Α. Ἀλεξοῦδη ἐν Πανελληνίῳ Λευκώματι, τόμ. Δ', σελ. 231 ἀναγράφεται Παγκράτιος — Ὁ Α.Π. Κεραμεὺς ἐν Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθν. Ἐταιρ., τόμ. Γ'. μεταξὺ τῶν ἀκμασάντων ἀρχιερέων τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰώ., ἀναφέρει μεταξὺ τῶν δύο ἱερωτάτων ἀρχιεπισκόπων καὶ τὸν Λιτίτζης Παγ-

1721—1731	Μεθόδιος
—1759	Ἄνθιμος 1)
1759—1788	Ἀθανάσιος
1788—1796	Ἰγνάτιος
1796—1811	Γρηγόριος
1811—1827	Σωφρόνιος
1827—1853	Ἰωαννίκιος 2)
1853—1855	Γρηγόριος
1855—1861	Ἰωσήφ
1861—1892	Ἰγνάτιος
1892—1894	Κωνσταντῖνος
1894—1897	Βασίλειος
1897—1907	Νικηφόρος
1907—1930	Νικόδημος

Ποία ὑπῆρξεν ἡ ἔκτασις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Περιφερείας τῆς Μητροπόλεως Λιτίσης κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἀγνοοῦμεν. Κατὰ τοὺς μετέπειτα ὅμως χρόνους καὶ ἰδίᾳ πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐπανασύστασιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῷ 1652 μία ἱστορικὴ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι τὰ ὄρια αὐτῆς ἐξετείνοντο νοτιοδυτικῶς μέχρι τῶν τοιούτων τῶν Μητροπόλεων Κομοτινῆς καὶ Νευροκοπίου. Παρὰ τὴν μεγάλην ἔκτασιν δὲν εἶναι ἀπίθανον τοῦτο, διότι οἱ μεταξὺ τῆς Λιτίσης καὶ Νευροκοπίου εἰς τὰς νοτίους ὁροσειρὰς τῆς Ρωδόκης οἰκοῦντες ἦσαν ἀκόμη τότε Χριστιανοί, ἡ δὲ Μητρόπολις Φιλιππουπόλεως, εἰς ἣν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπαχθῶσιν, ἀπέειχε πολὺ πλεόν ἢ ἡ τῆς Λιτίσης ἢ τῆς Κομοτινῆς. Βραδύτερον ὅμως τὰ πράγματα ἀλλάσσουν. Τὰ ὄρια ἀρχίζουσι καὶ περιστέλλονται. Λόγω τῶν διὰ τῆς κατακτήσεως τῶν Τούρκων δημιουργηθειῶν συνθηκῶν αἱ Μητροπόλεις εἶχον ἀπολέσει μέγα μέρος τῆς ἐπιρροῆς των, ὃ δὲ ἐξισλαμισμὸς εἶχε λάβει τὴν μεγαλυτέραν του ἔκτασιν. Πολλὰ χωρία ὄρεινὰ καὶ ἰδίως τὰ Βουλγαρικὰ

κράτιον.—Τῷ 1712 συνοδικῆ ἀπόφασις Κυρίλλου Δ', ἀνακοινωθείσα τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Λιτίτης (Ἑλλ. Φιλ. Συλλ. Παρνασσός, τόμ. Κ' - ΚΒ', σελ. 108 καὶ Ἑκκλ. Ἀληθεία» 1911, σελ. 71) ἀνευ μνείας τοῦ ὀνόματος. (Σ.Θ.)

1) Εἰς τοὺς καταλόγους Ἀλεξούδη ἐνθ' ἀν. ἀναγράφεται Πανάρετος εἰτα Προύσης.—Εἰς συλλογὴν Π. Ζερλέντη ἐν Ἐπετηρίδι Ἐτ. Βυζ. Σπουδῶν, τόμ. Γ', σελ. 234 ὑπάρχουσι γράμματα Ἐπισκόπου Λιτίσης Ἀνθίμου 1739 Ἰουνίου 30 καὶ 1747 Μαρτίου 6, τῷ 1774 καὶ 1793 ἄλλα τοῦ πρώην Λιτίτης Ἀνθίμου.

2) Κατὰ Εὐστρ. Δράκον («Τὰ Θρακικὰ» 1892, σελ. 62) ὁ τάφος τοῦ Θυραίου Μητροπολίτου Ἰμβρου τοῦ ἀπὸ Λιτίτης Ἰωαννικίου ἀποθανόντος τῷ 1870 ὀγδοηκοντούσιδος εὐρίσκεται ἐξω τοῦ ναοῦ ἐν Μεγ. Τσεκμετζέ.

(Ἀχριάνιδες ¹⁾), πιεζόμενα ὑπὸ τῶν Τούρκων ἠσπάσθησαν τὸν Μουσουλμανισμόν, ἐλάχιστα δέ, ἐγκατεσπαρμένα εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Ροδόπης, διέσωσαν τὴν χριστιανικὴν αὐτῶν θρησκείαν. Καὶ ἀρκετὰ ἑλληνικὰ ἔσχον τὴν αὐτὴν τύχην. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐνῶ οἱ Βούλγαροι, ἴσως καὶ ἐκ φυλετικῶν λόγων, ἐγένοντο γνήσιοι μωαμεθανοί, οἱ Ἕλληνες, ὅσοι δὲν κατώρθωσαν νὰ διαφύγῃσι καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀλλαξοπιστήσωσιν, ἐγένοντο αἰρετικοί, ἀσπασθέντες τὰ δόγματα τῶν Κιζιλιμπάσιδων, ἅτινα διέσφζον ἐν ἑαυτοῖς ἀρκετὰ στοιχεῖα τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Οὕτω βορείως τῆς Λιτίσης: τὰ χωρία Παλαίκαστρον ²⁾, Ἄτερην καὶ τινα ἄλλα ἐγένοντο Κιζιλιμπάσιδες. Δὲν ἔπαυσαν ὁμως μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων ἔχοντα συνείδησιν τῆς χριστιανικῆς αὐτῶν προελεύσεως. Εὐρήματα ἄλλως τε διάφορα, ὅπως ἐπιτύμβιοι πλάκες με ἑλληνικοὺς χαρακτήρας, ἐρείπια Βυζαντινῶν ναῶν, κιονόκρανα με σταυρούς, ἑλληνικαὶ ὀνομασίαι ὀροσῆμων, κ. ἄ. μαρτυροῦσι καὶ σήμερον ἔτι τὴν ἑλληνοχριστιανικὴν καταγωγὴν τῶν.

Κατόπιν τούτων ἐπόμενον ἦτο καὶ τὰ ὄρια τῆς Μητροπόλεως Λιτίσης νὰ ἔχῃσι περισταλῆ ἀρκετὰ, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὸ 1875 εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς νὰ ὑπάγωνται τὰ κάτωθι μόνον χωρία καὶ Κοινότητες.

Ἑλληνικά

Ὁρτάκιοι
 Λίτισα
 Πλαβοῦ
 Ἀκαλάνιον
 Τσεκερδικλή
 Παλικράβα
 Λιμπαβοῦ
 Κετενλή
 Καράτεπε
 Ἀηδονοχώρι
 Σαρῆ χαδίρ
 Μεγάλο Δογαντζή

1) Οἱ Ἀχριάνιδες οὗτοι κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῷ 1912 κατάληψιν τῶν περιοχῶν τῶν ἐξεβιάσθησαν εἰς ἐκχριστιανισμόν. Πολλοὶ ἀρνηθέντες ἐθανατώθησαν.

2) Ἐξ αὐτοῦ ἀρκεταὶ οἰκογένειαι ὅπως τοῦ Λουλούδη, τοῦ Πατέρα Ἀντώνη κ. ἄ. κατέφυγον εἰς Ὁρτάκιοι.

Μικρὸ Δογαντζῆ
 Καμπαΐκι
 Τσιαούσι
 Ἄλεποχώρι
 Κόζλουτζια
 Οὐρούμ-κιοῖ

Βουλγαρόφωνα

Ἄρναούτκιοῖ
 Ντουτλῆ
 Ἄβρέμι
 Φούφλα
 Δραβίσινα
 Προκουβιάνη
 Μπρίουρεν
 Γιουλούκι
 Παπάσκιοῖ
 Γενί-μαχαλὲ

Ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν τὰ δύο τελευταῖα μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Αὐτονομικοῦ καθεστώτος ἐν Ἄν. Ρωμυλία (1879—1885) συμπεριληφθέντα εἰς αὐτήν, ὡς ἑλληνικά, ὑπήχθησαν εἰς τὴν Μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως. Ἐκ δὲ τῶν βουλγαροφώνων, ἡ Δραβίσινα κατὰ τὸ ἥμισυ, ἡ Προκουβιάνη, τὸ Μπρίουρεν, τὸ Γιουλούκι, τὸ Παπάσκιοῖ καὶ ὁ Γενί-μαχαλὲς προσεχώρησαν εἰς τὸ σχῆμα κατὰ τὸ 1890—1895, τὰ δὲ Ἄρναούτκιοῖ, Ντουτλῆ, Ἄβρέμι καὶ Φούφλα μετὰ τὸ 1900, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὸ 1912 πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἡ Μητρόπολις Λιτίτσης περιελάμβανε μόνον τὰ ὡς ἄνωθι ὑπολειφθέντα ἑλληνικά χωρία καὶ τὸ ἥμισυ τῆς Δραβίσινας, ἡ ὁποία, καίτοι Βουλγαρικὴ, παρέμεινε πιστὴ εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν, ἀνεγείρασα ἰδιαιτέραν Ἐκκλησίαν καὶ διατηροῦσα ἴδιον σχολεῖον μὲ ἑλληνα διδάσκαλον.

Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἐκ τῆς Μητροπολιτικῆς Περιφέρειας Λιτίτσης περιῆλθον εἰς τὴν Βουλγαρίαν αἱ Κοινότητες Ὁρτάκιοι, Λίτιτσα, Πλαβοῦ, Ἀκαλάνιον, Τσεκερδεκλῆ, Παλικράβα, Λιμπαβοῦ, Κεϊενλῆ, καὶ Ἀηδονοχώρι, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπέμειναν δὲ αἱ λοιπαί, αἱ ὁποῖαι καὶ ἀποτελοῦσιν τὴν Ἐπαρχίαν Λιτίτσης. Αὕτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μητροπολίτου Νικοδήμου, ἐπισυμβάντα τὸ 1930, παραμένει ἔκτοτε ἄνευ τιτλούχου Ἀρχιερέως.

Ἱερά Μονή τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης.

Εἰς τὴν Μητρόπολιν Λιτίσης ὑπήγετο καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Κων] τίνου καὶ Ἑλένης, κειμένη ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας, τέταρτον περίπου τῆς ὥρας ἔξω τῆς κωμοπόλεως Λιτίσης. Κατὰ τὴν παράδοσιν αὕτη ἤκμαζε καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ τοὺς μετέπειτα ἐπὶ Τουρκοκρατίας πρώ- τους χρόνους, ἔχουσα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς εἰς τὰ περίξ μέχρι τότε Χριστιανικὰ ἀκόμη χωρία 16 σκήτας. Μεταξὺ τούτων ἀναφέρονται ἡ τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς, κειμένη πλησίον τοῦ Παλαικάστρου, ἡ τοῦ Σωτῆρος με- ταξὺ Πλαβοῦς καὶ Ἄτερην, ἡ τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος κ. ἄ. Τὰς σκήτας ταύτας ἐμνημόνευον μέχρις ἐσχάτων καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι τῶν περίξ χωρίων, χρησιμοποιοῦντες μάλιστα αὐτὰς ὡς δηλωτικὰς τοποθεσιῶν τῶν κτημάτων των.

Βραδύτερον, ἄγνωστον πότε, ἡ Μονὴ αὕτη κατεστράφη καὶ ἔκειτο ἐπὶ αἰῶνας ἐρείπιον. Τῷ 1872 ἐπὶ Ἀρχιερέως Ἰγνατίου ἀνηγέρθη ἐκ βάρ- θρων καὶ παρέμεινεν ἐορτάζουσα τὴν Ἀπόδοσιν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεο- τόκου (22—23 Αὐγούστου) μέχρι τοῦ 1913, ὅποτε περιῆλθε καὶ αὕτη εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Ν. ΡΟΔΟΣΙΟΣ

ΚΩΔΙΞ ΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ
(1850—1861)

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1) 'Εν τῇ περί τῶν δύο Κυριλλείων κωδίκων τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως (1780-1847) μελέτη ἡμῶν¹⁾ ἐγράψαμεν: «... ἐπεταί ὅτι ὁ (μητροπολίτης) Νικηφόρος, ὅστις ἀπέθανε τῷ 1850, κατεσκεύασε νέον κώδικα, συνέχειαν τοῦ πρώτου (Κυριλλείου)· διότι ἄλλως θὰ ἔπρεπε κτλ.»²⁾ Αὕτη ἡ ἡμετέρα εἰκασία δὲν ἦτο ἄτοπος. Ἡ Βουλγαρική τῆς Πλόβδηφ μητρόπολις παρέδωκεν ἡμῖν πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ τὸν τοῦ Νικηφόρου μετὰ τοῦ παραρτήματός του κώδικα ἐναποκείμενον καὶ τοῦτον μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς³⁾.

Ὁ κώδιξ καλῶς διατηρημένος εἶναι δερματόδετος, ὕψους 0,42, πλάτους 0,26 καὶ πάχους 0,05 τοῦ μέτρου ἐκ χάρτου παχέος. Ἡ ἀπαρίθμησις τῶν σελίδων τοῦ ἀρχεται ἀπὸ τῆς 5ης, ἀφ' ἧς καὶ ὁ κώδιξ αὐτός κυρίως, καὶ καταλήγει εἰς τὴν 337ην, ἐν ἣ παύεται ἀποτόμως οὕτως εἰπεῖν οἰαδήποτε ἐν αὐτῷ πράξεως ἀντιγραφή, τῶν ἀκολουθῶν σελίδων πασῶν ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῶν τοῦ κώδικος οὐσῶν λευκῶν. Ἀρχεται ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου 1850 καὶ φθάνει μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ μηνὸς Μαρτίου 1861. Αὕτη ἡ ἀπότομος ἀνακοπὴ αἰτιολογεῖται ὑπὸ τοῦ ὅτι καὶ οὗτος ὁ κώδιξ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ κιβωτίῳ τοῦ ἀρχοντος δικαιοφύλακος ἐγγράφων ὑπεξηρέθη ἐκ τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως ὑπὸ τῶν ἀποσχισθέντων τῆς ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως Βουλγάρων ἅμα τῇ καθαιρέσει τοῦ βουλγαρίζοντος μητροπολίτου Παΐσιου, Ἰωαννίτου καὶ υἱοῦ

---

1) Μυρτ. Ἀποστολίδου, ἡ ἱερά τῆς Φιλιππουπόλεως μητρόπολις καὶ οἱ κώδικες αὐτῆς, Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ, τόμ. Δ', ἔτ. 1937—38, σελ. 1 καὶ ἐξῆς.—2) Αὐτόθι, σελ. 2^ο.—3) Ὑπ' ἀρ. 30 καὶ 25.

Ἕλληνας διδασκάλου, φθίνοντας τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου. Ἀναμφισβήτητος δὲ ἀπόδειξις τῆς ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου ἀποστασίας τοῦ μητροπολίτου τούτου εἶναι καὶ ἡ ἐν τῷ κώδικι δύο πράξεων, μιᾶς διαθήκης καὶ ἑνὸς πωλητηρίου, ἀπὸ 2 Μαρτίου 1861 ἐν Βουλγαρικῇ γλώσσῃ¹⁾ καταγραφῆ, γενομένη μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας μὴ μνημόνευσιν τοῦ πατριάρχου.

Ἐπιὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ κώδικος ἔξωθεν εἶναι χρυσοῖς γράμμασι τετυπωμένον: ΚΩΔΙΞ ΜΗΤΡΟΠΟΛ. ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ 1850 Φ. Ν. 9). Ἐν τῇ τρίτῃ ἐκ τῶν τεσσάρων πρώτων ἀναριθμητῶν σελίδων εἶναι γεγραμμένος μικρὸς τις περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ κώδικος πρόλογος, συντεθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μητροπολίτου.

«Τάξις τιμᾶσθω καὶ προηγείσθω κράτους· κράτος γὰρ αὕτη καὶ κράτους ἀεὶ φύλαξ. Ἐπειδὴ ἔκπαλαι νενόμισται ἐν κώδιξι καταγράφεσθαι πάντα τὰ ἐμπίπτοντα ἐκκλησιαστικά τε καὶ πολιτικά ἔγγραφα, ἀποδεικτικὰ ὁποίωνδήποτε ὑποθέσεων, οὐχ ἦττον δὲ σημειοῦσθαι καὶ πάνθ' ὅσα μνήμης ἄξια, καθότι τὰ ἐν κώδιξι σημειούμενα καὶ ἀντιγραφόμενα δύναμιν ἔχει καὶ κύρος ἴσον τοῖς πρωτοτύποις καὶ τὸ πλεῖστον ἐπ' αὐτῷ τούτῳ καταγράφονται, ὥστε τῶν πρωτοτύπων αὐτῶν ἀπολεσθέντων μηδὲν παραλλάττει, εἰ ἐκ τοῦ κώδικος αὐθις ἀντιγράφονται, (ὅπερ ὡς κανὼν ἀσφαλείας καὶ διαμονῆς νομιζόμενον εἴθισται τοῖς τε πολιτικοῖς καὶ ἐκκλησιαστικοῖς), διὰ τοῦτο οὖν ἔκπαλαι καὶ τῆς ἱερωτάτης ταύτης μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως τὰς πράξεις αὐτῆς ἐν κώδιξι τακτικοῖς, ὡς καὶ ἤδη, ἀντιγράφους φυλαττούσης, ὧν περαιωθέντων, μᾶλλον δ' εἰπεῖν πληρωθέντων, ἐγένετο καὶ ὁ παρῶν κώδιξ ἰδίᾳ ἐμῇ χειρὶ, ὡς σύνηθες, ἐπικυρούμενος εἰς ἔνδειξιν. Τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ πεντηκοστῷ ἔτει, ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ».

Τοῦ κώδικος τούτου παράρτημα εἶναι κατάστιχον χαρτόδετον ὕψους 0,415, πλάτους 0,165 καὶ πάχους 0,035 τοῦ μέτρου ἐκ χάρτου εὐτελοῦς, οἶονεὶ ἀπορροφητικοῦ, δυστυχῶς διάβρωτον ἐκ τῆς ὑγρασίας, εἰς ἣν, ὡς φαίνεται, ἐπὶ ἔτη ἦτο ἐκτεθειμένον. Ἡ διάβρωσις ἐκτείνεται κατὰ τὰ ἄκρα τῶν φύλλων του εἰς μῆκος 0,270 τοῦ μέτρου ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω καὶ εἰς πλάτος ἀπὸ 0,001 μέχρι 0,04 τοῦ μέτρου πρὸς τὰ ἔσω. Ἐκ τούτου ἔναι τῶν ἀρχικῶν καὶ τῶν τελευταίων κατὰ στίχους λέξεων εἶναι ἐλλιπεῖς ἢ ἐφθαρμένοι, εὐκόλως ὅμως δύνανται νὰ συμπληρωθῶσι. Περιέχει δὲ τὸ παράρτημα φύλλα

1) Κώδικος Νικηφόρου σελ. 334.—2) Φιλιππουπόλεως) Νικηφόρου) (1824-1850).

ὕφ' ἡμῶν ἀριθμηθέντα 297, ἤτοι σελίδας 594. Τούτων σελίδες 82 (3-84) περιέχουσι τὰ ἴσα τῶν ἐκ τῆς μητροπόλεως ἐξελεθόντων ἐγγράφων (ἐπιστολῶν μητροπολίτου καὶ κοινότητος, ἀναφορῶν κοινότητος καὶ ἐπαρχίας) ἢ περιλήψεις αὐτῶν καὶ δύο εἰσελθόντων κυβερνητικῶν, 8 (553-560) περιέχουσιν ὀλιγόστιχα σημειώματα περὶ τῶν ἐναποκειμένων ἐν τῷ τῆς πολιτείας κιβωτίῳ πρὸς ἀσφάλειαν τιμαλφῶν ἀντικειμένων καὶ χρεωστικῶν ὁμολογιῶν καὶ ἐγγράφων ἰδιοκτησίας διαφόρων ἰδιωτῶν, ἰδίως ὀρφανῶν, ὅλης τῆς ἐπαρχίας¹⁾, 1 (592) τύπον ἀρχιερατικοῦ ἀποδεικτικοῦ (ἀπολυτηρίου), παρεχομένου τοῖς ἱερεῦσι πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἱερέας τῶν διακονίας καὶ 2 (2 καὶ 593) πίνακα τῶν ὑπὸ τῆς μητροπόλεως κατὰ τὸ ἔτος 1855 ἐκδοθεισῶν διὰ μονάς, κληρικούς καὶ λαϊκοὺς τῆς ἐπαρχίας ἀ π α ν τ α χ ο υ σ ῶ ν²⁾, αἱ δὲ λοιπαὶ (1,85-552 καὶ 561-591) εἶναι ὅλως λευκαί, ἐφ' ὧν ἐγένετο καὶ ἡ μείζων διάβρωσις. Ἐν τῷ παραρτήματι κατεγράφησαν ὡσαύτως ἐν ἀρχῇ καὶ τρεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ Νικηφόρου καὶ τῆς κοινότητος ἀπὸ τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου φθίνοντος τοῦ 1849.

Ἐν τῷ κώδικι κατεγράφησαν διὰ τὸ ἐπίσημον ἀντὶ ἐν τῷ παραρτήματι τὰ ἴσα : συνοδικῆς πρὸς τὴν κοινότητα ἐπιστολῆς περὶ τοῦ εἰς τὸ κοινὸν τοῦ πατριαρχείου κληροδοτήματος τοῦ μητροπολίτου Νικηφόρου (σελ. 15-16), τῆς εἰς αὐτὴν ἀπαντήσεως τῆς κοινότητος (σελ. 16-17), ἐπιστολῆς τῆς κοινότητος πρὸς τὸν ἐν Ἰασιῷ Γεώργιον Κομιζόπουλλον περὶ κληροδοτήματός τινος (σελ. 37), ἀνοφορᾶς τῆς κοινότητος πρὸς τὸ πατριαρχεῖον διὰ τὴν ὑψηλὴν Πύλην ὑπὲρ τοῦ διοικητοῦ Ἀδῆλ-Ἰσμαῆλ (σελ. 65), καὶ πατριαρχικοῦ σιγιλλίου περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Γκεμισγερδάνη ἰδρύσεως τῆς φερωνύμου αὐτοῦ σχολῆς (σελ. 206). Πρωτότυπα ἔγγραφα ἀπαντῶσι μόνον δύο ὑπομνήματα, ὧν τὸ μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν διάταξιν πόρων πρὸς διατήρησιν τῶν σχολείων τῆς κοινότητος καὶ φέρει αὐτογράφους τὰς ὑπογραφὰς τῶν προκρίτων καὶ πρωτομαϊστόρων (σελ. 156), τὸ δὲ ἀφορᾷ εἰς μεγάλην τοῦ Ἐβρου πλήμμυραν, συνταχθὲν καὶ ὑπογραφὲν ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς μητροπόλεως Κωνστ. Πατερικοῦ Στενιμαχίτου. Πλὴν τῶν εἰρημένων

1) Τινὲς τῶν ὁμολογιῶν ἀπεσύρθησαν σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τῶν εἰς οὗς ἀνῆκον, ἄλλαι ἐξωφλήθησαν ἐν γένει ἢ ἐν μέρει, ἄλλων ἐπληρώθη ὁ τρέχων τόκος. Ταῦτα πάντα εἶναι σεσημειωμένα παραπλευρῶς ἐν τῷ περιθωρίῳ, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ἐπελθούσης διαβρώσεως κατὰ τὰ ἄκρα τῶν φύλλων οὔτε ἀναγινώσκονται καλῶς οὔτε συμπληροῦνται ἐν πολλοῖς. — 2) Π α ν τ α χ ο υ σ α ι : αἱ ὑπὸ τῆς μητροπόλεως ἐκδιδόμεναι ἐσφραγισμέναι γραπταὶ ἄδεια εἰς κληρικούς καὶ μὴ πρὸς συλλογὴν ἐλεῶν χάριν ἑαυτῶν ἢ χάριν μοναστηρίων, ἐκκλησιῶν καὶ ἄλλων εὐαγῶν [δρυμάτων].

τούτων αὐτογράφων ὑπογραφῶν οὐδεμία ἄλλη ἀπαντᾷ τοιαύτη. Χεῖρες (γραφαὶ) ἔν τε τῷ κώδικι καὶ τῷ παραρτήματι αὐτοῦ δὲν διαστέλλονται· πανταχοῦ διαφαίνεται μία καὶ ἡ αὐτὴ γραφή, ἐν μὲν τῷ κώδικι συνήθως ἐν τοῖς ἐπισημοῖς ἐγγράφοις ἐπιμελεημένη, ἐν δὲ τοῖς ἰδιωτικοῖς μᾶλλον ἀνειμένη, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε εὐανάγνωστος, ἐν δὲ τῷ παραρτήματι ὅλως ἐπιτροχάδην, βεβιασμένη καὶ ἀκατάστατος, ἐπομένως δυσανάγνωστος καὶ δὴ πολλαχοῦ μέχρις ἀφορήτου βαθμοῦ. Τὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα εἶναι σπάνια, ἔτι δὲ σπανιώτεροι αἱ ἀσυνταξίαι. Φαίνεται ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς ἦτο ὁ προμνημονευθεὶς τῆς μητροπόλεως γραμματεὺς, ὅστις δὲν ἔστειρεῖτο παιδείας, διότι ἐν γένει ὁ χαρακτήρ τῆς γραφῆς εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τοῦ αὐτογράφου περὶ τῆς πλημμύρας τοῦ Ἐζρου ὑπομνήματός του.

Ὁ κώδιξ περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς κοινότητος τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐν γένει ἐπὶ μίαν δεκαετίαν καὶ πλέον (1850-1861), ἤτοι τὴν ποιμαντορίαν τῶν μητροπολιτῶν Νικηφόρου (ἐπὶ τοῦ τελευταίου τοῦ βίου του ἔτους 1850 μέχρις Αὐγούστου), Χρυσάνθου (24 Αὐγούστου 1850—15 Νοεμβρίου 1857) καὶ Παΐσιου ἐξ Ἰωαννίνων (15 Νοεμβρίου 1857-25 Φεβρουαρίου καὶ καταχρηστικῶς μετὰ τὴν καθάρεισίν του μέχρι 2 Μαρτίου 1861). Τὰ περιεχόμενα τοῦ κώδικος καταγράφονται κατωτέρω χρονολογικῶς καὶ κατὰ ὁμοειδεῖς ὡς δυνατόν συνομοταξίας μετὰ τῶν παραπομπῶν των εἰς τὰς οἰκείας σελίδας.

II. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

§ 2. α'.) *Κυβερνητικὰ* (Γράμματα μητροπολίτου κατὰ διοικητικὴν διαταγὴν, διαταγαὶ τοῦ διοικητοῦ, ἀναφοραὶ τῆς κοινότητος πρὸς τὸ πατριαρχεῖον διὰ τὴν ὑψηλὴν Πύλην, πρὸς τὸν διοικητὴν, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν Πύλην ἀπ' εὐθείας).

1850 Φεβρουαρ. 12. Ἐπιστολὴ Νικηφόρου «πρὸς τὸν ἅγιον Τορνόβου Νεόφυτον κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑψηλοτάτου Ἐσμὲτ-πασιᾶ, ὅπως γράψῃ καὶ συμβουλευσῇ τοὺς Ἐσκι-ζαγαρλῆδες διὰ νὰ καθησυχάσωσι τὰς ἔριδας καὶ φιλονικίας, ἃς ἔχουν ἐξ ἰδιοτελείας μεταξύ των». Ἐτέρα τοῦ αὐτοῦ «πρὸς τοὺς Ἐσκι-ζαγαρλῆδες ἐκ τῶν προκρίτων καθ' ὑψηλὴν διαταγὴν, ὅπως καθησυχάσωσιν, εἰ δὲ παιδευθῆσεται ὁ αἴτιος σκανδάλων» 1).

1) Παραρτήμ. σελ. 7. Ἡ πόλις Ἐσκι-ζαγαρά (Στάρα Ζαγόρα) ὑπήγετο ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τορνόβου, διοικητικῶς ὅμως εἰς τὴν νομαρχίαν (μουτεσαρίφι) Φιλιππουπόλεως.

1850 Ἀπριλίου 15. «Γράμμα τοῦ Ἰσμέτ-πασιᾶ πρὸς τὸν πανιερώτατον ἅγιον Φιλιππουπόλεως Νικηφόρον καὶ πρὸς τοὺς ἐντίμους δημογέροντας τῆς πόλεως ταύτης», ὅπως συμβουλευσωσι τοὺς χριστιανοὺς νὰ μὴ παρεκτρέπωνται διασκεδάζοντες κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα ¹⁾).

1850 Μαΐου 14. Ἀναφορὰ τῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος Φιλιππουπόλεως πρὸς τὸν πατριάρχην, ὅπως διὰ τακิริοῦ πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πύλην αἰτήσῃ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ διορισμοῦ ὡς διοικητοῦ τῆς νομαρχίας τοῦ Σεριφ πασιᾶ, ὡς ἀδρανοὺς καὶ πλεονέκτου, καθ' ἃ ἀπεδείχθη κατὰ τὴν προτέραν του διοίκησιν. Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Νικηφόρος καὶ 13 πρόκριτοι. Ἴσον τῆς ἀναφορᾶς ἀποστέλλεται πρὸς τε τὸν Βογοριδὴν καὶ πρὸς τὸν Λογοθέτην τῶν πατριαρχείων ²⁾).

1850 Ἰουλίου 18. Ἀναφορὰ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν προκρίτων πρὸς τὸν πατριάρχην περὶ παραμονῆς τοῦ χακίμη Μεχμέτ-Ἐσάτ. «Ἐπειδὴ καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ ἐντεῦθεν ἐξέδωσαν κοινὸν εὐχαριστήριον *Μ α σ π α τ ἄ ν* πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πύλιν περὶ τοῦ ἐνταῦθα σοφολογιωτάτου χακίμη Μεχμέτ Ἐσάτ ἐφένδη διὰ τὴν ἀπ' αὐτοῦ εὐαρέσκειάν του καὶ τὴν ἔμπροσθεν διαμονὴν του, τούτου ἕνεκα καὶ οἱ δοῦλοί της γράφομεν συμφώνως καὶ ἡμεῖς παρακαλοῦμεν τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα, ὥστε ν' ἀναφέρῃ διὰ τακิริοῦ εἰς τὸ προσῆκον μέρος διὰ νὰ ἐνδώσῃ ἢ ὑψηλὴ Πύλη κατὰ τὸν ἐμφανισθέντα εἰς αὐτὴν τῶν Ὀθωμανῶν μασπατᾶ καὶ νὰ διαμένῃ καὶ τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν θέσιν του». Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Νικηφόρος καὶ δέκα πρόκριτοι ³⁾).

1850 Ἰουλίου 23. Ἀναφορὰ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν προκρίτων ὑπὲρ τοῦ Χοζρέφ ἀγα, τιουφεκτζῆ-μπασι «Πρὸς τὸν Σεριφ πασιᾶν διοικητὴν Φιλιππουπόλεως. Οἱ ὑποφαινόμενοι ραγιᾶδες τῆς Φιλιππουπόλεως ἀναφερόμεθα ὅτι ἐμάθομεν ὅτι τινὲς δυσαρεστημένοι ἀπὸ τοῦ ἐνδοξοτάτου Χοζρέφ ἀγα τιουφεκτζῆ-μπασι κατηγοροῦσιν αὐτὸν ὡς μὴ ὄντα ἰκανὸν εἰς τὴν ὁποῖαν διωρίσθη θέσιν, ἡμεῖς ὅμως μαρτυροῦμεν αὐτὸν ὡς ἄξιον τοῦ ὑπουργήματός του, ὡς καὶ ἄλλοτε προὔπαρξαντα εἰς τὸ τοιοῦτον ὑπουργήμα καὶ εὐαρεστήσαντα ἅπαντας, οἷτινες εἴμεθα εὐχάριστοι ἀπ' αὐτὸν φυλάττοντα τοὺς ὄρους τῶν βασιλικῶν διαταγῶν καὶ τὰς ἐπιταγὰς τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος καὶ ἐπιθυμοῦντα τὴν ἡσυχίαν τῆς πόλεώς μας. Τοιοῦτον γινώσκοντες αὐτὸν

1) Αὐτόθι, σελ. 10. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 1.—2) Αὐτόθι, σελ. 14. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 2.—3) Αὐτόθι, σελ. 15.—Χ α κ ἰ μ η ς : πιθανῶς ὁ ἱεροδίκης, ὅθεν καὶ σοφολογιώτατος καλεῖται. *Μ α σ π α τ ἄ ς* : ἀναφορὰ ἐν εἴδει δημοψηφίσματος.

παρακαλοῦμεν νὰ μὴ βάλῃτε ἀκρόασιν εἰς τὰ λεχθέντα ὑπὸ τῶν ἐναντίων». Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Νικηφόρος καὶ πέντε πρόκριτοι ¹⁾).

1850 Ὀκτωβρίου 24. Ἀναφορὰ τῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως πρὸς τὸν πατριάρχη, ὅπως διὰ τακิริῦ πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πύλην ἐκφράζων τὴν εὐαρέσκειαν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῆς πρὸς τὸν διοικητὴν Ἀδὴλ Ἰσμαήλ πασιᾶ διὰ τὴν καλὴν καὶ ἀμερόληπτον διοίκησίν του αἰτήσῃ τὴν ἐν τῇ θέσει του παραμονὴν καὶ τοῦ λοιποῦ. Ὑπογράφονται ἑπτὰ κληρικοὶ καὶ ἔνδεκα πρόκριτοι. Ἀπεστάλη μετ' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν νέον μητροπολίτην Χρῦσανθον «διὰ νὰ ἐγχειρίσῃ τὰ ἀνωτέρω καὶ ὁμιλήσῃ καὶ διὰ ζώσης φωνῆς». Ἰσα αὐτῆς ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν αὐθέντην Βογορίδην καὶ τὸν μέγαν Λογοθέτην ²⁾).

1850 Ὀκτωβρίου 24. Συμφωνία τῆς κοινότητος μετὰ τοῦ Ἰωάννου Θωμᾶ «διὰ τὴν σύναξιν τῶν χρημάτων τοῦ χαρατσίου ἐν καθαρῷ συνειδότη μὲ ἐτήσιον μισθὸν 3500 γρ.· χωρίς διόλου νὰ κάμῃ κατάχρησιν εἰς τὸ παραμικρόν.. ὅτι μέλλει δι' ὅλα νὰ διδῇ τὴν προσήκουσαν ἀπάντησιν, ἐν ταύτῳ δὲ εἰς κάθε παραμικρόν ἄπορον ὑποχρεοῦται νὰ ἐρωτᾷ τοὺς πολίτας». Ἐγένετο διπλοῦν. Ὑπογράφονται 8 πρόκριτοι, οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους, 6 πρωτομαΐστορες καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος ³⁾).

1850 Νοεμβρίου 7. Ἐπιστολὴ τοῦ γένους «πρὸς τὸν ἅγιον Φιλιππουπόλεως (ἄρτι ἐκλεγέντα καὶ μὴ κατελθόντα ἀκόμῃ ἐκ τῆς πρωτευούσης εἰς τὴν ἐπαρχίαν του) ὅτι ἐπροσκλήθημεν εἰς τὸν πασιᾶ καὶ ἀνεγνώσθη ὑψηλὸς ὄρισμός διὰ τὰ χ α ρ ά τ ζ ι α, ἀνατιθέμενα τοῦ λοιποῦ εἰς βᾶρος τοῦ ἔθνους καὶ νὰ μᾶς εἰδοποιήσῃ πῶς νὰ προσενεχθῶμεν περὶ τούτου». Ὡσαύτως «διὰ ἐξαγωγὴν ὑψηλοῦ φ ε ρ μ α ν ί ο υ ρ έ σ ι μ - κ ι σ μ έ τ, ὡς τὸ τῶν Ἀρμενίων» Ἡ ἐπιστολὴ διαβιβάζεται διὰ τοῦ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἀποδημοῦντος Δημητρίκα, εἰς δὴν ἐπιστέλλεται, ὅπως «συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ σεβασμιωτάτου περὶ τῶν δύο ἀντικειμένων. Ἐκ μέρους ὄλου τοῦ γένους». Ὡσαύτως «διὰ ἐξαγωγὴν φερμανίων χωρίου Κράστοβον καὶ Δερβὲν γενεὶ μαχαλέ» ⁴⁾).

1) Αὐτόθι σελ. 15. Τ ι ο υ φ ε κ τ ζ ῆ - μ π α σ ῆ ς : πρῶτος τῶν ὀπλοφόρων· πιθανῶς ὁ ἀρχηγὸς τῆς στρατιωτικῆς φρουρᾶς, φρούραρχος, ἢ ἀρχίαστυνόμος.—2) Αὐτόθι σελ. 17. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 4.—3) Κώδικος σελ. 30. 4) Παραρτήματ. σελ. 18. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 5. Χ α ρ ά τ ζ ι : ὁ κεφαλικὸς τῶν ραγιάδων φόρος, οὐτινος ἢ εἰσπραξίς ἐτροποποιήθη. Τὸ γένος εἶναι ὄλον τὸ ὀρθόδοξον τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως πλήρωμα ἀσχέτως φυλῆς. Τὰ χωρία Κράστοβον καὶ Δερβὲν κεῖνται βορειοδυτικῶς τῆς Φιλιππουπόλεως· ἡ ἐξαγωγή φερμανίων προφανῶς ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀνέγερσιν ἐκκλησιῶν.

1850 Νοεμβρίου 22. Εὐχαριστήριος ἀναφορὰ ἀπάντων τῶν Φιλιππουπολιτῶν (τῶν ὀρθοδόξων) πρὸς τὸ ὑψηλὸν Δουβλέτι διὰ τὴν καλὴν διάθεσιν τῶν χαρατζίων, ἀνατεθέντων εἰς τὸ γένος»¹⁾).

1852 Φεβρουαρίου 5. Ἀναφορὰ τῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως πρὸς τὸν πατριάρχην, ὅπως οὗτος διὰ τακριρίου παρακαλέσῃ τὴν ὑψηλὴν Πύλην νὰ μὴ μετατεθῇ ὁ διοικητὴς Ἰσμαήλ Ἀδὴλ πασιᾶς, διότι ἔνεκα τῶν πολλῶν του ἀρετῶν ἀπολαύει τῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ πιστῶν ὑπηκόων ὄντων εὐχαριστημένων ἐκ τῆς δεκαοκταμήνου διοικήσεώς του: «προσηλωμένους ὦν εἰς ὅλας τὰς νεύσεις καὶ διαταγὰς τῆς ὑψηλῆς Πύλης διέρχεται μὲ ὄλην τὴν προσήκουσαν προσπάθειαν εἰς τὸ νὰ φανῇ καθ' ὅλα ἐκτελεστῆς τῶν ἀνωτέρω διαταγῶν καὶ μὲ ὄλην τὴν φιλαλήθειαν καὶ δικαιοσύνην θεωρεῖ τὰς ὑποθέσεις ἐκάστου ἄνευ φιλοπροσωπίας καὶ παραμικρᾶς δωροληψίας, ἐπιθυμεῖ πάντοτε καὶ τὸ νὰ συζῆ ὁ λαὸς μὲ ὄλην τὴν ἄνεσιν, ἡσυχίαν καὶ εὐδαιμονίαν, συντρέχει προθύμως εἰς τὰς συμβάσας ἀνάγκας τῆς πόλεως καὶ διὰ τῆς δραστηριᾶς αὐτοῦ ἐπιμελείας καταπραῦνει αὐτάς, ἐπαγρυπνεῖ δὲ εἰς τὸ νὰ μὴ ἀκολουθῶσι ληστεῖαι, φόννοι, ταραχαὶ ἐντὸς τῆς πόλεως, φροντίζει ἐγκαίρως καὶ ἐπιμελῶς διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν βασιλικῶν φόρων». Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Χρῦσανθος, 17 πρόκριτοι καὶ οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους μετὰ τῶν σφραγίδων του ἑκάστος. Ἴσον αὐτῆς ἀπεστάλη πρὸς τὸν Βογορίδην καὶ πρὸς τὸν Λογοθέτην²⁾).

1852 Αὐγούστου 6. Ἀναφορὰ τῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως πρὸς τὸν πατριάρχην περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. Ἐπανάληψις σχεδὸν τῆς προτέρας. Ἀνυπόγραφος³⁾).

1852 Δεκεμβρίου 3. Ἀναφορὰ τῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως πρὸς τὸν πατριάρχην Γερμανὸν περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. Ἐπανάληψις τῆς ἀπὸ 5 Φεβρουαρίου. Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Χρῦσανθος καὶ 12 πρόκριτοι⁴⁾).

1853 Ἰουνίου 17. Ἀναφορὰ τοῦ ἑσναφίου τῶν παπουτζήδων πρὸς τὸν πατριάρχην, ὅπως ἐνεργήσῃ παρὰ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ περὶ ἐκδόσεως ὀρισμοῦ τῆς πρὸς ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των συμφώνως τῷ τ α ν ζ ι μ α τ ῖ ω. — Ἀνέκαθεν οἱ μὲν. χριστιανοὶ παπουτζήδες τῆς ἐπαρχίας κατεσκεύαζον παπούτζια καὶ γκόφας ἐκ μαύρου δέρματος, οἱ δὲ μωαμεθανοὶ συντεχνιταὶ των ἐκ κιτρίνου καὶ ἔρυ-

1) Αὐτόθι, σελ. 19.—2) Αὐτόθι, σελ. 19-20.—3) Κώδικος, σελ. 65.—4) Παραρτήματος, σελ. 21-22.

θροῦ. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ τανζιματίου ἕνεκα τῆς δοθείσης ἐκάστω ἐλευθερίας ἤρξαντο τινες εἰσάγοντες ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὑποδήματα μαῦρα, ὅπερ ἐζημίωσε τὴν ἐργασίαν τῶν χριστιανῶν παπουτζήδων. Ἐκ τούτου πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς διατροφῆς τῶν πολυμελῶν οἰκογενειῶν τῶν καὶ τῶν βασιλικῶν φόρων ἤρξαντο οἱ χριστιανοὶ μεταχειριζόμενοι καὶ κίτρινα καὶ ἐρυθρὰ δέρματα. Οἱ συντεχνίται τῶν ὅμως μωαμεθανοὶ συνεννοηθέντες καὶ μετὰ τῶν ἐν Παζαρτζικίῳ συναδέλφων τῶν διεμαρτυρήθησαν διὰ τοῦτο πρὸς τὴν διοίκησιν ἐντόνως, καίπερ αὐτοὶ ἀπὸ πολλοῦ μεταχειριζόμενοι παρὰ τὸ ἔθος καὶ μαῦρα δέρματα, τυχόντες δὲ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀποφάσεως τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου συνέλεξαν ἀπὸ τῶν ἐργαστηρίων τῶν χριστιανῶν πάντα τὰ κίτρινα καὶ ἐρυθρὰ παπούτσια καὶ γκόφας καὶ συνεσώρευσαν εἰς ὑπόγεια εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν, ὑποκείμενα ἀναμφιβόλως εἰς φθοράν, ἀπαγορευθείσης ἅμα τοῖς χριστιανοῖς τῆς χρήσεως ἄλλων πλὴν μαύρων δερμάτων ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν. Ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον ἀντιβαίνει τῷ τανζιματίῳ καὶ ζημιοῖ αὐτούς, ἐξαιτεῖται ἢ διὰ τοῦ πατριαρχείου παρέμβασις τῆς ὑψηλῆς Πύλης. Σφραγίς τοῦ ἑσναφίου ὑπογράφονται ὁ πρωτομαῖστωρ, ὁ γραμματεὺς καὶ 76 μαῖστορες¹⁾.

1853 Ἰουνίου 17. «Ἀναφορὰ πρὸς τὸν πατριάρχην περὶ τῆς ἰδίας υποθέσεως ἀπὸ μέρους τῶν πολιτῶν». Ὑπογράφονται μετὰ τῶν σφραγίδων τῶν 10 πρόκριτοι, οἱ 2 μιλέτ-βεκίληδες καὶ 8 ἑσνάφια, τὰ κυριώτερα τῆς πόλεως²⁾.

1854 Φεβρουαρίου 10. Παράκλησις «πρὸς τὸν πατριάρχην ἐκ μέρους τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν προϋχόντων», ὅπως διαβιβάσῃ ὅπου δεῖ τὴν ἔκφρασιν τῶν εὐχαριστιῶν τῶν διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν τοῦ διοικητοῦ Μαχούπ-πασιά, ὅστις «δὲν παύει μέχρι τοῦδε ἐκτελῶν φιλοδικαίως τὰ ὑψηλὰ αὐτοῦ καθήκοντα καὶ διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ εὐδιαθέτου αὐτοῦ ἀγαθότητος διευθετῶν ἐν καλῇ ἁρμονίᾳ τὰς ἐκάστου διαφορὰς καὶ υποθέσεις». Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Χρῦσανθος, 9 πρόκριτοι «καὶ λοιποὶ»³⁾.

1854 Μαΐου 10. Αἴτησις τῆς κοινότητος «πρὸς τὸν πατριάρχην διὰ τὴν διαμονὴν τοῦ Σουλεϊμάν ἀγᾶ τιουφεκτζή-μπασῆ». Κενωθείσης τῆς θέσεως τοῦ τιουφεκτζή-μπασῆ διωρίσθη «κοινῇ γνώμῃ ἡμῶν

1) Αὐτόθι, σελ. 25-27.— Τῶν ὑπογραφομένων μαῖστώρων ὑπὲρ τοὺς ἡμίσεις εἶναι βουλγαρῶνυμοι, ὡσπερ καὶ ὁ πρωτομαῖστωρ Τζόνκος.—2) Αὐτόθι, σελ. 29. Ἐκ τούτου φαίνεται τὸ ἀλληλέγγυον τῶν χριστιανικῶν ἑσναφίων πρὸς ὑποστήριξιν τῶν καταπατουμένων δικαιωμάτων τῶν. Τανζιμάτ: σουλτανικὸν διάταγμα παρέχον ἐλευθερίας τοῖς χριστιανοῖς.—3) Αὐτόθι, σελ. 30.

τε καὶ ὄλων τῶν ἔθνων ἐνταῦθα κατοίκων ὁ μέχρι τοῦδε ἀρχηγὸς τῆς χωροφυλακτικῆς Σουλεϊμάν ἀγάς (σεῖμὲν πασαῖς), ἄνθρωπος σώφρων καὶ δραστήριος ὑπηρετῶν πρὸ ἰκανῶν ἐτῶν ἐντίμως τὴν πόλιν μας καὶ ἐπιστάμενος καλῶς τοὺς τρόπους τοῦ περιορίζειν πᾶσαν κατάχρησιν». Ἐξαιτεῖται ἢ παρὰ τῆ ὑψηλῇ Πύλῃ μεσολάβησις τοῦ Πατριαρχείου πρὸς ἔγκρισιν τοῦ διωρισμένου ἅμα τῆ λήψει τῆς κοινῆς ἀναφορᾶς πάντων τῶν ἔθνων. Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Χρῦσανθος καὶ 13 πρόκριτοι 1).

1854 Ἰουλίου 5. «Ἀναφορὰ τῶν πολιτῶν πρὸς τὸν πατριάρχην διὰ τὸ ἐφ κ ἀ φ ι τῶν Στενιμαχιτῶν». Ἐπειδὴ οἱ Στενιμαχιταὶ πρὸς τοῖς κανονικοῖς φόροις καὶ ταῖς ἐκτάκτοις συνεισφοραῖς καὶ συνδρομαῖς πρὸς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον ὑπεβλήθησαν «ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα ἐφ κ ἀ φ ν α ζ ι ρ ῆ καὶ εἰς ἕτερον φόρον λόγῳ ἰ τ ζ α ρ ἔ δ ε ς τῶν ἐργαστηρίων καὶ (κτημάτων;) τόσον αὐτῶν, ὅσον καὶ τῆς πλησίον κειμένης σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ Βατοκόβου» καὶ ὡς «ἔχοντες φερμανιον βασιλικὸν διαλαμβάνον τὸ ἀνενόχλητον αὐτῶν εἰς τοιαύτας περιπτώσεις καὶ βασιζόμενοι εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ ἀπειποιήθησαν (καὶ νῦν) τὴν πληρωμὴν ὡς πάντοτε, ὡς ἂν παρ' αὐτοῦ δυναστικῶς ἐβιάσθησαν» — ἄλλως τε δὲ καὶ ὑψηλὸς ἐμ ι ρ ι α μ ἔ ς ἐκδοθεὶς ἐσχάτως διέτασσε τὴν ἀκριβῆ τήρησιν ἀπάντων τῶν ἐν τῷ προεκδοθέντι φερμανίῳ διακελευομένων, — ὁ εἰρημένος ναζίρης καταπατῶν τὰ ὠρισμένα συνέλαβε 30 ἐκ τῶν προκρίτων καὶ εὐυπολήπτων πολιτῶν τῆς κοινότητος μετὰ τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς καί, ἀφοῦ ἐξέβρισεν αὐτούς, ἐφυλάκισε τῆ βοθειᾷ τοῦ διοικητοῦ, ὡς μὴ πληρώνοντας τὸν φόρον, πρᾶγμα οὐδέποτε συμβάν μέχρι τοῦδε. Τῆ ἐνεργείᾳ τοῦ ἀρχιερέως ἀπεφυλακίσθησαν ἐπὶ τῆ ἐγγράφῳ ὑποσχέσει ὅτι, ἂν ἐντὸς 40 ἡμερῶν μὴ παρουσιάσωσι διὰ τῆς ὑψηλῆς Πύλης διαταγὴν τοῦ Σεχουισλάμη ἀπαλλάσσουν αὐτούς τοῦ φόρου, θὰ πληρώσωσιν ὡς ἐξαιρούμενοι τῆς ἀσυδοσίας. Ὅθεν ἀποστέλλεται ὡς ἐκπρόσωπος πρὸς τὸ πατριαρχεῖον ὁ ἔντιμος Στενιμαχιτῆς Χ' Κωνσταντίνου κομιστῆς τῆς παρούσης ἀναφορᾶς, ὅπως ἐκθέσῃ καὶ προφορικῶς τὴν κατάστασιν. Παρακαλεῖται δὲ τὸ πατριαρχεῖον, ἵνα χρώμενον ταῖς προνόμοιαις ἐνεργήσῃ ἀρμοδίως πρὸς ἀπὸ τοῦ φόρου ἀπαλλαγὴν. Ὑπογράφεται ὁ μητροπολίτης Χρῦσανθος καὶ 21 πρόκριτοι Φιλιππουπολίται 2).

1) Αὐτόθι, σελ. 31. ἴδε καὶ ἀναφορὰν ἀπὸ 13 Ἰουλίου 1850.—2) Αὐτόθι, σελ. 32-33 — Ἐ φ κ ἀ φ - ν α ζ ι ρ ῆ : ὁ ἐπιστάτης, διευθυντῆς τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐφκαφίων (τῶν κτημάτων τῶν τεμενῶν).

1854 Ἰουλίου 21. Ἀναφορά τῶν χριστιανῶν πρὸς τὸν πατριάρχην ὑπὲρ τοῦ σοφολογιωτάτου μουλᾶ πρὸς παράτασιν τῆς ἐν τῇ πόλει διαμονῆς ἐπὶ ἓν ἔτος ἀκόμη, «καθότι διὰ τοῦ ἔμφρονος, ἡπίου καὶ ἀγαθοῦ τρόπου του, τῆς ἐξόχου παιδείας καὶ δικαιοσύνης καὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ προτερημάτων ἐφείλκυσε τὴν εὐχαρίστησιν καὶ τὴν ἀγάπην πάντων ἐν γένει τῶν τε Ὀθωμανῶν καὶ τῶν δούλων τῆς Παναγιότητος». Παρακαλεῖται καὶ τὸ πατριαρχεῖον, ὅπως ἐνεργήσῃ παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ τὰ προσήκοντα πρὸς τῇ γενομένη πρὸς αὐτὴν κοινῇ ὑπὸ πάντων ἀναφορᾶ, ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Χρῦσανθος καὶ 13 πρόκριτοι πολῖται ¹⁾).

1855 Μαρτίου 16. Ἀναφορά τῆς κοινότητος παρακλητικῆ πρὸς τὸν πατριάρχην, ὅπως διὰ τακριρίου πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πύλῃν αἰτήσῃται τὴν μὴ μετάθεσιν τοῦ διοικητοῦ Μαχούπ πασιᾶ, διότι πάντες εἶναι εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς διοικήσεώς του «ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἰκανότητα, μεθ' ἧς καὶ περὶ τῆς τοπικῆς ἡσυχίας φροντίζει καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὑπηρεσιῶν ἀφορωσῶν τὰς ἀνάγκας τῆς σεβαστῆς κυβερνήσεως καθ' ἡμέραν ὑπερμαχεῖ». Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Χρῦσανθος καὶ 13 πρόκριτοι ²⁾).

1855 Ἰουνίου 29. Ἀναφορά τῆς κοινότητος παρακλητικῆ πρὸς τὸν πατριάρχην, ὅπως ἐνεργήσῃ «οἷς τρόποις οἶδε» παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ πρὸς κατάπαυσιν τῆς κατηγήσεως καὶ ἐξομώσεως χριστιανῶν παίδων καὶ κορασιῶν ἀνηλίκων ὑπηρετούντων παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς τῆς τε πόλεως καὶ τῶν πέριξ κωμοπόλεων. Ὑπογράφονται 14 πρόκριτοι καὶ 3 πρωτομαῖστορες ἐσναφίων ³⁾).

1855 Ἰουνίου 29. Ὡσαύτως ἄλλη, ὅπως ἐνεργήσῃ πρὸς κατάπαυσιν τῶν δεινῶν ἀγγαρειῶν, τῶν ἐπιβαλλομένων τοῖς χωρικοῖς ὑπὸ τοῦ κτηματοδεσπότου τοῦ χωρίου Μαρκόβου Ἰσμαήλ βέη πρὸς καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του. Ὑπογράφονται οἱ αὐτοὶ ⁴⁾).

1855 Ἰουνίου 29. Ὡσαύτως ἄλλη πρὸς αὐτόν, ὅπως ἐνεργήσῃ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας τῶν ἐν Τατάρ Πα-

1) Αὐτόθι, σελ. 34. Μ ο υ λ ᾶ ς : ὁ ἱεροδίκης, ὅστις ἐπέμπετο εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως δι' ὠρισμένον χρόνον.—2) Αὐτόθι, σελ. 36-37. Ἴδε καὶ τὴν ἀπὸ 10 Φεβρ. 1854 ἀναφορὰν. Ὡς φαίνεται, οἱ Φιλιππουπολίται εἶτε ἐξ ἀνάγκης εἶτε ἐκ φιλοτιμίας κινούμενοι ἐξέφραζον ἐκάστοτε δι' ἀναφορᾶς τῶν πρὸς τὴν ὑψ. Πύλῃν διὰ τοῦ πατριαρχείου τὴν εὐγνωμοσύνην των τοῖς διοικηταῖς των ἐπὶ τῇ ἀνακλήσει ἢ μεταθέσει αὐτῶν διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν καὶ ἡτοῦντο τὴν παραμονὴν αὐτῶν ἐν τῇ θέσει.—3) Αὐτόθι, σελ. 39. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 10.—4) Αὐτόθι, σελ. 40. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 11.

ζαρτζικίω χριστιανῶν, ἀπειληθέντων καὶ παθόντων ἐκ τριῶν ἀλληλοδιαδόχων συλλαλητηρίων Ὁθωμανίδων ἐντὸς ἑβδομάδος. Αὐταὶ περὶ τὰς 300, ἐν αἷς καὶ ἄνδρες μετημφιεσμένοι εἰς γυναῖκας, ὠπλισμένοι διὰ ροπάλων καὶ ξύλων, ἀφοῦ πρότερον διεμαρτυρήθησαν πρὸς τὸν διοικητὴν διὰ τὴν ἀκρίβειαν δῆθεν τῶν τροφίμων, ὥρμησαν εἰς τὴν ἀγοράν, διήρπασαν πολλὰ τῶν καταστημάτων καὶ ἐκακοποίησαν ἐνίους τῶν χριστιανῶν ζητοῦσαι ἅμα, ἀλλὰ μὴ εὐροῦσαι νὰ φονεύσωσιν ὠρισμένους ἐμπόρους. Αἱ θλιβεραὶ σκηναὶ ἑτεрмаτίσθησαν διὰ τῆς κατ' αἴτησιν τοῦ αὐτόθι διοικητοῦ ἀποσταλείσης ἐντεῦθεν ἀστυνομικῆς δυνάμεως πρὸς σύλληψιν τῶν πρωταιτίων, ἀλλ' ὁ κίνδυνος τῆς ἐπαναλήψεως αὐτῶν δὲν ἐξέλιπεν. Ὑπογράφονται οἱ αὐτοὶ ¹⁾).

1856 Μαΐου 1. «Τακρίριον ἐκ μέρους τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν πασιᾶν, μεταφρασθὲν ὀθωμανιστί». Διαμαρτυρία διὰ τὰς ἀγγαρείας τὰς ἐπιβλαβόμενας τοῖς χωρικοῖς ὑπὸ τοῦ κτηματοδεσπότη τοῦ χωρίου Μαρκόβου. Ὑπογράφεται τὸ ἔθνος τῶν Χριστιανῶν ²⁾).

1856 Αὐγούστου 17. Ἐπιστολὴ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν Ρανῶφ εἰς Ἀδριανούπολιν» περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως σὺν τῇ παρακλήσει, ὅπως καταστήσῃ τὸν βαλῆν τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐνήμερον τῶν διατρεχόντων ³⁾).

1856 Αὐγούστου 19. «Πρὸς τὸ ὑψηλὸν συμβούλιον τοῦ τανζιματίου εὐχαριστήριον διὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ στρατολογικοῦ φόρου». Ὑπογράφονται 11 πρόκριτοι, 8 μαχαλάδες τῆς πόλεως μετὰ τῶν σφραγίδων των καὶ 27 χωρία τῆς ἐπαρχίας μετὰ τῶν σφραγίδων των ⁴⁾).

1856 Αὐγούστου 25. Ἀναφορὰ τῶν κατοίκων χριστιανῶν τοῦ καζᾶ Φιλιππουπόλεως πρὸς τὸ ὑψηλότατον συμβούλιον τοῦ τανζιματίου» περὶ τῶν προειρημένων ἀγγαρειῶν. Τὸ ἴσον αὐτῆς ἀπεστάλη ταυτοχρόνως πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ πρὸς τὸν Σαμί πασιᾶ Ἀδριανουπόλεως ⁵⁾).

1857 Μαΐου 14 Ἀναφορὰ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ὅπως ἀξιώσωσι παρὰ τῆς ὑψηλῆς Πύλης τὴν

1) Αὐτόθι, σελ. 40—41.—2) Αὐτόθι, σελ. 51—52. Ἴδε κατωτέρω III, 15. Πρβλ. καὶ τὴν ἀπὸ 29 Ἰουνίου 1885 ἀναφορὰν πρὸς τὸ πατριαρχεῖον.—3) Αὐτόθι, σελ. 54—55. Ὁ Ρανῶφ ἦτο ἐμπιστος γραμματεὺς τοῦ βαλῆ Ἀδριανουπόλεως.—4) Αὐτόθι, σελ. 55—56. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 17.—5) Αὐτόθι, σελ. 57—58. Ἴδε κατωτέρω III, 18. Πρβλ. καὶ τὰς ἀναφορὰς ἀπὸ 29 Ἰουν. 1855, 1 Μαΐου 1856 καὶ τὴν πρὸς τὸν Ρανῶφ ἐπιστολὴν 17 Αὐγ. 1856.

κατάπαυσιν τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἀρρύθμου καταστάσεως, ἀπεικονιζομένης ζοφερῶς. Ὑπογράφονται 13 πρόκριτοι, σφραγίδες 12 ἑσναφίων καὶ 7 μαχαλέδων τῆς πόλεως 1).

1857 Ἰουνίου 16. Ἀναφορὰ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν ἱεράν Σύνοδον, ὅπως γένωνται αἱ δέουσαι διαμαρτυρίαι πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πύλην ἐπὶ τοῦδε τοῦ ζητήματος. Ἀπὸ χρόνου βασιλικῆ χάριτι ἢ κοινότης ἐκλέγει δύο τῶν εὐὐπολήπτων πολιτῶν, οἵτινες ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀ ζ ᾱ δ ε ς ἀντιπροσωπεύουσι τὴν κοινότητα καὶ τὴν ἐπαρχίαν ἐν τῷ διοικητηρίῳ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων ἐκάστου χριστιανοῦ. Ἐπειδὴ ὁ ἕτερος τῶν ἀζάδων Χ'' Γιαννάκις Χ' Γκάντζου ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ἄνευ ἀδείας, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς κοινότητος ἐν γενικῇ συνελεύσει ἀμέσως διὰ τοῦ Μελετίου Ζολῶτα, ὅστις κατὰ τὴν συνήθειαν ὠδηγήθη εἰς τὸ διοικητήριον ἐν πομιτῇ ὑπὸ τῶν προκρίτων καὶ τῶν πρωτομαϊστόρων· ἀλλὰ δὲν ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ παρ' ἐλπίδα ἄνευ ἀνωτέρας διαταγῆς περὶ ἀντικαταστάσεως τοῦ τέως ἀζᾶ. Τῆς ἀρνήσεως τοῦ διοικητοῦ οὔσης πρωτοφανοῦς ἐξαιτεῖται ἢ διὰ τοῦ πατριαρχείου διαταγὴ τῆς ὑψηλῆς Πύλης πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Φιλιππούπολεως, ὅπως σεβασθῇ τὸν θεσμόν. Ὑπογράφονται 15 κληρικοί, 50 πρόκριτοι, 10 μαχαλάδες καὶ 22 ἑσνάφια τῆς πόλεως μετὰ τῶν σφραγίδων των 2).

1858. Ἴσον βεζυρικῆς διαταγῆς περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς βιαίας ἐξομόσεως τῶν χριστιανοπαίδων 3).

1859 Αὐγούστου 10 Ἀναφορὰ τῶν ἐχουσῶν ἀμπέλους κοινοτήτων πρὸς τὸν πατριάρχην. Ἀνέκαθεν ἐπεκράτησεν, ἵνα πληρώνωμεν διὰ τὰς ἀμπέλους φόρον ἐτήσιον μόνον τὸν λεγόμενον γ ι α χ τ ᾱ, ὕστερον ἐπεφορτίσθημεν νὰ πληρώνωμεν καὶ τὸ δέκατον τῶν σταφυλίων (δύσκολον), ἐσχάτως δὲ παρ' ἐλπίδα ἀνετέθη ἐπὶ τῶν οἰνοπνευμάτων καὶ ἄλλος φόρος ἀνά εἴκοσι τοῖς ἑκατὸν καὶ νόμισμα φερμανίου, βᾶρος δυσβάστακτον, διότι σχεδὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ποριζόμεθα ἀπὸ τὰς ἀμπέλους ἀφοῦ χάνεται ὀλοτελῶς, εἴμεθα βεβιασμένοι ἐξ ἰδίων μας νὰ ἀναπληρῶμεν τὰ ἔξοδα τῆς ἐργασίας καὶ τοὺς ἐτήσιους βασιλικοὺς φόρους, π.χ. ἀπὸ χιλίας ρίζας ποριζόμεθα τριακόσια γρόσια καὶ πληρώνομεν ἐργατικά, δέκατον καὶ μετακομιστικά διακόσια πεντήκοντα ἐκτὸς τοῦ ἀρτίως τῶρα διορισθέντος πρὸς

1) Αὐτόθι, σελ. 60—62. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 21.—2) Αὐτόθι, σελ. 71—73. Ἀ ζ ᾱ δ ε ς εἶναι οἱ Μ ι λ ἔ τ β ε κ ἰ λ η δ ε ς, ἀντιπρόσωποι τοῦ γένους παρὰ τῷ διοικητηρίῳ.—3) Αὐτόθι, σελ. 73. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 26.

20^ο). Ἐπειδὴ οἱ μόνοι πόροι τῆς διατροφῆς τῶν ἀναφερομένων εἶναι οἱ ἐκ τῶν ὀμπέλων καὶ δὲν ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν, δὲν μένει ἄλλο εἰ μὴ νὰ ἐκριζώσωμεν ταύτας καὶ τότε ἀποροῦμεν, ὁποῖον ἐμπόριον νὰ ἐπιχειρισθῶμεν πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ ἐπιουσίου». Παρακαλεῖται λοιπὸν τὸ πατριαρχεῖον, ὅπως μεσιτεύσῃ παρὰ τῆ ὑψηλῇ Πύλῃ πρὸς ἀνακούφισιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν φόρων, ἀποστελλομένων ἅμα καὶ δύο ἀντιπροσώπων τοῦ ἐκ Στενιμάχου Χατζῆ Πρίμου καὶ τοῦ ἐκ Περοστίτζης Γεωργ. Νικογλου, ὅπως καὶ διὰ ζώσης φωνῆς ἐκφράσωσι τὰ παράπονά τῶν καὶ συσταθῶσι καὶ παρὰ τῆ ὑψηλῇ Πύλῃ. Ὑπογράφονται αἱ κοινότητες, οἱ ἀμπελοκτηματῆαι, ὁ μητροπολίτης καὶ οἱ πρόκριτοι. Ἴσον τῆς ἀναφορᾶς ἀπεστάλη καὶ πρὸς τὸν ἔφορον τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως τὸν ἅγιον Ἡρακλείας ¹⁾).

§ 3 β'.) *Κοινοτικά* (πράξεις ἀφορῶσαι εἰς τὰς κοινότητας Φιλιππουπόλεως, Στενιμάχου καὶ λοιπὰς τῆς ἐπαρχίας).

1850. Φεβρουαρίου 15. Ἐπιστολὴ μητροπολίτου Μικηφόρου «πρὸς τὸν Ἅγιον Ἡρακλείας διὰ νὰ μᾶς στείλῃ διάταγμα περὶ ἐνοικίων, δηλ. κοντράτων» ²⁾).

1850 Φεβρουαρίου 28. Τὸ ρουφέτιον τῶν δουλγέρηδων (τεκτόνων) ἐπώλησεν εἰς τὴν πολιτείαν (κοινότητα) ὁσπίτιόν του κείμενον ἐν τῇ συνοικίᾳ Μπογιούκ Λαούτ (τὸ λεγόμενον μετόχιον τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου) διὰ κτήμα τοῦ νοσοκομείου ἀντὶ 1750 γρ. ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ παραχωρήσεως αὐτῷ ὑπὸ τῆς πολιτείας οἰκοπέδου πρὸς οἰκοδόμησιν οἰκήματος διὰ τὰς συνελύσεις του. Ὡς τοιοῦτον παρεχωρήθη ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ὅπερ ἔδει νὰ λογίζεται γῆ τῆς ἐκκλησίας, τοῦ οἰκήματος μόνον ὄντος ἰδιοκτησίας τοῦ ρουφετίου ἀναπλοτριώτου. Βεβαιοῦσιν 8 μαῖστορες μετὰ τοῦ πρωτομαῖστορος Χ' Δήμου Κωνσταντίνου καὶ τῆς σφραγίδος τοῦ ρουφετίου, 8 πρόκριτοι, οἱ δύο ἐπίτροποι τοῦ γένους καὶ 3 πρωτοματᾶτορες ἐσναφίων ³⁾).

1851 Μαΐου 20. Ἐπιστολὴ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν ἐν Ἰασίῳ Φιλιππουπολίτην Γεώργιον Κομιζόπουλλον μετὰ ἐπιτροπικοῦ πληρεξουσίου γράμματος, ὅπως εἰσπράξῃ τὸ κατὰ τὴν διαθήκην τοῦ ἀποθανόντος αὐτόθι συμπολίτου Χ' Ἰωάννου Γκάντζιου κληροδοτηθῆν

1) Αὐτόθι, σελ. 82—84.—2) Αὐτόθι, σελ. 7.—3) Κώδικος σελ. 7. Περὶ τοῦ ρουφετίου τῶν τεκτόνων ἴδε: Μ υ ρ τ. Ἀ π ο σ τ ο λ ῖ δ ο υ, τὰ ἀρχεῖα κτλ. Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογρ. θησαυροῦ, τόμ. Α', ἔτ. 1934—35, σελ. 102—130. Τὸ κτίριον ἐκτίσθη ἐν ᾧ τόπῳ βραδύτερον ἀνηγέρθη ἡ σχολὴ Γρηγ. Μαρασλῆ, καὶ ἐχρησίμευσεν ἐπὶ τινὰ χρόνον καὶ ὡς ἀλληλοδιδασκτικὴ σχολή.

τῆ κοινότητι χρηματικὸν ποσόν. Ὑπογράφονται 3 κληρικοί, οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους, 1 ἐπίτροπος τῆς Ἑλλ. σχολῆς, 1 τοῦ νοσοκομείου, 3 τῶν ἐκκλησιῶν καὶ 3 πρόκριτοι ¹⁾).

1852 Μαρτίου 8. Ἡ κοινότης πρὸς εὐρυσιν τοῦ νοσοκομείου τῆς ἔλαβε τὴν παρακειμένην οἰκίαν τοῦ Στεφάνου Στάγιου παραχωρήσασα αὐτῷ τὸ ἀπέναντι τοῦ νοσοκομείου λεγόμενον μετόχιον τοῦ ἀγίου Γεωργίου μετὰ προσθήκης 500 γρ. μετρητῶν. Ὑπογράφονται ὁ ἐπίτροπος τοῦ νοσοκομείου καὶ 13 πρόκριτοι ὡς μάρτυρες ²⁾).

1853 Μαρτίου 4. Εὐχαριστήριος ἀπάντησις τῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως πρὸς τὸν πατριάρχην Γερμανὸν ἐπὶ ταῖς πρὸς αὐτὴν ἀποσταλείσαις παραινεντικαῖς πατριαρχικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἐπιστολαῖς καὶ ἐκδήλωσις ἅμα ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν μητροπολίτην Χρῦσανθον, τὸν συκοφαντούμενον καὶ καταρραδιουργούμενον ὑπὸ τινῶν σκανδαλοποιῶν. Ὑπογράφονται 16 πρόκριτοι, οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους καὶ 9 πρωτομάστορες ἰσαριθμῶν ρουφετίων, τῶν κυριωτέρων τῆς πόλεως ³⁾,

1853 Μαρτίου 4. Ἐπιστολὴ τῆς κοινότητος εὐχαριστήριος πρὸς τὸν ἔφορον μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως ἅγιον Ἡρακλείας διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὑπεράσπισιν τοῦ συκοφαντούμενου μητροπολίτου Χρυσάνθου καὶ παράκλησις, ὅπως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τοῦτο ποιῆ, «διότι οἱ καιροὶ δεινοί». Ὑπογράφονται οἱ αὐτοὶ «ἀπαραλλάκτως» ⁴⁾).

1853 Ὀκτωβρίου 14. «Πρὸς τὸν νέον πατριάρχην Ἄνθιμον συγχαρητήριον» γράμμα τῆς κοινότητος ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει του, ἀποσταλὲν αὐτῷ μετὰ τὴν ἐν τῇ μητροπόλει ἀνάγνωσιν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου εἰς ἐπήκοον τῆς ἐγκυκλίου μετὰ τῆς συναποσταλείσης ἐπιστολῆς τῆς Παναγιότητός του, ἣν ἀνάγνωσιν ἐπηκολούθησε παραινεντικός τοῦ μητροπολίτου λόγος πρὸς τοὺς συνελθόντας περὶ διατηρήσεως «τῶν πατροπαραδότων δογμάτων τῆς ὀρθοδόξου καὶ ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως καὶ περὶ τῆς πρὸς τὸ βασιλεῖον κράτος ἀφοσιώσεως καὶ ὑποταγῆς καὶ πειποιθήσεως». Ὑπογράφονται 20 πρόκριτοι καὶ 4 πρωτομάστορες τῶν 4 κυριωτέρων ἑσναφίων ⁵⁾).

1855. Νοεμβρίου. Πρακτικὸν συστάσεως ρουφετίου τῶν ἐν Φι-

1) Αὐτόθι, σελ. 37. Ὁ Γεώργιος Κομιζόπουλλος, ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ἐν Μόσχᾳ ἐμπορευομένου Ἀντωνίου Κομιζοπούλλου, τοῦ φιλικῶ. — 2) Αὐτόθι, σελ. 53.—3) Παραρτήματος σελ. 23—24. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 8, ἐνθα ἐν ταῖς σημειώσεσι παρέχονται ἐξηγήσεις.—4) Αὐτόθι, σελ. 24—25. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 9.—5) Αὐτόθι, σελ. 29. Ἐν τῷ γράμματι ὑπογράφονται καὶ οἱ ραδιουργοῦντες τὸν μητροπολίτην Σάτζος Ἰωάννου καὶ Γεώργιος Στογιάννοβιτζ.

λιππουπόλει ἀρτοποιησῶν (πισιριτζήδων). Ὑπογράφονται ὁ πρωτομα-
τιστῶρ Χρηστος Θεοδώρου καὶ 20 μαΐστορες¹⁾. Καὶ ἕτερον ἀπὸ 10
Ἰανουαρ. 1857 περὶ συμφωνίας ἀρτοποιῶν καὶ ἀρτοποιησῶν²⁾.

1856 Ἰανουαρίου 15. Διορίζονται ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου ἐν τῷ
χωρίῳ Κιρί-κιογι 11 ἐγχώριοι τζοπαρτζήδες, οἵτινες «θέλουν θεωρεῖ
τὰς ἐγχωρίους ὑποθέσεις καὶ ὅπως αὐτοὶ ἀποφασίσουν, τοῦτο θὰ γί-
νηται καὶ αὐτοὶ θὰ εἰσακούωνται εἰς τὴν μητρόπολιν ἐκ μέρους τῶν
χριστιανῶν καὶ θέλουν θεωρῶνται ἀντιπρόσωποι τῆς χώρας»³⁾.

1856 Μαρτίου 26 Ἀποβληθέντος τοῦ παλαιοῦ τζοπαρτζή τοῦ
χωρίου Παντζάρ διωρίσθησαν «τῇ ἐγχωρίῳ γνώμῃ» ἕτερος τζοπα-
τζής, μουκτάρης καὶ συμβουλάτορες, «οἵτινες συμφώνως θέλουν
θεωρεῖ τὰς ὑποθέσεις τοῦ χωρίου»⁴⁾.

1856 Ὀκτωβρίου 16. «Οἱ ὑποφαινόμενοι ἅπαντες ἐγχώριοι τῆς
χώρας Βοδενῶν δηλοποιοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος ὅτι σήμερον συνελ-
θόντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ μὲ κοινὴν γνώμην καὶ ἀπόφασιν διωρίσαμεν συμ-
φώνως ἀντιπροσώπους τῆς χώρας ἡμῶν τοὺς ἐξῆς ἐγχωρίους μας...
Οὗτοι οἱ δέκα τῶν ἀριθμῶν θέλουν συναποφασίζει διὰ κάθε συμφέρον
πολιτικόν, καθὼς καὶ εἰς κάθε περίστασιν καὶ ὑπόθεσιν κοινὴν καὶ
μερικὴν, τὴν ὁποίαν ἀναφέρουσι διὰ γράμματος εἰς τὴν ἱερὰν μητρό-
πολιν καὶ τοὺς προὔχοντας Φιλιππουπόλεως καὶ οἱ δέκα νὰ ὑπο-
γράφωνται ἐκτὸς ἀσθενείας καὶ ἐλλείψεως τινος ἐξ αὐτῶν, ὥστε βλέ-
ποντες καὶ οἱ ἐν Φιλιππουπόλει τὴν σύμφωνον αὐτῶν διάθεσιν θέ-
λουσι καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς τὴν αἰσίαν ἀποπερά-
τωσιν τῆς ὁποιασδήποτε ὑποθέσεως ἢ διαφορᾶς ὁποία δὲ ὑπόθεσις
ἢ ἔγγραφον δὲν φέρει τὰς ἡμισείας τούλάχιστον ὑπογραφάς, τοῦτο
θέλει εἶναι ἀπαράδεκτον εἰς τὴν κοινότητά μας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς
ἐν Φιλιππουπόλει. Οὕτω συναπεφασίσαμεν ἐκ συμφώνου μὲ μίαν
γνώμην καὶ θέλησιν καὶ εἰς πιστοποίησιν ἐξεδώκαμεν τὸ παρὸν ἀπο-
δεικτικὸν ἔγγραφον». Ἡ κοινότης τῆς χώρας Βοδενῶν μὲ ἀρκετὰς
ὑπογραφάς Μάρτυρες 4 πρόκριτοι Φιλιππουπόλεως⁵⁾.

1) Κώδικος, σελ. 159. Ἴδε κατωτέρω III, 13. Τῶν μαΐστόρων οἱ 11 εἶναι
βουλγαρῶν ἄνθρωποι. — 2) Αὐτόθι, σελ. 214, Ἴδε κατωτέρω, III, ἀρ. 19. — 3) Αὐτόθι,
σελ. 165. Τὸ χωρίον εἶναι βουλγαρικόν καὶ οἱ διορισθέντες Βούλγαροι. — 4) Αὐ-
τόθι, σελ. 179. Τὸ χωρίον ὡσαύτως Βουλγαρικόν καὶ οἱ διορισθέντες Βούλγα-
ροι. — 5) Αὐτόθι, σελ. 208. Τὰ Βοδενά καίπερ βουλγαρῶν ἦτο ἑλληνικωτάτη
κώμη ἐπὶ τῆς Ροδόπης, κειμένη ἡμισεῖαν ὥραν μακρὰν βορειοδυτικῶς τοῦ Στενι-
μάχου. Οἱ κάτοικοι τοῦ ἦσαν ἄποικοι τοῦ Στενιμάχου, ὡς διεπιστοῦτο ἐκ τῆς
αὐτῆς διαλέκτου τῶν καὶ τῶν ἐθῶν καὶ ἐθίμων. Ἴδε, Σ ω τ η ρ. Ἀ ν τ ω ν ἰ ἀ-
δ ο υ, τὰ Βοδενά, θρακικὴ ἐπετηρίς, 1897, Ἀθήναι, σελ. 134-139. Κατὰ τοὺς
ἐσχάτους Βυζαντιακοὺς χρόνους ἦτο ὄχυρόν. οὗ ἵχνη δὲν διεσώθησαν ἔκαλεῖτο

1856, Ὀκτωβρίου 16. Κοινή ἀπόφασις τῶν Βοδενιωτῶν, ὅπως οὐδεὶς ρίπτῃ εἰς ὄν χώρον γίνεται ἢ ἀγορὰ (παζάρι) ἀποθλίμματα σταφυλῶν (τσήπουρα) ἢ σφάττῃ ἐκεῖ σφάγια· ὁ παραβάτης νὰ τιμωρῆται διὰ 10 διὰ τὸ πρῶτον καὶ 5 διὰ τὸ δεύτερον ὀκάδων ἀγιοκηρίου διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τοῦ χωρίου των. Ὑπογράφονται οἱ αὐτοὶ ¹⁾).

1857 Φεβρουαρίου 27. Ἐπιστολὴ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποδημοῦντα Μιχαὴλ Γκεμισγερδάνην, ὅπως ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐπαρχίαν πρὸ τοῦ πατριαρχείου καὶ τῆς ἱεράς Συνόδου ἐπιδίδων τὰς ἀποστελλομένας αὐτῷ δύο ἀναφορὰς ὑπὲρ τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου συκοφαντουμένου καὶ κατηγορουμένου ὑπὸ τῆς γνωστῆς ὁμάδος ὡς μεροληπιτοῦντος. Ὑπογράφονται 22 πρόκριτοι ²⁾).

1857 Μαΐου 14. Ἀναφορὰ τῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν ἱεράν Σύνοδον ὑπὲρ τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου συκοφαντουμένου ὅτι δῆθεν κατήγγειλεν εἰς τὸν διοικητὴν Σαλὲχ-πασιᾶν μελετώμενον κίνημα (τῶν Βουλγάρων). Ἐκθεσις τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ μητροπολίτου παρὰ τῷ διοικητῇ. Ὑπογράφονται 13 πρόκριτοι, 12 ἐσνάφια μετὰ τῶν σφραγίδων των καὶ 7 τῆς πόλεως μαχαλέδες ³⁾).

1857 Μαΐου 28. Ἀναφορὰ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν ἱεράν Σύνοδον ὑπὲρ τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου, ὅστις κατ' ἀκολουθίαν καταγγελίας ἐπὶ συκοφαντίᾳ ἀπήχθη ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ Ἀδριανουπόλεως μ ο υ μ π α σ ί ρ η εἰς Ἀδριανούπολιν, «ἵνα δικασθῇ εἰς τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει συμβούλιον» παρὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς προνομίας. Ὑπογράφονται 5 κληρικοί, 43 προὔχοντες, 14 ἐσνάφια μετὰ τῶν σφραγίδων των καὶ ὅλοι οἱ μαχαλέδες τῆς πόλεως μετὰ τῶν σφραγίδων των ¹⁾).

1857 Ἰουνίου 8. Ἐπιστολὴ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν ἅγιον Φιλιππουπόλεως Χρυσάνθον, παραμείναντα ἐν Χάσκιοι κατὰ τὴν εἰς

δὲ Μ π ε ἄ δ ν ο ς (Κ α ν τ α κ ο υ ζ η ν ο ὺ, ἱστορ. III, 66). Τὸ ὄνομα εἶναι προφανῶς Σλαυικὸν ἐκ τοῦ ἐπιθέτου μ π ε ἄ ν δ ε ν κατὰ τὴν προφορὰν τοῦ διπλοῦ ε ὡς ε ἄ (πρβλ. Ὀρεχοβα-Ὀρεάχοβα-Ἀράχοβα) ἐσήμαινε δὲ τόπον πενιχρόν, στεῖρον, ἄνυδρον, ὡς καὶ εἶναι. Ἐκ τούτου κατὰ παρετυμολογίαν καὶ σύμφυρσιν πρὸς τὸ β ο δ ἄ (ὕδωρ) ἢ κατ' εὐφημισμὸν ὠνομάσθη Β ο δ ε ν, ὅθεν Β ο δ ε ν ἄ. Τὸ ὄχυρόν μνημονεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀνσβέρτου κατὰ τὴν τρίτην σταυροφορίαν (1189).—1) Αὐτόθι, σελ. 209.—2) Παραρτήματος. σελ. 58-59. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 20.—3) Αὐτόθι, σελ. 62-64. Ἴδε κατωτέρω, III, ἀρ. 22.—4) Αὐτόθι, σελ. 65-67. Ἴδε κατωτέρω, III, ἀρ. 23.

τὴν Ἀδριανούπολιν ἀπαγωγὴν τοῦ ἕνεκα ἀσθενείας, δι' ἧς ἀγγέλλεται αὐτῷ ὅτι ὁ Χ'' Γιαννάκις Χ'' Γκάντζιου, ὅστις ἀπῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν, οὐδένα περὶ τούτου καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς μεταβάσεώς του εἶδοποίησεν, ἐπομένως ἦεν ἐκπροσωπεῖ τὴν κοινότητα ὡς μιλέτ-βεκίλης καὶ τοῦτο ἔστω πρὸς γνῶσιν τῆς σεβασμιότητός του. Ὑπογράφονται 22 πρόκριτοι ¹⁾).

1857 Ἰουνίου 10. Ἀναφορὰ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν ἱεράν Σύνοδον ὑπὲρ τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου, ὅστις ματαιωθείσης τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει διαδικασίας του τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ πατριάρχου παρὰ τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, ὅπως προετοιμασθῆ διὰ τὸ εἰς Κωνσταντινούπολιν ταξειδίον του, ὅπου ἔμελλε νὰ δικασθῆ καταγγελθεὶς ὑπὸ τῆς βουλγαροσλαυικῆς συμμορίας. Ἐγκώμιον τοῦ Χρυσάνθου ὑπὸ τῆς κοινότητος καὶ παράκλησις αὐτῆς θερμοτάτη περὶ ταχείας ἐπανόδου τοῦ ποιμενάρχου, τῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ὑπογράφονται 15 κληρικοί, 50 πρόκριτοι, 10 μαχαλέδες καὶ 22 ἐσνάφια μετὰ τῶν σφραγίδων των ²⁾).

1857 Ἰουνίου 28. Ἀναφορὰ τῆς κοινότητος (τῶν προϋχόντων καὶ τῶν ἐσναφίων) ἐκπροσωπούσης καὶ ὄλην τὴν ἐπαρχίαν πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὴν ἱεράν Σύνοδον ὑπὲρ τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου, ἀνακληθέντος εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ὅπως δικασθῆ ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου διὰ τὰς κατ' αὐτοῦ σκευωρηθείσας κατηγορίας. Ἐγκώμιον τῆς ποιμαντορίας αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀκληιδῶτου βίου καὶ ἔκφρασις τῆς γενικῆς ἐπιθυμίας περὶ ἐπανόδου του εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ὑπογραφαὶ καὶ σφραγίδες αἱ τῆς ἀπὸ 28 Μαΐου ἀναφορᾶς ³⁾).

1858 Μαρτίου 12. Ἀπάντησις τῆς κοινότητος εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἐπιστολὴν καὶ ἐγκύκλιον περὶ ἐκλογῆς δύο εὐὐπολήπτων πολιτῶν ὡς ἐκπροσώπων τῆς ἐπαρχίας εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συγκροτηθῆ ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀγγέλλεται ὅτι τοιοῦτοι ἐξελέγησαν ὡς πληρεξούσιοι δηλ. ἐπίτροποι τοῦ γένους οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρεπιδημούντες Φιλιπ-

1) Αὐτόθι. σελ. 64. Φαίνεται ὅτι ὁ Χ'' Γιαννάκις, ὅστις ἦτο ἐπίτροπος τοῦ γένους, ἀπῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπως καταθέσῃ κατὰ τοῦ μητροπολίτου κατὰ τὴν διεξαχθησομένην δίκην του. διὸ καὶ ἀπεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Κοινότητος. Ἴδε ἀνωτέρω καὶ τὴν πρὸς τὸν πατριάρχην ἀναφορὰν τῆς κοινότητος ἀπὸ 16 Ἰουνίου 1857.—2) Αὐτόθι, σελ. 69—71. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 24.—3) Αὐτόθι, σελ. 67-68. Πρβλ. καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦ Χρυσάνθου ἐν ταῖς πρὸς τὸ πατριαρχεῖον ἀναφοραῖς ἀπὸ 27 Φεβρουαρίου, 14 καὶ 28 Μαΐου.

πουπολίται Δημητρίκας Μήτσορας καὶ Γεώργιος Στοϊάνοβιτζ. Ὑπογράφονται ἀπλῶς: οἱ πολῖται ¹⁾).

1858 Μαρτίου 14. Ἐπιστολαὶ τῆς κοινότητος πρὸς τοὺς Μήτσοραν καὶ Στοϊάνοβιτζ, δι' ὧν ἀνακοινοῦται αὐτοῖς ἡ ἀνάθεσις τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν. Ὑπογράφονται 14 πρόκριτοι ²⁾).

1858 Ἀπριλίου 5. Προτρεπτικὸν γράμμα τοῦ μητροπολίτου Παΐσιου ὡς πνευματικοῦ πατρὸς πρὸς τοὺς «τιμιωτάτους τζορπατζηδες καὶ προκρίτους καὶ λοιποὺς πάντας εὐλογημένους Χριστιανούς τῶν κοινοτήτων Στενιμάχου, Ἀμπελίνου καὶ Τσηπροχωρίου», ὅπως τεθῆ ἐπὶ τέλους τέρμα εἰς τὴν μεταξὺ τῶν προκρίτων καὶ τοῦ λοιποῦ λαοῦ τῶν κοινοτήτων διχόνοιαν καὶ ἀντιπολίτευσιν, προελθοῦσαν ἀπὸ χρόνου ἕνεκα τῶν κοινῶν ἰσολογισμῶν. Ἐν ἣ περιπτώσει τοῦτο μὴ κατορθωθῆ ἐν γενικῇ συνελεύσει τῶν μελῶν τῶν τριῶν κοινοτήτων τῆς πόλεως, διατάσσονται αἱ κοινότητες νὰ ἐκλέξωσιν ἐκάστη τρεῖς ἢ τέσσαρες πληρεξουσίους καὶ ν' ἀποστείλωσιν αὐτοὺς μετὰ τῶν κ α ψ ο μ ἄ λ η δ ω ν καὶ τῶν καταστίχων τῶν εἰς τὴν μητρόπολιν, «ὅπως ἐν πλήρει συνελεύσει τῶν προϋχόντων θεωρηθῶσιν οἱ ἰσολογισμοὶ οὗτοι καὶ διαφορὰ ὑμῶν καὶ δοθῆ ἐν περας». Ὁ Φιλιππουπόλεως Παῖσιος ³⁾).

1858 Ἀπριλίου 20. Ἀπόφασις τῆς κοινότητος περὶ ἀγορᾶς τεσσάρων πυροσβεστικῶν ἀντλιῶν. Ὑπογράφονται 18 πρόκριτοι, οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους καὶ 5 ἐπίτροποι τῶν 5 ἐκκλησιῶν ⁴⁾).

1858 Ἀπριλίου 23. Ἀπάντησις τῆς κοινότητος εἰς πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν ἐπιστολὴν ἀπὸ 11 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐκφραζομένων εὐ-

1) Αὐτόθι, σελ. 73—74. Τῶν ἐκλεγέντων διὰ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, μέλλουσαν νὰ ἐξετάσῃ καὶ τὸ Βουλγαρικὸν ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα. ὁ μὲν Μήτσορας ἦτο ἕλλην ἐγκαταστάς πρὸ πολλοῦ ἐν τῇ πόλει ἐκ Μετσόβου, ὁ δ' ἕτερος Βούλγαρος, υἱὸς τοῦ ἐκ Κοπριβοτίτης ἐγκαταστάτος τζορπατζῆ Στογιάννου Θεοδώροβιτζ καὶ τῆς ἑλληνίδος Ἑλένης Πολιτογλου. πρῶην χήρας Κεντιτένογλου.—2) Αὐτόθι, σελ. 74—75. Ἐκ τῶν 14 προκρίτων οἱ δύο Σάλτος Ἰωάννοβιτζ καὶ Ἀργύριος Νεδέλτσου ἦσαν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς κατὰ τοῦ Χρυσάνθου Βουλγαρικῆς ἐθνικῆς κινήσεως, οἱ δὲ Πέγιος Γεωργίου καὶ Στάντζιος Ἰωάννου ἦσαν μὲν Βουλγαρικῆς καταγωγῆς, ἀλλ' ἠλλήνιζον σφόδρα. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἀντικαταστάθεντος τοῦ Χρυσάνθου διὰ τοῦ Παΐσιου ἡ κοινότης εἰρήνευσεν, ἀλλὰ προσκαίρως.—3) Παραρτήματος, σελ. 75—76. Αἱ μνημονευόμεναι τρεῖς κοινότητες ἀπετέλουν τὴν κωμόπολιν (κοινότητα) τοῦ Στενιμάχου. Ἰδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, ἐ Στενιμάχος, σελ. 9. ἔτ. 1929, Ἀθήναι.—4) Κώδικες, σελ. 242.

χαριστιῶν καὶ εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ ἀποκλείσει «τῶν ξένων ὑπηκόων τῆς ἐπεμβάσεώς εἰς τὰς κοινὰς τε καὶ ἰδίας τῶν ὑπηκόων τῆς σεβαστῆς κυβερνήσεως ὑποθέσεις καὶ διαφορὰς μὴ ἀνηκούσας εἰς τὰ καθήκοντά των». Ὑπογράφονται 21 πρόκριτοι καὶ οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους ¹⁾).

1858 Ἰουλίου 9. «Ἀποσυρθέντος τοῦ τζορπατζῆ Γεωργίου Γιάνκογλου ἐγκρίσει πολιτικῇ καὶ γνώμῃ τῶν ἰδίων ἐγχωρίων (Γιαχαλήδων) διωρίσθη τζορπατζῆς καὶ μουκτάρης ὁ Κύρκογλους Πέγιος καὶ συμπράκτορες αὐτοῦ» τέσσαρες ἄλλοι ²⁾, θεωρηθέντος πρότερον τοῦ λογαριασμοῦ του ἐπὶ 2 ἔτη.

1858 Ἰουλίου 31. Ἀπόφασις τῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως περὶ ἐξομαλισμοῦ τῆς ἀπὸ χρόνων ὑπαρχούσης διαφορᾶς μεταξύ πτωχῶν καὶ προΐσταμένων τῆς κοινότητος Ἀμπελίνου Στενιμάχου γενομένη εὐχαρίστως ἀποδεκτὴ ὑπ' ἀμφοτέρων. «Ἀπεφασίσθη, ὥστε ὁ Χ'' Χριστόδουλος νὰ διαμένῃ τζορπατζῆς τοῦ κοινοῦ μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ ἔτους, τὸ παλαιὸν δόσιμον θέλει συναχθῆ κατὰ τὰ παλαιὰ ἐνυπόγραφα παρ' ὄλων κατὰστιχα», συμβιβασζομένων πρὸς ἀλλήλους καὶ λίθου ἀμνηστίας τιθεμένου εἰς τὰ στόματα ἀπάντων, «τὸ δὲ ἐρχόμενον δόσιμον τῇ εὐχαρίστῳ γνώμῃ τῆς κοινότητος νὰ ριφθῆ ὡς ἀκολούθως»: διανέμεται μεταξύ τῶν ἐννέα μαχαλέδων τὸ ποσὸν 337,600 ἄσπρων ἐκάστου μαχαλέ συνάζοντος τακτικῶς τὰ καθορισθέντα αὐτῷ ἄσπρα καὶ μὴ δικαιουμένου ν' ἀφαιρῆ ἐκ τῶν ἰδίων καὶ νὰ προσθέτῃ εἰς ἄλλον, «τούτέστι κάθε μαχαλὲς θὰ ἐνέχηται εἰς τὰ ἴδιά του ἄσπρα χωρὶς προσθαφαιρέσεώς τινος». Ἐπὶ τούτῳ «ἐξεδόθησαν δύο ἔγγραφα συμβιβαστικά καὶ τὸ μὲν ἐδόθη τοῖς προΐσταμένοις, τὸ δὲ ἄλλο τοῖς πτωχοῖς». Ὑπογράφουσι 5 πρόκριτοι Φιλιππουπολίται, οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους, 19 Ἀμπελινιώται ἐν οἷς καὶ ὁ τζορπατζῆς Χ'' Χριστόδουλος παπαῖ Γεωργίου ³⁾).

1858 Σεπτεμβρίου 19 ἐν Ἀμπελίνῳ. Διορισμὸς τριῶν ἐπιτρόπων «ὄλων τῶν ὑποθέσεων τῆς κωμοπόλεως μας Ἀμπελίνου, δηλ. νὰ θεωρῶσι τὸν λογαριασμὸν τοῦ τζορπατζῆ, τῶν κ α ψ ο μ ἄ λ η δ ω ν τῆς χώρας ὅλης καὶ ἀκόμη νὰ εἶναι καὶ ἐξετασταὶ εἰς ὅλα τὰ πράγματα. Καὶ ὅ,τι ἂν λύσωσιν ἢ δέσωσιν ἐδῶ ἢ ἐν Φιλιππουπόλει εἰς

1) Αὐτόθι σελ. 76—78. Διὰ τῆς διαταγῆς ταύτης προκληθείσης ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Παΐσιου ἀπεκλείσθησαν ἱκανοὶ τῶν προκρίτων ἀπὸ τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν ὡς ξένοι ὑπήκοοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Γ. Τσουκαλᾶς ὡς Ἴόνιος πρὸς ὄφελος τῆς Βουλγαρικῆς κινήσεως. [Ἴδε καὶ Τ σ ο υ κ α λ ᾶ, ἢ Βουλγαροσλαυικὴ συμμορία κτλ. σελ. 89 καὶ ἐξῆς].—2) Αὐτόθι, σελ. 248. Τὸ χωρίον ἦτο Βουλγαρικὸν καὶ οἱ διορισθέντες ἦσαν πάντες Βούλγαροι.—3) Αὐτόθι, σελ. 250—251.

δλα εἴμεθα ὑποτεταγμένοι καὶ στερκτοί· ὄθεν καὶ ὑποφαινόμεθα εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειάν των». Ὑπογράφονται 88¹⁾).

1858 Δεκεμβρίου 10. Ἐπιστολὴ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν πατριάρχην, δι' ἧς ἀνακοινοῦται αὐτῷ ὅτι παραιτηθέντος τοῦ ἐν τῇ ἐθνικῇ συνελεύσει ἀντιπροσώπου τῆς Δ. Μήτσορα λόγῳ γήρατος ἀντικαταστάτης αὐτοῦ ἐξελέγη ὁμοθυμαδὸν ὁ αὐτόθι ἱατροφιλόσοφος Κ. Καραθεοδωρῆς, γνώστης τῶν πραγμάτων. Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Παῖσιος, 14 πρόκριτοι καὶ οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους²⁾).

1858 Δεκεμβρίου 10. Ἐπιστολὴ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν Δημητρίκαν Μήτσοραν, δι' ἧς ἀνακοινοῦται αὐτῷ ὅτι γίνεται ἀποδεκτὴ ἡ ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς γενικῆς συνελεύσεως παραίτησις τοῦ ὡς ἀντιπροσώπου τῆς ἐπαρχίας λόγῳ γήρατος ἐκφραζομένων ἅμα αὐτῷ τῶν εὐχαριστιῶν τῆς κοινότητος. Ὑπογράφονται οἱ αὐτοί³⁾).

1858 Δεκεμβρίου 10. Ἐπιστολὴ τῆς κοινότητος «πρὸς τὸν Καραθεοδωρίδην Κ. ἱατρόν», δι' ἧς ἀνακοινοῦται ἡ παμπηφεὶ ἐκλογή του ὡς ἀντιπροσώπου τῆς ἐπαρχίας παρὰ τῇ ἐθνικῇ γενικῇ συνελεύσει, παρακαλουμένου ἅμα διὰ κολακευτικώτατου ἐγκωμίου ν' ἀποδεχθῇ αὐτήν. Ὑπογράφονται οἱ αὐτοί⁴⁾).

1859 Ἀπριλίου 30. Κοινῇ γνώμῃ καὶ ἀποφάσει τῶν ἐγχωρίων τοῦ χωρίου Δερβέντ γενὶ μαχαλὲ ἐκλογή ἐν τῇ μητροπόλει κυβερνητῶν τοῦ χωρίου, ἧτοι ἐνὸς τζορπατζῆ, ἐνὸς μουκτάρη καὶ δύο συμβούλων. Ὑπογράφονται 48 μετὰ δύο σφραγίδων τῆς κοινότητος Δερβέντ⁵⁾).

§ 4. γ'. Σχολικὰ

1849 Δεκεμβρίου 19. Γράμμα τοῦ μητροπολίτου Νικηφόρου πρὸς τὸν ἐν Μόσχᾳ ἱππότην Ἀντώνιον Κομιζόπουλλον, δι' οὗ ἐκφράζεται ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς τε μητροπόλεως καὶ τῆς κοινότητος αὐτῷ διὰ τὸ ὑπὲρ τῆς γενετείρας του καὶ τῶν σχολειῶν ἐνδιαφέρον, οὗ πρὸς τοῖς ἄλλοις τεκμήριον εἶναι καὶ ἡ δι' ἐπιστολῆς του ἀνακοίνωσις περὶ διορισμοῦ ὑπὸ τῆς κοινότητος καταλλήλου ὑποτρόφου του εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ριζάρειον ἱερατικὴν σχολὴν, ὅπως μορφούμενος ὡς δεῖ ἐν αὐτῇ χειροτονηθῆ εἶτα ἱερεὺς καὶ ἐξυπηρετήσῃ τὴν πατρίδα. Ὑπογράφεται ὁ Φιλιππουπόλεως Νικηφόρος⁶⁾).

1) Κώδικος, σελ. 256. Ἐκ τῶν ὑπογραφομένων ὑπὲρ τὸ τέταρτον εἶναι βουλγαράννημοι. Κ α ψ ο μ ἄ λ η δ ε ς : οἱ ὀριζόμενοι κατὰ μαχαλέδες εἰσπράκτορες τῶν φόρων ἄμισθοι ἐπὶ ποσοστοῖς.—2) Παραρτήματος, σελ. 78—80.—3) Αὐτόθι, σελ. 80—81.—4) Αὐτόθι, σελ. 81—82.—5) Κώδικος, σελ. 276. Τὸ χωρίον Βουλγαρικὸν ἐπὶ τοῦ Αἵμου καὶ οἱ ἐκλεγέντες πάντες Βούλγαροι.

6) Παραρτήματος, σελ. 3—4. Περί τοῦ Κομιζοπούλλου Ἀντωνίου ἴδε :

Παναγιότης του, ὅπως ἀποσπάσῃ τὸ κληροδότημα μετὰ τῶν τόκων του ἐπὶ δύο ἔτη παρὰ τῆς Κοινότητος μὴ ἐκπληρούσης τοὺς ὄρους τοῦ διαθέτου. Ὑπογράφονται οἱ 5 ἔφοροι τοῦ σχολείου ¹⁾).

1854 Δεκεμβρίου 15. Ἐπιστολὴ παρακλητικὴ τῆς κοινότητος καὶ τῆς ἐφορείας τῆς Ἑλλ. κεντρικῆς σχολῆς πρὸς τὸν ἅγιον Ἡρακλείας, ἵνα προσπαθῆσῃ «οἷς οἶδε τρόποις» ν' ἀποσπάσῃ τὸ κατατεθὲν ἐξ 25 χιλιάδων γρ. κεφάλαιον τῆς Ἑλλ. σχολῆς μετὰ τῶν τόκων του ἐκ τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου Μωραβένωφ καὶ Σας ²⁾). Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Χρῦσανθος, 8 πρόκριτοι καὶ 5 ἔφοροι τῆς σχολῆς.

1855 Μαρτίου 23. Ἐπιστολὴ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν οἶκον Μωραβένωφ-Κεντιντένογλου καὶ Σας, ἀπαιτοῦσης τὴν ἀπόδοσιν τοῦ κεφαλαίου τῆς ἀνερχομένου νῦν μετὰ τῶν τόκων εἰς 27 928 γρ. Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ἡ ἀκόλουθος περικοπὴ τῆς ἐπιστολῆς διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν χρεοφειλετῶν κωφευόντων εἰς τὰς πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολάς τῆς ἐφορείας τῆς σχολῆς: «οἱ ἔφοροι τῆς Ἑλλ. σχολῆς πολλάκις σὰς ἔγραψαν νὰ ἐμβάσῃτε τὸ πρὸς αὐτὴν χρέος σας, ἀλλ' ὑμεῖς ἐφάνητε ἀδιάφοροι, ἐνῶ δὲν ἔπρεπε νὰ προσενεχθῆτε τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸ κοινόν τοῦτο κατάστημα, ἀπὸ τὸ ὅποῖον οὐκ ὀλίγον ἀνεπτύχθητε καὶ ἅπαντες πρέπει νὰ κάμωμεν κατὰ χρέος τὰς πρὸς αὐτὸ ἀνταμοιβὰς καὶ χάριτας καὶ οὐχὶ νὰ γινώμεθα αἴτιοι τῆς δυστυχίας του» Ὑπογράφονται 15 πρόκριτοι καὶ 4 πρωτομαῖστορες τῶν 4 κυριωτέρων ἔσναφίων ³⁾).

1855 Ἰουνίου 29. Ἐπιστολὴ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν ἅγιον Ἡρακλείας, δι' ἧς ἀγγέλλεται αὐτῷ ὅτι ἀπελπίσασα περὶ τῆς ἐκούσεως ἀποδόσεως τοῦ πρὸς τὴν Ἑλλ. σχολὴν χρέους τοῦ οἴκου Μωραβένωφ παρακαλεῖ τὸν αὐτόσε κ. Κοκότηζιον ν' ἀναλάβῃ τὴν εἴσπραξιν συνεννοούμενος μετὰ τῆς σεβασμιότητός της. Ὑπογράφονται 14 πρόκριτοι καὶ 3 πρωτομαῖστορες ἔσναφίων ⁴⁾).

1855 Ἰουνίου 29 Ὡσαύτως πρὸς τὸν κ. Κοκότηζιον περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἀγγελιομένης ἅμα αὐτῷ τῆς ἀναθέσεως τῆς ὑποθέσεως σὺν τῇ ἀποστολῇ διὰ τοῦ ἀγίου Ἡρακλείας τῶν ἴσων τῶν ὁμολόγων καὶ τῆς τελευταίας ἀλληλογραφίας. Ὑπογράφονται οἱ αὐτοὶ ⁵⁾).

1) Παραρτήματος, σελ. 35. Οἱ ὑπογραφόμενοι πάντες γνήσιοι «Ἕλληνες — 2) Αὐτόθι, σελ. 36. Ἡ συντήρησις τῆς Ἑλλ. κεντρικῆς σχολῆς μὴ ἐχούσης κτηματικὴν προσοδοφόρον περιουσίαν ἐγένετο διὰ τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων συνεισφορῶν καὶ βοηθειῶν παρὰ τῶν φιλομούσων πολιτῶν, αἵτινες ἐτοκίζοντο παρὰ διαφόροις ἐμπορικοῖς καταστήμασι. Μία τοιαύτη συνεισφορὰ ἐδόθη πρὸς τοκισμὸν εἰς τὸ ἐν Κ)λει κατάστημα τοῦ Μωραβένωφ καὶ Σας, οὗ ἀντιπρόσωπος ἐν Φιλίππολει ἦτο ὁ Φιλιππίδης.—3) Αὐτόθι, σελ. 38—39.—4) Αὐτόθι, σελ. 41.—5) Αὐτόθι, σελ. 42—43.

ἐπιδειχθέν ἐνδιαφέρον περί τοῦ ἀρτισυστάτου κοινοτικοῦ παρθεναγωγείου, ὅπερ θά λειτουργήσῃ ἀπό τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου. Ἐν αὐτῇ ἀγγέλλεται αὐτῷ ὅτι κατὰ τήν πρώτην συνέλευσιν περί τῆς συστάσεώς του συνελέγη ποσόν 70 χιλιάδων γροσίων, ὅπερ ἐλπίζεται ν' ἀυξηθῇ καί δι' ἑτέρων συνδρομῶν, ὅτι συνεφωνήθη ὡς διδασκάλισσα ἐν Ἀθήναις ἡ Ζωή Μορούζη πρὸς 600 γρ. τὸν μῆνα, ὅτι τὸ παρθεναγωγεῖον θά λειτουργήσῃ κατ' ἀρχάς ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ μέχρις ἀνεγέρσεως κοινοτικοῦ οἰκήματος, ὅτι διωρίσθη πενταμελῆς ἐφορεία καί ὅτι θά διαβιβασθῇ αὐτῷ κατὰ Σεπτέμβριον τὸ καταστατικόν τῆς σχολῆς καί τὸ πρόγραμμα τῶν παραδόσεων τῆς διδασκαλίας ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ὡς καί πᾶν ὅ,τι ἄλλο γένηται πρὸς καταρτισμὸν τοῦ καταστήματος ¹⁾).

1852 Φεβρουαρίου 13. Εὐχαριστήριος ἐπιστολή τῆς ἐφορείας τοῦ παρθεναγωγείου καί τῆς κοινότητος πρὸς τὸν Ἀπόστολον Σιτζάνην διὰ τὴν ἐκ 5 χιλιάδων γροσίων δωρεάν του εἰς τὸ νεοσύστατον παρθεναγωγεῖον (σχολὴν παρθένων). Ὡσαύτως πρὸς τὸν αὐτὸν τοιαύτη τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου »).

1852 Ἰουλίου 1. Ὑποσχετικὸν τοῦ ἐσναφίου των καπήλων ὅτι θά πληρῶνῃ ἐτησίως καθ' ἑξαμηνίαν 1000 γρόσια εἰς τὸ ἀρτισύστατον παρθεναγωγεῖον «ἕως οὔ ὑπάρχει καί εἶναι τὸ ἐσνάφι μας ἄνευ τινὸς δυσαρεσκείας καί αἰτιολογίας». Ὑπογράφονται : ὁ πρωτομαῖστωρ Στέφανος Χρήστου μὲ ὄλους τοὺς μαῖστούρους τοῦ Παλίκπαζάρ ὑποσχόμενος καί βεβαιοῦσι 5 μαῖστορες ἐκ διαφόρων συνορισμῶν. Σφραγίς ἐσναφίου ²⁾).

1854 Ἰουλίου 23. Πώλησις οἰκίας τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς σχολῆς ἀγ. Παρασκευῆς ἀποφάσει τῶν πολιτῶν (4500 γρ.) ³⁾. Μάρτυρες 9.

1854 Δεκεμβρίου 8. Ἀναφορά τῆς ἐφορείας τοῦ Ἑλληνικοῦ κεντρικοῦ σχολείου «πρὸς τὸν πατριάρχην διὰ τὰ χρήματα τῆς Μυτιλήνης». Ὁ Σμύρνης Ἀθανάσιος, πρῶην ἀρχιδιάκονος τοῦ Νικηφόρου Φιλιππουπόλεως, ἀποθανὼν ἀφήκεν εἰς τὴν κοινότητα Μυτιλήνης 5000 γρ. ὑπὲρ τοῦ Ἑλλ. κεντρικοῦ σχολείου Φιλιππουπόλεως «διὰ μνημόσουνόν του αἰώνιον» ὑπὸ τὸν ὄρον ἡ κοινότης ν' ἀποστέλλῃ τακτικῶς τὸν ἐτήσιον τόκων 500 γρ. εἰς τὸ σχολεῖον. Παρακαλεῖται ἡ

1) Αὐτόθι, σελ. 39—40. Κυρίως πρόκειται περί ἀναπτύξεως τῆς ὑπαρχούσης ἀλληλοδιδασκτικῆς σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1845 εἰς κεντρικὸν παρθεναγωγεῖον καί διοργανώσεως αὐτοῦ, Πρῶται διδασκάλισσαι τῆς σχολῆς ἦσαν μετακληθεῖσαι ἐξ Ἀθηνῶν αἱ Ἀρσακειάδες ἀδελφαὶ Πολύμνια καί Μαργίτσα. Ἴδε κατωτέρω, III, ἀρ. 6.—2) Παραρτήματος, σελ. 21.—3) Κώδικος, σελ. 67. Δύο τῶν μαῖστώρων εἶναι βουλγαρῶννομοι. Ἴδε κατωτέρω, III, ἀρ. 7.—4) Κώδικος, σελ. 109.

1849 Δεκεμβρίου 19. Ὡσαύτως τῆς κοινότητος πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. Ὑπογράφονται οἱ 2 ἐπίτροποι καὶ 5 ἔφοροι τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, ὁ ἐπίτροπος τῶν κοινοτικῶν σχολῶν, ὁ ἐπίτροπος τοῦ νοσοκομείου, οἱ 6 ἐπίτροποι τῶν 6 ἐκκλησιῶν, οἱ δύο ἐπίτροποι τοῦ γένους, 13 πρόκριτοι καὶ 4 πρωτομαΐστορες τῶν τεσσάρων ἐπισημοτέρων ρουφετιῶν¹⁾).

1850 Ἀπριλίου 1. Συμφωνία ὑπὸ τῆς κοινότητος ὡς διευθυντοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ κεντρικοῦ σχολείου τοῦ σοφολογιωτάτου Ἀλεξάνδρου Ξάνθου Σερραίου, «ἵνα μεταδώσῃ τὰ φῶτα τῆς μαθήσεως εἰς τοὺς παῖδας τῆς πόλεως μας ἐπιμελῶς καθ' ὅλην τὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων ἐπὶ μισθῷ ἑτησίῳ 15.000 γροσιῶν, ληφθησομένῳ κατὰ τριμηνίαν ἀνά γρ. 3750» ἐπὶ μίαν πενταετίαν. Ὑπογράφονται 22 πρόκριτοι²⁾).

1850 Ἀπριλίου 13 Πιστοποιητικὸν τῆς κοινότητος ὅτι ὁ «Σωτήριος Ζαφειρίου ἐκ Περιστερᾶς κατὰ τὸ 1846 Ὀκτωβρίου 13 προσκληθεὶς ἐσυστήθη διδάσκαλος εἰς τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς Τεπε-άλτι. Εἰς τὸ διάστημα δὲ τῶν 4 ἐτῶν ἐκυβέρνησε τοὺς μαθητὰς μὲ τὴν ἀνήκουσαν ἐπιμέλειαν καὶ ζῆλον φυλάξας ἅπαντα τὰ τῆς διδασκαλίας του χρέη³⁾ ἤδη οἰκεία αὐτοῦ βουλῆ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τοῦ σχολεῖον λαβὼν καὶ τὰ μέχρι τῆς σήμερον διδασκτικὰ δικαιώματα παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς σχολῆς σφῶ καὶ ἀνελλιπῆ. Διὸ καὶ ἐδόθη αὐτῷ τὸ παρὸν ἔγγραφον βεβαιώσει τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Φιλιππουπόλεως κ. κ. Νικηφόρου». Ὑπογράφονται 6 πρόκριτοι (ἐπίτροποι⁴⁾).

1850 Δεκεμβρίου 13. Δήλωσις τῆς κοινότητος ὅτι ἐλήφθησαν παρὰ τοῦ Γεωργίου Στοϊάνοβιτς, υἱοῦ τοῦ μακαρίτου τζορπατζῆ Στοϊάννου Θεοδώροβιτς, αἱ παρὰ τῷ πατρὶ του εὐρισκόμεναι ὁμολογίαι τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Φιλιππουπόλεως, ὡς ἦσαν κατεστρωμένοι εἰς φύλλον 56 τοῦ πολιτικοῦ κώδικος, συμποσοῦμεναι εἰς γρ. 220.217. Ὑπογράφονται 13 πρόκριτοι καὶ μάρτυς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἄνθιμος⁴⁾).

1851 Ἰουλίου 25. Ἐπιστολὴ τῆς κοινότητος εὐχαριστήριος πρὸς τὸν ἐν Μόσχᾳ Ἀντώνιον Κομιζόπουλλον διὰ τὸ δι' ἐπιστολῆς του

Μυρτ. Ἀποστολίδου, «Θρακικά», Παράρτημα, τόμ. Γ', ἔτ. 1931, σελ. 128—139.—Γεωργ. Μουζεβίρη, Ἀρετὴ παραδειγματική, Ἄνατ. ἐπιθεώρ. Ἀθηνῶν, ἀρ. 261, Ἰουλ. 15 ἔτ. 1886.—1) Αὐτόθι, σελ. 4—5. Μεταξὺ τῶν ὑπογραφομένων εἶναι καὶ οἱ Βουλγαρικῆς καταγωγῆς ἑλληνίζοντες τότε Στοϊώαννος Θεοδώροβιτς, Δημήτριος Ι. Γκέσογλου, Πέγιος Γεωργίου, Στάντζος Ἰωάννου, Σάλτσος Ἰωάννου, Ἰορκος Βούλκου, Εὐστράτιος Ι. Γκέσογλου.—2) Κώδικος, σελ. 1.—3) Αὐτόθι, σελ. 10.—4) Αὐτόθι, σελ. 32.

1856 Ὀκτωβρίου 12. Ἐπιστολή τῆς κοινότητος πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις Ἰσχύμαχον περὶ ἐξευρέσεως καταλλήλου διδασκαλίσσης διὰ τὸ παρθεναγωγεῖον. Ὅροι: μηνιαίος μισθὸς 150-200 δραχμῶν, τὰ ἔξοδα τοῦ ταξειδίου μετ' ἐπανόδου εἰς βᾶρος τῆς κοινότητος, συμφωνία διὰ δύο ἔτη, κατοικία δωρεὰν ἐντὸς τοῦ σχολείου μετὰ καυσίμου ὕλης καὶ ὕδατος. Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Χρῦσανθος καὶ 12 πρόκριτοι ¹⁾).

1855 Νοεμβρίου 2. Ἐπιστολή τῆς ἐφορείας τοῦ Ἑλλ. σχολείου «πρὸς τὸ Βασιλεῖον Κοκόντζιον εἰς Κωνσταντινούπολιν» περὶ τῆς υποθέσεως Μωραβένωφ καὶ Σας συναποστελλομένων αὐτῶ τοῦ ἴσου τοῦ χρεωστικοῦ καὶ ἐπιτροπικοῦ πληρεξουσίου «δυνάμει τοῦ ὁποίου θέλετε ἐνάξει τὸν χρεώστην ἐν περιπτώσει τροπολογίας ἢ ἐναντιότητος ἐκτελοῦντες ὅλα ὅσα ἢ βαθύνοια ὑμῶν ὑπαγορεύει πρὸς τελείαν ἀποπεράτωσιν τῆς υποθέσεως ταύτης». Ὑπογράφονται οἱ 5 ἔφοροι. Ἀκολουθοῦσι τὰ ἴσα τοῦ ἐξ 25000 γρ. χρεωστικοῦ ἐπιβεβαιουμένου ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου καὶ τοῦ ἰσολογισμοῦ ἐξ 27875 $\frac{1}{2}$ ὑπογεγραμμένου ὑπὸ τῶν ἐφόρων καὶ τὸ ἐπιτροπικὸν πληρεξούσιον ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν αὐτῶν καὶ ἐπιβεβαιούμενον ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου ²⁾).

1855 Ὀκτωβρίου. «Ὑπόμνημα ἀφορῶν (εἰς) τὴν διάταξιν τῶν περὶ τῶν σχολῶν τῆς πόλεως ταύτης Φιλιππουπόλεως πόρων πρὸς διηνεκὴ τούτων διατήρησιν». Ὑπογράφονται πρόκριτοι 22, πρωτομαστορες 4. Ὡσαύτως πρακτικὸν ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως 4 μονῶν εἰς τὰ σχολεῖα. Ὑπογράφονται οἱ ἡγούμενοι 4 μονῶν, ὧν εἷς τοῦ Σόποτ βουλγαριστί ³⁾).

1855 Δεκεμβρίου. «Λογαριασμὸς τῆς (διδασκαλίσσης) Πολυμνίας». Ἐτήσιος αὐτῆς μισθὸς 10.000 γρ. ⁴⁾).

1856 Ἰανουαρίου 4. Ἀπάντησις τῆς κοινότητος εὐχαριστήριος πρὸς τὸν μητροπολίτην Χρῦσανθον εἰς ἐπιστολὴν του διὰ τὰς ἐνεργείας του περὶ τῆς ἀποσπάσεως τῶν χρημάτων τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς παρά τε τοῦ οἴκου Μωραβένωφ καὶ τῆς κοινότητος Μυτιλήνης. Ὑπογράφονται 13 πρόκριτοι ⁵⁾).

1856 Ἰανουαρίου 4. Ἀπάντησις τῆς κοινότητος εἰς ἐπιστολὴν

1) Αὐτόθι, σελ. 43—44. Ὁ Ἰσχύμαχος ἦτο Φιλιππουπολίτης ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλλ. στρατοῦ ἀποστρατευθεὶς μετὰ τοῦ βαθμοῦ συνταγματάρχου. Ὁ πατήρ του κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀγωνιστὴς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἐδικηγόρησεν — 2) Αὐτόθι, σελ. 45—47. — 3) Κώδικος, σελ. 155—157. Ἴδε κατωτέρω, III, ἀρ. 12. — 4) Αὐτόθι, σελ. 168. — 5) Παραρτήματος, σελ. 49.

τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἰσχομάχου μετ' εὐχαριστιῶν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ἐντολῆς περὶ ἐξευρέσεως διδασκαλίσσης, ἣτις ἔφθασεν αἰσίως εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνέλαβεν ἀμέσως τὰ καθήκοντά της. Ὄνομάζετο Πηγὴ Ἰωάννου. Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης Χρῦσανθος καὶ 13 πρόκριτοι¹⁾).

1856 Φεβρουαρίου 1. Ἀπάντησις τῆς κοινότητος εὐχαριστήριος πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὸν ἅγιον Ἑρακλείας ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ λήψεως παρὰ τῆς κοινότητος Μυτιλήνης 2500 γρ. τόκου 5 ἐτῶν τοῦ κληροδοτήματος ἀγίου Σμύρνης πρὸς τὴν σχολήν, παραληφθέντων ἤδη ἀσφαλῶς διὰ τοῦ ἀγίου Φιλιππουπόλεως. Ὑπογράφονται ἀπλῶς «οἱ κάτοικοι Φιλιππουπόλεως»²⁾).

1856 Ἰουλίου 18. Ἐπιστολὴ τῆς ἐφορείας τοῦ Ἑλλ. σχολείου καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῶν πέντε ἐν τῇ πόλει ἐκκλησιῶν πρὸς τοὺς ἐν Κων]πόλει ἀδελφοὺς Γκέσογλου, Σ. Σεβαστίδην καὶ Ἀθ. Θωμᾶ, δι' ἧς παρακαλοῦνται ἐπὶ τῇ βᾶσει συναποστελλομένου αὐτοῖς πληρεξουσίου νὰ εἰσπράξωσι παρὰ τοῦ αὐτόθι Μανάκι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Κομιζοπούλλου κληροδοτηθὲν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τὰς ἐκκλησίας ποσὸν 110 χιλιάδων γροσίων. Ὁσαύτως ἀποδεικτικὸν παραλαβῆς καὶ ἐξοφλήσεως ἔγγραφον τοῦ ἄνω ποσοῦ βεβαιωμένον ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου³⁾).

1856 Μαρτίου. Πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγγίλλιον πρὸς τὴν κοινότητα περὶ ἰδρύσεως ἐν Φιλιππουπόλει ἀλληλοδιδασκτικῆς σχολῆς ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀθ. Γκιουμισκερδάνη πρὸς ψυχικὴν ἄνεσιν καὶ σωτηρίαν τοῦ δολοφονηθέντος αὐταδέλφου του Δημητρίου. Ὑπογράφονται ὁ πατριάρχης Κύριλλος καὶ 12 συνοδικοὶ μητροπολίται. Ὁ ἰδρυτὴς διετήρησεν ἐξ ἰδίων του τὸ σχολεῖον ἐν ὀλόκληρον ἔτος ἤτοι ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρ. 1856 μέχρι τῆς 1ης Σεπτεμβρ. 1857 τῇ ἐπιστάσῃ τῶν ἐφόρων, ἀκολούθως δὲ ἠθέλησε νὰ διατηρηῆται ἀπὸ τοῦ ἐξῆς χρηματικοῦ ποσοῦ διὰ τῶν ἐτησίων τόκων του ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1857, εἰσπραττομένων ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε ἐφόρων, οἵτινες «θέλουσι πληρῶνωσι τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων καὶ τὰ λοιπὰ ἔξοδα... οἱ ἴδιοι δὲ θέλουσι καταστρώνουσιν εἰς κώδικα τὸν γενικὸν ἰσολογισμόν, ὅστις θέλει ἐπικυροῦται καὶ παρὰ τοῦ σεβ. ἀρχιερέως κατὰ τὴν τάξιν». Εἰς Σόποτ κεφάλαιον 18.032 πρὸς 12% ἀπέναντι ὁμολογίας

1) Αὐτόθι, σελ. 49—50. Ἡ Πηγὴ Ἰωάννου, ἀδελφὴ τοῦ ἐπὶ ἔτη διατελέσαντος ἐν τῇ σχολῇ τῆς ἀγίας Παρασκευῆς μέχρι τοῦ 1878 διδασκάλου Θωμᾶ Ἰωαννίδου, μετὰ τινά ἔτη διδασκαλίας ἐνυμφεύθη τὸν δευτερότοκον υἱὸν Δημήτριον Παπᾶ τοῦ μεγαλεμπόρου καὶ προέδρου τοῦ ἐμποροδικείου Ἰωάννου Παπαγεωργίου —2) Αὐτόθι, σελ. 50—51.—3) Αὐτόθι, σελ. 52—53. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 16.

καὶ τόκων, εἰς Κάρλοβον κεφάλαιον 17.892 πρὸς 12⁰/₀ ἀπέναντι ὁμολογίας καὶ τόκων, εἰς Καλόφερρον κεφάλαιον 17.752 πρὸς 12⁰/₀ ἀπέναντι ὁμολογίας καὶ τόκων, εἰς κατάστημα Γκιουμισκερδάνη κεφάλαιον 27.000 πρὸς 10⁰/₀ ἀπέναντι ὁμολογίας καὶ τόκων, εἰς Κέλ Πέτκον Πατακλῆ κεφάλαιον 11.250 πρὸς 15⁰/₀ ἀπέναντι ὁμολογίας καὶ τόκων, ἦτοι ἐν ὄλῳ τῆ 1ῃ Σεπτεμβρίου 1857 κεφάλαιον καθαρὸν τῆς ἀλληλοδιδασκαικῆς σχολῆς 92 426 γρόσια. Ὑπογράφονται 5 πρόκριτοι οἱ : Σάλτζο Ἰβάνοβιτζ (βουλγαριστί), Γ. Σ. Τζαλόγλου, Ἰωάννης Δ. Νέμτζογλου, Σταύρος Κοσμᾶ, Βασίλειος παπᾶ Ἰωάννου, Δήμος Νικολάου πρωτομ(αῖστωρ) πακάληδων ¹⁾).

§ 5, δ.) *Ἐκκλησιαστικὰ καὶ μοναστηριακά.*

1850 Ἰανουαρίου 1. Ἀπάντησις τοῦ μητροπολίτου Νικηφόρου εἰς ἐπιστολὴν τοῦ ἀγίου Τυρνόβου περὶ χρεῶν τινῶν τοῦ μακαρίτου ἐπισκόπου Βράτσης Ἀγαπίου ²⁾).

1850 Φεβρουαρίου 4. Γράμμα τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν οἰκονόμον παπᾶ Γεώργιον εἰς Παζαρτζίκιον περιέχον «καὶ 4 φερμάνια ἐκκλησιῶν μὲ μ π ο υ γ ι ο υ ρ ο ὦ τοῦ Ἐσμέτ πασιᾶ πρὸς τὸν ἐκεῖ διοικητὴν» Ὡσαύτως ἕτερον «πρὸς τὸν ἅγιον Ἡρακλείας διὰ νὰ ἐξάξη φερμάνιον παπᾶ ζ-ἐ β ἰ διὰ τὸ χωρίον Κορί-κιογέ Παζαρτζικίου» ³⁾).

1850 Φεβρουαρίου 8. Γράμμα τοῦ αὐτοῦ, «πρὸς τὸν ἅγιον Ἡρακλείας διὰ νὰ ἐξάξη ὑψηλὸν φερμάνιον παρὰ τῆς ὑψηλῆς Πύλης παπᾶ ζ-ἐ β ἰ διὰ χωρίον Καρατζιλάρ» ⁴⁾).

1850 Μαρτίου 1. Γράμμα τοῦ αὐτοῦ «πρὸς τὸν ἅγιον Ἡρακλείας» ἐσώκλειστοι καὶ δύο ὁμολογίαι δι' ἐκπεσμὸν ἀπὸ 3250 γρ. καὶ τὰ περισεύοντα 250 γρ. νὰ σημειωθῶσιν εἰς τὸν κώδικα τοῦ κ ο ι ν ο ὦ διὰ ἐκπεσμὸν τοῦ τρέχοντος ἔτους ἐσώκλειστον καὶ κατάστιχον τοῦ δ ἰ σ κ ο υ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τεσσάρων ἐτῶν ἀπὸ τοῦ 1846 ἕως 1849 ἀπὸ γρ. 5900 ἀναλογούντων 1475 κατ' ἔτος· καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Γαβριὴλ Μωραβένωφ δέκα ἢ δώδεκα χιλιάδας γρ. καὶ νὰ δώσῃ

1) Κώδικος, σελ. 203—206. Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν προκρίτων, ὧν οἱ δύο πρῶτοι Βούλγαροι, καὶ τοῦ πρωτομαῖστορος εἶναι αὐτόγραφοι. Ἰδε τὸ σιγίλλιον κατωτέρω III, ἀρ. 14.—2) Παραρτήματος σελ. 6. Ἡ ἐπισκοπὴ Βράτσης δημιουργηθεῖσα ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Τυρνόβου. Ὁ Ἀγάπιος ἀπέθανε τὸ 1849 μητροπολιτεύοντας ἐν Τυρνόβῳ τοῦ Νεοφύτου. Ἰδε : Σ ἄ ρ δ ε ω ν Γ ε ρ μ α ν ο ὦ. Ἐπισκοπ., κατάλογοι βορ. Θράκης, «Θρακικά», VIII, ἔτ. 1937. σελ. 135 καὶ 183 —3) Αὐτόθι, σελ. 6. Τὸ χωρίον ἦτο Βουλγαρικόν. Τὰ φερμάνια ἐξεδίδοντο πρὸς ἀνέγερον ἐκκλησιῶν.—4) Αὐτόθι, σελ. 7. Τὸ χωρίον ἦτο Βουλγαρικόν.

ἀπόδειξιν. Ὡσαύτως πρὸς Γαβριήλ Μωραβένωφ νὰ προστατεύσῃ καὶ εὐρῆ ἀπὸ τσελέπην τὰ ἄνω γρόσια καὶ μετρήσῃ εἰς τὴν κάσσαν τῆς ἐφορείας». Ὡσαύτως «πρὸς τὸν ἀρχιδιάκονον Χρῦσανθον νὰ λάβῃ πρόνοιαν μετὰ τοῦ Γαβρ. Μωραβένωφ δι'εὔρεσιν ἀνωτέρου ποσοῦ»¹⁾).

1850 Μαρτίου 1. «Καταγραφή τοῦ δίσκου τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας τεσσάρων ἐτῶν» τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως γρ. 5900. Ὑπογράφονται 2 πρόκριτοι, οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους καὶ 5 ἐπίτροποι τῶν 5 ἐκκλησιῶν²⁾).

1850 Μαΐου 3. Γράμμα τοῦ μητροπολίτου καὶ τῆς κοινότητος πρὸς τὸν πατριάρχη, δι' οὗ ἀνακοινοῦται αὐτῷ τὸ πρὸς τὸν μητροπολίτην καὶ τοὺς δημογέροντας ἀποσταλέν ἀπὸ 15 Ἀπριλίου γράμμα τοῦ διοικητοῦ Ἰσμὲτ πασιᾶ, ἡ ἐπ' ἐκκλησίας ἀνάγνωσις αὐτοῦ μετὰ συμβουλῶν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς περὶ σεβασμοῦ τῶν ἐν αὐτῷ ὑψηλῶν διαταγῶν καὶ ὁ μεθ' ἡσυχίας καὶ τάξεως ἑορτασμός τοῦ Πάσχα. Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης καὶ 16 πρόκριτοι. Τὸ γράμμα ἀπεστάλη πρὸς τὸν Ἡρακλείας πρὸς ἐπίδοσιν τῷ πατριάρχει καὶ ἅμα πόλιτζα 5 χιλιάδων γροσίων διὰ τὴν κάσσαν (τὸ κοινόν) «εἰς βᾶρος τοῦ Γαβριήλ Μωραβένωφ»³⁾).

1850 Μαΐου 5. Δήλωσις τοῦ ἱερομονάχου Ἰωσήφ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Μπελασίτσης, ὅτι εὐθύνεται μόνον διὰ τὰ ἐπὶ τῆς ἡγουμενίας του χρέη, ἅτινα ἐνδέχεται νὰ προκύψωσι, καὶ εἶναι ὑπόχρεως νὰ πληρώσῃ αὐτά, ὅχι ὅμως καὶ διὰ τὰ πρότερα τοῦ μοναστηρίου χρέη. Ὑπογράφονται ὁ ἡγούμενος Ἰωσήφ, ὅστις ὑπόσχεται, 7 πρόκριτοι ὡς μάρτυρες καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος Ἄνθιμος ὑποββαίοντες τὰς ὑπογραφὰς τῶν ὑποφαινομένων⁴⁾).

1850 Μαΐου 15. «Ἀπάντησις πρὸς τὸν ἅγιον Ἡρακλείας ὅτι ἐλήφθη τὸ γράμμα του καὶ ἡ ἐπίστολὴ τῆς Παναγιότητός του μετὰ τοῦ ὑψηλοῦ ἐμριαμὲ πρὸς τὸν Ἰσμὲτ πασιᾶν» δι' ἀποστολὴν ἀνθρώπου τῆς ὑψηλότητός του εἰς Καζανλίκιον διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν 36.600 γροσίων ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Ἰωάννου⁵⁾).

1) Κώδικος, σελ. 7. Ὁ ἐμπορικὸς οἶκος Μωραβένωφ καὶ Σας ὤφειλεν, ὡς προερρήθη, εἰς τὸ Ἑλλ. σχολεῖον Φιλιππόλεως λαβῶν ὡς δάνειον ἔντοκον 25 χιλ. γροσίων.—2) Αὐτόθι, σελ. 8. Δίσκος τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας εἶναι ὁ περιηγόμενος κατὰ τὰς μεγάλας δεσποτικὰς ἑορτὰς ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἐκάστης ἐκκλησίας πρὸς συλλογὴν ἐράνου χάριν τῶν ἀναγκῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου.—3) Αὐτόθι, σελ. 11—12. Τῶν προκρίτων 16 οἱ 4 εἶναι Βουλγαρικῆς καταγωγῆς.—4) Αὐτόθι, σελ. 11.—5) Παταρτήματος, σελ. 15. Ἐμριαμὲ: γραπτὴ διαταγὴ πιθανῶς.

1850 Ἰουνίου 14. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν δύο ἀποδεικτικὰ χειροτονίας ἐσώκλειστα καὶ ἀπάντησις μουφτῆ πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν ὑψηλ. Ἀλῆ πασιὰν¹⁾).

1850 Αὐγούστου 2. Ἀπάντησις τοῦ μητροπολίτου Νικηφόρου εἰς δύο ἐπιστολάς τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς ἱερᾶς Συνόδου «περὶ τῆς τακτοποιήσεως καὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ τε ζητουμένου καὶ τῶν δόσεων τοῦ Κ ο ι ν ο Ὡ» ὅτι δέχεται τὰς ἀναλογούσας κατ' ἔτος δόσεις ἐκ γρ. 3171, τὰ ὅποια κατὰ τὸ νέον ἔτος θ' ἀποστείλῃ εἰς τὸ κοινὸν τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διὰ μέσου τοῦ ἐφόρου τῆς μητροπόλεως ἁγίου Ἡρακλείας. Ἡ ἀπάντησις διαβιβάζεται διὰ τοῦ ἐφόρου, πρὸς ὃν γράφεται καὶ ἰδίᾳ ἐπιστολή²⁾).

1850 Σεπτεμβρίου 25. Πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα πρὸς τὴν πολιτείαν Φιλιππουπόλεως, δι' οὗ ἐκφράζεται ἀπορία περὶ τῆς καταλειφθείσης ἐλαχίστης παρ' ἐλπίδα περιουσίας τοῦ μακαρίτου μητροπολίτου Νικηφόρου, μηδαμῶς ἀναλογούσης «μήτε εἰς τὸ μακρὸν τῆς ἀρχιερατείας του διάστημα μήτε εἰς τὸ εὐπρόσοδον τῆς λαμπροτάτης ταύτης ἐπαρχίας μήτε εἰς τὴν φρόνιμον οἰκονομίαν, ἣν μετήρχeto ὁ μακαρίτης εἰς τὰ καθ' ἑαυτὸν». Πρὸ τῆς πραγματικότη-

1) Κώδικος, σελ. 15.—2) Αὐτόθι, σελ. 16. Ὁ πολλακίς μέχρι τοῦδε μνημονεύομενος ὡς καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς ἅγιος Ἡρακλείας ἦτο ἔ φ ο ρ ο ς τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως. Αἱ πλείσται τῶν μητροπόλεων τοῦ οἰκουμηνικοῦ πατριαρχείου διετέλουν ἐφορευόμεναι ὑπ' ἄλλων μητροπολιτῶν. Ὅθεν οἱ μητροπολίται αὐτῶν διετήρουν συχνὴν ἀλληλογραφίαν πρὸς τοὺς ἐφόρους των περὶ τῶν διαφόρων τῆς ἐπαρχίας των ὑποθέσεων καὶ δι' αὐτῶν ὑπέβαλλον πολλακίς τὰς ἀναφορὰς των εἰς τὸν οἰκουμηνικὸν πατριάρχην καὶ τὴν ἱερὰν Σύνοδον. Τακτικῶς δὲ ἡ ἀλληλογραφία των ἐστρέφετο εἰς τὰ ἀύλικὰ λεγόμενα αὐτῶν χρέη, τὰ ὀφειλόμενα δηλ. τῷ οἰκουμηνικῷ πατριαρχείῳ, διότι οἱ ἔφοροι μητροπολίται ἦσαν ἔφοροι καὶ τοῦ Κ ο ι ν ο Ὡ (ταμείου) τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία τοῦ πατριαρχείου ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον. Ὅθεν τὰ χρέη του διεμοιράσθησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἐκάστη μητρόπολις ὤφειλε ν' ἀπεστέλλῃ κατ' ἔτος εἰς τὸ Κ ο ι ν ο Ὡ ὠρισμένην ποσότητα πρὸς ἔκπτωσιν τῶν ἀναληφθέντων ὑπ' αὐτῆς χρεῶν τῆς. Ταῦτα ἦσαν τὰ λεγόμενα ἀύλικα χρέη. Ἀπὸ ὀγδῆς Ἀπριλίου 1825 πατριαρχεύοντος τοῦ Χρυσάνθου περιεσώθη πίναξ τῶν χρεῶν τῶν ἐπαρχιῶν, διηρημένων εἰς τρεῖς τάξεις, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη περιελάμβανε τὰς σωζομένας καὶ ἀνεπηρεάστους ἐπαρχίας, ἡ δὲ δευτέρα τὰς φθορὰς πεπονθυίας καὶ δυστυχησάσας διὰ τὰς ἀνωμάλους περιστάσεις καὶ ἡ τρίτη τὰς καταπεπατημένας. Τῆς πρώτης τάξεως τὰ αὐλικά χρέη ἦσαν 4.936.607 γρ., τῆς δευτέρας 1.116.299 καὶ τῆς τρίτης 1.124.706 γρ. Τὸ χρέος τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως ὑπαγομένης εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἦτο τότε 139.000²

τος ὅμως τὸ πατριαρχεῖον δέχεται ὡς ψυχομερίδιον καὶ διὰ τὰ καταστήματα τοῦ γένους τὸ ποσὸν 65.000 γρ. καὶ 5.000 δι' ἔξοδα καὶ κόπον τοῦ ἀποσταλέντος ἐξάρχου πρὸς καταγραφὴν τῆς περιουσίας, ἀναθέτει δὲ εἰς τὴν πολιτείαν τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς περιουσίας καὶ τὴν πληρωμὴν τῶν χρεῶν τοῦ μακαρίτου, ὡς καὶ τὴν διανομὴν τῆς ἀκινήτου εἰς τοὺς κληρονόμους ἀδελφὴν καὶ ἀνεψιούς ἐπ' ἀδελφῶν κατὰ τοὺς νόμους Ἐπογράφονται ὁ πατριάρχης καὶ οἱ συνοδικοί¹⁾.

1850 Ὁκτωβρίου 28. Ἀπάντησις τῆς πολιτείας εἰς τὸ πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα, ὅτι συνεμορφώθη κατὰ γράμμα πρὸς τὰς διακελεύσεις τοῦ πατριαρχείου, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς περιουσίας παρουσιασθέντων παρ' ἐλπίδα πολλῶν χρεῶν καὶ πληρωθέντων κατ' ἀνάγκην ὑπελείφθησαν διὰ τὸ πατριαρχεῖον μόνον 10 χιλιάδες καὶ 40 χιλιάδες διὰ τὰ καταστήματα τοῦ γένους, ἅπερ ἀπέστειλε δι' ἐπιταγῶν, ἐπλήρωσε δὲ καὶ τῷ ἐξάρχῳ 5 χιλιάδας. Πλὴν τῆς κτηματικῆς περιουσίας τοῦ μακαρίτου ἀποδοθείσης ὅλης τοῖς νομίμοις κληρονόμοις ἢ λοιπῇ εἰς μετρητὰ καὶ πράγματα καὶ ζῶα πωληθέντα ἀνήλθεν εἰς 212.953.10 γρ. Ὁ ἰσολογισμὸς κατεστρώθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιδιακόνου Ἀνθίμου «προστασίᾳ καὶ γνώμῃ τοῦ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου Μητροφάνους καὶ τῶν προκρίτων». Ἐπογράφονται δὲ ὑπ' αὐτὸν ἢ αὐταδέλφη τοῦ μακαρίτου καὶ οἱ δύο ἀνεψιοὶ του βεβαιοῦντες, 6 κληρικοί, 11 πρόκριτοι, οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους καὶ 3 πρωτομαῖστορες ὡς μάρτυρες²⁾.

1850 Νοεμβρίου 7. Ἀναφορὰ μητροπόλεως καὶ κοινότητος πρὸς τὸν ἅγιον Φιλιππουπόλεως (Χρῦσανθον) εἰς Κων]λιν, ἵνα προχειρίσῃ ἐπίσκοπον Λεύκης (τιτλοῦχον) διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς μητροπόλεως αἰσθητῆς ἤδη γενομένης τῆς ἐλλείψεως τοιοῦτου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀκακίου. Προτείνεται δὲ τοιοῦτος ὁ ἐνταῦθα διατρίβων ἱεροκλήρυξ Ἰλαρίων, ἀπόφοιτος τῆς θεολογικῆς σχολῆς καὶ χρηστὸς τὸν χαρακτήρα καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ἄξιος. Ἐπογράφονται 7 κληρικοί, 12 πρόκριτοι καὶ 5 πρωτομαῖστορες³⁾.

1851 Ἰανουαρίου. Συμφωνητικὸν καθ' ὃ οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀγίας Παρασκευῆς παραχωροῦσιν ὑπ' ἐνοίκιον γρ. 700 ἐτη-

1) Κώδικος, σελ. 15—16, ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 3.—2) Αὐτόθι, ἢ ἀπάντησις σελ. 16—17. «Ὁ λογαριασμὸς ἀπὸ α' Ἀπριλίου τοῦ ἁγίου Φιλιππουπόλεως διὰ προστασίας τοῦ ἀρχιδιακόνου Φιλιππουπόλεως Ἀνθίμου» σελ. 18—21. «Παλάντζον λογαριασμοῦ μετὰ θάνατον τοῦ μακαρίτου Φιλιππουπόλεως Νικηφόρου δι' ἐπιστάσις μὲν ἀρχιδιακόνου Ἀνθίμου, προστασίᾳ δὲ καὶ γνώμῃ τοῦ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου κ. Μητροφάνους καὶ τῶν προκρίτων» σελ. 22—29. — 3) Παραρτήματος, σελ. 18—19.

σίως ἐργαστήριον τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸν Παναγιώτην Πέγιου ἐπὶ ζῶῃς ὑφ' ὠρισμένους ὄρους. Βεβαιουσιν 2 ἐπίτροποι, μάρτυρες 10 πρόκριτοι καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος ¹⁾).

1851 Μαΐου 10. Χρεωστικὴ ὁμολογία τῶν πατέρων τῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονῆς ἀγίας Παρασκευῆς Μολδάβας διὰ γρ. 500 πρὸς 10⁰/₀ ἐτησίως, δάνειον παρ' ὄρφανοῦ. Ὑπόσχεται ὁ ἡγούμενος, βεβαιουσι 2 πατέρες ²⁾).

1851 Αὐγούστου 1. «Καταγραφή τῶν ἐν τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἀγ. Γεωργίου Μπελασίτης σωζομένων πραγμάτων παραδοθέντων εἰς τὸν ἡγούμενον Γαβριήλ» ³⁾).

1852 Ἰανουαρίου 17. Ὁμολογία τοῦ ἐκ Περιστερᾶς κάλφα Ἀντωνίου Κάτζογλου «ἰδίοις χεῖλεσι» ἐν τῇ μητροπόλει ὅτι «δουλεύσας μετὰ τῆς συνοδείας του εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς χώρας Δερετζῆ-κιοῖ ἀγίων Θεοδώρων ἔλαβε παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐγγχωρίων ἅπαντα τὰ ἐκδουλευτικὰ δικαιώματά του». Ὑπογράφονται: ὁ λαβὼν βεβαιοῖ, οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους καὶ 3 πρωτομαῖστορες μάρτυρες ⁴⁾).

1852 Μαΐου 5. Συμβιβασμὸς τοῦ παπαῦ Σεβαστιανοῦ πρὸς τοὺς ἐγγχωρίους τοῦ Κοτζμαλάρ, ἱερατεύσαντος παρ' αὐτοῖς δύο ἔτη περὶ που καὶ ἔχοντος λαμβάνειν. Βεβαιοῖ ὁ Σεβαστιανός, μαρτυρεῖ ὁ Λεὺκης Ἰλαρίων ⁵⁾).

1852 Ἰουνίου 17. Θεώρησις τοῦ λογαριασμοῦ τῆς ἐκκλησίας τῆς χώρας Μορσάλφακα, «ὃν εἶχεν εἰς χεῖράς του ὁ τῆς χώρας τζορπατζῆς» καὶ ἐξόφλησις αὐτοῦ. Ὑπογράφονται, ὁ τζορπατζῆς, 8 ἐγγχωριοὶ καὶ 2 πρόκριτοι Φιλιππουπόλεως ⁶⁾).

1853 Ἰουλίου 30. Πώλησις ἐξ ἀνάγκης δύο ἀμπέλων ὑπὸ τοῦ μοναστηρίου τῆς ἀγίας Παρασκευῆς Μολδάβας εἰς τὸν Ἀμπελινιώτην Ἀργ. Γκάνιογλου ἀντὶ 3525 γρ. καὶ ἐτέρας εἰς τὸν Σωτ. Πετράκογλου ἀντὶ 1900 γρ. Ὑπογράφονται: ὁ ἡγούμενος Σωφρόνιος μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ⁷⁾).

1854 Δεκεμβρίου 15. Ὁμολογία τοῦ ἀρχιτέκτονος Πέτρου Κάτσογλου ὅτι ἔλαβε παρὰ τῶν ἐνοριτῶν τῆς νεοκτισθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἐκ-

1) Κώδικος, σελ. 33.—2) Αὐτόθι, σελ. 42. Ἡ τῆς ἀγίας Παρασκευῆς τῆς Μολδάβας μονὴ κεῖται ἀνατολικῶς τοῦ Στενιμάχου ἐπὶ τῆς Ροδόπης περὶ τὰ 6 χιλιόμετρα μακρὰν. Ἐπιρπολήθη πολλάκις καὶ ἀνεκτίσθη. Μετὰ τὸ σχίσμα ἐπεδικάσθη τῇ βουλγαρικῇ ἐξαρχίᾳ.—3) Αὐτόθι, σελ. 41.—4) Αὐτόθι, σελ. 52. Ὁ κάλφας (ἀρχιτέκτων) Ἕλλην, τὸ χωρίον Βουλγαρικόν.—5) Αὐτόθι, σελ. 59. Τὸ χωρίον Βουλγαρικόν.—6) Αὐτόθι, σελ. 61. Τὸ χωρίον Βουλγαρικόν. Αἱ ὑπογραφαὶ βουλγαρικαί.—7) Αὐτόθι, σελ. 87—88.

κλησίας τῆς ἀγίας Μαρίνης ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐνάρξεώς της (26 Ἀπριλίου 1852) μέχρι σήμερον «ὄλα τὰ δικαιώματά του ἀπὸ τε τῶν κολωνῶν, πρραθύρων καὶ μισθοῦ του κατὰ τὸ συμβόλαιον καθὼς καὶ τὴν φιλοδωρίαν—γρ. 27.592 καὶ ἐξώφλησεν». Ὑπογράφονται ὁ ἀρχιτέκτων καὶ οἱ ἐνορῖται ¹⁾).

1855 Αὐγούστου. Πίναξ τῶν ὑπὸ τῆς μητροπόλεως ἐκδοθεισῶν ἀπανταχοῦσων, «ἄσες ἀπανταχοῦσες διανέμονται» 11 διὰ μοναστήρια τῆς ἐπαρχίας, 7 διὰ κληρικούς καὶ 1 διὰ λαϊκόν ²⁾).

1855 Νοεμβρίου 30. Συγχαρητήριος τῆς Κοινότητος ἐπιστολὴ «πρὸς τὸν νέον πατριάρχην», διότι «ἡ θειοτάτη αὐτῆς Παναγιότης πεπραιομένη ὑπὸ πολυχρονίου πείρας καὶ θείας σοφίας καὶ φιλομουσίας θέλει ὠφελῆσει πολλαχῶς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος, ὅπερ ἐν τοιοῦτοις μάλιστα χαλεποῖς καιροῖς ἐδεῖτο τοιοῦτου σοφοῦ καὶ ἐμπείρου ἀρχιποιμάντορος». Ἐν τέλει παράκλησις, ἵνα φροντίσῃ περὶ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἀγ. Σμύρνης πρὸς τὴν Ἑλλ. σχολὴν «διὰ τὰ γρ. Μυτιλήνης» ³⁾).

1855 Νοεμβρίου 29. Ἀγορὰ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου τῆς παρακειμένης αὐτῇ οἰκίας τῆς Ζωῆς Ἑμμανουὴλ Φωτογλου ἀντὶ 40 χιλιάδων γροσίων. Ὑπογράφονται 6 ἐπίτροποι καὶ ἐνορῖται τῆς ἐκκλησίας, ἡ πωλήτρια, 3 κληρικοὶ καὶ 6 πρόκριτοι ὡς μάρτυρες ⁴⁾).

1856 Ἀπριλίου 11. Οἱ ἐνορῖται τῆς ἀνοικοδομουμένης ἐκ βάθρων ἐκκλησίας τῆς ἀγίας Μαρίνης ἔχοντες ἀνάγκην χρημάτων ἐπώλησαν τοὺς κατὰ τὴν συνοικίαν Κιπιτὰν Καφερὲ 18 ὄντάδες εἰς τὸν Χρῆστον Θωμᾶ κάλφαν διὰ 11.500 γρ. καὶ τοὺς ἐν Μαρασίῳ 20 ὄντάδες εἰς τὸν Δημητρίκαν Μήτσοραν διὰ 18.300 γρ. πάντας ἰδιοκτησίαν τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας. Πωληταὶ 13 ἐπίτροποι καὶ ἐνορῖται, 11 πρόκριτοι ⁵⁾).

1856 Ἰουνίου 5. Ἀναφορὰ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Χιμιτλή μετὰ τῶν σφραγίδων του πρὸς τὴν μητρόπολιν «διὰ νὰ ἐξαχθῇ βεζυρικός ὄρισμός πρὸς ἀνέγερσιν ἐκκλησίας τῶν ἀγίων Θεοδώρων». Ὑπογράφονται 18 ἐγχώριοι ⁶⁾).

1856 Ὀκτωβρίου 19. Δωρεὰ ὑπὸ τῶν Βοδενιωτῶν οἰκοπέδου τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας εἰς τὴν ἐγγχώριόν των Στεριανήν, ὅπως κτι-

1) Κώδικος, σελ. 18. Πρόκειται περὶ τῆς ἐκ βάθρων ἀνοικοδομηθείσης ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως, ὡς ἔχει σήμερον.—2) Παραρτήματος, σελ. 593.—3) Αὐτόθι, σελ. 48.—4) Αὐτόθι, σελ. 161.—5) Αὐτόθι, σελ. 183.—6) Αὐτόθι, σελ. 191. Τὸ χωρίον βουλγαρικόν καὶ οἱ ὑπογεγραμμένοι πάντες Βούλγαροι μετὰ τοῦ ἱερέως των ἐπὶ κεφαλῆς.

ση οίκιαν. Ὑπογράφονται ἡ δεκαμελής ἐπιτροπή τῶν Βοδενιωτῶν, 4 πρόκριτοι ὡς μάρτυρες ¹⁾).

1856 Νοεμβρίου 26. Ἀφιέρωσις τῶν ἐγγχωρίων Καρραεΐζιτων τοῦ πρᾶ τῷ χωρίῳ Ἀράποβον ἀγιάσματος τῆς Ἀγίας Κυριακῆς μεθ' ἕξ στρεμμάτων χωραφίου, ἰδιοκτησίας των, εἰς τὴν μονὴν τῆς ἀγίας Παρασκευῆς Μολδάβας ἐπὶ τῷ ὄρω, «ὅπως κατ'ἔτος παρευρίσκωνται ἐν τῇ πανηγύρει ὡς ἐπίτροποι τῆς μονῆς φροντίζοντες διὰ τὸ ὄφελος αὐτῆς» ²⁾).

1856 Δεκεμβρίου 4. «Κοινῇ ἐγκρίσει καὶ ἀποφάσει τῶν πολιτῶν ἐπωλήθη εἰς τὸν Σταυρον Κοσμά ἐν μέρος τοῦ Τζαμπάς-τεπεῖ ἄνωθεν τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τῆς ἀγίας Παρασκευῆς μήκους μὲν ὄσον ὑπέχει τὸ πρόσωπον τῆς ἰδίας αὐτοῦ οἰκίας (τοῦ Σταύρου), πλάτους δὲ ἐξοχῆς δεκαοκτῶ πηχῶν διὰ γρ. 3.500» τῶν μὲν 3000 πληρωθέντων εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, τῶν δὲ 500 εἰς τὸ ταμεῖον τῆς κοινότητος. Ὑπογράφονται 12 πρόκριτοι καὶ 1 ἱερεὺς ³⁾).

1859 Σεπτεμβρίου 6. Δωρεὰ ὑπὸ τύπον εἰκονικῆς ὑπὸ τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Χατζικόβου Σταυράκι καὶ τῆς συζύγου του πωλήσεως πάσης τῆς τε κινητῆς καὶ ἀκινήτου του περιουσίας εἰς τὴν μονὴν Μολδάβας ἀντὶ 15 χιλ. γροσίων ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως ἐπιτραπῆ αὐτοῖς ἐφ' ὄρου ζωῆς νὰ κατοικῶσιν ἐν οἰκίᾳ τῆς ἐν Ἀραπόβω ἐκκλησίας λαμβάνοντες ἐπιχορήγησιν ἐτησίαν παρὰ τῆς μονῆς 1000 γρ. Ὑπογράφονται οἱ δωρηταὶ καὶ ὡς μάρτυρες 6 πρόκριτοι Φιλιππουπολίται, 6 πρόκριτοι Στενιμαχίται, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Βατσκοβου καὶ ὁ σακελλάριος Στενιμάχου Γεώργιος ἱερεὺς. Ὁμολογία τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς ὅτι δέχεται τὴν δωρεάν (πώλησιν) ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω ὄρους. Ὑπογράφονται ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς καὶ ὡς μάρτυρες οἱ αὐτοὶ ⁴⁾).

1859 Νοεμβρίου 15. «Ἰσολογισμὸς τῆς νέας ἐκκλησίας ἀγίας Κυριακῆς εἰς τὸ χωρίον Ἀράποβον διὰ τοῦ ἡγουμένου Χ" Σωφρονίου». Ἀνέρχεται εἰς γρ. 150.662 ¹/₂. Ὁ Φιλιππουπόλεως Παῖσιος βεβαιοῖ ⁵⁾

1861 Ἰανουαρίου 25. «Ἰσολογισμὸς τῆς ἱερᾶς μονῆς ἀγίας Παρασκευῆς Μολδάβας καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀγίας Κυριακῆς Ἀραπόβου ἀπὸ τοῦ 1859 Νοεμβρ. 1 μέχρι 1860 Δεκεμβρ. 31 διὰ τοῦ ἡγουμένου Χ" Σωφρονίου». Ἀνέρχεται εἰς γρ. 181.639,20. Ὁ Φιλιππουπόλεως Παῖσιος βεβαιοῖ ⁶⁾).

1) Κώδικος, σελ. 209.—2) Αὐτόθι, σελ. 263.—3) Αὐτόθι, σελ. 224. Ἐπὶ τοῦ χώρου ἀνηγέρθη ὑψηρέφες μέγαρον, ὅπερ καὶ νῦν σῶζεται, ἀγορασθὲν βραδύτερον ὑπὸ τῆς κοινότητος καὶ χρησιμεῦσαν ὡς οἰκοτροφεῖον τῶν Ζαριφείων διδασκαλείων τῶν ἀρρένων.—4) Αὐτόθι, σελ. 293.—5) Αὐτόθι, σελ. 326—27. Ἡ ἐκκλησία ἐν εἴδει μονῆς μετὰ κελλίων ἐκτίσθη ἔξω τοῦ χωρίου δυτικῶς. Ἦτο Βουλγαρικὴ ὡς καὶ τὸ χωρίον.—6) Αὐτόθι, σελ. 328—329.

1861 Ἰανουαρίου 25. «1860 Καταγραφή τῶν σφζομένων χρεῶν τῆς μονῆς Μολδάβας καὶ τῆς ἐκκλησίας Ἐραπόβου ἁγίας Κυριακῆς». Ἄνέρχονται εἰς 131.916 γρ. Ὁ Φιλ]πόλεως Παῖσιος βεβαιοῖ, Παῦλος Κούρτοβιτς 1).

§ 6. ε'.) Ἱστορικὰ ὑπομνήματα

1850 Μαρτίου 12. Κατ' ἐπιστολὰς τοῦ μητροπολίτου Νικηφόρου πρὸς τὸν ἅγιον Ἡρακλείας, Βογορίδην καὶ τὸν μέγαν λογοθέτην ἀγγέλλεται ὅτι συμμορία ληστῶν ὀνομαζομένων Ταχτζιογλάρ ἐκ τοῦ καζᾶ Καζανλικίου ἀνεφάνη εἰς τὸν καζᾶν Φιλιππουπόλεως καὶ συνέλαβεν ἐπὶ χριστιανοὺς ἐπανερχομένους ἐξ Ἀνατολῆς εἰς τὴν κώμην των Χατζιάρι δύο ὥρας μακρὰν αὐτῆς, τούτων δύο ἐφόνευσε καὶ τοὺς λοιποὺς ἐτραυμάτισεν ἀφαρπάσασα ἅμα καὶ 60 χιλ. γροσίων, ἰδίων τε καὶ ἀλλοτρίων. Εἰδοποιηθεὶς ὁ διοικητὴς ἀπέστειλε χωροφύλακας πρὸς καταδίωξιν: Παράκλησις τῶν πρὸς οὓς ἐπιστέλλονται, ὅπως κατασταθῇ ἀρμοδίως γνωστὸν τῇ ὑψηλῇ Πύλῃ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνισχυθῇ ἡ τοῦ καζᾶ χωροφυλακὴ, διότι ἡ νῦν εἶναι ἀνεπαρκὴς, καὶ ἐξασφαλισθῇ ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν κατοίκων ἀπὸ τῶν κακοποιῶν στοιχείων 2).

1850 Μαρτίου 14. «Πρὸς τὸν ἄρχοντα μέγαν Λογοθέτην» συγχαρητήρια γράμματα τοῦ τε μητροπολίτου Νικηφόρου καὶ τῆς κοινότητος ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ ἀγγελίᾳ ὅτι ὁ Σουλτᾶνος ἀπένειμεν εἰς τὴν πανευγενεστάτην σεβαστὴν μητέρα του καὶ εὐεργέτιδα τῆς κοινότητος τὸ παράσημον Ἰ φ τ ι χ ἄ ρ ν η σ ι α ν ἰ ἀδαμαντοκόλλητον. Ὑπογράφονται ὁ μητροπολίτης, 2 πρόκριτοι καὶ οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους 3).

1850 Μαρτίου 29. «Πρὸς τὸν αὐθέντην Βογορίδην» συγχαρητήρια γράμματα ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τῇ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀποστολῇ εἰς αὐτὸν ἀπεικονίσματος τῆς αὐτοκρατορικῆς μορφῆς του 4).

1858 Σεπτεμβρίου 19. Ὑπόμνημα τοῦ γραμματέως τῆς μητροπόλεως Κ. Πατερικοῦ Στενιμαχίτου περὶ τῆς μεγάλης τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου πλημμύρας τῆς 31ης Αὐγούστου 5).

1) Κώδικος, σελ. 330.—2) Παραρτήματος. σελ. 10. Τὸ χωρίον Χατζᾶρι κεῖται παρὰ τῷ Αἴμῳ· οἱ κάτοικοί του πάντες Βούλγαροι ἠσχολοῦντο περὶ τὸ ἀμπατζηλικὴ καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Ὄθεν καὶ ἀπεδήμουν δι' ἐμπορικοὺς λόγους.—3) Αὐτόθι, σελ. 8.—4) Αὐτόθι, σελ. 9.—5) Αὐτόθι, σελ. 255. Ἴδε κατωτέρω III, ἀρ. 25.

§ 7. στ') Διαθήκαι

1849 Ὀκτωβρίου 4. Ἰωάννου Λεύκη, Ἑλληνας Φιλιππουπολίτου ἐμπόρου, Ρώσου ὑπηκόου καὶ δημότου Ὀδησοῦ. Περιουσία χρηματική 70.000 γρ. Κληροδοτήματα εἰς τὸν ἀνεψιὸν του Ἡλίαν 40.000, εἰς τὴν ἐκκλησίαν Ὀδησοῦ τῆς Μεταμορφώσεως 1000, εἰς τὰς 7 ἐκκλησίας τῆς Φιλῆπόλεως 1750, εἰς τὸ νοσοκομεῖον 4000, εἰς τὴν κεντρικὴν σχολὴν 15.000, εἰς τὰ 7 μοναστήρια τῆς ἐπαρχίας 3500, εἰς τὸν μητροπολίτην 1000 καὶ εἰς μνημόσυνα καὶ ἐνταφιασμὸν 3700. Μάρτυρες περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ὑπογραφῆς τοῦ διαθέτου 12 πρόκριτοι 1). Ἐκπλήρωσις τῆς διαθήκης ὑπὸ τοῦ ἐκτελεστοῦ Νικολάου Χ" Βασιλείου τῇ 13 Μαΐου 1850.

1850 Ἰανουαρίου 1. Ἰωάννου Μάλτζιου, τοῦ ἐπιλεγομένου Πακέλ-πασά, ἑλληνας Φιλιππουπολίτου. Ἐτοιμὴ προἰξ τῆς ἀνηλικού θυγατρὸς του Ἑλένης καταγεγραμμένη ἀξίας 5426 $\frac{1}{2}$ γρ. Μάρτυρες 10 πρόκριτοι 2).

1851 Μαρτίου 17. Χ" Νένου Ραΐκου, Βουλγάρου ἐξηλληνισμένου καραμπατζῆ. Περιουσία χρηματικὴ 55.000 γρ. Κτηματικὴ ἐν Στάρα Ζαγόρα, ὅθεν κατήγετο, ἐν Δαμασκῶ καὶ Φιλιππουπόλει. Κληροδοτήματα εἰς ἐκκλησίας, μονάς, σχολεῖον, νοσοκομεῖον, φυλακὰς γρ. 3150. Πᾶσα ἡ περιουσία κατανέμεται μεταξὺ τῶν κληρονόμων του υἱῶν καὶ θυγατρὸς κινητῆ τε καὶ ἀκίνητος. Βεβαιουοῖσιν ὁ διαθέτης καὶ τὰ 3 τέκνα του, μαρτυροῦσι 7 κληρικοί, οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους, 5 πρόκριτοι καὶ 3 πρωτομαῖστορες.—Ἡ διαθήκη μεταβάλλεται τῇ 17 Νοεμβρίου 1851 τῶν κληροδοτημάτων παραμενόντων σχεδὸν τῶν αὐτῶν. Ἡ κτηματικὴ περιουσία πωλεῖται προφανῶς εἰκονικῶς εἰς τοὺς υἱοὺς 3). Ὡσαύτως μεταβάλλεται τῇ 10 Μαρτίου 1852, ἐλαττωμένης τῆς χρηματικῆς οὐσίας εἰς 26.650.

1851 Μαΐου 13. Εὐφροσύνης Ἀναστασίου Μουρούζη, Ἑλληνίδος Φιλιππουπολίτιδος. Περιουσία χρηματικὴ 4225, ἐξ ὧν 1300 εἰς τὰ σχολεῖα, ἐκκλησίας, ἱερεῖς, νοσοκομεῖον, τὰ δὲ λοιπὰ καὶ τιμαλφὴ ἀντικείμενα εἰς συγγενεῖς καταλείπονται. Βεβαίῳ ἡ διαθέτης, μαρτυροῦσι 4 κληρικοί, 7 λαϊκοί, Σφραγίς μαχαλᾶ 4).

1) Κώδικος, σ. 2—3 καὶ 12.—2) Αὐτόθι, σελ. 4—6.—3) Αὐτόθι σελ. 34—35 καὶ 48 καὶ 54. Ὁ διαθέτης διετέλεσε πρωτομαῖστων τῶν ἀμπατζῆδων (1835—1839). Ἴδε, ἀρχεῖα, σελ. 171, Ἐθνακτικὸν λαογρ. ἀρχεῖον τόμ. Γ'. 1936—37.—4) Αὐτόθι, σελ. 123.

1851 Ὀκτωβρίου 10. Ραλλοῦς Μανουὴλ Φώτογλου, Ἑλληνίδος Φιλιππούπολιτιδος ἐξ οἰκογενείας καραμπατζήδων παλαιᾶς. Κτηματικὴ περιουσία καὶ κινητὰ ἀντικείμενα διατιθεμένη εἰς συγγενεῖς καὶ 650 γρ. εἰς ἐκκλησίας. Βεβαιοῖ ἢ διαθέτις καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς Θεοφανῶ Κοτσιάσοβιτζ, μαρτυροῦσι 3 ἱερεῖς καὶ 5 πρόκριτοι¹⁾. Ὁ Φίλιππουπόλεως Χρῦσανθος ἐπιβεβαιοῖ.

1852 Ἀπριλίου 28. Ἑλένης παραμάννας τοῦ μακαρίτου Φιλιππουπόλεως Νικηφόρου, Ἑλληνίδος Φιλιππουπολιτιδος. Περιουσία χρηματικὴ 7.900 διατιθεμένη εἰς ἐκκλησίας, μονὰς, ἱερεῖς, σχολεῖα, ὄρφανά, νοσοκομεῖον καὶ ἔξοδα κηδείας καὶ μνημοσύνων. Τὰ οἰκιακὰ σκεύη καὶ ἀντικείμενα εἰς συγγενεῖς. Βεβαιοῖ ἢ διαθέτις διὰ τῆς σφραγίδος τῆς, μάρτυρες 3 πρόκριτοι²⁾.

1853 Ὀκτωβρίου 26. Ἡλία Δημήτρωφ, Βουλγάρου οἰνοπώλου ἐν Καρσί ἀκᾶ. Περιουσία ἐν ἐργαστήριον ἀξίας 3000 γρ. πωληθὲν διὰ τὴν γυναῖκά του, μαρτυροῦσι 2 Βούλγαροι ἱερεῖς τοῦ Καρσί ἀκᾶ, 5 Βούλγαροι Καρσιακαλῆδες καὶ 3 πρόκριτοι. Δύο σφραγίδες τῆς συν-οικίας³⁾.

1853 Νοεμβρίου 9. Συγκέλλου Σεραφεῖμ ἱερομονάχου, Ἕλληνας. Περιουσία χρηματικὴ 7.000 γρ., ἐξ ὧν διατίθενται 1725 εἰς ἐκκλησίας, μονὰς κτλ. τὰ δὲ λοιπὰ εἰς συγγενεῖς του. Μάρτυρες 8 κληρικοί⁴⁾. Ἐξεκαθαρίσθησαν 15.373 γρ.

1854 Μαρτίου 16. Γεωργίου Τζογκότζη ἀπὸ Παρατζιλάρ, Βουλγάρου γαιοκτήμονος, πλουσίου⁵⁾.

1854 Ἀπριλίου 29. Τότου Ἰβάν Τασατμάν ἀπὸ Καλοφέρου, Βουλγάρου⁶⁾.

1854 Μαΐου 5. Ἀνθίμου ἀρχιδιακόνου. Χρηματικὴ περιουσία εἰς ὁμολογίας 17.227 γρ. Χρέη 15.050 γρ. ἐξ ὧν 8.500 πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν σχολὴν καὶ τὴν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν αὐτῶν τὰ ὑπόλοιπα τῶν ὁμολογιῶν καὶ τὰ μετρητὰ ἐν ὄλῳ 6.350 γρ. διατίθενται εἰς ἐκκλησίας, ἱερεῖς, κηδεῖαν, μνημόσυνα πλὴν 2.000 προορισθέντων διὰ τὴν ἀδελφὴν του Σοφίαν καὶ τὸν ἀνεψιὸν του Γεώργιον, ἃν ἐμφανισθῶσιν ὀψέποτε Ἡ κτηματικὴ του περιουσία διατίθεται ὡς ἑξῆς: Τὸ εἰς Βοδενᾶ ἀμπέλιον 20 στρεμμάτων εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Κηρύκου Βοδενῶν μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἀδελφῆς του Μα-

1) Κώδικος, σελ. 45—46.—2) Αὐτόθι, σελ. 58—59.—3) Αὐτόθι, σελ. 86.—4) Αὐτόθι, σελ. 88—89. Ἡ διανομὴ 20 Ἀπριλίου 1858, σελ. 242 καὶ 260.—5) Αὐτόθι, σελ. 95—96.—6) Αὐτόθι, σελ. 98. Πρὸκειμένου περὶ τῶν Βουλγάρων διαθετῶν τῆς ἐπαρχίας, πλὴν τῶν Φιλιππουπολιτῶν περιορίζομαι εἰς τὴν ἀπλὴν ἀναγραφὴν αὐτῶν, διότι δὲν ἐνδιαφέρουσιν ἡμῖν

καρίας καρπουμένης αὐτὸ ἐπὶ ζωῆς ἐκ τῶν δύο κιρχανάδων-βαφείων ἐν Φιλιππουπόλει πωλουμένων τοῦ μὲν τὰ χρήματα ὠρίσθη νὰ διατεθῶσιν εἰς τὰ τέσσαρα σχολεῖα, ἦτοι τὸ Ἑλληνικόν, τὸ Βουλγαρικόν, τὸ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τὸ Παρθεναγωγεῖον, τοῦ δὲ εἰς πτωχοῦς, ὄρφανὰ καὶ τὸ νοσοκομεῖον· ὁ ἐν Ἀχματόβω ἀλευρόμυλος ὀκτώ πετρῶν μετὰ τοῦ παρακειμένου ἀμπελώνος καὶ λαχανοκήπου ἐπωλήθη, προφανῶς εἰκονικῶς, (ἐδωρήθη) τῇ ἀδελφῇ του Μηλιᾶ, ὁ δὲ ἐν Στενιμάχῳ ἀμπελῶν τῷ ἀνεψιῷ του Γεωργίῳ Σταύρου. Τόπος σφραγίδος «ἀρχιδιάκονος Ἀνθιμος ἰδίᾳ μου χειρὶ ὑπέγραψα», μάρτυρες δύο κληρικοὶ καὶ εἷς πρόκριτος¹⁾.

1854 Νοεμβρίου 24. Στοῖτζου Ἰωάννου, Βουλγάρου κατοίκου Φιλιππουπόλεως, γεωργοῦ. Χρηματικὴ περιουσία 2.668 καὶ οἰκιακὰ σκεύη καὶ ὄσπρια. Κληροδοτοῦνται τῷ εἰῷ του καὶ τῇ γυναικὶ του²⁾.

1854 Νοεμβρίου 26. Δημητρίου Μήτου, Βουλγάρου. Ἡ οἰκία του καὶ ὁ λαχανοκήπος του διατίθενται εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του³⁾.

1854 Δεκεμβρίου 7. Ἑλένης, ἀδελφῆς Νικοδήμου ἀρχιμανδρίτου, ἡγουμένου τῆς μονῆς των ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης, Φιλιππουπολίτιδος. Τὸ ἐκ τῶν πωληθησομένων κοσμημάτων της ποσὸν ἀνερχόμενον εἰς 1.400 γρ. διατίθεται εἰς ἐκκλησίας, μοναστήρια, ἅγιον τάφον, Ἑλλ. σχολεῖον καὶ νοσοκομεῖον, τὰ δὲ ἐπιπλα, σκεύη, ἱματισμός, ὡς καὶ τὰ πράγματα τῆς ἀποθανούσης θυγατρὸς της Μαρίκας, κληροδοτοῦνται εἰς τὴν θετὴν θυγατέρα της Θεοφανῶ, σύζυγον τοῦ γούναρη Χ΄ Κάλτσιου, ὅστις ὀφείλει νὰ δαπανήσῃ διὰ τὴν κηδεῖαν της καὶ τὰ μνημόσυνά της, καθὼς τὴν διέτρεφεν ἐπὶ ζωῆς παραχωρήσασαν αὐτῷ δι' (εἰκονικῆς) πωλήσεως τὸ ὄσπίτιον της, ἐν ᾧ κατῴκει, τό τε παλαιὸν καὶ νεώτερον μέρος. Ὑπογράφονται: ἡ διαθέτις Ἑλένη σύζυγος Χ΄ Πέτρου ὡς ἀγράμματος διὰ τοῦ πνευματικοῦ της πατρὸς Ἀγιοπαυλίτου Ἰακώβου, καὶ ὡς μάρτυρες ὁ Λεύκης Ἰλαρίων καὶ ὁ σακελλάριος Θεόφιλος ἱερεὺς⁴⁾.

1) Κώδικος, σελ. 100—101.—2) Αὐτόθ., σελ. 112—113.—3) Αὐτόθι, σελ. 114—115. Πιθανῶς ὁ διαθέτης ἦτο ἐξηλληνισμένος, διότι ἡ συνοικία Κιουτσούκ Λαούτ (ἐν τῷ νέῳ Μαχαλά), ἐν ἣ εὑρίσκετο ἡ οἰκία του καὶ κατῴκει, ἦτο Ἑλληνική. Ἄλλως τε πολλοὶ τῶν κηπουρῶν καὶ λαχανοπωλῶν (μπαχτσεβάνηδων καὶ ζαρζαβατοῆδων) τῶν ἐγκαταστάτων εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν πρώτων δεκαετηρίδων καὶ πρότερον ἐξηλληνίσθησαν διαφυλάξαντες μόνον τὰ βουλγαρικά των κύρια ὀνόματα καὶ τὰ ἐπώνυμα.—4) Αὐτόθι, σελ. 116—117. Ὁ μνημονευόμενος γαμβρὸς της εἶναι ὁ παροιμιώδης καταστάς ἐπὶ τοκογλυφίᾳ καὶ φυλαργυρίᾳ Βούλγαρος, ὅστις τρεῖς γυναῖκας ἔλαβε, πάσας Ἑλληνίδας καὶ κατ' οἶκον εἶχε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

1855 Ἰανουαρίου 10. Ἐλένης Πέτρου Παπασσαοῦλ Ἑλληνίδος Φιλιππουπολίτιδος. Ἡ χρηματικὴ τῆς περιουσία εἰς ὁμολογίας 17.000 γρ. πλὴν 350 δι' ἐκκλησίας κτλ. κληροδοτεῖται εἰς τὴν θυγατέρα τῆς καὶ τὴν ἔγγονον, ὡσαύτως καὶ ἡ κτηματικὴ τῆς μετὰ τῶν σκευῶν, ἐπίπλων, ἱματισμοῦ καὶ κοσμημάτων. Μάρτυρες 3 κληρικοὶ καὶ οἱ 2 διορισθέντες παρὰ τῆς διαθέτιδος πρόκριτοι ¹⁾).

1855 Μαρτίου 1. Στόγιου Δήμου ἀπὸ χωρίου Ἀχλάν Βουλγάρου, ἀγροκτηματίου. Ἡ μεγάλη κτηματικὴ του περιουσία διατίθεται εἰς τοὺς υἱοὺς καὶ θυγατέρας του ²⁾).

1855 Ἀπριλίου 10. Κωνσταντίνου Χ' Γεωργίου βαφέως, Ἕλληνας Φιλιππουπολίτου. Ἡ διαθήκη ἐγένετο προφορικὴ πρὸ 4 μαρτύρων ὑπογραφομένων μετὰ δύο σφραγίδων τοῦ μαχαλά, συνυπογράφονται καὶ οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους ³⁾).

1855 Ἰουνίου 1. Ἀναστασίου Γεωργίου Τζιάτζιου, Ἕλληνας Στενιμαχίτου. Ἡ χρηματικὴ του περιουσία ἀνερχομένη εἰς 48.900 γρ. καὶ ἡ κτηματικὴ του εἰς πολλὰ ἀστικά καὶ ἀγροτικά κτήματα ἐν Στενιμάχῳ καὶ Παζαρτζικίῳ, ὅπου εἰργάζετο, διατίθεται εἰς τοὺς πολλοὺς υἱοὺς καὶ θυγατέρας του. Ὑπογράφονται ὁ διαθέτης καὶ 2 κληρικοὶ μάρτυρες ⁴⁾. Μεταβάλλεται τῷ 1859 Σεπτεμβρίου 20.

1855 Ἰουλίου 8. Γκάνας Γρήγιοβιτς, Βουλγαρίδος κατοίκου προαστείου Μαρασίου ⁵⁾. Ἀλλαγὴ τῆς ἀπὸ 30 Μαρτίου.

1855 Μαΐου 1. Ἀρχιμανδρίτου Βενεδίκτου ἱερομονάχου ἐκ Σοφολίου, ταξειδιώτου Ἰβηρίτου. Ἡ χρηματικὴ του περιουσία γρ. 4.030 διατίθεται εἰς ἱερεῖς, μοναστήρια καὶ ἀδελφοὺς-ἀδελφάς καὶ εἰς τὴν κηδερίαν του· ἡ βιβλιοθήκη του εἰς τὴν Ἑλλ. σχολὴν Στενιμάχου, τὰ ἄμφιά του εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς πατρίδος του, εἰς τὴν μονὴν Ἰβήρων διάφορα λείψανα ἀγίων καὶ ἀργυροῦς σταυροῦς, τὸ ἐν Στενιμάχῳ ἀμπέλιόν του, φορέματα, ἔπιπλα, σκεύη καὶ ὅ,τι ἄλλο τῇ Ἀθανασίᾳ Δημητρίου ἐξ Αἴνου ἐπὶ 16 ἔτη ἀμίθως ὑπηρετησάση καὶ γηροκομησάση αὐτόν. Ἔπεται κατάλογος τῶν κτημάτων καὶ λοιπῶν ἐπίπλων καὶ σκευῶν. «Ὁ ταπεινὸς καὶ ἀμαρτωλὸς ἀρχιμανδρίτης καὶ ἐν ἱερομονάχοις Βενέδικτος ἀναγνοὺς τὴν διαθήκην καὶ ἀρέσας πάντα τὰ γεγραμμένα ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ καὶ σφραγίδι καὶ ἰσχύειν αὐτὴν κελεύω καὶ βούλομαι». Ἐπίτροποι 3, Μάρτυρες 5 κληρικοὶ καὶ λαϊκοί ⁶⁾).

1) Κώδικος, σελ. 104.—2) Αὐτόθι, σελ. 126—127.—3) Αὐτόθι, σελ. 132—133.—4) Αὐτόθι, σελ. 137—138 καὶ 285—286.—5) Αὐτόθι σελ. 140—141 καὶ 184—185.—6) Αὐτόθι, σελ. 146—147. Ὁ ἀρχιμανδρίτης διέμεινεν ἐν τῷ μετοχιῷ τῆς μονῆς Ἰβήρων ἐν Στενιμάχῳ : Τὸ Σ ο φ ὀ λ ι ο ν ὑποθέτω ὅτι εἶναι τὸ ἐν τῇ

1855 Ἰουλίου 13. Ζωῆς Θεοδώρου Τζεβίζογλου Φιλιππουπολίτιδος Ἑλληνίδος. Ἡ χρηματικὴ τῆς περιουσία ἐκ γρ. 7.050 καὶ ἡ κτηματικὴ τῆς διατίθεται εἰς τὰ τέκνα τῆς. Ὑπογράφονται ἡ διαθέτις, μάρτυρες ὁ μουκτάρης τῆς συνοικίας, εἷς ἱερεὺς καὶ εἷς λαϊκὸς¹⁾).

1855 Ἰουλίου 26. Ζωῆς Χ' Στόγιου, Φιλιππουπολίτιδος Ἑλληνίδος. Ἡ χρηματικὴ τῆς περιουσία ἐκ γρ. 1800 διατίθεται εἰς ἐκκλησίας, Ἑλλ. σχολεῖον, νοσοκομεῖον, τὰ δὲ ἔπιπλα, σκευὴ, ἱματισμὸς, κοσμήματα καὶ λοιπὰ εἰς διαφόρους. Ὑπογράφεται ἡ διαθέτις ὡς ἀγράμματος διὰ τοῦ Κ. Πατερικοῦ, μάρτυρες 3 πρόκριτοι²⁾).

1855 Νοεμβρίου 7. Βέλίου Θεοδώρου ἀμπατζῆ, ἐξηλληνισμένου Βουλγάρου. Ἡ χρηματικὴ τῆς περιουσία ἐκ γρ. 1895 διατίθεται εἰς συγγενεῖς τοῦ καὶ εἰς εὐαγῆ ἰδρύματα. Ὑπογράφεται ὁ διαθέτης, βεβαιοῖ ὁ ἀρχιδιάκονος Ἰγνάτιος³⁾).

1855 Μαΐου 31. Νικολίνας, Φιλιππουπολίτιδος Ἑλληνίδος. Ἡ περιουσία τῆς οἰκιακὰ πράγματα, σκευὴ κλπ. διατίθεται εἰς τὴν θυγατέρα τῆς Μαρῖαν. Ἡ διαθέτις ὡς ἀγράμματος ὑπογράφεται διὰ τοῦ ἱερέως Ἀθανασίου, μάρτυρες 10 λαϊκοί⁴⁾).

1855 Δεκεμβρίου 15. Ἰωάννου Μάλτζιου, τοῦ ἐπιλεγμένου Πακὲλ-πασιᾶ, Ἑλληνοσ Φιλιππουπολίτου. Κτηματικὴ καὶ χρηματικὴ περιουσία ἐκ 36.710 γρ. πλὴν 750 γρ. διατιθεμένων εἰς εὐαγῆ ἰδρύματα καὶ 5.000 εἰς χρέη διατίθεται εἰς τὰ 7 τέκνα τοῦ. Βεβαιοῖ ὁ διαθέτης καὶ τὰ τέκνα τοῦ, μάρτυρες 4 ἱερεῖς, 4 πρωτομαῖστορες καὶ 4 πολῖται⁵⁾).

1856 Ἰανουαρίου 10 Ἄννης Χ' Ἀναστασίου Σταυριτζαίνης, Ἑλληνίδος Φιλιππουπολίτιδος. Ἡ χρηματικὴ τῆς περιουσία εἰς τιμαλφῆ κοσμήματα καὶ ὁμολογίας ἐκ γρ. 30.800 διατίθεται: 6.200 εἰς ἐκκλησίας, μονὰς, σχολεῖα, ἱερεῖς κτλ. τὰ δὲ λοιπὰ εἰς τὰ τρία τέκνα τῆς. Ἡ διαθέτις ὡς ἀγράμματος ὑπογράφεται διὰ τοῦ Κ. Πατερικοῦ, μάρτυρες 4 ἱερεῖς, 4 πρωτομαῖστορες, 6 πρόκριτοι⁶⁾).

νοτιῶ Θράκη Σ ο υ φ λ ῖ. Περί τῆς ἀρχῆς τοῦ τοπωνυμίου ἴδε Δ. Ι. Γ ε ω ρ γ α κ ᾶ, Ἀρχεῖον λαογρ. θρακ. θησαυροῦ, τόμ. Β', ἔτ. 1935—36, σελ. 97—104. Ἐν τῇ ἐπιστημονικωτάτῃ μελέτῃ δεν μνημονεύεται ἡ ἐκ τῆς λέξεως Σ ο φ ὀ λ ῖ ο ν ἔτυμολογία τοῦ Σ ο υ φ λ ῖ, γενομένου ὑπὸ τῶν Τούρκων.

1) Κώδικος, σελ. 148.—2) Αὐτόθι, σελ. 149.—3) Αὐτόθι, σελ. 154.—4) Αὐτόθι, σελ. 158.—5) Αὐτόθι, σελ. 163—164. Ἴδε καὶ προγενεστέρα διαθήκην τοῦ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1850.—6) Αὐτόθι, σελ. 171—172. Ἡ διαθέτις ἦτο σύζυγος τοῦ Σταυριτζα Μήτσου Καρπουζάκογλου, πρωτομαῖστορος τῶν ἀμπατζήδων (1821—23 καὶ 1829—32). Ἴδε Μ υ ρ τ. Ἀ π ο σ τ ο λ ῖ δ ο υ, τὰ ἀρχεῖα τῶν ἀμπατζήδων, Ἀρχεῖον θρακ. λαογρ. θησ. τόμ. Γ' 1936—37, σελ. 171, καὶ θυγάτηρ τοῦ ὡσαύτως πρωτομαῖστορος Χατζῆ Ἀναστάσι (1772—1797).

1856 Μαΐου 29. Χ'' Θεοδοσίου Χ'' Μίλκογλου ἐκ Χάσκιοῦ, Βουλγάρου ἑλληνίζοντος. Ἡ χρηματικὴ του περιουσία ἐκ γρ. 40.000 διατίθεται, πλὴν 9 200 διατιθεμένων εἰς τὰ σχολεῖα Χάσκιοῦ καὶ Φιλιππουπόλεως, εἰς ἐκκλησίας, μονὰς, ἱερεῖς, νοσοκομεῖον, εἰς τὰς θυγατέρας του καὶ ἐγγόνους καὶ τὴν σύζυγόν του Ἰλαρίαν, εἰς ἣν καὶ εἰκονικῶς ἐπώλησε πάντα τὰ ἀστικά καὶ ἀγροτικά κτήματά του. Ὑπογράφονται ὁ διαθέτης, 3 ἱερεῖς, 6 πρόκριτοι ὡς μάρτυρες 1).

1856 Νοεμβρίου 22. Σμαράγδας Βελίου, Ἑλληνίδος Φιλιππουπολίτιδος. Ἡ περιουσία της ἐξ 8 000 γροσίων διατίθεται εἰς τὰ τέκνα της. Ἡ διαθέτις ὡς ἀγράμματος ὑπογράφεται διὰ τοῦ Νικολ. Χριστοδοῦλου, μάρτυρες 4 ἱερεῖς καὶ 2 πρόκριτοι 2).

1856 Νοεμβρίου 29. Ζωῆς, Ἑλληνίδος, συζύγου Γεωργίου Ἀχτζῆ. Τὸ ὀσπίτιόν της καὶ τὰ σκεύη, ἔπιπλα καὶ λοιπὰ οἰκιακὰ διατίθενται εἰς τὰ τέκνα της. Ἡ διαθέτις ὡς ἀγράμματος ὑπογράφεται διὰ τοῦ Πατερικοῦ, μάρτυρες 6 3).

1857 Μαρτίου 16. Ἐλέγκως θυγατρὸς Ἀθανασίου Δολαπτζῆ καὶ συζύγου Δημητρίου Μπιρτζῆ, Ἑλληνίδος. Ἡ περιουσία της εἰς κοσμήματα καὶ οἰκιακὰ διατίθεται εἰς τὴν θυγατέρα της. Ἡ διαθέτις ὑπογράφεται διὰ τοῦ πνευματικοῦ της ἀγιοπαυλίτου Ἰακώβου, μάρτυρες 10 ἐν οἷς καὶ ὁ μουκτάρης τῆς συνοικίας 4).

1857 Ἰουλίου 5. Κατίγκως Ἰωάννου, Ἑλληνίδος Φιλιππουπολίτιδος. Ἄπασα ἡ χρηματικὴ καὶ κτηματικὴ της περιουσία καὶ τὰ οἰκιακὰ σκεύη, ἔπιπλα καὶ λοιπὰ διατίθενται εἰς τὰς θυγατέρας της. Ἡ διαθέτις ὑπογράφεται διὰ τοῦ Κοτζιάσοβιτζ, 2 μάρτυρες καὶ ὁ ἐπίσκοπος Λεύκης Ἰλαρίων βεβαιοῖ 5).

1857 Σεπτεμβρίου 18. Σάββα Ἀνδρέοβιτζ, Σέρβου 6). Μάρτυρες 7 ἱερεῖς καὶ πρόκριτοι.

1857 Ὀκτωβρίου 1. Μαρίκας συζύγου Ράδη Βουλγάρου, Ἑλληνίδος. Τὸ ὀσπίτιόν της καὶ τὰ οἰκιακὰ διατίθενται εἰς τὴν παρακόρην της Ἐλισάβη. Ὑπογράφεται διὰ τοῦ Βασιλ. Γεωργίου, μάρτυρες 5 ἐν οἷς ὁ μιλέτ βεκίλης καὶ ὁ μουκτάρης τῆς συνοικίας 7).

1857 Ἰουνίου 27. Ἀργυρίου Πολυζῶη, Στενιμαχίτου Ἑλληνας. Ἄπασα ἡ κτηματικὴ της περιουσία καὶ τὰ οἰκιακὰ σκεύη καὶ λοιπὰ διατίθενται εἰς τοὺς ἀνεψιούς του. Ὑπογράφονται ὁ διαθέτης, 8 μάρ-

1) Κώδικος, σελ. 189—190.—2) Αὐτόθι, σελ. 210—211.—3) Αὐτόθι, 211—212.—4) Αὐτόθι, σελ. 220—221.—5) Αὐτόθι, σελ. 229—230.—6) Αὐτόθι, σελ. 231.—7) Αὐτόθι, σελ. 232.

τυρες Στενιμαχίται (ἐξ Ἀμπελίνου), βεβαιοὶ δὲ τὸ γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν ὁ ἐπίτροπος ἁγίου Φιλιππόλεως ἐπίσκοπος Λεύκης¹⁾.

1857 Ὀκτωβρίου 26. Χ" Θεοδοσίου Χ" Μίλκωφ ἐν Χάσκιοῖ, Βουλγάρου. Ἡ διαθήκη εἶναι δευτέρα καὶ τελευταία, ὡς ἡ πρώτη ἀφαιρουμένων τῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἰδρύματα κληροδοτημάτων. Ἐπιβεβαιοὶ ὁ Φιλιππουπόλεως Παῖσιος²⁾. Συνετάχθη ἡ διαθήκη ἐν Χάσκιοῖ.

1858 Ἀπριλίου 8. Παπᾶ Ἀναστασίου, ἱερέως Ἑλληνοσ. Ὅλη ἡ μεγάλη κτηματικὴ του περιουσία ἐν τε τῇ πατρίδι του (ποίᾳ;) καὶ ἐν Περιστερᾷ διατίθεται εἰς τὸν υἱὸν του καὶ τὰς τέσσαρας θυγατέρας. Ὑπογράφεται ὁ διαθέτης, μάρτυρες δὲ 1 ἱερεὺς, ἕτεροι ἐκ Περιστερᾶς καὶ 2 πρόκριτοι Φιλιππουπολίται³⁾.

1859 Φεβρουαρίου 26, Θεοδῶρ Πάντωφ Βουλγάρου ἐν Κοπριφστιτίση⁴⁾. Συνετάχθη ἡ διαθήκη ἐν Κοπριφστιτίση.

1859 Φεβρουαρίου 24 Ἀθανασίου Νικολάου Σιλτζόβαλη, Ἑλληνοσ Φιλιππουπολίτου. Ἡ χρηματικὴ του περιουσία ἐξ 29.700 γρ. διατίθεται εἰς τὰ τέκνα του πλὴν 2.700 διατιθεμένων εἰς ἐκκλησίας, τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ νοσοκομεῖον, ὡσαύτως καὶ ἡ κτηματικὴ του (ἀστική) διανέμεται εἰς τὰ τέκνα του. Ὑπογράφονται ὁ διαθέτης, 1 ἱερεὺς καὶ 4 πρόκριτοι ὡς μάρτυρες. Ὁ Φιλιππουπόλεως Παῖσιος ἐπικυροῖ⁵⁾.

1859 Αὐγούστου 10. Χ" Σταύρου Δάνη Στενιμαχίτου Ἑλληνοσ. Ἡ χρηματικὴ του περιουσία ἐκ 35.000 γρ. καὶ ἡ κτηματικὴ του ἱκανῆ διατίθενται εἰς τὸν υἱὸν του καὶ τὴν σύζυγον. Ὑπογράφονται ὁ διαθέτης, 1 ἱερεὺς καὶ 3 πρόκριτοι Στενιμαχίται. Συνετάχθη ἡ διαθήκη ἐν Στενιμάχω⁶⁾.

1859 Δεκεμβρίου 9. Ἰωάννου Βάτζιου Ἀμπελινιώτου Ἑλληνοσ. Ἡ κτηματικὴ του περιουσία διατίθεται εἰς τοὺς υἱοὺς του. Μάρτυρες 14 ἐκ Στενιμάχου⁷⁾.

1860 Φεβρουαρίου 3. Μαρίκας θυγατρὸς Κλαδάκι. Ἡ χρηματικὴ

1) Κώδικος, σελ. 236—237.—2) Αὐτόθι, σελ. 306—307. Ὁ Μίλκογλου ἄρτι ἐπανελθὼν εἰς τὸν ἔθνισμόν του ἐγένετο Μίλκωφ καὶ συντάσσει τὴν δευτέραν διαθήκην βουλγαριστί, ἣτις καταγράφεται ἐν τῷ κώδικι δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀρχιερατεύοντος τοῦ βουλγαρίζοντος Παΐσιου. Ἡ πρώτη διαθήκη εἶναι ἀπὸ 29 Μαΐου, 1856.—3) Αὐτόθι, σελ. 240.—4) Αὐτόθι σελ. 267—268. Ἡ διαθήκη συνετάχθη βουλγαριστί ἐν Κοπριφστιτίση καὶ κατεγράφη βουλγαριστί ἐν τῷ κώδικι. Εἶναι τὸ πρῶτον ἐν τῇ Βουλγαρικῇ γλώσση καταχωριζόμενον ἐν τῷ κώδικι πρὸς τῷ ἀπὸ 26 Ὀκτωβρίου 1857 καταχωρισθέντι δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων. Οὕτω ὁ Ἰωαννίτης ἅγιος Παῖσιος ἄρχεται ἐκβουλγαρίζων τὴν Ἑλληνικὴν μητρόπολιν δουλεύων τῷ Μαμωνᾷ.—5) Αὐτόθι, σελ. 272—273.—6) Αὐτόθι, σελ. 283.—7) Ἡ διάθεσις ἐγένετο προφορικῆ πρὸ τῶν μαρτύρων συνταχθέντος τοῦ σχετικοῦ πρωτοκόλλου.

της περιουσία εκ 30.000 γρ. διατίθεται μετὰ τὴν πληρωμὴν χρέους ἐξ 11.000 γρ. ὡς ἐξῆς: 7.000 εἰς τὸν ἀδελφόν, 4.000 εἰς κηδεῖαν καὶ μνημόσυνα καὶ τὰ ὑπόλοιπα εἰς ἐκκλησίας, μοναστήρια, ἱερεῖς, σχολεῖα, νοσοκομεῖον, τὰ δὲ οἰκιακὰ σκεύη καὶ ἔπιπλα ἐκποιούμενα εἰς τοὺς πτωχοὺς. Ἡ διαθέτις ὑπογράφεται ὡς ἀγράμματος διὰ τοῦ Χ' Πέτρου, ὡς μάρτυρες δὲ 7 πρόκριτοι Ὁ Φιλιππουπόλεως Παῖσιος βεβαιοῖ¹⁾). Ἡ διαθήκη μεταβάλλεται τῇ 26 Ἀπριλίου 1860, ἡ περιουσία ἀνέρχεται εἰς 20.400 πληρωθέντος τοῦ χρέους ὑπὸ τῆς διαθέτιδος.

1860 Ἀπριλίου 24. Κωνσταντίνου Ἰωάννου Κιουτσουκτζόκογλου, Ἕλληνας ἐκ Στενιμάχου. Ἡ χρηματικὴ φου περιουσία εκ 30.000 γρ. καὶ ἡ κτηματικὴ του διατίθενται εἰς συγγενεῖς, τὰ δὲ οἰκιακὰ του πράγματα εἰς χήρας καὶ ὀρφανὰ, βεβαιοῖ ὁ διαθέτης, μαρτυροῦσι 7 πολῖται καὶ ὁ ρεφερενδάριος ἱερεὺς²⁾). Ἐπικυροῖ ὁ μητροπολίτης.

1860 Ἰουνίου 15. Χ' Γιάγκου Δημητρίου Καλότζη, Ἀμπελιωῦτου Ἕλληνας. Ὁλὴ ἡ κτηματικὴ του περιουσία καὶ τὰ οἰκιακὰ διατίθενται εἰς τὴν θυγατέρα καὶ τὴν σύζυγόν του, ὀλίγα δὲ χρήματα εἰς τοὺς ἀδελφούς του καὶ τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του. Βεβαιοῖ ὁ διαθέτης, μαρτυροῦσι 5 πρόκριτοι Στενιμαχίται καὶ ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος ἐν Στενιμάχῳ³⁾).

1861 Ἰουνίου 29. Μαρίας Θεοδώρου Φιλιππουπολίτιδος Ἕλληνίδος. Ἡ κτηματικὴ της περιουσία διατίθεται εἰς τὰ τέκνα της. Ὑπογράφεται ἡ διαθέτις διὰ τοῦ Ἀναστασίου Μάρκου, 4 μάρτυρες, ὁ Φιλιππουπόλεως ἐπικυροῖ⁴⁾).

1861 Μαρτίου 2. Κρίστο Σωτήρωφ Βουλγάρου⁵⁾). Ὁ Φιλιππουπόλεως Παῖσιος ἐπικυροῖ τὸ γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν.

1860 Νοεμβρίου 29. Πέγιου Γεωργίου, πρωτομαῖστορος τῶν γουναράδων καὶ προκρίτου Φιλιππουπολίτου, Βουλγάρου ἐξηλληνισμένου. Ἐκ τῆς χρηματικῆς του περιουσίας διατίθενται 500 τῷ ἀρχιερεῖ, 500 τοῖς ἱερεῦσι, 1000 τῷ Ἑλλ. σχολεῖῳ, 1000 τῷ νοσοκομείῳ, 1500 τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, 1000 τῇ τῆς ἀγίας Κυριακῆς, 1000 τῷ ρουφετίῳ τῶν γουναράδων, εἰς τὰς λοιπὰς ἐξ ἐκκλη-

1) Κώδικος, σελ. 298—299 καὶ 309. Ἡ διαθέτις ὑπογράφεται Μαρίκα Μλάδεν, ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι ὁ σύζυγός της ἦτο Βούλγαρος, αὐτὴ δὲ παρέμεινεν Ἕλληνις.—
2) Αὐτόθι σελ. 307—303.—3) Αὐτόθι, σελ. 314—315.—4) Αὐτόθι, σελ. 332—333.—5) Αὐτόθι, σελ. 334. Ἡ διαθήκη καταγράφεται βουλγαριστὶ ἐν τῷ κώδικι. Ἡ Φιλιππούπολις ὀνομάζεται ἐν αὐτῇ Πλόβδηφ. Εἶναι αὐτὴ ἡ δευτέρα ἐν τῷ κώδικι βουλγαριστὶ γεγραμμένη πρὸς τῇ δι' Ἑλληνικῶν γραμμάτων βουλγαρικῇ ἐκ Χάσκοι. Ὁ ἐπικυρῶν αὐτὴν μητροπολίτης Παῖσιος ἦτο ἤδη καθηρημένος ἐκλεγέντος ἀντ' αὐτοῦ τοῦ ἀπὸ Ξάνθης Παναρέτου.

σίας 1200 καὶ 200 εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Καρσί ἀκᾶ. Εἰς τὸ Βουλγαρικὸν δὲ σχολεῖον τῆς Φιλιππουπόλεως ἔν ἐργαστήριον ἔν Καρσί ἀκᾶ. Ὡσαύτως 20.000 τῆ συζύγῳ του Μαριώρα, 10.000 τῆ θυγατρὶ του Ἑλέγκῳ Χ' Γεωργίου, ἣτις καὶ δεόντως ἐπροικίσθη, τὰ δὲ ἀστικά καὶ ἀγροτικά του κτήματα (μαγαζεῖα, ἐργαστήρια, μύλοι, ὄντάδες, μπαχτσέδες, ἀμπέλια) εἰς τοὺς τρεῖς υἱοὺς του Γιάγκον, Κωστάκην καὶ Χαρίλαον καὶ ἡ οἰκία του μετὰ τῶν ἐπίπλων καὶ λοιπῶν εἰς τοὺς δύο τελευταίους υἱοὺς του. Ὑπογράφεται ὁ διαθέτης καὶ μαρτυροῦσιν ὁ πρωτομαῖστωρ τῶν γουναράδων, 5 πρόκριτοι καὶ ἐπιβεβαιοῖ ὁ Φιλιππουπόλεως Παῖσιος¹⁾.

Ὁ ἀπαντῶν ἐν τῷ κώδικι τούτῳ συνήθης τῶν διαθηκῶν τύπος εἶναι : «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀμήν. Ἐπειδὴ καὶ ἀπροσδόκητος ἔρχεται ὁ θάνατος καὶ εἰς ὥραν, τὴν ὁποῖαν δὲν γνωρίζομεν, ἀνάγκη πᾶς χριστιανὸς νὰ διατάξῃ τὰ τῆς περιουσίας του διὰ νὰ μὴ γένουν μετὰ τὸν θάνατόν του ἀμφισβητήσεις παρὰ τὸ δίκαιον, ὥστε ἡ ψυχὴ νὰ ὑποφέρῃ ἀντὶ ὠφελείας βλάβην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ποτὲ μὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγει : «τάξον περὶ τοῦ οἴκου σου, ἀποθνήσκεις γὰρ σὺ καὶ οὐ ζήσης». καὶ ἄλλοτε διὰ τοῦ εὐαγγελίου : «γρηγορεῖτε, ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἡμέραν, οὐδὲ τὴν ὥραν, ἐν ἧ ὡς κλέπτῃς ὁ θάνατος ἔρχεται». Διὰ τοῦτο ἀγῶν ὁ ἁμαρτωλὸς ὑποφαινόμενος . . . τέκνον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας θέλων νὰ μεταχειρισθῶ μετὰ θάνατον τὴν περιουσίαν μου κατὰ τὸ δίκαιον καὶ θέλησίν μου, χαρακτηρίζων ταῦτα ἐγγράφως, ὥστε νὰ μὴ γείνουν μετὰ τὸν θάνατόν μου ἀμφισβητήσεις καὶ σώας ἔχων τὰς φρένας ἐξέθεσα τὴν παροῦσαν διαθήκην μου, τὴν ὁποῖαν ὑπογράφω ἰδιοχείρως. Καὶ πρῶτον μὲν ἀφίημι πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς μου χριστιανοῖς καὶ αὐτοῖς τοῖς μισοῦσι καὶ ἀδικοῦσί με τὴν ἀπὸ καρδίας συγχώρησιν, ἐκζητῶν τὴν ἴδιαν παρ' αὐτῶν, ἔπειτα τὴν περιουσίαν μου . . . διαθέτω ὡς ἑξῆς : . . . ἐκ τῶν ὁποίων τὴν οἰκονομίαν καὶ εὐδιαθέτησιν ἀφίνω παρακλητι-

1) Κώδικος, σελ. 335—336. Ὁ Πέγιος Γεωργίου ἦτο Βούλγαρος τὴν καταγωγὴν ἐγκαταστάς ἐν Φιλιππουπόλει παῖς ἔτι ὢν ἐκ τινος πλησιοχώρου κώμης. Ἡύδοκίμησεν ὡς γούναρης καὶ ἐγένετο πολλάκις πρωτομαῖστωρ τοῦ ρουφετίου του, ἐπίτροπος ἐκκλησιῶν, τοῦ νοσοκομείου καὶ δημογέρων. Νυμφευθεὶς Ἑλληνίδα ἐξηλληνίσθη. Ἐξεπαίδευσεν τὰ τέκνα του ἐλληνοπρεπῶς τὴν θυγατέρα του συνέζευξεν Ἑλληνι καὶ τοὺς υἱοὺς του Ἑλληνίσιν. Ἀπέθανεν ἔχων Ἑλληνικὴν συνείδησιν καὶ ἀπολαύων φήμης τιμίου καὶ εὐυπολήπτου ἀνδρός. Οἱ υἱοὶ του μετὰ τὴν ἀτελευθέρωσιν ἐβουλγάρισαν, οἱ δ' ἔγγονοὶ του νῦν εἶναι γνήσιοι Βούλγαροι δικηγόροι.

κούς ἐπιτρόπους τοὺς . . . Ἀφίνω δὲ κατάραν καὶ ἀνάθεμα εἰς ὃν ἤθελεν ἀνατρέψει τὴν παροῦσάν μου οἰκειοθελῆ διαθήκην, ἣτις ἐγένετο τῇ ἰδίᾳ μου ὑπογραφῇ, τῇ τε ἐπιβεβαιώσει τοῦ ἁγίου Φιλιππουπόλεως καὶ τῇ μαρτυρίᾳ τῶν ὑποφαινομένων μαρτύρων εἰς ἔνδειξιν». Ἀπλούστερος δὲ τύπος ἀπαντᾷ ὁ ἀκόλουθος : «Ὁ ὑποφαινόμενος ἀμαρτωλὸς δοῦλος τοῦ θεοῦ... ὑγιῆς ὢν καὶ σώας ἔχων τὰς φρένας καὶ αἰσθήσεις μου ἔγνω διατάξασθαι τὰ τῆς περιουσίας μου, ὅπως ἐθέλω μετὰ θάνατόν μου γενέσθαι· καὶ πρῶτον ζητῶ παρὰ πάντων τῶν ἀδελφῶν μου χριστιανῶν τὴν ἀπὸ καρδίας συγχώρησιν, καθὼς ἀφίημι τοῖς πᾶσιν ἀμοιβαίως τὴν συγχώρησιν, εἶτα δὲ ἐξ ὅλης τῆς περιουσίας μου χρηματικῆς τε καὶ κτηματικῆς διατάσσω μετὰ θάνατόν μου νὰ διανεμηθῶσιν ὡς ἐξῆς . . . Ἀφίνω δὲ παρακλητικούς ἐπιτρόπους μου νὰ πραγματοποιήσωσι μετὰ θάνατόν μου τὴν παροῦσαν διαθήκην μου τοὺς . . . Ἀὕτη ὑπάρχει ἡ τελευταία μου διάθεσις καὶ θέλησις· οὐδεὶς τῶν τέκνων μου καὶ συγγενῶν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χαλάσῃ καὶ διασείσῃ τὴν διαθήκην μου μέχρι κεραίας· ὁ τολμητίας τῆς καταστροφῆς τῆς θελήσεώς μου ὑπόδικός ἐστι τῇ αἰωνίᾳ κολάσει, κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος, διότι ἐξέδωκα τὴν διαθήκην τῇ ὑπογραφῇ μου καὶ τῇ μαρτυρίᾳ τῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων καὶ ἐπικυρώσει τοῦ σεβασμιωτάτου ἁγίου Φιλιππουπόλεως».

§ 8 ζ', *Κληρονομικά*. (Διανομή καὶ καταγραφή κληρονομιῶν, δικεκδικήσεις κληρονομικῶν δικαιωμάτων, συμβιβασμοὶ καὶ ἐξοφλήσεις).

1850 Φεβρουαρίου 21. Ὁμολογία τῶν ἀπὸ χωρίου Οὐρουμλάρ ἀδελφῶν Πέτκου, Ἥλια καὶ Μαρίας Τζολάκ ἐκ τῆς πρώτης γυναικὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν Τότας καὶ Βελίκας ἐκ τῆς δευτέρας ὅτι συνεβίβασθησαν εἰς τὰς κληρονομικὰς τῶν διαφορὰς καὶ ἐξώφλησαν¹⁾.

1850 Ἀπριλίου 3. Ὁμολογία Ἰωάννου, Ἄννης, Εὐφροσύνης καὶ Θεοφανοῦς ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς τῶν Ἀποστόλου Γέσου ἀσταρτζῆ, Φιλιππουπολίτου ἔλαβεν ἕκαστος τὸ ἀνάλογον κληρονομικόν του μερίδιον καὶ ἐξώφλησαν. Βεβαιοῦσιν οἱ κληρονόμοι, μάρτυρες 12 πρόκριτοι²⁾.

1850 Ἀπριλίου 9. Ὁμολογία τῶν αὐταδέλφων Βούλτζου καὶ Δημητρίου Φόλη καὶ τῆς ἐπ' ἀδελφῶ τῶν νύμφης Ζωῆς Χ' Νάκου ἐκ Πα-

1) Κώδικος, σελ. 1. Πάντες Βούλγαροι.—2) Αὐτόθι, σελ. 9. Ὅσακις ἡ πρᾶξις ἀφορᾷ εἰς Ἑλληνας ἢ ἑλληνίζοντας ἀναφέρονται οἱ ὑπογραφόμενοι.

ζαρτζικίου ὅτι ἀποθανόντος τοῦ ἀδελφοῦ των Γιάννη Φόλη συνεβιβάσθησαν πρὸς ἀλλήλους διὰ τὴν κληρονομίαν των. Βεβαιοῦσιν οἱ συμβιβασθέντες, μάρτυρες 3 ἱερεῖς, 6 πρόκριτοι, 1 πρωτομάστωρ¹⁾).

1850 Μαΐου 1. Ὁμολογία τῶν ἑτεροθαλῶν πατρόθεν ἀδελφῶν Μιχαὴλ Λάμπρου μπακάλη καὶ Ἀναστασίου Σφέτκου ὅτι συνεβιβάσθησαν διὰ τὰς κληρονομικὰς των διαφορὰς καὶ ἐξώφλησαν²⁾).

1850 Μαΐου 9. Ὁμολογία τῆς Εἰρήνης ἀπὸ Στροέβου ὅτι ἔλαβε τὸ κληρονομικὸν ἀνάλογον μετὰ τῶν τέκνων της ἀπὸ τῶν ἀνδραδέλφων ἐξ Ὑστρα-Μογκίλας ἀποθανόντος τοῦ ἀνδρός της Δημητρίου Γεωργίου³⁾).

1850 Μαΐου 9. Ὁμολογία Κωνσταντίνου Νικολάου καὶ τῆς μητρόθεν ἀδελφῆς του Ἑλένης καὶ τῆς θετῆς των ἀδελφῆς Μαρίκας Νικολάου Φιλιππουπολιτῶν ὅτι διηυθέτησαν τὰς κληρονομικὰς των διαφορὰς. Βεβαιοῖ ὁ πρῶτος, μάρτυρες 3 ἱερεῖς, 4 πρόκριτοι⁴⁾).

1850 Ἰουνίου 27 Διανομὴ τῆς κληρονομίας τοῦ ἀποθανόντος Μηττου μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Νυχτάνου καὶ τῆς γυναικὸς του Βελίκας καὶ τῶν ὄρφανῶν⁵⁾).

1850 Ἰουλίου 22. Διανομὴ τῆς πατρομητρικῆς κληρονομίας τῶν ἀυταδέλφων Πέτρου, Μαριώρας καὶ Ἰωάννου Θεοδώρου Φιλιππουπολιτῶν. Βεβαιοῦσιν οἱ διανεμιζόμενοι, 3 ἱερεῖς, 3 πρωτομάστορες καὶ 4 πολῖται⁶⁾).

1850 Ἰουλίου 27. Ὁμολογία τῶν ἀυταδέλφων Σπάσου καὶ Κωνσταντίνου πατῆ Ἰωάννου καὶ τῆς ἐπὶ ἀδελφῶ νύμφης των Ἀναστασίας Πέτρου Γκερτζίκη «ὅτι ἀποθανόντος τοῦ ἀδελφοῦ των Χ' Στόγιου πατῆ Ἰωάννου διενεμήθησαν μετὰ τῶν τὴν ἐναπολειφθεῖσαν κατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος». Βεβαιοῦσιν οἱ διανεμιζόμενοι, μάρτυρες 2 ἱερεῖς, 3 πρωτομάστορες⁷⁾).

1850 Αὐγούστου 10. Ὁμολογία τῶν ἀυτῶν ἀυταδέλφων τῆς ἀδελφῆς των Χρυσῆς ὅτι διενείμαντο τὴν πατρικὴν των περιουσίαν, κινητὴν τε καὶ ἀκίνητον. Βεβαιοῦσιν οἱ αὐτοὶ καὶ μάρτυρες οἱ ἀνωτέρω⁸⁾).

1850 Δεκεμβρίου 18 Ὁμολογία τοῦ Ἀποστόλου Ἀναστασίου

1) Κώδικος, σελ. 9. Οἱ μνημονευόμενοι εἶναι Ἕλληνες, διότι ἐν Παζαρτζικίῳ ὑπῆρχε κοινότης Ἑλληνικῆ, ἀπαρτιζομένη ἐκ μεταναστῶν Ἑπειρωτῶν, Βοσκοπολιτῶν, Στενιμαχιτῶν καὶ ἄλλων, ἔχουσα ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον.—2) Αὐτόθι, σελ. 10. Ὁ πρῶτος Ἕλληνας, ὁ δὲ δεύτερος Βούλγαρος πατρόθεν.—3) Αὐτόθι, σελ. 10. Πάντες Βούλγαροι.—4) Αὐτόθι, σελ. 11—12.—5) Αὐτόθι, σελ. 13 οἱ διανεμιζόμενοι Βούλγαροι.—6) Αὐτόθι, —7) Αὐτόθι, σελ. 14. Βούλγαροι ἐξ-ηλλημιζόμενοι Φιλιππουπολίται.—8) Αὐτόθι, σελ. 30.

Μουμτζόγλου Φιλιππουπολίτου ὅτι λαβὼν τὸ πατρικὸν του μερίδιον ἐξώφλησε πρὸς τὴν μητέρα του καὶ τὰς δύο ἀδελφάς του. Βεβαιοὶ ὁ λαβὼν, μάρτυρες 13 πρόκριτοι ¹⁾).

1851 Ἰανουαρίου 30. Δήλωσις τοῦ Ἰωάννου πατῆ Νικολάου Φιλιππουπολίτου ὅτι διηυθέτησε τὴν πρὸς τὴν ἀδελφήν του Θεοφανῶ διαφορὰν του ἐπὶ τῆς πατρικομητρικῆς κληρονομίας. Μάρτυρες 4 ἱερεῖς, 3 πρωτομαΐστορες, 2 πρόκριτοι ²⁾).

1851 Ἰουνίου 1. Ἐξώφλησις τῆς Κυριακῆς Βέλτζιου ἀπὸ τοῦ Ζαχρὲτ λαβούσης τὸ μερίδιόν της παρά τῆς νύμφης της Μάργας, συζύγου τοῦ ἀποθανόντος ἀκλήρου ἀδελφοῦ της ³⁾).

1851 Ἰουνίου 5. Δήλωσις τοῦ Στάμου καζαντζῆ καὶ τῆς ἐκ τῆς πρώτης του γυναικὸς πενθερᾶς του Ἑλένης Φιλιππουπολιτῶν, ὅτι συνεβιάσθησαν διὰ τὴν κληρονομικὴν των διαφορὰν. Μάρτυρες 3 ⁴⁾).

1851 Ὀκτωβρίου 19. Δήλωσις ὅτι ἡ Σμαράγδα Τότωρ ἀπὸ χωρίου Μανόληδες ἔχουσα κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς περιουσίας τῶν γονέων της ἔλαβε τὸ ἀνάλογόν της παρά τοῦ ἀδελφοῦ της Σφετάνου καὶ ἐξώφλησεν ⁵⁾).

1851 Νοεμβρίου 6. Ὁμολογία τῶν ἀπὸ Ζαχρὲτ τέκνων τοῦ Ἀποστόλη Γρόζεν ὅτι ἠλικιωθέντα παρέλαβον παρά τοῦ ἐπιτρόπου θείου των τὴν πατρικὴν των κληρονομίαν καὶ ἐξώφλησαν ⁶⁾).

1851 Νοεμβρίου 18. Ὁμολογία τῆς ἐκ τοῦ χωρίου Μιτζκίρ Βελί-κας κηδεμόνος τῶν ἀνηλικίων τριῶν τέκνων της ὅτι ἀποθανόντος τοῦ ἀνδρός της Γεωργίου Ταχτζίσκη παρέλαβε τὴν ἀξίαν τῆς κτηματικῆς του περιουσίας παρά τοῦ ἀδελφοῦ του Στοίτζου Ταχτζῆ, καρπούμενου αὐτὴν ἐπὶ δεκατετραετίαν, καὶ ἐξώφλησαν ⁷⁾).

1852 Ἰανουαρίου 11. Ὁμολογία τοῦ ἐκ Δερμὲν-δερέ Φιλίππου Θεοδώρου ὅτι ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς του Φωτεινῆς ἔλαβε τὸ ἀνάλογον μερίδιον τοῦ ἀπ' αὐτῆς τέκνου του Μαριώρας καὶ ἐξώφλησε πρὸς τὰ τρία ἄλλα προγόνια του, Βασιλικὴν, Δημήτριον καὶ Μαρίκαν. Βεβαιοῦσιν οἱ κληρονόμοι, μάρτυρες 2 πρόκριτοι, 3 πρωτομαΐστορες ⁸⁾).

1852 Φεβρουαρίου 5. Ὁμολογία τῆς Στόϊκας γυναικὸς τοῦ Νικο-

1) Κώδικος, σελ. 31.—2) Αὐτόθι, σελ. 32.—3) Αὐτόθι, σελ. 38. Βούλγαροι οἱ ἀναφερόμενοι.—4) Αὐτόθι, σελ. 39.—5) Αὐτόθι, σελ. 44, Βούλγαροι οἱ ἀναφερόμενοι.—6) Αὐτόθι, σελ. 46. Βούλγαροι πάντες.—7) Αὐτόθι, σελ. 47. Πάντες Βούλγαροι.—8) Αὐτόθι, σελ. 51. Ἡ κώμη Δερμὲν-δερέ, νῦν Φερδινάνδοβον, ἦτο μᾶλλον Ἑλληνικὴ ἔχουσα σχολεῖον καὶ ἐκκλησίαν Ἑλληνικὴν. Εἶχε μύλους πολλούς. Ἐν αὐτῇ ἦτο καὶ τὸ μέγα ἐργοστάσιον ἀμπάδων καὶ σιαγιακίου τῶν ἀδελφῶν Γκεμισγερδάνη.

λάου Δημητρίου Φιλιππουπολίτου ὅτι ἐξώφλησε τὰ κληρονομικά της δικαιώματα ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος ἀνδραδέλφου της Ἴλῖα Δημητρίου¹⁾.

1852 Φεβρουαρίου 3. Ὁμολογία τῶν ἀδελφῶν Ἰωάννου καὶ Μιχαήλ Παπαστεφάνου, Φιλιππουπολιτῶν ὅτι ἐξώφλησαν πρὸς τὴν ἀδελφὴν των Ἐλέγκων λαβόντες τὸ ἀνάλογον πατρικομητρικόν των μερίδιον εἰς κτήματα, ὄσπιτικά καὶ χρήματα. Βεβαιοῦσιν οἱ λαβόντες, μάρτυρες 3 πρόκριτοι, 4 πρωτομαΐστορες, 2 πολῖται καὶ ὁ μουκτάρης²⁾.

1852 Ἀπριλίου 30. Ὁμολογία διανομῆς τῆς πατρικῆς περιουσίας τῶν ἀπὸ Καραάτζ ἀδελφῶν Ἐλένης, Μαρίας, Ζαφείρη, Πέτκου³⁾

1852 Μαΐου 3. Συμβιβασμὸς τῶν ἀπὸ Στενιμάχου ἀδελφῶν Κοσμᾶ Κωνσταντίνου καὶ Θεοφανοῦς Νικολάου μπογιατζήδων καὶ τῆς μητρὸς αὐτῶν Σμαράγδας διαφερομένων ἐπὶ πατρικῶν κληρονομικῶν ἀναλόγων⁴⁾.

1852 Ἰουνίου 3. Ὁμολογία τοῦ Χ΄ Κοσμᾶ Κωνσταντίνου Ζαπράλα ἐξ Ἀμπελίνου ὅτι ἠλικιωθεὶς παρέλαβε τὸ ἀνάλογον τῆς πατρικῆς του κληρονομίας παρὰ τῶν θείων του καὶ ἐξώφλησεν⁵⁾.

1852 Ἰουνίου 4. Διανομὴ τῆς πατρικῆς περιουσίας μεταξὺ Εὐθυμῆς Χρήστου ἀπὸ Σαδόβου καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν της Θεοδώρου καὶ Ἀντωνίου⁶⁾.

1852 Μαΐου 24. Δήλωσις ὅτι οἱ αὐτάδελφοι Σταύρος, Θεοφανῶ καὶ Σεβαστὴ Ἀναστασίου, Φιλιππουπολίται, ἔχοντες διαφορὰν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ των Ἰωάννου Ἀναστασίου μπακάλη διὰ τὴν πατρικὴν των κτηματικὴν κληρονομίαν συνεβιβάσθησαν καὶ ἐξώφλησαν. Μάρτυρες 14 πολῖται⁷⁾.

1852 Ἰουνίου 5. Διευθέτησις τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν γνησίων θυγατέρων τοῦ ἀποθανόντος Σταύρου Ἀράπογλου Φιλιππουπολίτου Ἐλένης, Θεοφανοῦς καὶ Μαριώρας καὶ τῆς μητριᾶς των Ἀναστασίας ἐπὶ τῆς πατρικῆς των κληρονομίας. Βεβαιοῦσιν αἱ θυγατέρες, μάρτυρες 7 πρόκριτοι καὶ 1 πρωτομαΐστωρ⁸⁾.

1852 Ἰουνίου 7. Δήλωσις ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Δημήτριος, Βασίλειος,

1) Κώδικος, σελ. 52. Βουλγαρώνομος ἢ γυνή, πιθανῶς ἐξηλληνισμένη. Ἀπασαί αἱ παρ' Ἑλληνικαῖς οἰκογενεαῖς ὑπηρέτρια ἦσαν Βουλγαρίδες, αἵτινες προσελαμβάνοντο νεαραὶ ἀπὸ τῶν πέριξ τῆς πόλεως χωρίων καὶ ἐξηλληνίζοντο τελείως καὶ εἶτα ὑπὸ τῶν κυρίων των ἐνυμφεύοντο μεθ' Ἑλλήνων ἢ ἐξηλληνισμένων ὡσαύτως Βουλγάρων μαϊστόρων.— 2) Αὐτόθι.— 3) Αὐτόθι, σελ. 56. Βούλγαροι.— 4) Αὐτόθι, σελ. 59.— 5) Αὐτόθι, σελ. 60.— 6) Αὐτόθι, Βούλγαροι.— 7) Αὐτόθι, σελ. 61.— 8) Αὐτόθι, σελ. 62.

Ἄντωνιος καὶ Κωνσταντῖνος Κοσμᾶ ἀπὸ Βοδενῶν καὶ οἱ Λάμπρος, Ἀναστάσιος καὶ Ἀθανάσιος Θεοφίλου καὶ Ἀργύριος καὶ Βασιλικὴ Ἀθανασίου ἀπὸ Στενιμάχου ἔχοντες κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς περιουσίας τῆς ἀποθανούσης Χ'' Χρυσίτσας Λίτζογλου ἐξ Ἀμπελίνου εἰσέπραξαν αὐτὰ παρὰ τῆς θυγατρὸς τῆς Μαριώρας Λάμπρου Χ'' Χρυσάφογλου καὶ ἐξώφλησαν. Βεβαιούσιν οἱ εἰσπράξαντες, μάρτυρες 4 πρόκριτοι 1).

1852 Αὐγούστου 5. Ἀπόφασις τῆς πολιτείας, ὅπως ὁ Χ'' Θεοδόσιος ἀμπατζῆς, γαμβρὸς τοῦ ἀποθανόντος Βασιλείου Τσοχατζῆ ἐπὶ θετῇ θυγατρὶ του, παραχωρήσῃ μέρος τῆς κτηματικῆς καὶ χρηματικῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος εἰς τὴν Μαρίαν σύζυγον τοῦ πατᾶ Ἀργυρίου ἀπαιτοῦσαν δι' ἀναφορᾶς κληρονομικὰ δικαιώματα, ὡς πλησιεστέραν συγγενῆ αὐτοῦ ὡς θείου τῆς. Ἡ ἀπόφασις ἐγένετο ἑκατέρωθεν εὐαρέστως δεκτὴ. Πάντες Φιλιππουπολίται. Βεβαιούσιν οἱ συμβιβασθέντες, μάρτυρες 5 πρόκριτοι 2).

1852 Αὐγούστου 14. Ὁμολογία τῶν ἀπὸ Βοδενῶν ἀδελφῶν Ἐλένης καὶ Εὐφροσύνης Ἀργυρίου ὅτι ἀποθανούσης τῆς ἐξ ἀδελφῆς ἀνεψιᾶς τῶν Μαριώρας γυναικὸς τοῦ Νικολάου μπουτζιακτζῆ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὰ κληρονομικὰ τῶν δικαιώματα καὶ ἐξώφλησαν 3).

1853 Ἰανουαρίου 6. Συμβιβασμὸς τοῦ Ἀργυρίου Ἰωάννου Κουκλενιώτου ἔχοντος διαφορὰς πρὸς τὸν ἀνεψιὸν του Θεοφίλον Χρυσοβέργην διὰ κληρονομίαν τοῦ πατρὸς του. πάππου δὲ τοῦ Θεοφίλου. Μάρτυρες 6 πρόκριτοι καὶ εἷς τζορπατζῆς Στενιμάχου 4).

1853 Ἰανουαρίου 16. Ἐξώφλησις Γιοβάννη ἀπὸ Κομάτ-κιοῖ πρὸς τὸν γαμβρὸν του Χρῆστον Καρσιγιακαλῆν διὰ πατρικὰ του κληρονομικὰ δικαιώματα 5).

1853 Ἰανουαρίου 16. Ὁμολογία τῆς Μαριώρας θυγατρὸς Ἀποστόλου Τζαλίκη, συζύγου δὲ τοῦ ἀποθανόντος Ἰωάννου Γοδέρη Στενιμαχίτιδος, ὅτι ἔλαβε παρὰ τοῦ Χ'' Ἀποστόλου Γεωργίου Τσουντα ἀποκαταστάνας ἐπιτρόπου εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ Ἰωάννου τὸ ἀνάλογον πατρικὸν τοῦ παιδὸς τῆς ἀποθανόντος καὶ τὸ μερίδιον τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐξώφλησε. Μάρτυρες 10 πρόκριτοι καὶ 2 Στενιμαχίται 6).

1853 Ἰανουαρίου 23. Ὁμολογία Σμαράγδας γυναικὸς Ἀποστόλου Τζαλίκη Στενιμαχίτου ὅτι ἔλαβε τὰ κληρονομικὰ τῆς δικαιώματα καὶ τὰς ἄλλας ἀπαιτήσεις τῆς παρὰ τῆς Θεοφανοῦς θυγατρὸς τοῦ

1) Κώδιξ. — 2) Αὐτόθι, σελ. 63—64. — 3) Αὐτόθι, σελ. 66—67. — 4) Αὐτόθι, σελ. 73. — 5) Αὐτόθι, ἀμφότεροι Βούλγαροι. — 6) Αὐτόθι, σελ. 74.

ἀποθανόντος Ἰωάννου Γοδέρη συμβιβασθεῖσα καὶ ἐξώφλησε. Μάρτυρες 6 καὶ ὁ Λεύκης Ἰλαρίων 1).

1853 Φεβρουαρίου 16. Ὁμολογία τῆς Θεοφανοῦς, θυγατρὸς τοῦ ἀποθανόντος Ἰωάννου Γοδέρη Στενιμαχίτου ὅτι ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἀποστόλου Τσοῦντα ἐπιτρόπου τῆς πατρικῆς τῆς περιουσίας τὸ κληρονομικὸν ἀνάλογον μερίδιόν τῆς καὶ ἐξώφλησε. Βεβαιοῖ ἡ λαβοῦσα, μάρτυρες 12 πρόκριτοι καὶ ὁ μιλέτ-βεκίλης 2).

1853 Αὐγούστου 1, Ὁμολογία τῆς Βασιλικῆς Λάμπρου ὅτι ἔλαβε παρὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν τῆς Ἑλένης, Λαμπρινῆς καὶ Λάμπρου Φιλιππουπολιτῶν τὸ ἀναλογῆσαν αὐτῇ πατρικὸν μερίδιον εἰς χρήματα, κτήματα καὶ ὀσπιτικά καὶ ἐξώφλησε 3).

1853 Ὀκτωβρίου 22. Διευθέτησις τῆς κληρονομίας τοῦ ἀποθανόντος ἐν Στενιμάχῳ Γιάγκου Πρασσᾶ, μεταξὺ τῶν δικαιοῦχων κληρονόμων του καὶ ἐξόφλησις μεταξὺ αὐτῶν ἀμοιβαία. Μάρτυρες 4 4).

1854 Ἰανουαρίου 15. Διευθέτησις τῆς κληρονομικῆς διαφορᾶς ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος πατρός των μεταξὺ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν Αἰκατερίνας, Πέτρας, Ἄννας καὶ Φυλλάδας καὶ τῆς ἀδελφῆς των Νεδέλιας Μήκου Τρανταφύλλογλου ἀπὸ τοῦ χωρίου Δερετζήκιοϊ 5).

1854 Φεβροεαρίου 2. Ὁμολογία τῶν αὐταδέλφων Φιλιππουπολιτῶν Χ΄ Στόγιου καὶ Χ΄ Σλάβη Γρηγορίου καζαντζήδων ὅτι «οἱ γονεῖς αὐτῶν ἀπεβίωσαν ἐν μεγίστη ἐνδείᾳ καὶ ἐσχάτῃ πενίᾳ καὶ δὲν κατέλιπον παντελῶς χρηματικόν τι ἢ περιουσίαν ἢ κτήματα» 6).

1854 Φεβρουαρίου 23. Ἡ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Σουλτάνας, Νεβέννας καὶ Ζωῆς Στόγιου παράληψις τῆς πατρικῆς των κληρονομίας παρὰ τοῦ Γεωργίου Τζεβίρογλου ἀπὸ Κοστιόβου καὶ ἐξόφλησις 7).

1854 Μαΐου 22. Ὁμολογία τοῦ ἀπὸ Πρασσᾶν Τζάντζιου Θεοδώρου ὅτι παρέλαβε παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Παπᾶ Πραϊκού τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ ἐκ τῆς πατρικῆς κληρονομίας καὶ ἐξώφλησεν 8).

1854 Ὀκτωβρίου 22. Διανομὴ τῆς κτηματικῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος Φιλιππουπολίτου Θ. Τζάτζικα μεταξὺ τοῦ υἱοῦ του Χ΄ Δημητρίου καὶ τῆς θυγατρὸς του Θεοδώρας 9).

1854 Νοεμβρίου 15. Ὁμολογία τοῦ Δημητρίου Νικολάου Φιλιππουπολίτου ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἀργυρίου Κού-

1) Κώδικος, σελ. 75.—2) Αὐτόθι, σελ. 76.—3) Αὐτόθι, σελ. 81.—4) Αὐτόθι, σελ. 87.—5) Αὐτόθι, σελ. 90—91. Βούλγαροι.—6) Αὐτόθι, σελ. 93. Βούλγαροι Φιλιππουπολίται.—7) Αὐτόθι, σελ. 95. Βούλγαροι.—8) Αὐτόθι, σελ. 102. Βούλγαροι.—9) Αὐτόθι, σελ. 111.

μα ἔλαβεν ἀπὸ τῆς νύμφης του Μαρίκας καὶ τῶν θυγατέρων της Ζωῆς καὶ Θεοποιῆς τὸ ἀνάλογον κληρονομικὸν δικαίωμά του καὶ ἐξώφλησε. Βεβαιοῖ ὁ λαβῶν, μάρτυρες 6 πρόκριτοι ¹⁾).

1854 Νοεμβρίου 28. Ἡ ὑπὸ τῆς Τενοβίτζας Ἀχλανλοῦς ἔγγραφος διανομὴ τῆς κτηματικῆς της μεγάλης περιουσίας εἰς τὰς θυγατέρας της καὶ τὰ ὄρφανὰ ἀνέψιά της ²⁾).

1855 Φεβρουαρίου 1. Ὁμολογία Γεωργίου Ἐμμανουὴλ περὶ τῆς παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῆς διαθήκης τοῦ μακαρίτου ἀρχιδιακόνου Ἀνθίμου θείου του παραλαβῆς τοῦ κληροδοτήματός του ³⁾).

1855 Φεβρουαρίου 1. Διανομὴ τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος Τάντζου ἀπὸ Κοστιόβου μεταξὺ τῶν τεσσάρων θυγατέρων του καὶ τῆς μητρὸς των λαβούσης τὸ ἓν ὄγδοον ⁴⁾).

1855 Φεβρουαρίου 21. Συμβιβασμὸς τῆς ἐκ Σόποτ Γκάνας Ἀβράμωβα καὶ τοῦ υἱοῦ της Γιοβάννη διεκδικούσης κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ της περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος πρωτεξαδέλφου της Πέτρου Νικολάου διδασκάλου πρὸς τὸν ἐπίτροπον τοῦ μακαρίτου ⁵⁾).

1855 Ἀπριλίου 10. Διανομὴ τῆς κτηματικῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος Κωνσταντίνου Χ΄ Γεωργίου ταχτατζῆ μεταξὺ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου καὶ τῆς νύμφης του Σμαράγδας. Βεβαιοῦσιν οἱ διανειμάμενοι, 6 μάρτυρες ⁶⁾).

1855 Ἀπριλίου 16. Ὁμολογία τῆς ἐκ Βοδενῶν Μαρίας Ἀναστασίου μετὰ τῆς θυγατρὸς της Θεοφανοῦς ὅτι ἔλαβε τὸ ἀνάλογον κληρονομικὸν μερίδιον τῆς θυγατρὸς της ἐκ τῆς κτηματικῆς περιουσίας τοῦ πενθεροῦ της Κοσμᾶ παρὰ τῶν τριῶν ἀνδραδέλφων της καὶ ἐξώφλησε Βεβαιοῦσι μήτηρ καὶ θυγάτηρ, μάρτυρες 14 Βοδενίωται ⁷⁾).

1855 Ἰουνίου 19. Ἀνάληψις ὑπὸ τῶν κληρονόμων τέκνων τοῦ μακαρίτου Χ΄ Μίλκογλου ἐκ Χάσκιοῦ τοῦ ποσοῦ 20 χιλιάδων μετὰ τοῦ τόκου των ἐκ τῆς χρηματικῆς περιουσίας, ὅπερ «ὁ πρόφην Φιλιππουπόλεως καὶ οἱ πρόκριτοι Χάσκιοῦ τότε εἶχον ἀφήσει ἐπὶ λόγῳ ψυχομεριδίου, τῶν ὄρφανῶν ἀνηλίκων ὄντων». Ὑπογράφονται τὰ 3 τέκνα καὶ ἡ σύζυγος τοῦ μακαρίτου, βεβαιοῦσιν 9 πολῖται Χάσκιοῦ καὶ μαρτυροῦσι 5 πρόκριτοι Φιλιππουπολῖται ⁸⁾).

1855 Ἰουνίου 20. Ἀποθανόντος τοῦ παπαῦ Νικολάου ἐφημερίου

1) Κώδικος, σελ. 112.—2) Αὐτόθι, σελ. 115. Βουλγαρίς.—3) Αὐτόθι, σελ. 122.—4) Αὐτόθι, σελ. 126 Βούλγαροι.—5) Αὐτόθι, Βούλγαροι.—6) Αὐτόθι, σελ. 133.—7) Αὐτόθι, σελ. 134.—8) Αὐτόθι, σελ. 136—137. Βούλγαροι.

τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Κυριακῆς ἢ χορηματικὴ τοῦ καὶ κτηματικὴ περιουσία καὶ τὰ ὄσπιτικά τοῦ ἐξετιμῆθησαν ὑπὸ τῶν ἑνοριτῶν καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἀνηλίκων δύο τέκνων τοῦ Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ υἱοῦ Ἰακώβου ἀντὶ γρ. 19.655¹/₂, τὸ δὲ χρέος τοῦ εἰς 19.825³/₄. Κατ' ἀπόφασιν τῶν τε ἐπιτρόπων καὶ τῶν ἑνοριτῶν ἀνέλαβεν εὐχαρίστως ὁ Ἰάκωβος τὴν τε ἀπότισιν τῶν χρεῶν καὶ τὴν διατροφήν τῆς μητρὸς τοῦ καὶ τῶν ἀνηλίκων ἀδελφῶν τοῦ μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς τῶν ἀπέναντι τῆς καταλειφθείσης περιουσίας, ἦν ἠγόρασε νομίμως διὰ πωλητηρίου γράμματος τῆς πρεσβυτέρας καὶ τῶν ἐπιτρόπων πρὸς αὐτόν¹).

1855 Ἰουνίου 28. Λογαριασμός καὶ διανομὴ τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος Δημητρίου Γεωργίου Σμυρναίου, μέλους τῆς ἐταιρείας Στάντσιου Ἰωάννου, ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ μακαρίτου μεταξὺ τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ τοῦ Γεωργίου καὶ τῆς χήρας Θεοφανοῦς Ματζώνη· καὶ τὸ μὲν μερίδιον τοῦ παιδὸς 70.169,37 γρ. κηδεμονευομένου ὑπὸ τοῦ Στάντσιου, ἀποξενωθὲν τῆς ἐταιρείας παρεδόθη τῷ κηδεμόνι, ἀνατοκίζόμενον μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του, τὸ δὲ τῆς χήρας 23.389,36 ἀπεσύρθη. Μάρτυρες 4 πρόκριτοι, 4 ἀμπατζῆδες μετὰ τοῦ πρωτομαῖστορος, βεβαιοῖ ὁ ἀδελφὸς Χρῆστος Γεωργίου καὶ ἡ σύζυγος²).

1855 Σεπτεμβρίου 10. Ὁμολογία τῶν ἀπὸ Καλιτζλάρ ἀδελφῶν Ἰβάνη, Μήνιου, Βέλιου καὶ Στάνας ὅτι ἔλαβον παρὰ τοῦ γαμβροῦ τῶν Πέτρου Μπάνιου τὴν κληρονομίαν τῆς ἀποθανούσης ἀδελφῆς τῶν Μαρίας παπᾶ Κόλιου³).

1856 Ἰανουαρίου 27. Ὁμολογία τοῦ Στέριου Γκένου ὅτι συνεβιβάσθη πρὸς τοὺς συγγενεῖς τοῦ διὰ τὴν ἐκ τοῦ πάππου τοῦ κτηματικὴν κληρονομίαν. Μάρτυρες οἱ 2 μιλέτ-βεκίληδες καὶ 1 πρόκριτος⁴).

1856 Φεβρουαρίου 3. Ὁμολογία τοῦ Κωνσταντίνου Πέτρου Στε-

1) Κώδικος, σελ. 138—140. Ὁ παπᾶ Νικόλαος ἦτο ἐκ τῶν αἰχμαλωτισθέντων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν Χίων. Ἐλευθερωθεὶς ὑπὸ τῆς μητροπόλεως καὶ τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζῆδων ἐγένετο ὕστερον ἱερεὺς. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακώβου ἐδικηγόρει παρὰ τῷ τουρκικῷ δικαστηρίῳ Φιλιππουπόλεως. Υἱοὶ αὐτοῦ ἦσαν ὁ διακεκριμένος δικηγόρος Φιλιππουπόλεως Νικολάκις Ι. Παπαδόπουλλος, ὅστις καὶ ἐπὶ ἔτη διετέλεσεν διερμηνεὺς τῆς ἐν Σοφίᾳ Ἑλλ. Πρεσβείας, ὁ Ὀρφεὺς Ι. Παπαδόπουλλος συνταγματάρχης τοῦ Βουλγ. στρατοῦ καὶ ὁ Παρασκευᾶς Ι. Παπαδόπουλλος ἰατρός ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἀπόγονοι αὐτῶν σφίζονται.—2) Αὐτόθι, σελ. 142—145.—3) Αὐτόθι, σελ. 150. Βούλγαροι.—4) Αὐτόθι, σελ. 166 Βούλγαροι.

νιμαχίτου ὅτι ἀποθανόντος τοῦ ἀδελφοῦ του Βασιλείου Πέτρου ἀκλήρου συνεβιβάσθη μετὰ τῆς νύμφης του Μελάχως διὰ τὴν κληρονομίαν του. Μάρτυρες 4 πρόκριτοι μετὰ τοῦ Λεύκης Ἰλαρίωνος ¹⁾). Ἀκολουθεῖ τὸ ἰσοζύγιον τῶν ἐξοφλητικῶν τοῦ ἀποθανόντος.

1856 Φεβρουαρίου 10. Ὁμολογία τῶν ἀδελφῶν Χρήστου, Γιobάννας καὶ Ρούζιας τέκνων τοῦ ἀποθανόντος Νεδέλτσιου Καρκαμτζῆ καὶ τῆς μητρικῆς τῶν Βελίκας ὅτι συνεβιβάσθησαν διὰ τὴν κληρονομίαν τοῦ μακαρίτου ²⁾

1856 Φεβρουαρίου 12. Ὁμολογία τοῦ Θεοδώρου Ζαπράνου Χ'' Δήμογλου, μικροῦ ἀνεψιοῦ τοῦ ἀποθανόντος ἐν Ἀμπελίνῳ Βασιλείου Γεωργίου, «ὅτι ἔχων ἀπαιτήσεις κληρονομικὰς ἀπὸ τὸν Γιάγκον θετὸν υἱὸν τοῦ ρηθέντος θείου του Βασιλείου, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ Βασιλείου Μαρίκαν» συνεβιβάσθη καὶ ἐξώφλησε πρὸς αὐτόν ³⁾.

1856 Φεβρουαρίου 17. Ὁμολογία τῆς ἐκ Μαρασίου Ἀθανασίας θυγατρὸς Γεωργίου Τούρτζογλου, ὅτι ἀποθανόντος τοῦ πατρὸς τῆς συνεβιβάσθη μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῆς Βελίτζκου καὶ Γκένου διὰ τὴν κληρονομίαν τῆς ⁴⁾.

1856 Φεβρουαρίου 28. Ὁμολογία τῆς ἐκ Μαρασίου Μήτρας, θυγατρὸς Γεωργίου Τούρτζογλου, ὅτι ἀποθανόντος τοῦ πατρὸς τῆς συνεβιβάσθη μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῆς διὰ τὴν κληρονομίαν τῆς καὶ ἐξώφλησε ⁵⁾.

1856 Μαρτίου 13. Ὁμολογία τῆς ἐκ Μαρασίου Μαρίας, συζύγου τοῦ Νικολάου, υἱοῦ τοῦ ἀποθανόντος Γεωργίου Τούρτζογλου ὅτι συνεβιβάσθη μετὰ τῶν ἀνδραδέλφων τῆς Βελίτζκου καὶ Γκένου ⁶⁾.

1856 Μαρτίου 16. Ὁμολογία τῆς ἐκ Μαρασίου Χ'' Μαρίας ὅτι ἀποθανόντος τοῦ συζύγου τῆς Χ'' Δημητρίου μηχαντζῆ ἀκλήρου συνεβιβάσθη μετὰ τοῦ θείου του Πέτκου Ράγγελ ἐπὶ τῆς κληρονομίας καὶ ἐξώφλησε ⁷⁾.

1856 Μαρτίου 19. Ὁμολογία τῶν ἐκ Μαρασίου Χριστοδοῦλου, Θεοφανοῦς καὶ Ἐλισάβετ, τέκνων τοῦ ἀποθανόντος Γεωργίου Φουτζιτζῆ, ὅτι διενεμήθησαν τὴν πατρικὴν τῶν κληρονομίαν. Μάρτυρες 7 πολῖται μετὰ τοῦ Μιλῆτ βεκίλη ⁸⁾.

1856 Μαρτίου 20. Ὁμολογία τῆς ἐκ Μαρασίου Γκίδδας συζύγου

1) Κώδικος, σελ. 167.—2) Αὐτόθι, σελ. 169. Βούλγαροι.—3) Αὐτόθι, σελ. 170.—4) Αὐτόθι, Βούλγαροι.—5) Αὐτόθι, σελ. 171. Βούλγαροι.—6) Αὐτόθι, σελ. 174—175. Βούλγαροι.—7) Αὐτόθι σελ. 177. Βούλγαροι.—8) Αὐτόθι.

τοῦ ἀποθανόντος Γεωργίου Τούρτζογλου ὅτι ἔλαβε καὶ αὐτὴ ἀπὸ τῆς περιουσίας του δι' ἀνδρομερίδιον καὶ ἐξώφλησε τελείως μετὰ τῶν υἱῶν τῆς ¹⁾).

1856 Μαρτίου 23. Ὁμολογία τῆς Ἄννης Ἀναστασίου ὅτι ἀποθανόντος τοῦ ἀνδρός της Δημητρίου Θεοδώρου ἀσταρτζῆ, Φιλιππουπολίτου ἔλαβε τὸ ἀναλογοῦν αὐτῇ ἀνδρομερίδιον παρὰ τῶν ἀνδραδέλφων της καὶ ἐξώφλησε ²⁾).

1856 Μαρτίου 23. Ἐξοφλητικὸν τοῦ Γεωργίου Ἀναστασίου Περοσιτζαλη πρὸς τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον διὰ τὴν πατρικὴν καὶ μητρικὴν κληρονομίαν του ³⁾).

1856 Μαρτίου 30. Ὁμολογία τῶν ἀδελφῶν Ζέλλας, Βελκάνας καὶ Ἰβάνας ὅτι ἀποθανόντος τοῦ πατρός των Γάνια Ἰβάνογλου ἀπὸ χωρίου Τζιαλκιτζῆ συνεβιβάσθησαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ των Νεΐκου διὰ τὴν κληρονομίαν των ⁴⁾).

1856 Ἀπριλίου 9. Ὁμολογία τῆς Ἑλένης Παναγιώτου Στενιμαχιωτίσσης ὅτι συνεβιβάσθη μετὰ τοῦ γαμβροῦ της Δημητρίου Δέλιου δια κληρονομικὰς ἀπαιτήσεις της ἐπὶ τῆς περιουσίας τῶν ἀποθανουσῶν ἀδελφῆς καὶ μητρός της ⁵⁾).

1856 Μαΐου 25. Ὁμολογία Κυριακῆς καὶ Θεοφανοῦς θυγατέρων καὶ Ἄννης συζύγου τοῦ ἀποθανόντος Πέτρου Ἀλευρᾶ Φιλιππουπολίτου ὅτι παρέλαβον παρὰ τοῦ ρουφετίου τὸ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ πρᾶγμα ὡς κληρονόμοι καὶ ἐξώφλησαν. Καταγραφὴ τοῦ πράγματος. Βεβαιοῦσιν αἱ κληρονόμοι, μάρτυρες ὁ πρωτομαΐστωρ καὶ ἕτεροι ⁶⁾).

1856 Ἰουνίου 26 ἐν Περιστερᾷ. Ὁμολογία τῆς Ἀναστασίας Ἀτανάσσοβα καὶ τῆς θυγατρὸς της ὅτι παρέλαβον τὴν κληρονομίαν τοῦ συζύγου καὶ πατρός Κώστου. Βεβαιοῦσιν αἱ κληρονόμοι, μάρτυρες 10 Περιστεριῶται, ἐν οἷς ὁ ἱερεὺς καὶ δύο τζορμπατζῆδες ⁷⁾).

1856 Ἰουνίου 26. Ὁμολογία τοῦ Γεωργίου Ἀθανάσωφ ὅτι ἐξώφλησε πρὸς τὸν ἀδελφόν του διὰ τὸ πατρικὸν καὶ μητρικὸν του μερίδιον. Μάρτυρες 9 πολῖται, ἐν οἷς καὶ ὁ μεμλεκέτ τσορπατζῆς ⁸⁾).

1856 Ἰουνίου 16. «Καταγραφὴ τῶν πραγμάτων τοῦ ἀπὸ μητρός ὀρφανισθέντος Κωνσταντίνου, υἱοῦ τοῦ Πέτρου Κοϊμτζῆ καὶ ἐγγόνου τοῦ Πόντζιου Γουνάρεως Φιλιππουπολίτου ⁹⁾).

---

1) Κώδικος, σελ. 178. Βούλγαροι.—2) Αὐτόθι.—3) Αὐτόθι, σελ. 179. Βούλγαροι.—4) Αὐτόθι, σελ. 181. Βούλγαροι.—5) Αὐτόθι, σελ. 182.—6) Αὐτόθι, σελ. 192—193.—7) Αὐτόθι. Τὸ ἔγγραφον Βουλγαριστὶ καὶ αἱ ὑπογραφαὶ τῶν κληρονόμων, τῶν μαρτύρων ἑλληνιστί.—8) Αὐτόθι, σελ. 194. Βούλγαροι.—9) Αὐτόθι, σελ. 195.

1856 'Ιουλίου 3. Συμβιβασμός τῆς Ζωῆς Ἀντωνίου Φιλιππουπολίτιδος πρὸς τὸν ἀδελφὸν τῆς Θωμᾶ διὰ πατρικὴν κληρονομίαν. Βεβαίωτ ἢ συμβιβασθεῖσα, μάρτυρες 1 ἱερεὺς, 1 μιλέτ βεκίλης καὶ 1 πρόκριτος ¹⁾).

1856 'Ιουλίου 3. Ἐξόφλησις τοῦ Νικολάου Στοϊάννου ἀπὸ Μικροῦ Λαοῦτ πρὸς τὸν πατέρα Στοϊάννον διὰ τὴν μητρικὴν του κληρονομίαν ²⁾).

1856 Αὐγούστου 16. Συμβιβασμός τῶν ἀδελφῶν Νότας καὶ Μητάς τοῦ μακαρίτου Ἱερωνύμου Σιναΐτου πρὸς τὸν γαμβρὸν του ἐπὶ τῇ ἀνεψιᾷ Ράδα ἐκτελεστὴν τῆς διαθήκης τοῦ μακαρίτου διὰ τὰ κληρονομικὰ των δικαιώματα ³⁾).

1856 Αὐγούστου 31. Συμβιβασμός τῶν ἀδελφῶν Δημητρίου, Ἀργυρίου καὶ Βασιλείου, υἱῶν τοῦ ἀποθανόντος Μάρκου Ἀσταρτζῆ Φιλιππουπολίτου διὰ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν ⁴⁾).

1856 Σεπτεμβρίου 7. Συμβιβασμός Βασιλικῆς Νικολάου ἐξ Ἀμπελίνου μετὰ τῆς μητρός τῆς Ἀθανασίας διὰ τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς πατρικῆς τῆς περιουσίας ⁵⁾).

1856 Αὐγούστου 30. Συμβιβασμός τῆς Νίτσας Κώστα Δουλγέρη καὶ ἀνεψιᾶς τοῦ ἐν Στενιμάχῳ ἀποθανόντος Σταύρου Μουδη μετὰ τοῦ Ἀργυρίου ἀνεψιοῦ τοῦ Σταύρου καὶ πλησιεστέρου κληρονόμου διὰ τὰ κληρονομικὰ τῆς δικαιώματα ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ θείου τῆς. Μάρτυρες 3 ἱερεῖς Στενιμάχου, 1 πολίτης καὶ ὁ μιλέτ βεκίλης ⁶⁾).

1856 Ὀκτωβρ. 23. Ὁμολογία τῆς Σμαράγδας, συζύγου τοῦ ἀποθανόντος Ἰωάννου Παπαδάτη ἱατροῦ, ὅτι παρέλαβε παρὰ τοῦ προγόνου τῆς Κωνσταντίνου Παπαδάτη τὸ ἀνάλογόν τῆς ἀνδρομερίδιον καὶ διάφορα οἰκιακὰ καὶ ὀλόκληρον τὸ φαρμακεῖον, πρὸς δὲ καὶ εἰς μετρητὰ 7.000 γρ. καὶ ἐξώφλησε. Μάρτυρες 8 πρόκριτοι ⁷⁾).

1856 Νοεμβρίου 1. Παράληψις παρὰ τοῦ ἐνηλικιωθέντος Νικολάου Ἀργυρίου Φιλιππουπολίτου τῆς πατρικῆς του περιουσίας ἀπὸ τοῦ ἐσναφίου τῶν τσιμλεκτζήδων ⁸⁾).

1856 Νοεμβρίου 10. Διανομὴ τῆς περιουσίας τοῦ ἐν Ροῦσεν μαχαλὲ ἀποθανόντος Κούμτζου μετὰ τοῦ ὄρφανου του καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Χ' Ράδου Ἰωάννου ⁹⁾). Ἐπεταὶ ἡ ἐκκαθάρισις τῆς περιουσίας.

1) Κώδικος, σελ. 194.—2) Αὐτόθι. Βούλγαροι.—3) Αὐτόθι, σελ. 198.—4) Αὐτόθι.—5) Αὐτόθι, σελ. 199.—6) Αὐτόθι.—7) Αὐτόθι, σελ. 225.—8) Αὐτόθι, σελ. 201.—9) Αὐτόθι, σελ. 207. Βούλγαροι.

1856 Δεκεμβρίου 20. Διευθέτησις τῆς κληρονομικῆς διαφορᾶς τῆς Γιῶνας ἀπὸ Στροέβου καὶ Γεωργ. Γκάντζιου ἀπὸ Τζαρδάκι ¹⁾).

1857 Φεβρουαρίου 9. Ὁμολογία τῆς Βελίκας συζύγου τοῦ ἐν Μιτσκιούρ ἀποθανόντος Σπάσου ὅτι συνεβιάσθη πρὸς τοὺς προγόνους τῆς διὰ τὰς κληρονομικὰς ἀπαιτήσεις τῆς ²⁾ .

1857 Φεβρουαρίου 13. Διανομὴ τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος Ράλλη Δοιτζογλου εἰς Ἄτζ-κιοϊ μεταξὺ τῆς γυναικὸς του Μάρας καὶ τῶν τέκνων του Χρήστου, Πέτρου καὶ Πέτρας ³⁾,

1857 Φεβρουαρίου 15. Ὁμολογία τῶν ἀδελφῶν Γεωργίου καὶ Ἀποστόλου Παπαῦ Δόξη Στενιμαχιτῶν ὅτι ἔχοντες ἀπαιτήσεις κληρονομικὰς ἀπὸ τοῦ ἀποθανόντος συγγενοῦς των Ἰακώβου Δημητρίου συνεβιάσθησαν μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Βασιλικῆς ⁴⁾).

1857 Μαρτίου 16. Διανομὴ τῆς περιουσίας τοῦ ἐν Βοδανοῖς ἀποθανόντος Γεωργίου μετὰ τὴν ἐξόφλησιν τῶν χρεῶν του μεταξὺ τῶν τέκνων του Ἰωάννου, Δημητρίου, Ἀργυρίου καὶ Βασιλικῆς ⁵⁾).

1857 Μαρτίου 29. Συμβιβασμὸς τῆς Ράδας ἀδελφῆς τοῦ ἀποθανόντος φρενοβλαβοῦς ἐκ Καλοφερίου Νέδου πρὸς τὴν ἄτεκνον γυναῖκα αὐτοῦ Ράδαν διὰ τὰ κληρονομικὰ τῆς δικαιώματα ⁶⁾).

1857 Μαΐου 25. Συμβιβασμὸς τῆς Φανῆς Νικολάου, νύμφης ἐξ ἀδελφοῦ τοῦ ἀποθανόντος Δημητρίου Νεσεστεντζῆ, μετὰ τῆς συννυφάδας τῆς Ἑλένης διὰ τὰ κληρονομικὰ τῆς δικαιώματα ⁷⁾).

1857 Μαΐου 25. Διανομὴ τῆς περιουσίας τῆς ἀποθανούσης μητρὸς των μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν Μιχαὴλ καὶ Ἰωάννου Χ΄ Σκαρλίδου καὶ τῆς Εὐρυδικῆς, συζύγου τοῦ Κωνσταντίνου Ἀργυρίου, συγκειμένης ἐξ οἰκίας ἐν τῇ συνοικίᾳ Χότζια Ρουμάν καὶ ἐνὸς ἐργαστηρίου ἐν Βεζεστενίω ⁸⁾).

1857 Ἰουλίου 25. Διανομὴ τῆς περιουσίας τῆς ἀποθανούσης Φιλιππουπολίτιδος Ζωῆς Προδρόμου εἰς μαχαλὲ μέγα Λαοὺτ μεταξὺ τῶν δύο τέκνων τῆς Γεωργίου καὶ Εὐφροσύνης καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ τῆς ἐπὶ θυγατρὶ Ἰακώβου. Βεβαιουοῦσιν οἱ διανεμιάμενοι. Μάρτυρες 1 ἱερεὺς καὶ 3 πρόκριτοι ⁹⁾).

1857 Ὀκτωβρίου 23. Ὁμολογία τῆς Φιλιππουπολίτιδος Σμαράγδας συζύγου τοῦ ἀποθανόντος Ἰωάννου Παπαδάτη ἱατροῦ ὅτι

---

1) Κώδικος, σελ. 213. Βούλγαροι.—2) Αὐτόθι, σελ. 217. Βούλγαροι.—3) Αὐτόθι, σελ. 218. Βούλγαροι.—4) Αὐτόθι, σελ. 227.—5) Αὐτόθι, σελ. 221.—6) Αὐτόθι, σελ. 220. Βούλγαροι.—7) Αὐτόθι, σελ. 226.—8) Αὐτόθι, σελ. 249.—9) Αὐτόθι, σελ. 229.

παρέλαβε παρὰ τοῦ προγόνου τῆς Κωνσταντίνου Παπαδάτη τὸ ἀνάλογόν τῆς ἀνδρομερίδιον καὶ λοιπὰ καὶ ἐξώφλησε. Βεβαιοὶ ἢ παραλαβοῦσα, μάρτυρες 8 πρόκριτοι ¹⁾).

1857 Ὀκτωβρίου 30. Ὁμολογία τῶν πέντε τέκνων τῶν ἀποθανόντων Λάμπρου καὶ Μαρίκας συζύγου του ἐν Πασᾷ μαχαλὲ ὅτι διενείμαντο τὴν οἰκιακὴν καὶ κτηματικὴν περιουσίαν τῶν γονέων των ²⁾).

1857 Νοεμβρίου 8. Ἀπάντησις Δημ. Ι. Βαφέα εἰς πατριαρχικὴν πρὸς τὴν μητρόπολιν ἐπιστολὴν ἐπὶ τῆς ἐκκρεμοῦς κληρονομικῆς διαφορᾶς αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν Κων]πόλει πενθερόν του Περβάνογλου μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του ³⁾).

1858 Φεβρουαρίου 15. Λήψις τοῦ ἀναλόγου κληρονομικοῦ δικαίωματος ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος Κωνσταντίνου Φιλιππουπολίτου, θείου· ἐκ πατρός τοῦ Γιάγκου καὶ τῆς Γιάννας ⁴⁾. Ὁ Λεύκης μάρτυς καὶ 2 πολῖται.

1858 Φεβρουαρίου 17. «Καταγραφὴ τῶν πραγμάτων τῆς ἀποθανούσης εἰς Μαράσι Εὐγενῆς, τὰ ὁποῖα ἔμειναν εἰς χεῖρας τοῦ Ἄντωνίου Ἀθανασίου» ⁵⁾.

1858 Ἰανουαρίου 31. Συμβιβασμός τῆς ἐκ Βοδενῶν Βασιλικῆς, γυναικὸς τοῦ ποτε παπᾶ Ἀλέξι πρὸς τοὺς υἱοὺς τῆς Σωτηρίου, Ἀναστάσιον καὶ Θεόδφιλον διὰ κληρονομικᾶς διαφορᾶς ⁶⁾).

1858 Ἀπριλίου 12. Διανομὴ τῆς κτηματικῆς καὶ χρηματικῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος εἰς Καραζόβαν Πέγκου μετὰ τῶν τέκνων του Τάνιου, Κρήστου, Λόζας καὶ Μήτρας ⁷⁾).

1858 Ἀπριλίου 20. Καταγραφὴ τῶν εὐρεθέντων πραγμάτων εἰς τὴν κάσσαν τοῦ ἀποθανόντος συγκέλλου Σεραφεῖμ ⁸⁾,

1858 Ἀπριλίου 20. Παράδοσις ὑπὸ τοῦ Φιλιππουπολίτου Κωνστ. Χ' Ἰωάν. Κοϊμτζόγλου εἰς τὴν μητριαν του Σμαράγδαν τῆς κατὰ τὴν διαθήκην τοῦ πατρός του ὀρισθείσης κληρονομίας τῆς. Βεβαιοῦσιν ὃ τε παραδοὺς καὶ ἡ παραλαβοῦσα· μάρτυρες 3 πρόκριτοι, 1 ἐπίτροπος τοῦ γένους καὶ 1 ἱερεὺς ⁹⁾. Ὁ Φιλιππουπόλεως Χρύσανθος βεβαιοῖ.

1858 Ἀπριλίου 29. Συμβιβασμός τῆς Θεοποιῆς Ἀρναούτογλου μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἰακώβου Φιλιππουπολιτῶν ἐπὶ τοῦ πωληθέντος πατρικοῦ ὀσπιτίου των καὶ ἐξώφλησις ¹⁰⁾).

1) Κώδικος, σελ. 225.—2) Αὐτόθι, σελ. 234. Βούλγαροι.—3) Αὐτόθι, σελ. 235.—4) Αὐτόθι, σελ. 239.—5) Αὐτόθι.—6) Αὐτόθι, σελ. 238.—7) Αὐτόθι, σελ. 241. Βούλγαροι.—8) Αὐτόθι, σελ. 242.—9) Αὐτόθι σελ. 243.—10) Αὐτόθι, σελ. 244.

1858 Μαΐου 26. «Ἀναφορά τοῦ Δημητρ. Βαφέως πρὸς τὸν ἅγιον Φιλιππουπόλεως», ἐπὶ τῆς κληρονομικῆς διαφορᾶς του πρὸς τὸν πενθερόν του Περβάνογλου¹⁾).

1858 Ἰουνίου 6. Διανομὴ τῆς πατρικῆς περιουσίας καὶ ἀμοιβαία ἐξόφλησις μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν Ἀθανασίου, Χρήστου, Νικολάου, Μαρίκας καὶ Ζωῆς, Φιλιππουπολιτῶν²⁾. Βεβαιουσιν οἱ διανεμιόμενοι, μάρτυρες 3 πρόκριτοι.

1858 Ἰουνίου 17. Δήλωσις ὅτι ἡ Πετκάνα ἐκ Βελασίτσης ἐκανόνισε τὰ κληρονομικά της δικαιώματα πρὸς τὸν ἐκεῖ Δόπρη διὰ τὸν ἀποθανόντα ἀνεψιὸν της Ἰβάνην³⁾).

1858 Σεπτεμβρίου 12. Συμβιβασμὸς τῆς Μήτηρας καὶ Μαρίας, θυγατέρων τοῦ ἀποθανόντος Βούλκου ἀπὸ Ράγους μετὰ τῶν ἀδελφῶν των Κρήστου καὶ Γεώργι διὰ τὴν πατρικομητρικὴν κληρονομίαν των⁴⁾).

1858 Ὀκτωβρίου 28. Ὁμολογία τῆς Κάρας ἀπὸ Ζιρτμεσλή, μητρὸς τοῦ ἀποθανόντος Ζλατάν ὅτι διένειμε τὴν περιουσίαν αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του καὶ τέκνων της⁵⁾).

1859 Ἰανουαρίου 21. Ὁμολογία τῶν ἐκ Στενιμάχου θυγατέρων τοῦ μακαρίτου Θεοφίλου ὅτι συνεβιβάσθησαν μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν των διὰ τὰς κληρονομικὰς διαφορὰς των καὶ ἐξώφλησαν⁶⁾).

1859 Ἰανουαρίου 27. Διανομὴ τῆς περιουσίας τοῦ Χ'' Ζλατάν Καζανλικλή μεταξὺ τῆς γυναικὸς του Μάσκας καὶ τῶν τέκνων του ἐκ τοῦ χωρίου Τουρτλήκιοι⁷⁾).

1859 Μαρτίου 11. «Ἀποθανούσης τῆς Ραλλοῦς γυναικὸς Νικολάου Καπητάνη (Φιλιππουπολίτου) καὶ αὐταδέλφης τοῦ Δημητρίου Καλίτζη γαμβρὸς καὶ γυναικάδελφος ἐξώφλησαν» πρὸς ἀλλήλους. Μάρτυρες 4 πρόκριτοι⁸⁾).

1859 Μαρτίου 22. Καταγραφή τῆς περιουσίας τῆς ἀποθανούσης Σμαράγδας, χήρας Χ'' Ἰωάννου Κοϊμτζόγλου, Φιλιππουπολίτου, παραληφθείσης παρὰ τῶν ἀδελφῶν της Γεωργ. Κεντιντένογλου καὶ Χρυσῆς Βατσκόβαλη ἀπὸ τοῦ προγονοῦ της Χ'' Κωστάκι Χ'' Ἰωάν.

1) Κώδικος, σελ. 245—246. Ἴδε καὶ τὴν ἀπὸ 8 Νοεμβρ. 1857.—2) Αὐτόθι, σελ. 247.—3) Αὐτόθι, σελ. 248. Βούλγαροι.—4) Αὐτόθι σελ. 254. Βούλγαροι.—5) Αὐτόθι, σελ. 258. Βούλγαροι.—6) Αὐτόθι, σελ. 264.—7) Αὐτόθι σελ. 273.—Ἡ πρᾶξις εἶναι συντεταγμένη βουλγαριστί. Ἐκ τῶν μαρτύρων 3 ὑπογράφονται ἑλληνιστί, 3 βουλγαριστί ἐν οἷς εἶς ἱερεὺς καὶ «ὁ Λεύκης Ἰλαρίων βεβαιοῖ ἐπιτροπικῶς».—8) Αὐτόθι, σελ. 266.

Κοίμτζόγλου. Βεβαιοῦσιν οἱ παραλαβόντες, μάρτυρες οἱ 2 ἐπίτροποι τοῦ γένους καὶ 2 πρόκριτοι¹⁾).

1859 Ἰουνίου 12. Ὁμολογία τοῦ Βούλκου Τόνιου γούναρη ὅτι ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς του Ἄννης, θυγατρὸς τοῦ Γεωργίου Βίντζη παρέλαβε πάντα τὰ πράγματα ἀπὸ τοῦ πενθεροῦ του καὶ ἐξώφλησεν²⁾).

1859 Ἰουνίου 14. Ὁμολογία τῶν τριῶν ἀδελφῶν Ἄννης, Κούλας καὶ Βασιλῶς ἐκ Καρλόβου, θυγατέρων τῆς Τάνας ὅτι συνεβιβάσθησαν μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου των Χ΄ Ἀγγέλου Τόμωφ διὰ τὰς κληρονομικὰς ἀπαιτήσεις των³⁾).

1859 Ἰουλίου 24. Ὁμολογία τοῦ Μιχαήλ Χ΄ Σκαρλίδου καὶ τοῦ γαμβροῦ του Κώνσταντίνου Ἀργυρίου ὅτι τὰς χρονίας διαφορὰς των περὶ κληρονομικῶν δικαιωμάτων διεκανόνισαν καὶ ἐξώφλησαν. Βεβαιοῦσιν ἀμφότεροι, μάρτυρες 20, ἐν οἷς καὶ εἷς ἐπίτροπος τοῦ γένους⁴⁾).

1859 Νοεμβρίου 17. Ὁμολογία τοῦ Ἀθανασίου Πρίμου ἐκ Γιαβρόβου ὅτι ἐκανόνισε τὰς κληρονομικὰς διαφορὰς του πρὸς τοὺς ἀδελφούς του Παναγιώτην καὶ Ἀγγελὴν καὶ ἐξώφλησεν⁵⁾).

1860 Ἀπριλίου 16. Δήλωσις ὅτι «ἀποθανόντος τοῦ ἐν Στενιμάχῳ Ἀποστόλου Ἀδάμογλου οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Κωνστ. καὶ Χριστόδουλος Ἀδάμογλου κηδεμόνες τῶν ὄρφανῶν τοῦ ἀδελφοῦ των καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ Κωνστ. Χ΄ Κίμογλου ἐπίτροπος καὶ ἀντιπρόσωπος τῶν ὄρφανῶν ἐλθόντες εἰς τὴν μητρόπολιν παρόντων τῶν εὐγενεστάτων προκρίτων» διεκανόνισαν τὰ τῶν χρεῶν τοῦ μακαρίτου καὶ τὰ τῆς κληρονομίας. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐκκαθάρισις τῆς περιουσίας. Βεβαιοῦσιν οἱ μνημονευθέντες, μάρτυρες 4 πρόκριτοι, ὁ Φιλιππουπόλεως Παῖσιος προσεπιβεβαιοῖ⁶⁾).

1860 Ἰουλίου 28. Διευθέτησις τῶν κληρονομικῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν τέκνων τοῦ ἐκ Τσηπροχωρίου μακαρίτου Μήτσκογλου Ἀγγέλου, Δημητρίου, Θεοφίλου καὶ Νεδέλιας. Ἀκολουθεῖ ὁ ἰσολογισμὸς τῆς περιουσίας⁷⁾).

1860 Ἰουλίου 29. Ὁμολογία τῆς Πέτρας Πέτκου ἀπὸ Κοσιόβου ὅτι συνεβιβάσθη μετὰ τοῦ προγονοῦ της Γεωργίου Τζεβίζογλου διὰ τὸ ἀνδρομερίδιόν της⁸⁾).

1) Κώδικος, σελ. 270.—2) Αὐτόθι, σελ. 279. Βούλγαρος.—3) Αὐτόθι, σελ. 280. Βούλγαροι.—4) Αὐτόθι, σελ. 289. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω 1857 Μαΐου 25.—5) Αὐτόθι, σελ. 291.—6) Αὐτόθι, σελ. 303—304.—7) Αὐτόθι, σελ. 316—317.—8) Αὐτόθι, σελ. 317. Βούλγαροι.

Ὁ συνήθης τύπος τῶν περὶ διευθετήσεως τῶν κληρονομικῶν δικαιωμάτων πράξεων εἶναι : «Διὰ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικοῦ ἐξοφλητικοῦ ἀποδεικτικοῦ ἐμμαρτύρου γράμματος δηλον γίνεται ὅτι παραστάντες ἐνώπιον ἡμῶν καὶ τῶν περὶ ἡμᾶς ἐντίμων κληρικῶν καὶ λοιπῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων ἢ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μητροπόλει παρόντων τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ εὐγενεστάτων προϋχόντων ὁ . . . ἢ οἱ . . . ὡμολόγησαν ἰδίους αὐτῶν χεῖλεσιν ὅτι ἀποθανόντος ἢ ἀποθανόντων τῶν . . . λαβόντες τὸ ἀνάλογον . . . μερίδιον . . . ἐξώφλησαν κατὰ τελείαν ἐξόφλησιν . . . Οὕτως ὡμολόγησαν . . . ἰδίους αὐτῶν στόμασιν διὸ ἐγένετο τὸ παρὸν . . . ὡς ἔθος ἐπιβεβαιωμένον καὶ μεμρτυρημένον διπλοῦν ὅμοιον ἢ ἐπιβεβαιώσῃ ἡμετέρα καὶ μαρτυρία τῶν ὑπογεγραμμένων ἀξιοπίστων μαρτύρων καταστρωθὲν καὶ ἐν τῷ κώδικι τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως εἰς ἔνδειξιν ἀσφαλῆ».

(Ἀκολουθεῖ)

Κ, ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ ΘΡΑΚΗΝ
Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΔΕΡΚΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Κεφ. Α΄.—Ἡ ὀνομασία τῆς ἐπαρχίας Δέρκων.

Τὴν ὀνομασίαν τῆς ἡ ἐπαρχία ἔλαβεν ἀπὸ τὴν παλαιάν τῆς ἔδραν, τὸ χωριουδάκι Δέρκος—τουρκ. Τέρκος—τὴν Φινέπολιν ¹⁾ τοῦ Στράβωνος, ποῦ κεῖται εἰς τὴν Ν. Α. γωνίαν τῆς λίμνης τῶν Δέρκων, παρὰ τὸν Εὐξείνιον, ἐκτισμένον ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἀναστασίον Α΄, τὸ 507 καὶ πιθανολογούμενον ἐτυμολογικῶς ἀπὸ τὴν ρίζαν τοῦ δέρκω-βλέπω εἰς ἔκτασιν, ἐπισκοπῶ· διότι ἐδῶ κατέληγε τὸ μακρὸν τεῖχος τοῦ Ἀναστασίου, ποῦ ἤρχιζε δυτικῶς ἀπὸ τὴν Σηλύβριαν τῆς Προποντίδος καὶ ἐτελείωνεν εἰς τὸν Εὐξείνιον καὶ ἀπ' ἐδῶ καταπτύοντο οἱ τυχὸν ἀπὸ Μαύρης Θαλάσσης ἐπερχόμενοι ἔχθροὶ τοῦ Βυζαντίου, ὅσον καὶ οἱ ἀπὸ ξηρᾶς.

Ἡ λίμνη, ὅπως καὶ τὸ χωριό, εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 30 περίπου μιλίων (32 χλ.) ΒΔ. τῆς ΚΠ. Ἔχει ἔκτασιν 12 χιλμ. περίπου, εἶναι βαθεῖα καὶ τρέφει ἄφθονα ψάρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ ὀνομαστὰ ἀσπρόψαρα—ἄκ-μπαλίκ—φαίνεται νὰ εἶνε τοῦ Ἀθηναίου οἱ δέλκανοι ²⁾, ποῦ τῆς ἔδωκαν καὶ τὸ ὄνομα.

Ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς ἀναφέρει ὄχι λίμνην, ἀλλὰ ποταμὸν Δέλκωνα ³⁾, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀλείευται καὶ ταριχεύεται ὁ δέλκανος. Ὁ Le Quien ἀναγράφει τὴν ἐπαρχίαν Delcum (Oriens Christianus, τόμ. Α΄, στήλη 1163), ἐξηγῶν: «ὁ Δέρκων ἀπὸ τῆς παρακειμένης λίμνης τῆς Δέρκου, οὕτω γὰρ αὐτὴν ὁ Διομιανὸς κατονομάζει Δέλκην (Δέρκην, Δέρκιν) ἀμαθῶς οὖν τὴν ἀρχιεπισκοπὴν φασὶ Δέρκους, τὸ ρ ἀντὶ τοῦ λ παραλαμβάνοντες». Ὁμοίως

1) Σ τ ρ ἄ β ω ν, Γεωργ. Βιβλ. Ζ κεφ. 6.

2) Ἀ θ ἦ ν α ι ο ς, βιβλ. Γ 1183.—«Εὐθύδιμος ἐν τῷ περὶ ταρίχων τὸν δέλκανον φησὶν ἰχθύον ὀνομάζεσθαι ἀπὸ Δέλκωνος τοῦ ποταμοῦ, ἀφ' οὗπερ καὶ ἀλίσκεσθαι καὶ ταριχευόμενον εὐστομοσχώτατον εἶνε» κλπ. «Δωρίων δ' ἐν τῷ περὶ ἰχθύων τὸν [λεπτινὸν] λεβίαν ὀνομάζων, φασὶ λέγων εἶνε, ὡς ὁ αὐτὸς ἐστὶ τῷ δελκανῷ κτλ.»

3) Δέλκων-Δέλκωνος καὶ δελκανός, δέλκιον καὶ θέλκον.

καὶ ὁ Gams (Pius Bonifacius G. Series Episcoporum, Ratisbonae, 1873, σ. 424) Π Provinciae Thraciae, 3. Delcum (Delcos). Καὶ ὁ ἀείμνηστος Ἀναστάσιος Σταμούλης, εἰς αὐτοχειρογράφους του σημειώσας εἰς τὸ Ἀρχεῖον του, παρατηρεῖ ὅτι «ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ὀνομασίας Δέλκωνος, τροπῆ τοῦ λ εἰς ρ, ἔχουσι τὸ ὄνομα τό τε χωρίον καὶ ἡ λίμνη».

Ἡ λίμνη συγκοινωνεῖ μὲ τὴν θάλασσαν τὸ στόμιόν της, πλάτους περὶ τὰ 30 μ., ἐφοράθη, μὲ κινητὸν φράγμα ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας Ὑδάτων Δέρκων, τὸ 1885, ἀφ' ὅτου τὰ νερά της ὑδρεύουν τὴν Κ]πολιν.

Τὸ χωριὸν Δέρκος συνδέει δρόμος ἀμαξιτός, 2χμ. μήκους, μὲ τὴν Κ]πολιν. Φέρεται γραμματικῶς εἰς τὸν ἐνικὸν εἰς τρία γένη: Ὁ Δέρκος - τοῦ Δέρκου, ἡ Δέρκη-τῆς Δέρκης, τὸ Δέρκος-τοῦ Δέρκος καὶ Δέρκου· καὶ πληθυντικῶς: Οἱ Δέρκοι-τῶν Δέρκων· δι' αὐτὸ οἱ ἀρχιερεῖς του, κατὰ καιροὺς, τὸ ἔγραψαν διαφοροτρόπως: τὸ πρῶτον ὡς ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν «τῶν Δέρκων καὶ Χηλῆς» καὶ ὡς ἀρχιεπίσκοποι ὁμοίως, μέχρι τοῦ Ἰωάννου Α'. Ἀπὸ Ἰωάννου Β', 1166 μέχρι 1365, περὶ τοὺς 7 ἀρχιεπίσκοποι ὑπογράφονται ὁ «Δέρκου».

Ὁ Ἄνθιμος Ἀμασειᾶς ὁ Ἀλεξούδης ἀναφέρει τὸ 877 «Νεόφυτον Δέρκης» καὶ ἐπὶ Ζιφιλίνου ἀναφέρεται, τὸ 1192, «Γεώργιος Δέρκης»¹⁾. Ἀπὸ τοῦ 1366 μέχρι τοῦ 1389 ὑπογράφουν πέντε κατὰ σειράν: «Ἀρχιεπίσκοπος Δέρκω»²⁾· τὸ 1443, ὁ «Δέρκου Ἀ(κάκιος)»· τὸ 1466 ὁ οἰκ. πατριάρχης—ἴσως Μᾶρκος ὁ Εὐλοκάραβος—ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς κληρικούς τῆς μητροπόλεως αὐτῆς, γράφει: «τῆς Δέρκου»· τὸ 1640 καὶ τὸ 1655 ἡ Ἐκκλησία ἐπισήμως εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν πατριαρχικὴν πράξιν της ὀνομάζει αὐτὴν Μητρόπολιν «Δέρκων καὶ Νεοχωρίου τοῦ ἐν τῇ Μαύρῃ Θαλάσση», ἥτοι τοῦ ΒΑ καὶ πλησίον τοῦ Δέρκος κειμένου Νειχωράκι. Τὸ 1662—1673 ὁ μητροπολίτης της Χρύσανθος ὑπογράφεται ἄλλοτε «Δέρκου», καὶ ἄλλοτε «Δέρκων» ἢ καὶ «Δέρκων καὶ Νεοχωρίου»· ὁ Μακάριος, 1673, ὡς καὶ ὁ μετ' αὐτὸν ἀμέσως, 1688, Νικόδημος, ὑπογράφουν ὡς «Δέρκων» καὶ «Δέρκων καὶ Νεοχωρίου». Ἀπὸ τὸ 1731 ὅμως Σαμουήλ ὁ Χαντζερῆς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν καθιερῶνουν ἀπλῶς τὴν ὑπογραφὴν «ὁ Δέρκων».

Ὁ Σουλτὰν Βαγιαζήτ, γράφων πρὸς κάποιον Λεονάρδον Λαουμεντηνὸν εἰς τὰς 17/6/1504, τελειώνει ὡς ἑξῆς: «ἐγραφι εν τι αυλι τῆς ἡμετέρας σουλτανικῆς ἐξουσίας εν τι περιοχην ὀνόματι Δέρκου»³⁾. Ἐν μινι

1) Ε. Σιδερίδη, Μητροπολίται Δέρκων, 1932, σ. 5.

2) Ὁ Δέρκω ἀτικόκλητον, γεν. τοῦ Δέρκως καὶ Δέρκω.

3) Orig. (Chart tabularii Veneti eunsiguo imperatoris nigro. Ἀρχεῖον Α. Σταμούλη «Ἐπαρχία Δέρκων».

ιονίου ἰς ἐν εἰ Χριστοῦ κατεβασεως 1504».

Ἡ ὑπογραφή «Δέρκων» συνεχίζεται μέχρι σήμερον.

Σειράν τῶν ἀρχιερέων τῆς ἐπαρχίας Δέρκων ἔχουν καταγράψει :

1) ὁ Ἀμασειᾶς Ἀνθιμος Ἀλεξούδης ἀπὸ τοῦ 783 μέχρι τοῦ 1884·
 2) Ὁ Ξενοφ. Α. Σιδερίδης ἀπὸ 783 μέχρι 1925· 3) Ὁ Σταυράκης βέης Ἀριστάρχης ἀπὸ 783 μέχρι 1884—1899. Τὴν τελευταίαν αὐτὴν μελέτην, ὑπὸ τὸν τίτλον «Δέρκοι, περὶ τῆς μητροπόλεως Δέρκων καὶ τῶν αὐτῆς μητροπολιτῶν. Θρόνος Η΄» ἐξέδωκεν ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀδαμάντιος Κασαπίδης τὸ 1935, εἰς τὴν Κων]πολιν, συμπληρώσας αὐτὴν μὲ βιογραφικὰ σημειώματα τῶν μετὰ τὸν μητροπολίτην Καλλίνικον (1884—1924) τεσσάρων μητροπολιτῶν, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος Ἰωακείμ ὁ ἀπὸ Σταυρουπόλεως (Πελεκάνος) ἐξακολουθεῖ ἱερατεῦον καὶ σήμερον· εἰς Παράρτημα δὲ συνημμένον συνεκδίδει τὴν πράξιν τοῦ προβιβασμοῦ τῆς Μητροπόλεως εἰς ὀγδόην, 18 ὑπομνήματα ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς ἰσαριθμῶν μητροπολιτῶν τῆς, σφζόμενα εἰς τοὺς Κώδικας τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπισκοπείου, καθὼς καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἀπὸ τοῦ 1865 ἐπὶ μητροπολιτῶν τῆς.

Κεφ. Β΄.—Ἐκτασις τῆς Ἐπαρχίας.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία Δέρκων, φαίνεται, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς περιέλαβε 46 ἢ 47 ἐν ὄλω χωριά ¹⁾). Τὸν Φεβρουάριον 1801 ἔγγραφον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ΄ ὥρισε τὰ ὄρια τῆς ²⁾).

Ἀπὸ κώδικα πατριαρχικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁρισμὸς ἐπιχορηγήσεως Ἀρχιερέων 1859» ἐξάγεται ὅτι κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ἡ Μητρόπολις Δέρκων περιελάμβανε 44 χωριά, μὲ στέφανα 6.000, ἤτοι 30.000 κατοίκους.

Ἐπίσημος στατιστικὴ τῆς καταστάσεως τῆς ἐπαρχίας ἐδόθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τὸν Γ. Χασιώτην ³⁾, διὰ τὸ ἔτος 1878—79, ὁπότε ἀριθμοῦνται χωριά τῆς 34, μὲ πληθυσμὸν 24.560 κατοίκων. Τὸ 1884 ἡ ἰδία Μητρόπολις δίδει ἐπίσημον στατιστικὴν τῶν χωριῶν τῆς διὰ τοῦ γραμματέως τῆς Δημ. Καλέμη ⁴⁾· ἀναγράφονται 41 ἐν ὄλω χωριά μὲ 5.038 ὀρθοδόξους οἰκογενεῖας, ἤτοι 25.160 περίπου κατοίκους. Τὸ 1904 δημοσιεύεται νεωτέρα στατιστικὴ τῆς εἰς τὸ Ἡμερολόγιον τῶν Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν

1) Βλ. ἀλφαβητικὸν πῖνακα χωριῶν Α΄.

2) Γ ε δ ε ὄ ν, Πατρ. Πῖνακες, σ. 678—Ἐκκλ. Ἀλήθ. 1889, σ. 410, Ἐγγραφοί, λίθοι καὶ κεράμια—Ἐκκλ. Ἀλήθ. 1917, Μάρτ. 17, σ. 35. Ἐκκλ. Ἀλήθ. 1917. ἀρ. 8, σ. 58 — «Θρακικά», τ. Ζ΄, 1936, σ. 26, Θρακῶα Κέντρα κλπ.—

3) G. C h a s s i o t i s, L'instruction publique chez les Grecs, Paris. 1881.

4) Δ Κ α λ ἔ μ η. Ἡμ. Ἀνατολῆς, 1886, σ. 135, Ἐπαρχία Δέρκων.

Κατ'ἑξῆς τῆς Κ]λεως 1905, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐπαρχία ἠρίθμει 41 χωριά, μὲ πληθυσμὸν 5.870 ἑλληνικὰς οἰκογενείας, ἧτοι 29.350 κατοίκους.

Αἱ συστηματικώτεραι νεώτεραι ἐρευναι ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐπαρχίας χωρίων, μετὰ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνος, ἔγιναν ἀπὸ εἰδικωτέρους ἑλληνας μελεητάς, τὸν Μ. Γεδεών, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη ἐπανειλημμένως τὰ χωριά τῆς ἀπὸ τοῦ 1870 καὶ ἐφεξῆς, δημοσιεύσας τὰς παρατηρήσεις του πολλάκις, καὶ τὸν Ἄλ. Πασπάτην¹⁾. Καὶ οἱ δύο μᾶς δίδουν ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μᾶλλον εἰδήσεις καὶ ἐλαχίστας σχετικῶς συγχρόνους, χωρὶς πρῶθεσιν στατιστικῆς ἀκριβείας. Ἄγνωστα δὲ σχεδὸν ἀπομένουν τὰ βόρεια καὶ βορειοδυτικὰ χωριά τῆς.

Καὶ ἐπειδὴ ὅλη ἡ ἔκτασις τῆς Δέσμων ἔξω τῶν χερσαίων τειχῶν, ὅσον καὶ τῶν μεσογείων τοῦ Βοσπόρου, ἀποτελεῖ φυσικῶς τὴν γέφυραν πρὸς τὴν Ἀ. Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, αὐτὴ ὑπέστη τὴν τραγικωτέραν πάντοτε μοῖραν.

Ὅπως πρὸ τῆς Ἀλώσεως τοῦ 1453 καὶ μετ'αὐτὴν ἐξέλιπεν, ἔτσι περιπίου καὶ μετὰ τὸ 1912, ὅποτε ἐξηφανίσθησαν τὰ βουλγαρόφωνα χωριά τῆς, κατὰ δὲ τὸ 1914—15, κατὰ τὸν μεγάλον εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, ἦτο φυσικὸν νὰ ἐκκενωθοῦν τὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας, τὰ ἐσπαρμένα γύρω εἰς τὴν Τζατάτζαν, ποῦ ἀπετέλεσε τὸ ἔσχατον ὄριον τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Κ]λιν. Οἱ χριστιανοὶ κάτοικοί των, ἰδίως οἱ ἑλληνόφωνες, ἐθεωρήθησαν ὑποπτοὶ καὶ διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἄμυνα τῆς πρωτευούσης, οἱ Τούρκοι προεκάλεσαν τὴν μετοίκησιν τοῦ πληθυσμοῦ κατ' ἀρχὰς 15 κυρίως χωρίων τῆς (Πίναξ Β' σ. 165). Πιέσεις καὶ τρόμος ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων Πύργου, Καλφά καὶ Ἰμβροχωρίου νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ σπίτια των ἀπὸ τοῦ 1914, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν ὑπολοίπων 13 ἐξεδιώχθησαν μεταξὺ τῶν μηνῶν Ἰανουαρίου καὶ Αὐγούστου 1915· μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς μετώκησαν εἰς τὴν Πόλιν, ἄλλοι εἰς τὴν περιφέρειαν Μετρῶν καὶ Μιχαλιτοῦ καὶ ἄλλοι εἰς τὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας Νικαίας: Τζιράκ-Κιόϊ, Κιουπλιά, Σοιοῦτ, Ντερβέν κλπ. ὑπὲρ τὰς 10.472 ἄτομα.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ μεγάλου πολέμου ἡ καταστροφὴ συνεπληρώθη. Τὸν Ὀκτώβριον 1922, ὅταν ἡ Θράκη ἀνακατελήφθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Μουδανίων, νέα ἐκκένωσις τῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων ἠραίωσε τὸν πληθυσμὸν. Τὸ 1924, μετὰ τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγὴν τῆς Συμβάσεως τῆς Λωζάννης, εἴκοσι τέσσαρα χωριά τῆς ἐπαρχ-

1) Ἄλ. Πασπάτη. Περιοδ. Ἑλλ. Φ. Σύλλ. Κ]λεως, τ. 1Β', σ. 33 «Τὰ Θρακικὰ Πρῶσταια τοῦ Βυζαντίου».

χίας, με πληθυσμὸν ὑπὲρ τὰς 16.000, ἐξεπατρίσθησαν καὶ ἀναγκαστικῶς οἱ Θράκες μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα (Πίναξ Γ').

Περὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1929 καὶ ἔκτοτε ἡ ἐπαρχία Δέρκων περιορίσθη εἰς πέντε κυρίως προάστειά της : τὰ Θεραπειά, τὸ Μπουγιούκ-δερεὶ καὶ τὸν Γενῆ-μαχαλὲ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, τὸ Μακροχώρι καὶ τὸν Ἅγιον Στέφανον ἐπὶ τῆς Προποντίδος, μολονότι καὶ μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1936, ὅποτε ἔγινεν ἡ τελευταία ἔρευνά μας, ὡς χωρία της φέρονται κατ' ὄνομα περὶ τὰ 34 ἐν ὄλῳ. Εἰς τὰ σπουδαιότερα αὐτῶν ἡ τουρκικὴ δημοκρατία τοῦ Κεμάλ ἔδωκε νέα ὀνόματα, ἄσχετα ἔντελῶς κάποτε πρὸς τὴν παράδοσιν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς ἰδιότητάς των.

*Πίναξ Β'.— Χωριά τῆς Δέρκων ἐκτοπισθέντα ἀπὸ τοῦ 1914
μέχρις Αὐγ 1915.*

	ἀρ. ἐκτοπισθέντων		ἀρ. ἐκτοπισθέντων
1. Ἀβάσσο	310	9. Μπαχτσέκιοι	931
2. Ἁγιασματάκι	482	10. Μπουγιούκ δερεὶ	2.000
3. ἉηΠᾶς	150	11. Νύμφες	100
4. Γενί Μαχαλὲς	1.725	12. Ντομούζ δερεὶ	606
5. Καλφᾶς	800	13. Πύργος	1.650
6. Κεφελήκιοι	87	14. Σαφρᾶς	570
7. Κιρέτς βουρνοῦ	110	15. Φαναράκι	470
8. Λαζάρκιοι	380		
		Τὸ ὅλον	10.371

*Πίναξ Γ'. Χωριά τῆς Δέρκων μεταναστεύσαντα τὸ 1924
εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγήν τῆς Συμβάσεως Λωζάννης.*

1. Ἁη Γεώργης	11. Κιουτσούκιοι
2. Ἁκαλαν	12. Λίτρης
3. Ἁμπαρλῆ	13. Μικρὸς Τσεκμετζές
4. Ἁρναούτκιοι	14. Μπογάζκιοι
5. Βελιγράδι	15. Νειχωράκι
6. Γαλατάρια	16. Ὁκλαλῆ
7. Γρούπες	17. Τζελέπκιοι
8. Ἁρμενίκιοι	18. Τζεμπετζήκιοι
9. Καλλιῶ	19. Τσιφλήκιοι
10. Καστανιές	

Κεφ. Γ'.— Αἱ ἀρχαὶ τῆς Δέρκων.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία Δέρκων, ἀποτελουμένη ἀπὸ χωριὰ τῆς ἀνατολικῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ἐκτείνεται μεταξὺ Μαύρης Θαλάσσης πρὸς βορρᾶν καὶ Προποντίδος πρὸς νότον, τοῦ Βοσπόρου ἀνατολικῶς καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ 28° Α. Μ. Κεῖται δὲ μεταξὺ τῆς 40° 90' καὶ 41° 37' μούρας Β. Πλάτους.

Κατὰ καιροὺς κατεῖχε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Α. χερσονήσου μεταξὺ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Μητροπόλεως Μετρῶν καὶ Ἀθύρων.

Ἱστορικῶς διέτρεξεν ἑνδεκάμισιν ὄλους αἰῶνας (785—1939) μὲ ἀρκετὰς διαλείψεις, πὺν περιορίζουν τὴν ἱστορίαν τῆς.

Ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ὡς ἐπισκοπή τῆς μητροπόλεως Ἑρακλείας, ἀναθεματίζουσα τὸ 783 τοὺς εἰκονομάχους καὶ τὸ 786, 787 εἰς τὴν Ζ' οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς Νικαίας· ὁ ἐπίσκοπός τῆς Γρηγόριος Α' φέρει τὸν τίτλον «Δέρκων καὶ Χηλῆς».

Τὸ 879 ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἐπι Φωτίου τοπικὴν Σύνοδον τῆς Κίλως ὡς Ἀρχιεπισκοπή «Δέρκων καὶ Χηλῆς», μὲ ἔδραν τὸ χωρίον Δέρκος, μέχρι τῶν μέσων τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ὁπότε ἡ ἔδρα μετεφέρθη εἰς Θεραπειὰ τοῦ Βοσπόρου.

Εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ Λέοντος 889—912, ἡ ἐπαρχία Δέρκων τάσσεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Δέρκως, εἰκοστῇ ¹⁾ μεταξὺ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν τὸ 1166 «ὁ ἐπίσκοπος Δέρκου Ἰωάννης ²⁾ ἐπεχείρησε τὸν θρόνον τῆς Δέρκου μεταγαγεῖν εἰς τὸ τοῦ Φιλέα πρωτοπαπαδίκιον αὐτοῦ», ἐζήτησε δηλαδὴ τὴν μετάρθεσιν τῆς ἔδρας του εἰς τὴν πολυανθρωποτέραν καὶ παράλιον κωμόπολιν Φιλέαν παρὰ τὸν ΙΕ' κανόνα ³⁾, διὸ δὲν εἰσηκούσθη.

1) Φωτίσιος Βιβλ. Γενναδίου Μ. Ἀραμπατζόγλου, μέρος Α', Κίλις, 1933, σ. 215. Καὶ ὁ Couel καταχωρεῖ τὴν Δέρκω εἰς τὸν πίνακά του : «Ἀρχιεπίσκοποι ὅπου ἐγένοντο μητροπολιτάδες» (II Notitiam ἔκδ. Α. Paithey).

Ὁ Σηλυβρίας	9	
Ὁ Ἄπρω	11	
Ὁ Γαρέλης	11	
Ὁ Ἀχυράνοις		(πιθανὸν ὁ Ἀθυράνοις-Μετρῶν)
Ὁ Δέρκω	20	
Ὁ Χερσῶνος	16	κλπ.

Ὁ Κατάλογος ἀρχιεπισκοπῶν τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου Additional 24, 610, ἀναγράφει 13) ὁ Δέρκου.

2) Ὁ Ε. Σιδερίδης, Μητροπολιταὶ Δέρκων, Κωνίλις, 1932, σ. 4.

3) Ὁ ΙΕ' κανὼν τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκ. Συνόδου διατάσσει : «μὴ δύνασθαι ἐπίσκοπον καταλιπόντα τὴν αὐθεντικὴν αὐτοῦ καθέδραν ἑαυτὸν ἀποφέρειν ἐν ἑτέρῳ, εἰαιψὶ διαφέρωνι χωρίῳ ἢ πόλει».

Τὸ 1379, ἐπὶ ἀρχιεπισκόπου τῆς Παύλου ἐπιμήθη εἰς Μητροπόλιν ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Κων/πόλεως, τελευταία τὴν τάξιν τὸν Ὀκτωβρ. 1746, ἐπὶ μητροπολίτου τῆς Σαμουήλ Χαντζερῆ καὶ πατριάρχου Κυρίλλου Ε΄—ἐλικυρώσαντος καὶ Παΐσιου Β΄, τοῦ ἀπὸ Νικομηδείας—γ΄ πατριαρχεία του, 1744—1748—ἐψηφίσθη ὁ προβιβασμὸς¹⁾ τῆς Μητροπόλεως εἰς ὀγδόην κατὰ τὴν συνοδικὴν τάξιν, μετὰ τὴν τοῦ Χαλκηδόνος καὶ πρὸ τοῦ Θεσσαλονίκης, ὁ δὲ μητροπολίτης αὐτῆς εἰς ἓνα τῶν ὀκτῶ γερόντων, ἦτοι τῶν διαρκῶν μελῶν τῆς ἐνδημούσης πατριαρχικῆς συνόδου, καὶ ἡ φήμη του «ὑπέριμος καὶ ἔξαρχος Βοσπόρου Θρακικοῦ καὶ Κυανέων»²⁾).

Ἡ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ διὰ διαφόρους λόγους ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς καὶ ἡ οἰκονομικὴ τῆς ἀνεπάρκεια ἐπέφερε κάποτε τὴν χήρευσιν τῆς διοικήσεως τῆς· ἔτσι ἐδόθη προεδρικῶς τὸ μὲν 1316 εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Νυμφαίου (Μπεικὸς) Θεόδουλον, τὸ δὲ 1354 εἰς τὸν Μητροπολίτην Βιζύης Νεόφυτον Β΄, «τὴν Δέρκω ἀδυνατοῦσαν συντηρηῆσαι πνευματικὸν ποιμένα, τῶν χωρίων τῆς πολλὰ ὑποστάντων, ἔνεκα φοβερῶν σεισμῶν, νόσων, ἐπιδρομῶν καὶ ἰδίως τῆς τοῦ 1204», τῆς φραγκικῆς. Ἡ δὲ πρώτη πλήρης ἐρήμωσις τῶν χωρίων τῆς, κατὰ τοὺς πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς ΚΠ ἀπὸ τοὺς Τούρκους χρόνους, ἐπέφερε τὴν ἐπὶ 221 ἢ 228 ἔτη ἔκλειψίν τῆς—1401 μέχρι 1622³⁾ ἢ 1629—ἢ ἀπὸ 1466 μέχρι 1629 ἔτη μόνον 163, κατὰ τὸν Ξ Σιδερίδην⁴⁾, χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ ὅποσον τὰ χωρῖα τοῦ Δέρκων «κατ' ἐπίδοσιν» ἔλαβεν ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Κ]-πόλεως ὡς Χάσια Πατριαρχικά βραδύτερον, Ἰούνιον 1655, ἐπὶ μητροπολίτου τῆς Ἀθανασίου καὶ δ' πατριαρχίας Ἰωαννικίου Β΄, διὰ συνοδικοῦ Τόμου ἐπισημοποιήθη ἡ ἀνασύστασις καὶ ἐπεστράφησαν εἰς τὴν μητρόπολιν τὰ πατριαρχικά χάσια, ἀντὶ «χαρατζίου 40 αλωρίων» πρὸς τὸ πα-

1) Στ. Ἀριστάρχη, ὑπὸ Ἀδ. Κασαπίδου, Δέρκων, Κ]λις, 1935, σ. 19, Πράξις Προβιβασμοῦ. Τὸ σχετικὸν σιγίλλωδες γράμμα ἐπὶ μεμβράνης, τὸ φυλαττόμενον εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Μητροπόλεως, ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ Οἰκ. Πατριάρχου Κυρίλλου Ε΄, τοῦ διαδόχου τοῦ Παΐσιου Β΄, κατὰ τὴν 30 Σεπτ. 1784, ἐπιβεβαιώσαντος προφανῶς τὴν πράξιν.

2) Πρὸ τοῦ 1655 ὀνομάζεται μόνον μὲ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Δέρκων ἀπὸ τοῦ 1655 μέχρι τοῦ 1746 λέγεται «ὁ Δέρκων καὶ Νεοχωρίου ὑπέριμος» λέγει δ' Ἀριστάρχης. ἐνφ ὁ Ξ Σιδερίδης ἀναγράφει κατὰ τὸ 1379 «μητροπολίτης Δέρκων καὶ ὑπέριμος Παῦλος», Μητροπολίται Δέρκων, ἔκδ. Ἀδ. Κασαπίδου, 1932, σ. 6.

3) Στ. Ἀριστάρχη, ὡς ἄνω σ. 9. Βλ. καὶ Φωκίσιον Βιβλιοθήκην, Γενναδίου Ἀραμπατζόγλου. Μ. Α΄, Κ]λις 1933, σ. 158—159, τὸ ὑπὸ στοιχεῖα Γ δ 2 ἔγγραφο, σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου Β΄, τοῦ Ἰανουαρίου 1612, ὑπογραφόμενον ὑπὸ 8 μητροπολιτῶν, χωρὶς τὸν Δέρκων.

4) Ξ Σιδερίδης, ὡς ἄνω, σελ. 8.

τριαρχεῖον «καὶ τῶν κατὰ καιροὺς ριπτομένων πατριαρχικῶν ζητιῶν» τῆς προσετέθησαν δὲ τὰ μεγάλα χωριά Θεραπειὰ καὶ Μπουγιουκδερές¹⁾, ὁπότε, κατὰ Σιδερίδην, ἡ μητρόπολις μετεφέρθη εἰς τὰ Θεραπειὰ εἰς ἐπὶ τοῦτο ἀνεγερθεῖσαν οἰκοδομὴν ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἀθανάσιον, ἐνῶ κατὰ τὰ «μετὰ τὴν ἄλωσιν χρονικὰ» τοῦ Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντη²⁾, ἡ μεταφορὰ τῆς Μητροπόλεως φαίνεται γενομένη μεταξὺ 1731—1746, κατὰ 85 χρόνια περίπου ἀργότερα.

Σταυροπήγιον πατριαρχικὸν ἐπίσης ἔμεινεν, Ἰανουάριον 1629, τὸ χωριὸν τῆς Μητροπόλεως Ἁγ. Στέφανος³⁾, ἐπιστραφὲν εἰς τὴν μητρόπολιν του τὸ 1675, ἐπὶ α' ἢ β' Πατριαρχίας Διονυσίου Δ' τοῦ Μουσελίμη τέλος, τὸν Μάιον 1660, ἐνῶ ἡ μητρόπολις ἐχόρησε, πατριαρχικῆ πράξις τοῦ Παρθενίου Δ' τοῦ Μογιλάλα ὄρισεν ἐλεύθερον τὸ ἐκκλησάκι τῆς Θεοτόκου μαζὶ μὲ τὸ ἀγίασμα τοῦ χωρίου Φλωρί(ον) [Φλωρί(α)], διὰ παντός⁴⁾, ὀριστικῶς προσαρτηθέντα ὑπὸ Καλλινίκου Β', τὸ 1699 εἰς τὴν Δέρκων· τοῦτο ὡς καὶ τὰ χωριά Ἁγ. Στέφανος, πιθανὸν δὲ καὶ τὸ Μακροχώρι (Καλέμης).

Σ υ μ π έ ρ ο σ μ α : Ἦτοι ἀπὸ τοῦ 783, ποὺ ἐμφανίζεται ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος Δέρκων, ἐπὶ 383 ἔτη συνεχῆ βεβαιοῦνται 4 ἢ 5 ἐπίσκοποι τῆς. Ἄν δὲ ὑποτεθῆ ὅτι αὐτοὶ ἐπὶ 15 χρόνια κατὰ μέσον ὄρον ἐκινβέρνησαν αὐτήν, κατὰ τὰ λοιπὰ 308 ἔτη ἡ Δέρκων διετελεῖ ἀφανίς, φυτοζωοῦσα μέχρι τοῦ 1166. Ἀπὸ τοῦ 1166 μέχρι τοῦ 1197 φαίνονται μὲ καίποιαν συνέχειαν ἀλληλοδιαδεχόμενοι τὴν μητροπολιτικὴν ἔδραν ἀρχιερεῖς, ὁπότε πάλιν ἐμφανίζεται χάσμα 79 ἐτῶν, ἐξ ὧν τοῦλάχιστον περὶ τὰ 70 ἢ Δέρκων δὲν ὑφίσταται· καὶ συνεχίζεται ἡ διάλειψις τῆς μητροπόλεως μέχρι τοῦ 1316, ὁπότε ὡς ἀρχιεπισκοπὴ χηρεύουσα, δίδεται προεδρικῶς εἰς τὸν Θεόδουλον· ἀπὸ τοῦ 1324 φαίνεται κανονικῶς πῶς λειτουργοῦσα μέχρι τοῦ 1401, καίτοι τὸ 1354 δίδεται καὶ πάλιν προεδρικῶς εἰς τὸν Μητροπ. Βιζύης Νεόφυτον Β'. Ζωογονεῖται τὸ 1371, διὰ τὴν σιγήσῃ τὸ 1466, ἐπὶ 15;

1) Σάθας, Μεσ. Βιβλ. σ. 590—591.

2) Ὁ Ἀθ. Κομνηνὸς Ὑψηλάντης, γράφων τὸ 1761, βεβαιώνει ὅτι ὁ ἴδιος ἐγεννήθη τὸ 1711 εἰς τὰ Θεραπειὰ εἰς τὸ σπίτι τῆς μάμμης του Δρακούλας, ποὺ ἦτο τότε τὸ 1761 μητρόπολις τοῦ Δέρκων, πωληθὲν ἀπὸ τὸν πάππον του Ἀφεντούλην Τζανέτον εἰς τὸν Παπᾶ Εὐαγγελινόν, τὸν Οἰκονόμον.

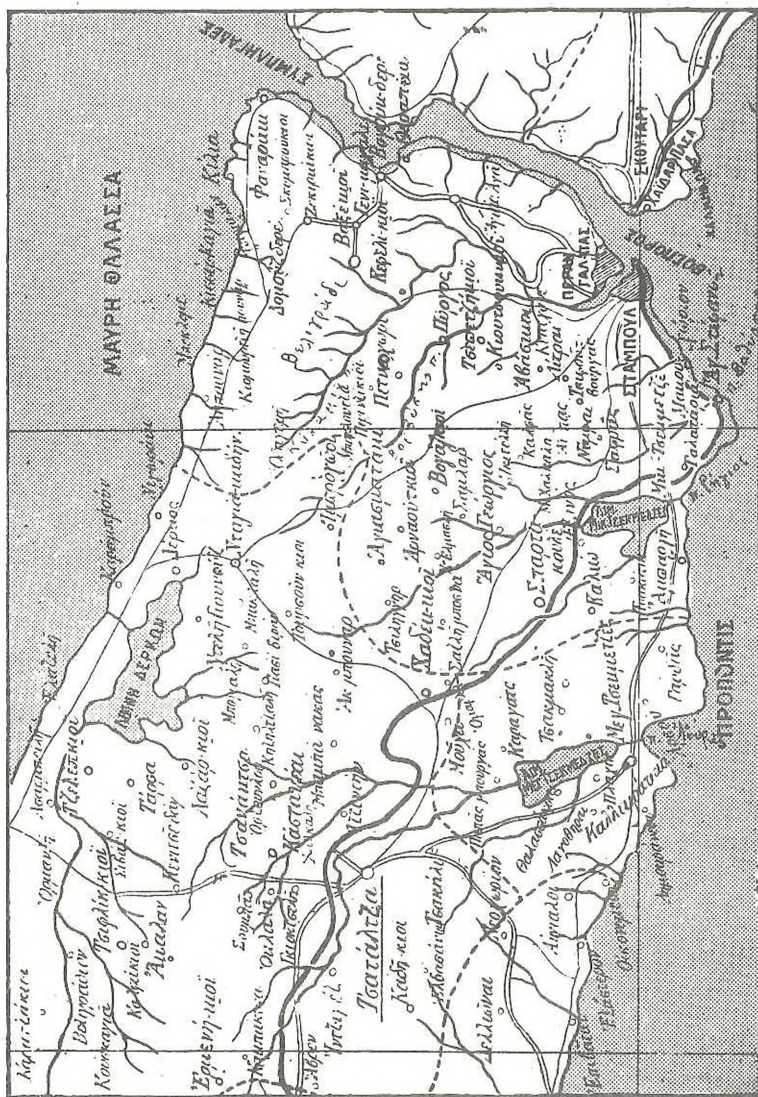
3) Σάθας, Μεσ. Βιβλ., τ. Γ', 1872, σ. 567. Ὁ Ἁγ. Στέφανος λόγφ ὑποταγῆς του εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἐπλήρωσε κατ' ἔτος 10 κιλὰ κριθάρι, 10 καντάρια ἄχυρον καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν συναιεσιῶν. Ξεν. Σιδερίδου. αὐτόθι σ. 8, 9.

4) Ἡ Πράξις ἐξεδόθη ἀπὸ τὸν Μ. Γεδεών, «Λίθοι καὶ Κεράμια», Κηλῖς, 1892, σ. 69—71, πράξις, αὐξ' Ματῶ ἰνδ. ιγ' «μὴ ἐπεμβαίνοντος μηδὲ τοῦ χειροτονηθησομένου Δέρκων καὶ Νεοχωρίου μητροπολίτου καὶ τῶν ἐκείνου μετέπειτα».

συνεχῆ ἔτη. Αὐτὰ εἶνε τὰ πρῶτα ἔτη τῆς σκλαβιάς. Τὸ 1622 ἀρχίζει νὰ ἀναζῆ καὶ ἀπὸ τοῦ 1640 στερεώνεται διὰ τοῦ μητροπολίτου Ἀθανασίου Α΄ εἰς βίον συνεχῆ.

Ἄρα κατὰ τὰ 1154 ἔτη τῆς ἱστορικῆς διαδρομῆς τῆς ἡ ἐπαρχία Δέρκων οὐσιαστικῶς φαίνεται νὰ ἔζησε περὶ τὰ 641 ἔτη, ἔξ ὧν τὰ 326 πρὸ τῆς ἀλώσεως καὶ τὰ 315 μετ' αὐτήν, μέχρι τῆς τελευταίας περιπετειᾶς τοῦ 1924, ἔκτοτε δοκιμαζομένη ἐκ νέου (1937—1622—315).

Χάρτης τῆς Κιλίκιας καὶ τῶν χωρίων τῆς Δέρκων.

ΜΕΡΟΣ Β΄

Κεφ. Δ΄.—Τὰ χωρία τῆς Δέρκων.

Πληροφορίαί ἐπὶ τῶν χωρίων τῆς Δέρκων εἶναι διεσπαρμέναι εἰς τοὺς βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, εἰς ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα καὶ μελέτας, εἰς ἀφηγήσεις περιηγητῶν καὶ νεωτέρων μελετητῶν πραγματείας.

Ἐκπαιδευτικὰς ὁμως εἰδήσεις ἐπὶ ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν χωρίων τῆς κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὠρισμένην ἐποχὴν ληφθεῖσας, δὲν ἔχομεν ἢ μόνον τοῦ Δ. Καλέμη, γεν. γραμματέως τῆς μητροπόλεως. Διότι καὶ αὐτὴ ἢ εἰδικὴ καὶ συστηματικώτερα μελέτη τῆς εκπαιδευτικῆς καταστάσεως «τῶν σχολείων τῆς Κ]λεως καὶ τῶν προαστείων τῆς»¹⁾, ποὺ ἐπεχείρησεν εὐρύτερα ὁ Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος τῆς Κ]λεως κατὰ τὸ 1878—79, περιορίζεται ἐπὶ τινων μόνον χωρίων τῆς Δέρκων.

Ὁ πολὺς Μ. Γεδεὼν εἰς τὰς προσφατωτέρας σχετικὰς σελίδας του²⁾ (1922) ἐπὶ τῶν θρηκῶων κέντρων, ἀναφέρει τοὺς ἐκ τῶν συγχρόνων πρὸ αὐτοῦ γράψαντας, τὸν μὲν Ἄλ. Πασπάτην³⁾ ὡς ἀμελήσαντα ἐπιγραφὰς καὶ ἔγγραφα ἀνάγλυφα κατὰ τὸν καθορισμὸν τῆς τοποθεσίας τῶν προαστείων τῆς Κ]λεως, τὸν δικηγόρον Ἑλ. Ταπεινὸν⁴⁾ ὡς γράψαντα πολλὰς ἀνακριβείας περὶ τῆς μητροπόλεως Δέρκων καὶ διὰ τὸν Δ. Καλέμην ὅτι ἀνεπαρκῶς ἐξηκρίβωσε τὴν ἀλήθειαν ὡς πρὸς τὰς στατιστικὰς πληροφορίας τῆς σχετικῆς διατριβῆς του.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι κανεὶς των, οὐδὲ αὐτὸς ὁ σεβαστὸς φίλος κ. Γεδεὼν, ἠσχολήθη δι' ὅλα τὰ χωρία τῆς Δέρκων· διότι δὲν ἐμελέτησαν εἰδικῶς αὐτὴν, ἀλλὰ ὅσα τῶν χωρίων τῆς, κατὰ καιροὺς, ἠδυνήθησαν ἢ ἔκριναν ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν μᾶλλον σημασίαν των καὶ ὀλιγώτερον διὰ τὴν σύγχρονον ζωὴν των.

Μᾶς ἀπομένει ἄρα μόνον ἢ ἔκθεσις τοῦ Καλέμη⁵⁾, ποὺ παρέχει πλη-

1) Περ. Ἑλλ. Φ. Συλλ. Κ]λεως, τ. ΙΒ', σ. 106—121. Ἡ μελέτη αὐτὴ ἐπεξετάθη εἰς τὰ σχολεῖ ὄλου τοῦ τότε ὑποδοῦλου ἐλληνισμοῦ καὶ ἀνεκoinώθη τὴν 6/5/1879 ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ Θ. Σαλιτέλη.

2) Μ. Γεδεὼν, Ἐκκλ. Ἀλήθ. τ. ΛΖ', σ. 44, 1889, λίθοι καὶ κεράμα, «Παλαιᾶς εὐφρίας Θρηκῶα κέντρα» «Θρηκῶα», τ. 7ος, 1936, σ. 5—34.

3) Ἄλ. Πασπάτη, «Τὰ θρηκῶα προάστεια τοῦ Βυζαντίου», περιοδ. Ἑλλην. Φ. Συλλ. Κ]λεως, τ. ΙΒ', σ. 33—42. ἔνθα ἀναφέρει ἀπὸ τῆς Δέρκων τὰ: Ρήγιον, Ἄμπαρλῆ, Ἄγ. Στέφανον, Ἄγ. Μάμαν, Σαφράν, Μακροχώρι, Φλώρια καὶ Γαλατάρια.

4) Ἑλ. Ταπεινός, «Κῆρυξ Κ]λεως» 1892, φυλλ. 4—7.

5) Δ. Καλέμη, Ἡμ' Ἀνατ. 1886, σ. 135 καὶ τόμ. Β', 1888σ. 154.—Στατιστικοὶ πίνακες, Ἡμερολ. Ἑθν. Φιλανθρ. Καταστ. Κ]λεως, 1905, σ. 189, 8η Μητ]λις Δέρκων.

ροφορίας ταυτοχρόνους δι' ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ κοινοτικά καὶ συνοικιακὰ ἀκόμη σχολεῖα τῶν 43 τότε κοινοτήτων τῶν χωρίων τῆς ἑπαρχίας αὐτῆς, διὰ τὸ 1884.

Ἐπομένως, εἰς τὴν στοιχειώδη μονογραφίαν ἐκάστου χωρίου, ποὺ ἐπιχειροῦμεν νὰ χαράξωμεν, θὰ προτάξωμεν ἀπὸ τὰ ἤδη γνωστὰ ἱστορικά καὶ ἐκπαιδευτικά στοιχεῖα ὅσα ἀρκοῦν νὰ διαγράψουν σαφῆ εἰκόνα τῶν κυριωτέρων ἐποχῶν τοῦ καθενός· τελευταῖον δὲ θὰ συμπληρῶνουμεν αὐτὴν μὲ τὴν νεωτέραν κοινωνικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν ἐξέλιξιν ἐκάστου ἐκ τῆς προσωπικῆς μας πείρας καὶ τῶν μαρτυριῶν αὐτοπτῶν ἀξιολύτων, μὲ τὸν πόθον νὰ διασώσωμεν, ὅσον εἶναι δυνάτον, τὴν πραγματικὴν μορφήν τῶν οἰκισμῶν καὶ πολισμάτων τῆς ἄλλοτε σφριγηλῆς αὐτῆς ἑλληνικῆς γῆς.

Κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τὰ χωριά αὐτὰ ἔχουν ὡς ἐξῆς:

Ἀ β α σ σ ο

1.—'Α β α σ σ ο 1), 'Αβάς-κοῖ, ἢ Κατασύρται· χωρίον, ἄλλοτε τὸ διαπρεπέστερον καὶ πολυανθρωπότατον τῆς Δέρκων. Ἐδῶ ἐστάθμυε μίαν νύκτα ὁ νεοδιοριζόμενος ἀπὸ τὴν Πύλην σποδάρης τῆς Μολδάβας καὶ Βλαχίας 2), καταλύων εἰς τοὺς ξενῶνάς του μὲ ὅλην τὴν πολυπληθῆ συνοδείαν του καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Διβανίου, ποὺ τὸν «ἀπέβγαζον» ρογένης 3) τὸ 1786 φεύγων ἕως ἐδῶ.

Εἰς αὐτὸ διέμειναν, μεταξὺ ἄλλων, ὁ Γρηγόριος Γκίκας τὸ 1727, ἀπερχόμενος εἰς Μολδαυίαν καὶ ὁ διερχομηνεὺς τοῦ στόλου Νικολ. Μαυρὶδιὰ τὸ Βουκουρέστι.

Εἶναι μεσόγειον, δυσμικῶς τοῦ Βυζαντίου, εἰς ἀπόστασιν 2 ὥρῶν.

Διὰ τὸ κλίμα του ἀπετέλει θέρετρον τῶν πλουσίων τοῦ ἰη' καὶ ιθ' αἰῶνος.

Τὸ 1819 εἶχε σχολεῖον κοινόν, προαχθὲν εἰς ἑλληνικόν, ἤτοι ἀλληλοδιδασκτικόν, ἰδρυθὲν ἀπὸ τὸν ἀπὸ Βιδύνης μητροπολίτην Δέρκων Γρηγόριον Γ', 1801—1821, ὁ ὁποῖος, χάριν αὐτοῦ, ἐκάλεσε τὸν ἐλλογιμώτατον Χίον

1) Ἡ λέξις Αβ τουρκιστὶ σημαίνει κυνήγιον· ἀβάζ=φημισμένος. Ἴσως χωρίον ἔακουστὸν διὰ τὸ κυνήγιόν του.

2) Διογ. Φωτεινοῦ, Ἱστορία Βλαχίας κτλ Βιέννη 1819, τόμ.Γ', σ. 423.—Ν Βασιλειάδου, ἱατροῦ, «Εἰκόνας Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν», 1910, Κ]λις 176—186. Ἡ στέφης τοῦ Φαναριώτου ἡγεμόνος Γκίκας.

3) Ὁ Ν. Μαυρογένης, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ πολλὰ γράμματα, χάρις εἰς τὴν εὐφυίαν του, ἔγινε τὸ 1786 ἡγεμὸν Βλαχίας, τὸ 1788 καὶ Μολδαβίας καὶ ἀρχιστράτηγος τοῦ τουρκικ. στρατοῦ εἰς τὸν κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ Αὐστρίας πόλεμον, ἀποκεφαλισθεὶς διὰ τὴν ἠτάν του τὸ 1789 εἰς τὴν Βουλγαρικὴν κώμην Βελᾶ.

διδάσκαλον κὺρ Ἰάκωβον, καλῶς κατηρτισμένον, χρηστὸν καὶ πεπειραμένον. Ὁ Γρηγόριος κατέβαλε δι' αὐτὸ 2.500 γρόσια, ἡ δὲ ἐκκλησία τοῦ χωρίου 3.500 καὶ οἱ παραθερίζοντες πρόκριτοι διάφορα καθορισθέντα ποσά, ὡς προσοδοφόρον κεφάλαιον. Κατωχυρώθη δὲ ἡ σχολὴ μετὰ σιγίλλιον¹⁾ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε', Ἰαν. 1820, φυλασσόμενον εἰς τὰ Ἱερατεῖα τῆς μητροπόλεως· αὐτὸ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὸ σχολεῖον τοῦ Ἀβασσο ὑπερεῖχε τῶν λοιπῶν τῆς ἐπαρχίας διετελεῖ ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τοῦ ἴδρυτοῦ του καὶ ἐφορευέτο ἀπὸ 4 προϋχόντας, συνοδικῶς διορισθέντας, πὺν ἀναγράφει τὸ γράμμα καὶ χρησιμοποιοῦντας τετραμερῆ²⁾ σφραγίδα: τοὺς Δ. Παπαρηγόπουλον, Μισὲ Θεοδόσιον Τσικαλιώτην, παπᾶ Γεώργιον Χριστοδούλου καὶ Μιχαὴλ Βασιλείου, ὅλους προκρίτους τοῦ Γένους, πιθανώτατα παραθερίζοντας εἰς τὸ τότε μεγάλο αὐτὸ χωριό.

Κατὰ τὸ 1877, εἰς τὴν μεγάλην ἔλλειψιν ἀργύρου καὶ χαλκοῦ, ἡ κοινότης τοῦ Ἀβασσο, ὅπως καὶ πολλὰ ἄλλα θρακικὰ κοινότητες, ἐξέδωκε χάρτινον «ἀντικαταστατικὸν»³⁾ νόμισμα ἢ «παράδες τῆς ἐκκλησίας», ἀξίας 5—40 παράδων, πὺν εἶχε δικαίωμα κυκλοφορίας μόνον ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου· σώζεται ἀντίτυπον τῶν 20 παράδων· αὐτὸ εἶχε μέγεθος ἑλλ. γραμματισήμου Μπότσαρη καὶ χροῶμα τριανταφυλλί.

Τὸ 1884 εἶχε μόνον 6 οἰκογενεῖας ὀρθοδόξων γεωργῶν καὶ βαφῶν· οἱ τελευταῖοι εἰργάζοντο εἰς τὸ τσαρσῆ τῆς Πόλης· μικρὸν σχολικὸν οἰκοδόμημα μὲ 35 παιδιὰ ὑπὸ τὸν ψάλτην, ἀντὶ 30 Λ. Τ. πὺν ἐπληρώνοντο

1) Τὸ σχετικὸν 24 σιγίλλιον, 1819, Κωδ. ΠΓ', 189β' 90, περιέχεται εἰς τὸν κώδικα Α' Θράκης τῶν Γενικῶν Ἱερατειῶν τοῦ Κράτους (Π. Ζαρλέντη χειρόγρ.). Τὸ σιγίλλιον αὐτὸ ἐξέδωκεν ὁ Γ. Πουρναρᾶς, Ἡμερ. Φιλ. Κ]των, Κ]λεως 1906· σ. 121—126, ὁ Γεδεῶν, Λίθοι καὶ Κεράμια, σ. 82.—Δ. Καλέμης, Ἡμ. Ἀνατολῆς, 1886, σ. 154.

2) Τετραμερεῖς σφραγίδας ἐχρησιμοποιοῦν τὰ ἑσνάφια ἐπὶ Βυζαντινῶν καὶ Τούρκων, ὅπως καὶ σήμερον αἱ μοναὶ· τὰ τρία τμήματα τοῦ σώματος τῆς σφραγίδος ἐδίδοντο ἀπὸ ἓν εἰς τρεῖς τῶν εὐυποληπτοτέρων συντέχνων ἢ προκρίτων. ἡ δὲ λαβὴ, ἡ ἐνοῦσα μὲ τὴν κοιλίωσιν τὰ τμήματα, εἰς τὸν κεχαγιάν τῆς συντεχνίας ἢ τὸν πρόεδρον τῆς σχολ. ἐφορείας ἐν προκειμένῳ.

3) Ἀντίτυπον «παράδων τῆς ἐκκλησίας» τοῦ Ἀβασσο, καθὼς καὶ ἄλλων θρακικῶν χωριῶν, κατέχει τὸ Μουσεῖον Μπενάκη Ἀθηνῶν. Τὰ ἐκ χαρτονίου λεπτοῦ αὐτὰ ἀναπληρωτικὰ νομίσματα δὲν εἶναι χαρτονομίσματα, (καϊμέδες), οὔτε κέρματα, ἐφόσον ἡ λέξις ἐξυπακούει μέταλλον· ὁ λαὸς τὰ ἔλεγε «παράδες τῆς ἐκκλησίας». Ἡ νομισματολογία ὀνομάζει «σύμβολα» τὰ ἀνταλλασσόμενα μὲ νόμισμα· ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἀντηλλάσσοντο, ἐξεπροσώπουν αὐτὸ τὸ νόμισμα· ἴσως ἠμποροῦν νὰ ὀνομασθοῦν «σύμβολα χάρινα», μᾶλλον ὅμως «ἀντικαταστατικά» ἢ κυριολεξία δὲν ἐδόθη ἀκόμη.

ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον. Ἀπὸ πολλοῦ εἶχε παύσει νὰ συγκεντρῶνῃ παραθεριστάς, ὅπως ἄλλοτε· τὰ μεγαλεῖά του εἶχαν χαθῆ.

Τὸ 1929 τὸ Ἀβάσκοι ἦτο ἤδη ἐρειπωμένον. Τὰ ἄλλοτε ἀρχοντικά του ἔχασκαν μὲ θύρες καὶ παράθυρα χωρὶς ξύλινα πλαίσια, κατωκημένα ἀραιότατα ἀπὸ τούρκους πρόσφυγας τῆς ἀνταλλαγῆς. Ἡ ἐκκλησία του ἦτο ἀποθήκη ἀχύρων· καὶ παρ' ὄλην τὴν ὁμορφιὰ τῆς ὕψηλῆς του θέσεως, ἡ ἐρημιὰ ἐσιγосφύριζε τὸ μοιρολόγι της...

Ἀ γ ι α σ μ α τ á κ ι

2.— Ἀ γ ι α σ μ α τ á κ ι μικρὸ χωριὸ 50 οἰκογενειῶν. Τὸ 1884 εἶχε μικροσκοπικὸν σχολεῖον διὰ τὰ 25 παιδιὰ του, ὑπὸ ἓνα διδάσκαλον μαζί καὶ ψάλτην, ἀντὶ 22 Λ. Τ., εἰσπραττομένων ἀπὸ τὸ περίσσευμα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμεῖου. Τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1879 ἡ Σχολικὴ Ἐφορεία μὲ ἔγγραφόν της διεκτραγοδοῦσε πρὸς τὸν Ἑλλ. Φιλολογ. Σύλλογον τῆς Κ)λεως τὴν κατάστασιν τοῦ ταμεῖου της, ζητοῦσα ἀρωγὴν πρὸς συντήρησιν τοῦ σχολείου, εἰς μάτην.

Οἱ κάτοικοι του, κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ ἄλλοτε Ναλμπέντικοι τῆς περιφερείας Κοζάνης, νῦν Πέροδικα, καθὼς καὶ εἰς τὸ τέως Τεκελῆ, νῦν Σίνδον, εἰς ἀπόστασιν ὥρας ἀπὸ Θεσσαλονίκης, ΒΔ, ἐπὶ τῆς σιδηρ. γραμμῆς.

Ἄγιος Στέφανος

3.— Ἀ γ ι ο ς Σ τ έ φ α ν ο ς ἀρχαία Φοινίκη· οἱ τούρκοι πρὶν τὸν ὠνόμαζαν «Ἄη Στέφανο» καὶ μετὰ τὸ 1922 τὸν μετωνόμασαν, πολὺ δικαιολογημένα, Γεσλκιοῖ=πράσινο χωριό. Ἐκτείνεται ΝΔ. τῆς Κ)λεως, εἰς ἀπόστασιν 10 χμ. ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κ)λεως—Μετρῶν. Ὁ σταθμὸς του ἀπέχει ἀπὸ τὸ κυρίως χωριὸ περὶ τὰ 7' τῆς ὥρας.

Ἐπὶ βυζαντινῶν ἦτο κυνηγέσιον τῶν αὐτοκρατόρων.

Τὴν 23 Ἰουν. 1203 οἱ Σταυροφόροι τῆς Δ' Σταυροφορίας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους του συνεζήτησαν τὰ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, ὑπὸ τὸν Ἑρρῆικον Δάνδολον, συμβουλευσάντα νὰ μὴ διασκορπισθοῦν πρὸς προνομὴν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Θράκης, ἀλλὰ νὰ προτιμήσουν τὰ νησιὰ (Πριγκηπόνησα) (Ἀπομν. Βιλλαρδουίνου). Ὁ Δούκας, ἱστορῶν τὴν πορείαν τοῦ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ πρὸς τὴν Κ)λιν (Μ. Δούκας, σ. 258) λέγει «ὁμοίως καὶ τὰ πρὸς τὴν Σηλυβρίαν κείμενα πύργια τοῦ Ἄγ. Στεφάνου σὺν πολέμῳ λαβῶν, πάντας τοὺς ἔνδον κατέσφαξεν». Οἱ παλαιοὶ λοιπὸν Ἄγιοστεφανιώτες ἐπολέμησαν, ἀντέστησαν δηλαδή, καὶ ὅσοι ἐκρύβησαν κατὰ τὴν ἐπέλασιν τοῦ Πορθητοῦ εἰς τοὺς πύργους τῆς κώμης, κατεσφάγησαν.

Κατὰ τὸν Schlumberger (᾿Αλωσις Κ)λεως, μετάφρ. Λάμπρου, 1914, σ. 49) καὶ ὁ Πύργος τοῦ ᾿Αγ. Στεφάνου ἀπὸ τὸν Φεβρουάριον 1453 προσεβλήθη ἀπὸ τὰς τουρκικὰς προφυλακὰς τοῦ στρατηγοῦ Καρατζά βέη, βηλέρμπεη τῆς Ρούμελης, οἱ ἵππεις τοῦ ὁποῦ ἐλαφυραγώγησαν τὴν κωμόπολιν καὶ τὸν πύργον τῆς, ἀποκεφαλίσαντες πολλοὺς τῶν κατοίκων.

Κατὰ τὴν τρομερὰν καταίγιδα καὶ τὴν ἀκολουθήσασαν αὐθήμερὸν πλημμύραν τῆς 9 Σεπτ. 1563, ποὺ κατέκλυσε τὴν Κ)λιν καὶ τὰ προάστειά τῆς, συνέπεσε νὰ ἔχη ἐξέλθῃ χάριν κυνηγίου ὁ Σουλτὰν Σουλεϊμὰν Α', ὁ μεγαλοπρεπὴς (1520—1566), μέχρις ᾿Αγ. Στεφάνου, ὅπου κατελήφθη ἀπὸ τὴν φοβερὰν λαίλαπα, διαρκέσασαν ἐπὶ 24 ὥρας. Τὰ νερὰ εἶχον κατακλύσει ὅλας τὰς πεδιάδας τῆς Προποντίδος. Καὶ ὁ Σουλτάνος μόλις ἐσώθη, καταφυγὸν εἰς τὰ ἐν ᾿Αγ. Στεφάνῳ ἀνάκτορα τοῦ Ἴσκενδέρ¹⁾ τσελεπῆ, διοικητοῦ τοῦ Ἐρλάου (Erlau ἢ Ἔγερ), στρατάρχου κατὰ τὸν πόλεμον τῶν τούρκων ἐναντίον τῆς Μολδαυίας καὶ Πολωνίας, 1617 καὶ νικητοῦ τὸ 1620. Ἡ κόμη, καθὼς καὶ ἄλλαι ἐκτάσεις, ἔξω τῶν τειχῶν, ἀπετέλουν τιμᾶριον τοῦ Ἴσκενδέρ, ἐνῶ συγχρόνως τὰς ὀλίγον βορειοανατολικώτερον γαίας ἐξουσίαζεν ὁ ἔμιραχὼρ καὶ τρεῖς πρωθυπουργεῦσας Σιαοῦζ πασσαῖ, 1571.

Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐγγράφα ἀναγράφουν διὰ τὸ χωρίον, ὅτι ἐπὶ πατριάρχου Κυρίλλου Α' Λούκαρη τὸν Ἰαν. 1629 διετελεῖ σταυροπήγιον πατριαρχικὸν (Σάθας Μεσ. Βιβλ. τόμ. Γ', Βενετία, 1872, σ. 567) ἐπὶ μητροπολίτου Δέρκων ἀγνώστου ὀνόματος²⁾ καθόσον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ μητρόπολις εἶχεν ἀτονίσει. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1655, κατ' Ἀριστάρχην³⁾, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μητροπολίτου Ἀθανασίου Α' καὶ πρὸ τῆς ἀναδείξεως ὡς τοιοῦτου τοῦ Ἀθανασίου Β', ἐξεδόθη Τόμος Συνοδικός, ἐπὶ πατρ. Ἰωαννικίου Β', ρυθμίζων τὰ τῆς Δέρκων⁴⁾ κατ' αὐτὸν «ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κ)λεως τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας ἠρημώθησαν καὶ ἐξέλιπεν αὕτη ὡς ἐπαρχία ἐκκλησιαστικὴ, τὰ δὲ χωρία τῆς ἐγίναν Χάσια Πατριαρχικά, ἡ Ἐκκλησία προνοοῦσα περὶ αὐτῆς, τὴν ἀποκαθιστᾶ εἰς Μητρόπολιν, τῇ ἐπιστρέφει τὰ ὀνομασθέντα Χάσια ἀντὶ χαρατζίου 40 φλωρίων καὶ τῶν ἐκάστοτε ζητιῶν», προσθέτουσα εἰς τὴν δύναμιν τῆς καὶ τὰ χωρία Θεραπειὰ καὶ Μπουγιόνη-Δερέ. (Σάθα αὐτόθι, σ. 590). Κατὰ Ἰαν. 1659 ὁ πατριάρχης Παρθένιος Δ', ἀπέσπασε καὶ πάλιν τὸ χωρίον, τὸ ὁποῖον ὑπεχρεώθη νὰ πληρῶνῃ λόγῳ ὑποταγῆς εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἐτη-

1) Σ κ. Β υ ζ α ν τ. Κ. Π. τ. Α', σ. 319—320.—Τρ. Εὐαγγελίδου, Ἱστορ. Ὁθωμ. Αὐτοκρατορίας, 1894, σ. 379.

2) Ἄ ρ ι σ τ ᾶ ρ χ ῆ, Δέρκοι, σ. 9. Ὁ Ε. Σιδερίδης δέχεται ὅτι ὁ ᾿Αγ. Στέφανος προσηρητήθη εἰς τὴν μητρόπολιν του τὸ 1675 ἐπὶ πατριάρχου Διονυσίου Δ', παραπέμπων εἰς Πατριαρχ. Πίνακας Γεδεών, σ. 597.

σίως 10 κιλὰ κριθῆς καὶ δέκα καντάρια ἀχύρου. Τὸν Μάϊον τοῦ 1660 σιγίλλιον Παρθενίου Δ' κανονίζει τὰ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ χωρίου Φλωρί, τοῦ ἀφιερωθέντος ὑπὸ τοῦ κυρίτη Χρυσογόνου, κατοίκου πλουσίου τοῦ Ἀγ. Στεφάνου. Τέλος ὁ πατριάρχης Διονύσιος Δ' ὁ Μουσελίμης (Σάβας Μ. Β. τ. Γ' σ. 599), 1672 - 73, παρεχώρησε τὸν Ἅγιον Στέφανον εἰς τὴν Μητρόπολιν Δέρκων καὶ ἐπέκύρωσε τὴν προᾶξιν ὁ πατριάρχης Ἰάκωβος, μετὰ δεκαετίαν, ἂν καὶ τὸ χωρίον ἐπλήρωσεν ὡς ἀγιοταφικὸν 25 γρ. ἔτησίως, ἤτοι 100 γρ. φρ., ἐπομένως ἡ ὑποταγὴ του εἰς τὴν Δέρκων ἦτο ἀμφισβητήσιμος. Ὅριστικῶς τὸ προσήρτησε Καλλίνικος ὁ Β' τὸ 1699.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἰη' αἰ. κτηματίας καὶ κάτοικος τοῦ Ἀγ. Στεφάνου ἀναφέρεται καὶ ὁ πανίσχυρος τέως ἡγεμὼν τῆς Οὐγγροβλαχίας (1688-1714), αὐθέντης Κωνσταντῖνος Βρανκοβάν Βασαράβας, ὁ ὁποῖος νικηθεὶς παρὰ τὸν Προῦθον, ὠδηγήθη αἰχμάλωτος εἰς Κ)λιν, ὅπου καὶ ἐφονεύθη τὸ 1714.

Ὁ Κομν. Ὑψηλάντης διηγεῖται ὡς ἑξῆς τὴν τραγικὴν τύχην του: «Εἰς τὴν κακὴν ὑπόληψιν ὅπου εἶχον οἱ τοῦρκοὶ τὸν Πραγκοβάνον διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς πίστιν, ὑποπτευθέντες αὐτὸν σύμμαχον τοῦ Πέτρου (τῆς Ρωσίας) προσεθεθεῖσα καὶ ἡ προδοσία τῶν συγγενῶν του Καντακουζηνῶν, ἐνηργήθη διὰ ταῦτα ἡ μανζιλα του, καὶ γίνεται ἡγεμὼν Βλαχίας ἀντ' αὐτοῦ ὁ ἀνεπιὸς αὐτοῦ Στέφανος ὁ Β' ὁ Καντακουζηνός. Ἐλθὼν οὖν εἰς τὴν Πόλιν ὁ Πραγκοβάνος, ἀφοῦ ἡγεμόνευσε Βλαχίας ἔτη ὀλόκληρα 25 καὶ μῆνας ἕξ ἀδιακόπως, ἐκάθησεν εἰς τὰ σπῖτια του τὰ εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον. Ὑπέρπλουτος ὢν εὔρε τὸν τρόπον νὰ οἰκειοποιηθῆ καὶ τὸν Ἐπίτροπον καὶ ἄλλους πολλοὺς προὔχοντας τῆς Ὀθωμ. βασιλείας. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Στέφανος βοεβόδας καὶ οἱ λοιποὶ Καντακουζηνοὶ, ὑποπτευθέντες τὸ νὰ μὴν αὐθεντεύσῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Βλαχίαν, εὐρόντες εἰς τὰ ἔγγραφα του τὸ δίπλωμα τοῦ καίσαρος, δι' οὗ τὸν ἔκαμνε πρίγκιπα τοῦ ἰμπερίου (τοῦτο ἦν κεκρυμμένον μυστικὰ εἰς ἓν σενδοῦκι φυλαττόμενον εἰς τὸ μοταστήριον τῆς Κόλτζας) τὸ ἔστειλαν εἰς τὸν σουλτάν Ἀχμέτην». (Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν, σ. 294). Καὶ συνεχίζει ὁ Κομν. Ὑψηλάντης:

«Λαβὼν ὁ σουλτάν Ἀχμέτης τὸ καισαρικὸν δίπλωμα ἀποφασίζει τὸν θάνατον τοῦ Πραγκοβάνου. . . . φονεύονται πρῶτον οἱ ἕξ υἱοὶ του, ἐπ' ὅψει τοῦ Πραγκοβάνου, εἶτα φονεύει καὐτὸν τὸν Πραγκοβάνον' τοὺς εἶχαν τυραννήσει' πρῶτον δὲ εἰς τὸν φουρνον τοῦ ποσταντζήπαση διὰ νὰ μαρτυρήσουν τοὺς θησαυροὺς των' εἶτα ἔπνιξαν καὶ τὴν δόμναν του (Ἐλένην, κόρην Καντακουζηνοῦ). Ἄπασα ἡ Πόλις ἤβηδὸν καὶ κάθε φυλὴ τῶν κατοικητῶν της ἔφριξε καὶ ἐλυπήθη. Ἐγγονος του τις ἕξ υἱοῦ γαλακτοτροφῶν ἔφυγε τὸν θάνατον μὲ τὸ νὰ ἐκρύβῃ ἀπὸ τὴν βυζάστραν του, ὅταν ἤλθαν οἱ τοῦρκοὶ καὶ τοὺς ἐσήκωσαν ἀπὸ τὴν κατοικίαν τους

τὴν εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον». (Πατριαρχεῖα Κοσμά τοῦ Γ' τοῦ πρώην Ἀλεξανδρείας, Τὰ μετὰ τὴν Ἄλ. σ. 296).

Τὴν 15 Σεπτ. 1806 ὁ Σατωμπριαν¹⁾ σημειώνει εἰς τὸ Ὀδοιπορικόν του «..... ὥστε τὴν ἐπαύριον περὶ τὸν ὄρθρον εὐρέθημεν ἀντικρὺ τοῦ λιμένος τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, ἐγγὺς τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας»· ὁ ἔνδοξος συγγραφεὺς προερχόμενος ἀπὸ τὸ Μιχαλήτσι τῆς Μ. Ἀσίας, ἔπλεε μὲ καῖκι πρὸς τὴν Κ)λιν.

Οἱ μόνιμοι κάτοικοί του, πάντοτε σχεδὸν ἦσαν μόνον Ἕλληνες, ἐπὶ Βυζαντινῶν κολλῆγοι, ἀμπελοουργοὶ καὶ περισσότεροι ψαράδες· κατὰ τὸν 17^{ον} καὶ 18^{ον} αἰῶνα ὑπῆρχαν καὶ πολλοὶ περιβολάρηδες, ποὺ συντελοῦν τὰ περιβόλια καὶ ἀνθοκήπια τῶν πλουσίων, ἰδίως Χίων, καὶ 10—12 οἰκογένεια ἀρμενίων καὶ καθολικῶν· μία δὲ μόνη τουρκικὴ, τοῦ Μεμετ Ἀγᾶ, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κήπου τοῦ ὁποῦ εὐρίσκετο τὸ ἀγίασμα τῆς Ἁγ. Φωτεινῆς, ὑπεράνω τοῦ ὁποῦ ἐκτίσθη παλαιότερον ὑπὸ τῆς φερωνύμου Ἀδελφότητος φαρμακεῖον κοινοτικόν, παρέχον δωρεὰν τὰ φάρμακα εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ, τὸ πρῶτον παρθεναγωγεῖον τῆς κοινότητος, περὶ τὸ 1878.

Τὸ ὄνομά του τὸ χωρίον ὀφείλει εἰς τὸν παλαιότατον ναόν του ἀφιερωμένον εἰς τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον, τοῦ ὁποῦ, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶχε μεταφερθῆ ἔδῳ τὸ λείψανον ἐκ Ρωσίας· εορτάζεται ἀπὸ τὸν Δ' αἰῶνα τὴν 27 Δεκ. μὲ θυσίαν ζώων²⁾, τὰ σφάγια τῶν ὁποίων μοιράζονται εἰς τοὺς κατοίκους. Ἡ ἀρχαία ἐκκλησία τοῦ χωρίου ἦτο ἡμιυπόγειος καὶ κατεκαθισμένη· διὸ κατεδαφίσθη τὸ 1844 καὶ ἐπανεκτίσθη ἐκ θεμελίων εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν τὸ 1845, μὲ συνδρομὴν τοῦ ἀρμενίου προκρίτου καὶ βαθυπλούτου Βογὸς Δαδιάν³⁾, βοηθούτων καὶ τῶν κατοίκων, καθὼς καὶ τῶν παραθεριστῶν· ἐγκαινιάσθη ὁ ναὸς ἀπὸ τὸν Οἶκ. Πατριάρχην Μελέτιον, 9 Σεπτ. 1845, κατὰ τὴν ὑπέρθυρόν του ἐπιγραφὴν.

Διὰ τὸν πρόκριτον αὐτὸν διηγοῦντο οἱ υἱοὶ του Ἀρτίν, Ἀγκὸπ καὶ Ἀρακέλ, καθὼς καὶ ἡ γαλλομαθεστάτη ἀδελφὴ των, ἡ ὄραία Νεκτάρ, ὅτι

1) Chateaubriand (1768—1848) Itinéraire de Paris à Jérusalem, 1811, μετάφρ. Ἐμμ. Ροῖδου, 1860, τμ. Β', σ. 177.

2) Τὰ προσφερόμενα ἀπὸ τοὺς γῶμα ποιμένας καὶ τοιφλικούχους, τούρκους καὶ Ἕλληνας ζῶα: μοσχάρια, ἀγελάδες, πρόβατα, 10—20 πόλλακις, προσάγονται πρὸς τῆς ὄραίας πύλης τοῦ ναοῦ καταστόλιστα μὲ τρές, πλουσίους φιόγκους καὶ βαρκακωμένα κέρατα καὶ ἀφοῦ εὐλογηθῶν, ἀπὸ τὸν ἱερέα, ἐνδεδυμένον τὰ ἄμφια, μεταφέρονται καὶ θυσιάζονται πρὸς τοῦ λαοῦ, κατὰ παλαιὸν λείψανον εἰδωλολατρικῆς θυσίας. Μὲ τὸ αἷμά των ἀλείφουν τὸ πρόσωπον καὶ τὰ χεῖρα των «γὰ νὰ μὴ παθαῖνον ξεπαγίσματα». Ἡ κοινότης εἰτοιμάζει καὶ κόλλυβα.

3) Ὁ υἱὸς τοῦ Artin effendi Dadian τὸ 1871 ἀπετέλει μέλος ἐπίλεκτον τοῦ Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου Κ)λεως, Ἕλληνομαθῆς ὡς καὶ ὁ πατὴρ του.

ὁ πατήρ των ὄφειλε τὸν πλουτισμὸν του, ἀφ' ἐνὸς εἰς τὸ κατόρθωμά του, κατὰ τὸν σχετικὸν κυβερνητικὸν διαγωνισμὸν, νὰ προτιμηθῆ ἢ πυρῖτις τῆς κατασκευῆς του καὶ νὰ διορισθῆ διευθυντὴς τοῦ Πυριτιδοποιείου Μακροχωρίου καί, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ποιητικὴν φύσιν τοῦ σουλτάν Μετζήτ. Ὁ φιλελεύθερος αὐτὸς μεταρρυθμιστὴς τῆς Τουρκίας, ἐπισκεφθεὶς κάποτε τὸν Βογὸζ ἔφ. Δαδιάν Μπαρουτσήμπασην εἰς τὸ μαρμάρινον μέγαρόν του τοῦ Ἀγ. Στεφάνου—κείμενον ὑπισθεν τοῦ ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ,—ἀνέβη εἰς τὸ δῶμά του καὶ ἀφοῦ ἀπεθαύμασε τὴν ἀπερίγραπτην καλλονὴν τῆς θρακικῆς πεδιάδος, πρὸς ἠπλῶνετο ἀπέραντη ἐμπρὸς του, ἐκάλεσε τὸν οἰκοδεσπότην καὶ τοῦ εἶπε: «Βογὸζ, πόσο βλέπει τὸ μάτι σου;» Ὁ Βογὸζ δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸ καθορίσῃ, ὁ ὀρίζων ἦτο ἀπέραντος. Τότε ὁ σουλτάνος τοῦ λέγει: «Ὅσο λοιπὸν βλέπει τὸ μάτι σου, πέρα ὡς πέρα, ὅλα νὰ ἦναι δικὰ σου». Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην πράγματι ὁ Δαδιάν καὶ οἱ υἱοὶ του ἦσαν οἱ μεγαλύτεροι γαιοκτῆμονες τῆς ἐριβόλακος καὶ ἱπποτρόφου Θράκης τοῦ 19ου αἰῶνος.

Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον 1877—78, ἔδῳ ἔστησε τὴν ἔδραν του τὸ Γενικὸν Ρωσικὸν Ἐπιτελεῖον.

Τὸ 1877 ἡ κοινότης ἐξέδωκε σειρὰν χαρτίνων «ἀντικαταστατικῶν» νομισμάτων ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Ἐκκλησία Ἀγ. Στέφανος»: 1) Καλὸν διὰ 5 παραδες μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ ναοῦ· 2) Καλὸν διὰ 10 παραδες, μὲ σφραγίδας τῆς ἑλλ. κοινότητος, τῆς ἀρμενικῆς ἐκκλησίας¹⁾ καὶ τουρκικῆς, εἰς χρῶμα ἀνοικτὸν καφέ καὶ γαλάζιον· ἐκατέρωθεν τῆς ἐπιγραφῆς εἰκονίζονται δύο δένδρα χρώματος γαλάζιου· 3) Καλὸν διὰ 20 παραδες, χρώματος λιλά, καὶ 4) ἐπιγραφή ἀρμενικὴ καὶ τουρκικὴ, κάτωθεν μόνον ἑλληνιστὶ «ἐν Ἀγίῳ Στεφάνῳ», Καλὸν διὰ 40 παραδες χρῆσις αὐτοῦ ἐγένετο εἰς τὴν Ἀρμενικὴν ἐκκλησίαν.

Τὸ 1845 ὁ Ἀγ. Στέφανος διετῆρει σχολεῖον. Ἀπὸ τοῦ 1856 τὴν ἐπιμέλειαν τῶν κοινοτικῶν του εἶχον ἀναλάβει οἱ ὁμογενεῖς ἔμποροι παραθερισταί· προτείναντες ὅμως τὸ 1876 τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο τότε λειτουργούντων σχολείων καὶ διαφωνήσαντες εἰς αὐτὸ πρὸς τοὺς ἐγχωρίους, παρητήθησαν. Πρόεδρος τότε διετέλει ὁ πολὺς Ἀλ. Πασπάτης, κάτοικος τοῦ χωρίου, ὁ ὅποιος τὸ ἀποκαλεῖ «πενιχρὰν κόμην» (Θρακ. προάστεια τοῦ Βυζαντίου, περ. Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. Κίλεως, τόμ. ΙΑ', σ. 33—42), μουχτάρης δὲ ὁ Ν. Ἀνγερινός.

Ἐκτοτε ἀνέλαβον τὰ κοινοτικὰ οἱ ἐντόπιοι, διοικούμενοι ἀπὸ δωδεκαμελῆ δημογεροντίαν, τὴν Δ ω δ ε κ ά δ α, τῆς ὁποίας σοφώτατον ἰσό-

1) Ἀρμενικὴ ἐκκλησία ἐκτίσθη τὸ 1826, ἐπανακτισθεῖσα τὸ 1843. Καθολικὴ τὸ 1880.

βιον μέλος ἀναφέρεται ὁ Νταῆ Κομιανός, ἀγράμματος ψαρᾶς, πρόεδρος τοῦ ἔσναφιου του καὶ τῆς κοινότητος πολλάκις, ποῦ ἔκαλεῖτο ἐπιμόνως εἰς τὰς συνεδριάσεις, ἑκατοντούτης πλέον, τὸ 1888, διὰ τὴν ἀκαταμάχτητον εὐθυκρισίαν του.

Καὶ πρὸ τοῦ 1880 ἐκ τῶν μονίμων κατοίκων του διεκρίνοντο ὁ φαρμακοποιὸς Μαυρομάτης, ἐκτελῶν καὶ χρέη λατροῦ, ὁ παπᾶ Καββαδίας καὶ ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος Νικόλαος Βιδυνὸς μὲ τὰς δύο λογίας θυγατέρας του, Λουκίαν καὶ Εὐφημίαν, ἡ οἰκογένεια Φαμπιάτου κ. ἄ.

Διὰ τὸ κλίμα, τὰ θαλάσσια λουτρά, τὰ ἐκλεκτὰ ψάρια καὶ τὸ ἀφθονώτατον κυνήγι, εἰς τὸ χωρίον συνέρρουν παραθερισταὶ μεγαλέμποροι καὶ τραπεζῖται, ἀρκοίμενοι πρὸ τοῦ Δεκ. 1870, εἰς τὴν ἀτμοπλοικὴν συγκοινωνίαν τοῦ χωρίου μὲ τὴν Κίλιν· τὸ ἀτμόπλοιον ἤρχετο δις, ἀφ' ἑσπέρας, κομίζον τοὺς ἐπιστρέφοντας καὶ ἀνεχώρει τὸ πρωῖ, ἀποκομίζον τοὺς ἀναχωροῦντας, χωρὶς ποτὲ νὰ εἶναι γνωστὴ ἡ ὥρα τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν Γέφυραν τοῦ Γαλατᾶ, ἰδίως τὸν χειμῶνα. Ἐφ' ὃ εὐρύτατα ἐκυκλοφῶρει τὸ τετράστιχον,

*Τὸ βαπόρι κάνει βόλτα
στῆς Χατζηντοντοῦς τὴν πόρτα·
Δέσανε τὸ παλαμάρι
στῆς Κατίγκως τὸ ποδάρι,*

σκαρίφημα τοῦ τότε παραθεριστοῦ Σταυράκη Ἰωαννίδου· ἦτο δὲ ἡ Κατίγκω αὕτη ἡ κόρη τῆς Χατζηντοντοῦς, ἡ ὁποία ὑπεγράφετο «Κατινιὸ Μακρομαλλοῦσα τοῦ ποτὲ Δημητριάδου».

Τοὺς δὲ ἑλώδεις πυρετούς, ποῦ δὲν ἔλειπαν ἀπὸ τὸν Ἄγ. Στέφανον, ὅπως καὶ ἀπὸ τὸ παρακείμενόν του Μακροχώρι, ἡ λαϊκὴ μούσα περιώζει εἰς τὴν κατάραν τῆς:

*Ἄν ἴσως καὶ δὲν μ' ἀγαπᾶς,
Καὶ δὲν μὲ κάμεις ταίρι,
Παραξυμὸς νὰ σὲ βυστᾶ
Χειμῶνα καλοκαίρι.*

Μεταξὺ τῶν τακτικῶν παραθεριστῶν, ποῦ εἶχον ἰδιοκτίτους ἐπαύλεις εἰς τὸ χωρίον, Χίων ἰδίως, ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ Πέτρος καὶ Τουμπίνης Ράλλη, κατέχοντες τὴν θαυμασιωτέραν ἔπανλιν, ὁ Π. Σκυλίτσης, Ἄντ. Κορωνιός, Ν. Ζ. Καλβοκορέσης, Κούπας, Γ. Τζολοῦ, Γ. Σταύρου, Α. Κοκκίωνης, Ε. Εὐγενίδης, Ι. Ποταμάνος, Δ. Ταμβάκος, Περσινάκης, Κλαβίνης, Θ. Τζούνης, Δ. Πρωῖος, Γ. Χρυσοβελώνης, Σαλάχας, Σνάϊδεο καὶ τὸ 1910 ὁ ἑλλην ὑποπρόξενος Ἰ. Μεσσαλιᾶς.

Ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐκεῖ τοῦ Γρηγορίου Καρύδη¹⁾, περὶ τὸ 1880, τὸ χωρίον ἔλαβε νέαν ζωὴν· ἐπεσκευάσθη ἢ προκυμαία τοῦ λιμένος, συνετελέσθη ἡ ὑδρευσις, ἐπανειλημμένως διοργανώθησαν λεμβοδρομιαί, καὶ ζωολογικὸς κήπος συνετηρεῖτο ἀπὸ τὸν ἴδιον, ἐντὸς τῆς παραθαλασσίας ἀλλῆς τοῦ οἴκου του.

Ἐπὶ τῆς παραλλίας τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τοῦ 1880 ὑπῆρχον τὰ μοναστήρια τῶν καθολικῶν ἱερέων καὶ καλογραιῶν, ἔρημον δὲ καὶ «στοιχειωμένον» ἐθεωρεῖτο τὸ ὑψηλὸν δίπατον σπίτι, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπεγράφη ἡ Ῥωσοτουρκικὴ Συνθήκη²⁾ τοῦ Ἀγ. Στεφάνου (3]3 1878). Τὸ 1908 ἰδρύθη ἐνταῦθα³⁾ Σχολὴ Ῥωσικῆ Ἱερατικῆ, ὑπὸ τὴν ὄσιν τοῦ πατρὸς Βαρσαμόφσκη, μὲ 32 ρασσοφορεθέντα ἑλληνόπαιδα, ἡλικίας 15 ἐτῶν καὶ ἄνω, ἔχουσα 6 διδασκάλους ρώσους, ἡ ἴδρυσις τῆς ὁποίας, ὅπως καὶ τὸ ρωσὴμιγυμνάσιον Τσανάκτσας, ἐξῆψαν τοὺς κοινότητας καὶ προεκάλεσαν τὴν ἐξέγευσίν των κατὰ τοῦ μητροπολίτου Καλλινίκου τὸ 1908 καὶ 1911.

Εἰς τὴν ἔκθεσιν Μαΐου 1878 τοῦ Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου⁴⁾ ἀναφέρεται ὅτι τὸ χωρίον εἶχε τότε 70 οἰκογενεῖς ἑλληνικάς, τὰς πλείστας ἀπορωτάτας· σχολεῖα δύο: ἐν τῶν ἀρρένων εἰς δύο τμήματα, δημοτικὸν καὶ ἑλληνικὸν μὲ 50 παιδιὰ, ὧν τὰ 2]3 ἀπορώτατα· ἐδιδάσκοντο,

1) Ὁ Γρ. Κ. ἐκ Κασαμπᾶ (Σάρδεϊς) Μικρασίας, ἱερεὺς τῶν ἀνακτόρων ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῶν πρώτων βασιλείων, ἡγούμενος τῆς Μονῆς Φανερωμένης τῆς Σαλαμίνας κατὰ τὸ 1864, καὶ εἶτα δημοσιογράφος εἰς τὴν Κ]λειν, ἐγκατεστάθη εἰς τὸν Ἀγ. Στέφανον ἀπὸ τοῦ 1880—1911, ἔπειτα εἰς τὸ Πέραν καὶ ἀπὸ τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου ἐν Ἀθήναις εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Ἐρμῆς», ἐπιχορηγούμενος ἀπὸ τὸ Κράτος, μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐν Κ]λει ἀπὸ τοῦ 1882 συνεξέδιδε μετὰ τοῦ Στ. Βουτυρά τὸν «Νεολόγον» ἐπὶ 1 1/2 περίπου ἔτος, διατελέσας καὶ προεξοφλητῆς δημοσίων μισθῶν· αὐτὸς ἐσυνέχισε τὸ 1901 τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐφημ. «Βυζαντίς», τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὸ 1854 ἐξέδιδεν ὁ Δ. Ξένης μέχρι καὶ πέραν τοῦ 1902 («Φάρος Ἀνατολῆς», ἔτος Β': σ. 457, ἔνθα καὶ ἡ εἰκὼν του). Τὸ 1906—1908 συνεξέδιδε μετὰ τοῦ Γ. Οἰκονομίδου τὴν «Πρωτῶν». Τὸν ἐχαρακτήριζεν ὁ σφοδρὸς ἀντιωακκειμισμὸς του καὶ ἡ κατὰ τῶν καθολικῶν ἱερέων συνεχῆς πολεμικὴ του. Ἐν Ἀθήναις τὸ 1912 ἔγραψεν εἰς τὴν «Ἀλήθειαν» τοῦ Τσουκαλᾶ ἐπὶ τοῦ Μοναστηριακοῦ ζητήματος.

2) Τὰ ἄρθρα 6 καὶ 7 τῆς Συνθ. τοῦ Ἀγ. Στεφάνου, δημιουργοῦντα μεγάλην Βουλγαρίαν μὲ καταφανῆ ἀδικίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ, προεκάλεσαν, μεταξύ ἄλλων, τὴν κοινήν συνέλευσιν τῶν Ἑλλ. Συλλόγων, Φιλολογικοῦ Κ]λεως, Θρακικοῦ, Ἡπειρωτικοῦ, Θεσσαλικοῦ καὶ τῆς Μακεδονικῆς Ἀδελφότητος, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Γ. Ἀριστοκλέους, ἡ ὁποία, μετὰ μακρὰν συζήτησιν, ἐνέκρινε κοινὸν ὑπόμνημα «διὰ τὴν ἐνώπιον τῆς Ἐθρώπης προάσπισιν τῶν ἐν τῇ Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ ἐθνικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνισμοῦ». Συντάκται του ἦσαν ὁ Ἡροκλῆς Βασιάδης, Ὁδ. Ἰάλεμος καὶ Στ. Βουτυράς. Ἐπεδόθη δὲ εἰς τοὺς ἐν Κ]λει πρεσβευτάς τῶν Μ. Δυνάμεων.

3) Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρμενίου ἱατροῦ Νουμπάρ.

4) Περιοδ. Ἑλλ. Φ. Συλλ. Κ]λεως, τόμ. ΙΒ', σ. 65 καὶ 66.

τοῦ δημοτικοῦ ἀλληλοδιδασκτικῶς κατὰ τὸν ὁδηγὸν Κοκκῶνη, ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμησιν, τὰ δὲ τοῦ διταξίου ἑλληνικοῦ, εἰς μὲν τὴν α' τάξιν τὸν πρὸς Εὐτρόπιον λόγον τοῦ Χρυσοστόμου, εἰς δὲ τὴν β', τὸν κατ' Ἐρατοσθένους τοῦ Λυσίου. Καὶ παρθεναγωγεῖον (τὸ ἄνωθεν τοῦ ἀγιάσματος τῆς Ἀγ. Φωτεινῆς) εἰς 3 τμήματα: νηπιακόν, δημοτικόν καὶ μονοτάξιον ἑλληνικόν με 40 κορύσια, εἰς τὰ δύο κατώτερα τμήματα διδασκόμενα ἀλληλοδιδασκτικῶς, εἰς δὲ τὸ ἑλληνικόν, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἀρρεναγωγεῖον. Δαπάναι σχολείων εἶχον 11200 γρόσια καὶ πόρους: τὰ ἐνοίκια δύο καταστημάτων καὶ μιᾶς οἰκίας, καθὼς καὶ τὰ τοῦ δίσκου τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὰς εἰσφορὰς τῶν παραθεριστῶν.

Τὸ 1884 ὁ Καλέμης μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὸ προάστειον ἔχει 80 οἰκογενεῖας ὀρθοδόξων, ἀρρεναγωγεῖον με 70 μαθητὰς καὶ ἓνα διδάσκαλον, διδάσκοντα καὶ τὴν γαλλικὴν, με πόρους τὰς συνδρομὰς τῶν παραθεριζόντων εὐπόρων ὁμογενῶν καὶ παρθεναγωγεῖον με 54 κορίτσια ὑπὸ μίαν διδασκάλισσαν, ἐπιχορηγούμενον ἀπὸ τὴν πλουσίαν Λοξάνδραν Περσινάκη, τὸ γένος Σκολίτση, με Λ.Γ. 72, ἐξ οὗ καλεῖται καὶ «Λοξάνδρειον». Εἰς αὐτὸ τὰ κορίτσια ἐφοίτων ὅλα δωρεάν. Γενικὴν ἐτησίαν σχολικὴν δαπάνην τὸ χωρίον διέθετε Λ. Τ. 150.

Τὸ ἀρρεναγωγεῖον κατὰ καιροὺς διηύθυναν πρὸ τοῦ 1880 ὁ Νικόλ. Βιθυνός, ἔπειτα ὁ ἐκ Μεγ. Ρεύματος ἑλληνοδιδάσκαλος ἐπίσης Ντοῦρος μετὰ τὸ 1880 οἱ Κ. καὶ Ι. Ἰωαννίδης, Π. Δαλαβέρας ἀπὸ τὰ «Ἐξ Μάρμαρα καὶ Δημ. Νικηφορίδης. Κατὰ τὸ 1935—37 διευθυντὴς καὶ ὑπεύθυνος τῶν σχολῶν εἶναι ὁ Περικλῆς Κοντόπουλος, ἰδρυτὴς δὲ τῶν σχολῶν ὑπὸ τῆς τουρκ. Κυβερνήσεως θεωρεῖται ὁ Ἰορδ. Σκενδέρογλου.

Παλαιὰ διδασκάλισσα τοῦ παρθεναγωγείου ἀναφέρεται ἡ Κα Ἀθηνᾶ, ἀγνώστου ἐπωνύμου 1880—90 (ἴσως κόρη ἱερέως Καββαδία). Τὴν διεδέχθη ἔπειτα δι' ἓν ἔτος ἡ ζαππὶς Θάλεια Φλωρᾶ, νῦν διαπρεπῆς ζωγράφος, ἡ Μαρία Παπαδοπούλου, ζαππίς τὸ 1910 ἡ ἀρχιγενεῖας Αἰκ. Σταματιάδου, αἱ Ἀλεξάνδρα Ξανθολεοντίδου, Αἰκ. Ἀποστολίδου, Ἑλένη Παυλίδου. Κατὰ τὸ 1936—37—38 διευθύνει ἡ Ἄννα Παπαδοπούλου.

Σήμερον, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν 20[10]1935 ὁ Ἀγ. Στέφανος ἀριθμεῖ 130 σπίτια ὀρθοδόξων, 100 ἀρμενικά, 100 καθολικά καὶ 30 μόνον τούρκων ἤδη οἱ τελευταῖοι πλεονάζουν. Οἱ παλαιοὶ ἐντόπιοι κατὰ τὸ πλεῖστον μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα.

Ἐξ αὐτῶν ἀπομένουν ἡ παλαιὰ ἐκείνη σπιτοδιδασκάλισσα τοῦ 1881, Εὐτέρπη Κων. Βουτσᾶ, ὄνεψιά τοῦ ἱερομονάχου Ἀρσενίου¹⁾ καὶ ἡ πρεσβυτέρα κόρη τοῦ Ν. Αὐγερινοῦ Δόμνα, σύζυγος Νικ. Μαυρογένους, ἐγ-

1) Οἰκονόμου τοῦ ναοῦ Βλαχερνῶν.

γόνου τοῦ ὁμωνύμου ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας, καὶ μερικοὶ ἄλλοι, παραινούντες τὸ θλιβερότατον ψυχορράγημα τῆς πάντοτε εἰρηρικῆς αὐτῆς γωνίας τῆς Δέρκων.

Ἄ η Π ᾱ ς

4.— Ἄ η Π ᾱ ς, κατὰ λαϊκὴν συνεκφώνησιν τῶν λέξεων Ἅγιοι Πάντες, ὅπου ὁ ἐνικὸς τῆς καθαρευούσης ἀντικαθιστᾷ εἰς τὰ χεῖλη τοῦ λαοῦ τὸν πληθυντικὸν τῆς χωρίον μεσόγειον, βορείως τοῦ Ἅγ. Στεφάνου, μὲ ναὸν ὁμώνυμον. Εἶχε κ ο ι ν ὸ ν σχολεῖον ἐνωρίτατα, ἀναφερόμενον εἰς μίαν γενικωτέραν ὑπόσημείωσιν τοῦ Ἱερ. Εὐαγγελίδου, εἰς τὸ τελευταῖον ἔργον του¹⁾, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ διὰ τὸ χωριὸν αὐτὸ λέγει, «... εἶχον διδάσκαλον ψάλτην ἀντὶ 1 1/2 λίρας... Εἶχον ὁμως δῶρα κατὰ τὰ Χριστούγεννα καὶ Πάσχα καὶ δίσκον, ὄρνιθας. καὶ λοιπά, Δευτεριώτικα λεγόμενα».

Τὸ 1870 εἶχεν 25 σπίτια· μετὰ 14 ἔτη μᾶς βεβαιοῖ ὁ Καλέμης ὅτι εἰς τὸ χαμηλὸν κελλί τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ ἐξετυλίσσετο ἀκόμη ἡ σχολικὴ σκηνή, ποῦ περιέγραφεν ὁ Κρούσιος... «ἕνας παπᾶς, καθήμενος ἐπὶ σκάμποδος, ἐδίδασκε γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν εἰς ὀλίγιστα παιδιά, ἐμφανιζόμενα δίκην κομητῶν». Ὁ ἱερεὺς ἐπληρῶνετο διὰ τὴν διδασκαλίαν 6 λ. Τ. ἐτησίως, ἦτοι 1 1/2 λίραν μηνιαίως.

Κατὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐπιθεώρησιν, ποῦ ἔκαμεν εἰς τὰ χωριά τῆς Δέρκων τὸ 1911 ὁ τότε ἀρχιμανδρίτης κ. Σωκράτης Σταυρίδης, ἡ σχολὴ εὕρσκετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν.

Τὸ 1914 οἱ 150 κάτοικοί του, γεωργοὶ καὶ περιβολάρηδες, διωχθέντες διεσπάρησαν εἰς τὰ πέριξ. Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Μπογιατί τῆς Ἀττικῆς, ἰδρυσάντες κοινὸν συνοικισμὸν μερικῶν χωρίων τῆς Δέρκων, τὸν Ἅγιον Στέφανον· ὀλίγοι δὲ ἐξ αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Νέαν Ἰωνίαν (Ποδαράδες) καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Ξάνθην. Τὸ παλαιὸν χωριὸν τοῦ Ἄ η Π ᾱ κατοικεῖται ἤδη ἀπὸ τούρκους· μετονομασθὲν τελευταίως εἰς Κιραζλή.

Ἄ η Γ ε ὠ ρ γ η ς

5.— Ἄ ζ α τ λ ἦ = ἀπελευθερωμένος σκλάβος, κεῖται βορείως τοῦ μικροῦ Τσεκμετζὲ εἰς δασώδη ὑψώματα, εἰς τὸν δρυμὸν τῶν ὁποίων ἐκνηγοῦντο ἀγριόχοιροι.

1) Τ ρ. Ε ὀ α γ γ. Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκ. τ. Α', 1936, σ. 45, καὶ Γ ε δ ε ὠ ν, Θρακῶα Κέντρα, «Θρακικά» τόμ. Ζ', σ. 26.

Τὸ 1884 εἶχεν 65 οἰκογενεῖας ἑλλήνων, καὶ καλὸν σχολεῖον, εὐρύχωρον μὲ 40 μαθητὰς ὑπὸ τὸν Ἱεροψάλτην, ἀντὶ μισθοῦ 2 λιρῶν μηνιαίως. Τὸ χωρίον εἶχε κτήματα, ὅπως ὅλα σχεδὸν τὰ τουρκοκρατούμενα χωριά, ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν ὁποίων συνετιροῦντο τὰ σχολεῖα των. Τὸ 1877 ἡ κοινότης ἐξέδωκε «παράδες τῆς ἐκκλησίας» χαρτίνους, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν :

Ἐκκλησία Ἁγ. Γεοργίου
ἐν Ἀζατλῇ
παράδες σαράντα παρᾶ

40

Τὸν Ἰούνιον 1911 εἶχεν 100 οἰκογενεῖας καὶ σχολεῖον διτάξιον δημοτικὸν μὲ διδασκαλίαν ἀμέθοδον.

Μεταξὺ τῶν μηνῶν Ἰανουαρίου καὶ Αὐγ. 1915 οἱ κάτοικοί του περὶ τοὺς 150 ἐξεδιώχθησαν, μετοικήσαντες ἄλλοι εἰς Κβλιν καὶ ἄλλοι εἰς τὰ χωριά τῆς Νικαίας. Τὸ 1924 κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ τὸ Ἀζατλῇ κατοικεῖται σήμερον ἀπὸ τούρκους τῆς ἀνταλλαγῆς. Τελευταίως μετωνομάσθη Καγιαμπεῖς.

Ἄ κ α λ ά ν ι

6.—Ἄ κ Ἀ λ ά ν ν = ἄσπρο ἄλώνι ἢ καὶ Ἄγαλάνι· μεσόγειον χωρίον γεωργῶν, βορείως τῶν Μετρῶν, μὲ 80 οἰκογενεῖας ὀρθοδόξων. Εἶχε ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Οἱ κάτοικοί του εἶχαν ἰδιόζουσαν προφορὰν, ἔσερναν τὴν κατάληξιν τῶν λέξεων, καὶ γλωσσικὴν ἰδιουτυρίαν, ἰδίως εἰς τὰς ρηματικὰς καταλήξεις, ὅπως μαρτυροῦν τὰ κάλαντα τῶν Χριστουγέννων, πὸ μᾶς περιεσώθησαν :

*Χριστοῦγιαννα, Χριστοῦγιαννα, τώρα Χριστὸς γιννιέτι,
γιννιέτι κι' ἀνιθρέβιτι τοὸ μέλι κι' τοὸ γάλα,
τοὸ μέλι τρῶν οἱ ἄρχοντες κι' τὰ κηργιὰ τὶς ἄγιοι
κι' τὰ κηροσταλάματα τριγύρου πὸν τὶς ἄγιοι.
Κυρὰ οὐντὰς στουλίζισι κι' πᾶς στήν ἐκκλησία
βάνεις τοὺ νήλιου προύσουπου κι' τοὺ φηγάρ' ἀστῆθι
κι' τοὺ κουντὸ κουντόφτιρου βάνεις καγκιλοφρῦδι¹⁾.*

Εἶχαν ἐπίσης παλαιότερα τὸ ἔθιμον ὁ γαμβρὸς νὰ προσφέρει πρὸς ὅλους τοὺς ἀμέσως συγγενεῖς τῆς νύμφης ἀπὸ ἓν ζεύγος ὑποδημάτων· ἢ ὄχι εὐκαταφρόνητος αὐτὴ δαπάνη ἐτρόμαζε καὶ βαθμηδὸν ἀπεμάκρυνε

1) Μ. Μοσχόπουλον, Σύμμικτα Λαογραφικά, «Θρακικά», τόμ. Α', τεύχ. Β', σ. 438, ἀρ. 24.

τοὺς γαμβροὺς ἀπὸ τὰς νύμφας τοῦ Ἄκ' Ἀλάν. Ἐπὶ πλέον αἱ συγκαί ἐπισκέψεις τῶν συγγενῶν τῆς νύμφης ἐβάρυναν τὸν γαμβρόν, ἔξ οὗ φαίνεται καὶ ἡ παροιμία «μπὶρ νταὺ Ἀκαλαντὰν καρὴ μου» ἥτοι «ξανά γυναῖκα ἀπὸ τὸ Ἀκαλάν».

Παρὰ τὸν ναὸν ἀνέβλυξεν εὐπεπτον καὶ διανγέστατον νερόν, τὸ ὁποῖον ἐπρομηθεύοντο οἱ εὐποροὶ τῶν πέριξ. Εἶχεν ἐργοστάσιον σιροτροφίας τοῦ Χατζημαργαρίτη, καλὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἡ ἐκμετάλλευσίς τοῦ δάσους του ἀπέδιδε καλὰ δασικὰ προϊόντα.

Τὸ 1884 ἐσώζετο εὐρύχωρος χωριστὴ σχολικὴ οἰκοδομὴ παλαιστοτάτη καὶ ἐτοιμόρροπος, μαρτυροῦσα ὅτι τὸ χωρίον ἐνωρὶς ἀπέκτησε σχολεῖον. Οἱ 55 μαθηταὶ του ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν ψάλτην, ἀντὶ 2 λ. Τ. μηνιαίως, ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου εἰσπραττομένων.

Τὸ 1912 εἶχε διδάσκαλον καὶ διδασκάλισσαν καὶ ἀπετέλει χωρίον ἀνεπτυγμένον, τοῦ ὁποῖου οἱ Ἕλληνες κάτοικοι ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ τοῦ 1924 ἔχουν διασκορπισθῆ, ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν Νέαν Ἰωνίαν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν Ξάνθην καὶ ἄλλοῦ ὡς ἀγρόται, ἐνῶ τὸ χωρίον τῶν κατοικήθη ἀπὸ τούρκους.

Ἄ μ π α ρ λ ῆ

7.—Ἄ μ π α ρ λ ῆ χωρίον παράλιον ἐπὶ τῆς Προποντίδος, εὐθὺς μετὰ τὸ στόμιον τῆς λίμνης τοῦ Μικροῦ Τσεκμετζέ εἰς τὸν ἀπὸ Κ]λεως ταξιδεύοντα, Δ. τοῦ Ἄγ. Στεφάνου τὸ διαρρέει χεῖμαρρος. Οἱ κάτοικοι τοῦ γεωργοὶ καὶ ἀλιεῖς διεκρίνοντο διὰ τὴν φιλοξενίαν των.

Ἐπισημαίνεται ὅτι αὐτὸ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ (τ. Β', 499, 518, 522) μνημονευομένη κώμη Ἐ μ π υ ρ ῖ τ η ς, ἔχουσα βυζαντινὸν πύργον, ὅπου κατέφευγον οἱ κάτοικοι, δσάκις ἠπειλοῦντο ἀπὸ ἐπιδρομεῖς: «Καὶ φρούριον τι ἕτερον, οὐ μακρὰν Βυζαντίου, Ἐμπυρίτην προσαγορευόμενον». Ἐτυμολογεῖ δὲ τὴν λέξιν ἐκ τοῦ ἐμπυρίζω, ἐμπύρετος, ποῦ δηλοῖ χώραν μὲ πυρετούς· ἀλλ' ἡ περιοχὴ δὲν ἔχει πυρετούς, ὥστε νὰ προσαρμόζεται εἰς αὐτὴν ἡ βυζαντινὴ ὀνομασία. Παρὰ ταῦτα ὑφίσταται ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὸ Ἄμπαρλῆ εἶνε παραφθορὰ τοῦ Ἐμπυρίτης. Ὁ γνώστης τῶν μερῶν αὐτῶν κ. Μ. Σαραντῆς τοποθετεῖ τὸν Ἐμπυρίτην βορειότερον εἰς τὸ Σπάρτα Κουλέ.

Ἐξαιρετικὸν προσὸν τοῦ χωριοῦ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ

1) Ἄ λ. Π α σ π. Τὰ Θρακικὰ Προάστεια, Περιοδ. Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. Κ]λεως, τόμ. ΙΑ', σελ. 33—42.

σπουδαῖον πέρασμα ὀρτυκιῶν' εἶχε πολλοὺς κυνηγοὺς καὶ πολλοὶ συνέ-
τρεχον διὰ τὸ κυνήγι ἐξ Ἀγ. Στεφάνου καὶ Μακροχωρίου.

Τὸ τουρκικὸν ὄνομά του σημαίνει τόπον ἀποθηκεύσεως σιτηρῶν καὶ ἐξηγεῖ τὸν ἄλλοτε προορισμὸν τοῦ χωρίου, εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ ὁποίου συνεκέντρωνον, φαίνεται, οἱ μεσογειότεροι τὰ γεννήματά των, διὰ τὰ διευκολύνεται ἡ φόρτωσις των εἰς τὰ «μεγάλα καΐκια» ἢ σκαφοκάραβα, ποὺ ἐξυπηρετοῦσαν τὰς μεταφορὰς πρὸς τὸ Βυζάντιον ἐπὶ Βυζαντινῶν, καὶ τὰ «παζάρ καΐκια» ἐπὶ Τούρκων, πρὶν ἀρχίσουν αἱ νεότεραι συγκοινωνίαι, ποὺ ἀνέτρεψαν τοὺς παλαιοὺς ἐμπορικοὺς δρόμους. Τὰ γεννήματα δὲ τῆς Θράκης, σιτηρὰ καὶ ὄσπρια, εἰς ποιότητα καὶ ποσότητα ἐξητοῦντο πάντοτε· σ ἴ τ ο ς π υ ρ ὀ ς ὁ θ ρ ᾱ ῥ ἔ ξ ἀναφέρεται καὶ ἀπὸ τὸν Θεόφραστον εἰς τὴν περὶ φυτῶν ἱστορίαν του (Θ' δ', 3).

Τὸ 1884 εἶχε 55 οἰκογενεῖας ὀρθοδόξων, ναὸν τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς καὶ μικρὸν οἶκημα ὡς σχολεῖον μὲ 30 παιδιὰ ὑπὸ τὸν ψάλτην ἀντὶ 33 Λ. Τ. Ἐκ κτημάτων τῆς κοινότητος καὶ ἀπὸ τὸ περίσσευμα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου. Ἱερεὺς τοῦ χωριοῦ, πρὸ τοῦ 1892, φαίνεται ὅτι διετέλεσεν ὁ παπᾶ Δημήτρης Σαραντακκλησιώτης, ἔπειτα ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος εἰς τὸ Ρήγιον.

Μέχρι τοῦ 1924 τὸ Ἀμπαρλῆ εἶχε περὶ τὰ 250 σπίτια· οἱ κάτοικοί του, γεωργοί, ἀμπελοουργοὶ καὶ ψαράδες, κατὰ τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, προσέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἄλλοι εἰς τὰ πέριξ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τελευταίως μετωνομάσθη Ἀβδζιλάρ.

Ἄ ρ ν α ο ὔ τ κ ι ο ῦ

8.—Ἄ ρ ν α ο ὔ τ κ ι ο ῦ¹⁾ ἢ Παπτοῦ· οἱ κάτοικοι Παπτιανίτες. Μεσόγειον χωρίον ΝΑ καὶ πλησιέστατα πρὸς τὸ Ἀγιασματάκι, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ μεγαλύτερον. Εἶχε ναὸν τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου, πανηγυρίζοντα τὴν 2 Μαΐου, ὁπότε ἐγένετο μὲ πλειοδοσίαν περιεργον ἢ δωρεὰν προσφορὰ λαδιοῦ πρὸς τὸν ναὸν ἀπὸ τοὺς κατοίκους! Κατὰ τὴν πανηγυρίαν των ὅλοι ἐμαγεύρευον ἀρνὶ ψητό.

Καὶ τὸ χωρίον αὐτὸ εἶχεν ἐκδόσει χάρινα «ἀντικαταστατικά» ἢ «παράδες τῆς ἐκκλησίας» κατὰ τὰ δύο χρόνια τῆς τραγικῆς ζωῆς τῶν Κ]πολιτῶν καὶ τῶν περιχώρων ἐπὶ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου· ἀντίτυπον ἀξίας 20 παράδων, κατέχει ἢ συλλογὴ τοῦ μουσείου Μπενάκη.

1) Ὁμώνυμον προάστειον ἢ Μιχαήλιον εἶναι ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ἢ Μέγα Ρεῦμα (Ἑστίαι, Ἀνάπλους) ὑπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Κ]λεως, ἄλλο δὲ ἔχει ἡ Μητροπολις Λιτίσης εἰς τὴν ΒΔ Θράκην.

Τὸ 1884 εἶχεν 130 οἰκογενείας· τὸ μικρὸν μικτὸν σχολεῖον του εἶχε 50 παιδιὰ μὲ διδάσκαλον, ἀντὶ 30 λ.Τ. ἑτησίως, προερχομένων ἀπὸ τὰ κοινοτικά κτήματα. Τὸ 1909—11 εἶχε περὶ τὰς 160 οἰκογενείας ὀρθοδόξων, πὸ συνετήρουν εἰς διώροφον οἶκημα σχολεῖον τριτάξιον δημοτικόν, ἀλλ' ἀκατάρτιστον.

Οἱ κάτοικοι του, περιληφθέντες εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν, προσέφυγον τὸ 1924 εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐγκατασταθέντες ἄλλοι εἰς τοὺς Δώδεκα Ἀποστόλους τῆς ὑποδιοικήσεως Κιλκίς τῆς Μακεδονίας καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Χαλκιδικήν, εἰς τὸ Ἀκιντζιλάρ καὶ Καρασινάνη ζῶντες μαζὶ μὲ ἐντοπίους ἀκτιήμονας.

Βελιγράδι

9.—Βελιγράδι¹⁾· τὸ Δέφι-γκάμ (παυσίλυπον) τῶν Ἀρμενίων, πὸ ἐσύχναζον ἐδῶ κατὰ τὸ θέρους τὸν ιη' καὶ ιθ' αἰῶνα. Κεῖται ΒΑ τοῦ μικροῦ Ἀρναούτκιοι τῆς Δέρκων καὶ δυτικῶς τοῦ Βοσπόρου, εἰς δίωρον ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν, μέσῳ δύο λόφων καὶ δύο μπένδ²⁾, εἰς πεδιάδα κατάρτυτον μὲ ἄλση ἀπὸ πλατάνια καὶ καρυδιές, νοτίως τοῦ θαυμασίου ὀμῶνυμου δάσους. Ἔχει οἰκισθῆ τὸ 1521 ἀπὸ κατοίκους τοῦ σερβικοῦ Βελιγραδίου, μετὰ τὴν ἄλωση τῆς πόλεως τῶν ἀπὸ τοὺς τούρκους.

Ὁ Τουρνερό³⁾ τὸ 1707, γράφων τὴν XV ἐπιστολὴν του, μεταξὺ ἄλλων, λέγει: πλησίον τοῦ Βελιγραδίου ὑπῆρχε μοναστήρι ἀνδρῶν, ὃ ἠγούμενος τοῦ ὁποίου ἐπλήρωνε διὰ κάθε φόρον ἓνα φορτίον κεράσια! Τὰς ἀρχαιοτέρας ὁμως λεπτομερεῖς δι' αὐτὸ εἰδήσεις μᾶς δίδει ἡ λαίδυ Μονταιγκιού⁴⁾, παραθερίσασα εἰς αὐτὸ τὸ 1717. Εἰς ἐπιστολὴν της πρὸς τὸν συμπατριώτην της ποιητὴν Ρορε, τὴν 17 Ἰουνίου, λέγει «... μού φαίνεται ὅτι εἶμαι ὡσὰν τὰ πνεύματα, τὰ χωρισμένα ἀπὸ τὴν ὕλην. Οἱ καύσωνες τῆς Κίλεως μὲ ἠνάγκασαν ν' ἀποσυρθῶ εἰς τὸ μέρος αὐτό, πὸ ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς πρὸς τὰς περιγραφὰς τῶν Ἡλυσιῶν. Εὐρίσκομαι, οὕτως εἰπεῖν, ἐν μέσῳ δάσους καρποφόρων δένδρων, ποτιζομέ-

1) Ἄλλο Βελιγράδι κεῖται 1) Δ τῶν Ὑψωμαθειῶν, συνοικία τῆς κυρίως Κίλεως· 2) χωρὸς τῆς Μητροπόλεως Τυρολόης (παρὰ τὸ Καραδζάκιοι τῶν Μειτῶν). 3) Βελ. ἡ Μπεράτι, πόλις τῆς Ἡπείρου, ἀρχαία Πουλχεριούπολις· 4) Βελ. ἡ Μπελιγράδι ἢ Λευκόπολις, πρωτ. τῆς Γιουκσολαβίας, λατ. Alba Graeca, ἐξ ἧς συνφοκίσθη ἡ ἄνω κομητοπολις τῶν Δέρκων.

2) Μπένδ, νερόδεμα, λεκάνη συλλέγουσα νερὸ πόσιμον.

3) J. P. de Tournefort, Voyage du Levant. 1707, σ. 437—438.

4) Marie Pierrepont Wortley Montagu, 1689—1762, «Ἐπιστολαὶ καὶ ἄλλα ἔργα», Λονδίνον, 1763, κατὰ μετάφρ. Σπ. Δὲ Βιάζη, περιοδ. «Νέον Πνεῦμα» Κίλις, τόμ. Β', 1910, σελ. (163, 194, 271, 358, 409, 515) βλ. σ. 467, 516.

νου ἀπὸ ἀναριθμήτους πηγάς, ἔξακουστάς διὰ τὰ ἐξαιρέτα νερά των. Τὸ δάσος διασχίζεται ἀπὸ πολλοὺς σκιεροὺς περιπάτους. . . . Ἀπέναντι φαίνεται ἡ Μαύρη Θάλασσα, ἀπὸ τὴν ὅποίαν ἀπολαμβάνομεν τὴν εὐεργεσίαν τῶν δροσερῶν ἀνέμων, ποὺ πνέουν πρὸς μετριασμόν τοῦ θερινοῦ καύσωνος. . . . Τὸ χωρίον αὐτὸ κατοικεῖται ἀπὸ τοὺς πλουσιωτέρους χριστιανοὺς, ποὺ ἔρχονται τὰ βράδια εἰς τὴν βρῦσιν, ποὺ ἀπέχει σαράντα μόνον βήματα ἀπὸ τὸ σπίτι μου, καὶ τραγουδοῦν καὶ χορεύουν. Τὰ θέληγτρα καὶ οἱ στολισμοὶ τῶν γυναικῶν μου κάμνουν τὴν ἐντύπωσιν ἀρχαίων νυμφῶν, ποὺ μᾶς περιγράφουν οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ ζωγράφοι. . . . » καὶ παρακάτω « . . . Τὴν μὲν Δευτέραν κυνηγῶ πέδιδικες. . . . ».

Ἀπὸ ἑλληνίδα γυναῖκα τοῦ Βελιγραδιοῦ ἢ Μονταγκιου — λέγει — ἐδιδάχθη τὸ μπόλιασμα ¹⁾ κατὰ τῆς εὐλογίᾳς, ποὺ ἐδοκίμασε τότε εἰς τὰ ἴδια της παιδιὰ καὶ ἔπειτα διὰ τοῦ ἱατροῦ τῆς ἀγγλ. πρεσβείας εἰσήγαγεν εἰς τὴν πατρίδα της καὶ εὐηργητήθη ἡ λοιπὴ Εὐρώπη.

Ἔτσι ἀπηθανάτισθησαν ἡ πηγὴ, τὸ λειβάδι καὶ αἱ πέδιδικες τῆς περιοχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ περίφημον δάσος τοῦ Βελιγραδιοῦ, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα 1821 διεσώθη ὁ φιλικὸς Δημήτριος Ζαχ. Αἰνιὰν ἀπὸ τὴν σύλληψιν.

Εἰς τὸ Βελιγράδι αὐτὸ ἀναφέρεται καὶ τὸ σατυρικὸν ἐκεῖνο ποίημα τοῦ Ἰακωβάκη Ρίζου Νερούλου «Κούρκας ἀρπαγῆ», 1816.

Συνεχίζει ὁ Σκ. Βυζάντιος ²⁾, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν «Κωνσταντινούπολιν» του μᾶς δίδει θησαυροὺς πληροφοριῶν καὶ πλοῦτον ἀφθάστου περιγραφῆς διὰ τὰ προάστεια αὐτὰ τοῦ Καταστένου.

Ἐνα ποταμάκι, ὃ Ὑδράλης τῶν Βυζαντινῶν, διαρρέον τὰς ὑψηλὰς τῶν λόφων του ἐξαφανίζεται μέσα εἰς τὸ δάσος, ὅπου τὸ νερὸ του συναζόμενον ἐντὸς βυζαντινῆς δεξαμενῆς, διοχετεύεται διὰ τοῦ ἀγωγοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὴν Κίλιν, ἀφοῦ περάσει μέσα ἀπὸ τὰς 4 δεξαμενάς τοῦ Βελιγραδιοῦ, ἢ μεγαλυτέρα τῶν ὁποίων εἶναι μαρμαρίνη, τὸ Μπὰς-Χαβούζ ἢ Σουλτὰν Ὀσμὰν Β', ποὺ ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ὀνομάζεται Πέτρα καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους Ἐγβαδεδδίν. Μιὰ ἄλλη, ἀπὸ τὸ πικνόσκιον της, λέγεται Καρανλὺ-Χαβούζ, καὶ δεξιᾶ της ἡ Πασᾶ-δερέ. Ἄλλο ὕδραγωγεῖον ἔκτισεν ἐδῶ ὁ σουλτὰν Μουσταφᾶς Ε', 1765. Τὸ θέρος ὅμως αἱ ἀναθυμιάσεις τῆς λασπερῆς γῆς προκαλοῦν τοὺς ἐλώδεις, προσθέτει.

1) Τὸ ἐμβόλιον τῆς εὐλογίᾳς, ὀλίγον προτιήτερα, ὡς γνωστόν, ἐπειραματίζετο εἰς τὴν Κίλιν ὁ ἱατρὸς Ἰάκ. Πυλαρινὸς ἀπὸ τοῦ 1709 παρακολουθῶν τὰ συμπτώματα τῆς ἀντιδράσεως τοῦ «κεντρώματος», ποὺ ἐφήρμοζεν ἐκεῖ μιὰ γιάτραινα, ἐκδόσας τὰ πορίσματά του τὸ 1715 εἰς τὴν Βενετίαν. Εἰς τὴν Εὐρώπην ὅμως ἡ μέθοδος συνεζητεῖτο μέχρι τοῦ 1796.

2) Σκ. Βυζ. Κίλις, τ. Α', σ. 115, 332, 557.

Ἐ) Καλέμης τὸ 1884 συμπληρώνει τὴν εἰκόνα : εἶχε ναὸν τοῦ ἁγ. Γεωργίου· οἱ μόνιμοι κάτοικοί του, περὶ τὰς 160 οἰκογενείας, συνετήρουν σχολεῖον ἀλληλοδιδασκτικὸν διὰ τὰ 70 παιδιὰ των, ὑπὸ τὸν ψάλτην τοῦ ναοῦ, διδάσκοντα ἀντὶ 26 λ. Τ. ἔτησίως, ποὺ προήρχοντο ἀπὸ τὸ ἐνοίκιον τῶν κοινοτικῶν κτημάτων.

Διὰ τὴν ἐξασφαλισθῆ ὁμως ἡ καθαριότης τῆς ὑδρεύσεως τῆς Κ]λεως καὶ διότι οἱ Τοῦρκοι πάντοτε ἐφοβοῦντο τὴν ἐκεῖθεν δηλητηρίασιν τῶν ὑδάτων τῆς Κ]λεως ἀπὸ τοὺς χριστιανούς, ἐξεκένωσαν τὸ Βελιγράδι τὸ 1894. Οἱ κάτοικοί του ἀπεξημιώθησαν ἐπὶ Χαμίτ κι' ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸν Πύργον καὶ τὰ πέριξ. Τὸ 1909 οἱ ἐρειπωμένοι τοῖχοι τοῦ ναοῦ τοῦ εἶχον ἤδη κυκλωθῆ καὶ ἀποκρυβῆ ἀπὸ τὴν πυκνοτάτην βλάστησιν τοῦ δάσους. Ἐκτοτε τὸ χωρίον ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται.

Γ α λ α τ ά ρ ι α

10.— Γ α λ α τ ά ρ ι α 1)· τουρκ. Ἐβδξελάρκοι, ἦτοι Κυνηγοχώρι. Ἄλ-
λοτε κώμη βυζαντινῆ· κατὰ τὸν η' καὶ θ' αἰ. φαίνεται ἀπετέλει τιμάριον
τοῦ πλουσίου Γαλάτου, ἐξ οὗ ὁ χρονογράφος Θεοφάνης περιγράφων τὸν
τρομερὸν χειμῶνα τῆς Κ]λεως τοῦ 763, βεβαιοῖ ὅτι ἡ θάλασσα ἐπάγωσε
« . . . καὶ ἀπὸ τῆς Χρυσουπόλεως ἕως τοῦ ἁγ. Μάμαντος καὶ τῶν Γαλά-
του ἀκωλύτως διὰ ξηρᾶς ἐβάδιζον ».

Τὸ νῦν χωρίον, ΒΔ τοῦ ἁγ. Στεφάνου κείμενον καὶ πλησιέστατα
τῶν Φλωρίων, ἀπέχει τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος περὶ τὰ 20' τῆς
ῶρας. Λεῖψανα τοῦ βυζαντινοῦ κάστρου τοῦ ἐσφύζοντο εἰς τὴν μικρὰν
πλατειάν του μέχρι τοῦ 1912 ὡς καὶ ἴχνη παλαιοῦ βυζαντινοῦ κωμη-
τηρίου.

Ἱστορικὰ σημεῖα τοῦ βίου τῶν Γαλαταρίων συνεκέντρωσεν ὁ ἀκατα-
πόνητος σεβαστὸς φίλος κ. Μ. Γεδεών 2)· τὴν 28|11|757 ἤθλησεν ἐδῶ ὁ
Ἰωάννης «ὁ ἀπὸ Γαλαταρίων» ἐπὶ Κωνσταντίνου Κοπρωνύμου. Κατὰ
τὰ μέσα τῆς 1α' ἑκατ. τὰ Γαλατάρια καὶ τὰ παρακείμενα Φλώρια ἦσαν
ἐπαύλεις τοῦ ἄρχοντος Νικολάου, ποὺ εἶχεν ἐδῶ τὰ μεταστάσιμά του.
Αὐτὰ καὶ ὁ ἁγ. Στέφανος τὸν 1στ' αἰ. εἶχον κατοίκους καὶ ὠνομάζοντο
χωρία. Ὁ κ. Γεδεών ἀνεῦρεν ἐνεπίγραφον μαρμάρινον ἀνάγλυφον, εἰκο-
νίζον, ἐν μέσῳ στεφάνου, τὴν Θεοτόκον, βαίνουσαν ἐπὶ τῶν τειχῶν.

Τὸ 1727 «ὁ Δέρκων καὶ Νεοχωρίου» Νικόδημος 3), μὲ συνεισφορᾶς

1) Ὁμώνυμον χ. ἔχει ἡ ἐκκλ. μητρόπολις Καλλιπόλεως.

2) Γ ε δ ε ὄ ν, Ἐθνακῶα κέντρα, «Ἐθνακικά», 7ος 1936, σ. 5—34.

3) Ε. Σ ι δ ε ρ., Μητρόπ. Δέρκων, Κ]λει 1932, σ. 11.

τῶν γύρω χωρίων, ἀνφοδόμησεν ἐκ θεμελίων τὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας τῶν χωρίων του Φλωρί(ων) καὶ Γαλαταρίων.

Τὸ 1877 ἡ κοινότης ἐξέδωκε χάριτα νομίσματα «ἀντικαταστατικὰ» ἢ «παράδες τῆς ἐκκλησίας» τῆς τῶν Ἱαξιαρχῶν ἀντίτυπον σὺζεται τῶν 5 παράδων.

Τὰ Γαλατάρια ἀπειτέλουν ὡραίαν ἑαρινὴν ἐξοχὴν καὶ ἦσαν πέρασμα τῶν κυνηγῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὰ ξεκουράσματά των ἐσιγοτραγουδοῦσαν εἰδικὰ δίστιχα ὅπως αὐτό:

**Ὁ σκύλος ψάχνει μέσ' στὰ χορτάρια,
Ἄγαπῶ μίαν στὰ Γαλατάρια . . .*

Τὸ 1884¹⁾ τὸ ἀπειτέλουν 45 οἰκογένειαι ἑλληνικαί· εἶχον μικρὸν σχολεῖον μὲ 25 νήπια ὑπὸ τὸν Ἱεροψάλτην, ἀντὶ λ. Τ. 23 ἐτησίως διδάσκοντα καὶ πληρωνόμενον ἀπὸ τὸ πλεόνασμα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου καὶ τὸ εἰσόδημα τοῦ κοινοτικοῦ πανδοχείου.

Περὶ τὸ 1890, ὅταν ἐνεργεῖα τοῦ ἀεμνίστου Ἀναστ. Σταμούλη, ἀπέτυχεν ἡ προσπάθεια τῶν Ρώσων ν' ἀγοράσουν ἔδαφος καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν παρὰ τὴν Σηλύβριαν, αὐτοὶ ἐστράφησαν πρὸς τὰ Γαλατάρια, ὅπου ἔκτισαν μοναστήρι²⁾ ἀνδρῶν, πράγματι ὅμως ρωσικὸν φρούριον εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κίλεως. Εἰς τὰς ὑπογείους κρύπτας του περισυλλέγησαν νεκροὶ τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἐνῶ εἰς τὰς αἰθούσας καὶ τὸν θαυμάσιον κῆπον του ἐγίνοντο δεξιώσεις καὶ προσεφέροντο πολυτελέστατα τέϊα. Ἐντὸς ὀλίγου ὀργανώθη καὶ σχολεῖον ὑπὸ τὴν ὄψιν τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἡγουμένου, πού ἐλειτούργει ἐντὸς τῆς μονῆς καὶ ἐδοκιμάζετο ὁ ἐκσλαυισμὸς τῶν πτωχῶν ἀγροτῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους προσεφέροντο εἶδη ρουχισμοῦ καὶ ἄλλα. Τόση δὲ βαθμηδὸν ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις τοῦ ρωσικοῦ αὐτοῦ κέντρου ἐνεργείας, ὥστε τὸ 1908 ἡ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ προεκάλεσε σοβαρὰν κίνησιν κατὰ τῆς ἀδρανείας τοῦ τότε Δέρκων Καλλινίκου· καὶ ἡ σιωπηρὰ κατ' ἀρχὰς ἀντίδρασις τῶν ἐντοπίων, ἐξεδηλώθη ἔπειτα φανερά, ἰδίως ὅταν ἐγνώσθη ἡ ἰδρυσις ρωσικοῦ ἡμιγυμνασίου εἰς Τσανάκτισαν παρὰ τὶς Καστινιές, μὲ συσσίτιον διὰ τοὺς ἐκ τῶν γύρω χωρίων ἐρχομένους μαθητάς του καὶ ρωσικῆς ἱερατικῆς σχολῆς εἰς ἄγ. Στέφανον, 1908—1911. Τὸ χωρίον εἶχε τότε περὶ τὰ 80 σπίτια.

1) Δ. Κ α λ έ μ η, Ἡμ. Ἀνατολῆς, 1886, σ. 135.

2) Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ρωσικῆς ἐκκλησιαστικῆς κινήσεως, ἡ ὁποία ἐπὶ αὐτοκρ. Ἀλεξάνδρου Γ'. 1881—94, ἴδουε καὶ συνετήρει δημοτικὰ σχολεῖα ὑπὲρ πίστεως καὶ ρωσικοῦ πατριωτισμοῦ, τὸ Ρ. Μοναστήρι τῶν Γαλαταρίων ὑπὸ τὸν ἡγούμενον του Παῦλον, νεαρῶτατον, διενήργει πολυδάπανον προπαγάνδαν, μέχρι τοῦ 1912.

Εἶναι δὲ ἀληθὲς ὅτι 5—6 χωριά, οἰκονομικῶς ἄγωνα διὰ τὴν Μητρόπολιν, εἶχαν ἐγκαταλειφθῆ τελείως εἰς τὴν τύχην των, χωρὶς ἱερέα καὶ διδασκάλισσαν. Αὐτὰ παρεσύρθησαν ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴν προπαγάνδαν, καὶ ἔγιναν σχισματικά.

Οὕτω, Ὀκτώβρ. 1908, ἰδρῦθη ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης Γαλαταρίων¹⁾ με προεδρεῖον ἀπὸ δύο ἐντοπίους, δύο Ἀγιοστεφανιώτας καὶ δύο Μακροχωρίτας, με σκοπόν, κατὰ τὸν ἔντυπον κανονισμόν «τὴν χειροφέρνην τῆς ἀμιγῆς ἑλλ. ὀρθοδόξου κοινότητος ἀπὸ ξένης ἐπιρροῆς καὶ κηδεμονίας καὶ συντήρησιν τῶν σχολείων», τὰ ὅποια ἐνισχύθησαν σημαντικὰ οἰκονομικῶς καὶ ἠθικῶς. Με τὰς ἐνεργείας δὲ τῆς Ἀδελφότητος καὶ τὴν ἐπὶ τόπου μετάβασιν τοῦ κ. Νικ. Τ. Παπαδημητρίου, ἀντιπροσώπου τῆς «Ἑπτάδος» Μακροχωρίου, κατωρθώθη ἡ προσωρινὴ ἐπαναφορὰ εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν τριῶν ἐκ τῶν ἀποσχισθέντων καὶ ἡ ἐγκατάστασις εἰς αὐτὰ διδασκαλισσῶν, πληρωνομένων ὑπὸ τοῦ συλλόγου τοῦ Μακροχωρίου «Κοραῖ».

Τὸ χωρίον εἶχε τότε νηπιαγωγεῖον καὶ ἄρρεναγωγεῖον, τῶν ὁποίων τὸ οἶκημα ἐπεσκευάσθη ἰδρῦθη δὲ καὶ παρθεναγωγεῖον εἰς ἐνοικιασθεῖσαν οἰκίαν. Βιβλία καὶ γραφικὴ ὕλη ἐχορηγοῦντο δωρεάν, καθὼς καὶ ὑποδύματα εἰς τ' ἀπορώτερα παιδιά. Ὁ διδάσκαλος ἐπληρώνετο πρὸς 350 γρόσια, εἶχε κατάλυμα καὶ θέρμανσιν συγχρόνως· ἡ δὲ διδασκάλισσα πρὸς 200 γρόσια με κατάλυμα καὶ θέρμανσιν ὁμοίως δωρεάν.

Ἐκ τῶν διδασκάλων Γαλαταρίων εἶναι γνωστοὶ ὁ Νήφων Σοβατζόγλου, ἱεροψάλτης, τύπος κωμικὸς, 1907—8· ὁ Μακρῆς 1908—9· καὶ τὸ 1909—11 ὁ τέως ἐν Σαφρᾷ διδάξας. Διευθύντρια τοῦ παρθεναγωγείου, ἀπὸ τοῦ 1907, ἡ ἐκ Δαρδανελλίων, ζαπτις Ματρώνη Β. Σταυροπούλου, ἡ ἐνθουσιώδης ἐργασία τῆς ὁποίας εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάλυσιν τοῦ νηπιαγωγείου, ποῦ ἐλειτούργει ἐντὸς τοῦ ρωσ. μοναστηριοῦ. Κατὰ τὸν μεγάλον πόλεμον οἱ Τούρκοι ἔκαυσαν τὸ μοναστήρι, με βόμβαν, ἡ ὅποια ἀνέσκαψε καὶ τὰ θεμέλιά του.

Ἡ ἀδελφότης ἐνίσχυνε οἰκονομικῶς καὶ τὸ σχολεῖον τοῦ πλησίον χωρίου Καλλιῶ. Οἱ Γαλαταριανοὶ ἐβεβαίωσαν ὅτι πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὸ χωριὸ των κατοικοῦν Ἰουδαῖοι.

Βορείως τοῦ ρωσικοῦ μοναστηριοῦ τῶν Γαλαταριῶν ἐξετείνετο το-

1) Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἀδελφότητος ἀπετέλεσαν οἱ Γαλαταριανοὶ Ἐπαμ. Πετριδης καὶ Παῦλος Γεωργίου, οἱ Ἀγιοστεφανιώται Ἐμμ. Μεταξᾶς πρόεδρος, καὶ Νικ. Γεωργιάδης, καὶ οἱ Μακροχωρίται Γ. Γεωργαντόπουλος, ταμίας, καὶ Νικ. Εὐτυχίδης, γραμματεὺς καὶ ψυχὴ τῆς κινήσεως. Τὰ ἔντυπα διπλότυπα τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφ. ἔφερον τὸ τοῦ Πλουτάρχου «Παιδεία γὰρ τῶν ἐν ἡμῖν μόνον ἀθάνατον καὶ θεῖον». Τὴν ἐπέτειόν τῆς ἡ ἀδελφότης ἐώρταζε πανηγυρικῶς.

ποθεσία ἔρημη, τὰ Καμπανάρια, ἐπὶ ὄρσπεδιον, ὀφείλουσα ἴσως τὸ ὄνομά της, κατὰ ἔρμηνείαν τοῦ ἐπὶ τριακονταεταίαν τακτικοῦ κυνηγοῦ τῶν περιοχῶν αὐτῶν κ. Ἀγγέλου Ἰωαννίδου, εἰς τοὺς διασπάρτους καὶ εἰς σχῆμα καμπάνας γύρω λόφους της. Τὰ Καμπανάρια ἦσαν σπουδαιότατον πέρασμα ὄρνυκων.

Οἱ Γαλαταριανοὶ ἐσκορπίσθησαν ἤδη εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὸ 1924, εἰς τὸ Μοσχῆτον καὶ τὸν Ποδονόφτην καὶ ἄλλοι.

Γενὶ Μαχαλῆς

11.— Γενὶ Μαχαλῆς = νέα συνοικία· παράλιος ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, βορείως τοῦ Μπουγιὸν δερῆ, κατωκεῖτο ἀπὸ ψαράδες καὶ ναυτικούς χριστιανούς καὶ πολλοὺς ἀποζῶντας ἀπὸ χειρωνακτικῆς ἐργασίας.

Ἐπὶ Γυλλίου¹⁾, 1550, ἐλέγετο Σκλητρίνα ἀπὸ τὰ παρὰ τὸν ποταμὸν σκληθρα (aupes) ἴσως, συμπεραίνει ὁ Βυζάντιος. Εἶχε ναὸν τοῦ Προδρομοῦ, θαυματουργόν, κρημισθέντα κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τοὺς δοκίμους τοῦ πυροβολικοῦ τῶν πλησίον φρουριῶν, Γάμπια-γιαμακλαρύ, ἀνεκτίσθη δὲ πρὸ τοῦ 1862 εὐρυχωρότερος. Πλησίον τοῦ χωρίου χύνεται ὁ χείμαρρος Σκληθρίνας, πηγάζων ἀπὸ τὴν κοιλάδα, ἣ ὁποία εἰς τὰ πεδινὰ εἶχε λειβάδια καὶ ἀμπέλια, εἰς τὰ ὄρεινά, δυτικώτερα, κεραισιῆς καὶ θαυμασία ἄλλα ὀπωροφόρα· εἰς δὲ τοὺς δρυμοὺς ἐτρέφοντο ἐλάφια, ἀγριόχοιροι καὶ ἄλλα ἀγριμαῖα. Ἀπὸ τὸ πλησίον λειβάδι Παζᾶρ μπασῆ ὁ περίπατος φέρνει εἰς τὸ τέλος τῆς κοιλάδος εἰς τὸ ἄλσος τῶν Καστανεῶν, ὅπου τὸ περίφημον Κεστανὲ σουγιοῦ, καὶ ὄχι μακρὰν ἀναβρῦζει τὸ Φυντικ σουγιοῦ, τέρμα ἐπίσης ἄλλου περιπάτου.

Ἀπὸ τὸν Γενὶ Μαχαλὲ ἀρχίζουσι τὰ ὄχρωματα τοῦ βορείου στομίου τοῦ Βοσπόρου· τὸ 1626, ἐπὶ Μουράτ Α', ἄλυσος ἔκλειε τὰ Στενά διὰ τὸν κίνδυνον τῶν Κοζάκων· τὸ 1628 ἐκτίσθησαν φρούρια, ὡς καὶ τὸ 1783 ἀπὸ τὸν γάλλον ὄχρωματοποιὸν Toussaint.

Ἐκ τῆς Καλέμης τὸ 1884 συμπληρώνει: περὶ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου ἔμμενον 130 οἰκογένειαι ὀρθοδόξων, μὲ σχολεῖον μικτὸν δημοτικὸν μὲ 100 μαθητάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχαν καὶ μερικὰ κοράσια, ὑπὸ δύο διδασκάλους, συνυπηρετοῦντας καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὃ μὲν ὡς ἱεροδιάκονος, ὃ δὲ ὡς βοηθός του εἰς τὴν σχολὴν καὶ ἀριστερὸς ψάλτης εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τὰ σχολεῖα συνετηροῦντο ἀπὸ τὰ ἐνοικία μαγαζιοῦ, οἰκίας, καθὼς καὶ τοῦ «παζᾶρ καϊκιοῦ» τῆς κοινότητος. Παιλαιότερον τὸ χωρίον

1) Πέτρος Γύλλιος (Gyllius ἢ Gilles), Γάλλος φυσιοδίφης, 1490—1555 ἐπὶ Σουλεϊμάν Β' ἐπισκεφθεὶς τὴν Κίλιν ἔγραψε «De Bosporo Thracio libri tres», «De topographia Constantinopoleos κλπ.» βιβλία 4, Λυὼν 1561—62.

εἶχε καὶ παρθεναγωγεῖον, τὸ ὁποῖον, λόγῳ πτωχείας τῶν κατοίκων, εἶχε καταργηθῆ πρό τινος καὶ αἱ ἐκπαιδευτικαὶ δαπάναι ἐμειώθησαν εἰς 80 λ. Τ. ἑτησίως.

Ὁ τύπος τῶν «ἀντικαταστατικῶν» νομισμάτων τῆς κοινότητος ἦτο:

Ἐν Γενί Μαχαλὲ Ἁγ. Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος
10 παράδες (καὶ τουρκιστὶ) ὄν παρὰ.

Οἱ κάτοικοι τοῦ δὲν περιελήφθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, καίτοι ἐκτοπισθέντες, περὶ τοὺς 1725, κατὰ τὸ 1914—15. Εἶναι ἡ μικροτέρα τῶν πέντε κοινότητων, πὺ ἐξακολουθοῦν ν' ἀποτελοῦν τὴν Δέρκων σήμερον. Ἐν τούτοις, πολλοὶ φεύγοντες τὴν τουρκικὴν στρατολογία, κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, σχορπισθέντες.

Γρύπες

12.— Γρύπες ἢ Τσιφούτ Μπουργάζ, ἦτοι πύργος ἢ οἰκισμὸς Ἰουδαίων, παραφθορὰ τοῦ ἀρχαίου Δρυπία, (Δρύπες;). Κεῖται μετὰξὺ Ἁγ. Πᾶ καὶ Λιτρῶν, Β. τοῦ ἁγ. Στεφάνου.

Καὶ τοῦ χωρίου αὐτοῦ σημεῖα τοῦ ἱστορικοῦ βίου συνεκέντρωσε μὲ τὸ συμπυκνωμένον ὕψος τοῦ ὁ κ. Γεδεών. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ δ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ε' αἰῶνος ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀναφέρει τὴν Δρυπίαν ἐπαυελιμμένως, καθὼς καὶ τὸν ἄλλοτε ναόν της «τοῦ ἀποστόλου καὶ μάρτυρος Θωμᾶ, τοῦ διακειμένου ἐν τῇ Δρυπία», πρὸς τὸν ὁποῖον προσήρχοντο πλήθη κόσμου «βάδην» μὲ λαμπάδες, ὥστε ὁ δρόμος ἀπὸ τῶν τειχῶν (τῶν χερσαίων) πρὸς τὴν κώμην νὰ φαίνεται ὡς ποταμὸς πύρινος, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ βασιλεὺς προσήρχοντο καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐκήρυσσεν ἀπὸ τοῦ βήματός του. Εἶχε καὶ τεῖχος, τὸ ὁποῖον καταστράφην ἀπὸ σεισμόν, διηνκόλυνε τὸ 559 τὴν εἴσοδον εἰς αὐτὴν τῶν Οὐνῶν καὶ Σλαύων, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐλεηλάτησαν, ἐξανδραποδίσαντες τοὺς κατοίκους της.

Ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα τοῦ η' ἢ θ' αἰ. ἀποδεικνύει ἴσως ὅτι ἡ κωμόπολις ἐσυνέχιζε τὸν ἑλληνικὸν βίον της. Τὸν Φεβρ. 1299 εἰς αὐτὴν μετέβη δι' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος τὴν 24 Ἰαν. 1305 συναντᾶται εἰς αὐτὴν μὲ τὸν υἱόν του καὶ συμβασιλεύει του Μιχαὴλ Θ'. Μεσολαβοῦν καὶ διὰ τὴν Δρυπίαν τέσσαρες αἰῶνες νάρκης, ἀφανισμοῦ ἢ καὶ ἀνυπαρξίας, ὡς τῶν περισσοτέρων χωρίων τῆς Δέρκων, ὁπότε ἴσως αὐτὴ κατῳικήθη καὶ ἀπὸ Ἰουδαίους καὶ τὸ ὄνομά της ἀπὸ Δρύπες μεταβάλλεται εἰς Γρύπες.

Τὸ 1798 τὸ χ. ὠνομάζετο Γρύπες, ὅπως μαρτυρεῖ τὸ ἀφιέρωμα τῆς παλαιότερας εἰκόνης τοῦ ναοῦ του «οἱ κάπελοι καὶ ἡ μουμτζήδες Κουμ-

καποῦ (Κοντοσκαλιοῦ Κ)λεως) εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον εἰς τῆς Γρύπες». Τὸ δὲ «ἀντικαταστατικόν» του νόμισμα, μετὰ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα, 1877, ὀνομάζει τὸ χ. Γρύπες καὶ ἔχει τὸν ἐξῆς τύπον:

Ἅγιος Γεώργιος
Γρύπες (Τσιφουτ Μπουργάζ)
παρ. 20 εἴκοσι.

Ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Γεωργίου, εἶχε καὶ παρεκκλήσι μὲ ἀγίασμα, ἐπ' ὀνόματι Ἰωάννου Προδρομοῦ, ποῦ ἐπανηγύριζε τὴν 29 Αὐγ. Τὸ 1870 εἶχεν 25 σπίτια καὶ μετὰ 7 ἔτη, μόνον 23, γεωργῶν καὶ ἀμπελοφυτευτῶν. Σχολεῖον ὅμως οὔτε κατ' ὄνομα ὑφίστατο, «λόγῳ ἀμελείας ἢ διχονοίας» λέγει ὁ Καλέμης. Μερικὰ ἐν τούτοις παιδιὰ ἐπύθαιναν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ ἀντικρουνοῦ χωριοῦ Νύμφες, περιοδικῶς καὶ ὅταν δὲν τὰ ἠμπόδιζεν ὁ καιρὸς.

Τὸ 1924 τὸ χωρίον περιελήφθη εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ οἱ κάτοικοί του κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, συνοικισθέντες μετὰ πολλῶν κατοίκων τοῦ Ἀβάσκειο, τῶν Λιτρῶν, τοῦ Ἁη Πᾶ, τοῦ Σαφραῖ καὶ τῶν Νυμφῶν εἰς τὸν κοινὸν συνοικισμὸν τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, ποῦ ἴδρυσαν εἰς τὸ Μπογιατὶ τῆς Ἀττικῆς. Τελευταίως ὀνομάσθη Μπαγδζιλάρ.

Δέρκος

13.—Δέρκος¹⁾ καὶ Δέρκοι· κώμη καὶ λίμνη. Δέλκος, τουρκ. Τέρκος· ἡ ἀρχαία Φινέπολις κατὰ Στραβῶνα. Δήμος (ναχιές) τῆς περιφέρειας τῆς διοικήσεως Μετρῶν ὀνομάζετο Δέρκος ναχιεσί, μὲ ἔδραν τὸ πλησίον χωρίον Καρατζάκιοι.

Τὸ παλαιότατον αὐτὸ ὄνομα, εἰς ἀνήκει εἰς αὐτό, τὸ ὀφείλει εἰς τὸν μυθικὸν βασιλεῖα τῆς Σαλμυδησοῦ τῆς ἀρχαίας Θράκης Φινέα, υἱὸν τοῦ Ἀγήνορος, ἐπαναστάτην τῆς ἐποχῆς του, ποῦ μὲ τὴν μαντικὴν του δύναμιν, ἀπεκάλυπτεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς βουλὰς τῶν θεῶν διὸ ἐτυφλώθη καὶ ἐβασανίζετο ἀπὸ τὰς ἀλληγορικὰς ἀρπυίας, ἴσως τοὺς γύρω ληστρικοὺς λαοὺς ἢ τὰς θυέλλας τοῦ Εὐξείνου· ἀπαλλαγείς δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοὺς Ἀργοναύτας, ὑπέδειξεν εἰς αὐτοὺς τὸ πέρασμα τῶν συμπληγάδων καὶ τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Κολχίδα, μῦθος ἐγκλειῶν προθύστερα τὴν ἀρ-

1) Τὸ Δέλκος κατὰ τροπὴν τοῦ λ εἰς ρ—Δέρκος παλαιότερα μορφή τῆς λέξεως ἢ Δελκῶν ἢ Δέλτα τῆς Θράκης, ποῦ περιελάμβανε τὴν ὅλην τριγωνικὴν χερσόνησον τῆς μεζονος Κίλεως, ἐκτεινομένην μεταξὺ Εὐξείνου, Βοσπόρου καὶ Προποντιδος.

χὴν τῶν ἐλληνικῶν ταξειδίων εἰς τὸν Εὐξείνιον καὶ τὴν πεῖραν ἐπὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν τοῦ Βοσπόρου.

Τὸ δευτέρον καὶ ἐπικρατέστερον ὄνομα ὀφείλει κατ' ἄλλους εἰς τὸν δυτικῶς χυνόμενον εἰς τὴν λίμνην ποταμὸν Δέλκωνα καὶ κατ' ἄλλους εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας αὐτῆς ἐλληνικῆς ἀποικίας, ἐκ τοῦ δέρκω· διότι ἐξ αὐτῆς κατωπτεύετο ἴσως ὁ Μέλας¹⁾ Πόντος καὶ οἱ ἐκεῖθεν ἐπερχόμενοι ἔχθροὶ κατὰ τῶν βυζαντινῶν, μᾶλλον ὅμως οἱ ἐκ δυσμῶν ἐπιδρομεῖς καὶ αἱ πύλαι τοῦ μακροῦ τείχους τοῦ Ἀναστασίου Α', τὸ ὁποῖον ἀρχόμενον ἀνατολικῶς τῆς Ἡρακλείας κατέληγεν εἰς Δέρκος. Κτισθεῖσα ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον τὸ 507, ἀπέβη πολὺ ὀχυρὰ τοῦ θέματος Θράκης.

Τὸ 787 ἢ πρὸ τριῶν αἰώνων πόλις, ἦτο κόμη· ἔγινεν ἔδρα ἐπισκοπῆς τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείας, ἔπειτα ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς Δέρκων τὸ 783, ἀρχιεπισκοπῆς τὸ 879, καὶ τέλος ἔδρα τῆς μητροπόλεως τὸ 1380 μέχρι τοῦ 1731. Κατὰ τὸ 1166 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δέρκων καὶ Χηλῆς «... κύριος Ἰωάννης ἐπεχείρησε τὸν θρόνον τῆς Δέρκου μεταγαγεῖν εἰς τὸ τοῦ Φιλέα πρωτοπαπαδίκιον αὐτοῦ», διὰ τὸ πολυανθρωπότερον αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκωλύθη συνοδικῶς²⁾. Τὸ χωρίον αὐτὸ τοῦ Φιλέα ἢ Φινέα, ἢ καὶ Φινόπολιν, ὁ Σκ. Βυζάντιος καθορίζει «μετὰ τὸ Μύρλειον ἦτο ἡ Λικνιάς, πέτρα ἢ ἄκρα, μετ' αὐτὴν ἡ Γυπόπολις καὶ ἡ ἀκρόπολις τοῦ Φινέως ἢ Φινόπολις»³⁾ χωρίον παράλιον κατὰ τὸ Β. στόμιον τοῦ Βοσπόρου καὶ μεγαλύτερον τοῦ χ. Δέρκος κατὰ τὸν 13' αἰῶνα.

Τὸ Δέρκος κεῖται ἐπὶ τῆς ΝΑ γωνίας τῆς ὁμωνύμου λίμνης, εἰς ἀπόστασιν 2 χμ. ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου, ΒΑ τῆς Κ]λεως, ἐξ ἧς ἀπέχει 32 χμ, καὶ συνδέεται ἀμαξιτῶς. Ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου βυζαντινοῦ τείχους ὡς καὶ τοῦ οἰκήματος τῆς παλαιᾶς μητροπόλεως ἔσωζε μέχρι τοῦ 1885. Ἦκμαζεν ἄλλοτε λόγῳ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν ψαριῶν τῆς λίμνης.

«Τὸ 1380—81 (Ἐγίρας 783) κατέλαβον οἱ Τοῦρκοι τὸ Δέρκος», λέγει ὁ ἱστορικός Νισαντζῆ Μεχμέτ⁴⁾. Εἶχε δὲ τοῦτο ὡς ὀχύρωμα μεγάλην σημασίαν, ὥστε τὸν Φεβρ. 1424 ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Παλαιολόγος εἰς τὴν συνθήκην του πρὸς τὸν Μουράτ τὸν Β', παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν ὅλην

1) Μέλας Πόντος κυριολεκτικῶς, κατὰ ἐπιτύμβιον ἐπιγράμμα τοῦ Ἀντιπάτρου· ἐξ οὗ καὶ Μαύρη Θάλασσα, κατ' εὐφημισμὸν Εὐξείνιος.

2) Σ τ Ἀ ρ ι σ τ ἄ ρ χ η, Δέρκοι, 1935, σ. 8.

3) Φινόπολις, ἢ παρὰ Πτολεμαίῳ Φιλόπολις, ἀρχ. π. τῆς Θράκης, ἰδρυθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Φινέως, νῦν Ἀκ-Σιτζίμ. Βορειότερα ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου κεῖται τὸ Φίνειον καὶ αἱ ἄκται Φινείδες (Εὐριπ.).

4) Ν ι σ α ν τ ζ ῆ ἢ Μ ε χ μ ε τ π α σ σ ἂ, Σείρ Ἐνμπιγιᾶ ι-άζάμ βε ἀχβάλι Χουλεφαί κιράμ, ἐν Κ]λει, 1279, σ. 120.—Σ ι δ. Μητροπ. Δέρκων, σ. 7.

τὴν παραλλαν τῆς Προποντίδος, ἐκτὸς τῆς Σηλυβρίας, καὶ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου, ἐκτὸς τῶν Δέρκων.

Καὶ ὁ Παπαρηγόπουλος (Ε'. 325) λέγει: ἡ πόλις τῶν Δέρκων ἔμεινε τῷ 1423 ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ 1772 ὅμως, ὅτε ἡ Ἱ. Σύνοδος περιώρισεν ἐδῶ τὸν μητροπολίτην Δέρκων Διονύσιον Σαμουρκάσην, οἱ Δέρκοι ἦσαν πλέον ἔρημοι· διότι ὡς ἀπόκεντροι καὶ μεσόγειοι ἐγκατελείφθησαν καὶ ἡ μητρόπολις εἶχεν ἤδη μεταφερθῆ εἰς Θεραπειὰ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ἰη' αἰῶνος· ἔζησαν ἐπὶ ἔτη ὡς τσιφλίκι τουρκικὸν καὶ μόνον ἀπὸ 50—60 ἔτη διεμορφώθησαν εἰς χωρίον.

Ἡ λίμνη τῶν Δέρκων συγκοινωνεῖ μετὰ τὴν θάλασσαν· τὸ στόμιόν της, 30 μ. πλάτους ἐφράχθη μετὰ κινητὸν φράγμα· εἶναι βαθειὰ καὶ τρέφει ἀφθονα ψάρια, ἀπὸ τὰ ὅποια ὀνομαστὰ εἶναι τὰ ἀσπρόψαρα ἢ λεβιοί, τουρκιστὶ ἀκμπαλίκια, οἱ δέλκανοι τῶν ἀρχαίων, καθὼς καὶ σαζάνια καὶ καραβίδες γευστικώτατες.

Ἄλλοτε ἡ λίμνη ἦτο κτῆμα τοῦ στέμματος. Εἰς τὸ χωρίον ὑπάρχον αἱ ὑδραυλικαὶ ἐγκαταστάσεις τῆς Ἑταιρείας Ὑδάτων Δέρκων, ποῦ διοχετεύουν τὸ νερὸ τῆς λίμνης ἀπὸ τοῦ 1885 εἰς τὴν Κίλιν.

Ἡ ἔκθεσις τοῦ Καλέμη μᾶς πληροφοροεῖ ὅτι τὸ 1884 τὸ χωρίον εἶχε 500 χριστιανούς κατοίκους, κατὰ τὸ πλεῖστον βουλγαροφώνους, μεταφερθέντας ἐκ Μακεδονίας καὶ ἐργαζομένους ὡς κολλήγους εἰς τὰ τουρκικὰ τσιφλίκια· προσθέτομεν, καὶ ἀρκετοὺς σχισματικούς· ναὸν εἶχε τοῦ ἁγ. Γεωργίου.

Εἰς τὸ μικρὸν του σχολεῖον περιοδικῶς ἐνεφανίζοντο περὶ τοὺς 12 μόνον μαθηταί. Ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν διδάσκαλον καὶ ψάλτην συγχρόνως, ἀντὶ ἐτησίου μισθοῦ 11 λ. Τ. καὶ 12 κιλῶν σιταριοῦ.

Μετὰ τὸ 1913 οἱ χριστιανοὶ ἐξεδιώχθησαν καὶ ἀπὸ τὸ χωρίον αὐτό, λόγῳ τῆς ἐγγύτητός του πρὸς τὰ ὄχυράματα τῆς Τσατάλτζας καὶ διὰ τὴν σπουδαιότητά του ὡς στρατιωτικοῦ κέντρου τῆς διοικήσεως τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῆς τουρκικῆς γραμμῆς ἀμύνης. Ὁ πληθυσμὸς του κατέφυγεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Τὰ τελευταῖα ἵχνη τοῦ ἑλληνικοῦ Δέρκου ἐξηφανίσθησαν καὶ ἤδη ἡ περιοχὴ ὠχυρωμένη κατοικεῖται μόνον ἀπὸ Τούρκους.

Ἐρμενίκιοι

14.—Ἐρμενίκιοι ἢ Ἀρμενοχώρι· χωρίον μεσόγειον, τὸ βορειοδυτικώτερον τῆς ἐπαρχίας Δέρκων, ἄλλοτε ἀγορὸκτημα, δυτικῶς τοῦ Ἀκ'Αλιάν, παρὰ τὸ τεῖχος Ἀναστασίου. Εἶχεν 80 οἰκογενεῖας ὀρθοδόξων γεωργῶν· παλαιότερα ἐπλεόναζον οἱ Ἀρμένιοι, ἐξ ὧν καὶ τὸ ὄνομα.

Κατὰ τὸ 1884 οἱ κάτοικοί του ὠμιλοῦσαν ἑλληνικὰ καὶ μερικοὶ καὶ

βουλγαρικά. Εἶχε ναὸν τῆς ἁγ. Τριάδος, ἡ πανήγυρις τοῦ ὁποίου συνεκέντρωνε τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ, πρὸς τοὺς ὁποίους προσεφέρετο ψητὸ ἄρνι. Εἰς τὸν διαυγέστατον ρυακὰ του ἐκινουῦντο τέσσαρες νερόμυλοι, ἀλέθοντες τὰ σιτηρὰ τῆς περιοχῆς.

Εἰς τὸ μικρὸν ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον του ὁ διδάσκαλος καὶ ψάλτης τῆς ἐκκλησίας ἐδίδασκε 40 μαθητάς, ἀντὶ ἐτησίας ἀμοιβῆς 23 λ.Τ.

Ἀπὸ τοῦ 1913 τὸ χωρίον ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται, κατὰ τὴν Τουρκοβουλγαρικὴν σύμβασιν τῆς 16]29 Σεπτ. 1913, ὁπότε οἱ βουλγαρόφωνοι ἐξεδιώχθησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες μετὰ περιπλάνησιν, κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, σκορπισθέντες. Ἰστογραφικὰ τοῦ Ἀρμενοχωριοῦ δημοσιεύονται εἰς τὸν 9ον τόμον, 1937, τῶν «Θρακικῶν» 1).

Θ ε ρ α π ε ι ᾶ

15.— Θ ε ρ α π ε ι ᾶ τουρκ. Τεράπια· ἡ Θεραπεία καὶ ὁ Θεραπείας ἢ Φαρμακείας καὶ Φαρμακεύς· τὸ Σεραπεῖον τοῦ Πολυβίου ἴσως. Ἀποτελεῖ τὸ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου πρῶτον παλαιότερον πνευματικὸν κέντρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας, ἐπὶ τουρκοκρατίας προαχθὲν εἰς κομόπολιν πολυάνθρωπον, ἡ ὁποία, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν μόνιμον ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς, συνεκέντρωνεν ἑλληνικὸν καὶ διεθνή πληθυσμὸν παραθεριστῶν, διότι ἐκτὸς τῶν πλουσίων καὶ λογίων ἑλλήνων, ἐδῶ ἦσαν ἐγκατεστημένα τὰ θερινὰ μέγαρα τῶν ξένων πρεσβειῶν.

Ἡ κομόπολις κεῖται εἰς τὸν μυχὸν ἀσφαλοῦς κόλπου, 450 μ. περίπου πλάτους. Τὸ ἀρχαιότερον ὄνομά της μυθολογεῖται ἀπὸ τὸ πέρασμα τῆς Μηδείας, ἡ ὁποία βοτανολογοῦσα ἐκεῖ, ἐλησμόνησε τὸ κιβώτιον τῶν φαρμάκων τῆς ἢ ἐσκόρπισε γύρω δηλητήριον. Τὸ νεώτερον ὄνομά της ἢ κομόπολις ὀφείλει εἰς τὸν ἀρχαιότατον πατριάρχην Ἀττικόν, τὸ 400—425 ἐπισκεφθέντα αὐτήν.

Κεῖται ΒΑ τοῦ Βυζαντίου εἰς πεδινὴν παραλίαν λωρίδα γῆς, ΒΔ τῆς ὁποίας δεσπόζουσι κλιμακωτὰ λοφοῦψόματα μετὰ πυκνόφυλλες φιλύρες καὶ κουκουναριές, ὠριμώτατα ἄνθηρα, κερασιές, ἀμπέλια ἐκλεκτὰ (τὰ τσαβούσια), πλατάνια αἰωνόβια καὶ καστανιές.

Μωάμεθ ὁ πορθητῆς, θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πόλεως τὰ νῶτα τοῦ στρατοῦ του, ἐκυρίευσε τὸ ἐπὶ τοῦ Θεραπείου φρούριον «ἐπιστήσας πρὸβόλα κατέσεισε καὶ κατέρριψε τὸ πλεῖστον τοῦτου» (Κριτοβούλου, I. 31 ἐκδ. Müller, σ. 80).

Ὁ κόλπος τῆς κομοπόλεως εἶδεν ἄλλοτε τὰς ναυμαχίας μεταξύ Βενε-

1) Ἐ λ π. Σ τ α μ ο ὕ λ η-Σ α ρ α ν τ ῆ, Πῶς γιάτρευαν στὴ Θράκη, «Θρακικῶν», τ. 9, 1937, Ἀνατύπωσης, σ. 10, 46, ὑπ' ἀριθ. 69 καὶ 129 γ'.

τῶν καὶ Γενουηνοῖων, ὅπως ἔπειτα τὰς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἄλ. Ὑψηλάντη ἐγκαινισθεῖσας τὸ 1774 ἐορτὰς καὶ φωταψίας, ποὺ ἤρχιζαν τὴν παραμονὴν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ κλήδωγα, 23 Ἰουν. καὶ ἐκρατοῦσαν ἐπὶ 8 ἡμεροῦνκτια, διακοπεῖσαι τὸ 1875· εἶδε λεμβοδρομίας ἀργότερα καὶ ἐτιμήθη ἀπὸ ἀριστοκρατίας καὶ πλουσίους ὁμογενεῖς²⁾ καὶ ξένους, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι, πρὸ τῆς κανονικῆς ἀτμοπλοικῆς συγκοινωνίας, προετίμων τὰ πλησιέστερα πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ τὸ Πέραν θέρετρα.

Ἐνῶ ὅμως τὰ μέγαρα μὲ τοὺς θαυμαστοὺς κρεμαστοὺς κήπους των ὑψώνοντο ἐπὶ τῆς προκυμαίας, ὀπισθὲν των, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κωμοπόλεως, ἔζη καὶ ζῆ ὁ ναυτικὸς καὶ χειροτέχνης ἑλληνικὸς λαός, αἱ γυναῖκες τοῦ ὅπου καταγίνοντο εἰς τὴν βιοτεχνίαν, ζωγραφίζουσαι μὲ θαυμαστὴν τέχνην μὲ πινέλον τὰ λεπτεπίλεπτα φακίολια τῆς Πόλεως ἐπὶ τουλπανιοῦ Σκωτίας, τὰ ὀνομαστὰ «θεραπειανὰ» αὐτὰ ἐπωλοῦντο πρὸς 1 καὶ 1½ λ. Τ. τὸ καθέν ἢ ἐφιλοτέχνηον μὲ τὴν βελόνην τοῦ ραψίματος τὴν περιζήτητον ἐκείνην μεταξωτὴν μπιμπίλαν, εἰς φυσικοὺς χρωματισμοὺς ἀποδίδουσαι τὰ γαρούφαλλα, τοὺς μενεξέδες, τὰ κρινάκια τοῦ ἀγροῦ καὶ τὰ κυπαρισσόμηλα τοῦ δάσους των.

Ἀνάλογα ἐφημίζετο καὶ ἡ φωνὴ τῶν Θεραπειανῶν γυναικῶν διὰ τὴν διαύγειαν καὶ τὴν γλυκύτητά της, ποὺ ἐξεχύνετο ἀπὸ κάθε παράθυρον, εἰς τὸ ἀνοιγμα τοῦ ὁποίου διεγράφετο ἓνα κεφάλι ὀμορφοκτενισμένον, σκυμμένον ἐπάνω εἰς τὸ τελάρων τῆς ἐργασίας. Τραγουδοῦν ἄνετα, ἐνῶ ἐργάζονται, τοὺς καῦμοὺς τῆς βιοπάλης καὶ τοῦ ἔρωτος, τὰ ξαφνικὰ μελτέμια τῆς ἀνοίξεως τοῦ Καταστένου, ποὺ συχνὰ ἀπλώνουν τὸ πένθος εἰς τὰ σπῆτιά των «τὸ Μαγιάπριλο χηρεῦουν οἱ Θεραπειανῆς» λέγει ὁ λαὸς καὶ οἱ ναυτικοὶ των πάντα ὑπολογίζουσι τὸ «κιρὰς μελτέμ» τοῦ Μαΐου καὶ τὸ «καμπὰκ μελτέμ» τοῦ Ἰουνίου.

Τὰ Θεραπειὰ ἔχουν ξενοδοχεῖα μεγάλα, νεώρια μεγάλων καϊκιῶν ψαρεύματος καὶ συγκοινωνίας (μπεὺς τσιφτέδες—δεκάκοπα) καὶ σειρὰν ἰδιωτικῶν ἀτμακάτων, ποὺ συνεπλήρωνον ἄλλοτε τὴν ἀτμοπλοικὴν συγκοινωνίαν των.

1) Γ. Π ο υ ρ ν α ρ ἄ, Ἡμερολ. Ἀνατολῆς, 1885, Ἡ τελετὴ τῆς κληδονομαντείας, σ. 43—56.—Ἐ λ π. Σ τ α μ ο ὄ λ η - Σ α ρ α ν τ ῆ, Προγνωστικά, «Θρακικά», 1933, τ. Δ', ἀριθ. 84.

2) Ἐδῶ ἦτο καὶ μέγαρον τοῦ, ἐπὶ πατριάρχου Κωνσταντίου Β', Μεγάλου Σκευοφύλακος τῶν πατριαρχείων Παναγιωτάκη Ἀγγελοπούλου, δωρηθὲν εἰς αὐτὸν διὰ τὰς «διπλωματικὰς ὑπηρεσίας του» πρὸς τοὺς Τούρκους ἐπὶ Μαχιοῦτ Β'. Ἐπίσης τὸ λαμπρὸν μέγαρον τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη, δωρηθὲν ἔπειτα ἀπὸ τὸν Σελίμ εἰς τὸν γάλλον πρεσβευτὴν τοῦ Ναπολέοντος, Σεβαστιανίανην, 1807, σωζόμενον ἔτι, ὡς Γαλλικὴ πρεσβεῖα ἐαρινή.—Ἐδῶ τὴν 26|3|1797 ἀπεβίωσεν ὁ ἀπὸ Δέρκων Πατριάρχης Γεράσιμος Γ', 1794—1797. Κύπριος.

Κατὰ Ἰούνιον 1655, ὅταν τὸ οἰκ. πατριαρχεῖον ἀνεσυνέστησε τὴν μητροπολιτικὴν ἔδραν τῆς Δέρκων, συνοδικὸς Τόμος παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν τὰ Θεραπεῖα καὶ τὸ βορειότερον Μπουγιουκδερέ, ἐπὶ τῆς γ' ἢ δ' πατριαρχείας Ἰωαννικίου Β' (Σιδερίδης) κατὰ τὴν ἐκλογὴν ὡς μητροπολίτου τῆς τοῦ ἱερομονάχου Ἀθανασίου Β' μετὰ 91 ἔτη περίπου ἔγινεν ἔδρα τῆς ἐπαρχίας ὕλης. «Περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Δέρκων Νικοδήμου († 1731), ἢ ὅπερ πιθανώτερον, ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Σαμουήλ, πάντως ὅμως πρὸ τοῦ 1746, ὅτε ἡ ἐπαρχία αὕτη προήχθη εἰς Η'», «ἡ ἔδρα τῆς μετεφέρθη εἰς Θεραπεῖα» λέγει ὁ Ἀριστάρχης¹⁾. Ἐπὶ Καλλινίκου, (1886—1924), ἡ ἔδρα μετεφέρετο καὶ εἰς Μακροχώριον, 1908—1924.

Ἐἶχεν ἐνοριακὸν ναὸν τὸν μητροπολιτικὸν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου καὶ ἀγίασμα τῆς Ἀγ. Κυριακῆς (Σκ. Βυζ.)· τὸ δὲ 1880 ἐκτίσθη ναὸς εἰς τὴν Ἀγ. Παρασκευὴν (Καλέμης).

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον σχολεῖον τῶν Θεραπειῶν ὁ Γρ. Εὐαγγελίδης²⁾ λέγει ὅτι τοῦτο «συνέστη τὸ 1798». Θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν ἀκρίβειαν τῆς βεβαιώσεως αὐτῆς, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους :

Πρῶτῃ ἡ εἶδησις τοῦ Παρανίκα³⁾ ὅτι ὁ Σαμουήλ Χαντζερῆς—ὁ γεννηθεὶς τὸ 1700 καὶ γενόμενος μητροπολίτης Δέρκων τὸ 1731—ὑπῆρξε «βλαστὸς τῆς σχολῆς Θεραπειῶν»· δεύτερον ἡ πληροφορία τοῦ Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου⁴⁾ ὅτι «ὁ Σαμουήλ (Χαντζερῆς) εἶχεν ἰδιοκτητοὺς οἰκίας εἰς Θεραπεῖα, Ταταῦλα καὶ Μπαλατᾶν· καὶ ὅτι «τὴν τελευταίαν τὴν εἶχεν ἀφιερῶσει εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ σχολεῖον»· καὶ, τὸ σπουδαιότερον, ὅτι διὰ τοῦ σιγιλλίου⁵⁾ τοῦ Σαμουήλ Χαντζερῆ πατριαρχεύοντος, τὸ 1764, ἄρχεται ἡ μεγάλη σχολικὴ κίνησις, ἰδίως εἰς τὰς ἐνορίας Κίλεως, ἐν συνδυασμῶ πρὸς ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῆς πολυμαθείας⁶⁾, τοῦ φιλοπροόδου καὶ τῆς δραστηριότητος τοῦ ἱεράρχου αὐτοῦ, θανόντος τὴν 10 Μαΐου 1775, γεννοῦν ἀνθόρμητα τὴν ὑπόνοιαν, μᾶλλον τὴν βεβαιότητα, ὅτι εἰς τὰ Θεραπεῖα θὰ ἐλειτούργησε κ ο ι ν ὀ ν σχολεῖον πρὸ τοῦ 1731, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοίτησεν ὁ Σαμουήλ μικρός.

1) Σ τ. Ἀ ρ ι σ τ. Δέρκοι, σ. 9.

2) Γ ρ. Εὐ α γ γ ε λ ῖ δ ο υ, «Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρ.» 1936, σ. 33.

3) Μ. Π α ρ α ν ῖ κ α, Σχεδιάσμα, 1867 σ. 33.

4) Ὑ ψ η λ ᾶ ν τ η, Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν, σ. 541, 548.

5) Γ ε δ ε ὄ ν, Ἐκκλησίαι τῶν ὁρθοδ. ἐν Κίλει, σ. 32—7. Τοῦ ἰδίου, Χρονικὰ Πατρ. Ἀκαδημίας, σ. 211, 224, 231, 243. Τοῦ ἰδίου, Πατρ. Πίνακες, σ. 660.

6) Διὰ τὸν Σαμουήλ, λέγει ὁ Σέργ. Μακραῖος, «πάσης ἰδέας λόγου ἔμπειρος, πολυμαθέστατος καὶ λέγειν δεινότατος». «Ἀνὴρ θελήσεως καὶ ἀφιλοκερδῆς» ἄλλου, αἱ δὲ πράξεις του τὸν ἀποδεικνύουν φίλον θερμὸν τῆς παιδείας.

Καὶ ἂν ἀμφισβητηθῆ ἡ σχετικὴ πρὸς τὴν φοίτησιν αὐτὴν τοῦ Σαμουὴλ πληροφορία τοῦ Παρανάκα, γεννᾶται πάλιν τὸ ἐρώτημα : πῶς εἶναι δυνατὸν ὁ Σαμ. Χαντζερῆς νὰ προσέφερον «οἰκίαν διὰ σχολεῖον» εἰς τὴν πατριαρχικὴν Ἀκαδημίαν διὰ τὴν ἐνορίαν τοῦ Μπαλατά, ἐὰν ἡ ἰδικὴ του μητροπολιτικὴ ἔδρα ἐστερεῖτο ἀκόμη τοιοῦτου ; Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χαντζερῆς ἱεράρχησεν ἐπὶ τῆς Δέρκων ἀπὸ Δεκ. 1731 μέχρι 24 Μαΐου 1763, περὶ τὰ 32 συναπτὰ ἔτη, ἐπατριάρχησε δὲ τὸ α' 1763—68 καὶ τὸ β' 1772—73, φερόμεθα πρὸς τὴν βεβαίαν ὑπόθεσιν ἵτι, ἂν δὲν ἐμαθῆτευσεν εἰς αὐτὴν, πάντως ὅμως εἴτε ὡς μητροπολίτης Δέρκων, εἴτε ὡς οἰκ. Πατριάρχης, θεμελιωτῆς τῆς ἐνοριακῆς κοινοτικῆς παιδείας τῆς Πόλεως, ἀσφαλῶς θὰ ἐφρόντισε νὰ λειτουργήσῃ τοῦλάχιστον κοινὸν σχολεῖον εἰς τὴν τότε γενομένην νέαν ἔδραν τῆς νεωστὶ προαχθείσης εἰς Ἡ' Μητροπόλεώς του, τὰ Θεραπειά, ὅπου κατῴκει μονίμως, κατέχων καὶ ἰδιοκτησίαν. Ἄρα, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1705 καὶ 1775 θὰ ἐλειτούργει κοινὸν σχολεῖον εἰς τὰ Θεραπειά.

Τὸ δὲ γεγονὸς ὅτι τὸ 1775 ἠγοράσθη οἰκία παρὰ τινος Ἀλεξῆ (Γρ. Ταπεινός), «Κῆρυξ» Κ]λεως, 1892, τόμ. Γ', σ. 94), ποῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν «Παιδείαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας» καὶ ἡ γνωστὴ εἰδήσις ὅτι ὁ Ἀλ. Μουρούζης τὸ 1782 ἐχορήγησεν ὑπὲρ τῆς σχολῆς ἐτήσιον βοήθημα, ἐπιβεβαιοῦν τὴν ὑπόθεσίν μας, ὅτι ἠγοράσθη ἡ οἰκία διὰ νὰ στεγασθῆ τὸ ἀπὸ κ α ι ρ ο ὺ λειτουργοῦν ἐκεῖ σχολεῖον. Αὐτὸ πιθανὸν τὰ 1798 νὰ προήχθη ἢ ν' ἀναδιωργανώθῃ «βραδύτερον δὲ ἰδρῦθη εἰδικὸν κτίριον, πρὸς τὸ ὅποιον ὁ ἡγεμὼν Ἀλεξ. Μουρούζης (ἔχων ἐκεῖ τὸ οἰκογενειακὸν του μέγαρον) ἔδιδε 400 γρ. ἐτησίως, 1782 καὶ 1798». (Ἐδαγγελίδη αὐτόθι), ἥτοι 1600 γρ. φρ. ἢ πλέον.

Τότε ἡ σχολὴ ἤμαζε καὶ πλεῖστοι Πελοποννήσιοι προσερχόμενοι εἰς Βυζάντιον ἐνεγράφοντο εἰς αὐτὴν· διότι καὶ ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε' καὶ ὁ Δέρκων Γρηγόριος Γ', ὁ ἀπὸ Βιδύνης (1801—1811, 10 Ἀπριλίου θανατωθεὶς) ἦσαν Πελοποννήσιοι. Ὁ τελευταῖος συνέστησεν εἰς Θεραπειά σχολὴν ἑλληνικῶν μαθημάτων, ἥτοι ἀλληλοδιδασκτικὴν «κοι-» νῆ δὲ γνώμη τῶν προκρίτων, ἢ κατ' ἔτος χορηγουμένη εἰς τὴν αὐ-» τόθι ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου βοήθεια τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολ-» δοβλαχίας, ὠρίσθη εἰς τὴν συντήρησιν τῆς Σχολῆς, ὑπὲρ ἧς ὁ ἡγεμὼν» Κωνστ. Μουρούζης διέθεσεν ἕτερα 100 γρ. ἐτησίως, ἥτοι ἔν ὄλφ γρ.» 400, καὶ ἐξέδωκε τὸ σχετικὸν αὐθεντικὸν χρυσόβουλον»²⁾. Διὸ ἴσως ἡ σχολὴ ἐπωνομάσθη Μουρούζειος.

1) Σ κ. Β υ ζ ἄ ν τ ι ο ς, ἡ Κ]λις, τ. Β', Ἀθῆναι 1862, σ. 152.

2) Γ. Π. Π ο υ ρ ν α ρ ἄ ς, Ἡμερ. Φιλ. Καταστημάτων, Κ]λις, 1908, σ. 147.

Εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν «ἐμαθίτευσεν δωδεκαετής, προστασία τοῦ μητροπολίτου τούτου (Γρηγορίου Γ΄) ἀνατραφεὶς καὶ διδαχθεὶς, καὶ διάκονος καὶ γραμματεὺς αὐτοῦ προχειρισθεὶς, ὁ ἔπειτα οἰκόνυμ. πατριάρχης Γρηγόριος Σ΄»¹⁾ «... ἐκ ταύτης ἐβλάστησαν, πλὴν ἑτέρων... Σαμουὴλ Α΄ ὁ ἀπὸ Δέρκων (γενόμενος πατριάρχης), Ἰακ. Ρίζος Νερουλός²⁾, Ἀλέξανδρος Ρ. Ραγκαβῆς, Ἀλέξανδρος Ι. Ραδινός, Σωτήριος Καλλιᾶδης, Δημήτριος Χρηστίδης, Γρηγόριος Δικαῖος ἢ παπᾶ Φλέσσας³⁾ καὶ ἕτεροι» λέγει ὁ Μ. Παρανίκας⁴⁾.

Ἀπὸ τοῦ 1804 εἰς αὐτὴν ἐδιδάσκοντο καὶ τὰ γαλλικά.

Τὸ 1828 ἡ σχολὴ ἐπανέλαβε τὰ διὰ τὴν ἐπανάστασιν διακοπέντα μαθήματα, ὅποτε ἐκτίσθη νέον κτίριον ἐπὶ μητροπολίτου τῆς Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, 17|11|1824—Νοεμβρ. 1835. Ὁ διάδοχος τοῦ Γερμανός⁵⁾ ὁ ἀπὸ Φιλίππων καὶ Δράμας, ἔνθερμος θιασώτης τῆς παιδείας, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἀπαιδεύσαν τοῦ ποιμνίου του, «διηυθέτησε» τοὺς πόρους... καὶ τῶν σχολῶν τῆς Δέρκων, ὥστε... ἡ σχολὴ ἐσχημάτισε διὰ συνδρομῶν κεφάλαιον 40.000 γρ. διαιρεθεῖσα εἰς ἑλληνικὸν καὶ ἀλληλοδιδασκτικὸν τμήμα· πυρποληθεῖσαν δὲ σὺν τῇ χώρᾳ τῶν Θεραπειῶν, (ἐπ)ανέκτησε ταύτην ὁ Γερμανός, δαπανηθέντος ἴσου τῶ κεφαλαίῳ ποσοῦ»⁶⁾. Κατὰ τὸ σιγίλλιον δὲ 1|3|1769, τὰ Θεραπεῖα ἐφιλοξένουν κατὰ τὸ θέρος καὶ τὴν Μεγ. τοῦ Γένους Σχολὴν⁷⁾.

Τὸ 1844 ὁ Πατριάρχης Κωνσταντίας ὁ ἀπὸ Σιναίου, ὁ ιδρύσας πλει-

1) Θ. Μ. Ἀριστοκλής, Βιογραφία Κωνσταντίου Α΄ καὶ Σημειώσεις ἐπὶ ταύτης σημ. ΙΑ΄. σ. 69.

2) Βρετοῦ Ἡμερολ. 1867, σελ. 390.

3) Ὁ Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας ἔφθασεν εἰς Κ]λιν τὸ 1817, κατοικήσας εἰς δωμάτιον τῆς ἐν Θεραπείῳ οἰκίας τοῦ Παπαζαχαρία Αἰνιάνος, δωρεὰν προσφερθέν, διὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν μαθημάτων τῆς σχολῆς. Τὴν 21 Ἰουνίου 1818 μνηθεὶς ὁ Δικαῖος φιλικός, ἀνεχώρησεν εἰς Βλαχίαν, ὁπόθεν ἐπιστρέψας τὸ 1819, κατέστησε τὴν οἰκίαν τοῦ Αἰνιάνος — μνηθέντος ἐπίσης τὴν 22 Ἰουλίου 1818, — ἐντευκτῆριον τῶν φιλικῶν, οἱ ὅποιοι συνήρχοντο εἰς αὐτὴν καθ' ἑβδομάδα, δῆθεν πρὸς διασκέδασιν. Ἐντὸς αὐτῆς τὸ 1819 συνελήφθη καὶ ἤχθη εἰς Βυζάντιον ὁ Δικαῖος, ὅπως τὸ 1820 τὸ πρῶτον ὁ Παπαζαχαρίας, ὡς καὶ τὸ Πάσχα τοῦ 1821 ὁ Παπαζαχαρίας καὶ ὁ υἱὸς του Γεώργιος, ἰδιωτικοὶ διδάσκαλοι κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα δημόσιοι, διασωθέντες ὑπὸ τοῦ Μουρούζη.

4) Μ. Παρανίκα, Σχεδίασμα, Κ]λει, 1867, σ. 33.

5) Ὁ Γερμανός ὡς μητῆς Δράμας ἵδρυσεν ἀπὸθι δὲκτῶ σχολεῖα καὶ ἐπεσκευάσασε πλείστα.

6) Στ. Βουτυράς, Ἡμερ. Χρόνος (Βαφειάδου) 1869, σ. 71—83, ὁ πατριάρχης Γερμανός.

7) Β. Μυστακίδης, Περὶ Κουρουτσεμέ, 1888. Ὁ Σκ. Βυζάντιος ΚΠ. τ., Β΄, 108. ἀναγράφει, ὅτι «κατὰ τὸ Σιγίλλιον τοῦ 1769, ἡ Σχολὴ... μετεφέρετο τὸ θέρος... ὅτε δὲ εἰς Θεραπεῖα» ὡς τὸ 1793.

στα ἀλληλοδιδασκτικά, εἰς τὴν «Κωνσταντινάδα» του ἀναφέρει ὅτι οἱ ἔμποροι καὶ τὰ λοιπὰ συστήματα (ἐσνάφια) τῶν ὁμογενῶν, μιμούμενα τοὺς προὔχοντας, συνεκρότησαν ἰδιαίτερα Γυμνάσια πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων εἰς ἐνορίας τῆς Πόλεως «καὶ εἰς χωρία τοῦ Βοσπόρου. ἐν . . . καὶ Θεραπειοῖς». Θνήσκων ὁ Δέσπων Νικόδημος, Αὐγ. 1875, κληροδοτεῖ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς μητροπόλεως τὰ βιβλία του.

Καὶ ἡ κοινότης αὐτὴ τὸ 1877 ἐξέδωκε χάριτινα «ἀντικαταστατικὰ» νομίσματα ἀντίτυπον σῶζεται μὲ τὴν διατύπωσιν:

«ἐν Θεραπειοῖς Καλὸν 10 παρὰδων, ναὸς Ἄγ. Γεωργίου».

Τὸ 1877—78 ὁ Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος 1) Κ]λεως εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν περιοδεῖαν του περιέλαβε καὶ τὰ Θεραπειά, κατοικούμενα ἀπὸ 155 οἰκογενείας ἢ 3 χιλ. ἐλλήνων, εἰς δύο ἐνορίας, τοῦ Ἄγ. Γεωργίου καὶ τῆς Ἄγ. Παρασκευῆς, καὶ δύο σχολεῖα: τὸ ἐλληνικὸν τοῦ λαοῦ μὲ 215 μαθητὰς ὑπὸ 8 διδασκάλους καὶ τὸ Ἑλισαβέτειον παρθεναγωγεῖον μὲ 86 μαθητριάς ὑπὸ 2 διδασκαλίσας. Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ τοῦ Συλλόγου παρέχει λεπτομερεῖς πληροφορίας ἐπὶ τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν διδασκομένων μαθημάτων, ποὺ διαφωτίζει τὸ ποιὸν τῆς ὕλης καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ δημοτικοῦ καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Εἰς τὰ ἀγόρια ἐδιδάσκετο καὶ ἡ Τουρκικὴ.

Ἡ σχολὴ τοῦ λαοῦ ἀπετελεῖτο 1) ἀπὸ τὸ νηπιαγωγεῖον, συσταθὲν τὸ 1879 μὲ δαπάνην τοῦ Κ. Βλαστάρη, κατὰ τὸ σύστημα τῆς Pape-Carrentier μονοτάξιον μὲ τμήμα προκαταρκτικόν· εἶχεν 80 νήπια ὑπὸ μίαν νηπιαγωγόν· 2) ἀπὸ τετρατάξιον δημοτικὸν μὲ 135 μαθητὰς καὶ 3) τὸ ἀνώτερον τριτάξιον ἐλληνικόν, μὲ 44 μαθητὰς, διδασκομένους Λουκιανόν, Ξενοφῶντα, Ἰσοκράτην καὶ Πλούταρχον.

Τὸ 1884 ὁ Καλέμης δίδει περίπου τὰς αὐτὰς εἰδήσεις: ἡ κομόπολις εἶχε 400 οἰκογενείας καὶ σχολεῖα 4: 1ον) τῶν ἀγοριῶν, κτισθὲν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 18^{ου} αἰῶνος, ἀκμάσαν ἄλλοτε· εἶχε μαθητὰς 170, ὧν οἱ 50 ἐδιδάσκοντο καὶ γαλλικά· οἱ λοιποὶ ἐφοίτων εἰς τὸ δημοτικόν· ἡ σχολὴ εἶχε 3 διδασκάλους. 2ον) τὸ Ἑλισαβέτειον παρθεναγωγεῖον, κτισθὲν δαπάνῃ τῆς Ἑλισάβετ Βαλτατζῆ· εἶχεν 90 κορίτσια ὑπὸ δύο διδασκαλίσας· 3ον) δύο νηπιαγωγεῖα, τὸ ἐν κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Γεωργ. Ζαρίφη τὸ 1879, μὲ ὑπὲρ τὰ 160 νήπια καὶ 2 νηπιαγωγούς.

Ἐκ τῶν σχολῶν αὐτῶν τὸ ἀρρεναγωγεῖον καὶ τὸ ἐν τῶν νηπιαγωγείων συνετηροῦντο ἀπὸ ἐνοίκια τῶν κοινοτικῶν κτημάτων καὶ 180 λ.Τ. ἐκ

1) Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ., Κ]λεως Περιοδ. τόμ. IB', Ἐκθεσις τῆς Ἐκπαίδ. Ἐπιτροπῆς περὶ τῶν ἐν Κ]λει καὶ τοῖς περιχώροις σχολείων, εἰσηγ. Θ. Σαλτέλη, σ. 134 καὶ τόμ. IG' σελ. 58.

δωρεᾶς τοῦ πλείστα σχολεῖα συντηρήσαντος Γεωργ. Ζαρίφη ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἢ τῆς συζύγου του Ἑλένης. Τὸ παρθεναγωγεῖον, ἀπὸ τὸ λαχειὸν τῶν χειροτεχνημάτων τῶν μαθητριῶν του, ἐποπτευόμενον ἀπὸ τὰς δεσποίνας τῆς περιοχῆς. Ἡ ὀλικὴ δαπάνη τῶν σχολείων ἦτο λ. Τ. 400.

Ὡς σχολεῖον τῆς κωμοπόλεως πρέπει νὰ λογισθῆ καὶ τὸ νηπιαγωγεῖον τῆς συνοικίας αὐτοῦ Κι ρ ἔ τ ς μ π ο υ ρ ν ο ὦ, ὅπου ἐλειτούργουν ἀσβεστουργεῖα. Αὐτὸ ἐκτείνεται εἰς τὰς Β. χλοερὰς κλιτύας χαμηλῶν λόφων, κάτω ἀπὸ πλατάνια δροσερώτατα, ὅπου ἀναβρῦει πηγὴ διαυγεστάτη ἀποτελεῖ τέρμα τοῦ ὄραιοτέρου περιπάτου τῶν Θεραπειῶν, πὺ ἐτιμοῦσε, μεταξὺ ἄλλων καὶ ἡ περικαλλῆς καὶ λογία κόρη τοῦ φαναριώτου πρίγκηπος Κων. Χαντζερῆ, ἢ Εὐφροσύνη¹⁾.

Ἀπὸ τοῦ Κι ρ ἔ τ ς μ π ο υ ρ ν ο ὦ ἀνοίγει πλέον ἡ θέα πρὸς τὸν Πόντον διὸ τὸ πάλαι ὠνομάζετο Κλειθρα ἢ Κλειδες Πόντου, ὀνομασία παραφθαρεῖσα κατὰ Γύλλιον, εἰς Δι ἄ λ υ θ ρ α ἢ Δι ἄ λ υ τ ρ α. Οἱ 110 κάτοικοί του ἐξεδιώχθησαν τὸ 1914—15 δεινοπαθήσαντες κατὰ τὸν πόλεμον.

Διδάσκαλοι Θεραπειῶν.—Ἀπὸ τοὺς διδάξαντας εἰς τὴν κοινότητα Θεραπειῶν εἶναι γνωστοὶ οἱ ἑξῆς: Πρὸ τοῦ 1775 καὶ μέχρι 1802 εἰς τὸ κ ο ι ν ὸ ν σχολεῖον διάφοροι ἱερωμένοι, κατὰ τὴν τότε ἐπιβεβλημένην συνήθειαν.

Ἀπὸ τοῦ 1802 ἢ 1804 μέχρι 1812 ἢ 1815, ὁ θεραπειανὸς Γεώργιος Στεφάνου²⁾, διηύθυνε τὴν Μουρούτζειον Ἑλληνικὴν σχολήν.

Τὸ 1812—1821 ὁ βυζάντιος Ἀλέξανδρος Ι. Ραδινός³⁾.

1) Ἡ Εὐφροσύνη Κ. Χαντζερῆ, τῆς ὁποίας ποιήματα ἐδημοσίευσεν ὁ ἑλλ. Τύπος τῆς ἐποχῆς τῆς, εἶναι ἡ πρώτη ἑλληνίς σ υ ν τ ἄ κ τ ρ ι α λ ε ξ ι κ ο ὦ ἄρθρα τῆς ἐδημοσίευσεν τὸ λεξικὸν «Κιβωτὸς» πὺ ἤρχισεν ὑπὸ τὸν ἐκ Πόρου μητροπολίτην Κυζίκου Ἰωακείμ τὸ 1805 καὶ ἐσυνεχίσθη τὸ 1806 ὑπὸ τὸν Δ. Μουρούζην, χωρὶς νὰ τελειώσῃ. Κατὰ Μάϊον 1819 ἡ Εὐφροσύνη ἐσυντρόφευε τὸν ἐρημίτην πατέρα τῆς εἰς τὴν νῆσον Ἀντιγόνην. (Le viconte de Marcellus, Souvenir d' Orient, Bruxelles, 1840, τόμ. I, 100.

2) Ὁ Γ. Στεφάνου Σεπτ. 1817 παρέμεινε διδάσκων ἐν Ἰασίῳ. ὅπου ἐδίδασκε καὶ κατὰ Μάρτιον 1818. Ἀπὸ 1823 . . . εἰς Ὀδησόν. Ἀναγράφεται καὶ ἀπλῶς ὡς Γεώργιος ὁ Θεραπειανός. (Παιδ. Τουρκοκρ. Α' τόμ. σ. 18 ὑποσημείωσις 1. καὶ αὐτόθι σ. 33). Γ. Στεφάνου ὁ εἶτα ἐν Ρωσίᾳ διδάξας τῷ 1817 (;). Ἦτο μαθητὴς τοῦ Νικολάου Κριτίου. Ἐδίδαξε καὶ εἰς Σηλύβριαν.

3) Ὁ Ἄλ. Ραδινός, μαθητὴς τοῦ Γ. Στεφάνου, 1821—23 ἐδίδαξεν ἐν Ὀδησῶ μετὰ τὸν Ἀπρίλ. 1827 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια διδάσκαλος καὶ ἐπιμελητὴς τῶν σπουδαστῶν ἑλληνοπαίδων εἰς τὴν Γενεύην, εἶτα ἐν Μονάχῳ. Παιδ. Τουρκοκρ. τ. Α' 1936, σ. CXXXVI καὶ σ. 34. Ὁ Ραδινός ἐπιστρέψας ἐκ Γενεύης, διετέλεσε πρῶτος γυμνασιάρχης τῶν Πατρῶν 1837—44 (αὐτ. σ. 345), μετέφρασε δὲ τὸν Ἡρόδοτον εἰς τὴν ὀμιλουμένην.

Ἐκ τῆς ἀπορίας τῆς ἀπορίας ἡ Παπαζαχαρίας Αἰνιάν, φιλικός¹⁾.

Τὸ 1821—1828 ἡ σχολὴ ἐσχόλασε διὰ τὰ γεγονότα.

Τὸ 1828—1833 διδάσκει μαθητῆς τῆς Μεσολογγιάδος Σχολῆς.

Πρὸ τοῦ 1833—... ὁ Δημήτριος Παρρησιάδης²⁾ ἴσως αὐτός;

Τὸ 1875—1880, σχολάρχης ὁ Χριστόφορος Σαμαρσιδῆς³⁾, ὁ ὁποῖος εὗρε τὴν σχολὴν εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν, τὴν ἀναδιωργάνωσε βελτιώσας τὰ ἐκπαιδευτικὰ τῆς κοινότητος.

Ἐπὶ πενταετίαν, 1910—1915, τὸ παρθεναγωγεῖον διηύθυνεν ἡ ἀρίστη Ζαπκίς καὶ ἀγωνίστρια Φραγκίσκη Ἀπεργῆ.

Ἡ κομὸπολις παραμένει ἤδη ὡς ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Δέρκων. Ὅσοι θεραπευῶτες κατέφυγαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατεστάθησαν μαζὶ μὲ τοὺς ὀλίγους Μπουγιουκτεριανούς εἰς τὴν κοινότητα Ν. Βόσπορος, παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἰμβροχώρι

16.—Ἰμβροχώρι καὶ Ἰμπροχώρ⁴⁾ χωρίον, ἀνατολικῶς τοῦ Ἁγιοματάκι· κεῖται ἐπὶ τῆς συμβολῆς παραποτάμων τοῦ ποταμίσκου Ἀλημπέη σουγιού (Κύδαρις).

Τὸ χωρίον φαίνεται νὰ ἐκτίσθη ἢ νὰ ἀνῆκεν εἰς σταυλάρχη τῶν ἀνακτόρων· πιθανὸν εἰς τὸν Κορυτσαῖον μαχητὴν Ἡλιάς βέην, ὁ ὁποῖος κυριεύσας κατὰ τὴν Ἄλωσιν τῆς Κίλεως ἐξ ἐφόδου ἐπὶ τῶν τειχῶν τὴν πύλην τῆς Σηλυβρίας, ἔλαβεν «ὡς ἀμοιβὴν παρὰ τοῦ Πορθητοῦ τὰ παμμέγιστα κτίρια τῆς ἐπιφανοῦς μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Στουδίτου» ἐν Ὑψωμαθεῖσι. Αὐτὸς ἀργότερον ἐγένεν ἰμβροχώρι, ἦτοι ἀρχισταυ-

1) Ζαχ. ἡ Παπαζαχαρίας Αἰνιάν, ἐκ Μαυρίλου Φθιώτιδος, ἡ Ἀναγνωστόπουλος, «πεπαιδευμένος, δεδοκιμασμένος, χρηστοθήτης καὶ ἐπιμελητής» κατὰ τὸ γράμμα τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου Δ', κατόκει εἰς Θεραπειὰ καὶ πρὸ τοῦ 1817, ὡς διδάσκαλος τῆς οἰκογενείας Μουρούζη, μέχρι τοῦ Πάσχα 1821, ὅποτε ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων· ἀποφυλακισθεὶς ἐξετοπίσθη εἰς Κίον, ὅπου ὁ υἱὸς του Γεώργιος ἐδίδαξε, καὶ τὸ 1827 ἐπέστρεψεν εἰς Ἑλλάδα (Τ. Κανδηλώρος καὶ Λεξ. Ἐλευθερ.). Ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Ζαχ. Αἰνιάν ὑπῆρξε «διευθυντῆς τῆς Σχολῆς τοῦ Γένους» (Ἐφ. Ἐστία, 2|2|1938, αὐτοβιογραφία Αἰνιάνου) δὲν ἐπιβεβαιοῦται εἰς τοὺς γνωστοὺς πίνακας τῶν σχολαρχῶν τῆς Σχολῆς.

2) Τρ. Εὐαγγ. Παιδ. Τουρκ., τόμ. Α', σ. CXXXVI.—Ὡς εὐθυροῦμένων Παρρησιάδης ὑπέγραψεν ὁ Κ. Κόντος εἰς τὸ περιοδ. «Σωκράτης» 1874.

3) Ὁ Χρ. Σαμαρσιδῆς ἔγραψε «περὶ διδακτικῆς μεθόδου τῆς μητρικῆς γλώσσης» 1878 καὶ διαλέξεις ἔκαμε «περὶ παιδαγωγίας» καὶ «ἀθανασίας ψυχῆς» 1880 εἰς τὸν Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. Κίλεως. Ἐξέδωκε Ζωολογίαν εἰς 16ον, μετὰ πινάκων, Κίλει 1881.

» λίτης τοῦ Βαγιαζίτ Β', ἐξ οὗ ἡ ὀνομαστὴ μονὴ ἀπέβη μέχρι τῆς σήμερον » Ἰμπραχὸρ τζαμί»¹⁾). Πιθανὸν λοιπὸν τὸ ἔπειτα ὁμώνυμον χωρίον ν' ἀπετέλει κτῆμα τῆς μονῆς ἢ ν' ἀνήκεν, ἄλλως κτηθέν, εἰς τὸν αὐτὸν Ἀλβανόν, ἢ νὰ ἀνήκεν εἰς τὸν περίφημον Σιαοὺζ πασᾶν, διατελέσαντα ἐπίσης ἔμραχὼρ περὶ τὸ 1571 καὶ σπουδαῖον μεγαλοκτηματῖαν τῆς Ἀ. Θράκης.

Ἐκ τῶν νεωτέρων κατοίκων του διεκρίνεται ὁ μεγαλοκτηματίας Χατζημαργαρίτης, ὁ δὲ πολὺς Χρυσοβέργης, μέγας κτηματίας, τσιφλικικοῦχος ὀλοκλήρου τοῦ Τσιλιγκιὸρ χανί, τροφοδότης τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, καθὼς καὶ τῶν ἀνακτόρων, εἶχεν ἐδῶ κατοικίαν.

Κατὰ τὸ 1884 τὸ χωρίον κατοικεῖτο ἀπὸ 55 οἰκογενείας ὀρθοδόξων, ὧν ἀρκετοὶ βουλγαρόφωνοι ἀγρόται, πολλοὶ τῶν ὁποίων μετὰ τὸ 1872 προσεχώρησαν εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Ἐσαρχίαν. Ναὸν ὀρθοδόξων εἶχε τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Συνετήρει μικρὸν σχολεῖον μὲ 12 παιδιὰ ὑπὸ διδάσκαλον τὸν ψάλτην τῆς ἐκκλησίας, ἀντὶ 22 λ. Τ. ἐτησίως.

Εἰς τὰ Ταταῦλα ἦτο γνωστὸν παλαιότερα τραγοῦδι, εἰς τὸ ὅποιον ἀνεφέρετο «πραματευτῆς ἀπὸ τὸ Ἰμπροχώρι πού ἐκλεφετε καρδιές. . . » Τὸ χωριὸ ἄλλοτε ἦτο ἀσφαλῶς πλούσιον. Οἱ διωγμοί, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1914, αἱ πιέσεις καὶ ὁ τρόμος ἐξετόπισαν τοὺς Ἰμπροχωρίτας νέαι ἐκδιώξεις ἀπὸ τοῦ Ἰαν. μέχρις Αὐγούστου τοῦ 1915 τοὺς μετώκησαν. Καὶ οἱ μὲν σχισματικοὶ ἠκολούθησαν τὸ 1912 τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες, 101 ἐν ὄλῳ, τὸ 1924 ἐσκορπίσθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ χωρίον μετεβλήθη εἰς τουρκικόν.

Κ α λ λ ι ῶ

17.— Καλλιῶ²⁾ διὰ τὸ ἑλληνικώτατον αὐτὸ χωριουδάκι, κείμενον ΒΔ. τοῦ Ἀμπαρλῆ, ἀναφέρει ὁ Καλέμης, ὅτι εἶχε 55 ἑλληνικὰς οἰκογενείας, ναὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ εἰς μικρὸν δωμάτιον τὸ σχολεῖον του μὲ 25 νήπια, διδασκόμενα ὑπὸ τὸν ψάλτην τοῦ ναοῦ, ἀντὶ 24 λ. Τ. ἐτησίως,

1) Sch l u m b e r g e r, Κωνστ. Παλαιολόγος καὶ Ἄλωσις Κίλεως, μετάφρ. Σπ. Λάμπρου, 1914, σ. 372. Ὁ Κορν. Ὑψηλάντης ἀναγράφει καὶ «Πιεγιοῦκ-Ἰμπροχώρη» (Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν, σ. 234) σταλέντα ὑπὸ τοῦ σουλτάν Μουσταφᾶ εἰς Βουκουρεσίον τὸ 1701, διὰ νὰ φέρῃ τὸν Πραγκοβάνον εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Καὶ ὁ σουλτάν Ἀχμέτ τὸ 1711 στέλλει τὸν μέγαν Ἰμπραχώρη εἰς Ἀδριανούπολιν, νὰ φορέῃ γούναν εἰς τὸν Μπαλτατζῆ Μεχμέτ πασᾶν. (Αὐτ. σ. 285).

2) Τὸ Καλλιῶ ὡς τοπωνύμιον φέρεται λέξις ἀκλιτος· προέρχεται ἐκ τοῦ γυναικείου ὑποκοριστικοῦ ὀνόματος τὸ Καλλιῶ, τοῦ Καλλιῶ, συνήθους εἰς τὴν Χίον καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ θρακικὸν ἢ Καλή, τῆς Καλῆς.

ἀπὸ τὸ ἐνοίκιον κοινοτικοῦ χωρίου καὶ τὸ περίσσευμα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου.

Καὶ αὐτὸ μὲ τὴν ἀνταλλαγὴν ἐξέλιπεν· οἱ κάτοικοι τοῦ ἐσκορπίσθησαν ἀπὸ τοῦ 1924 εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Κ α λ φ ᾶ ς

18.—Καλφᾶς¹⁾ ἢ Κάρφας κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς· ἦδη Μαχμούτ βέη. Ἡ ὄνομασία Μαχμούτ βέη ὀφείλεται εἰς τὴν συμπλοκὴν τοῦ 1912, καθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ ἀρχηγὸς τῆς συμμορίας Μαχμούτ. Παλαιὰ κωμόπολις ὀρθοδόξων ἀμπελοργῶν, ποὺ εἶχαν ἰδικὰ τῶν ἀμπέλια, φημιζόμενα διὰ τὴν ἀφθονίαν τῆς ἀποδόσεώς των, ΒΔ τοῦ Ἄη Παῖ κειμένη, μεσόγειος καὶ πολυπληθὴς ἄλλοτε, ἐσυχνάζετο ἀπὸ Φαναριώτας παραθεριστὰς καὶ ἄλλους. Ἀπὸ τοῦ 1900 ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τῆς ἐξέπεσεν, ὡς ἐκ τῆς συγκεντρώσεως εἰς αὐτὴν πολλῶν λαθρεμπόρων καπνοῦ. Οἱ κάτοικοι τοῦ διεκρίνοντο καὶ ὡς παλληκαράδες.

Τὸ 1870, κατὰ τὴν πρώτην περιοδείαν τοῦ εἰς τὰ θρακικὰ πολιίσματα ὁ κ. Γεδεών, εὔρεν ἐδῶ ἐνεπίγραφον ὀρθόθειον ΚΑΤΗΝΗΣ ΟΡΙΑ, τὸ ὁποῖον ἀργότερα, μετὰ 40 ἔτη, ἐπανεῦρεν ἀνατολικώτερον, εἰς τὴν τοποθεσίαν Παντάνασσα ἢ Πεντάντσα, λείψανον τοῦ ἐκεῖ ἀγιάσματος. Τὸ χωρίον τότε εἶχεν ἀρκετοὺς κατοίκους.

Ἀναφέρεται ὅτι εἶχε κοινὸν σχολεῖον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος μὲ διδάσκαλον, ἀντὶ τοῦ ἐξαιρέτου μισθοῦ τῶν 3 λιρῶν Τ. καὶ δώρων κατὰ τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα, δίσκον ἰδιαιτέρον, ὄρνιθας, φά, ἄρτους, μεταξωτὰ μανδήλια καὶ λοιπὰ Δευτεριάτικα.

Τὸ 1884 τὸ μεγάλον αὐτὸ χωριὸν εἶχε 250 οἰκογενείας ὀρθοδόξων, ναὸν τοῦ Ἄγ. Δημητρίου καὶ τὸ σχολεῖον τοῦ ἦτο διηρημένον εἰς δημοτικὸν καὶ ἑλληνικὸν τμημα μὲ ὑπὲρ τοὺς 140 μαθητὰς ὑπὸ 2 διδασκάλους, τὸν ἱερέα καὶ τὸν ψάλτην τοῦ ναοῦ. Οἱ μισθοὶ των ἑτησίως ἐφθάναν τὰς 55 λ.Τ. προήρχοντο δὲ ἀπὸ τὰ ἐνοίκια τριῶν κοινοτικῶν κτημιμάτων, 2 παντοπωλείων καὶ 1 κουρείου, καὶ συνεπληρώνοντο ἀπὸ τὸ πλεόνασμα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου, ὅπως ἐγένετο εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας.

Τὸ 1911, ὁ πρόεδρος τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς μητροπόλεως Λέρκων θεοφιλέστατος ἀρχιμανδρίτης κ. Σωκράτης εὔρεν εἰς τὸν

1) Ὁ Βυζάντιος ἐσφαλμένως τὸ ἀναφέρει ὡς Καλφάκιοι, ΚΠ. τόμ. Α', σ. 329 ἢ λ. εἶναι τουρκικὴ καὶ σημαίνει χωριὸν τοῦ τεχνίτου ἢ καὶ τοῦ ἀρχιτεχνίτου, κάλφας λέγεται καὶ ὁ ἀρχιτέκτων, ἐξ οὗ ὁ ἀπόγονος Κάλφογλου. Εἶναι δὲ τὸ Καλφάκιοι, βορειοδυτικώτερον χωριὸν τῆς ἐκκλησ. ἐπαρχίας Ἡρακλείας, ἄλλο ἢ ὁ Καλφᾶς τῆς Λέρκων.

Καλφάν τριτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον ἀκατάρτιστον, μὲ διδασκαλίαν ἀμέθοδον.

Οἱ ἑκπατρισμοὶ ἀπὸ τοῦ 19.4 μέχρι τῆς ἀνακωχῆς τοῦ μεγάλου πολέμου, ὅπως καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἀπὸ τῆς 30 Ἰαν. 1923 μέχρι τέλους 1925, ἐσάρωσαν καὶ τὸ χωρίον αὐτό. Οἱ τελευταῖοι κίτικοί του, 800 ἐν ὄλῳ, ἐσκορπίσθησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Μοσχάτον τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ παλαιὸν χωρίον τῶν κατοικεῖται σήμερον ἀπὸ τούρκους πρόσφυγας.

Κ α σ τ α ν ι έ ς

19.— Κ α σ τ α ν ι έ ς: διὰ τὸ μέγαλον καὶ δροσερώτατον αὐτὸ χωριὸν μᾶς πληροφοροῦν ὁ Δ. Καλέμης καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ καταγόμενος κ. Μιλτ. Σαραντῆς¹⁾, ὁ ὁποῖος ζωγραφίζει τὴν ζωὴν του περιγράφων τὸ πανηγύρι τῆς ἐκκλησίας του, ἀφιερωμένης εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Τὸ χωρίον κεῖται βορείως τῶν Μετρῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σοῦσα, πού τὸ συνδέει μὲ τὰς Μέτρας καὶ τὴν Σηλύβριαν καὶ ὀφείλει τὸ ὄνομά του εἰς τὰ ὠραία ὀμώνυμα δένδρα του. Ἔχει 4 ἀγιάσματα: Ἀγία Σωτήρα ἢ Χριστοῦ Σωτήρα, Ἀγ. Ἰωάννου, Ἀγ. Παντελεήμονος καὶ Ἀγ. Ἀνδρέα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται πλεῖστα ἔθιμα καὶ παραδόσεις. Βλέπε Ἑλλ. Σταμούλη Σαραντῆ, «Θρακικά», τόμ. Α', Δ', Ε', Ζ', Η', ΙΑ', ΙΒ'.

Τὸ 1884 κατασκευάσθη ἀπὸ 165 οἰκογενείας ὀρθοδόξων γεωργῶν, καὶ καλλιεργητῶν καπνοῦ καὶ ὀλίγων ἐμπόρων. Μὲ τὴν Κίλιν παλαιότερα συνενεονώνουν, ὅπως ὅλα περίπου τὰ ἐκτὸς τῶν τειχῶν χωριά, πεζῆ, μὲ ζῶα ἢ ἄμαξιτῶς: ἀπὸ δὲ τοῦ 1871 σιδηροδρομικῶς διὰ Μετρῶν.

Σχολεῖον εἶχον τότε λιθόκτιστον μὲ 80 μαθητάς, διηρημένον εἰς τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ τὸ ἑλληνικὸν τμήμα, διευθυνόμενον ἀπὸ Μεγαλοσχολίτην, πού ἐδίδασκε καὶ τὴν Γαλλικὴν. Ἡ ἔτησις Σχολικὴ δαπάνη, λίραι Τουρκίας 84, μᾶς πείθει ὅτι, ἐκτὸς τοῦ διευθυντοῦ, τὸ χωρίον θὰ εἶχεν ἓνα ἢ δύο βοηθοὺς διδασκάλους. Οἱ μαθηταὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπλήρωνον δίδακτρα, καλύπτοντα τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς δαπάνης, γεγονόςς ἀποδεικνύον τὴν οἰκονομικὴν ἀνεσίαν τῆς πλουσίας αὐτῆς κοινότητος.

Τὸ 1910 εἶχεν ὑπὲρ τὰς 200 οἰκογενείας, καὶ καλὴν ἐκπαιδευτικὴν ζωὴν: αὐτὸ εἶχεν ἐφαρμόσει τὸ ἑξατάξιον ἀστικὸν σχολεῖον ἐν ἔτος πρὸ τῆς καθιερώσεως του εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Πατριαρχ-

1) Μ. Σ α ρ α ν τ ῆ ς, Ἀπὸ τὰ Πανηγύρια τῆς Θράκης, «Θρακικά», τ. 8ος, 1937 σ. 412, -- Ὀμώνυμος κωμόπολις ὑπάρχει εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

χειοῦ. Εἶχε δύο διδασκάλους διὰ τὸ ἀρρεναγωγεῖον καὶ δύο διδασκαλίσ-
σας διὰ τὸ παρθεναγωγεῖον του.

Καὶ ἡ κωμόπολις αὐτὴ σήμερον κατοικεῖται ἀπὸ Τούρκους, οἱ δὲ
παλαιοὶ Καστανιώτες, περὶ τοὺς 1270, ἔχουν ἐγκατασταθῆ εἰς τὸν κά-
μπον τοῦ κατεστραμμένου τσιφλικιοῦ τοῦ Κερμπασέλ, πλησίον τοῦ Κιλ-
κίς, συμπήξαντες ὁμώνυμον χωρίον Καστανιές, προσφυγόντες εἰς τὴν
Ἑλλάδα τὸ 1924.

Κεφελήκιοι

20.— Κεφελήκιοι· χωρίον παράλιον ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, βο-
ρείως τοῦ Μπουγιούκ-δερέ. Συνωκίσθη ὑπὸ ὀθωμανῶν τοῦ Καφά τῆς
Κριμαίας· οἱ οἰκισταὶ του ἔκτισαν τζαμί ἀπὸ τὸ 1796. Βαθμηδὸν οἱ Ἑλ-
ληνες κάτοικοί του ἐμπορευόμενοι, κηπευταὶ καλλιεργοῦντες τὴν περιφη-
μον φρούλαν καὶ κεραμοποιοί, ἠϋξήθησαν εἰς 30—50 οἰκογενείας, εἰς
τὰς ὁποίας προσετίθεντο μερικαὶ ἀρμενικαὶ καὶ ὀλίγα βουλγάρων ἀμα-
ξάδων.

Τὸ χωρίον εἶχεν ἐλώδεις πυρετοὺς ἀπὸ τὰ ἔλη τῶν γύρω, πὺν ἔβρι-
θον ἀπὸ βροῦλα ἢ βούρα· ἔξ οὗ οἱ ψαράδες ὠνόμαζον τὸν κόλπον του
Βρουλογένην, ἀρχαιότερα δὲ Σαρωνικόν, ἐκ τῆς λογίας ὀνομασίας τοῦ
φυτοῦ αὐτοῦ σάρος.

Περὶ τὸ 1884 οἱ Ἕλληνες συντεήρουν νηπιαγωγεῖον διὰ 40 νήπια
ἄπορα μὲ πόρους τὰς εἰσπράξεις τοῦ ἀγιάσματος τοῦ ἁγ. Νικήτα καὶ ἐτη-
σίαν δωρεὰν τοῦ Γ. Ζαρίφη, λ. Τ. 12. Ἡ ἐτησία ἐκπαιδευτικὴ δαπάνη
του ἀνήρχετο εἰς λ. Τ. 36.

Ἐκ τῶν κατοίκων του οἱ βουλγαρόφωνοι κατέφυγον κατὰ τοὺς βαλ-
κανικοὺς πολέμους εἰς τὴν Βουλγαρίαν· οἱ δὲ Ἕλληνες ἐν ὄλῳ 87 ἐξειδιώ-
χθησαν μεταξὺ Ἰαν. καὶ Αὐγ. 1915, καταφυγόντες ἐντὸς τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως· ἀπὸ δὲ τὸ 1924 προσέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐγκαταστα-
θέντες ἐν Ἀθήναις καὶ Θίβικῃ καλλιεργοῦν καὶ ἐμπορεῦνται φρούλας.

Κιουτσούκιοι

21.— Κιουτσούκιοι· μικροχώρι, μεσόγειον, ἔξω τῶν τειχῶν
καὶ βορείως τοῦ Ἐγιοῦπ, ὅπισθεν τῶν στρατῶνων τοῦ Ραμίζ.

Κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα ἐδῶ συνεκεντρῶνοντο οἱ ἔμποροι τῶν θρακι-
κῶν προβάτων, πὺν δὲν τι ἀναφέρει βέβαια ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν περι-
ζῶν ἱστορίαν του¹⁾, τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις ἔξυμνεῖ ὁ Ὅμηρος «Θρήκη

1) Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει μόνον «ὄνον τὸν μικρὸν τὸν ἐν Θράκῃ».

ἐριβόλακι, μητέρι μήλων» (Ἰλ. Α. 222) καὶ ἄφθονα εἶναι καὶ ἐξαιρετικὰ νόστιμον ἔχουν κρέας, τὸ κιβριτζίκι. Δι' αὐτὸ παλαιότερα ἐδῶ ἦσαν οἱ ὀνομαστότεροι προβατέμποροι καὶ συχνὰ τὸ ἐπεσκέπτοντο οἱ κάτοχοι ἢ ἐνοικιασταὶ τῶν γύρω τσιφλικιῶν· ἔτσι δὲ ἐξηγεῖται καὶ τὸ πρὸς αὐτὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου, ὁ ὁποῖος καὶ μέγαρον ἐδῶ ἔκτισε καὶ τὸν ναόν του τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ διεκόσμησε καὶ τὸ μικρὸν σχολεῖον ἐπροικοδότησε μὲ 15 λ. Τ. ἐτησίως.

Τὸ 1865 τὸ χωρίον εἶχεν 25 οἰκογενείας, λέγει ὁ κ. Γεδεῶν· μετὰ 9 ἔτη ὁ Καλέμης εὗρεν 23 μόνον, οἱ ἄνδρες τῶν ὁποίων ἦσαν γεωργοὶ καὶ ἀμπελουργοί.

Τὸ μικρὸν σχολεῖον του εἶχεν 20 μαθητὰς ὑπὸ διδάσκαλον τὸν ψάλτην τοῦ ναοῦ, ἀντὶ 35 λ. Τ. ἐτησίως.

Τὸ 1877 ἐξέδωκε χαρτίνους «παράδες τῆς ἐκκλησίας» του, ἢ «ἀντι-καταστατικά» νομίσματα.

Αἱ ἔρευναι τοῦ ρωσικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου¹⁾ Κηλεως τὸ 1897 διεπίστωσαν εἰς τὰ γύρω τοῦ Κιουτσούκοι ὑψώματα θεμέλια ἀρχαίου παλατιοῦ καὶ μωσαϊκοῦ δαπέδου τοῦ ζ' καὶ ἡ' αἰῶνος, καθὼς κ' ἐκκλησιαστικὰ εὐρήματα.

Ἄπ' αὐτοῦ ἢ θέα πρὸς τὴν Κηλιν εἶναι θαυμασία. Τὸ 1912 δὲν εἶχε παρὰ μόλις 20 σπίτια, οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων παρέμειναν ἴσως ἐντὸς τῆς Πόλεως κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, κ' ἐκεῖθεν τὸ 1924 μετώκησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀν καὶ δὲν ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν. Ἐγκατεστάθησαν ἤδη εἰς τὸ Μοσχᾶτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλου. Τὸ χωρίον των ἤδη κατοικεῖται ἀπὸ Τούρκους.

Λ α ζ ἄ ρ κ ι ο ῖ

22.— Λ α ζ ἄ ρ κ ι ο ῖ· χωρίον ὀρθοδόξων γεωργῶν, μεσόγειον καὶ πλουσιώτατον. Κεῖται Α. τοῦ Καλφᾶ, παρὰ τὴν λίμνην τῶν Δέρκων, ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ βυζαντινοῦ Δαφνιδίου, ὀφείλον τὸ παλαιόν, ὅπως καὶ τὸ νεώτερόν του ὄνομα πιθανώτατα εἰς τὸν ὠραῖον δαφνώνα του, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐπρομηθεύοντο ὅλα τὰ γύρω χωριά φορτία δάφνης διὰ τὴν ἐορτὴν τῆς πρώτης Ἀναστάσεως, ποὺ πανηγυρίζεται τὸ Λαζαροσάββατον. Τὴν χρῆσιν δὲ αὐτὴν τῆς δάφνης τοῦ Λαζάρου ἢ λαϊκῆ ἀντίληψις ὀνοματοποίησεν εἰς Λαζαροχώρι καὶ τουρκ. Λαζάρκοι, ὅπως ἐξηγοῦν μερικοί.

Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν κατοίκων του χαρακτηρίζει ἢ χρῆσις εἰς

1) Γ. Π. Βεγλερῆς, Ἑκκλ. Ἀλήθεια, τόμ. ις', 1897, ἀρ. 48 καὶ 49.

τὰ ἀρσενικά ὀνόματα τοῦ αἰολικοῦ τύπου τοῦ ἄρθρου ὕ: ὕ θεῖος=ὄ θεῖος, ὅπως εἰς τὴν Μάδντον τῆς θρακικῆς χερσονήσου καὶ ἄ.

Τὸ 1884 τὸ Λαζάρκοι εἶχεν 60 οἰκογενείας, ναὸν τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου, ἐπὶ ὄροπεδίου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀνέβαινον μὲ 136 σκαλιὰ. Τὸ σχολεῖον τοῦ ἦτο μικτὸν ἀλληλοδιδασκτικὸν μὲ 30 μαθητὰς ὑπὸ τὸν ψάλτην τοῦ ναοῦ, ἀντὶ 23 λ. Τ. καὶ τὸ ἀναγκαῖον ψομί τῆς χρονιάς.

Τὸ χωρίον ἐκάη κατὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους. Τοῦρκοι τῆς ἀνταλλαγῆς ἀντικατέστησαν τοὺς Ἕλληνας κατοίκους του· αὐτοί, ἀνερχόμενοι εἰς 380 ἄτομα, ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ τολαιπωρηθέντες καθ' ὄλον τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, κατέφυγον τέλος τὸ 1924 εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Νέαν Δήμητρα ἢ Γυναικόκαστρον, τὸ ἄλλοτε Ἀβρὲτ Χισάρ, εἰς τὴν πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἐχεδώρου πεδιάδα τῆς Μακεδονίας.

Δίτρες

23.— Δίτρες ἢ Λίτ, τουρκ. Λίτρος· χωρίον μεσόγειον, Δ. τοῦ Ἀβάσσο καὶ Ν. τοῦ Καλφᾶ, πλησίον κοιλάδος πυκνοδένδρου, ὀπόθεν πηγάζει δροσερὸν ρυάκιον· ὑγιεινὴ καὶ καλὴ θερινὴ διαμονή. Ἀπ' αὐτοῦ ἀρχίζει δρόμος καταλήγων εἰς τὴν πύλην Ἀδριανουπόλεως (Ἐδιρνεῖ καποῦ) τῶν μεσογείων τειχῶν τῆς Πόλεως.

Τὸ 1870 τὸ ἐπεσκέφθη ὁ κ. Γεδεών· εἶχε τότε μόλις 25 ἑλληνικὰς οἰκογενείας. Μετὰ 14 ἔτη ὁ Καλέμης εὗρεν 110 οἰκογενείας ὀρθοδόξων, αἱ ἡμίσεις τῶν ὁποίων ἦσαν τῶν Ἀτσιγγάνων, οἱ ὅποιοι ἐκ τοῦ χωρίου ὠνομάζοντο τουρκιστὶ Λίτρος Τσιγγιανεσὺ· ἦσαν ἐργατικώτατοι πολυτεχνῖται, ὀρθόδοξοι καὶ ἑλληνόφωνοι.

Οἱ «μαυροκατσιβελοὶ» αὐτοί, ὅπως τοὺς ὀνομάζει ἓνα βυζαντινὸν ποίημα τοῦ 1365, ἢ γύφτοι, μὲ τὰ περιεργότατα ἔθιμα, κατὰ τοὺς ἔθνολόγους, εἶναι ἀπομεινάρια τῶν Ἀτσιγγάνων¹⁾ τῶν Ἰνδιῶν, ποὺ ἐξεκίνησαν ἐκεῖθεν καὶ διὰ τῆς ἐμπορικῆς ὁδοῦ τοῦ ἰβ' ἢ ιγ' αἰῶνος, διὰ Περσίας καὶ Τραπεζοῦντος, ἔφθασαν θαλασσίως εἰς τὴν Θράκην. Ἐπειτα δὲ ἔγιναν οἱ πρόγονοι τῶν Ἀτσιγγάνων τῆς Εὐρώπης. 1413—17, ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν Βοημίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, διατηρήσαντες εἰς τὴν γλῶσσαν των καὶ λέξεις θρακικάς.

Ὁ τύπος τῶν «παράδων τῆς ἐκκλησίας» ἢ «ἀντικαταστατικῶν», ποὺ ἐξέδωκε κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ἢ κοινότης, ἦτο: Ἰερά Ἐκκλησία Ἀγ. Γεωργίου, χωρίον Λύτρες, διὰ παράδες 5, εἰς χρῶμα ἀνοι-

1) Ἄ λ. Π α σ π ἄ τ η, περὶ Ἀτσιγγάνων κλπ. περιοδ. Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. Κ]λεως, τόμ. ΙΒ', 1878—79, σελ. 35—39.

κτὸν πασχαλιάς. Εἰκόνα τοῦ ναοῦ του ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Γεδεὼν (διατριβὴ «Ὁ Ἅγ. Γεώργιος», 1937, σ. 12), ἀναφέρων ὅτι τὸ ἔλαιον τοῦ ναοῦ ἠγοράζετο κατ' ἔτος μὲ τὸ προϊόν τῆς πωλήσεως τῶν κολλύβων, ποῦ ἐπώλει κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ ναοῦ τὸ ἀδελφᾶτον τῶν Τραπεζουντίων, οἱ ὅποιοι ἐφρόντιζαν δι' αὐτάν.

Ἡ σχολὴ του ἰδρύθη ἀρχομένου τοῦ 19^{ου} αἰ. ἀναφέρει ὁ κ. Γεδεὼν (Ἐορτολόγιον, σ. 239) καὶ ἐπαναλαμβάνει ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης. Τὸ 1884 ὡς σχολεῖον εἶχε μικρὸν δωμάτιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου 65 παιδιὰ στριμωγμένα ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν ψάλτην, πληρωνόμενον 40 λ. Τ. ἐτησίως ἤτοι πλεόν τῶν 3 λιρῶν καὶ 1/4 μηνιαίως. Ὁ μισθὸς αὐτὸς βαθμηδὸν ἠϋξήθη εἰς 48 λ. Τ. καὶ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἐξαιρετικὸς. Ἐχορήγει δὲ τὸ ποσὸν τὸ ἀγίασμα τῆς Ἅγ. Τριάδος, τὸ κείμενον ἔξω τῆς Μελανθησίας πύλης ἢ Μεβλεβῆ χανὲ καποῦ τοῦ Ἑπταπυργίου, ἀνήκον εἰς τὴν Δέρκων, (Ἐκκλ. Ἀλήθεια, 1918, Ἀπριλίου 30, σ. 52), ἣ δὲ κοινότης εἶχε κτήματα προσοδοφόρα, ἀλλὰ ἐκπαιδευσιν παρημελημένην.

Ἡ ἐκπαιδευτικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Μητροπόλεως τὸ 1911 εὔρεν εἰς τὰς Λίτρας σχολεῖον διτάξιον δημοτικὸν ἀκατάρτιστον μὲ διδάσκαλον ἀμέθοδον, ἐπιμένοντα εἰς τὴν ἀποστήθισιν.

Τὸ 1885 τὸ χωρίον ἐκάη κατὰ τὸ ἥμισυ.

Οἱ πόλεμοι κατέστρεψαν καὶ τὸ χωριὸ αὐτό. Μὲ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν οἱ κάτοικοι του, ἀπὸ τὸ 1924, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, συνοικισθέντες ἄλλοι εἰς τὸν συνοικισμὸν Ἅγ. Στεφάνου (Μπογιάτι) παρὰ τὰς Ἀθήνας, καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Βαθύλακκα τῆς Θεσσαλονίκης. Τελευταίως μετωνομάσθη Ἐσενλιρ καὶ τὸ μικρὸ χωριὸ Βίδος εἰς Γκιουὺν γκιορδού.

(Τὸ τέλος εἰς τὸν προσεχῆ τόμον)

ΑΘ. ΓΑ. ΤΑΝΟΥ ΓΙΑΝΝΙΟΥ

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΡΑΒΔΟΣ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΟΦΥΤΟΥ

Εἰς τὸν Β' τόμον τῶν «Θρακικῶν» (σελ. 7 κ. ἐ.) ἐδημοσίευσα τὸ ἐπίχρυσον ἀργυροῦν Ἀρτοφόριον τῆς Μητροπολιτικῆς Ἐκκλησίας Ἀδριανουπόλεως μετὰ τῆς ἐμμέτρου ἐπιγραφῆς τοῦ Μητροπολίτου Νεοφύτου (1669), τὸ κατατεθειμένον εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον ἐκ τῶν κειμηλίων τῶν ἐκ Θράκης προσφύγων.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν θρακικῶν κειμηλίων τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου δημοσιεύω νῦν τὴν Ποιμαντικὴν ράβδον τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου, τὴν κατέχουσαν ἐξαιρετικὴν θέσιν ἐν τῇ προθήκῃ τῶν Ποιμαντικῶν ράβδων τοῦ Μουσείου.

Ὡς διακρίνεται εἰς τὴν εἰκ. 1 ἡ πολύτιμος αὕτη Ποιμαντικὴ ράβδος (ὑψους 1,60 μ.) ἀποτελεῖται ἐκ δέκα τεμαχίων, συνδεδεμένων διὰ τεσσάρων μεγάλων ὠσειδῶν κόμβων καὶ πέντε μικρῶν στρογγύλων, ἀπολήγει δὲ ἄνω εἰς τὴν «ἀσπίδα», τὴν ἔχουσαν τὴν μορφήν διδύμων ὄψεων, κατὰ μίμησιν τοῦ χαλκοῦ ὄψεως, ὃν ὑψωσεν ὁ Μοῦσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ (εἰκ. 2).

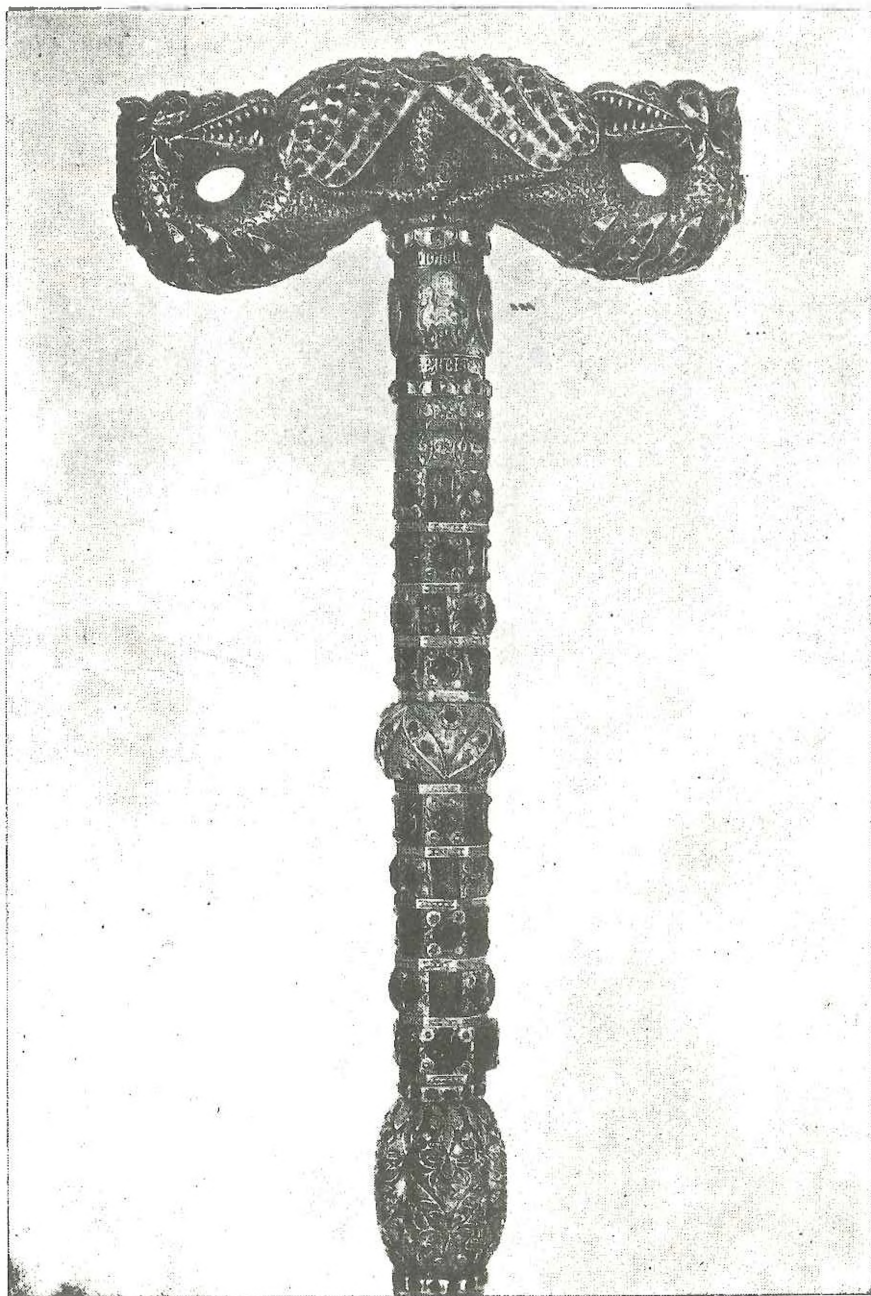
Ὁ ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἄνωθεν τῶν ὄψεων σταυρὸς ἐλλείπει.

Ἡ ποιμαντικὴ αὕτη ράβδος εἶνε πολυτιμοτάτη καὶ ἔνεκα τῶν ἐσματωμένων ἀγιογραφικῶν συνθέσεων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἔνεκα τῶν πολυτίμων λίθων δι' ὧν πληροῦται ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς.

Εἰς τὸν κάτω τῆς ἀσπίδος δακτύλιον εἶνε ἐπικεκολλημένα ἐπὶ πρᾶσινον σμάλτου μετ' ἀνθέων τέσσαρα ἐγκόλπια: τοῦ Χριστοῦ εἰς τύπον Παντοκράτορος, τῆς Θεοτόκου μετὰ τοῦ βρέφους εἰς τύπον Πλατυτέρας, τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ὀλοσώμων κρατούντων Εὐαγγέλια, καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, προφανῶς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ὁμοίως ὀλοσώμου καὶ κρατούντος διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ Εὐαγγέλιον ἔχοντος δὲ τὴν δεξιὰν εἰς στάσιν κηρύγματος (βλ. εἰκ. 1 καὶ 2).

Οἱ μεταξὺ τῶν δακτυλίων ὠσειδεῖς κόμβοι κοσμοῦνται διὰ κλαδίσκων καὶ ἀνθέων ἐσματωμένων εἰς χρυσοῦν βάθος, οἱ δὲ στρογγύλοι ἔχουν κυανοῦν βάθος μὲ λεπτὰ χρυσᾶ σχέδια ἐκ χρυσῶν πετάλων εἰς σχῆμα ζικ-ζάκ. Ἀμφότεροι κοσμοῦνται διὰ ρουβινίων.

Τὰ δέκα τεμάχια τῆς ράβδου διαιροῦνται ἕκαστον εἰς πέντε ἕως ἑπτὰ σειρᾶς (πλὴν τοῦ κάτω τοῦ ἔχοντος 11 σειρᾶς) συγκρατουμένης διὰ δακτυλίων ἐκ κυανοῦ σμάλτου καὶ πληροῦνται διὰ μικρῶν ὀρθογωνίων

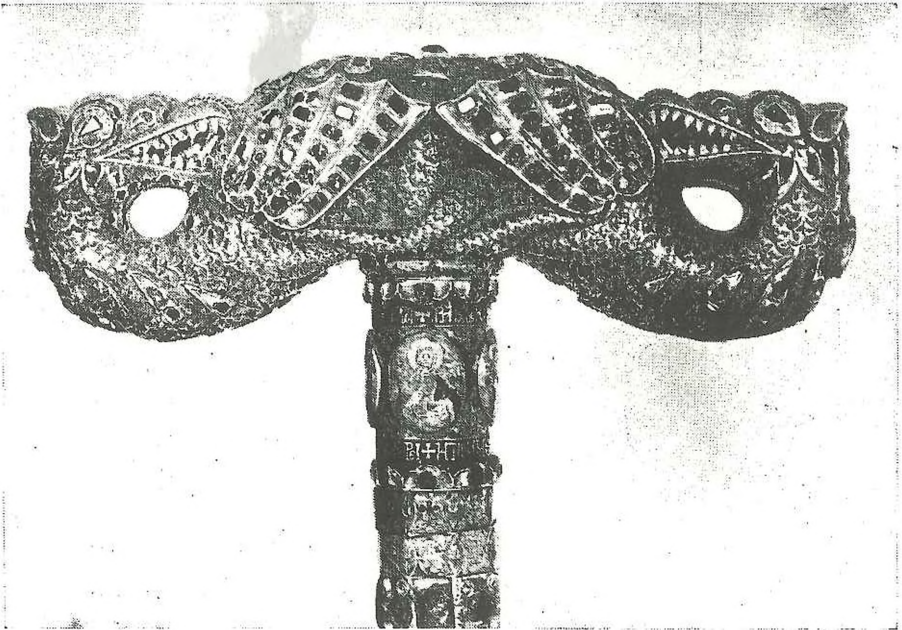

Εικ 1 Ποιμαντική ράβδος του Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως Νεοφύτου.

πλακιδίων ἐξ ἑλεφαντοστοῦ, κοσμουμένων μὲ ρουβίνια καὶ εἰς τὰς γωνίας μὲ τέσσαρα ὅμοια μικρά.

Οἱ δίδυμοι πτερωτοὶ ὄφεις τῆς «ἀσπίδος» ἔχουν καλλιτεχνικὴν διάταξιν, τὰ πτερὰ κοσμοῦν ἀνὰ πέντε σειραὶ ρουβινίων, τὸ σῶμα τῶν ὄφεων εἶνε ἐκ πρασίνου σμάλτου, τὰ κάτω δὲ μέρη ἔχουν εἶδος φοινικοειδοῦς κοσμήματος, μὲ ὀκτὼ φύλλα κοσμούμενα διὰ τριῶν ἕως τεσσάρων ρουβινίων.

Εἰκὼν 2. Ἡ «ἀσπίς» τῆς ράβδου τῆς εἰκ. 1.

Εἰς τὰς κάτωθεν τέλος τῆς ἀσπίδος ταινίας εἰς δύο σειρὰς ἀναγράφονται αἱ ἐξῆς ἐπιγραφαί. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν ἀναγινώσκεται:

ΙΕΡΑ † ΡΑΒΔΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΟΦΥΤΟΥ

Εἰς τὴν κάτω:

Η (ῆ) ΤΩΝ ΜΕΝ ΟΜΜΑΤΑ ΘΕΛΓΕΙ-ΤΟΥΣ ΔΕ ΥΠΝΟΥΝΤΑΣ ΕΓΕΙΡΕΙ

Ἡ πρώτη ἐπιγραφή μαρτυρεῖ τὸν κάτοχον τῆς ράβδου, ὅστις εἶνε ὁ αὐτὸς μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Νεόφυτος, ὅστις, ὡς εἶδομεν (εἰς «Θρακικά», Β'. 7 κ. ἑ.), ἐπεσκεύασε καὶ τὸ δημοσιευθὲν Ἀρτοφόριον.

*
* *

Ὁ Ἀδριανουπόλεως Νεόφυτος (1653—1658), ἀναδειχθεὶς κατὰ τὰ

τέλη τοῦ βίου του εἰς Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὡς Νεόφυτος Δ', πατριαρχεύσας μολίς τρεῖς μῆνας καὶ ὀκτὼ ἡμέρας (27 Νοεμβρίου 1688—7 Μαρτίου 1689) (βλ. «Ὁρθοδοξία» Γ' 1935, σελ. 357—359), ἦτο φαίνεται ἐξέχουσα φυσιογνωμία, ἣν οἱ σύγχρονοὶ του παρέδωκαν εἰς ἡμᾶς ἡμαυρωμένην ἕνεκα προσωπικῶν λόγων. Ὁ Μ. Γεδεδὸν (Πατριαρχ. Πίνακες, Κων]πολις, 1884 σελ. 608 κέ) ὀρίζει τὴν πατριαρχεῖαν αὐτοῦ πεντάμηνον, δὲν ἀναγράφει δὲ λεπτομερείας περὶ αὐτῆς εἰμὴ πρᾶξιν δι' ἧς κηρύττεται σταυροπηγιακὴ ἢ ἐν Ἰωαννίνοις μονῇ τῶν Πατέρων. Ὁ Μητροπολίτης Γερμανὸς (ἐν «Ὁρθοδοξία» ἔ. ἀ.) ὀρίζει ἐξ ἑγγράφων τὴν πατριαρχεῖαν τοῦ Νεοφύτου τρίμηνον καὶ προσάγει μαρτυρίας ἐκ καταλόγου τοῦ ἀνωμόμου, δι' ὧν χαρακτηρίζεται (ὑπὸ τῶν δυσμενῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένων ἀρχιερέων) ὡς τυραννικός, ὡς σπαταλῶν τὰ εἰσπραττόμενα χρήματα διὰ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὑποκειμένους εἰς τὰς ἐπιθυμίας καὶ ὀρέξεις του κ. ἄ.

Ὡς Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως ὁ Νεόφυτος διετήρει ἀλληλογραφίαν μετὰ Πατριαρχῶν, Ἀρχιερέων, ἡγεμόνων καὶ Αὐτοκρατόρων (βλ. Κ. Σάθα, Μεσαιων. Βιβλιοθήκη, Βενετία, 1872, τόμ. Γ', σ. 515 κ. ἔ.). Ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς (1645—1676) προσφωνεῖ αὐτὸν «λογιώτατον» εἰς ἐπιστολὴν του ἀποστελλομένην πρὸς τὸν Νεόφυτον τῷ 1665, οὕτω δὲ προσφωνεῖται ὑπὸ τῶν Πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων: Νεκταρίου (1660) καὶ Δοσιθέου (1663), τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἰωαννικίου (1657) καὶ ἄλλων λογίων Ἑλλήνων. Ἀφ' ἐτέρου γνωρίζομεν ὅτι ἐξ ἰδίων ἐδαπάνησε διὰ τὴν ἀγιογράφησιν τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας Ἀδριανουπόλεως, τὰ δὲ σωζόμενα κειμήλια τῆς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως ἀναδεικνύουν αὐτὸν διακεκριμένον ἱεράρχην φίλον τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν.

Κατὰ τὸν Μητροπολίτην Σάρδεων (ἐν «Ὁρθοδοξία» ἔ. ἀ. σ. 359) ἐτάφη εἰς Κωνσταντινουπόλιν («ὑποτίθεται ὅτι ὁ Νεόφυτος, ἐφησύχαζεν ἔκτοτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὅτι μετ' οὐ πολὺ, ὡς γεγηρακὸς ἦδη καὶ πάσχων ἐκ παραλυσίας, ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν αὐτῇ»).

Τὰ «Θρακικὰ» θὰ προσέφερον μεγάλην ὑπηρεσίαν ἂν ἐφρόντιζον νὰ δημοσιευθῇ ἢ ἀλληλογραφία αὕτη, ἣτις θὰ διεφώτιζεν ἡμᾶς περὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ ὡς Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως.

Ο ΑΙΝΙΤΗΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Φ. ΚΟΥΤΤΑΒΟΣ

Ἡ Αἴνος κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν μετέσχεν ἐνεργῶς τοῦ ναυτικοῦ μάλιστα ἀγῶνος¹). Εἰς δὲ τοὺς ἐπισημοτέρους Αἰνίτας ἀγωνιστὰς ἀνῆκει ὁ Μαργαρίτης Φ. Κούτταβος.

Περὶ αὐτοῦ ἐσημείωσεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Ἐκατονταετηρίδος τῆς Ἑθνικῆς Ἀνεξαρτησίας ὁ καθηγητῆς κ. Ἀδαμάντιος Ταμβακίδης τὰ ἑξῆς: «Κατὰ πληροφορίας τοῦ κ. Μ. Ἀλτιναμάζη, ἐξ Αἴνου καταγεται ἐπίσης ὁ καπετὰν Κούτταβος· ὕψηλός, ἄγιος τὴν φυσιογνωμίαν, νευρώδης, ἀπολέσας τὸν ἓνα ὀφθαλμὸν του ἐν ναυμαχίᾳ, ὁ ὁποῖος ἐπέζησε μετὰ τὰ γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὀλίγα πρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἔτη ἦλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐφιλοξενήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀλτιναμάζη Μανουήλ, ἀδελφοῦ ἢ θείου τοῦ εἰς τὴν μάχην τῆς Καρύστου φονευθέντος Ἀργυρίου Ἀλτιναμάζη, ναυτικοῦ ἐξ Αἴνου, πάππου τῆς σημερινῆς μεγάλης πατριαρχικῆς τῶν Ἀλτιναμαζαίων οικογενείας. Εἰς τὸν οἶκον τούτου ἐγένεν ἡ συνάντησις του μὲ τὸν Κιπρισλῆ Μεμετ πασᾶν, ὁ ὁποῖος μεγάλως ἐχάρη ἀναγνωρίσας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Καπετὰν Κουττάβου τὸν πρόην ἄσπονδον ἐχθρὸν του καὶ πολέμιόν του. Ἀπέθανε δὲ ὁ Καπετὰν Κούτταβος ἐν πάσῃ δόξῃ καὶ τιμῇ ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἐτιμήθη μὲ διάφορα ἀξιώματα κατὰ τὴν μετεπαναστατικὴν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ δρᾶσιν»²).

Ἀσφαλῶς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἀγῶνος θὰ παρέχουν ὑλικά σχετικὰ πρὸς τὸν Μαργαρίτην Φ. Κούτταβον. Αὐτὸς οὗτος ὁ Αἰνίτης ἀγωνιστῆς προέβη εἰς δημοσίευσιν βραχείας ἐκθέσεως περὶ τῆς ἰδίας δράσεως κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, διαμαρτυρούμενος κατὰ τῆς παραγνωρίσεως τῶν ἀγώνων αὐτοῦ ὑπὸ τῆς νεαρᾶς τότε ἑλληνικῆς πολιτείας. Ἡ ἐκθεσις αὕτη ἐδη-

---

1) «Θρακικά, σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Θρακικοῦ Κέντρου». Ἑκτακτον τεύχος ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τῆς Ἑθνικῆς Ἀνεξαρτησίας. Παράρτημα τοῦ Γ' τόμου. Ἐν Ἀθήναις 1931, σελ. 15 κ. ἑ. 44 κ. ἑ. (πρβλ. καὶ τὰς αὐτόθι ἀναγραφόμενας παραπομπάς).

2) Αὐτόθι, σελ. 45 κ. ἑ.

μοσιεύθη ἐν τῇ ἑλληνογερμανικῇ ἐφημερίδι «Ἐλπίς-Hoffnung»¹⁾ καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς ἀκριβῶς ἀνατυπούμενη:

«Ἀμερόληπτε Συντάκτα τῆς Ἐλπίδος*»

Δὲν ἀνήκω εἰς τὰς τρεῖς Ναυτικὰς Νήσους, αἱ ὁποῖαι ἀνέδειξαν τοὺς θαλασσινοὺς ἥρωας τοῦ ἀγῶνος μας· ἀνήκω ὁμῶς εἰς πόλιν παράλιον, ἣτις περικυκλωμένη ἀπὸ ἐχθροὺς ἐπεριφρόνησε τοὺς προφανεῖς κινδύνους, ὕψωσε τῆς ἐλευθερίας τὴν σημαίαν, κατεστράφη, καὶ τὰ διασωθέντα τέκνα τῆς εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα τῆς διεύθυνεν, ὅπου ἐμερίσθησαν τὰς δάφνας τῶν ἰθαγενῶν· εἶμαι Αἰνίτης. Ἰδιοκτίτης ἐμπορικῶν πλοίου τὸ κατέστησα καὶ ἐγὼ πολεμικὸν καὶ διοικῶν αὐτὸ ἰδιοπροσώπως διέτρεχα μὲ τοὺς θαλασσίους ἥρωας τῆς Ἑλλάδος τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, ἐξέθεσα τὴν ζωὴν μου, ἐπολέμησα, καὶ τέλος ἐθυσίασα τὴν κατὰστασίν μου. Τὰ ἀνὰ χεῖρας μου ἐπίσημα ἔγγραφα μαρτυροῦσι τὰς ἐκδουλεύσεις μου. Ἀκόμη ζῶσι τὰ γυναικόπαιδα, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τοῦ πλοίου μου διέσωσα, ὁπότεν ὁ ἐχθρὸς ἐξάπλωσεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, Βοιωτίαν καὶ Εὐβοίαν, τὰ πολυάριθμα στρατεύματά του. Ἀκόμη ὑπάρχει ἡ Σαλαμίς καὶ ἡ Αἴγινα, αἱ ὁποῖαι τὰ ὑπεδέχθησαν· ἀκόμη σφύζονται τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἐκτελ[εστικοῦ] καὶ Βουλευτ[ικοῦ] σώματος, καὶ αἱ διαταγαὶ του, κατὰ συνέπειαν τῶν ὁποίων ἔχων καὶ ἄλλα πλοῖα καὶ πλοιάρια ὑπὸ τὴν διεύθυνσί μου παρέπλεον τὰ παράλια τῆς Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας· κατὰ τὸ 1823 ἔτος παρεμπόδισα τοὺς ὀλεθροὺς σκοποὺς τοῦ ἐχθροῦ, καὶ διέσωσα τοὺς ἡμετέρους ἀπὸ τὸν προφανῆ ὀλεθρον. Ποσάκις δὲν ἐματαίωσα τὰς περὶ τροφοδοτήσεως προσπαθείας τῶν πολιορκουμένων ἐχθρῶν, ποσάκις συνεκεντρώθησαν στρατόπεδα τῶν ἡμετέρων μόνον καὶ μόνον, διότι ἐθάρρουν εἰς τὴν ἀπὸ μέρους μου κατὰ θάλασσαν ἐπαγρύπνησιν. Βιασθεῖς τέλος πάντων ἀπὸ τὸν πολυάριθμον ἐχθρικὸν στόλον, ἐπιπεσόντα καθ' ἡμῶν, καθ' ὃν καιρὸν ἐφυλάττομεν τὴν πολιορκίαν τῆς Εὐβοίας, ἐπροτίμησα νὰ βυθίσω τὸ πλοῖόν μου παρά νὰ τὸ ἀφήσω νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν.

Στερηθεὶς τοιοῦτοτρόπως τοῦ πλοίου μου ἐφόρεσα καὶ ἐγὼ τὴν φουστάνελλαν, ἐζώσθην τὴν σπάθην, καὶ καταταχθεὶς εἰς τὰ ἀνδρεῖα στρατεύματα τῆς ξηρᾶς ἐπολέμησα ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν ὀπλαρχηγῶν Βάσσου, Κριτζιώτη, συνηγωνίσθην εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς μάχας, ἠύρθηθην καὶ εἰς τὴν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ εἰς Πειραιᾶ ἐκστρατεῖαν, καὶ δὲν

1) Ἔτος Α', ἀριθ. 64—65 (15/27 Ἰουλίου 1837), παράρτημα, σελ. 278—279.

* Ἐντὸς ὀρθογωνίων ἀγκυλῶν περιέκλεισα ἡμετέρας προςθήκας. Ἐνιαχοῦ διώρθωσα σιωπηλῶς τὰ κατωτέρω κείμενα ὡς πρὸς τὴν στίξιν καὶ τὴν γραφὴν (ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸν τύπον) τῶν λέξεων.

ἀπέθεσα τὰ ὄπλα, εἰμὴ ἀφοῦ τοῦ Κυβερνήτου ἡ φωνὴ διέταξε τὴν ἀνακοχὴν.

Μολαταῦτα, Κύριε Συντάκτα, ἡ ἐπὶ τῶν θαλασσίων ἐκδουλεύσεων ἐπιτροπὴ ἐσιώπησε περὶ ἐμοῦ· ἔχω δίκαιον νὰ παραπονῶμαι καὶ μάλιστα κατὰ τοῦ Κυρίου Κανάρη.

Δὲν εἶσαι σύ, γενναιότατε Κανάρη, ὅστις κατὰ τὸ 1824 ἔτος κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον ἀναχωρήσας δι' ἄλλην πλέον κατεπείγουσαν ἀνάγκην τῆς πατρίδος μὲ ἀντικατέστησας εἰς τὴν θέσιν σου κατὰ τὸ παράλιον τῆς Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας, μοὶ ἐνεπιστεύθης τὴν μοιραρχίαν διὰ νὰ παραφυλάττω κατὰ τῆς ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς τὰ ἐκεῖ στρατόπεδά μας; δὲν εἶσαι σύ ὅστις ἔθεσες ὑπὸ τὴν προστασίαν μου τὸ ὑπὸ τοῦ Κουτζούκου¹⁾ διευθυνόμενον πυρπολικόν; καὶ μολαταῦτα ὁ συναγωνιστὴς σου Κούτταβος βλέπει βραβευομένους καὶ τιμωμένους τοὺς συναδελφούς του, καὶ ἄλλους πολλοὺς μὴ γνωρίσαντας τὸν πόλεμον εἰμὴ ἐξ ὀνόματος μόνον, αὐτὸς δὲ πάσχει δεινῶς, μὴ εὐρίσκων προστατάς οὔτε ἐκείνους, τῶν ὁποίων αἱ ἀνά χειρας του ὑπογραφαὶ μαρτυροῦσι κατὰ τῆς ἀδιαφορίας των. Ὅποτεν τοῦ ἐχθροῦ αἱ σφαῖραι ἀντήχουν εἰς τὰ ὦτα των, μοὶ ὑπέσχοντο φρεγάτας εἰς ἀποζημίωσιν τοῦ πλοίου μου, μοὶ ὑπέσχοντο μισθούς, βαθμούς, ἀμοιβάς· σήμερον, ὅποτεν οἱ ἴδιοι μισθοδοτοῦνται, βαθμούς καὶ θέσεις κατέχουν, ἀμοιβὰς ἔλαβον καὶ ἀποζημιώσεις ἐπιζητοῦσι, τὸν Κούτταβον δὲν ἀναπολοῦσιν εἰς τὴν μνήμην των. Προσκαλῶ ἐν ὀνόματι τῆς ἱερᾶς ἀληθείας τὸν Κύριον Κανάρη νὰ ὁμολογήσῃ περὶ ἐμοῦ ὅσα οἶδε, ἔχω τὰς ἐλπίδας μου εἰς τὴν πατρικὴν πρόνοιαν τοῦ Βασιλέως μας καὶ εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ νῦν Γραμματέως τῶν Ναυτικῶν Κυρίου Κριεζῆ²⁾. Θέλει βέβαια ἀπορῆσει μὲ τὴν πρὸς με ἀδιαφορίαν τῆς ἐπιτροπῆς ὁ καλοκάγαθος Βασιλεύς, ἀν ζητήσας ἀκριβεῖς καὶ ἀμερολήπτους πληροφορίας πεισθῆ περὶ ὧων ἀναφέρω.

Μ. Φ. Κούτταβος»

Ἀμέσως μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἡ σύνταξις τῆς «Ἐλπίδος-Hoffnung» ἐσημείωσε τὰ ἑξῆς:

[«Καταχωρίζοντες τὴν ἀνωτέρω διατριβὴν τοῦ Κυρ. Μ. Κουττάβου χρεωστοῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἀπορίαν μας, πῶς νὰ μὴ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ ἐκδουλεύσεις τοῦ πολίτου τούτου, πολεμήσαντος καὶ θυσιάσαντος κατὰστάσιν καὶ πλοῖον ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Πιθανὸν τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, συγκαίμενα ἀπὸ μόνους κατοίκων τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων, νὰ ἐλησμόνησαν τοὺς θαλασσίους τῶν λοιπῶν μερῶν. Ὁ Κούτταβος ἔπρεπε

1) [Πρβλ. προχείρως, Α. Κ. Ὁ ρ λ α ν δ ο υ, Ναυτικά, Τόμ. Α', Ἐν Ἀθήναις 1869, σελ. 34].

2) Πρβλ. σελ. 217, ὑπόσημ. 1.

νὰ εὐρίσκειται τώρα εἰς ἀμνηχανίαν, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ πλοίαρχοι φοροῦσιν ἐπωμίδας καὶ μισθοδοτοῦνται, μόνον καὶ μόνον, διότι ἔτυχε νὰ μὴ γεννηθῆ ἢ εἰς Ὑδραν, Πέτσας καὶ Ψαρθρά; Ἐλπίζομεν καὶ ἡμεῖς, ὅτι ὁ Κυρ. Κριεζῆς¹⁾ θέλει ἀποδώσει δικαιοσύνην εἰς τὸν ἀναξιοπαθοῦντα Κούτταβον. Ἡ ὑπόληψις, τὴν ὁποῖαν ἔχει ἡ πατρις πρὸς αὐτόν, τῷ ἐπιβάλλει τὸ χρέος νὰ ὑπερασπίζεται τοὺς ἀδικημένους ναυτικούς».

Εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Μ. Φ. Κουττάβου ἀπήντησεν ὁ Ναύαρχος Κωνσταντῖνος Κανάρης πάλιν διὰ τῆς «Ἐλπίδος-Hoffnung» (τόμ. Α', 1836—1837, σελ. 340). Τῆς σχετικῆς ἀπαντήσεως τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη ἡ σύνταξις τῆς «Ἐλπίδος-Hoffnung» προέταξε τὰ ἑξῆς:

«Ὁ κύριος Κ. Κανάρης μᾶς διηύθυνε τὴν κατωτέρω ἀπάντησίν του εἰς τὴν διατριβὴν τοῦ κυρίου Κουττάβου· τὴν δημοσιεύομεν μὲ τόσην μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν, καθόσον σεβόμεθα τὸν χαρακτήρα καὶ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα λαμπρὰς ἐκδουλεύσεις τοῦ κ. Κανάρη, ἐπιθυμοῦμεν νὰ μὴ δύναται τις νὰ τῷ προσάψῃ, ὅτι ἐλησμόνησε τοὺς συναγωνιστάς του· ἡ ἔκθεσις τοῦ κυρίου Κανάρη ἀποδεικνύει ἀποχρώντως τὴν ἀμεροληψίαν του».

Ἡ δὲ ἀπάντησις τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Εἰς τὸ παράρτημα τοῦ ἀρ. 64—65 φύλλου τῆς ἐφημερίδος ἡ Ἐλπίς, ἀνέγνωσα διατριβὴν τοῦ κυρίου Μ. Φ. Κουττάβου, διὰ τῆς ὁποίας ἐκθέτει τὰς ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐκδουλεύσεις του, παραπονεῖται κατὰ τοῦ ὑποφαινομένου, προσκαλῶν με νὰ ὁμολογήσω, ὅσα περὶ αὐτοῦ οἶδα, καὶ κατὰ τῆς ἐπὶ τῶν θαλασσίων ἐκδουλεύσεων ἐπιτροπῆς, ὡς σιωπησάσης περὶ αὐτοῦ.

Ἐπιποθῶν ν' ἀπαντήσω κατὰ γράμμα εἰς τὰ μὴ ἀνήκοντα κατὰ τοῦ ὑποφαινομένου, καὶ κατὰ τῆς μνημονευθείσης ἐπιτροπῆς παράπονά του, παρακαλῶ νὰ καταχωρήσητε, εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον τῆς ἀξιοτίμου ἐφημερίδος σας, τὴν ἀκόλουθον ἀπολογία μου πρὸς ὁδηγίαν τοῦ κ. Μ. Φ. Κουττάβου, καὶ γνῶσιν πρὸς τὸ κοινόν.

Τὸν κύριον Μαργαρίτην Κούτταβον ἐγνώρισα συναγωνιστὴν μου κατὰ τὸ 1824 ἦταν πλοίαρχος, εἰς τὸ ἰδιόκτητον πλοῖον του, τὸ ὁποῖον ὑπηρέτει ὑπὸ τὴν Μοιραρχίαν μου εἰς τὸν τότε ἀποκλεισμόν τῆς Εὐβοίας. Γνωρίζων τὴν καρτεροψυχίαν καὶ ἀξιώτητα τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ἔθεσα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του ἐν πυρπολικὸν πλοῖον καὶ προσεκάλεσα αὐτὸν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπὸ Εὐβοίαν ἀπομακρύνσεώς μου, δι' ἄλλην κατεπίγουσαν τῆς πατρίδος ἀνάγκην, νὰ κατέχη σταθερῶς τὴν θέσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐκείνου· ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ, εἰς τὴν ἄμεσον ζήτησίν του, ἐφωδίασα αὐτὸν μὲ τὸ ἀνήκον πιστοποιητικόν.

1) Πρόκειται περὶ τοῦ Ἀντωνίου Γ. Κριεζῆ (1796—1865), τότε ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν.

Μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἄφιξιν τῆς Α. Μ. τοῦ ἀγαπητοῦ Βασιλέως ἡμῶν, ἐδιωρίσθη[ν] μέλος τῆς ἐπὶ τῶν ἐκδουλεύσεων ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ὁποίας, καθόσον καλῶς ἐνθυμούμαι, ἐσυσκέφθη ἐπὶ πλήρει συνεδριάσει ἢ ἐκθεσις τοῦ κυρίου Κουττάβου, βασιζομένη ἐπὶ διαφόρων πιστοποιητικῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ ὄθεν ἀπεφάσισε περὶ αὐτοῦ, τὴν δ' ἀπόφασίν της κατέταξεν εἰς τὰς πράξεις της, ἐγκρίνασα αὐτὸν ὡς πλοίαρχον ἐμπορικοῦ πλοίου, ὑπηρετήσαντα εἰς ἀποκλεισμούς καὶ μετακομίσεις καὶ ἄξιον τῆς Β. ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ναυτικὸν στόλον. Ἄδικεῖ ὄθεν ὁ κύριος Κούτταβος ἑαυτὸν ἀποτείνων κατὰ τοῦ ὑποφαινομένου, καὶ κατὰ τῆς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ἐπιτροπῆς, διότι ἐγὼ μὲν τὸν ἐφωδίασα ἐγκαίρως μὲ τὸ κατ' αἴτησίν του ἀνήκον πιστοποιητικόν, καὶ ἐσχάτως μὲ ἰδιαιτέραν συντακτικὴν μου πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν γραμματέα· δὲν πρέπει ὄθεν ὁ κύριος Κούτταβος νὰ σιωπήσῃ τὴν ἀλήθειαν, προσβάλλων με διὰ τῆς δημοσίου προσκλήσεώς του, νὰ ὁμολογήσω, ὅσα περὶ αὐτοῦ οἶδα, ἐνῶ καιρῶ φέρει ἀνά χειρας τὴν διὰ πιστοποιητικοῦ ἀληθινὴν καὶ ἀμερόληπτον ὁμολογίαν μου, ἣ δὲ ἐπιτροπὴ ἐγνωμοδότησεν περὶ αὐτοῦ ἐντὸς τῆς ἀρμοδιότητός της. Ἐὰς ἀποτείνῃ λοιπὸν ὁ κ. Φ. Κούτταβος τὰ δίκαια παρὰπανά του κατ' ἐκείνων, οἵτινες, ἐπρότειναν μὲν κατὰ καιροῦς τὸ προσωπικὸν τοῦ ναυτικοῦ, διὰ τὰς ὁποίας ἀναφέρει βαθμολογίας, ἐσιώπησαν δὲ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἄς διευθύνῃ ἤδη, τὸν συμβουλευῶ ὡς συναγωνιστῆς του, καὶ ἐνεργήσῃ περὶ αὐτοῦ τὰ κατ' ἄξιαν.

Ἐκ τοῦ Β. βουκίου ὁ Νόμβρος,

ἐν Λιμένι Χαλκίδος.

Τῆ 10 Ἀυγούστου 1837. Ὁ συνδρομητῆς σας

Κ. Κανάρης»

Ἐφ' ὅσον γνωρίζω, εἰς τὰ τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη δὲν ἀπήντησεν ὁ Μαργαρίτης Φ. Κούτταβος.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ (BEES)

ΤΑ ΙΕΡΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΑ, ΗΤΟΙ ΤΖΑΜΙΑ,
ΜΕΣΤΖΙΤ, ΤΕΚΚΕΔΕΣ ΚΑΙ ΤΑΦΟΙ
ΤΩΝ ΜΩΑΜΕΘΑΝΩΝ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ

Πόσα και ποῖα ἀρά γε μωαμεθανικά προσκυνήματα ἐκτίσθησαν ἐν Διδυμοτείχῳ ἀπὸ τοῦ 1361 καὶ ἐξῆς, ἦται ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν τούρκων; Ἡ πλήρης ἀπάντησις εἶναι ἀδύνατος, διότι ἐκτίσθησαν βεβαίως πολλὰ καὶ διάφορα προσκυνήματα· ἐξ αὐτῶν ἄλλα κατεστράφησαν καθ' ὀλοκλήριον καὶ ἄλλα ἀνεκαινίσθησαν, πρὸς τούτοις ἄλλα μὲν ἀπώλεσαν τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα εἶχον, καὶ ἔλαβον κατόπιν, ἔνεκα διαφόρων λόγων, ἄλλα ὀνόματα, διαφόρων ἀνακαινιστῶν ἢ τῶν συνοικιῶν, καὶ τοῦ μέρους ἐν γένει, ἔνθα ἐκτίσθησαν κλπ. Ἐπίσης ἐκτὸς τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος, ἀποβαίνει δύσκολος καὶ ἀκαθόριστος ἐν πολλοῖς ἡ ἔξακριβωσις καὶ τοῦ εἴδους τῶν προσκυνημάτων τούτων, ὁ χρόνος προσέτι τῆς ιδρύσεως ἢ τῆς ἀνακαινίσεως, καθὼς καὶ ποῖοι ἦσαν οἱ ἱδρυταὶ καὶ οἱ ἀνακαινισταί. Τὰ πλεῖστα καταστραφέντα βαθμηδὸν ἔνεκα τοῦ χρόνου ἢ ἄλλων λόγων κινδυνεύουν νὰ περιπέσουν εἰς πλήρη λήθη, καθ' ὅσον μάλιστα οὐδεὶς ἠσυχολήθη νὰ γράψῃ περὶ αὐτῶν, ἂν καὶ μερικὰ ἔχουν καὶ ἱστορικὴν ἀξίαν.

Ἐπὶ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν «ἱερὰ προσκυνήματα» ἐννοοῦνται ἐνταῦθα τὰ «τζαμιά», τὰ «μεστζίτ», οἱ «τεκκέδες» οἱ ἐπίσημοι τάφοι, οἱ «μεδρεσέδες» καὶ τὰ Νεκροταφεῖα. Καὶ τζαμιά μὲν εἶναι τὰ τεμένη, τὰ ἔχοντα «μιναρέν», δηλαδὴ ὑψηλὸν καὶ στενὸν πύργον, ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς στέγης, ἔνθα ἀνερχόμενος δι' ἐσωτερικῆς ἐλικοειδοῦς κλίμακος ὁ ἐπὶ τούτῳ τεταγμένος κληρικὸς (μουεζίν) ψάλλει μελωδικῶς τὸ «ἔξέν» καὶ προσκαλεῖ δι' αὐτοῦ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχήν. Μεστζίτ εἶναι τὰ ἄνευ μιναρὲ τεμένη, ἔνθα ἢ πρὸς προσευχὴν πρόσκλησις γίνεται κάτωθεν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἢ ἀπὸ ὑψηλοῦ τινος μέρους, λόγου χάριν ἑνὸς ἐξώστου. Τεκκέδες λέγονται καὶ οἱ τάφοι, ἀλλὰ κυρίως τὰ καταλύματα, ἔνθα ἔζησαν βίον ἱερὸν καὶ ὅσιον ἐρημῖται ἢ ἀσκηταὶ καὶ ἐν γένει μοναχοί. Οὗτοι λαμβάνουν συνήθως, ζῶντες ἀκόμη, τὸ ἐπίθετον «δερβίς», δηλαδὴ

μοναχός, άσκητής κλπ. ή τὸ ἐπίθετον «μπαμπᾶ» (πατήρ, άγιος), ὅπερ σημαίνει δερβισικὸν βαθμὸν καὶ προστίθεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μοναχοῦ, λόγου χάριν «Χασάν-μπαμπᾶ» (ιδὲ καὶ Hamper, «Θρακικά», Δ' 123). Πολλάκις παρὰ τῷ λαῷ οἱ τεκκέδες συγγέονται μὲ τοὺς τάφους διαφόρων ἐπισήμων ἀνδρῶν, ἰδίως δὲ τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδος πεσόντων. Μεδρεσέδες εἶναι τὰ ἱεροδιδασκαλεῖα ἢ ἱερατικαὶ σχολαί, ἔχουσαι σκοπὸν νὰ καταρτίζουσι «χοτζάδες» δηλ. διδασκάλους ἢ μᾶλλον «μολλάδες» δηλ. ἱερεῖς, τρόπον τινά, καὶ «μουεζίνιδες».

Περὶ νεκροταφείων δὲν θὰ κάμωμεν ἰδιαίτερον λόγον, εἰμὴ ἔνθα καὶ ἔφ' ὅσον θὰ παραστῇ ἀνάγκη ἐξ ἀφορμῆς τῶν προσκυνημάτων, διὰ τοῦτο ἀναφέρομεν γενικῶς τὰ ἑξῆς : ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῶν τελευταίων σχεδὸν ἑτῶν ὑπῆρχον δώδεκα, ὅπως λέγουσι, νεκροταφεῖα, παλαιὰ καὶ νεώτερα, μικρὰ ἢ μεγάλα, εὐρισκόμενα κυρίως πέριξ τῶν διαφόρων τεμενῶν, ὅτι περιῆλθον βαθμηδὸν εἰς ἀχρησίαν, τὰ πλεῖστα δὲ αὐτῶν κατεστράφησαν σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν. Τὸ σπουδαιότερον καὶ παλαιότερον ἦτο τὸ μέγα λεγόμενον νεκροταφεῖον, ἔνθα εἶναι ἐκτισμένον τὸ Β' δημοτικὸν σχολεῖον. Πρὸ πολλῶν ἑτῶν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ «καυμακάμη» δηλ. ὑποδιοικητοῦ ἢ ἐπάρχου Διδυμοτείχου Ἀλῆ-Γκαλήπ, περιῆλθε εἰς ἀχρησίαν ἔνεκα διανοξέως μεγάλης δημοσίας ὁδοῦ καὶ ἔνεκα ἄλλων λόγων καὶ βαθμηδὸν κατεστράφη. Ἐκτοτε δὲ οἱ μωαμεθανοὶ Διδυμοτείχου ἔχουσι τὸ κοινὸν αὐτῶν νεκροταφεῖον πέραν τοῦ Ἐρυθροποτάμου, εἰς τὴν τοποθεσίαν Ναμαζκιάχ, περὶ τῆς ὁποίας κάμνομεν λόγον εἰς τὴν περὶ τοῦ τεμένους Βαγιαζίτ πραγματείαν, καὶ ἔνθα εἶχον ταφῇ οἱ πρῶτοι κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως φονευθέντες ἐπίσημοι ὀθωμανοὶ νικηταὶ (Γαζήδες). Ἐννοεῖται ὅτι ὁμιλοῦντες περὶ νεκροταφείων δὲν συμπεριλαμβάνομεν καὶ μερικοὺς τεκκέδες ἢ τάφους, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται εἰς χωριστὸν μέρος καὶ μακρὰν τῶν τεμενῶν καὶ τῶν κοινῶν νεκροταφείων.

Ὁ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἀκμάσας διάσημος τοῦρκος περιηγητῆς Ἐβλιγιὰ Τζελεμπῆ, διελθὼν ἐκ Διδυμοτείχου, ἀπαριθμεῖ ὀνομαστὶ εἰς τὸ σύγγραμμά του «Σεγιαχατναμέ», ἦτοι βιβλίον περιηγήσεων, ἐν τζαμίον καὶ δώδεκα μεστζίτ. Ἀναγράφων δὲ χωρὶς ὀνόματα πέντε τεκκέδες, ὀνομάζει περαιτέρω ἑπτὰ ἐπισήμους τάφους, τοὺς ὁποίους ἐπεσκέφθη, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, ἀναφέρει ἐπίσης τέσσαρας μεδρεσέδες, ὀνομάζων ἐξ αὐτῶν δύο μόνον, ἀναγράφει τέλος ὀνομαστὶ καὶ δύο «ἱμαρέτ», ἦτοι συσσίτια, (ιδὲ Θρακικά, τόμος Δ'). Πρακτικὸν τῆς δημογεροντίας Διδυμοτείχου (23 Ἰανουαρίου 1892), ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν κωδίκων τῆς Μητροπόλεως, ἀναγράφει ἐξ ἀφορμῆς τινος, ὅτι ὑπῆρχον τότε «ἱερὰ τεμένη ὀθωμανῶν ἑξ». Κατὰ τὰς πληροφορίες τῆς μουσουλμανικῆς κοινότητος Διδυμοτείχου καὶ διαφόρων ἰδιωτῶν, ὑπῆρχον μέχρι τῆς ὑπὸ

τῶν Βουλγάρων κατοχῆς ἑπτὰ τζαμία, τρία μεστζίτ, τρεῖς ἢ τέσσαρες τεκκέδες καὶ ἀρκετοὶ τάφοι διαφόρων ἐπισήμων προσώπων.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἑβλιγιά ἀναφερομένων προσκυνημάτων μερικὰ μεστζίτ εἶναι σήμερον ἄγνωστα, τοῦλάχιστον κατὰ τὰ ὀνόματα, μερικὰ ὑφίστανται ὡς τζαμία ἢ ὡς τεκκέδες. Ἐπίσης μερικοὶ τεκκέδες εἶναι ἄγνωστοι· μερικὰ δὲ εἶναι κατεστραμμένα μεστζίτ ἢ τζαμία· τεκκέδες πρὸς τούτοις καὶ τάφοι ἐπίσημοι συγγέονται πρὸς ἀλλήλους ὡς πρὸς τὰς ὀνομασίας. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται, ὅτι μερικὰ μεστζίτ μετετρέπησαν βαθμηδὸν εἰς τζαμία, μερικὰ δὲ μεστζίτ ἢ τζαμία κατεστράφησαν ἢ ἀπώλεσαν τὰ πρῶτα αὐτῶν ὀνόματα, καθὼς εἶπομεν καὶ προηγουμένως, μερικῶν δὲ μεστζίτ διασώζονται τὰ ὀνόματά εἰς τεκκέδες ἢ τάφους, οἵτινες ὑπῆρχον ἢ ὑπάρχουν ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῶν μὲ τὰ ἴδια ὀνόματα· ὅθεν προκαταβολικῶς πληροφοροῦμεν, ὅτι εἰς τὸ τέλος τῆς παρουσίας πραγματείας γενικῶς μόνον θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν ἐπαναληπτικῶς τεθεῖσαν ἐρώτησιν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ, τῶν ὀνομάτων καὶ τοῦ εἴδους τῶν μωαμεθανικῶν προσκυνημάτων Διδυμοτείχου. Καὶ ἤδη, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ Ἑβλιγιά, προβαίνομεν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν προσκυνημάτων.

ΠΡΩΤΟΝ. Τὸ ἀρχαῖον τζαμίον τοῦ Σουλτάν Βαγιαζίτ τοῦ Γιλδριμ, ἦτοι Κεραυνοῦ.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ. «Τὸ μεστζίτ τοῦ Νασούχ μπέη μὲ θόλον μολυβδοσκεπή»· εἶχε καὶ ἱμαρέτ ἐν τῇ αὐτῇ του καθὼς καὶ μεδρεσέν· ἀργότερον ἀπέκτησε μιναρέν καὶ μετεβλήθη εἰς τζαμίον. Κατὰ τὴν βουλγαρικὴν κατοχὴν τῆς δυτικῆς Θράκης καὶ συγκεκριμένως τὸ 1917 ὁ φρούραρχος Διδυμοτείχου Ραῖτσεφ ἀφῆρσε τὴν μολυβδοσκεπὴν στέγην του, ἐλαφυραγώγησε δὲ καὶ τὸ παρακείμενον ἱμαρέτ. Ἐκαλεῖτο δὲ οὐ μόνον μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν βουλγάρων ἀχρηστεύσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς πλήρους τὰ τελευταῖα ἔτη κατεδαφίσεως τῶν ἐρειπίων του πρὸς πρόληψιν δυστυχημάτων καὶ παραλαβὴν τῶν μαρμάρων καὶ λίθων, «Νασούχ μπέη τζαμισί» ἢ συνηθέστερον «ἱμαρέτ τζαμισί» ἢ ἀπλῶς «ἱμαρέτ». Εἶχεν ἄλλοτε προκαταρκτικὸν σχολεῖον καὶ ἔκειτο, ὅπως ἐνθυμούμεθα καὶ ἡμεῖς, ἀπέναντι τοῦ περιβόλου τοῦ «χουκιουμάτ» (διοικητηρίου) δηλ. τοῦ σημερινοῦ κτιρίου τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου καὶ ἄλλων δημοσίων γραφείων.

ΤΡΙΤΟΝ. Τὸ μεστζίτ τοῦ «Κούρτ μπέη» ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἑβλιγιά ἀπλῶς, ἐκαλεῖτο τοιουτοτρόπως, ἴσως διότι ὁ κτίτωρ αὐτοῦ εἶχε τὸ ἐπώνυμον Κούρτ μπέη (πιθανὸν Κιούρτ=Κοῦρδος καὶ ὄχι Κούρτ=λύκος). Οἱ σημερινοὶ ἀγνοοῦν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν τόπον τοῦ τεμένουσ τοῦτου. Ἴσως πρόκειται περὶ ἑνὸς τῶν τζαμιῶν ἐκείνων, τὰ

ὁποῖα δὲν εἶχον ἰδιαιτέρον ὄνομα καὶ ἦσαν γνωστὰ μὲ τὰ ὀνόματα τῶν συνοικιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν ἐκτισμένα, ὡς λ. χ. «Κοῦμ μαχαλεσί τζαμισί» ἢ «Τζιρτζιρ μαχαλεσί τζαμισί» κ. λ. π. ἢ ἐκείνων, ἅτινα ἔμειναν οὕτως ἢ ἄλλως χωρὶς ὀνόματα.

ΤΕΤΑΡΤΟΝ. Τὸ μεστζίτ «Μπαζαρλή μπέη» ἢ «'Αλατζᾶ» (δηλ. ὑπέροχρον ἢ ποιικιλόχρον κατὰ τὸν Ι. Σπαθάρην, μεταφραστὴν τῶν περὶ Δυτικῆς Θράκης γραφομένων τοῦ 'Εβλιγιά). Τὸ ὑπὸ διπλοῦν ὄνομα μεστζίτ τοῦτο ἀγνοεῖται ὑπὸ τῶν σημερινῶν· σχεδὸν γενικῶς καὶ ὡς πρὸς τὸ ὄνομα καὶ ὡς πρὸς τὸν τόπον. Μόλις δὲ τελευταίως, κατωρθώσαμεν, ὡς νομίζομεν, νὰ ἐξακριβώσωμεν ποῖον εἶναι. Μεταξὺ τῶν τζαμιῶν, εἶναι καὶ ἓν τζαμίον, διασωζόμενον μέχρι τοῦδε. Καλεῖται «κιουτσιουκ τζαμί» ἥτοι μικρόν. Λέγουν δέ, ὅτι ἰδρῦθη παρὰ τοῦ διδυμοτειχίτου φιλανθρωποῦ Χατζῆ 'Οσμάν ἀγᾶ καὶ ὅτι καὲν ἀνεκτίσθη ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ εἰς τοὺς σημερινούς 'Εμὶν μπέη. Τὸ τζαμίον τοῦτο ὀνομάζεται καὶ «σαντριβάν τζαμισί» δηλ. τοῦ ἀναβρυτηρίου, ἢ «τσαρσῆ τζαμισί» τῆς ἀγορᾶς. Ἐκ τῆς τελευταίας ὀνομασίας καθίσταται γνωστόν, ὅτι τοῦτο εἶναι, φαίνεται, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ 'Εβλιγιά ἀναφερόμενον μεστζίτ «Μπαζαρλή μπέη» ἢ «'Αλατζᾶ». Ἡ περὶ τὸ μικρόν τζαμίον συνοικία ἐκαλεῖτο ἄλλοτε «τσαρσῆ» καὶ «μπαζαρλή μπειλή» ἢ ὀρθότερον «μπαζαρλή μπέη» ἢ μόνον «μπαζαρλή». Ἄρα ἐκεῖ θὰ ἦτο τὸ μεστζίτ «Μπαζαρλή μπέη» ὅπερ ἀπέκτησε, φαίνεται, ἀργότερον μιναρὲν καὶ μετεβλήθη εἰς τζαμίον. Κατὰ τὸν Μουσταφᾶ 'Αζίζ Νουμικ ὀγλοῦ καὶ τινὰς ἄλλους τὸ τέμενος τοῦτο ἐκάη δύο φορὰς, ὑπὸ τοῦ 'Εμὶν μπέη δὲ ἐγένετο ἡ δευτέρα ἀνακαίνισις του. Ἐπεκράτησαν λοιπὸν κατόπιν τὰ ὀνόματα «κιουτσιουκ τζαμί», «σαντριβάν τζαμισί» καὶ «τσαρσῆ τζαμισί». Ἐλησημονήθησαν δὲ τὰ παλαιὰ «Μπαζαρλή μπέη» καθὼς καὶ «'Αλατζᾶ», τὸ ὁποῖον εἶχεν, ὅπως εἶδομεν, ἔνεκα ἴσως καὶ τοῦ ἄλλοτε ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος. Ἐν τέλει ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἀπὸ δύο περίπου ἑτῶν τὸ τέμενος τοῦτο χρησιμεύει ὡς εὐκτήριος οἶκος τῶν ὀλιγωτέρων ἀπὸ ἄλλοτε μωαμεθανῶν τοῦ Διδυμοτειχοῦ, διότι τὰ ἄλλα τεμένη εἶναι ἅπαντα κατεστραμμένα. Ἐξαιρετικῶς δὲ ὁ μουεζίν ἐξακολουθεῖ νὰ ψάλλῃ τὸ ἐξὲν εἰς τὸ τέμενος Βαγιαζίτ. Ἐπίσης τὸ μικρόν τζαμίον ἀπὸ τινῶν ἑτῶν χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς γραφεῖον τοῦ «μουφτῆ», ἥτοι τοῦ ἱεροδίκου, τοῦ νομοῦ Ἐβρον, ἔχοντος πλέον ὡς ἔδραν αὐτοῦ τὸ Διδυμοτειχόν.

ΠΕΜΠΤΟΝ. Τὸ μεστζίτ «'Αγκάλ Βασῆ» (πλατύσωμος φοῖνιξ κατὰ τὸν μεταφραστὴν), λέγομεν καὶ περὶ αὐτοῦ, ὅτι καὶ περὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 3 μεστζίτ, ὅτι δηλονότι εἶναι ἀγνωστον εἰς τοὺς σημερινούς.

ΕΚΤΟΝ. Τὸ μεστζίτ «'Ορούτς πασᾶ», περὶ τοῦ ὁποῖου ὁ 'Εβλιγιά ἀναφέρει μόνον, ὅτι εἶχε μεδρεσέν, εὐρίσκετο μεταξὺ τῆς παλαιᾶς λαχα-

ναγορᾶς, ὁπόθεν ἦτο ἡ εἴσοδος του, καὶ τῆς πρὸς τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀγούσης ὁδοῦ, τῆς καλουμένης ἄλλοτε «μπαλοῦκ μπαζάρ». Χρησιμεῖν ἤδη ἀπὸ ἐτῶν ὡς κατάστημα παρεχόμενον ἐπὶ ἐνοικίῳ ὑπὸ τῆς βακουφικῆς ἐπιτροπῆς. Πρὸς τὸ μέρος τοῦ παλαιοῦ μπαλοῦκ μπαζάρ καὶ κάτωθεν τοῦ ἄλλοτε μεστζίτ ὑπάρχει κατάστημα, ὅπερ εἶναι ἰδιοκτησία χριστιανική. Πρὸς τὸ μέρος ἐπίσης μπαλοῦκ μπαζάρ σφύζεται μικρὸς ἐξώστης τοῦ μεστζίτ με σιδηρᾶ κάγκελλα, ὅστις ἀνεπλήρωεν ἄλλοτε τὴν θέσιν μιναρέ. Ὅτι τὸ μεστζίτ τοῦτο ἦτο τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐβλιγιὰ ἀναφερόμενον μεστζίτ Ὅρουτς πασᾶ, ἐπληροφορήθημεν παρὰ τοῦ γέροντος τούρκου Ἰμπραὴμ Καρακᾶς, ἐνῶ ἄλλοι, ὀθωμανοὶ καὶ ἡμέτεροι, τὸ ἐνθυμοῦνται ἀπλῶς ὡς μεστζίτ. Πολλοὶ γνωρίζουν, ὅτι ἡ συνοικία ἐκεῖνη καὶ κυρίως ἡ ὑπερθεν τοῦ μεστζίτ καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου περιοχί, ἀπὸ τοῦ καέντας πρὸ τινων ἐτῶν ξενοδοχείου Σταϊκίδου μέχρι τῆς ἀρμενικῆς σχολῆς, ὀνομάζετο συνοικία «Μεδρεσέ», ἐκ τούτου ἐξάγεται, ὅτι ἐκεῖ εἰς τι κατάλληλον μέρος ὑπῆρχεν ὁ μεδρεσές τοῦ Ὅρουτς πασᾶ. Τὸ μεστζίτ τοῦ Ὅρουτς πασᾶ ἔπαυσε νὰ λειτουργῆ, ἄγνωστον πότε καὶ πῶς. Περιῆλθε δὲ εἰς χεῖρας χριστιανικᾶς, καθ' ἃ ὅμως ἐνθυμοῦνται ἤδη ἀρκετοὶ. ἐλειτούργησε πάλιν μετὰ τὸ 1912—1914, ὁπότε κατεσχέθη δικαστικῶς, ἐνῶ τὸ κάτω κατάστημα ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ μέχρι τοῦδε ὡς χριστιανική ἰδιοκτησία.

ΕΒΔΟΜΟΝ. Τὸ μεστζίτ «Καπουτζή» καὶ τοῦτο εἶναι ἄγνωστον εἰς τοὺς σημερινούς. Ὑποθέτομεν, ὅτι ἦτο τὸ ὑπὸ τῶν βουλγάρων καταστραφέν τέμενος «Κιοπροῦ μαχαλεσί τζαμισί», τὸ ὁποῖον ἔκειτο παρὰ τὴν λιθίνην γέφυραν τοῦ Ἐρυθροποτάμου καὶ ἐν τῇ συνοικίᾳ «Κιοπροῦ», δηλ. γεφύρας, καὶ τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς συνοικίας ἐκεῖνης· ἐντεῦθεν τῆς γεφύρας καὶ ὀλίγον ὑπερθεν διασφύζονται μέχρι τοῦδε εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν μεγάλα διπλαῖ πύλαι τοῦ φρουρίου, καλούμεναι παρὰ τοῦ λαοῦ «Νερόπορτες». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ λέξις πύλη (πόρτα) λέγεται τουρκιστὶ «καποῦ», φαίνεται, ὅτι τὸ κάτωθεν τῶν πυλῶν τούτων μεστζίτ ὀνομάσθη «Καπουτζή» ἢτοι τῆς πύλης, τῆς πόρτας, ἀργότερον δὲ μετεβλήθη εἰς τζαμίον καὶ προσέλαβε τὸ ὄνομα τῆς συνοικίας «Κιοπροῦ μαχαλέ».

ΟΓΔΟΟΝ Τὸ ἄγνωστον εἰς τοὺς σημερινούς μεστζίτ «Τατάρ» ἢ κατὰ τὸν μεταφραστὴν «Ταταρικόν». Δυστυχῶς ὁ Ἐβλιγιὰ περιορίζεται εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν προσκυνημάτων κατ' ὄνομα μόνον, ἐκτὸς τοῦ μεγάλου τεμένους Βαγιαζίτ. Ἦδη ὑπάρχει ἡρειπωμένος τεκκές ἢ μᾶλλον τάφος ἐπ' ὀνόματι «Τατάρ Μπαμπᾶ» εἰς τὸ μικρὸν κατεστραμμένον νεκροταφεῖον «Ταταρλάρ» πρὸς τὰ ὀπισθεν τῆς οἰκίας Ἀριστοτέλους Παπαγιαννοπούλου. Μεταξὺ τῆς οἰκίας ταύτης καὶ τῆς οἰκίας Γ. Ἀσημακο-

πούλου αρχίζει ἡ ὁδὸς Ταταρλάρ, ἢ πρὸς τὰ ἐνδότερα δὲ συνοικία φέρει πάλιν τὸ ἴδιον ὄνομα, ἐννοεῖται, ὅτι τὸ ὄνομα Ταταρλάρ ἐγκατελείφθη ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς πλέον ἐποχῆς καὶ εἶναι ἐν μερικῇ μόνον χρήσει παρὰ τοῖς μωαμεθανοῖς. Εἰς τὸν περίβολον τοῦ ἐκεῖ νεκροταφείου, ἐκτὸς τοῦ κατεστραμμένου τάφου τοῦ Τατάρ μπαμπά, διασώζεται ἡδὴ παλαιὸν ἰσόγειον κτίριον. Τὸ κτίριον λοιπὸν τοῦτο ἦτο ἴσως τὸ μεστζίτ Τατάρ, ἐνθα μονάζων, φαίνεται, ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ὁ Τατάρ μπαμπά. Τὸ κτίριον τοῦτο χρησιμεύει ἤδη ὡς κατοικία καὶ ἀποθήκη. Κατὰ τινες τῶν σημερινῶν Τατάρ μεστζίτ ἦτο ἴσως τὸ φερόμενον ἐπ' ὀνόματι «Κιναλῆ μεστζίτ». Ἡ ὀνομασία ὅμως αὕτη ἐκ μέρους ἄλλων, ὅλων σχεδόν, ἀποδίδεται εἰς ἄλλο καταστραφέν μεστζίτ, τοῦ Φεριδοῦν Ἀχμέτ πασά, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ εἴπωμεν περαιτέρω.

ΕΝΑΤΟΝ. Τὸ μεστζίτ «Χαράτς» ἢ «χαραιζικόν» κατὰ τὸν Σπαθάρην, εἶναι ἄγνωστον ἐπίσης εἰς τοὺς σημερινούς. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ λέξις χαράτς σημαίνει τὸν κεφαλικὸν φόρον, τὸν ὁποῖον εἰσέπραττεν ἡ κυβέρνησις, ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ μεταφραστὴς, λέγων ἐν ὑποσημειώσει «εἰσπράκτωρ κεφαλικοῦ φόρου», κάμνομεν μίαν ὑπόθεσιν, ὅτι τὸ μεστζίτ τοῦτο ὀνομάσθη τοιοῦτοτρόπως ἢ διότι ἐκτίσθη εἰς μέρος, ἐνθα εἰσπραττέτο πρότερον κεφαλικὸς φόρος, ἢ διότι ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια κατόπιν νὰ εἰσπραττέτο εἰς τὸν περίβολον τοῦ μεστζίτ, ἢ τέλος διότι ὁ ἰδρυτὴς τοῦ τεμένους τούτου ἦτο εἰσπράκτωρ τοῦ κεφαλικοῦ φόρου Διδυμοτείχου, πάντως μᾶς εἶναι ἄγνωστον, ποῦ ἔκειτο.

ΔΕΚΑΤΟΝ. Τὸ μεστζίτ «Ζεντζιρλῆ» δηλαδὴ ἄλυσόδετον, κατὰ τὸν μεταφραστὴν, δὲν γνωρίζουν καὶ αὐτὸ οἱ σημερινοί. Ἴσως ἔκειτο πλησίον ἑνὸς φρέατος, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὴν ὁδὸν Σταθμοῦ, κάτωθεν τοῦ ἡρώου καὶ ἔμπροσθεν ἀκριβῶς τοῦ παντοπωλείου Καμπασακάλη. Τὸ φρέαρ καλεῖται καὶ σήμερον ἀκόμη παρὰ τινων γεροντοτέρων τούρκων καὶ ἡμετέρων «ζεντζιρλῆ κουγιού», διότι ἡ ἔξ αὐτοῦ ὑδροληψία ἐγένετο ἄλλοτε ὄχι διὰ σχοινίου, ἀλλὰ δι' ἀλύσεως. Ὁ κάδος δηλαδὴ ἐρρίπτετο πρὸς ἀντλησιν ἐντὸς τοῦ φρέατος, ὦν προσδεδεμένος εἰς τὸ ἐν ἄκρον μεγάλου κοντοῦ, ὅστις ἐστηρίζετο ὀριζοντίως ἐπὶ καθέτου στύλου, ἐπειδὴ δὲ τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ κοντοῦ ἦτο βαρύτερον ἕνεκα τοῦ πρὸς τὸ μέρος ἐκείνου μήκους καὶ πάχους αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ὁ πλήρης πλέον ὕδατος κάδος ἀνῆρχετο εὐκόλως καὶ ἀκόπως μὲ τὴν ἀπλῆν διεύθυνσιν τῶν χειρῶν τοῦ ἀντλοῦντος. Τὸ παλαιὸν τοῦτο σύστημα τῆς ὑδροληψίας δὲν ὑπάρχει πλέον. Τὸ ἐν λόγῳ φρέαρ εἶναι κατεσκευασμένον τετράγωνον καὶ ἀρκετὰ εὐρὸν ἐν εἴδει δεξαμενῆς, μόνον δὲ πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς εἶναι στεγνὸν καὶ ἔχει ἐπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦδε τὴν συνήθη λιθίνην στεφάνην. Τὸ ὕδωρ του ἐχρησίμευεν, ὡς φαίνεται, πρὸς ἀπόνησιν τῶν χειρῶν, «ἀμπδέστ»,

τῶν εἰς τὸ μεστζίτ προσευχομένων. Ἡ ἀκριβὴς θέσις τοῦ μεστζίτ ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὀπισθεν τοῦ παντοπωλείου Καμπασακάλη, ἔνθα εὐρίσκονται μέχρι τοῦδε λίθοι τινὲς καὶ μάρμαρα κεχωσμένα εἰς τὴν γῆν.

ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ. Τὸ μεστζίτ «τουδζέρ» (ἐμπορικὸν ἢ τοῦ ἐμπορίου) καὶ τῆτο ἀγνοεῖται σήμερον, ἐκτός ἐὰν πρόπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐν τῶν τεμενῶν, τῶν φερόντων τὰ ὀνόματα τῶν συνοικιῶν αὐτῶν.

ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ. Τὸ μεστζίτ «Ἐπτὰλ Τζιντί». Ὁ Σπαθάρης ἐρμηνεύει τὴν ὀνομασίαν ταύτην ὡς ἐξῆς: «Ἅγιος Καβαλλάρης, μήπως ἐκκλησία Ἁγίου Δημητρίου ἢ Ἁγ. Θεοδώρου; ἢ λέξις ἐπτὰλ... κοινῶς προφέρεται Ἁπτάλ, ἐπαίτης, ἅγιος, εὐήθης, σχολαστικός». Περὶ δὲ τῆς ἐν τῷ μουσουλμανικῷ μοναχισμῷ σημασίας τῆς λέξεως παραπέμπει εἰς τὸν Hammer Τόμ. 1 σελ. 156, 203, 391. (Θρακικὰ Δ'). Κατὰ τὰς ἰδικὰς μας πληροφορίας ἡ ὀνομασία ἐπτὰλ τζιντί διασώζεται ἤδη ἐν Διδυμοτείχῳ ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον γλωσσικῶς «ἄπτὰλ τζουνεϊτ». Ἀποδίδεται ὁμως εἰς τὸν μέχρι τοῦδε σωζόμενον καὶ τιμώμενον διὰ κανδήλας τεκκὲν ἢ μᾶλλον τάφον ἐνὸς ἐθνομάρτυρος. Οὗτος, καθ' ἃ ἀναφέρουν ἐκ παραδόσεως οἱ μωαμεθανοὶ Διδυμοτείχου, ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ταύτης τὸ 1361, ἐν ᾧ ὄραμα κατὰ τῶν τειχῶν αὐτῆς. Ἐπεσε δὲ ἐκεῖ ἔνθα εὐρίσκεται ἡδη ὁ τάφος του, ἦτοι κάτωθεν τοῦ πύργου τῆς μεγάλης ἀδῆς τοῦ γυμνασίου, καὶ τιμᾶται ὡς ἅγιος. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο κληρικὸς τοῦ πολιορκουήντος τὴν πόλιν τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἐμάχετο ἔφιππος, διὰ τοῦτο ἀπεκλήθη, φαίνεται, ἐπτὰλ τζιντί ἢ ὅπως εἶπομεν ἄπτὰλ τζουνεϊτ, δηλ. ἅγιος καβαλλάρης. Πλησίον λοιπὸν τοῦ τάφου τούτου ἢ μᾶλλον τοῦ μικροῦ νεκροταφείου, ἔνθα εὐρίσκεται, ὑπῆρχεν ἄλλοτε τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐβλιγιά ἀναφερόμενον μεστζίτ, τὸ ὁποῖον εἶχον οἱ σημερινοὶ μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν ὡς τζαμί, ὑπὸ ἄλλο ὅμως ὄνομα. Τοῦτο κατ' αὐτοὺς ἐκτίσθη, ἢ μᾶλλον καταστραφὲν ἀνεκτίσθη, ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Διδυμοτείχου Φεριδοῦν Ἀχμέτ πασᾶ. Τὸ πότε ἔζησε καὶ ἀπέθανεν ὁ πασᾶς οὗτος δὲν ἐμάθομεν, παρὰ μόνον, ὅτι ἐτάφη εἰς τὸ τελευταίως ἐκκαφὲν μικρὸν νεκροταφεῖον, ὅπερ ἦτο ἐν τῇ κεντρικῇ πλατείᾳ, ἔμπροσθεν τοῦ ξενοδοχείου «Μακρὰ Γέφυρα». Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μεστζίτ ὀνομάζετο παρὰ τῶν σημερινῶν «Μποντοῦρ Τζαμί», διότι ὁ μυναρὲς του ἦτο «μποντοῦρ», δηλαδή χαμηλός, κατεστράφη δὲ ὑπὸ τῶν βουλγάρων. Ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ προαναφερθέντα ἐρμηνευτικὰ σχόλια τοῦ Σπαθάρη καὶ τὰ παρ' ἡμῶν σχετικῶς ἱστορηθέντα (ἅγιος καβαλλάρης, ἐθνομάρτυς κ. λ.) ἐκφράζομεν τὴν γνώμην, ὅτι τὸ Μποντοῦρ τζαμί ἢ μᾶλλον μεστζίτ Ἐπτὰλ τζιντί δὲν ἦτο προηγουμένως χριστιανικὸς ναὸς (ἅγ. Δημητρίου ἢ ἅγ. Θεοδώρου), Σύγχυσις λοιπὸν ἐπῆλθε καὶ ἐν-

ταῦθα διαφόρων θρύλων καὶ παραδόσεων, ὅπως συνέβη καὶ διὰ τὸ τέμενος Βαγιαζίτ, καθὼς ἀνεπτύξαμεν ἐν τῇ σχετικῇ πραγματείᾳ. Καὶ πραγματικῶς, μεγάλη σύγχυσις διαφόρων θρύλων καὶ παραδόσεων ἐγένετο ὡς πρὸς τὸ Μποντοῦρ τζαμί ἢ μᾶλλον τὸ τζαμί ἢ τὸν τεκκὲν τοῦ Ἄπτάλ Τζουνεϊτ. Τὸν τεκκὲν τοῦτον θεωροῦν οἱ ἡμέτεροι ὡς τάφον τῆς βασιλοπούλας τοῦ θρύλου, ἣτις ἔπεσε κατὰ τὴν ἄλωσιν ἀπὸ τοῦ ὑπερθεν πύργου, τὸν ὑποῖον διὰ τοῦτο ὀνομάζουσι καὶ τώρα ἀκόμη «πύργον τῆς βασιλοπούλας». Ἀλλὰ σφίλλονται, διότι τοιοντοτρόπως θὰ ἔπρεπε νὰ ὀνομάζῃται καὶ πραγματικῶς ὀνομάζετο ὁ ἄλλοτε ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως, εἰς τὰ παλαιὰ βυζαντινὰ κατόπιν δὲ τουρκικά, ἀνάκτορα ὑπάρχων τριγωνικὸς ἢ τετράγωνος πύργος, ἐλέγετο τουρκιστὶ «Κῆζ κουλὲ» ἢ «Κῆζ κουλεσί», πύργος κόρης, πύργος τῆς παρθένου, δηλαδὴ ὁ γυναικωνίτης τῶν ἀνακτόρων. Τοῦ πύργου τούτου, καταστραφέντος πρὸ πολλοῦ, μόλις διακρίνονται τὰ εἱρεῖπια, οἱ δὲ γέροντες, τοῦρκοι καὶ ἡμέτεροι, ἐνθυμοῦνται τοίχους τινὰς εἰς ὕψος 4—5 μέτρων μὲ τὸ ὄνομα Κῆζ κουλὲ. Πρὸς μεγαλειτέραν διαπίστωσιν ἀναφέρομεν, ὅτι καὶ ὁ Ἐβλιγιὰ ἀκόμη τὸν 17ον αἰῶνα, περιγράφων δι' ὀλίγων τὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως παλαιὰ ἀνάκτορα ὀνομάζει ἐν τμημα αὐτῶν διὰ τῆς φράσεως «Κῆζ Κουλεσί», λέγει δὲ ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «... τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τοῦ ἄνω φρουρίου εἶναι διώροφον ἀποτελούμενον ἐκ δύο τμημάτων, τὸ ἐν ἑξ αὐτῶν ὀνομάζεται Κῆζ Κουλεσί...» Μετὰ τὴν ἐκ Διδυμοτείχου ἀποχώρησιν τῶν βουλγάρων οἱ ἐπανελθόντες τοῦρκοι ἐπώλησαν τὸ ὑλικὸν τοῦ ἡρειπωμένου πλέον Μποντοῦρ τζαμί εἰς τινα χριστιανόν, ὅστις μετεκόμισεν ἐκεῖθεν πᾶν ὅ,τι τῷ ἐχρησίμευεν. Οἱ περιόικοι ὅμως τοῦρκοι ἤρχισαν κατόπιν νὰ ῥίπτουν πρὸς τὰ κάτω τῶν εἱρεπίων διαφόρους ἀκαθαροσίας, ἐν ᾧ παραλλήλως περιεποιοῦντο τὸ μικρὸν νεκροταφεῖον καὶ κυρίως τὸν λεγόμενον τάφον τοῦ Ἄπτάλ τζουνεϊτ. Τὸ πρᾶγμα ἦτο περιεργον· τί ἄρα γε συνέβαιεν; ἀπλούστατα τὸ ἑξῆς: ἐντὸς τῶν ὑπολειμμάτων τῶν εἱρεπίων εὐρίσκετο μαρμάρινον κιονόκρανον μὲ ἀναγλύφους σταυρούς, καθὼς καὶ μέγας σπόνδυλος κίονος, ἔχων μῆκος μὲν 2 μέτρα καὶ 0,70, πάχος δὲ ἀνάλογον πρὸς τὸ κιονόκρανον. Οἱ τοῦρκοι, μὴ θέλοντες νὰ φαίνωνται τὰ χριστιανικὰ ταῦτα μάρμαρα, τὰ ὅποια, παραληφθέντα, ἄγνωστον πόθεν καὶ πῶς, εἶχον χρησιμοποιηθῆ κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν ἢ ἀνοικοδόμησιν τοῦ τεμένους, κατέχωνον αὐτὰ μὲ ἀκαθαροσίας τοῦ δρόμου καὶ τῶν οἰκιῶν. Τὸ 1933 ὅμως ἐγένετο τοῦτο ἀντιληπτὸν καὶ τὸ μὲν κιονόκρανον μετεφέρθη τῇ ὑποδείξει καὶ ἐπιστάσιᾳ ἡμῶν εἰς τὸ κατόπιν καὲν παλαιὸν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ἐποχῆς κτίριον τῆς δημαρχίας Διδυμοτείχου πλαγίως τῆς Δημοτικῆς λέσχης· ἀλλ' ὁ σπόνδυλος παρέμεινε. Ἀνεφέραμεν τὰ ἀνωτέρω ὄχι βεβαίως διὰ νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν σφαλερὰν γνώμην, ὅτι τὸ Μποντοῦρ τζαμί ἢ Ἄπτάλ

τζουνεϊτ ἦτο δῆθεν ἄλλοτε χριστιανικὸς ναός. Ἡμεῖς κατεπολεμήσαμεν αὐτὴν καὶ εἰς τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε, ἀναγράφαντες σχετικῶς καὶ ἐκ δοθείσης ἀφορμῆς εἰς τὴν πραγματείαν ἡμῶν περὶ τῆς τὸ 1936 ἀνευρεθείσης ἐν Διδυμοτείχῳ ἀναθηματικῆς στήλης τῶν Πλωτινοπολιτῶν («Θρακικὰ» Η'). Θέλομεν μάλιστα νὰ διαπιστώσωμεν καὶ πάλιν, ὅτι ἐγένοντο καὶ γίνονται πολλαὶ συγχύσεις ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, ἐν ᾧ ἀπλούστατα ἐξηγεῖται, ὅπως προείπομεν, ὅτι τὰ χριστιανικὰ ἐκεῖνα μάρμαρα μετεφέρθησαν ἀλλαχόθεν, ἄγνωστον ὅμως πότε καὶ πόθεν, ἀλλως δὲ ὁ Ἐβλιγιὰ Τζελεμπῆ οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τοῦ ἂν τὸ τέμενος τοῦτο ἦτο ἄλλοτε ναός. Πρὸς τούτους καὶ ὁ Σπαθάρης σχολιάζει ἀπλῶς τὰς λέξεις Ἐπτὰλ τζεντι καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ, καθὼς εἶδομεν, τὴν ὄνομασίαν τοῦ τεμένους, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὰ ὅσα σχετικῶς ἱστορήσαμεν ἡμεῖς, διὰ τῶν ὁποίων ἐξεθέσαμεν τὴν μόνην φυσικὴν προέλευσιν καὶ ὀρθὴν σημασίαν αὐτῆς, ἅρα τὸ τέμενος τοῦτο δὲν προϋπήρξεν ὡς ναός.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ. Τὸ μεστζίτ «Φερχὰτ μπέη», διστάζομεν νὰ ταυτίσωμεν τοῦτο πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν σημερινῶν ἀναφερόμενον καὶ ὑπὸ τῶν βουλγάρων καταστραφέν μεστζίτ, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸ ὄνομα «Γαζῆ Φερχὰτ μπαμπᾶ». Εἰς τὸν ἀυλόγυρόν του διασώζεται εἰσέτι ὁ τεκνὸς ἢ μᾶλλον ὁ τάφος τοῦ Γαζῆ Φερχὰτ μπαμπᾶ εἰς τὴν συνοικίαν, ἢ ὁποῖα ἔφερε μέχρι τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τὸ ἴδιον ὄνομα καὶ ἢ ὁποῖα λέγεται κοινῶς «Κατσιβέλικα». Ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον διστάζομεν νὰ δεχθῶμεν τὴν συνταύτισιν, δὲν εἶναι μόνον ἡ διαφορὰ τῶν ὀνομάτων ἢ μᾶλλον τῶν ἐπωνύμων «Φερχὰτ μπέη» καὶ «Γαζῆ Φερχὰτ μπαμπᾶ», ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξῆς : δηλαδή ὁ Ἐβλιγιὰ, ἐκτὸς τῶν 12 μεστζίτ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος, ἀναγράφει περὶ αὐτοῦ καὶ τεκνέδες καὶ τάφους· μεταξὺ λοιπὸν τούτων εἶναι καὶ ὁ τάφος τοῦ «Γαζῆ Φερχὰτ μπαμπᾶ». Ὁ μεταφραστὴς δὲ Σπαθάρης, γράφων τὸ μεστζίτ Φερχὰτ μπέη, λέγει ἐν ὑποσημειώσει, ὅτι ὁ Φερχὰτ μπέης ἦτο στρατηγὸς τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ Γ'. καὶ παραπέμπει πρὸς τοῦτο εἰς τὸν Χάμμερ (τόμος Ζ' σ. 29 κ. ἑ.) ὅθεν γεννᾶται τὸ ζήτημα : διατί ἄρα γε ὁ Ἐβλιγιὰ ἀναγράφει τὸ μὲν μεστζίτ μὲ τὴν ὄνομασίαν Φερχὰτ μπέη, τὸν δὲ τάφον μὲ τὴν ὄνομασίαν Γαζῆ Φερχὰτ μπαμπᾶ, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ, ἂν ὁ Φερχὰτ μπέης καὶ ὁ Γαζῆ Φερχὰτ μπαμπᾶ ἦσαν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον; Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Φερχὰτ μπαμπᾶ ἀναφέρεται ὡς «γαζῆ» δηλ. νικητῆς καὶ ὅτι κατὰ τοὺς σημερινούς ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ὑπὸ τῶν βουλγάρων καταστραφέντος μεστζίτ Γαζῆ Φερχὰτ μπαμπᾶ ἦτο εἰς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἐν τούτοις, ἐπαναλαμβάνομεν, διστάζομεν νὰ δεχθῶμεν τὴν συνταύτισιν ἔχομεν δὲ τὴν γνώμην, ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ μεστζίτ τοῦ Φερχὰτ μπέη καὶ ἄλλο τὸ μεστζίτ τοῦ Γαζῆ Φερχὰτ μπαμπᾶ, ἐκτὸς ἐὰν παραδεχθῶμεν,

ὅτι ὁ Ἐβλιγιά, γράφων προχείρως καὶ συντόμως, παρέλειψε νὰ προσθήσῃ, ὅτι τὰ δύο ταῦτα πρόσωπα ἀποτελοῦν ἓν καὶ τὸ αὐτό, διότι ἓν ἐναντία περιπτώσει φύσκει καὶ ἀντιφάσκει.

Θὰ ἐξετάσωμεν ἤδη τὰ τζαμία καὶ τὰ μεστζίτ κατὰ τὰς πληροφορίες, τὰς ὁποίας ἐλάβομεν παρὰ τῶν σημερινῶν μωαμεθανῶν. Ταῦτα κατεστράφησαν, ὡς προαναφέραμεν, κατὰ τοὺς βουλγαρικοὺς πολέμους ἐκτὸς δύο μόνον, καίτοι δέ τινα ἐξ αὐτῶν συμπύπτουν οὕτως ἢ ἄλλως πρὸς τινα τῶν ὑπὸ τοῦ Ἐβλιγιά ἀναγραφομένων, ἐν τούτοις θ' ἀπαριθμήσωμεν ἀπ' ἀρχῆς καὶ κατὰ σειρὰν ὄλα καὶ θὰ ἐπιφέρωμεν ἐπ' αὐτῶν τὰς δεούσας παρατηρήσεις :

ΠΡΩΤΟΝ. Τὸ τζαμίον Βαγιαζίτ, ἀναφερόμενον ὑπ' ἀριθ. 1 ὑπὸ τοῦ Ἐβλιγιά.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ. Τὸ «Κιοιτσούκ τζαμί». (ἰδὲ μεστζίτ Ἐβλιγιά μὲ ὄνόματα «Μπαζαρλή» καὶ «Ἀλατζᾶ» ὑπ' ἀριθ. 2).

ΤΡΙΤΟΝ. Τὸ τζαμίον «Ἰμαρὲτ» ἢ τοῦ Νασούχ μπέη (ἀριθμ. 7 τοῦ Ἐβλιγιά).

ΤΕΤΑΡΤΟΝ. Τὸ «Μποντοῦρ τζαμί» (ἀριθμ. 12 τοῦ Ἐβλιγιά).

ΠΕΜΠΤΟΝ. Τὸ τζαμίον «Κιοπριοῦ μαχαλεσί» (ἀρ. 7 τοῦ Ἐβλιγιά).

ΕΚΤΟΝ. Τὸ τζαμίον τῆς συνοικίας «Κοῦμ μαχαλεσί»· ἄγνωστον, ἔὰν καὶ πρὸς ποῖον τῶν ὑπὸ τοῦ Ἐβλιγιά ἀναφερομένων προσκυνημάτων συμπύπτει.

ΕΒΔΟΜΟΝ. Τὸ τζαμίον τῆς συνοικίας «Τζιρτζίρ»· λέγομεν καὶ περὶ αὐτοῦ ὅ,τι εἶπομεν καὶ περὶ τοῦ ἔκτου. Περὶ τῆς ιδρύσεώς του μᾶς διηγήθη ὁ γέρον Ἰμπραὴμ Καρκαῶς περίεργον μῦθον: ἐκεῖ, λέγει, ἔνθα ἐκτίσθη, ὑπῆρχε παλαιὰ πηγὴ στοιχειωμένη, καθ' ἑκάστην δὲ νύκτα ἐκόαζον βάτραχοι, ἐκλαμβανόμενοι ὑπὸ τῶν περιόικων τούρκων ὡς πνεύματα τοῦ ὕδατος καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν· μία μαῖα λοιπόν, μεταβαίνουσα διὰ τὸν τοκετὸν γείτονος γυναικός, κατέπεσε παρὰ τὴν πηγὴν τεταραγμένη καὶ ἡμιλιπόθυμος. Εἶχεν ἴδει τεράστιον βάτραχον, ὅστις εἶπε πρὸς αὐτήν: «θὰ ἀποθάνης, ἔὰν ἡ ἔγκυος γεννήσῃ θῆλυ, θὰ ζήσης δέ, ἔὰν γεννήσῃ ἄρρεν»· συγχρόνως ἄλλοι βάτραχοι, δηλαδὴ πνεύματα, εἶπον: «νὰ ὑπάγῃς καὶ νὰ σκορπίσῃς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐπιτύκου φύλλα κρομμύων καὶ σκόρδων καὶ τότε μὴ φοβῆσαι, διότι δὲν θὰ πάθῃς τίποτε». Ἡ μαῖα ἐγεγθεῖσα μετέβη καὶ ἐξετέλεσε τὴν παραγγελίαν, ἐν ᾧ δὲ μετ' ὀλίγον εἶχε γεννηθῆ θῆλυ τέκνον, τὰ διεσκορπισμένα φύλλα μετεβλήθησαν εἰς χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ἐξεχύνοντο ἐκ τῶν διαφόρων ὀπῶν ἔξω τῆς οἰκίας. Αἴφνης ἠκούσθησαν

κτύποι ἰσχυροὶ καὶ ἀλλεπάλληλοι εἰς τὴν θύραν ἢ μαῖα λαβοῦσα τότε τεμάχιον κηροῦ ἔπλασεν αὐτὸ καταλλήλως καὶ ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τῆς ἀρτιγεννήτου κόρης, ἣτις ἐξελήφθη τοιουτοτρόπως ὡς ἄρρεν παιδίον ἀπὸ τὰ εἰσελθόντα πνεύματα· καὶ ταῦτα μὲν ἐξηφανίσθησαν· ὁ ἀρχηγὸς τῶν, ὁ γιγαντιαῖος βάρβαρος, διεργάγη παταγωδῶς, ἢ δὲ μαῖα, σῶα καὶ ἐλευθέρα, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. Ἐκτοτε ἡ πηγὴ ἔμεινεν ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τῶν πνευμάτων, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς συνοικίας, ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῆς μαίας καὶ τοῦ καθαρισμοῦ τῆς πηγῆς, ἔκτισαν εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Ἄλλᾶν (τὸν Θεὸν) τέμενος παρὰ τὴν πηγὴν, ὅπερ ὠνομάσθη «Τζιρτζιρ μαχαλεσι τζαμισι» ἦτοι τζαμίον τῆς συνοικίας Τζιρτζιρ.

ΟΓΔΟΟΝ. Τὸ ὑπὸ τοῦ Φεριδοῦν Ἄχμετ πασᾶ κτισθὲν (ἢ ἀνακτισθὲν), ἐκτὸς τοῦ προαναφερθέντος Μποντοῦρ τζαμί, μεστζίτ, ὅπερ ἔφερε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, εἶναι ἄγνωστον, ἐὰν καὶ πρὸς ποῖον τῶν ὑπὸ τοῦ Ἐβλιγιά ἀναγραφόμενων τεμενῶν ταυτίζεται· ἐμάθομεν ὁμοίως σχετικῶς τὰ ἐξῆς: ἦτο ἐκτισμένον μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ ξενοδοχείου «Ἑλλάς» καὶ τοῦ ζαχαροπλαστείου «Ἐλβετία» ἢ μᾶλλον εἰς τὴν θέσιν τοῦ ζαχαροπλαστείου καὶ προεξεῖχεν εἰς τὴν ἔμπροσθεν κατερχομένην μεγάλην ὁδὸν τοῦ Σταθμοῦ. Ἐκαλεῖτο παρὰ τῶν ἡμετέρων «Κόκκινα ντιρέκια», διότι εἶχεν ἐρυθροὺς στύλους, δὲν παρήλθον δὲ πολλὰ ἔτη ἀπὸ τῆς καταστροφῆς του, διότι πολλοὶ τὸ ἐνθιμοῦνται. Οἱ μωαμεθανοὶ ὠνόμαζον αὐτὸ καὶ ἐνθιμοῦνται ὡς μεστζίτ τοῦ Φεριδοῦν Ἄχμετ πασᾶ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κιηνιλή μεστζίτ», τὸ ὁποῖον ὄνομα συμφωνεῖ κατ' ἔννοιαν πρὸς τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἀπέδιδον εἰς τὸ τέμενος τοῦτο οἱ ἡμέτεροι δηλ. «Κόκκινα ντιρέκια».

ΕΝΑΤΟΝ. Τὸ μεστζίτ, ὅπερ φέρεται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Φαχρετδὶν μπαμπᾶ, ὅστις, φαίνεται, ἦτο ὁ ἰδρυτῆς (ἢ ἀνακαινιστῆς) αὐτοῦ.

ΔΕΚΑΤΟΝ. Τὸ μεστζίτ «Γαζῆ Φερχάτ μπαμπᾶ» (ἀριθμὸς 13 τοῦ Ἐβλιγιά).

ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ. Ἄλλοτε ὑπῆρχεν εἰς τὴν συνοικίαν Μπαζαορλῆ καὶ ἄλλο μεστζίτ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Χαφῆς Ἰδρίς».

Φθάνομεν πλέον εἰς τὴν ἀναγραφὴν καὶ ἐξέτασιν τεκκέδων καὶ ἐπισήμων τάφων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἐβλιγιά, τῶν πληροφοριῶν τῶν σημερινῶν καὶ τῶν ἡμετέρων σχετικῶν ἐρευνῶν.

ΠΡΩΤΟΝ. Ὁ τάφος ἢ, ὅπως λέγει γενικῶς καὶ περὶ τῶν ἄλλων τάφων ὁ Ἐβλιγιά, τὸ προσκυνήμα, τοῦ «Χασάν μπαμπᾶ». Καθὼς εἶδομεν, ὁ Ἐβλιγιά ἀναφέρει τοὺς μὲν τεκκέδες ἀνωνύμως, μερικοὺς δὲ τάφους,

ὅπως ἐνταῦθα, ὀνομαστί. Φαίνεται ὁμως μεταξύ τούτων περιλαμβάνει καὶ τεκκέδες. Τὸν τάφον λοιπὸν τοῦ Χισὰν μπαμπᾶ ὀνόμαζον οἱ σημερινοὶ τεκκέν. Κατεστράφη οὗτος πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν, εὐρίσκετο δὲ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ προμνημονευθέντος μεστζίτ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κηναλῆ μεστζίτ, δηλ. τοῦ Φεριδοῦν Ἀχμέτ πασᾶ καὶ κυρίως μεταξύ τοῦ ξενοδοχείου Ἑλλάς καὶ τοῦ ζαχαροπλαστείου Ἑλβετία. Ἐν τούτοις μᾶς φαίνεται περιεργον τὸ ὅτι ὁ Ἑβλιγιὰ ὀρίζει τὴν θέσιν του μὲ τὴν φράσιν «ὑπὸ τὸ φρούριον», ὡς νὰ εὐρίσκετο πολὺ πλησίον τῆς ἀκροπόλεως.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ. Ὁ τάφος τοῦ «Σουφι Σουμί μπαμπᾶ». Ὁ Σπαθάρης ἐν ὑποσημειώσει ἐξηγεῖ τὴν λέξιν «μπαμπᾶ», ὅτι εἶναι «δεσβισικὸς βαθμύς», τὴν δὲ λέξιν «Σουφι», ὅτι σημαίνει «μυστικιστῆς-θεόσοφος», καὶ ἔχει δίκαιον, διότι εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν ὑπάρχει ἢ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ληφθεῖσα λέξις «σοφοῦ» ἢ «σουφι», γνωστὴ μὲ τὴν σημασίαν ὄχι μόνον τοῦ σοφός, ἀλλὰ καὶ τοῦ περὶ τὸν θρησκευτικὸν μυστικισμὸν ἀσχολουμένου. Ὁ τάφος οὗτος, ἔνθα εἶναι τεθαμμένος ὁ Σουμί, εἶναι ἄγνωστος εἰς τοὺς σημερινούς. Πρόκειται ἴσως περὶ ἑνὸς τῶν ἀνωνύμων φερομένων σήμερον τάφων ἢ πρέπει νὰ ταυτισθῆ πρὸς τάφον, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζον οἱ σημερινοὶ ὡς τεκκέν τοῦ «σοφοῦ», δηλ. τοῦ θεοσόφου, «Σαχίν μπαμπᾶ», ἐννοεῖται ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ «Σουφι Σουμί μπαμπᾶ» καὶ ὁ «Σοφοῦ Σαχίν μπαμπᾶ» εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Καθ' ἡμᾶς πρέπει νὰ διακρίνωμεν καὶ τοὺς τάφους αὐτῶν. Περὶ τοῦ τελευταίου τούτου, ἤτοι τοῦ Σαχίν μπαμπᾶ, λέγουν ὠρισμένως, ὅτι ἦτο ἐκ τῶν «οὐλεμάδων», ἐγγραμμάτων δηλαδὴ κληρικῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, φονευθέντων κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Διδυμοτείχου.

ΤΡΙΤΟΝ. Ὁ τάφος τοῦ «Τεπριτζῆ μπαμπᾶ», ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἑβλιγιὰ, ἥδη δὲν ὑπάρχει. Εἶναι γνωστὸς εἰς ὀλιγίστους ἐκ τῶν σημερινῶν, εὐρίσκετο δὲ εἰς τὸν περιβόλον τοῦ νεοκτίστου τουρκικοῦ σχολείου.

ΤΕΤΑΡΤΟΝ. Ὁ τάφος τοῦ «Μουρσάλ μπαμπᾶ» ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἑβλιγιὰ, διασώζεται μέχρι σήμερον ὡς τεκκέν τοῦ Μουρσάλ μπαμπᾶ, ὀνομαζόμενος δὲ καὶ «Σιμσερλῆ τεκκεσί» εὐρίσκεται εἰς τὴν συνοικίαν «Τζιριτζίρ» χωριστὰ ὁμως καὶ ὄχι ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ ὁμωνύμου τζαμίου τῆς συνοικίας ἐκείνης. Καὶ ὁ Μουρσάλ μπαμπᾶς οὗτος, λέγουν οἱ σημερινοί, ἦτο ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἄλωσιν πεσόντων οὐλεμάδων. Ὁ Μουσταφᾶ ἐφέντης ἔλεγεν, ὅτι εἰς τὸν τεκκέν τοῦτον ἦσαν κρεμασμένοι «οἱ Τζιζιμέδες» δηλ. τὰ ὑψηλὰ καὶ μαλακὰ ἐκ λεπτοῦ δέρματος ὑποδήματα, τῆς βασιλοπούλας, εὐρεθέντες παρὰ τὸ «Κῆζ κουλὲ» καὶ μεταφερθέντες κατόπιν ἐνταῦθα. Τοὺς εἶχεν ἴδει, λέγει, καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγε πρὸς τούτους,

ὅτι ἐφόρουν τὰ ὑποδήματα ταῦτα ὅσοι εἶχον πυρετόν, ἐν ᾧ κατὰ τὸν Γιάγκον Βογιατζόγλου τὰ ὑποδήματα τῆς βασιλοπούλας ἦσαν ξύλινα, κρεμασμένα εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἁπτάλ Τζουνεϊτ καὶ ὅτι τὰ ἐφόρουν ὅσαι ἔγκυοι γυναῖκες εἶχον δύσκολον τοκετόν. Περὶ τῆς βασιλοπούλας τοῦ Ἐθρῦλου καὶ τοῦ λεγομένου πύργου αὐτῆς κάμνομεν ἐκτενῆ λόγον εἰς τὰ περὶ τῆς ἀλώσεως τοῦ Διδυμοτείχου.

ΠΕΜΠΤΟΝ. Ὁ τάφος τοῦ «Γαζῆ Φερχὰτ μπαμπᾶ» (ἀριθμὸς 13 τοῦ Ἐβλιγιά).

ΕΚΤΟΝ. Ὁ τάφος τοῦ «Μολλατζικ ἐφέντη», ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐβλιγιά εἶναι γνωστός εἰς τοὺς σημερινούς γέροντας, διετηρεῖτο εἰς τὸ καταστραφὲν μέγα νεκροταφεῖον καὶ ἐκεῖ περίπου, ἔνθα εἶναι ἤδη τὸ νεόκτιστον κτίριον, ὅπερ χρησιμεύει ὡς λόχος τοῦ συνοριακοῦ τομῆος Ἐβρον, κατεστράφη δὲ καθὼς καὶ πλείστοι ἄλλοι τάφοι κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ καιμακάμη Ἀλῆ Γκαλήπ διάνοξιν τῆς ἐκεῖθεν διερχομένης μεγάλης ὁδοῦ. Πρὸ τῆς διανοίξεως τῆς ὁδοῦ ταύτης μέγα πρὸς τὰ ἐκεῖ τμήμα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐντεῦθεν, ἔνθα ἡ νέα τουρκικὴ σχολή, μέχρι τῆς ἐβραϊκῆς συναγωγῆς καὶ του διοικητηρίου (ἐπαρχίας) σχεδόν, συμπεριλαμβάνοντο εἰς τὸ νεκροταφεῖον (τοιουτοτρόπως ἐξηγεῖται ἡ τοποθεσία καὶ τοῦ προμνημονευθέντος τάφου τοῦ «Τεπριτζῆ μπαμπᾶ» καθὼς καὶ ἄλλων).

ΕΒΔΟΜΟΝ. Ὁ τάφος τοῦ «Ἀϊβάτ μπαμπᾶ» ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐβλιγιά καὶ καλούμενος ὑπὸ τῶν σημερινῶν τάφος τοῦ «Ἀϊβάζ μπαμπᾶ», κατεστράφη. Κατὰ τὸν Μουσταφᾶ Ἀζίζ Νουμικ ὀγλοῦ ἔκειτο πλησίον τῆς μὴ ὑπαρχούσης πλέον μεγάλης κρήνης τοῦ μεγάλου νεκροταφείου, διότι ὄλαι δυστυχῶς αἱ κρήναι κατεστράφησαν.

ΟΓΔΩΟΝ. Ὁ τεκκὲς τοῦ «Μουσλουδίν μπαμπᾶ» ἀναφερόμενος ὑπὸ τῶν σημερινῶν καὶ ἔναντι τῆς οἰκίας Τζεβὰτ μπέη. Καὶ ὁ Μουσλουδίν μπαμπᾶ ἦτο ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Διδυμοτείχου φονευθέντων οὐλεμάδων τοῦ πολιορκουέντος αὐτὸ στρατοῦ.

ΕΝΑΤΟΝ. Ὁ κατὰ τοὺς σημερινούς ὑπάρχων ἄλλοτε τεκκὲς τοῦ «Σοφοῦ Σαχίν μπαμπᾶ», περὶ τοῦ ὁποίου ἐγράψαμεν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2 τάφου τοῦ Σουφί Σουμί μπαμπᾶ.

ΔΕΚΑΤΟΝ. Ὁ τεκκὲς ἡ, ὅπως εἶναι σήμερον, ὁ τάφος τοῦ «Ἀπτάλ Τζουνεϊτ». Περὶ τοῦ τάφου τούτου ἐγένετο λόγος εἰς τὰ προηγουμένα τοῦ Ἐβλιγιά (ἀριθ. 12).

ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ. Ὁ τάφος τοῦ Ἀχμέτ Φεριδούν πασᾶ, ἀναφερόμε-

νος ὑπὸ τῶν σημερινῶν· ἰδὲ σχετικῶς τεμένη ὑπ' ἀριθμ. 12 μὲν τοῦ Ἑβλιγιά, 8 δὲ τῶν σημερινῶν.

ΩΔΕΚΑΤΟΝ. Ὁ τάφος τοῦ «Λιβαῖς μπαμπά» ἰδὲ τάφον Ἰβήια μπαμπά ὑπ' ἀριθμ. 7.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ. Ὁ τάφος ἢ μᾶλλον τὸ μανσωλεῖον τοῦ ἐκ τῶν διοικητῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ «Ὁρούτζ πασᾶ», δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἑβλιγιά, διατηρεῖται δὲ μέχρι τοῦδε καὶ εἶναι παρημελημένον παρὰ τὴν νοτιοανατολικὴν ἄκρον τοῦ μεγάλου νεκροταφείου εἰς τὴν συνοικίαν «Τρίποδος ἢ Πυροστιᾶς ἢ Πέτρα Μαχαλά» τουρζιστὶ δὲ «Σιάτζιαχ» ἢ «Ἄρναούτ μαχαλεσί». Τέσσαρες ἱψηλοὶ καὶ παχεῖς ἐκ μαρμάρου κτιστοὶ στύλοι στηρίζουν μεγαλοπρεπῆ στέγην ἐπὶ διαπέδον μετὰ βαθμίδων, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ κρύπτη. Ὅταν βλέπει τις μακρόθεν τὸ μανσωλεῖον, διακρίνονται συνήθως, ἀναλόγως τοῦ τόπου, ἔνθα εἶναι ἐστημένοι, οἱ τρεῖς μόνον ἐκ τῶν στύλων, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία Σιάτζιαχ, Πυροστιᾶ, Τρίπους, τὴν ὁποίαν προσέλαβεν ἢ ἐκεῖθεν συνοικία. Εἶδομεν εἰς τὰ προηγούμενα τὸ μεστζιτ τοῦ Ὁρούτζ πασᾶ, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἑβλιγιά (ἀριθμ. 6). Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀναφέρει οὗτος, ἐν ᾧ ἔπρεπε, καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ τὸ ἐπισκεφθῆ, τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἐπιβλητικὸν καὶ περίοπτον μανσωλεῖον, συμπεραίνομεν, ὅτι ὁ Ὁρούτζ πασᾶς εἶχε μὲν κτίσει τὸ μεστζιτ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἑβλιγιά εἰς Αἰδυμότειχον, δὲν εἶχεν ὅμως ἀποθάνει ἀκόμη, ἢ τοῦλάχιστον, καὶ ἂν εἶχεν ἀποθάνει, δὲν εἶχε κτισθῆ εἰσέτι τὸ μανσωλεῖόν του.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ. Ὁ τεκκὲς «Τατάρ μπαμπά», ἰδὲ ἀριθμὸς 8 μὲν τοῦ Ἑβλιγιά, 8 δὲ ἐπίσης τῶν σημερινῶν.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ. Ὁ τάφος τοῦ «Κουρμπᾶν μπαμπά», δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἑβλιγιά, ἤδη δὲ δὲν διασώζεται, εἰμὴ τὸ ὄνομα. Εὗρισκετο ἐκεῖθεν τοῦ Ἐρυθροποτάμου καὶ ὀλίγον ὑπερθεῖν τοῦ Φαλήρου. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἄλλοτε εἶδος στοᾶς μετὰ κήπου, πρὸ ἀρκετῶν δὲ ἐτῶν διεσώζοντο μερικοὶ κίονες εἰς τὸ ὕψωμα, τὸ ὁποῖον ἀποκαλεῖται καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπὸ τῶν τούρκων «Κουρμπᾶν τεπέ», ἦτοι λόφος θυσίας. Μερικοὶ ἡμέτεροι νομίζουν, ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη τοῦ λόφου προῆλθεν ἀπὸ τὰς ἐκεῖ γινομένας ἄλλοτε «κουρμπᾶν», θυσίας, ζωοθυσίας· οἱ περισσότεροι ὅμως, καὶ ἰδίως οἱ τοῦρκοι, λέγουν, ὅτι ὁ λόφος ὠνομάσθη κουρμπᾶν τεπέ, διότι ἐκεῖ ἐγένοντο «κουρμπᾶν», δηλ. ἐθυσιάσθησαν, ἐφονεύθησαν καὶ ἐτάφησαν «γαζήδες», ἦτοι νικηταί, τοῦρκοι κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως. Τὸ ἀληθὲς θὰ εἶναι τοῦτο, ὅτι, ἐπειδὴ εἰς τὸν μνημιονευθέντα τάφον ἐτάφη κάποιος «Κουρμπᾶν μπαμπά», διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόφος ὠνομάσθη συγκεκριμένως Κουρμπᾶν τεπέ ἀντὶ Κουρμπᾶν μπαμπά τεπεσί.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ. Ὑπῆρχεν ἄλλοτε ὁ τεκκῆς τοῦ «Σερεμέτ μπαμπά» εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ τζαμίου Κοῦμ μαχιά, τὴν ἀνερχομένην πρὸς τὴν Πυροστιάν.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΛΟΜΟΝ. Τεκκῆς ἢ τάφος, ἄγνωστον τίνος, ὑπῆρχε πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν, τὴν ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας πρότερον μὲν τοῦ διδασκάλου Κ. Παλαγιαννοπούλου, ἤδη δὲ τοῦ ἱερέως Ἰωάννου Μαρρουδῆ. Λέγεται, ὅτι κατεστράφη κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τῷ 1878.

ΔΕΚΑΤΟΝ ΟΓΔΟΟΝ. Τεκκῆς ἢ τάφος, ἀγνώστου πάλιν ὀνόματος, ὑπῆρχε καὶ πλησίον τῆς οἰκίας Ε. Γιουουτζόγλου. Φαίνεται ὅτι εὐρίσκετο ἐν τῇ αὐτῇ ἐνὸς παλαιοῦ μεστζίτ.

Ἀριθμηθῆσιν 7 τζαμιά, 16 ἢ 17 μεστζίτ καὶ 18 τεκκέδες ἢ τάφοι. Πολλὰ τῶν προσκυνημάτων τούτων, ἀνεξαρτήτως τοῦ εἴδους καὶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, ταυτίζονται, ἐπειδὴ ὅμως μερικὰ ἀπλῶς συγγέονται, διὰ τοῦτο περιορίσθηεν εἰς τὴν γενικῶς μόνον γενομένην κατὰ εἶδη καὶ ὀνόματα ἀριθμήσιν, καθὼς καὶ προαναγγείλαμεν εἰσαγωγικῶς).

Εἰς τὸν μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἀνωτέρω πραγματείας ἐκδοθέντα 9ον τόμον τῶν «Θρακικῶν» (σελ. 481) εἰς ἄρθρον ὑπὸ τίτλον «Τεκκέδες Βεκτασιδῶν» καὶ ὑπογραφὴν Α. Α. Σ. εἶδομεν μεταξὺ ὀνομάτων ἁγίων (μπαμπά) καὶ τὸ ἑξῆς: «Κιζιλ Δελῆ Σουλτάν, Διδυμοτείχον», ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς . . .

† Ἀρχιμανδρίτης

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΑΦΕΙΔΗΣ

Σ Υ Λ Λ Ο Γ Η
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ ΑΝΕΥΡΕΘΕΙΣΩΝ
ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΝ *

173

Ἐκτάστιχος ἀναθηματικὴ εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν ἐπιγραφὴ ἐπὶ κυλινδροειδοῦς μαρμαρίνης στήλης χρώματος ἄμαυροῦ, εὐρεθείσης παρὰ τῇ κόμῃ Βαρβάρᾳ τῆς περιφερείας Τατάρ-Παζαρτζικίου (ἀρχαίας Βησσαπάρης). Τὸ ὕψος τῆς στήλης εἶναι 0,36, ἡ δὲ διάμετρος 0,095 τοῦ μ. Προέρχεται ἐκ τοῦ γ' μ. Χ. αἰῶνος.

«Αὐρ(ήλιος) Σάλβις Μουκακένθου βετ(ε)ρανὸς κυρίῳ Ἀσκληπιῷ εὐχαριστήριον»').

β ε τ ε ρ α ν ὀ ς, λατιν. *veterranus*: παλαίμαχος στρατιώτης.

Σάλβις, ὁ συντετημημένος τύπος τοῦ Σάλβιος, πρβλ. Δημήτρις κτλ. ἀντὶ τοῦ Σαλοῦιος, λατιν. *Salvius*· ὄθεν καὶ τὰ θηλ. Σαλβία, Σαλουία ἐν ἐπιγραφαῖς.

Μουκάκενθος· σύνθ. Μούκα + κένθος, Θρακικόν.

174

Ἐπτάστιχος ἀναθηματικὴ εἰς τὸν Δία Ζβελσοῦρδον ἐπιγραφὴ, κεκομμένη ἄνωθι καὶ κάτωθι ἐπὶ τμήματος κυλινδρικήσ στήλης ὕψους 0.45 καὶ διαμέτρου 0,28 τοῦ μ. εὐρεθείσης ἐν τῇ κόμῃ Δημητρίεβο τῆς περιφερείας Τατάρ-Παζαρτζικίου. Ἀπὸ τῶν αὐτῶν χρόνων.

«... ὡς [Κ]ότνος, Ταταζή Μουκασήους Διὶ Ζβελσοῦρδω, Δόλης ...»²⁾

Τὰ ὀνόματα γνήσια Θρακικά. Μουκάσης, γεν.-ήους· ἀπαντᾷ καὶ Μούκασος-Μουκάσιος, λατιν. *Mucasius* καὶ Μουκάντιος, ἐκτεταμένος τύπος τοῦ Μούκα-Μόκας, λατιν. *Moca* καὶ Μουκάλας καὶ Μουκίλης καὶ Μοκιανὸς ἢ Μουκι-

* Ὁρα Τόμ Γ'. σελ. 264—280.

1) *D a n o v C h r. Antike Denkmäler in Bulgarien* ἐν τῷ *Bull. de l'inst. archéol.* *Culig.* τόμ. XI, ἔτ. 1937, σελ. 201, ἀρ. 5.

2) *D a n o v C h r.* αὐτόθι, σελ. 201, ἀρ. 6.

άνος ή Μονκίνος πιθανώς κατά σύμφωνοιν προς τό λατιν. Mucianus - Mucius.

Ταταζίη και Ταταζία, ή, άρσ. Τατάς, λατ. Tata και Tataza· προβλ. τά έν επιγραφαίς Έλλ. όνόματα: Τάτα, Τατάς, Τατάριον, Τατίς, Τάτιον.

Δόλης γεν. Δολήους, λατιν. Doles και Doleus και Dolanus.

Ζεύς Ζβελσοϋρδος ή Ζβέλσουρδος - Ζβέρθουρδος - Ζιβέλσουρδος - Ζβελθίουρδος, Ζβερθίουρδος = ό κεραύνιος, ώς διαπιστοϋται έκ τών αναγλύφων του, έφ' ών τό έπίθετόν του.

175

Δωδεκάστιχος κεκομμένη άνωθι αναθηματική επιγραφή επί του κάτω τμήματος στήλης πρισματοειδοϋς τριγωνοειδοϋς, εύρεθείσης· έν τή κόμη Βέτρεν περιφερείας Τατάρ-Παζαρτζικίου. 'Από του β'—γ' μ. Χ. αιώνος.

« . . . άνέθηκα εύτυχώς Άθρ(ήλιος) Ουόλκειος β(ενε)φ(ικιάριος) 1).

Ο υόλκειος: πιθανώς μάλλον έκ του Volcae (Ουόλκαι), έθνους τής Ναρβωνίτιδος έν Γαλλία άντί Ο υόλκαϊος ή έκ του Volci (Ουόλκοι) έθνους έν Τυρρηνία, όθεν σχηματίζονται τά Volcianus, Volcians και Volcentinus.

beneficiarii (εύεργετούμενοι) έκαλοϋντο έν τῷ Ρωμαϊκῷ στρατεύματι οι τών ταπεινοτέρων έργων άπηλλαγμένοι εύεργεσία του στρατηγού «και επί θεραπεία τών μαγιστράτων τεταγμένοι».

176

Δίστιχος κεκομμένη άριστερόθεν αναθηματική επιγραφή επί του κάτω τμήματος μαρμαρίνου αναγλύφου, ύψ. 0,21, πλ. 0,21 και πάχ. 0,05 του μ. εύρεθέντος έν τοίς πέριξ τής Φιλίππουπόλεως και έναποκειμένου νϋν έν τῷ μουσείῳ του Γαλλικού κολλεγίου τής πόλεως. Έκ του αναγλύφου διατηροϋνται αί τρεις Νύμφαι δεξιόθεν κατά μέτωπον και άριστερόθεν τά άπό τών γονάτων άκρα γυναικός, πιθανώς τής 'Ηρας, έν ποδήρει ήματίῳ. 'Από του γ' μ. Χ. αιώνος.

« . . . υπέρ υγείας] και σωτηρίας έαυτου . . . . [άνέθηκεν] εις δέησιν» 2).

1) Danon Chr. Νεωσι άνακαλυφθείσαι αρχαιότητες. Αύτόθι, σελ. 310.

2) Tsontschev D. Contributions à l'histoire antique de Philippopolis, έτ. 1938, Sophia, σελ. 108, άρ. 11.

177

Δίστιχος κεκομμένη ἀριστερόθεν ἐπιγραφὴ κάτωθι ἀναγλύφου ὕψ. 0,35, πλ. 0,30 καὶ πάχους 0,07 τοῦ μ. παριστῶντος νεκρικὸν δεῖπνον. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου καὶ τῶν αὐτῶν χρόνων.

« . . . . . οὐίτης εἰς . . . . . ἔρροσο »¹⁾.

Ἄξισημείωτος ἢ προσφώνησις τῶν νεκρῶν πρὸς τὸν παροδίτην ἔρροσο ἀντὶ τοῦ συνήθους χαίρει.

178

Δίστιχος ἀναθηματικὴ εἰς τὴν Ἦραν ἐπιγραφὴ κάτω ἐπὶ τοῦ πλαισίου ἀναγλύφου καμπυλοειδοῦς ἄνωθι ὕψ. 0,23, πλ. 0,15 καὶ πάχους 0,025 τοῦ μ. παριστῶντος τὴν θεῶν ὄρθην κατὰ μέτωπον ἐν ποδίρει ἱματίῳ κρατοῦσαν διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς σκῆπτρον, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς φιάλην ἄνωθι βωμοῦ. Ἐδρέθη πλησίον τῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης κόμης Περουτίτης. Ἐκ τῶν αὐτῶν χρόνων.

Ἐπιτομίδου Κίσσου Διπόρεος ἐνχὴν»²⁾.

Ἐπιτομίδου: ἐκ τοῦ ἀπὸ νότου πρβλ. ἐκόν-ἐκούσιος, ἀκων-ἀκούσιος, ἐθέλων-ἐθειλούσιος.

179

Δίστιχος κεκομμένη ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ, καλλιγραφικωτάτη ἐπὶ τοῦ κάτω μέρους τοῦ πλαισίου τμήματος μαρμαρίνου ἀναγλύφου καλῆς τέχνης, ὕψ. 0,13, πλ. 0,13 καὶ πάχ. 0,05 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κόμῃ Σεμτσίνωβο τῆς περιφερείας Τατάρ-Παζαρτζικίου. Ἐκ τοῦ ἀναγλύφου διατηροῦνται μόνον οἱ πόδες ἀνδρὸς ἀπὸ τῶν γονάτων φέροντος ἐνδρομίδας καὶ τὸ κάτω μέρος ῥάβδου ἐρειδομένης ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, πιθανῶς θύρσου. ἴσως παρίσταται ὁ Διόνυσος.

« . . . . . ὕτης Ἐπιτομίδου . . . . . ἀνέθηκεν »³⁾.

180

Δίστιχος τετραμμένη ἀναθηματικὴ εἰς τὴν Ἦραν ἐπιγραφὴ κάτω ἐπὶ τοῦ πλαισίου κεκομμένου ἄνωθι μαρμαρίνου ἀναγλύφου ὕψ. 0,18, πλ. 0,24 καὶ πάχ. 0,04 τοῦ μ. Ἐκ τοῦ ἀναγλύφου διατηροῦνται τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος τῆς θεᾶς ἐν ποδίρει ἱματίῳ, τοῦ σκῆπτρον, ὅπερ ἐκράτει διὰ τῆς ἀριστερᾶς καὶ δεξιόθεν τετραπλευρὸς βωμὸς μετὰ πυρός.

1) T s o n t s c h e v D. Αὐτόθι, σελ. 109.

2) T s o n t s c h e v D. Αὐτόθι, σελ. 119.

3) T s o n t s c h e v D. Αὐτόθι, σελ. 130.

Προέρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου καὶ τοῦ γ'. μ. Χ. αἰῶνος.

«[Ε]πτέπυρις Μουκατράλεος Κυρ[ι]α [Ἡρα].» ¹⁾).

181

Δίστιχος κεκομμένη ἀναθηματικὴ εἰς τὰς Νύμφας ἐπιγραφὴ ἐπὶ τῆς καμπυλοειδοῦς ἀνωθι πλευρᾶς τοῦ πλαισίου ἀναγλύφου μαρμαρίνου τῶν θεῶν, κεκομμένου ἀριστερόθεν καὶ κάτωθεν. Διατηροῦνται οἱ κορμοὶ μέγχι τῆς ὀσφύος δύο Νυμφῶν κατὰ μέτωπον ἰσταμένων. Τὸ τμήμα ἔχει ὕψ. 0,17, πλ. 0,15 καὶ πᾶχ. 0,04 τοῦ μ. Εὐρέθη ἐν τῷ Χισᾶρ καὶ προέρχεται ἀπὸ τοῦ β'—γ' αἰῶνος μ. Χ.

«[Ἀγαθῆ] Τύχη. Κυρίαις [Νύμφαις] ἀγναῖς» ²⁾).

182

Ἀναθηματικὴ εἰς τοὺς θεοὺς τῆς υγιείας ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῶς εὐρεθείσης πλησίον χώματος παρὰ τῇ κώμῃ Καραρίζοβο τῆς περιφερείας Φιλιππουπόλεως παρὰ τὸν Στενίμαχον. Προέρχεται ἀπὸ τοῦ β'—γ' αἰῶνος μ. Χ.

«Ἀγαθῆ Τύχη. Σωτῆρι Ἀσκληπιῶ καὶ Ὑγείᾳ καὶ Τελεσφόρῳ, θεοῖς ἐπηκόοις, Εὐστόχιος Κέλεω Ἀσκληπιάδου, πρῶτος ἀρχων, εὐχαριστήριον» ³⁾).

183

Ἐνδεκάστιχος ἀναθηματικὴ εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνου τετραπλεύρου βωμοῦ, ὕψους ὑπὲρ τὸ μέτρον καὶ πλάτους καὶ ὕψους περὶ τὰ 0,60 τοῦ μ., κεκομμένη δεξιόθεν μὲν καθέτως ἀπὸ τοῦ τρίτου στίχου, ἀριστερόθεν δὲ ἀπὸ τοῦ ἕκτου. Ἡ ἀριστερὰ τοῦ λίθου μετὰ γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς ἐκκοπὴ εἶναι τυχαία, ἢ δεξιόθεν ὁμῶς εἶναι σκόπιμος χάριν ἐντοιχίσεως αὐτοῦ ἐν τῇ γωνίᾳ κτιρίου, ὅθεν καὶ ἀπειχοίσθη οὗτος. Εὐρέθη ἐν τῷ χωρίῳ Βαρβάρα τῆς περιφερείας τῆς πόλεως Τατάρ-Παζαρτζικίου, ὅπου καὶ μετεκομίσθη ⁴⁾. Προέρχεται δὲ ἢ

1) T s o n t s c h e v D. Αὐτόθι, σελ. 130.

2) T s o n t c h e v D. Αὐτόθι, σελ. 132.

3) Ἐν τοῖς πεπραγμένοις τοῦ ἔτους 1884 τοῦ πραγματικοῦ γυμνασίου τῆς Πλόβδηρ. σελ. 13 καὶ ἐν τοῖς Archæol.-Epirgr. Mittheil. Wien. τόμ. XV, σελ. 115.

4) Ἡ περιφέρεια τῆς πόλεως Τατάρ-Παζαρτζικίου, κεκμμένη κατὰ τὸν ἄνω τοῦ Ἐβρου ροῦν ὑπάγεται εἰς τὴν χώραν τῶν Βησσῶν καὶ προῖμως ἐξηλληνίσθη. Οὐ μακρὰν τῆς πόλεως ἔκειτο ἡ Βησσαπάρια, πιθανῶς παρὰ τὸ Βυζαντιακὸν ὄχυρόν Βατκοῦνιον. Ἐξ ἐπιγραφῆς ἐπὶ λαμπρᾶς μαρμαρίνης στήλης, ἐκ τοῦ τύπου τῶν γραμμάτων ἧς εἰκάζεται ὅτι δὲν εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ τρίτου π. Χ. αἰῶνος, δηλοῦται ὅτι οἱ αὐτόθι Βησσοὶ ἔχτοτε δὲν ἦσαν ἄμοιροι τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Κατ' αὐτὴν ἐλατρεύετο παρ' αὐτοῖς ὁ Ἀπόλλων, οὗ ἱερόν ὑπῆρχεν ἐν τῷ τόπῳ καὶ ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ κατὰ τελείως ἑλληνικὸν ἔθος πανηγύ-

ἐπιγραφή ἀπὸ τοῦ 2ου ἢ 3ου μ. Χ. αἰῶνος καὶ κατὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν ἔχει¹⁾:

ΓΑΘΗ ΤΥΧ
ΚΥΡΙΩ
ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΣΤΑ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΙΟ
ΟΥ ΟΚΕΜΟΥΚΙΝΟΣ
ΙΠΟΠΟΛΙΤΗΣ
ΟΣ ΥΠΕΡΕΑΥΤ
ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ Ε
ΕΘΗΚΕΝΙΕ
ΟΣ ΜΟΥΚΑΤΡ
ΓΥΟΣ.

ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ
ΚΥΡΙΩ
ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΣΤΑΤΗΝΩ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙ
5 ΟΥ ΟΚΕΜΟΥΚΙΝΟΣ ΦΙ
ΛΙΠΠΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΥΝ
ΔΙΚΟΣ ΥΠΕΡ ΕΑΥΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΕΥΞΑ
ΜΕΝΟΣ ΕΘΗΚΕΝ ΙΕΡΕΥ
10 ΟΝΤΟΣ ΜΟΥΚΑΤΡΑΛΕ
ΟΣ ΚΟΥΟΣ.

ρεις, καθ' ὅς ἀποφάσει τῆς πόλεως ἐστεφανοῦντο δημοσίᾳ οἱ ἄξιοι τῇ πόλει γε-
νόμενοι. Ἡ γλῶσσα τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ψηφίσματος εἶναι ἡ Ἀττικὴ ἐν ὅλῃ τῇ
καθαρότητι, ὃ δὲ τύπος παρόμοιος σχεδὸν τῶ τῶν Ἀθηναϊκῶν. (Ἴδε, Συλλ.
ἐπιγρ. Φιλ. πόλεως, «Θρακικά» τόμ. ΣΤ', ἔτ. 1935, σελ. 138, ἀρ. 2). Πρὸς δὲ τὰ
ἀφθόως αὐτόθι εὑρισκόμενα Ἑλληνικὰ νομίσματα τῶν κλασσικῶν χρόνων, ὧν
πλεῖστα τῆς Θάσου καὶ τῆς Μαρωνείας, ἰκανὰ τετραδράχμια τῶν Ἀθηνῶν τοῦ πα-
λαιότερου τύπου καὶ πλεῖστα τοῦ Φιλίππου τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Λυσιμάχου
μαρτυροῦσι τὴν πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἀποικίας ἀδιάλειπτον ἐπικοινωνί-
αν αὐτῶν. Ἐκ δὲ τῶν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας ἀποκαλυφθέντων αὐ-
τόθι λειψάνων ἱερῶν μετ' ἀναθηματικῶν τοῦ Θρακικοῦ ἱαπέως καὶ ἄλλων θεῶν ἀνα-
γλύφων, ἐνεπιγράφων καὶ μὴ, καταφαίνεται καὶ ἡ τοῦς Βησσόους αὐτόθι καταλα-
βοῦσα τότε, ὥσπερ τοὺς ἄλλους Θρακίας θρησκοληψία (ἴδε Μυρτ. Ἀποστολ.
λίδοι. Περὶ τῆς θρησκείας τῶν Θρακῶν. «Θρακικά», τόμ. Ε', ἔτ. 1934, σελ. 43
§ 1). Ἐκ τῶν ἱερῶν τούτων τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ἐν ἔτει 1896 ἀποκαλυφθὲν
Νυμφαίων ἐν τῇ κόμῃ Βορύδαπα νῦν Σαλαδινόβον, ἐν αὐτῷ ἀνευρέθησαν
95 μαρμάρια ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα, ἐν οἷς ἀπεικονίζονται αἱ Νύμφαι, ὡς αἱ
τρεῖς Χάριτες ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τέχνῃ (Dobrusky, Sbornik, τόμ. XIII, σελ.
404, καὶ XVI–XVII, σελ. 64 κξξξς, καὶ Bull. de corr. Hellenique, ἔτ. 1897,
σελ. 119).

1) Ἡ ἀντιγραφὴ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ διεθυντοῦ τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐθνικοῦ
μουσείου Δ. Τσόντσεφ, ὅστις ἔλαβε καὶ φωτογραφίαν νῆς ἐπιγραφῆς ἐπὶ τόπου. Ἡ
ἐπιγραφὴ εἶναι ἀδημοσίευτος.

Ἐπειδὴ τὰ ἐν ἐκάστῳ πλήρει στίχῳ γράμματα ὑπολογίζονται οὐχὶ πλείονα τῶν 15—16, ἢ συμπλήρωσις τῆς ἐπιγραφῆς γίνεται ὑφ' ἡμῶν ᾧδε :

τ. ἔ. «[Ἄ]γαθῆ Τύχ[η]. Κυρίῳ Ἄσκληπιῷ Στα[τηνῶ] (;) Δημήτριος Διο[νυσίου] (;) ὁ κέ (sic) Μουκῖνος [Φιλίπ]ποπολίτης [σύνδικ]ος ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἰδίων εἰς ἕξιμος ἐθήκεν [εἰσερέοντι]ος Μουκατρ[άλεος Κό]ττος».

Σ τ α . . . . Τὸ ἐκκεκομμένον τοῦτο τοῦ θεοῦ ἐπίθετον πάντως εἶναι τοπωνυμικόν, δοθὲν αὐτῶ ἐκ τοῦ ἐν ᾧ τύπῳ ὑπῆρχεν ἱερὸν αὐτοῦ. Προβλ. τὰ μέγρι τοῦδε γνωστὰ ἡμῖν τοπωνυμικὰ τοῦ Ἄσκληπιοῦ ἐκ Θράκης ἐπίθετα : Κ ο υ λ κ ο υ σ σ η ν ὄ ς , Ρ α σ υ π η ρ η ν ὄ ς , Σ α λ δ η ν ὄ ς , Σ α λ δ ο β υ σ σ η ν ὄ ς , Σ α λ δ ο κ ε λ η ν ὄ ς , Σ κ α λ π η ν ὄ ς , Ζ ι μ ι δ ρ η ν ὄ ς (Zimidrinus), Σ τ ρ α μ ι ν η ν ὄ ς , Π α υ τ α λ ε ὠ τ η ς¹⁾, Σ π ι ν θ ο π υ ρ η ν ὄ ς²⁾, Ζ υ π α ρ η ν ὄ ς³⁾, καὶ πθανῶς Μ υ ρ τ η ν ὄ ς⁴⁾. Ἐπειδὴ πρὸς συμπλήρωσιν αὐτοῦ ὁ χάρος ἀπαιτεῖ μόνον τέσσαρα γράμματα συμπληροῦται ὑφ' ἡμῶν Σ τ α τ η ν ῶ, ἐκ κόμης φερούσης τὸ ὄνομα Σ τ α τ ῖ ς (ἐκ τοῦ στατὸς—ἴσταμαι). Εἰς τοῦτο δὲ βοηθεῖ ἡμᾶς ἡ ἐν Ρώμῃ ἀνευρεθεῖσα ἀναθηματικὴ εἰς τὸν Ζιμιδρηνὸν Ἄσκληπιὸν λατινικὴ ἐπιγραφὴ Θρακῶν στρατιωτῶν, πολιτῶν τῆς Φιλίππου, ἐν ἣ μετὰ τοῦ ὀνόματός των ἀναγράφονται καὶ αἱ κῶμαι των (vici). Διότι ἐπὶ ρωμαιοκρατίας ἡ ἔδαφικὴ περιοχὴ τῆς αὐτονόμου Φιλιππουπόλεως ἐπεξετείνετο δυτικῶς καὶ εἰς τὰ μέρη ταῦτα φθάνουσα μέγρι τῶν ἐπὶ τοῦ Αἴμου στενῶν τῶν Succī, ὡς κατὰ προσέγγισιν ἐκ τῶν ὀδομετρικῶν στηλῶν καὶ ἄλλων ἐπιγραφῶν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῆ⁵⁾. Ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφῇ ἀπαντᾷ ἡ κόμη S t a t i s a e, ἥτις εἶναι μετασχηματισμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Σ τ α τ ῖ ς (ἢ) ὡσπερ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ S t a t u i s⁶⁾. Οὕτω ἡ Σ τ α τ ῖ ς μετεπλάσθη λατινιστὶ κατὰ

1) Kazarow, Thrakische Religion ἐν τῇ Real enzyklopädie Pauly-Wis-sowa.

2) Batacliew, ἐν τῷ Bull. de l'inst. archéol. Bulg. τόμ. VIII, ἔτ. 1934, σελ. 465.

3) Ἀποστολίδου Μυρτ. Συλλογὴ ἐπιγραφῶν Φιλίππου, «Θρακικά», τόμ. Ζ', ἔτ. 1936, σελ. 184, ἀρ. 143.

4) Τοῦ ἀντὶ τοῦ: Περὶ τῆς θρησκείας τῶν Θρακῶν, αὐτόθι, τόμ. Ε', ἔτ. 1934, σελ. 53 § 8.

5) Ἴδε καὶ Dimitrow: περὶ τῶν στρατηγιῶν καὶ τινῶν ἀστικῶν ἔδαφικῶν περιφερειῶν τῆς Ρωμαϊκῆς Θράκης, ἐν τῇ ἐπετηρίδι τοῦ ἐθνικοῦ μουσείου Σοφίας, τόμ. VI, ἔτ. 1936, σελ. 136.

6) Dumont-Homolle, Mélanges d'archéologie et d'épigraphie, σελ. 483, ἀρ. 83.—Heuzen, Bulletin municipale, ἔτ. 1875, σελ. 87.—CIL, τόμ. VI, ἀρ. 2799. Ἡ ἐπιγραφὴ ἀρχεται: In honore domus divinae Asclepio Zimidreno civis Philippopolitanorum, quorum nomina infra sunt:

πληθυντικὸν ἀριθμὸν — αἱ Στατίσαι (Statisae) καὶ καθ' ἑνικὸν Statuis. Ἐκ τοῦ τοπωνυμίου Στατίς ἢ Στάτις σχηματίζεται κανόνικῶς τὸ τοπωνυμικὸν ἐπίθετον Στατηνός, πρὸβλ. τὸ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ Στασηνός ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς Περσικῆς πόλεως Στάσις.

Διο . . . ου: συμπληροῦμεν Διονυσίου. Ὡσαύτως δυνατὸν νὰ συμπληρωθῇ καὶ διὰ τινος τῶν: Διοδότου, Διοδώρου, τοῦ Θρακικοῦ Διοζήου, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν περὶ αὐτήν.

ὁ κέ (=καὶ) Μουκῖνος: πρὸβλ. Αὐρ. Μένανδρος Μενάνδρου δ καὶ Κότος, Αὐρ. Ἀσκληπιόδοτος ὁ καὶ Φαλακρίων, Τράλις Δολήου ὁ καὶ Σκοπιάδης κτλ. ¹⁾ Τὸ δὲ Μουκῖνος εἶναι προεκτεταμένος τύπος τοῦ Θρακικοῦ ὀνόματος Μούκα ἢ τοῦ λατινικοῦ Μούκιος (Mucius).

[σύνδικος: συμπληροῦται κατ' ἀναλογίαν ἄλλων ἐπιγραφῶν Φιλιππουπόλεως καὶ Πανταλίας.

Οἱ σύνδικοι, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶναι ἡμῖν ἄγνωστος, κατὰ τὸν Rostovtsew καὶ Kazantow ²⁾ ἦσαν πιθανῶς τοῦ δήμου ἄρχοντες πρὶν ἢ ὁ δήμος τύχη πλήρους ἰσοπολιτείας (municipium). Καθ' ἡμᾶς πιθανῶς ἐν ταῖς αὐτονόμοις τῆς Θράκης πόλεσιν ἦσαν ἀρχὴ τις ἀνάλογος τῇ ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα ὀρισθείσῃ ἐν Ἀθήναις μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς τῶν τριάκοντα, ἥτις ἐδίκαζε καὶ ἀπεφάσιζεν ἐπὶ τῶν δημευομένων πραγμάτων ³⁾, τ. ἔ. ἦσαν δικασταὶ ἐπὶ δημεύσεως ἰδίας καὶ δημοσίας οὐσίας. Πιθανῶς δὲ καὶ οἱ ἑκδικοὶ ἢ ἑκδικουῦντες ⁴⁾ εἶναι αὐτοὶ οἱ σύνδικοι ἢ συνδικοῦντες ⁵⁾.

ὑπερέαυτοῦ καὶ τῶν ἰδίων: = τῶν οἰκείων, τῶν ἑαυτοῦ συγγενῶν. Πρὸβλ. τὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου καὶ χρόνου ἐπιγραφὴν: «Δίξας Μουκαπόρεος Κυρίῳ Ἀπόλλωνι εὐχαριστήριον ὑπερέαυτοῦ καὶ τῶν ἰδίων κατ' εὐχὴν ⁶⁾».

1) Ἀποστολίδου Μυρτ. Συλλογὴ ἐπιγραφῶν Τραϊανῆς Αὐγούστης, «Θρακικά», τόμ. Η' ἔτ. 1937, σελ. 82 κέξῆς, ἀρ. 20, 21, 38.—Περὶ τοῦ Μούκα ἴδε ἀνωτέρω ἀρ. 171.

2) Bull. de l'inst. archéol. Bulg. τόμ. I, σελ. 230.

3) Διονυσίου, XVI, 7.

4) Συλλογὴ ἐπιγρ. Φιλ[ι]πόλεως, ἐνθ' ἀνωτ. ἀρ. 14.—Bull. de la soc. archéol. Bulg. τόμ. VII, σελ. 83, ἀρ. 5, ἐκ Πανταλίας.

5) Αὐτόθι, σελ. 84, ἀρ. 6 ἐκ Πανταλίας.—Συλλ. ἐπιγρ. Φιλ[ι]πόλεως ἐνθ' ἀνωτ. ἀρ. 18.

6) Συλλογὴ ἐπιγρ. Φιλ[ι]πόλεως, «Θρακικά», τόμ. Ζ' ἔτ. 1936, σελ. 180, ἀρ. 127.

ε [ὑξάμενος] = κατ' εὐχὴν: πρβλ. «εὐξάμενος ἀνέστησα τὸν Ἄρεα»¹⁾ «εὐξάμενος τὸν βωμὸν ἐκ τῶν ἰδίων κατεσκεύασε»²⁾ «θεῶ ἐπικῶ Δεφζειανὸς Διογένης ἱππικὸς εὐξάμενος ἀνέθηκα»³⁾ κτλ.

ἔθ η κ ε (τόν βωμὸν): βωμὸν τιθέναι = καθιστάναι, ἰδρύνειν⁴⁾. Λατιν. *agam ropere*.

ἰ ε [ρ ε ὑ ο ν τ ο ς] = ἱερώς ὄντος⁵⁾· καὶ ὡς τοιοῦτου θύσαντος ἐπὶ τῇ ἰδρῦσει τοῦ βωμοῦ.

Σημειωτέον ὅτι ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου καὶ χρόνου ὑπάρχουσι τρεῖς ἔτι ἀναθηματικαὶ εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν ἐπιγραφαί: «Ἀσκληπιῶ Ζυπαρηνῶ Αἴλιος Λεοντίσκου εὐχαριστήριον ἀνέθηκε» καὶ «Ἀγαθῇ Τύχη, Θεῶ Ἀσκληπιῶ Γ. Οὐιλέρως Σκοπελιανὸς καὶ Αἰλία Ἄλκετις . . . Ἐπταικένθου χαριστήριον»⁶⁾, καὶ ἀνωτέρω «Αὐτ. Σάλβις Μουκακένθου βετερανὸς κυρίῳ Ἀσκληπιῶ εὐχαριστήριον».

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠ' ΑΡ. 153⁷⁾

Κατὰ τὴν μόνην ὁρθὴν τοῦ τελευταίου στίχου ἀνάγνωσιν τοῦ ἐν Βιέννῃ καθηγητοῦ R. Egger, διαπιστοιμένην καὶ ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἢ ἐπιγραφῆ ἀναγνωστέα:

† Hic est quem cernis equitum peditumque magister,
 consul, patricius imperiique parens.
 Ipse triumphato(r) rediit nunc victor ab orbe.
 Gloria Romanis, tu Basillisce, tuis.

Πρόκειται περὶ τοῦ γνώστοῦ ἐκ τῆς ἱστορίας Βασιλίσκου, τοῦ ἀδελφοῦ τῆς αὐγουστής Βηρίνης, συζύγου Λέοντος τοῦ Αου τοῦ Μακέλλη (457—474), εἰς ὃν οἱ Φιλιππουπολίται εὐγνωμονοῦντες προφανῶς διὰ τὰς κατὰ τῶν Ὀστρογότθων, ἐπιδραμόντων τὴν Θράκην, νίκας του ἔστησαν

1) Συλλογὴ ἐπιγρ. Φιλ|πόλεως, «Θρακικά» τόμ. Ζ', ἔτ. 1936, σελ. 182, ἀρ. 136.

2) Συλλογὴ ἐπιγρ. Τραϊανῆς Αὐγουστής, «Θρακικά», τόμ. Η', ἔτ. 1937, σελ. 89, ἀρ. 38.

3) Συλλογὴ ἐπιγρ. Παρευξεινοποντίων, «Θρακικά», τόμ. Ι', ἔτ. 1938, σελ. 287, ἀρ. 71, ἐκ Μαρκιανουπόλεως.

4) Πρβλ. Πι ν δ ἄ ρ ο ν, Ὀλ. 43, 79.

5) Πρβλ. Συλλογὴ ἐπιγρ. Φιλ|πόλεως, ἔνθ' ἀνωτ. ἀρ. 30.

6) Ἀντόθι, τόμ. Ζ', ἔτ. 1936, σελ. 184, ἀρ. 143 καὶ σελ. 185 ἀρ. 148.

7) Ἴδε, «Θρακικά», τόμ. Ζ', 1936, σελ. 188—191 καὶ 199—200.

ἀνδριάντα. Τὸ ἀνδρόμηκες βῆθρον ἐλήφθη ἐξ ἄλλου προγενεστέρου ἀνδριάντος, ἀποξεσθείσης τῆς ἐπ' αὐτοῦ Ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ κανόνος δύο λέξεων ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ, καλλίστοις γραμμασι κεχαραγμένων. Ἰχνη ἀμυδρὰ τῶν παλαιότερων γραμμῶν διαφαίνονται ἐνιαχοῦ ὑπὸ τὰ Λατινικά, μὴ λειανθείσης καλῶς τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου. Πιθανῶς δὲ ἐχρησιμοποιήθη καὶ αὐτὸς ὁ πρότερος ἀνδριάν — αὐτοκράτορός τινος — ἀντικατασταθείσης μόνης τῆς κεφαλῆς του διὰ τῆς τοῦ Βασιλίσκου, ὡς πολλάκις ἐγένετο ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἐξ οὗ καὶ ἡ μέχρις ἡμῶν διατήρησις ἀκεφάλων ἀνδριάντων. Ἡ πιθανότης αὕτη ἐνισχύεται καὶ ὑπὸ τῆς τότε πενίας τῆς Φιλιππουπόλεως. Ἀπολέσασα διὰ τῆς νέας τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου διοικητικῆς τοῦ κράτους διαιρέσεως τὴν αὐτονομίαν της, — ὅθεν ἡ ἀντὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τῷ ἐπιγράμματι χρῆσις τῆς Λατινικῆς γλώσσης ὡς ἐπισήμου, — καὶ μόλις ἀναλαβοῦσα ἐκ τῆς δεινῆς ὑπὸ τῶν Οὐννων καταστροφῆς της (441!) δὲν ἦτο πλέον ἢ λαμπροτάτη τῶν Θρακῶν μητροπόλις δυναμένη νὰ δαπανᾷ πρὸς ἴδρυσιν ἀνδριάντων ἀμφίβολον δ' εἶναι, ἂν ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ καὶ δεξιὸι ἀνδριάντοποιοί, ἐκπεσούση πλέον ἀπὸ τῆς παλαιᾶς της δόξης εἰς ἀσήμενον τοῦ κράτους πόλιν.

Ὁ Βασιλίσκος ἀνήκων εἰς τὴν τάξιν τῶν πατρικίων (patricius) καὶ συγγενέων τῷ αὐτοκράτορι (parens imperii=imperatoris) καλεῖται ἐν τῷ ἐπιγράμματι καὶ σ τ ρ α τ η γ ὁ ς (equitum peditumque magister), ὕ π α τ ο ς (consul), ν ι κ η τ ῆ ς θ ρ ι α μ β ε ῦ ο ν (victor triumphator) καὶ δ ὄ ξ α τ ὶ ν Ρ ω μ α ῖ ω ν. Ταῦτα διαπιστοῦνται καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους καὶ δύνανται νὰ καθορίσωσι τὴν χρονολογίαν τοῦ ἐπιγράμματος. «Λέων ὁ βασιλεὺς πεποίηκε Βασιλίσκον, τὸν ἀδελφὸν Βηρόνης τῆς αὐγούστης σ τ ρ α τ η γ ὸ ν τ ῆ ς Θ ρ ᾶ κ η ς»¹⁾ καὶ «τῆς ὑπάτου τιμῆς ἤδη μετασχόντα καὶ Σ κ ῦ θ α ς (=Γότθους) π ο λ λ ᾶ κ ι ς ν ι κ ῆ σ α ν τ α ἐ ν Θ ρ ᾶ κ η κατέστησε στρατηγὸν καὶ ἔξαρχον τοῦ στόλου (κατὰ τῶν ἐν Ἀφρικῇ Βανδάλων)²⁾. Ἐπειδὴ δὲ στρατηγὸς ἤρεθθη περὶ τὸ 462—63, ὕπατος τῷ 465 καὶ ἀρχιστράτηγος ἐν τῷ κατὰ τῶν Βανδάλων πολέμῳ τῷ 468, ἢ ἐν Φιλιππουπόλει ἀνεγερσις τοῦ ἀνδριάντος δέον νὰ ἐγένετο μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν ἐπὶ ταῖς νίκαις του ἐπάνοδον εἰς τὴν πρωτεύουσάν καὶ τὴν ἀνύψωσιν αὐτοῦ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὕπατος, δηλ. μετὰ τὸ 465 καὶ πρὸ τοῦ 468. Τότε μόνον ἦτο δυνατὸν ὁ Βασιλίσκος νὰ ὀνομάζηται δόξα (gloria) τῶν Ρωμαίων καὶ ὡς τοιοῦτος ν' ἀναλάβῃ, ὡς καὶ ἀνέλαβε τὴν κατὰ τῶν Βανδάλων ἀρχιστρατηγίαν.

1) Θεοφάνους, χρονογρ. σελ. 158, ἐκδ. Βόννης.

2) Αὐτόθι, σελ. 175.

3) Αὐτόθι, σελ. 179.

Ἡ γνώμη τοῦ Χρ. Δάνωφ¹⁾ ὅτι οἱ Φιλιππουπολίται ἐτίμησαν δι' ἀνδριάντος τὸν Βασιλίσκον διὰ τὴν βοήθειαν, ἣν παρέσχεν εἰς τὸν γαμβρόν του τῷ 471 κατὰ τῶν στασιασάντων ἐν τῷ Βυζαντίῳ Γότθων ἔνεκα τῆς δολοφονίας τοῦ Ἄσπαρος καὶ τῶν υἱῶν του καὶ διὰ τὴν δρασίν του δῆθεν ἐν Ἑλλάκῃ κατὰ τοῦ Θευδερίχου τοῦ Στράβωνος ἐπιδραμόντος πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ Ἄσπαρος εἶναι ἄβασιμος, καὶ ἂν ἀκόμη δι-ορθωθῆ κατ' ἐμὴν γνώμην τὸ χωρίον τοῦ Μάλχου Φιλίππου εἰς Φιλίππου. Ἡ ἐν Ἀφρικῇ προδοτικὴ καὶ ἐπαίσχυντος διαγωγή τοῦ Βασιλίσκου ὡς ἀρχιστρατήγου, ἣτις ἐπήνεγκε τὴν οἰκτρὰν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης στοιχισάσης εἰς τὸ κράτος ζωὴν χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ἑκατομύρια δραχμῶν, ἐστέρησεν αὐτὸν πάσης προηγουμένης δόξης καὶ θά ἐθανατοῦτο δικαίως ὡς προδότης, ἂν μὴ ἐπιστρέψαντα καὶ καταφυγόντα αὐτὸν ὡς ἱκέτην εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας ἔσφρξεν ἡ ἀδελφή του αὐτοκράτειρα. Οἱ Φιλιππουπολίται οὐδεμίαν τότε ὑποχρέωσιν εἶχον πρὸς τὸν ἄδοξον πλέον καταστάντα Βασιλίσκον, διότι οὔτε ἐνδιέφεροντο περὶ τῆς ἐν πρωτευούσῃ στάσεως τῶν Γότθων, στρεφομένης κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἣν κατέπνιξεν οὗτος μετὰ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Λέοντος τοῦ Ζήνωνος, οὔτε συνετέλεσεν οὗτος διὰ νικῶν του εἰς τὴν ἀπὸ τῆς Ἑλλάκης τότε ἀποχώρησιν τῶν ἐπιδραμόντων πρὸς ἐκδίκησιν Γότθων, ὥστε νὰ στήσωσιν αὐτῷ ἀνδριάντα. Οἱ Γότθοι ἀπεχώρησαν τῆς Ἑλλάκης διὰ συνθήκης καὶ ἔνεκα λιμοῦ. Ἴδωμεν τώρα καὶ τὰς ἱστορικὰς μαρτυρίας.

«Τούτῳ τῷ ἔτει (471) Ἄσπαρος καὶ Ἀρδαβουρίου καὶ Πατρικίου τῶν υἱῶν αὐτοῦ φονευθέντων ὑπὸ Λέοντος Ὀστρου ὁ ὑπασπιστῆς Ἄσπαρος καὶ Θευδερίχου ὁ Τριαρίου παῖς, τῆς δὲ Ἄσπαρος γαμετῆς ἀδελφός, ἐπῆλθε μετὰ δυνάμεως τῇ πόλει τοὺς πεφονευμένους ἐκδικῆσαι καὶ εἰ μὴ προλαβὼν ὁ Βασιλίσκος ἐκ τῆς ἀπὸ Σικελίας ἐπανόδου καὶ Ζήνων ἐκ Χαλκηδόνος, ὅς ἦν ἐκεῖ τοῦ Ἄσπαρος ἀναμένων φόνον, ἐβοήθησαν τῇ πόλει καὶ διέσπειραν τοὺς ἐπαναστάντας, πολὺς ἂν ἐγένετο τοῖς πράγμασι τάραχος»²⁾. Κατὰ δὲ τὸν Μάλχον παραμενόντων τῶν Γότθων ἐν Ἑλλάκῃ ἐγένετο προσπάθεια συνδιαλλαγῆς μεταξὺ Λέοντος καὶ Θευδερίχου ἀποτυχούσης δὲ ταύτης ἔνεκε τῶν ὑπερφιάλων ἀξιώσεων τοῦ Θευδερίχου μέρος τῆς ἀπειροπληθοῦς δυνάμεώς του οὗτος ἐκπέμπει εἰς Φιλίππου, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς ὑπολείπου ἐπολιόρχησε τὴν Ἀρχαδιούπολιν πάση μηχανῇ· «καὶ ταύτην μὲν καταλαμβάνει οὐχὶ ὄπλοις, ἀλλὰ λιμῷ, οἱ

1) Danoff M. Chr. Philippopolis ἐν τῇ Pauly Realencyklopädie der Kl Altertumswissenschaft.

2) Θεοφάνους χρονογρ. σελ. 182.

δὲ ἐκπεφθέντες ἐπὶ Φιλίππου τὰ πρὸ τοῦ ἄστεος ἐνέπηραν μόνον, οὐδὲν δὲ ἄλλο δεινὸν εἰργάσαντο. Λυμαινόμενοι δὲ οὕτω οἱ βάρβαροι τὴν Θράκην ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ὑπὸ λιμοῦ συνέιχοντο πρὸςβείαν ἔπεμψαν εἰς Βυζάντιον πρὸς τὸν βασιλεῦα περὶ εἰρήνης»¹⁾. Ταύτης ἔτυχον, δὲν ἐπαύσαντο ὅμως ληηλατοῦντες τὰ περὶ τὴν Φιλιππούπολιν πρὸς τὴν Ροδόπην κάλλιστα μέρη μέχρι τῆς ὀλοσχεροῦς ἀπὸ τῆς Θράκης ἀποχωρήσεώς των: «... ὁ Βαλμύρου παις (ἀνεψιὸς τοῦ Θεουδερῖχου) ἐπὶ τὰ πρὸς Ροδόπην παρωμίγνεται μέρη καὶ κατατεινόμενος τὰ κάλλιστα τῆς χώρας τῶν Θρακῶν ἅπαντα καὶ εἴ τι ἦν κτητικὸν ἀφαρπάζει. Ἐξέτριψε δὲ ἅπαν τὸ αὐτόθι γεωργοῦν κτείνων τε καὶ εἰσπραττων, ὅσον μὴ φέρειν ἠδύνατο»²⁾. Ἐν τῷ κειμένῳ φέρεται ἡ γραφή ἐς Φιλίππου καὶ ἐπὶ Φιλίππου, ὅπερ ἐγὼ θεωρῶν ἀπίθανον διορθῶ εἰς Φιλίππου (δηλ. πόλιν), διότι πρόκειται προδήλως περὶ τῆς Φιλίππου τῆς Θράκης καὶ οὐχὶ περὶ τῶν Φιλίππων τῆς Μακεδονίας. Οἱ Ὀστρογότθοι κατὰ ταύτην τὴν ἐπιδρομὴν ἐδήλωσαν μόνον τὴν Θράκην κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν συγγραφέων, οἱ δὲ Φίλιπποι ἦσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ μακρὰν τῆς ἀκτίνος τῆς δράσεώς των. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν οἱ Φιλιππουπολῖται οὐδένα λόγον εἶχον νὰ στήσωσιν ἀνδριάντα εἰς τὸν Βασιλίσκον κατὰ ταύτην τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γότθων εἰς τὴν Θράκην, ἐξ ἧς καὶ πάλιν ἔπαθον καὶ νὰ ἐξυμνήσωσιν αὐτὸν ὡς νικητὴν καὶ ἔνδοξον μετὰ τὴν αἰσχρὰν μάλιστα ἐν Ἀφρικῇ διαγωγὴν του καὶ ἦτταν. Ὁ ἀνδριᾶς ἐστήθη πρὸ τοῦ Βανδαλικοῦ πολέμου (468).

Τὰ τοῦ βίου τοῦ φιλοδόξου καὶ ἀχαρκτηριστοῦ τούτου ἀνδρός, ὅστις ἠξιώθη ἀνδριάντος παρὰ τῶν Φιλιππουπολιτῶν, εἶναι γνωστὰ ἐκ τῆς ἱστορίας. Σφραγετισθεὶς τὴν βασιλείαν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος τῷ 476 δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ αὐτὴν πλέον τοῦ εικοσαμήνου, ἀνακαταλαβόντος δὲ αὐτὴν τοῦ Ζήνωνος ἐξωρίσθη μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Κουκουσὸν τῆς Ἀρμενίας, ὅπου ἐγκλεισθεὶς ἐντὸς πύργου ἀπέθανεν ἐκ λιμοῦ τῷ 477³⁾.

a b o r b e : orbis (terrarum)=ἡ οἰκουμένη καὶ αὐτὸ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Οὕτω αἱ νίκαι τοῦ Βασιλίσκου ἐγένοντο ἐντὸς τοῦ κράτους, ὅπου εἶχον ἐπιδράμει οἱ βάρβαροι, δηλ. εἰς τὴν Θράκην, ἧς ἐτάχθη στρατηγός· ἡ δ' ἐπάνοδος αὐτοῦ ἐν θριάμβῳ ἐγένετο εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

1) Μάχου Φιλαδέλφως ἐκλογαὶ ἱστορ. σελ. 234, Β'.

2) Αὐτόθι, σελ. 276, Θ'. ἔκδ. Βόννης.

3) Ἴδε Ἀμάριου Σπ.: Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Γ'. σελ. 470 κέξ.— Τὸ προτασσόμενον τοῦ σταυροῦ σημεῖον δηλοῖ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι χριστιανική. Πρβλ. καὶ τὰ ἀπ' ἀρ. 171 καὶ 172 τῆς αὐτῆς συλλογῆς.

g l o r i a R o m a n i s : ἦτο, ὡς φαίνεται, συνήθης τίτλος τῶν νικητῶν στρατηγῶν, διότι καὶ ἐν μεταλλίῳ τοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου μετὰ τῆς προτομῆς του εἶναι κεχαραγμένον πέριξ.

Κατὰ τὴν ἀνίγνωσιν ταύτην καὶ ἐρμηνεῖαν τὸ ἐπίγραμμα ἐν ἀρχαιοπρεπεῖ ἐλεγείῳ ἔχει ὧ δέ πως :

† Ὅν καθορᾶς πεζῶν τε καὶ ἰππῶν ἀγός ἐστι,
 κηδεστής ¹⁾ βασιλεῖ, πατρικίος δ', ἕπατος.
 Νῦν ἐπὶ νείκαις ἐκ πολέμοιο κατῆγε θρίαμβον.
 Κλεῖος, Ρωμαίος, σὺ Βασιλίσκε, τεοῖς.

Κ. ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

---

1) κ η δ ε σ τ ῆ ς = συγγενὴς ἐξ ἀγχιστείας, γυναικάδελφος.

ΣΥΛΛΟΓΗ
 ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ ΑΝΕΥΡΕΘΕΙΣΩΝ
 ΕΝ ΤΡΑΪΑΝῃ ΑΥΓΟΥΣΤῃ, ΝΥΝ ΣΤΑΡΑ-
 ΖΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΝ *

85

Δωδεκάστιχος ἀναθηματικὴ εἰς τὴν Ἦραν ἐπιγραφὴ ἐπὶ βωμοῦ ἐξ ἄσβεστολίθου, ὕψος 1,02 καὶ πλάτους 0,33 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Μάλκο Βορίσοβο τῆς περιφερείας Τσιρπάν. Ἀπὸ τοῦ γ'. μ. Χ. αἰῶνος.

«Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ζῆθος πραγματευτῆς Εὐστοχίου Κέλετος (;) Θρακάρχου καὶ Κλ. Ἀντίας Ἀσκληπιοδότης (;) κυρία Ἦρα εὐξάμενος (;) ὑπὲρ αὐτῶν τῆς σωτηρίας σὺν ἑαυτῷ (sic) βωμὸν σ[ὺν] κανκέλλῳ κατεσκεύασεν (;) ἐκ τῶν ἰδίων. Εὐτυχῶς»¹⁾.

Καθ' ἡμετέραν δὲ ἀνάγνωσιν τῆς παρατιθεμένης ἐν φωτογραφίᾳ ἐπιγραφῆς :

«Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ζῆθος πραγματευτῆς Εὐστοχίου Κέλερος Θρακάρχου καὶ Κλ(αυδία) Ἀντίας Ἀσκληπιοδότη κυρία Ἦρα εὐξάμενοι ὑπὲρ αὐτῶν τῆς σωτηρίας <σὺν ἑαυτῷ> (τὸν) βωμὸν σὺν κανκέλλῳ κατεσκεύασαν ἐκ τῶν ἰδίων. Εὐτυχῶς.

Ὁ Εὐστόχιος Κέλερ Θρακάρχης πιθανῶς εἶναι ὁ Εὐστόχιος Κέλερ Ἀσκληπιάδης πρῶτος ἄρχων²⁾ ἢ ἀνῆκεν εἰς τὸν αὐτὸν οἶκον τῶν Ἀσκληπιαδῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θράκης, εἰς ὃν καὶ ἡ συναφιεροῦσα τὸν βωμὸν Ἀσκληπιοδότη.

Τὰ ὀνόματα Ἀσκληπιόδοτος καὶ Ἀσκληπιόδωρος, (ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ δεδομένος), ὡς καὶ τὰ θηλυκὰ Ἀσκληπιοδόρα καὶ Ἀσκληπιοδότη εἶναι συνήθη ἐν ἐπιγραφαῖς. Ἀ-

* Ἦρα Τόμ. Γ', Σ. 280—283.

1) Danon Chr. Antike Denkmäler in Bulgarien, ἐν τῷ Bull. de l'inst. archéol. Bulg., τόμ. XI, ἔτ. 1937, σελ. 198, ἀρ. 2.

2) Archäol. Epigr. Mittheil, Wien, XV, σελ. 115.

σκληριότητος εἶναι ἀνύπαρτον ὡς σημαῖνον τὸν δίδοντα τὸν Ἄσκληπιόν.

Τὸ σὺν ἑαυτῷ παρέλκει χαραχθὲν ἐσφαλμένως ὑπὸ τοῦ ἐρ-
μογλύφου.

Κάγκελλον = τὸ περὶ τὸν βωμὸν σιδηροῦν κυκλίδωμα, λατιν.
cancelli.

Ἐπερ αὐτῶν τῆς σωτηρίας· κατὰ σχῆμα ὑπερβατὸν
ἀντί: ὑπερ τῆς σωτηρίας αὐτῶν.

86

Τετράστιχος ἀναθηματικὴ εἰς τὰς Νύμφας ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρί-
νου ἀναγλύφου τῶν Νυμφῶν κακοτεχοῦς, ὕψους 0,26, πλ. 0,24 καὶ πάχ.
0,02 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν ἀγρῷ οὐ μακρὰν τοῦ Τσιρπάν. Ἀπὸ τῶν αὐ-
τῶν χρόνων.

«Ἐπερ τῆς σωτηρίας τοῦ οἴκου Λ(ευκίου) Σεπτ(μίου) Καλπουρνίου·
Ἄχιλλεὺς Νύμφαις ἀενάοις ἐπιμεληθέντος Θεοφίλου. Εὐτυχῶς»¹⁾.

Νύμφαι...ἀέναιοι: αἱ προστάτιδες τῶν ἀενάων πηγῶν καὶ
ὕδατων· αἱ Ναϊάδες.

Ἡ ἀφιέρωσις γίνεται ὑπὸ τοῦ Ἄχιλλέως, προφανῶς μέλους τῆς ὀνο-
μαζομένης οἰκογενείας, ὑπερ σωτηρίας αὐτῆς, τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Θεοφίλου
κατὰ παραγγελίαν τοῦ ἀφιερωτοῦ.

87

Μονόστιχος ἀναθηματικὴ εἰς τὰς Νύμφας ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρί-
νου τῶν Νυμφῶν ἀναγλύφου καλῆς τέχνης, ὕψ. 0,39, πλ. 0,35 καὶ πάχ.
0,045 τοῦ μ. προερχομένου ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου καὶ χρόνου.

«Νύμφαις σωτείραις δῶρον»²⁾).

Τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ, ὅπερ ἦτο κεχαραγμένον κάτωθι ἐπὶ τοῦ
πλαίσου, εἶναι ἀπεξεσμένον.

88

Δίστιχος ἀναθηματικὴ εἰς τὰς Νύμφας ἐπιγραφὴ, κεκομμένη καὶ τε-
τριμμένη ἐν μέρει, ἐπὶ τῆς κάτω πλευρᾶς τμήματος ἀναγλύφου τῶν τριῶν
Νυμφῶν, ὕψ. 0,23, πλ. 0,21 καὶ πάχ. 0,045 τοῦ μ. εὐρεθέντος ἐν τῇ κώ-
μῃ Τσέρνα-γκορά, τῆς περιφερείας Τσιρπάν. Ἀπὸ τοῦ β'—γ' μ. Χ.
αἰῶνος.

1) Danov Chr. Αὐτόθι, σελ. 199, ἀρ. 3.

2) Danov Chr. Αὐτόθι, σελ. 201, ἀρ. 4.

«Τ(ῖτος) Φλαούιος Αὐλου[ζένης] . . . . ἀνέθη[κεν . . . . » ¹⁾.

89

Μονόστιχος ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή, κεκομμένη, ἐπὶ τῆς κάτω πλευρᾶς τοῦ πλαισίου τμήματος ἀναγλύφου ὕψ. 0,22, πλ. 0,22 καὶ πᾶχ. 0,05 τοῦ μ. πιθανῶς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας. Προέρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου καὶ χρόνου.

« . . . . Αὐλουζένης » ²⁾.

90

Δίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή, κεκομμένη, ἐπὶ τοῦ κάτω τοῦ πλαισίου τμήματος μαρμαρίνου ἀναγλύφου, πιθανῶς τοῦ Θρακῆς ἱππέως, ὕψ. 0,23, πλ. 0,23 καὶ πᾶχ. 0,01. Ἐκ τοῦ ἀναγλύφου διατηροῦνται δεξιόθεν λέων ἐπιτιθέμενος καὶ κύων. Εὐρέθη ἐν τῇ κόμῃ Μάλκο Βορίσοβο τῆς περιφερείας Τσιρπὰν καὶ προέρχεται ἀπὸ τοῦ γ'—δ' αἰῶνος μ. Χ.

« . . . . στρατιώτης Ἀδριανοπολεί[της εὐξάμ]ενος (ἀν)έθηκα » ³⁾.

Κ. ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

1) Danov Chr. Νεωστὶ ἀποκαλυφθεῖσαι ἀρχαιότητες. Αὐτόθι, σελ. 311.

2) Danov Chr. Αὐτόθι, σελ. 312.

3) Tsontchev D. Contributions à l'histoire antique de Philéropolis, ἔτ. 1938, Sophia, σελ. 133.

ΤΑΞΕΙΔΙΑ ΕΙΣ ΘΡΑΚΗΝ

Ἐκ τῆν *History of the Embassy from P'etesburg to Constantinople in 1793* τοῦ *Struve*. (Λονδῖνον 1822) μεταφράζομεν τὰ κατωτέρω ἀφορῶντα ταξίδιον εἰς Θράκην.

1) Τὸ ἀκόλουθον εἶνε ἡ ἔκθεσις τοῦ δρόμου μας . . .
 Εἰς *Toi Babe*

	Λεῦγμα
Διέλευσις διὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ κατοπιν διὰ <i>Katschilar-Kiosk</i>	2 1/2
Εἰς <i>Kutschely</i>	7
Εἰς <i>Burgas</i>	8
Εἰς <i>Tschorto</i> (sic)	8 1/2
Εἰς <i>Seliwrey</i>	8
Εἰς <i>Buyuk-Tschemerscha</i> (sic)	6
Εἰς <i>Sankt-Stephan</i>	4 3/4
Εἰς <i>Κωνσταντινούπολιν</i>	3

2) Μετὰ τὴν διαμονὴν μιᾶς ἡμέρας ἐν *Kipigli* 3) ἐξηκολουθήσαμεν τὴν ὁδοπορίαν μας διὰ μέσου πολὺ κατηφῶν πεδιάδων, αἱ ὁποῖαι πανταχοῦ σχεδὸν ἦσαν κεκαλυμμέναι μὲ καμμένα χόρτα καὶ ἀγκάθια, τὰ ὁποῖα πολὺ μᾶς ἐστενοχώρουν τόσον ὥστε δὲν προχωροῦσαμεν ἐν βῆμα πέραν τῶν σκηνῶν μας χωρὶς νὰ μᾶς τσουγγρανίσουν. Παρὰ τὴν παρελημμένην κατάστασιν τῆς καλλιεργείας εἰς τὸν τόπον αὐτόν, δὲν ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ἔρημος κατοίκων.

Παρατηρήσαμεν σχεδὸν γενικῶς, καθ' ὁδόν, ὁμίλους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ πρῶτοι εἰς μίαν πλευράν, αἱ γυναῖκες εἰς τὴν ἄλλην, χωρὶς νὰ εἶνε ὁμοῦ ἀναμεμιγμένοι. Σχεδὸν ὅλοι αἱ γυναῖκες ἔφεραν εἶδος μαύρου ὑφάσματος μὲ μεγάλα βέλα (γιασμάκια), τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον

1) Σ. 80.—2) Σ. 145—150.

3) Σ. 221—223. Κινηκλή· ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τοιφλίκιον μεταξὺ *Τυρολόης* καὶ *Σηλυβρίας*, ὅπου ἐσώζοντο ἴχνη παλαιῶν χανίων, εἰς τὰ ὁποῖα διενυκτέρευον οἱ ταξιδιωταί.

τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς ὄμους, καὶ τὰς ἔδιδε πολὺ ἐμφάνισιν καλογραϊῶν,

Εἰς τὰ ἀριστερὰ μας ἐξετείνετο μακρὰ σειρὰ ὑψωμάτων, ἐκτεινομένη ἕως μερικῶς λιθίνας γεφύρας κειμένας ἐπὶ διαφόρων μικρῶν ποταμῶν. Ἐντὸς ὀλίγου εἶδομεν τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρά, τὴν ὁποίαν πάλιν ἐχάσαμεν ἀπὸ τὴν θέαν μας μίαν στιγμὴν κατόπιν μέχρι τῆς ἀφίξεώς μας εἰς τὴν κατασκήνωσίν μας εἰς τὰ περίξ τῆς μικρᾶς πόλεως Silivria ἢ Selivrey.

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ αὐτὴν ἀπελαύσαμεν τὰς θελκτικὰς θέας τὰς ὁποίας παρέχει καὶ ἀνιχνεύσαμεν τὰ περίξ της κατὰ τὸ διάστημα δύο ἡμερῶν, τὰς ὁποίας διήλθομεν ὅπως ἀναπανθῶμεν εἰς τὸ μέρος αὐτό.

Ἡ μικρὰ πόλις Silivria κεῖται εἰς τὰ ὀπίσω ὑψωμάτων τινων, τὰ ὁποῖα γενικῶς ὑψοῦνται ἀπὸ τὴν ἀκροθαλασσιάν. Πρὸ αὐτῆς κεῖται λίαν ὄραϊος κόλπος, σχηματίζων μικρὸν λιμένα, ὅστις τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο πλήρης ἀπὸ μεγάλων ἀριθμῶν πλοιαρίων, ἀκατιῶν καὶ ἀκόμη μὲ πλοῖα μὲ ἀναπεπτάμενα πανία, τὰ ὁποῖα ὅλα πολὺ συνετέλουν εἰς τὴν ὄραιότητα τοῦ θεάματος.

Οἱ Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦν τὴν κωμόπολιν αὐτὴν παρουσιάζουν ποικιλωτάτην καὶ ζωηρὰν εἰκόνα. Μερικοὶ κατεγίνοντο νὰ εἰπτοῦν ἢ νὰ ἐπιδιορθῶνουν τὰ πλεμάτια των, ἄλλοι δὲ νὰ ἐπιδιορθῶνουν τὰ παλαμάρια των ἢ νὰ ἀπλώνουν τὰ πανία. Τὸ σύνολον παρέγγε εἰς τὸν λιμένα κίνησιν καὶ ζωὴν, τῆς ὁποίας ἐγίναμεν μὲ εὐχαρίστησιν καὶ ἐνδιαφέρον θεαταί.

Εἰς τὰ ὀπισθεν τοῦ τόπου παρετηρήσαμεν τὰ λείψανα ἀρχαίου φρουρίου, τμήματα διάφορα τειχῶν καὶ κυκλοτερεῖς πύργους, οἱ ὁποῖοι διέφυγον τὰς καταδρομὰς τοῦ χρόνου. Παρετηρήσαμεν ἰδιαιτέρως πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης ἴχνη διαφόρων κρυφίων ἐξόδων ἢ ἱστορία τῶν ὁποίων εἶτε πράγματι ἦτο ἢ ἐφαίνετο τουλάχιστον νὰ εἶναι ἄγνωστος εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ τόπου. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως ἐγκλείει μόνον μερικὰς μὴ ἐνδιαφερούσας παραγάγκας ἀπὸ χῶμα. Καὶ μίαν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις δὲν παρουσιάζει τι τὸ ἀξιόλογον. Ἡ ἐξαίρετος καὶ στερεὰ κατασκευὴ τῶν οἰκοδομῶν, αἱ ὁποῖαι ἀκόμη διατηροῦνται καὶ ἡ προνομιοῦχος τοποθεσία τοῦ τόπου, δηλοῦσι πολὺν φανερὰ τὴν φρόνησιν καὶ ἐνεργητικότητα τῶν Γενουηνοῦν, οἱ ὁποῖοι ἴδρυσαν αὐτὴν, ὅτε ἐκέκτηντο μέγαν ἀριθμὸν ἐμπορικῶν θέσεων εἰς τὰ μέρη αὐτὰ καὶ εἰς τὴν Κριμαίαν.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς παραμονῆς μας εἰς τὸ μέρος αὐτό, ἐωρτάσθη ἡ ἐπέτειος τῶν γενεθλίων τοῦ grand signor (τοῦ σουλτάνου).

Ὅλοι μας μετέβημεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τελετὴν, ἣτις ἐγένετο

ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ εἰς μίαν τῶν μεγάλων μας σκηνῶν, ἥτις ἐστολίσθη πρὸς τοῦτο διὰ τὴν τελετήν.

Τὴν μεσημβριάν ἀφοῦ περιδιαβάσαμεν παραπλευρῶς τῶν ὑψηλῶν καὶ ἀποκρήμων πλευρῶν τοῦ φρουρίου, ἐπεσκέφθημεν τὴν κατοικίαν ἐρημίτου, ὅστις ἔκτισε πολὺ κομψὸν κελλί εἰς μοναχικὸν μέρος, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πόλιν. Ἡ κατοικία αὐτοῦ τοῦ ἐρημίτου κατεσκευασμένη ἀπὸ χῶμα κεῖται εἰς ὕψωμα τὸ ὁποῖον δεσπόζει τὴν θάλασσαν. Σκιάζεται ἀπὸ μέγα ἀριθμὸν ὀπωροφόρων δένδρων καὶ περικυκλοῦται ἀπὸ κήπον εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἀναχωρητὴς αὐτὸς καλλιεργεῖ λαχανικὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν συντήρησίν του. Τὰ περίξ ὕψη πλησίον τῆς κατοικίας τοῦ ἐρημητηρίου εἶναι φυτευμένα μὲ κλήματα καὶ συκέας μέχρι τοῦ ὑψηλοτέρου των σημείου.

Παρατηρήσαμεν ὁμοίως φυτείας βάμβακος, τὸ ὁποῖον δὲν εἶδομεν προηγουμένως εἰς τὴν χώραν αὐτήν. Ἐπὶ μακρὸν ἀκολοιυθήσαμεν στενὸν μονοπάτι εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὑψωμάτων αὐτῶν. Ἡ ἐπιβλητικὴ καὶ μεγαλοπρεπὴς θέα τῆς θαλάσσης, ἡ θέα ὄλων τῆς τῶν νήσων καὶ τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ἔπλεον δεξιὰ καὶ ἀριστερά, διεκρίνοντο δὲ εἰς ἀπόστασιν καὶ αἱ ἀκταὶ τῆς Ἀσίας, μισοκρυπτόμεναι ἀπὸ τὰ σύννεφα, τὰ ὁποῖα ἐσκίαζον καὶ ὅλα ὁμοῦ καθίστων τὸν περίπατόν μας ἐξ ἴσου εὐάρεστον καὶ ἐνδιαφέροντα.

Τὴν Τετάρτην 21 Σεπτεμβρίου (2 Ὀκτωβρίου) ἐγκατελείψαμεν τὴν Silivria εἰς τὰς ἑπτὰ τὸ πρωῖ. Διέβημεν διαδοχικῶς ὑψώματα καὶ πεδιάδας, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος κατὰ μῆκος τῆς παραλίας. Οἱ δρόμοι τοὺς ὁποίους περάσαμεν ἦσαν ἀκόμη καλλίτεροι ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ὁποίους διήλθομεν τὴν προηγουμένην ἡμέραν, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔκαμε νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι εἴμεθα πολὺ πλησίον τῆς πρωτευούσης. Οἱ ἀγροὶ ἦσαν καλλίτερα καλλιεργημένοι καὶ τὰ χωρία πολυαριθμότερα. Τὸ πλῆθος ἀπὸ τὴν ὕπαιθρον, τὸ ὁποῖον περιέργεια τὸ συνήθροισε νὰ μᾶς ἴδῃ, ἦτο ἐπίσης πολὺ πολυαριθμότερον καὶ ἐδήλου τὸν πολυάριθμον πληθυσμὸν τῆς περιφερείας.

Περὶ τὰς δέκα ὥρας τῆς πρωῖας διέβημεν μέσον τῶν Burgados¹⁾.

Ἀφήκαμεν τὸν Buyukt-Schekmetsche, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς πρεσβείας ἀπὸ τὴν Κων|πολιν, τὴν 17|28 Μαρτίου 1794. Τὸ περισσότερον μέρος τῆς ἀποστάσεως διήνυσα πεζός. Εἰς ἀπόστασιν δύο λεπτῶν πρὶν ἢ φθάσωμεν εἰς Silivrey, ἀφῆκα τὴν κυρίαν ὁδὸν καὶ ἠκολούθησα ἄλλην, ἡ ὁποία μὲ ἐφαίνετο συντομωτέρα κατὰ μῆκος τῆς Προποντίδος.

1) Πρόκειται περὶ τῶν Ἐπιβατῶν, τὰς ὁποίας τουρκιστὶ ὠνόμαζον Μπουργάδος.

Ἐποὺ ἐπροχώρησα μίαν καὶ ἡμίσειαν λέυγαν χωρὶς νὰ διακρίνω τῆς κατασκήνωσίν μας, ἤρχισα νὰ φοβοῦμαι, κρίνων ἀπὸ τὴν μοναξιάν καὶ τὴν ἐρημικὴν ἐμφάνισιν τοῦ τόπου, ὅτι πάλιν παρεπλανήθην, διότι πουθενὰ δὲν συνήντησα οὐδὲ ἐλάχιστον ἴχνος καλλιεργείας. Ὅταν ὅμως αἰφνης ἤλθα εἰς καμπὴν τοῦ δρόμου, μὲ μεγάλην μου εὐχαρίστησιν εἶδα τὰ ὑψηλὰ τεῖχη τῆς μικρᾶς πόλεως Silivrey ἢ Silimbria ἢ ὁποῖα ὅπως λέγουν ἰδρῦθη ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ κατασκήνωσίς μας ἀπεῖχε ὀλίγον μόνον ἀπ' ἐδῶ καὶ μετέβην ἐκεῖ χωρὶς ν' ἀργοπορήσω. Ὁ πρεσβευτὴς ἐδέχθη εἰς τὸν τόπον αὐτὸν καθὼς καὶ εἰς ἄλλα μέρη διὰ τῶν ὁποίων διήλθομεν, ἐπίσκεψιν ἀπὸ τὸν cadı καὶ τοὺς προύχοντας ἐκ τῶν κατοίκων.

Ὁ Kıaya ἢ ἀντιπρόσωπος τοῦ racha Ἀδριανουπόλεως ἐπίσης μᾶς συνήντησε εἰς τὰ περίξ τῆς Silivrey συνοδευόμενος ἀπὸ πεντακοσίους Τούρκους στρατιώτας, ὅπως προστατεύση καὶ συνοδεύση τὴν πρεσβείαν. Τὴν παραμονὴν μας εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ἐχρησιμοποίησαμεν ἐπισκεφθέντες τὴν Silivrey. Καὶ ἐκάμαμεν διαφόρους ἐκδρομὰς κατὰ μῆκος τῆς παραλίας. Εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως εἶναι αὐτοκρατορικὴ σιταποθήκη, εἰς τὴν ὁποίαν σῖτος ἀποθηκεύεται ἀπὸ ὅλην τὴν περίχωρον.

Ἡ πόλις εἶναι ἔδρα Ἑλλήνος Ἀρχιερέως. Εἶναι δύσκολον νὰ βροῖ τις ἄλλο τι περισσότερον ἐξαιρετικῶς ὡραῖον ἀπὸ τὴν πλησιόχωρον. Τὸ ψωμί εἶναι ἐξαιρετοῦ ποιότητος καὶ πολὺ λευκόν, δύο πράγματα, τὰ ὁποῖα σπανίως εὐρίσκονται εἰς τὸ ψωμί τὸ ὁποῖον ἔχουν εἰς τὴν Κ]πολιν.

Ἀφήσαντες τὸν τόπον αὐτὸν ἐπροχωρήσαμεν πρὸς τὸ Kınıgı, ὅπου συνητήσαμεν ἀποστολὴν ἀπὸ τὸν racha Ἀδριανουπόλεως ἐντεταλμένην νὰ δωρήσῃ δύο ὡραίους ἵππους εἰς τὸν M. Kotusow ὅστις ἐκτιμῶν τὸ δῶρον ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ μέρους τοῦ εἴκοσι προβίε.

Ὅμοίως ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ *George Keppel F. S. A.*¹⁾ (*Albermarle*) *Tourney across the Balkan* Λονδίνον 1831 μεταφράζομεν τὰ κατωτέρω.

²⁾ Σεπτεμβρίου 7 1829.

Τὴν ἐπομένην πρωτὰν εἰς τὰς 8 εὐρέθημεν ἔξω τῆς Selvri καὶ ἐπειδὴ εἶναι Τουρκικὴ πόλις, οἱ ναῦται μας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν χριστιανοὶ

1) George Thomas Keppel (1799—1891) Ἄγγλος στρατηγὸς ὑπηρετήσας εἰς τὴν στρατιάν τοῦ Βασιλέως Ἦτο ὑπασπιστὴς τοῦ Hasting ἐν Ἰνδίας ἐπιστρέψας τῷ 1823 μέσον Περσίας καὶ Πετρούπολεως ἔγραψε περιγραφὰς τοῦ ταξιδίου του τῷ 1825.

2) Τόμ. I, σελ. 70.

δὲν ἐσταμάτησαν ἀλλὰ μετέβησαν 6 μίλια περαιτέρω εἰς Πιβάτες (sic).

1) Σεπτεμβρίου 28 1829

Ἐπεβιάσθημεν εἰς τὰς 12 εἰς τὸ πλοῖον μας, ἐν Ἀγίῳ Στεφάνῳ διὰ τὸ ταξίδιον μας. Ὅταν ἐνύκτωσεν ὁ Lord Dunlo καὶ ἐγὼ κατήλθομεν εἰς τὸ βιάθος τοῦ πλοίου νὰ κοιμηθῶμεν. Ὁ ὕπνος μας ἦτο βραχύς. Ἀφυπνίσθημεν ἀπὸ τοὺς ναύτας, σύροντας τὰ πόδια μας. Καὶ σηκωθήκαμεν νὰ μάθωμεν κάτι μὴ εὐχάριστον. Τὸ ἀδύνατον πλοῖον μας ἤρχισε νὰ πέρνη νερὸ καὶ εἶχε γεμίσει νερὸ. Ἐγὼ ἤμην εἰς χειροτέραν θέσιν ἐκ τῶν δύο, διότι ἐκοιμώμην πρὸς τὸ μέρος τὸ ὁποῖον τὸ καῖκι ἔκλινε περισσότερο καὶ εἶχα τὸ ἀνεπιθύμητον ὄφελος θαλασσίου λουτροῦ. Μὲ τὸ δῆλημα αὐτὸ κατεφύγομεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Silivri.

Καὶ ἐνῶ ἐγίνοντο αἱ ἐπιδιορθώσεις τοῦ πλοίου μας, κατεφύγομεν εἰς καφενεῖον παρὰ τὴν παραλίαν, τὸ ὁποῖον ἦτο ὑπερβολικὰ ρυπαρὸν. Εἴμεθα κρυωμένοι καὶ κουρασμένοι, τί ὅμως ἦτο δυνατὸν νὰ πράξομεν; Λερωμένο χαρτὶ τὸ παγκοσμίως ἀντικαθιστῶν τὰ ὑάλινα παράθυρα εἰς τουρκικὰ καφενεῖα, ἄφηνε τὸν ψυχρὸν νυκτερινὸν ἀέρα μέσον ἀναριθμητῶν σχισματιῶν. Καίτοι δὲ ἦτο ἐν παυγαί εἰς τὸ μέσον τοῦ δωματίου ἡ φωτιὰ εἶχε σχεδὸν σβύσει. Ὅσον νὰ κοιμηθῶμεν οὔτε, κἂν νὰ τὸ σκεφθῶμεν. Κάθε σπιθαμὴ τῶν καθισμάτων ἦτο κατελιημμένη ἀπὸ Τούρκους ναύτας, οἱ ὁποῖοι ἐκοιμῶντο κατὰ μῆκος, τὰ κεφάλια καὶ τὰ πόδια των ἀπτόμενα ἀλλήλων, καὶ ὅλοι των ἐρροχάλιζον ἐν συμφωνίᾳ. Πράγματι ἀμφιβάλλω ἂν, καὶ ἂν ὑπῆρχε ἀκόμη τόπος κενὸς ἢ κούρασῖς μας νὰ ἦτο ἀρκετὴ νὰ μᾶς κάμῃ νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τοιοῦτους γείτονας.

Σεπτεμβρίου 29.

Τὰ ἐξημερώματα τὸ μικρὸν μας πλοῖον μᾶς ἀνιγγειλαν ἦτο ἔτοιμον διὰ τὴν θάλασσαν. Μόλις ὅμως ἐξεκινήσαμεν εἶχομεν τὸ αὐτύχημα νὰ φανῇ νέα τρῦπα πάλιν. Τὰ πλοῖα εἰς τὸν λιμένα κατὰ τὸ Τουρκικὸν ἔθιμον ἦσαν ἠγκυροβολημένα. Ὅταν τὰ νερὰ εἶναι τραβηγμένα, τὰ ἄκρα τῶν ἀγκυρῶν εἶναι σχεδὸν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν ἐκτύπησεν τὸ πλοῖον μας καὶ μᾶς ἐπροξένησε τὸ δεύτερον δυστύχημα. Μετὰ ἀργοπορίαν μᾶς ὥρας ἐξεκινήσαμεν πάλιν. Περὶ μεσημβρίαν διήλθομεν τὸ κομψὸν χωρίον Eligree (Ἡράκλεια) κείμενον εἰς τὴν κατωφέρειαν ὑψώματος.

2) Νοεμβρίου 23 1829

1) Αὐτ. σελ. 123—125.

2) Τόμ. II, σελ. 61—62.

Εἰς Chorli εὐρίσκετο εἰς σουρουτζῆς τῆς Σηλυβρίας· ὁ φόβος τοῦ ὄμωσ τοῦ ξυλοκοπήματος ὑπερίσχυε τοῦ πειρασμοῦ τῆς δωροδοκίας, τὴν ὁποῖαν τὸν προσεφέραμεν νὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ λάβωμεν τὰ ζῶα του διότι τὰ πόδια του ἀκόμη ἐπονοῦσαν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τὴν ὁποῖαν εἶχεν ὑποστῆ.

1) Νοεμβρίου 24 1829

Εὐρισκόμεθα εἰς τὴν πρὸς τὴν Selinḡi ὁδὸν ἔνωρις.

Ὅλιγον κατόπιν ἀφοῦ ἀφήσαμε τὸ Kınıḡli ἐπροχωρήσαμεν κατὰ μῆκος τῆς παραλίας ἐπὶ μερικὰ μίλια, ἕως οὗ εὐρέθημεν πρὸ ὑψηλοῦ ἀκρωτηρίου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑπερβῶμεν πρὶν ἢ φθάσωμεν εἰς Selinḡi. Ἡ πόλις αὕτη κεῖται ἐν μέρει ἐπὶ ἀποτόμου ἐπικλινούσ λόφου καὶ ἐν μέρει ἐπὶ χαμηλοῦ ἐδάφους· κατέχει τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Serai ὑπεράνω τοῦ ὁποίου εἰσέρχεται τις διὰ μακρᾶς γεφύρας· εἰς αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι τελευταίως κατεσκεύασαν τρία ἀμυντικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα δεσπόζουν τῆς γεφύρας, τοῦ λιμένος καὶ τοῦ δρόμου, διὰ τοῦ ὁποίου συνήθως μεταβαίνουν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν. Ἀπότου ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ Σοῦμλαν ἢ Selinḡi ἦτο ἡ πρώτη πόλις, τὴν ὁποῖαν εἶδομεν νὰ μὴ ὑποστῆ βλάβας ὡς ἐκ τοῦ πολέμου. Οἱ Ρῶσσοι οὐδέποτε ἔφθασαν εἰς αὐτὴν. Ὡθησις ἐδόθη εἰς τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς πόλεως ὡς ἐκ τῆς μεγάλης δυνάμεως ὑπὸ τὸν Halish Pasha ὑπὸ τῆς ὁποίας τελευταῖον κατελήφθη. Πάλιν ἡ ἔλλειψις ἀλόγων μᾶς ἐκράτησεν ἐδῶ. Διήλθον τὸν μεταξὺ χρόνον εἰς τὴν οἰκίαν Ἑλλήνος· ὅπου ἀπελαύσαμεν τὴν ἀσυνήθη ἀπόλαυσιν καλοῦ δείπνου. Ἀνεπαύθημεν μέχρι μεσονυκτίου. Καὶ τότε ἐπανελάβαμεν τὴν πορείαν μας. Ἦτο κατασκότεινα. Καὶ ὁ δρόμος ἦτο ἄθλιος. Διήλθομεν ὁμῶς τὸν δρόμον χωρὶς ἀπρόοπτόν τι. Καὶ ξημερώματα ἐφθάσαμεν εἰς Μεγάλον Τσεκμετζέν.

Τὸ Βουργάζ ἢ Chorli ἢ Selinḡi καὶ ὁ Μεγάλος Τσεκμετζές, ὅλοι εἶναι ταχυδρομικοὶ σταθμοὶ διὰ τοὺς κατευθυνομένους εἰς κάθε σημεῖον τῆς πεποπολιτισμένης Εὐρώπης. Καὶ μόλα ταῦτα εἰς τὴν α' ἐκ τῶν πόλεων αὐτῶν ἠναγκάσθημεν νὰ παραμείνωμεν 18 ὥρας, εἰς τὴν β' 37, εἰς τὴν τρίτην 12 καὶ εἰς τὴν τελευταίαν 4, ἐν ὄλῳ ἀργοπορίαν 70 ὥρῶν, εἰς ἀπόστασιν 120 μιλίων ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν Πρωτεύουσαν.

Α. Α. Σ.

1) Αὐτ. σελ. 67—68.

ΤΣΙΓΚΕΝΕ ΣΑΡΑΪ

Τὸ ἱστορικὸν τοῦ Σερραΐου

Πρὸ τριακοσίων περίπου ἐτῶν εἰς τὸ Σαράϊ κατοικοῦσαν μόνον Τούρκοι καὶ Γύφτοι, οἱ δὲ Ἕλληνες κατοικοῦσαν εἰς τὸν Γαλατὰν μακρὰν τοῦ Σερραΐου, 2500 μέτρα ἀνατολικῶς. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔζη κάποιος ληστής πολὺ φοβερὸς ὀνόματι Συράκογλου, τὸν ὁποῖον βέβαια ἔκαμαν αὐτοὶ τόσον πολὺ τρομερὸν καὶ αὐτὸς τοὺς κατάκαιγε καὶ τοὺς ἐσκότωνε κάθε ἡμέραν, γι' αὐτὸ ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Τούρκους τοῦ Σερραΐ καὶ κτίσανε τὰ πρῶτα ἑπτὰ σπίτια εἰς τὸ Σερραΐ καὶ ἀπὸ μέσα στὸν καλέ, οἱ δὲ λοιποὶ Γαλατιανοὶ ἔφυγαν πρὸς τὰ Γανόχωρα, Ραιδεστὸ καὶ Ἡράκλεια. Τὸ Σαράϊ κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς τουρκοκρατίας, ἴσως καὶ τὸν δεῦτερον ἦτο μᾶλλον ἱερὸς τόπος τῶν Τούρκων, διότι εἶχαν κτισμένον τὸ τζαμί τους μὲ χρονολογίας τους 940 περίπου (καὶ πολὺ σπουδαῖον τζαμί,) κάτω ἦτο στρωμένον μὲ ἀρχαῖα μάρμαρα ἀπὸ ἐκκλησίαις, καὶ στὸ μέρος του λέγανε ὅτι ἦτο ἐκκλησία. Ἐπίσης στὴν πλατεία καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ Τζαμί ἦτο ἓνα μνημεῖον Ἐκεές. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε πολλοὺς Χοτζάδες καὶ τοὺς τάγιζε λένε τὸ Ἰμαρέτ' ὄχι μόνον αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ ἄλλους πολλοὺς ὅσοι περνώγαγε ἀπὸ κεῖ, καὶ τοὺς Γύφτους φαίνεται, γι' αὐτὸ μαζεύτηκαν καὶ αὐτοὶ ἐκεῖ. Ἐλέγετο Ἁγιάς πασσᾶ Βακουφῶ, εἶχε ἔκτασιν ἀπέραντον 20 χιλιάμετρα καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρες πλευρὰς καὶ μέχρι τελευταίως τὸ διεκδικοῦσε κάποια Σουλτάνα ἀπὸ τὴν Πόλι καὶ τὸ ἐνοικίαζε. Ἐννοεῖται ὅτι κατόπιν ἔμεινε ὀλίγον, μόνον δηλ. τὸ δάσος καὶ ἡ ἀγορὰ τὸ Μπαλτζίκ, ἐκτίσθησαν 20 καὶ πλέον χωριὰ μέσα στὸ Βακούφ. Κατόπιν τὸ Σαράϊ ἄλλαξε τακτικὴ καὶ ἀπὸ ἱερὸν ἔγινε κέντρον παραθερισμοῦ, τῶν διαφόρων σουλτάνιδων καὶ μπέηδων τῆς Κηπόλεως. Ἐπίσης μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἦλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν οἱ Σουλτάνοι τῆς Κριμαίας καὶ εὐρίσκεται καὶ αὐτὴ ἡ γενεὰ των, εἶχε δὲ καὶ πολλοὺς Γενιτσάρους ποὺ εἶχαν χιλιάδες πρόβατα κλ. Οἱ Γύφτοι ἦταν ὅλοι ὄργανοπαῖκται καὶ διεσκέδαζαν τοὺς σουλτάνους καὶ τοὺς μπέηδες.

Ἐπίσης εἶχαμεν μιὰ γενεὰ καὶ τὴ λέγαμε Μπαλαρίνες αὐτὲς χο-

ρεύανε ὡς λέγουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ πραγματικῶς ἦταν ράτσα εὐμορφη καὶ ὀλίγο ἐλαφρόμυαλη. Εἴχαμεν καὶ ἄλλους, Μπαλάτες εἰς τὴν ἴδιαν κατηγορίαν καὶ ἡ καταγωγὴ τους ἦταν ἀπὸ τὸν Μπαλατᾶ τῆς Πόλης πού τις φέρανε αὐτοί. Ἐπίσης εἴχαμε πολλές ὀνομασίες διαφόρων τόπων καὶ κατεστραμμένων χωρίων σύμφωνα μὲ τῆς Πόλης, ὅπως π.χ. Γαλατᾶς, Μπέιογλου, Μάλτεπε, Ὁρτάκιοι κλπ. Ὁ κόσμος δηλ. ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Σεραγιοῦ ἦτο πολὺ ὀπισθοδρομικὸς πρὸ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, διότι δὲν εἴχαν σχολεῖα καὶ ἐκκλησία· δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ καὶ τὰ πρῶτα γράμματα μερικοὶ πού ξεύρανε πηγαίνανε εἰς τὸ Γιοβαλή καὶ ἀπάνω στὴν ἄμμο ἢ σὲ πλάτη μεγάλου ζώου, πού χρησιμευε ὡς πλάκα, γράφανε. Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας αὐτοὶ πού κατώρθωσαν καὶ κράτησαν τὴν πίστι τους ἐπὶ πολλὰ χρόνια ἐξοῦσαν μέσα στὰ δάση καὶ στὰ σπήλαια καὶ αὐτὸ τὸ μαρτυροῦν τὰ μικρὰ χωριουδάκια καὶ σπήλαια πού εὐρίσκοντο μέσα εἰς τὰ ἀπέραντα δάση. Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Σαραίου, ἐὰν καλὰ ἐπρόσεχε κανεὶς, θὰ ἔβλεπε καὶ ἴσως θὰ διέκρινε γενεὰς χριστιανῶν, τόσῃ καταπληκτικὴν ὁμοιότητα εἴχαν. Φαίνεται ὅτι ἐπειδὴ ἦτο κεντρικὸν μέρος, ἡ πίσις καὶ ἡ σφαγὴ ἦτο περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη. Εἰς τὸ Σαράϊ εἶχε φρούριον καὶ πρὶν 200 χρόνια κατεδαφίσθη. Δὲν ἦτο ὅπως τῆς Βίζας καὶ ἄλλων πόλεων, τὸ μόνον ἔναπομείναν ἀρχαίας ἐποχῆς ἦταν τὰ ἀρχαῖα μαρμάρινα μνημεῖα σπουδαῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἔνα χρησίμευε ὡς λεκάνη εἰς τὸ Μπάστσεσμε καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὴν βρύση τῆς ἀγορᾶς· εἴχαν ἔξωθεν σταυρὸ σκαλιστὸ καὶ διάφορα ἄλλα τεχνικὰ σκαλισματα· τὸ μαρμαρόμνημα εἶχε ὕψος 1,20, μῆκος 2,5 μὲ τρία μέτρα καὶ φάρδος ἕνα καὶ κάτι μέτρα. Βρύσες εἰς τὸ Σαράϊ εἶχε 34 καὶ ἦτο ἕνα νερὸ ἀπὸ τὴν Καμάρα καὶ ἀπὸ μέσα στὸ κεμερί τῆς Πόλης ἀπόστασις 5 χιλ. ἀνατολικῶς τοῦ χωριοῦ μας ἦτο ὁ ποταμὸς Γαλατᾶς 300 μ. περίπου καὶ δυτικῶς εἴχαμε τὸν Ἐργίνην ποταμόν· τὸ κλίμα του ἦτο πολὺ ὑγιεινόν.

Τὸ Σαράϊ εἰς τὰ ἐπίσημα χαρτιά δὲν γράφεται πούθενὰ Τσεγκενέ-σαράϊ παρὰ γράφεται, Ἄγιὰς Πασσὰ Βακουφοῦ ἢ Σαράϊ, διότι εἴχαμε τὸν κεντρικώτερον μαχαλὰ Ἄγιὰς πασὰ μαλεσί, Οὐρούμ κενὰρ μαλεσί, Σεμσὴ μαλεσί, Παζαρτζίκ κλπ. Ὑπάρχει μία ἐκδοχὴ ἄλλὰ δὲν τὴν ἐπικροτοῦν ὄλοι, δῆθεν ἠγάπησε ὁ Ἄγιὰς πασσᾶς καὶ πῆρε μιὰ τσιγκάνα. Φαίνεται κάποια ἐποχὴ ἀπέκτησαν καὶ δικαιώματα οἱ Γύφτοι, διότι μετὰ τὸ Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ἦλθαν νὰ κατοικήσουν καὶ τουρκογύφτοι καὶ οἱ κάτοικοι δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν· ἀλλὰ αὐτοὶ κάπου ἔστηρίζοντο καὶ λέγανε ὅτι εἴχανε δικαιώματα διότι αὐτὸ εἶνε, λέγανε τὸ δικὸ μας παλάτι.

Τὸ Μπαλτζίκ, ἡ ἐβδομαδιαία ἀγορὰ Σαράιου, γίνεται εἰς τὰς 20 Ἀυγούστου καὶ διαρκεῖ ἕξ ἡμέρας· τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας γίνεται ἡ ζωαγορὰ καὶ τὰς ἄλλας τρεῖς ἡμέρας ἔμποροπανηγύρις· εἶναι δὲ ἀφθαστος εἰς τὴν κίνησιν, διότι ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ

ἀπὸ ἐδῶ ἀπὸ τὰς Σέρρας ἐρχόντουσαν. Καὶ αὐτὴ ἦτο περιουσία τῶν Σουλτάνιδων. Λέγεται Μπαλτζικ¹⁾ διότι βγαίνει τὸ μέλι τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην· λέγουν καὶ ὅτι εἰς μνήμην ἑνὸς μουλαριοῦ δῆθεν ποῦ ἐλιποθύμησε ἐκεῖ ὅταν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας γύρισε ὁλόκληρον τὸ μέρος τοῦ Βακούφ.

Πῶς ἐγινε ληστής ὁ Συράκογλου καὶ ἐξῶντωσε ὁλόκληρο χωριὸν

Ὁ Συράκογλου ἦτο παιδί ἥσυχρο καὶ ἐτῶν 12—15 ὅταν ὁ μπαμπᾶς τῆς Κεράτωσης τοῦ εἶπε ὅτι «ὅταν μεγαλώσης θὰ σοῦ δώσω τὸ κορίτσι μου» καὶ ἀπὸ τότες τὸ παιδί ἔβαλε μεράκι στὴν καρδιά του γιὰ νὰ τὴν παντρευθῆ. Ὅταν ὅμως τὸ κορίτσι ἤλθεν εἰς ἡλικίαν ὁ μπαμπᾶς τῆς τὴν ἀρραβώνισε σὲ ἄλλον· τότε ὁ Συράκογλου ἔξω φρενῶν ἐβγήκε στὸ κλαδί καὶ ἄρχισε τὰς ἐκδικήσεις, ἀλλὰ ὄχι στὸν τυχόντα οὔτε καὶ ἐσκοτώνει, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε εἶχε νὰ ποῦμε ἀποκηρυχθῆ ἀπὸ τὰς ἀρχάς. Μία ἡμέρα ὁ μπαμπᾶς τοῦ κοριτσιοῦ μὲ ὅλη τὴν οἰκογένεια του καὶ μὲ μερικοὺς σωματοφύλακές του, διότι ἦτο «τσορμπατζῆς», πῆγε στὰ κτήματά του στὸ Μπάκατζακ καὶ στὸν γυρισμὸ τοὺς πιάνει ὁ Συράκογλου. Τότες λέγει στὸ μπαμπᾶ τῆς θὰ μὲ δώσης τὸ κορίτσι ἄλλως σὲ σκοτώνω· καὶ στὸ κορίτσι λέγει θὰ μὲ πάρης. Ὁ μὲν μπαμπᾶς εἶπε σοῦ τὴν δίδω, τὸ δὲ κορίτσι σὲ πέρνω. Αὐτὸς ὅμως ἐπειδὴ ἀγαποῦσε πολὺ καὶ ἀγνὰ εἶπε: ὄχι, δὲν θὰ σὲ πάρω, διότι δὲν ἠμποροῦμε νὰ ζήσουμε μέσα εἰς τὸ δάσος μαζύ, διότι σὲ λυποῦμαι, ἀλλὰ θὰ γίνω κουμπάρος, καὶ ἔτσι συμφωνήσανε. Ὅταν ἤλθεν ἡ ὥρα γιὰ κουμπάρος τὸν προσκαλέσανε καὶ τὴν ὥραν ποῦ λέγουν ἄξιος καὶ σκόνουν τὸν κουμπάρο ἀπάνω, τὸν συλλάβανε οἱ Τζανταρμάδες ἐν συνεννοήσει μὲ ὄλο τὸ χωριὸν καὶ τὸν δέσανε ὅπως ἦταν μὲ τὰ ἄρματα του γιὰ νὰ ἰδοῦν οἱ διάφοροι μπέηδες τὴν ἀξίαν τῶν Τζανταρμάδων, αὐτὸς ὅμως στὸν δρόμον ἔκοψε μὲ τρόπο τὰ σχοινιά καὶ ἐσκοτόωσε ὅλους τοὺς Τζανταρμάδες καὶ ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα πλέον ἐγινε ἄγριον θηρίον καὶ ἐφόρευε τὸν τυχόντα καὶ ἔκαιε τὸ πᾶν. Ἐχάλασε εἶπαμε τὸ Γαλατᾶ καὶ ἄλλα ἀκόμα χωριά καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς Τούρκους ἦταν τὸ φόβητρόν τους. Τὸ τέλος του ἦταν σὲ μιὰ μάχη ποῦ πιασθήκανε στὰ Καβάκια κάτω ἀπὸ τὸ Κουτσομύλι, τυφλώθηκε ἀπὸ τὰ μπαρούτια ποῦ γέμιζε τὸ ὄπλο του καὶ τότε εἶπε στὰ παλληκάρια του νὰ φύγουν νὰ σωθοῦν καὶ αὐτὸς θὰ πολεμήσῃ μόνος. Ἐπολέμησε καὶ ἔφυγε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πῆγε σὲ ἕνα μαντρί· ἐκεῖ τὸν περικυκλώσανε· πηδῶντας ἀπὸ τὸν φράκτη, σκάλωσε, λένε, τὸ τσαρούχι του καὶ κρεμάσθηκε, τὸν ἐκτυποῦσε δὲ πρῶτος ὁ Τσομπάνος μὲ τὴν δεξιάκα τοῦ τυριοῦ καὶ πρόλαβαν καὶ οἱ ἄλλοι καὶ τὸν ἀποτελειώσανε. Μετὰ τὸ φόνο του πῆγανε γιατροὶ καὶ τὸ Χουνκιωματί καὶ τὸν σκίσανε γιὰ νὰ ἰδοῦν τί τὸ ἐξαιρετικὸν εἶχε καὶ ἦτο τόσον

1) Μπάλ Τουρκιστί=μέλι.

τρομερὸς τέλος πάντων. Τοῦ βρῆκαν τὴν καρδιά του εἰς δύο, καὶ τὸν ὠνόμασαν Τσατάλγιουρεκλής.

N. ΤΑΚΗΣ

Τὸ Σαράϊ λεγόμενον Ἀγιάς πασᾶ Σαράϊ καὶ κοινῶς Τσιγκενέ Σεράϊ 1) ἐπὶ Ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο Ἀνακτόριον καὶ ἦτο ἔδρα ὑποδιοικήσεως, εἶχε περὶ τοὺς 2800 κατοίκους ὧν 800 Ἕλληνες εὐρίσκεται εἰς τὸν σημερινὸν νομὸν Σαράντα Ἐκκλησιῶν (Κιρκλάρ Ἰλή ὡς μετωνομάσθη) εἰς ἀπόστασιν 4 ὥρων ἀπὸ τῆς Βιζύης καὶ 83 1/2 μιλίων ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως, 42 μιλίων τῆς Τυρολόης καὶ εἰς ὕψος 534 ποδ. Μεγάλῃ ἀγορᾷ ζῶων ἐγένετο κατ' ἔτος περὶ τὰς 20 Αὐγούστου, ὀνομαζομένη Μπαλτσικι ἢ μετὰ ἑβδομάδα ἐπαναλαμβανομένη εἰς Τσερκέζκοϊ ἐλέγγοτο μικρὸ Μπαλτσικι.

Ὁ κ. Α. Γιασημακόπουλος χρηματίας ὑποδιοικήτης Ἀνακτορίου ἐπὶ Ἑλληνικῆς κατοχῆς, μᾶς δίδει τὴν κατωτέρω σημείωσιν περὶ τῶν κατοίκων τῆς ὑποδιοικήσεως.

Χωρία Τουρκικά : Τὰ πλεῖστα συνοικισθέντα μετὰ τὸ 1878 ἀπὸ πρόσφυγας ἐκ Βουλγαρίας.

1) Τσικοῦρ Γιούρτ	16) Ταταρλῆ
2) Τσαϊλά	17) Καδήκιοϊ
3) Μπουγιούκ Μανούκα	18) Δεμρλέρ
4) Κιουτσούκ Μανούκα	19) Σινανλῆ
5) Καρά Γκιορμέζ	20) Σέρβη
6) Ἀϊβατζίκ	21) Μπαγτσέ δερῆ
7) Ἐδὶρ-κιοϊ	22) Τσερκέζ-κιοϊ
8) Καρά Μπουρτσέζ	23) Κιζιλ-Μπουνάρ
9) Κούρτ δερῆ	24) Καρά-αγάτς
10) Σεφά Ἀλάν	25) Γιανικ-αγίλ
11) Μπεγιάζ-Κιοϊ	26) Μπαγτσέ-Ἀγίλ
12) Ἀχῆρ-κιοϊ	27) Καπακλή-Μπουνάρ
13) Γκιουτσερλέρ	28) Μπουνάρτσα
14) Ὄσμανλῆ	29) Καρλή-κιοϊ
15) Σοφουλάρ	30) Οὐζοῦν-χαιτζῆ

Χωρία Ἑλληνικά

- 1) Γιουβαλῆ, κάτοικοι 400,   2) Καβατζίκ κάτοικοι 150.

Σύνολον κατοίκων περιφερείας Ἀνακτορίου
Τοῦρκοι περὶ τοὺς 18000 Ἕλληνες 1350.

Μετὰ τὴν εὐκαιρίαν τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἀνωτέρω δημοσιεύομεν καὶ ὅσα ὁ ἀείμνηστος Ἄν. Κ. Π. Σταμούλης ἔχει εἰς τὰς σημειώσεις του περὶ τῆς ὀνομασίας καὶ συστάσεως τοῦ Σεραίου.

1) Ἴδε Γ. Λ α μ π ο υ σ ι ᾶ δ ο υ : Ὀδοιπορικὸν «Θρακικά», τόμ. Θ' Σ. 70.

Περὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ χωρίου ἤκουσα ἀπὸ τὸν Ἐσατ Ἀγάν καταγόμενον ἐκεῖθεν, ὅτι Σουλτάνος κυνηγῶν πρὸ 150 περίπου ἐτῶν ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ ἤρесе πολὺ τὸν τόπον ἐκεῖνον ἀκατοίκητον ὄντα καὶ ἐξέφρασε τὸν θαυμασμόν του εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ. Τότε ὁ λαλᾶς του τὸν προσεκύνησεν ἐδαφιαίως καὶ τῷ εἶπε ἀφ' οὗ σᾶς ἤρесе τόσον πολὺ νὰ διατάξητε νὰ κτίσωμεν ἐδῶ ἕν σαράϊ καὶ διέταξεν εἰς αὐτὸν τοῦτο. Οὗτος μείνας ἐκεῖ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως, ὠκοδόμησεν ἀντὶ παλατίου Τζαμίον καὶ λουτρόν. Ὅτε δὲ μετὰ καιρὸν ἐξεληθὼν καὶ πάλιν ὁ σουλτάνος εἰς κυνήγιον, ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ὑπάγη διὰ νὰ ἴδῃ τὸ Σαράϊ, εὔρεν ἐκεῖ ἀντὶ παλατίου χωρίον συνοικισθὲν ἀπὸ κατοίκους τῶν πέριξ καὶ Τζαμίον καὶ λουτρόν· εὐχαριστήθηκε καὶ ἠρώτησε τὸν λαλᾶ του τί θέλει πρὸς διατήρησιν τοῦ Τζαμίου, οὗτος τῷ εἶπε νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸ Τζαμίον, ὡς βακοῦφι, τόσην γῆν ὅσην ἠμπορεῖ νὰ περιέλθῃ εἰς μίαν ἡμέραν μὲ ἕν χωλὸν μουλᾶρι, τὸ ὅποιον εἶχε· καὶ ὑποσχεθέντος τοῦ βασιλέως, περιῆλθεν οὗτος μὲ τὸ μουλᾶρι ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὸν τόπον αὐτὸν ἐχάρισεν ὁ Σουλτάνος εἰς τὸ μέχρι σήμερον σωζόμενον τζαμίον.

Ἐν συνεχείᾳ δημοσιεύομεν ἀπὸ τὴν συλλογὴν Σταμούλη ὅσα εὑρομεν περὶ Σαραίου ἀπὸ περιηγητάς.

A. M. ὁ μαρκήσιος Τορσυ ὑπουργὸς καὶ γραμματεὺς 1) τοῦ Κράτους κατὰ τὴν νέαν ἐγκατάστασιν τῆς ἀποστολῆς τῶν Ἰησουητῶν πατέρων εἰς τὴν Κριμαίαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1706—13.

Ἡ αἰφνιδία πτώσις καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ θάνατος τοῦ σουλτάνου Γαζῆ Kan Guiray ἔφερε μετὰ μεγάλης ζωηρότητος τὴν ἀνανέωσιν τοῦ πολέμου τῆς Μόσχας (Moscovie) τὴν ὁποίαν ὁ μέγας βεζύρης, ὅστις ἦτο τόσον γνωστὸς ἀπὸ τὰς βιαιότητάς του, εἶχε συμφέρον νὰ μὴ θέλῃ. Ὁ σουλτάνος Dewlet Guiray ἀδελφός του ἐτοποθετήθη εἰς τὴν θέσιν του. Ἡ ὅλη τελετὴ πρὸς τοῦ ἔκαμε, ἦτο ὅτι ὁ μέγας Κύριος ἀπέστειλε εἰς τὸν διάδοχον ἕνα τῶν πρώτων ἀξιωματικῶν του, μὲ τὴν σπάθην καὶ τὸν σκοῦφον ἀπὸ γουναρικὸν zibeline μὲ ἕνα δέσιμον πολυτίμων λίθων, τὸ ὄλον ἐσυνοδεύετο ἀπὸ ἕνα Χαττι-σερίφ καὶ μίαν διαταγὴν τῆς Ὑψηλότητός του, διὰ τῆς ὁποίας ὁ σουλτάνος Dewlet Guiray ἀπεκατεστάθη Kan τῶν Ταρτάρων εἰς τὴν θέσιν τοῦ σουλτάνου Γαζῆ Guiray. Ἡ διαταγὴ αὕτη τοῦ Μεγάλου Κυρίου ἀνεγνώσθη εἰς τὸ Χαρέμι συνηθροισμένον εἰς τὸ ντιβάνι· ὁ πρίγκηψ συγκατατεθεὶς παρητήθη τῆς κυριαρχίας του καὶ ὁ ἄλλος περιεβλήθη αὐτήν, μὲ τόσην ἡσυχίαν, ὡς

1) Lettres Edifiantes et Curieuses. Ecrites par des Missionnaires de la Compagnie de Jesus. Lyon 1819 τόμ. II σελ. 192.

εἶν αὐτὸ ἦτο ἓνα πρᾶγμα περιορισμένον μεταξύ τῶν δύο ἀδελφῶν.

Ὁ Μέγας Κύριος, ὅπως τὸ ἔχω εἰπεῖ, δὲν ἐθανάτωνε ποτὲ τοὺς Καπ ποὺ καθαιροῦσε. Ἀπλῶς τοὺς ἔστελλε εἰς ἔξορίαν, ἔξω τῆς Ταρταρίας. Ἡ νῆσος Ρόδος ἦτο συνήθως ὁ τόπος ὅπου τοὺς μετέφερε, καὶ ὅπου τοὺς μετεχειρίζοντο μὲ ὄλον τὸ σέβας, ἀναλόγως τῆς ἀξίας τῶν προσώπων των. Συμβαίνει μάλιστα πολὺ συχνὰ νὰ τοὺς ἐπανακαλέσῃ καὶ τοὺς ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον.

Ὁ σουλτάνος Γαζή Guiray ἐξωρίσθη εἰς τὸ Guinguenay-Saray ἓνα τῶν ἐξοχικῶν παλιτίων του, εἰς ἀπόστασιν 25 λευγῶν ἀπὸ τὴν Κηπολίαν, ὅπου εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἐσυνέχισε τὰς σχέσεις του μὲ τὸν κύριον de Fergiol γάλλον πρεσβευτὴν εἰς τὴν Κηπολίαν.

Ἐσκέπτετο μάλιστα νὰ τὸν ἴδῃ incognito εἰς τόπον κωνηγίου. Ὅτε προσεβλήθη αἰφνιδίως ἀπὸ λοιμὸν μὲ ὄλην τὴν ἀκολουθίαν του ἀπὸ ἑκατὸν τριάντα ἀξιωματικὸς ἢ ὑπηρέτας, οἱ ὅποιοι τὴν ἀπήρτιζον (ἢ γυναῖκα του καὶ ἡ ἀδελφή του ἀπέθανον τὴν αὐτὴν ἡμέραν), ἔπαυον ἐξ αὐτῶν κατ' ἀρχὴν 80.

Ἡ σουλτάνα Validé γυναῖκα τοῦ Σελήμ Guiray καὶ μητέρα του θετῆ, ἡλικίας περὶ τὰ 50, κωκασίας ἐθνότητος, καὶ γυναῖκα μὲ πνεῦμα πολὺ καλλιεργημένον, ἔδωσε ἓνα κτύπημα, μὲ ἐγχειρίδιον, εἰς τὴν λύπην της, εὐτυχῶς δὲν εὐρέθη νεκρά.

Τοῦ F. baron de Tott¹⁾ 1769

Εἰσιήλθομεν εἰς τὰ ὄρη, τὸν Αἴμον, ἀπὸ μίαν φάραγγα, ἀπὸ ὅπου ἐξέρχεται τὸ Kamtchiksouy, χεῖμαρος.

Ἐσταματήσαμεν διὰ νὰ περάσωμεν τὴν νύκτα εἰς ἓνα χωρίον εὐρισκόμενον εἰς τὸ μέσον τῆς περιοχῆς αὐτῆς καὶ ἀρχίσαμε νὰ ἀναπαυώμεθα, ὅταν ὁ θόρυβος πολυαρίθμου ἵππικοῦ δέικοψε τὴν ἡσυχίαν μας.

Ἦτο ὁ νέος Σουλτάνος Calga (δεύτερος τὴν ἐξουσίαν μετὰ τὸν Χάνην ἐν Κριμαίᾳ, ἀδελφὸς τοῦ Dewlet-Gueray, τὸν ὁποῖον ἡ Πύλη θὰ ὠνόμαζε διάδοχον τοῦ Krim-Gueray ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Τατάρων.

Ὁ πρίγκηψ αὐτὸς ὁ ὁποῖος μὲ ἐνόμιζε εὐρισκόμενον ἀκόμη εἰς Caouchan τῆς Βεσσαραβίας, δὲν ἀνηγγέλθη ἀκόμη ὅτι ἤμην εἰς τὸ ἴδιον χωρίον καὶ μὲ προσεκάλεσε νὰ πάω νὰ τὸν ἴδῶ. Κατόπιν μοῦ ἐξέφρασε τὴν λύπην του διὰ τὴν διάφορον διεύθυνσιν τῆς πορείας μας, καὶ ἐτελείωσε μὲ τὸ νὰ μὲ ὑποχρεώσῃ νὰ ἐκτραπῶ ὀλίγον τῆς ἰδικῆς μου, διὰ νὰ πάω νὰ

1) F. baron de Tott: (1733—1793): Memoires sur les Turcs et les Tartares. Amsterdam 1784 II σελ. 288—293.

ἰδῶ εἰς τὸ Σεράϊ τὸν νέον Καν, ἀδελφόν του. Τὸ Σεράϊ εἶνε πόλις τῆς Ρωμυλίας, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Τατάρων Σουλτάνων. Ἐτοιμάζετο νὰ φύγῃ προσέθεσε, ἐλπίζω ὅτι ἀποφασίζοντες νὰ ἐπιστρέψετε μαζί μας, θὰ λησμονήσετε μίαν ἀπώλειαν, τὴν ὁποίαν ἐθεωρήσατε ὡς ἀνεπανόρθωτον.

Πράγματι δὲν ἐπίστευα ὅτι τόσον εὐκόλον ἦτο νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Κρίν-Γουεράι. Ἀλλὰ μὲ ἔπεισε χωρὶς φόβον νὰ διατρέξω τὰς ἐκτάσεις τῶν Τατάρων Σουλτάνων, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τελειοποιήσω τὴν ἔρευναν εἰς ὃ,τι ἀφορᾷ αὐτὸ τὸ ἔθνος, μὲ τὴν περιγραφὴν τοῦ τρόπου ποῦ ζοῦν εἰς τὴν Ρωμυλίαν.

Συνεχίζοντες τὸν δρόμον μας ἐφθάσαμεν εἰς αὐτὸν ποῦ ἐχάραζον διὰ τὸν ὀθωμανικὸν στρατόν.

Τὸν ἀφῆκα εἰς τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας . . .

Ἐίχομεν εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ρωμυλίαν καὶ δὲν εἶχομεν καλὰ εἰσχωρήσει εἰς τὴν περιοχὴν τῶν περιγκήπων *Ginguisiens* ὅταν ἐξεπλάγην ἀπὸ ἓνα θέαμα τόσον πλούσιον ὅσον καὶ ξένον εἰς τὸ ὑπόλοιπον τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ποικίλα προϊόντα πλουσίων καὶ ἐπιμελημένων ἐξοχικῶν οἰκιῶν, κήπων μὲ χάριν διευθετημένων, χωρία εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ πύργος τοῦ Κυρίου καὶ αἱ φυτεῖαι τῶν διεκόσμου τὸ ἔδαφος, ὑψούμεναι μέχρι τῶν λόφων ἐσχημάτιζον ἓνα σύνολον μὲ εὐρωπαϊκὸν γούστον, τοῦ ὁποίου αἱ λεπτομέρειαι ἐπηρεάζον τὸν θαυμασμόν μου.

Ἡ πόλις τοῦ Σεράϊ ἐπαρουσιάζετο ἐνώπιόν μας ὡς καὶ τὸ παλάτι τοῦ Καν.

Ἐφθάσαμεν εἰς αὐτὸ ἀπὸ μίαν μεγάλην δενδροστοιχίαν, ἣ ὁποία ἐπεξέτεινε τὴν πρόσοψιν τῶν οἰκοδομημάτων καὶ ᾠδήγει ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸν πλαταμῶνα, ὁ ὁποῖος χωρίζει τὴν πόλιν ἀπὸ τὸν πύργον.

Πολλαὶ ὁδοὶ ἀγούσαι πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἀκτίνων κύκλου ἐπεκτεινόμεναι εἰς τὴν πεδιάδα διὰ τῶν φυτειῶν ἐσχημάτιζον ἓν ἄστρον, τοῦ ὁποίου τὸ κέντρον κατελάμβανε ἡ πρώτη αὐλή. Τὴν διεσχίσασμεν διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν δευτέραν τὴν ὁποίαν παρωμοιάσαμεν μὲ πρόσκαιρον κατάλυμα. Κατ' ἀρχὴν εἰσῆχθη εἰς τὸν Σελικτάρ, εἰς ἓνα τῶν πλαγίων οἰκοδομημάτων. Ὁ ἀξιωματικὸς αὐτὸς ἀφοῦ μὲ ἀφῆκε ἐπ' ὀλίγον ν' ἀναπαυθῶ, ἀνάπαυσιν τὴν ὁποίαν συνοδεύει πάντοτε ὁ καφές, εἰδοποίησε τὸν κύριον του, διὰ τὴν ἀφίξίν μου καὶ ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγον, διὰ νὰ μὲ ὀδηγήσῃ εἰς ἀκρόασίν του.

Μία αἵθουσα τιμῆς ἐπρώτευε τοῦ ἀποχωρισμένου κυρίου οἰκήματος τὸ ὁποῖον κατῶκει ὁ *Dewlet Gueray*.

Περιτριγυρισμένος ἀπὸ μεγάλον ἀριθμὸν αὐλικῶν, σ' ἔκανε νὰ πιστεύῃς ὅτι ἐφαίνετο περισσότερον ἀπησχολημένος μὲ τὸν ἄριτον φρούμενον

πάγωνά του ἢ μὲ τὴν ἀνάγκησίν του εἰς τὸν θρόνον καὶ τὸ δύσκολον ἔργον ποῦ εἶχε νὰ ἐπιτελέσῃ.

Ἐπεισθὴν ἀπὸ μίαν μακρὰν συνδιάλεξιν μετ' αὐτοῦ τοῦ πριγκηπος, τοῦ πολὺ νέου ἀκόμη καὶ μάλιστα ἴσως ἀσθενοῦς χαρακτήρος, διὰ νὰ τολμήσῃ ν' ἀκολουθήσῃ τὰ ἴχνη τοῦ θεοῦ του Krip-Gueray ὅτι δὲν εἶχε φιλοδοξίας ἢ μόνον νὰ εἶνε ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Μεγάλον Βεζύρην.

Ἦτο πολὺ ἀργὰ ὅταν ἀφῆκα τὸν νέον Καρ διὰ νὰ ζητήσω νὰ συνεχίσω τὴν πορείαν μου. Ἐδέχθην τὴν προσφορὰν ἣ ὅποια μοῦ ἔγινε νὰ περάσω τὴν νύκτα εἰς τὸ παλάτι, τόσον εὐχαρίστως διότι ὁ ἐπιφορτισμένος ὡς ξεναγός μου, Σελικτάρ, μοῦ ἐφάνη ἀγαπητὸς καὶ ἀρετὰ πεπαιδευμένος διὰ ν' ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐρωτήσεις τὰς ὁποίας θὰ τοῦ ὑπέβαλλον, διὰ κάθε τι ποῦ θὰ εἶχα νὰ παρατηρήσω.

Μὲ ἐπληροφόρησε ὅτι αὐτὴ ἡ ἐπαρχία δεδομένη ὡς φέουδον προσωρινὸν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Gengiskan, διηρημένη εἰς ἰδιαιτέρας περιοχὰς ἐξησφάλιζε εἰς καθένα τῶν μελῶν τῆς κληρονομικᾶς κτήσεις ἀνεξαρτήτους ἀπὸ τὴν Πύλην εἰς τὰς ὁποίας τὸ δίκαιον τοῦ ἀσύλου εἶνε ἀπαραβίαστον.

Ἡ ἀναγκαία αὕτη προσθήκη (τοῦ ἀσύλου) προῆλθε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅτι δὲν ὑπάρχει πονηρόν, εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, τὸ ὅποιον νὰ μὴ εὐρίσκη τὴν ἀτιμωρησίαν, ἐὰν ἔχη μὲ κάτι νὰ πληρώσῃ τὸν Σουλτάνον, ὁ ὁποῖος τοῦ τὴν παρέχει. Εἰς αὐτὰ τὰ εὐρήματα τῶν ὁποίων τὸ τυχαῖον εἰσπράττεται τοῖς μειρητοῖς, συναπαντῶνται, ἡ δεκάτη, ὁ κεφαλικὸς φόρος καὶ τὰ ἄλλα κυριαρχικὰ δικαιώματα.

Ὁ πλοῦτος αὐτῶν τῶν πριγκήπων ἀθξάνει ἀκόμη ἀπὸ τὸ προῖον τῶν θέσεων τὰς ὁποίας λαμβάνουν διαδοχικῶς εἰς τὴν Κριμαίαν.

Ἄλλὰ αὐτὸ τὸ πλεονέκτημα τὸ ὅποιον ἡ Πύλη ἔκαμε νὰ ἀπολαμβάνουν μόνον οἱ ἀπόγονοι τοῦ Selim Gueray τοὺς διέκρινε διὰ τῆς εὐπορίας των· οἱ ἄλλοι κλάδοι τοὺς ὁποίους ὁ Σουλτάνος περιώρισε μόνον εἰς τὰς ἐκτάσεις των, ἔζων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας μὲ μεγάλην μετριότητα. Ἐφυγα ἀπὸ τὸ Σεράι.

Ὁ Selim Gueray ὅστις ἐβασίλευε εἰς τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ἀρχὰς τοῦ παρόντος, ἀφοῦ ἔσωσε μὲ τὸ θάρρος του τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἕτοιμον νὰ νικηθῇ ἀπὸ τὰς συνηνωμένας δυνάμεις τῶν Γερμανῶν, Πολωνῶν καὶ Ρώσων, ἠρνήθη τὸν Ὀθωμανικὸν θρόνον, εἰς τὸν ὅποιον, ὁ ἐνθουσιασμός τῶν στρατευμάτων ἤθελε νὰ τὸν ἀναβιάσῃ.

Ὁ Μέγας Κύριος διὰ ν' ἀνταμείψῃ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν τοῦ ἐλευθερωτοῦ του, ἐξησφάλισε εἰς τοὺς ἀπογόνους του τὸν θρόνον τῶν Τατάρων μὲ ζημίαν τῶν ἄλλων Ginguisiens πριγκήπων.

Ὁ Selim Guerau ἀπέκτησε ἐπίσης τὴν ἐλευθερίαν νὰ προσκυνᾷ εἰς τὴν Μέκκαν, πράγμα τὸ ὁποῖον κανεὶς πρίγκηψ αὐτοῦ τοῦ Οἴκου δὲν ἀπέκτησε. Ἡ Πύλη ἠδύνατο νὰ φοβῆται πράγματι τὴν ἀπομάκρυνσίν των μὴ ἐπεχείρουν καὶ κατώρθωναν νὰ διεγείρουν τοὺς λαοὺς εἰς ὄφελος των.

Ἄλλὰ ὁ Selim δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ δισπυστίαν. Αὐτὸς ἔκαμε τὸ θρησκευτικὸ του ταξεῖδι.

Τέλος ὁ A. Viquesne¹⁾ δημοσιεύει τὰ ἑξῆς :

Ἐραῖα ἐρεῖπια εἰς τὰ Β. ΒΔ. τοῦ Σεράῦ, κλιτὸς μεσημβρινὴ τῆς παραλιακῆς γραμμῆς τῆς Μαύρης Θαλάσσης.

Τὰ ἐρεῖπια αὐτὰ ἀξίζει τὸν κόπον νὰ γίνουν ἀντικείμενον σοβαρῶν μελετῶν.

Τὰ εἶδομεν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν δρόμον. Μᾶς ἐφαίνετο ὅτι ἓνα μέρος οἰκοδομημάτων καὶ οἰκιῶν ἦτο ἀκόμη ὄρθιον [τῷ 1847].

Ἐνῶ ἐκάμναμεν τὰς γεωλογικὰς μας παρατηρήσεις, ὁ νεαρὸς Ἕλληνας ὁ ὁποῖος μᾶς συνώδευε ἐπεσκέφθη τὸν Ἐπίσκοπον καὶ εἶδε εἰς τὴν αὐτὴν τῆς κατοικίας του μερικὰς ἀρχαιότητας καὶ μεταξὺ ἄλλων δύο πέτρας φερούσας ἐπιγραφάς. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἀντιγραφείσα ἀπὸ τὸν νεαρὸν ἦτο λαξευμένη εἰς μίαν στρογγύλην στήλην ἀργιλλώδη, σπασμένην εἰς τὰ δύο ἄκρα· τὸ ἀπόκομμα αὐτὸ ἦτο μήκους 1 περίπου μ. καὶ 0,20 μ. περίπου διαμέτρου.

ΘΕΟΥΨΙΣΤΩ
 ΥΑΟΥΖΕΙΣ .
 ΑΥΛΟΥΚΕΝΤΟΥ
 ΥΠΕΡΕΑΥΤΟΥ
 ΚΑΙΤΩΝΙΔΙΩΝ
 ΕΥΞΑΜΕΝΟΣ
 ΙΥΧΑΡ . . ΤΗΡΙ

Ἡ δευτέρα ἐπιγραφὴ ἦτο λαξευμένη ἐπὶ μιᾶς ἐπιπέδου πέτρας ἐκ λευκοῦ μαρμάρου μήκους 0,80 μ., καὶ πλάτους 0,45—0,50 μ. Τὸ βάθος (ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ ἐπιγραφὴ) ἦτο περίπου 0,30 μ.

ΒΑΣΙΛΕΣ ΚΟΤΥΣ ΒΑΣΙΛΕ
 ΑΣΑΔΑΝΑ. ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΝ
 ΠΟΛΕΜΟΚΡΑΤΕΙΑ ΤΟΙΣ
 ΕΑΥΤΟΥ ΓΟΝΟΙΣ ΘΕΟΙΣ
 ΠΑΤΡΩΟΙΣ

1) Voyage dans la Turquie d'Europe. Description Physique et Geologique de la Thrace. Paris 1828, II, σελ. 301—302.

Φαίνεται ὅτι οἱ Ρῶσοι ἐγέμισαν ἑπτὰ ἀμάξας μὲ τὰς πλέον πολυτίμους ἀρχαιότητας καὶ τὰς μετέφερον εἰς Ρωσίαν.

Κατὰ τὴν διέλευσίν μας τὸ 1847, ὁ Φεράδ-βης κατεῖχε εἰς τὸν κῆπόν του ἀγάλματα, βάζα, στύλους καὶ κιονόκρανα.

Μερικοὶ τῶν κατοίκων τῆς μικρᾶς πόλεως, εἶχον ἄλλοι μὲν κεφαλᾶς, ἄλλοι δὲ προτομὰς ἢ μέρη ἀγαλμάτων εὐρεθέντων εἰς Βιζύην.

Ἀρχαιότητες τῶν περὶ τὸ Σαράϊ

Ἀκούσαντες τοὺς ὀδηγούς μας νὰ ὁμιλοῦν δι' ἀρχαῖα ὑδραγωγεῖα ἐρωτήσαμεν τὸν μουδῆρη τοῦ Σαράϊ τί ἦτο ἀληθὲς ἀπὸ τὰς θαυμασίας ἀφηγήσεις πού ἔκαναν. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔχει διατρέξει πολὺ τὴν χώραν, γνωρίζει ὅλας τὰς λεπτομερεῖας καὶ τοὺς τόπους ὅπου εὐρίσκειται κάθε πρᾶγμα, ἀλλὰ μὴ ὦν περισσότερον πεπαιδευμένος ἀπὸ τοὺς ὑποδεεστέρους του, συνεμερίζετο ὅλας τὰς ἰδέας των. Οὕτω π. χ. ἔλεγον ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Γαλατᾶ Δερεσι σπήλαια σκαμμένα μὲ χέρι ἀνθρώπου καὶ ὑπόνομοι οἱ ὁποῖοι περνοῦν κάτω ἀπὸ ἀσβεστώδεις πλάκας πού διωχέτευον ἄλλοτε τὸ ὕδωρ εἰς Κ]πολιν.

Στηριζόμενοι εἰς αὐτὴν τὴν τελευταίαν διήγησιν, λέγουν ὅτι ὑπάρχουν ἀπὸ ἀπόστασιν εἰς ἀπόστασιν λειψανα ὑδραγωγείων, τὰ ὁποῖα διασχίζουν τὰς κοιλάδας καὶ τείνουν νὰ συνδεθοῦν μὲ τοὺς ὑπογείους ὑπόνομους, φαρδεῖς καὶ ὑψηλοῦς, οἱ ὁποῖοι διασχίζουν τὰ ὄρη. Ὁ μουδῆρης ἰσχυρίζεται ὅτι δύναται τις νὰ ἀκολουθήσῃ εἰς τὰ ἴχνη αὐτὰ τὰ διοχετεύοντα τὸ νερὸ εἰς Κ]πολιν [ὑδραγωγεῖα].

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Γαλατᾶ Δερεσι ὑπάρχει ἓνα σπήλαιον διευθετημένον διὰ λουτρον.

Χωρὶς νὰ δεχθῆ τις ὅτι αὐτοὶ οἱ ὑπόνομοι καὶ τὰ ὑδραγωγεῖα διωχέτευον τὸ νερὸ εἰς Κ]πολιν πρέπει νὰ εἶνε βέβαιος τοῦλάχιστον ὅτι ἡ ἐξερεύνησις τῆς παραλιακῆς γραμμῆς τῆς Μαύρης θαλάσσης θὰ προσέφερει ἀφθονα ἀντικείμενα ἀναζητήσεων εἰς ἓνα ἐρατιτέχνην ἀρχαιολόγον.

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΙΔΙΩΜΑ ΤΣΑΚΗΛΙΟΥ

ΜΕΡΟΣ Α'. ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟΝ

α') Οι φθόγγοι

1.—Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τοῦ τόπου μας, «Τὰ Τσακλιώτκα» ἔχει 34 φθόγγους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ 5 εἶναι φωνήεντα : α, ε, ι, ο, ου, καὶ 29 σύμφωνα τὰ ἐξῆς :

	χειλικά	ὀδοντικά	οὐρανικά	ὕγρα	ἔνρινα
ἤχηρά	b, β	d, δ, ζ, τζ	g, g ₁ , γ, j	λ, λ ₁	μ, ν, ν ₁ , ν
ἄχηρα	π, φ	t, θ, σ, τς	κ, κ ₁ , χ, χ ₁ , h, q		

β') Φωνήεντα

2.—Τὰ ἄτονα τελικά φωνήεντα α, ε, ο, πρὸ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ συμφώνου ἀποβάλλονται εἰς μερικὰς λέξεις ὡς ἐξῆς :

Τὸ α ἀποβάλλεται εἰς τὸ τέλος τῶν λέξεων κόμα, μέσα, ἄλλα, ἐκείνα, ἀμά : Κόμ καινούργιος, Μέσ στὸ νοῦ μ γιρῆζ. Τ' ἄλλ' τὰ παιδιά. Ἐκεῖν τὰ τσαμένα. Ἐσὺ ἦσ-ν ἀμ τί;

3.—Τὸ ε ἀποβάλλεται εἰς τὸ β' ἐνικὸν πρόσωπον τοῦ ἀορίστου τῆς προστακτικῆς : Πάρ τωνα, φέρ τνα, γράψ τα, βράσ το, δεῖξ τες, ὅταν ἀκολουθῇ ἡ ἀντωνυμία, τον, την, το, καὶ εἰς τὸ με τῆς φράσεως «Δό μ το»=Δός με το.

4.—Τὸ ο ἀποβάλλεται εἰς τὸ τέλος τῶν λέξεων ἄλλο, ἐκεῖνο, πίσω, ἀπό : Τ' ἄλλ τὸ πουργνό. Ἐκεῖν τὸ σπῖτ. Πίσ στ ράχι μ. Ἄπ' τὰ τὰ χτές.

5.—Τὸ ἄτονον ι ἀποβάλλεται εἰς τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος πάσης λέξεως ὅταν δὲν προκύπτει δυσπρόφορος συλλαβή, ἐπανέρχεται δὲ ὁσάκις τονίζεται εἰς ἄλλον τύπον τῆς αὐτῆς λέξεως : ἀσ-μαίνω-ἀσήμανα, πνάγω-πείνασα, τμάγω-τίμσα.

Τὸ τελικὸν ἄτονον ι κατόπιν ἄλλου φωνήεντος τρέπεται εἰς j : πδάει,

---

1) Περὶ τῆς προφορᾶς τῶν γραμμάτων ἐν τῇ παρουσίᾳ πραγματεία βλέπε «Θρακικά», τόμος Η' σελ. 335.

λέει, σόϊ, ἀκούει. κρύοι. (Πρόφερε πδάj, λέj, σόj, ἀκούj, κρύj). Φυλάττεται ὅμως πάντοτε πρὸ τῆς κτητικῆς ἀντωνυμίας μ: Τὸ μάτι μ. Τὸ κανάρι μ, τὸ χτένι μ.

Τὸ ι πρὸ φωνήεντος τρέπεται εἰς j: παιδιά, μεριές, θεϊός, κεριοῦ, θεριοί. (Πρόφ. παιδjά, μερjές, θjός, κερjοῦ, θερjοί). Ἐξαιροῦνται ὅσαι λέξεις πρὸ τοῦ ι ἔχουσι ρ μετ' ἄλλου συμφώνου: κουπριά, ἀποκρηά, μουσταλευριά, παδρειά, καλογριά, μητριά, καὶ τὸ πάει: πᾶ νᾶρτ.

Τὸ ἀρχικὸν ι ἐγκλινομένης λέξεως τρέπεται εἰς j ὅταν ἡ προηγουμένη λέξις λήγει εἰς τονιζόμενον φωνῆεν: Ποῦ εἶσαι; (Πούjσαι). Ἐδῶ εἶμαι. (Ἐδῶjμαι). Ἐκεῖ ἦδανε. (Ἐκεjδανε).

Τὸ ἄτονον ι πρὸ τῆς τονισμένης συλλαβῆς ρι, ρου προφέρεται πολὺ ταχέως ὡς βραχύτατον ι: τυρί, ψειροῦ. Δηλαδὴ δὲν προφέρεται ὡς τυ-ρί, ψει-ροῦ διακεκριμένως εἰς συλλαβάς, οὔτε καὶ τρί, ψροῦ, μονοσυλλάβως, ἀλλ' ὡς ι ταχυπρόφερτον καὶ μόλις ἀκουόμενον. Τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἀορίστους πολλῶν ρημάτων: πᾶτ-σα, ρῶτ-σα.

Τὸ ἄφωνον ι κατόπιν τῶν συμφώνων γ, κ, λ, ν, χ, γ, χρησιμοποιεῖ μόνον εἰς μεταβολὴν τῆς προφορᾶς αὐτῶν, ξλάκι, ἀχέλι, πίνι, ἔχι, ἀνάγι.

6.—Τὸ ἄτονον ου ἀποβάλλεται καὶ εἰς τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος πάσης λέξεως, ἐφ' ὅσον δὲν προκύπτει δυσπρόφερτος συλλαβή, ἐπανέρχεται δὲ τονιζόμενον εἰς ἄλλον τύπον τῆς αὐτῆς λέξεως: κνῶ-κούνιγα, πλῶ-πούλιγα, σκλήκι-σκούλιγα.

7.—Μετὰ τὴν ἀποβολὴν τῶν φωνηέντων ι καὶ ου, τὰ ἀπομένοντα σύμφωνα προφέρονται διακεκριμένα, καὶ πρὸς ὑπόμνησιν τούτου χωρίζομεν αὐτὰ ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ διὰ τοῦ (-).

γ') Σύμφωνα

8.—Τὸ ἀρκτικὸν π τῆς ἐπομένης λέξεως τρέπεται εἰς b μετὰ τοῦ τελικοῦ ν τῆς προηγουμένης. Τὸ πατέρα (τὸν πατέρα), Δὲ βοῦῶ (δὲν πονῶ), μὴ βᾶς (μὴν πᾶς). Μετὰ δὲ τοῦ σ γίνεται ψ: Ὁ ἀράψ (ἀράψ), ὁ Ἄγῶψ (Ἀγῶψ), ψτεύω, ἀγάψα.

9.—Τὸ φ μετὰ τοῦ σ ἄλλοτε γίνεται ψ: Εὐσεβία (Εὐσεβια), ἄλλοτε φυλάττεται: φάγω. Πρὸ δὲ τοῦ δ, δ, μ, τρέπεται εἰς β: Κλέβδες (κλέφδες), ἀλείβμαι (ἀλείφμαι), ἀλείβδαι (ἀλείφδαι).

10.—Τὸ β μετὰ τοῦ σ γίνεται ψ: ρεῦω-ἔρρεψε, τρίψε (τρίβσε). Πρὸ δὲ τοῦ κ, τ, τρέπεται εἰς φ: τρίφκα, τριφτή.

11.—Τὸ τ ἐν τῷ μέσῳ λέξεως, μεταξὺ δύο συμφώνων ἀποβάλλεται: νίφκα (νίφτκα), λιβίσκα (λιβίστκα). Ὅταν δὲ μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ι ἢ ου συναντήσῃ σ, ἄλλοτε τρέπεται εἰς τς: κλέφτς, τς ἔδωκε, ἄλλοτε

δὲ φυλάττει τὴν ἰδιαιτέραν προφορὰν τοῦ : κουτσομύτ-ς, πάτ-σε, ὅτε τὸ ι προφέρεται ἡμιφώνως.

Τὸ ἀρκτικὸν τ τῆς ἐπομένης λέξεως μετὰ τοῦ τελικοῦ ν τῆς προηγουμένης, τρέπεται εἰς ο : δὲ δό χω (δὲν τό χω), μὴ δὲ δίνις (μὴν τὸ δίνης).

12.—Τὸ θ πρὸ τοῦ σ ἀποβάλλεται : ἐνοιωσα, ἔγνεσα. Φυλάττεται ὅμως ἂν ἡ συνάντησις τοῦ θ μετὰ τοῦ σ προκύπτει ἔνεκεν ἀποβολῆς τοῦ φωνήεντος ι : μέθ-σα, βύθ-σα. Ἐξαιρεῖται τὸ ἔκατσα.

Τὸ θ μετὰ τὸ σ, φ, χ τρέπεται εἰς τ : θὰ πιαστῆ, νὰ κλειστῆ, θὰ γραφτῶ, θὰ ριχτῶ.

13.—Τὸ σ μετὰ τοῦ π, β, φ, γίνεται ψ καὶ μετὰ τοῦ κ, γ, χ γίνεται ξ, ψτεύω, ζέψε, γράψε. Μετὰ δὲ τοῦ τ γίνεται τς.

Τὸ σ πρὸ τῆς καταλήξεως ις, ἔαν συμπέση μεταξὺ δύο φωνηέντων ἀποβάλλεται : Θανάης (Θανάσης), ἂ πέης (νὰ πέσης), θ' ἀκούης (θ' ἀκούσης).

14.—Τὸ ζ πρὸ τῆς καταλήξεως ις, ἔαν συμπέση μεταξὺ δύο φωνηέντων ἀποβάλλεται : Φρουμούης (Φρουμούζης), παίεις (παίζεις).

15.—Τὸ ἀρκτικὸν τς τῆς ἐπομένης λέξεως τρέπεται μετὰ τοῦ τελικοῦ ν τῆς προηγουμένης εἰς τζ : τὸ τζοβάνι (τὸν τσοβάνι), τ τζάσκα (τὴν τσάσκα), τὸ τζάτ-σε.

16.—Τὸ ἀρκτικὸν κ τῆς ἐπομένης λέξεως μετὰ τοῦ τελικοῦ ν τῆς προηγουμένης τρέπεται εἰς γ : τὸ γόσμο (τὸν κόσμο), δὲ γόφτ (δὲν κόφτ), μὴ γάθεσαι (μὴν κάθεσαι). Εἰς πολλὰς λέξεις πρὸ τοῦ ι φυλάττει τὴν οὐρανικὴν προφορὰν τοῦ : Τσακ-ἦλι, ἀκ-ἦλι.

Τὸ κ πρὸ τοῦ d τρέπεται εἰς γ : στέγδαι (στέκνται).

Τὸ κ μετὰ τοῦ σ τρέπεται εἰς ξ : ἀκούω-ἄξα.

17.—Τὸ χ τοῦ ρήματος ἀστοχάγω καὶ συγχίζμαι, τρέπε-αι εἰς τὸν ἀόριστον εἰς j : ἀστόησα (ἀστόχησα), συγίσκα (συγχίστηκα).

Τὸ χ μετὰ τοῦ σ ἄλλοτε γίνεται ξ : ἔβρεξε, Ξαφένια, Ξογόνις, (Χρυσαφένια, Χρυσογόνις) καὶ ἄλλοτε φυλάττεται : χσός, Χστός, χστιανός.

18.—Τὸ γ μετὰ τοῦ σ γίνεται ξ : βήγω-ἔβξα.

19.—Τὸ τελικὸν ν τῆς προηγουμένης λέξεως πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ β, γ, δ, ζ, θ, λ, μ, ξ, σ, φ, χ, ψ, b, d, g τῆς ἐπομένης ἀποβάλλεται : Τὸ Βασίλι, δὲ γένεται, μὴ δαγάνις, τὸ ζώθκα, δὲ θέλω, τὸ Λάμπο, δὲ μνοιάζνε, δὲ ξαναγῆρε, μὴ ρωτάς, τὸ στόμα τ, μὴ φωνάεις, δὲ χωράει, δὲ ψήθηκε, τὸ βάρβα, δὲ δαρδανίξεται, τό Γουτζούκι.

Τὸ ν μετὰ τοῦ κ, π, τ, γίνεται γ, b, d : Μὴ δὲ δίνις (μὴν τὸ δίνις), τὸ βάτο (τὸν πάτο), τὸ δνεκε (τὸν τενεκέ).

Τὸ ν παρεντίθεται μεταξὺ τοῦ θά, θαλὰ καὶ τοῦ ἀπὸ φωνήεντος ἀρχομένου ρήματος πρὸς ἀποφυγὴν χασμωδίας : θὰ ν εἶδε τίποτας, θαλὰ ν ἔρετ.

Τὸ ν πρὸ τοῦ γ εἰς μερικὰς λέξεις φυλάττεται καὶ προφέρεται ὡς ν οὐρανικόν : Ἄγγέλκος, ἀγγαρεία, ἄγγωνας.

δ') Ἐγκλισίς τόνου

20.—Ἐκ τῶν κλιτῶν μερῶν τοῦ λόγου ἐγκλίνονται : 1) Τὰ ρήματα εἶμαι, ἔχω, θέλω, ἀκούγω, τρώγω, πάγω κλπ., ὅταν προηγείται τὸ ἐρωτηματικὸν μόριον πῶς, ποῦ, ἢ ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία ποιός, τί καὶ τὰ ἀρνητικὰ μόρια δὲν καὶ μὴ π.χ. Ποῦ ἦσ-να ; (πρόφερε πούζνα), Ἐδῶ ἤμνα (ἐδώζμνα) πῶς εἶσαι ; (πῶσεισαι), καλὰ εἶμαι (καλάζμμαι). Δέ εἶμαι καλὰ (Δέζμμαι καλὰ), Μὴ ἄρωσ (Μήδρωσ), Δέ θελω (Δέθέλω), Ποῦ ν το : (Ποῦντο), Δέν ἔχω (Δένεχω), Μὴν ἀκουσ (Μήνακουσ), Ἄρπαξ τονα (Ἄρπαξτονα), Πάα πας ; (Πάαπας).

Ἐπίσης ἐγκλίνονται τὰ δισύλλαβα ἐπίθετα καὶ ἐπιρρήματα, ὅταν σχηματίζουσι τὸν συγκριτικὸν βαθμὸν καὶ ὑπερθετικὸν διὰ τῶν μορίων κόμ καὶ ὄλω : Κόμ καλος (Κόμκαλος), ὄλω καλος (ὄλωκαλος), κόμ παχυσ (κόμπαχυσ) ὄλω παχυσ (ὄλωπαχυσ), κόμ πολυ (κόμ-πολυ), κόμ βροστα (κόμπροστα), ὄλω πις (ὄλωπις), κόμ καλα (κόμκαλα).

Ἐπίσης ἐγκλίνονται αἱ προσωπικαὶ καὶ δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι : με, μας, σας, το, τον, την, τος τους, τες, τα Ἄσε με. Πιάσε μας. Τὸ παιδί σας. Πάρ τον. Νά την. Δός το. Κοίτα τες. Ἄκουσ τα. Νά τους.

Ἀκόμη ἐγκλίνεται καὶ τὸ οὐσιαστικὸν βολά, εἰς τὴν φράσιν «καμνιά βολα» ποτέ.

ε') Τονισμὸς

21. —Αἱ λέξεις τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν, παραλήγουσαν, προπαραλήγουσαν καὶ ἀντιπροπαραλήγουσαν : Ἐγραψαμε, Κοίτα τον, Φύλα τονα, ρώκω τονα, ζαμάκω τονα, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐγκλισίς τοῦ τόνου γίνεται μέχρι τῆς τετάρτης συλλαβῆς.

Ἄτονοι λέξεις εἶναι τὰ ἄρθρα ὀ, ἢ οἶ, του, της, τον, την, τα, τις τσε. Τὰ μόρια : πως, θα, να, σας : Εἶπε πως θαν ἔρτ. Θαλαν ἔρτω κι ἐγώ. Να πᾶς. Σα θέλῃς. Δεν ἔρκεσαι δῶ ;

στ') Εὐφωνικά

22.—Εὐφωνικά εἶναι τὰ γράμματα γ' καὶ ν : ὄγ ἥλιος-τὸν ἥλιο, ὄγ ἰσκιος-τὸν ἰσκιο, θαν ἔρτ, θαλαν ἔχῃ, τὸγ εἶπε, θαν εἶπε.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΥΠΙΚΟΝ

I Πτωτικά

α') Αι πτώσεις

Τὰ ὀνόματα ἔχουν τέσσερας πτώσεις εἰς τὸν Ἑνικὸν ἀριθμὸν : ὀνομαστικὴν, γενικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν, εἰς δὲ τὸν πληθυντικὸν μόνον τρεῖς : ὀνομαστικὴν αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν.

24.—Ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ τῶν οὐδέτερον, ἐκτὸς τῶν εἰς ἰ, ἐκφέρεται πάντοτε περιφραστικῶς, τῶν δὲ θηλυκῶν καὶ ἀρσενικῶν ἐνίοτε διὰ τῆς προθέσεως ἀπὸ μετὰ αἰτιατικῆς : ἡ κούπ ἀπ τὸ γλυκὸ-ἡ κούπα τοῦ γλυκοῦ, εἰς πλεῖστα δὲ ὀνόματα μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου.

25.—Ὁ πληθυντικὸς δὲν ἔχει γενικὴν, ἀντὶ ταύτης χρησιμοποιεῖται ἡ αἰτιατικὴ : Ἡ λαγίνα εἶναι τὰ παιδιὰ=τῶν παιδιῶν ἢ ἐκφέρεται μετὰ τῆς ἀπό, ὁ γιακᾶς ἀπ τὰ πκάμσα=τῶν ὑποκαμίσων.

Εἰς ὠρισμένας ὁμως φράσεις, ποσότητος σημαντικᾶς, πάντοτε δὲ κατόπιν ἀριθμητικοῦ χρησιμοποιεῖται ἡ γενικὴ πληθυντικὴ εἰς ου : Πέδε παραδιοῦ, δυὸ μνοῦ, ἕξ χρονοῦ, σαράδα μεριοῦ, ἑκατὸ λιριοῦ, ἔννια ὀκαδιοῦ, δώδεκα λογιοῦ, λογιῶ δου λογιοῦ.

26.—Τὰ οὐσιαστικὰ ἔχουσι τρεῖς πτώσεις ὁμοίας : τὰ μὲν ἀρσενικὰ γενικὴν αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν, τὰ δὲ θηλυκὰ καὶ οὐδέτερα, ὀνομαστικὴν, αἰτιατικὴν καὶ κλητικὴν. Ἐξαιροῦνται τὰ εἰς ος ἀρσενικὰ.

β') Ἄρθρον

27.—Τὸ ἄρθρον κλίνεται ὡς ἑξῆς. Ἐχει δὲ μόνον τρεῖς πτώσεις.

Ἑνικὸς Ἀριθμὸς

	Ἀρσενικὸν	Θηλυκὸν	Οὐδέτερον
Ὄνομαστικὴ	ὁ	ἡ	τὸ
Γενικὴ	τοῦ καὶ τ	τῆ	τοῦ
Αἰτιατικὴ	τὸν καὶ τὸ	τήν καὶ τή	τὸ
Κλητικὴ	ἔ	ἔ	ἔ

Πληθυντικὸς

Ὄνομαστικὴ	οἱ	οἱ	τὰ
Αἰτιατικὴ	τοῖ	τοῖ	τὰ

28.—Κατὰ τὴν προφορὰν τὰ ἄρθρα ἐκφωνοῦνται μετὰ τῶν λέξεων τὰς ὁποίας προσδιορίζουσι μονολεξεί: τ παιδιοῦ, τ κρασιοῦ, τς ἄμνιαις, τν ἑλιά καὶ συγκόπτουσι τὰ ι καὶ ου, εἰς δὲ τὸν πληθυντικὸν τὸ ἄρσενικὸν καὶ θηλυκὸν ἔχουσι τὸν αὐτὸν τύπον.

29.—Οἱ πλήρεις τύποι τῶν ἄρθρων τσῆ, τοῦ, τήν, χρησιμοποιοῦνται μόνον ὅταν μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ου καὶ ι προκύπτει δυσπρόφερος συλλαβή: τσῆ Στρατέσας, τοῦ φκεῖριου, τῆ γτσῆ.

γ') Οὐσιαστικά

1. Οὐσιαστικά ἄρσενικά

30.—Τὰ ἄρσενικά οὐσιαστικά τελειώνουν εἰς ας, ος, ες, ης, ους.

	Τύποι εἰς ας	Ἐ ν ι κ ὸ ς			Τύπος εἰς ες	εἰς ους
Ὄνομ.	ὁ βούρβουλας	ὁ πατέρας	ὁ λαπᾶς	ὁ κεκές	ὁ νοῦς	
Γενικ.	τ βούρβουλα	τ πατέρα	τ λαπᾶ	τ κεκέ	τ νοῦ	
Αἰτια.	τὸ βούρβουλα	τὸ βατέρα	τὸ λαπᾶ	τὸ γεκέ	τὸ νοῦ	
Κλητ.	ἔ βούρβουλα	ἔ πατέρα	ἔ λαπᾶ	ἔ κεκέ	ἔ νοῦ	

Π λ η θ υ ν τ ι κ ὸ ς

Ὄνομ.	οἱ βουρβούλι	οἱ πατεράδες	οἱ λαπάδες	οἱ κεκέδες	οἱ νοῦδες
Γενικ.	τς βουρβούλι	τς »	τς λαπάδες	τς κεκέδες	τς νοῦδες
Κλητ.	καὶ βουρβούλιδοι	καὶ πατέρδοι	ἔ λαπάδες	ἔ κεκέδες	ἔ νοῦδες

Τύπος εἰς ος

Ἐ ν ι κ ὸ ς

Τύπος εἰς ἰ ἄφωνον

Ὄνομ.	ὁ κούταβος	ὁ κόσμος	ὁ πετνὸς	ὁ Μεμέτ-ς	ὁ Ἄγὸψ
Γενικ.	τ κούταβου	τ κόσμου	τ πετνοῦ	τ Μεμέτ	τ Ἄγὸψ
Αἰτιατ.	τὸ γούταβο	τὸ γόσμο	τὸ βετνὸ	τὸ Μεμέτ	τὸν Ἄγὸψ
Κλητ.	κούταβε	κόσμε	πετνέ	Μεμέτ	Ἄγὸψ

Π λ η θ υ ν τ ι κ ὸ ς

Ὄνομ.	οἱ κούταβ	οἱ κόσμοι	οἱ πετνοὶ	οἱ Μεμέτδες	οἱ Ἄγὸψδες
Αἰτιατ.	τς κούταβ	τς κόσμοι	τς πετνοὶ	τς »	τς »
Κλητ.	καὶ κούταβ	καὶ κόσμιδοι	καὶ πετνοὶ	καὶ Μεμέτδοι	καὶ Ἄγὸψδοι

Ἐ ν ι κ ὸ ς

Π λ η θ υ ν τ ι κ ὸ ς

Ὄνομαστικῆ	ὁ Πέτρος	ὁ μέγγενες	οἱ Πέτροδες	οἱ μέγγενεδες
Γενικῆ	τ Πέτρο	τ μέγγενε	τς »	τς »
Αἰτιατικῆ	τὸ βέτρο	τὸ μέγεγε	καὶ Πέτροηδοι	
Κλητικῆ	Πετρο			

Τύπος εἰς ης

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ τσάνταλης	ὁ Πέτης	ὁ κατῆς	ὁ ψάλτς	ὁ Τσακλιώτ-ς
Γεν.	τ τσάνταλη	τ Πέτη	τ κατῆ	τοῦ ψάλτς	τοῦ Τσακλιώτ
Αἰτ.	τὸ τζάν-ταλη	τὸ βέτη	τὸ γατῆ	τὸ ψάλτ	τὸ Τζακλιώτ
Κλητ.	τσάνταλη	Πέτη	κατῆ		

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ τσάν-ταληδες	οἱ Πέτηδες	οἱ κατῆδες	οἱ ψαλατάδες	οἱ Τσακλιώτ
Αἰτ.	τς τσάν-ταληδες	τς »	τς κατῆδες	τσί »	τσί »
Κλητ.	τσάν-ταλ-ηδες	Πέτηδοι	κατῆδες	»	»

31.—Ἡ ἐνικὴ ὀνομαστικὴ τῶν ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν, ἐπιθέτων καὶ ἀντωνυμιῶν τελειώνει πάντοτε εἰς ς, ἢ δὲ γενικὴ, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ σχηματίζεται δι' ἀποβολῆς αὐτοῦ.

32.—Ἡ πληθυντικὴ ὀνομαστικὴ τῶν δύο προπαροξυτόνων σχηματίζεται εἰς ι, ὁ δὲ τόνος κατέρχεται εἰς τὴν παραλήγουσαν, τῶν δὲ εἰς ας παροξυτόνων καὶ δευτόνων, καὶ πάντων τῶν εἰς ης ες καὶ οὖς, σχηματίζεται εἰς δες ἢ δοι.

33.—Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐξαίρεσει τῶν ἀρσενικῶν εἰς ος, πάντα τὰ οὐσιαστικά ἔχουσι κυρίως δύο πτώσεις (τύπους) εἰς τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν καὶ μίαν εἰς τὸν πληθυντικόν.

34.—Τὰ εἰς ὅς ἀρσενικά σχηματίζουσι τὴν γενικὴν εἰς ου, αἰτιατικὴν εἰς ο καὶ κλητικὴν εἰς ε. Ἐξαιροῦνται τὰ εἰς ος παροξύτονα κύρια ὀνόματα, σχηματίζοντα ὄλας τὰς πλαγίας πτώσεις εἰς ο.

35.—Οἱ παλαιότεροι τύποι εἰς δοι, βουρβούλιδοι, κόσμιδοι, ἔπесαν σχεδὸν εἰς ἀρηστίαν.

36.—Τὰ κατωτέρω οὐσιαστικά σχηματίζονται ἀνωμάλως.

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ ἄθρεπος	ὁ κόρακας	ὁ διάβολος	ὁ ἄρκοδας	ὁ ἄγγελος
Γεν.	τ ἄθρεποῦ	τ κοράκ	τ διαβόλ	τ ἀρκόδ	τ ἀγγέλ
Αἰτ.	τὸν ἄθρεπο	τὸ γόρακα	τὸ διάβολο	τὸν ἄρκοδα	τὸν ἄγελο
Κλητ.	ἄθρεπε	κόρακα	διάβολε	ἄρκοδα	ἄγελε

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ ἄθρώπ	οἱ κοράκι	οἱ διαβόλι	οἱ ἀρκόδ	οἱ ἀγγέλι
Αἰτ.	τς ἄθρώπ	τς κοράκι	τσί διαβόλι	τς ἀρκόδ	τς ἀγγέλι
Κλητ.	ἔη ἄθρώπ	κοράκι	ἔη διαβόλι	ἔη ἀρκόδ	ἔη ἀγγέλι

	Ἐνικὸς ἀριθμὸς		Πληθυντικὸς ἀριθμὸς	
Ὄνομ.	ὁ ἀδρεφὸς	ὁ δάσκαλος	οἱ ἀδρεφῶδες	οἱ δασκάλι
Γεν.	τ ἀδρεφῶ	τ δασκάλ		
Αἰτ.	τὸν ἀδρεφὸ	τὸ δάσκαλο	τς ἀδρεφῶδες	τς δασκάλι
Κλητ.	ἀδρεφὲ	δάσκαλε		

37.—Μερικὰ προπαροξύτονα εἰς ας σχηματίζουν καὶ πληθ. εἰς αδες: ὁ κάτανας, οἱ κατανάδες. Ὅμοιος καὶ μερικὰ τῶν εἰς τς: ὁ ράφης-οἱ ραφτάδες.

38.—Τὰ ἐξῆς ὀνόματα εἰς τὸν πληθυντικὸν εἶναι οὐδετέρου γένους: ὁ στόμας-τὰ στόματα, ὁ βούτρος-τὰ βτήρατα, ὁ χρόνος-τὰ χρόνια, ὁ λόγος-τὰ λόγια, ὁ λαιμὸς-τὰ λαιμά, ὁ οὐρανὸς-τὰ οὐράνια.

39.—Τὰ κατωτέρω δὲν ἔχουν ἐνικόν: τὰ νιάτα, τὰ γεράματα, οἱ νομάτ, τὰ δρόματα, τὰ μάγια, τὰ ἥπατα, τὰ μεσάνυχτα, τὰ τάταρα, τὰ τρεχάματα, τὰ βαπτίσια, τὰ ἔργατα, τὰ ζῶα, οἱ ἀρτημοί, τὰ ὕστερνά, τὰ πράματα (ζῶα), κομμάτια (μέλη τοῦ σώματος), μαζώματα, τ' ἄρματα, τ' ἄρπεδόνια, τὰ σίχνα, τὰ φαρδιὰ (ποτούρια), τὰ σκέλια.

40.—Ὅταν πρὸ τῆς καταλήξεως ἡς ὑπάρχει ἡ συλλαβὴ ας ες, ος, ους ἢ ας, ες, ος, ους, τὸ σ ἢ ζ τῆς παραληγοῦσης, συμπίπτον μεταξὺ δύο φωνηέντων ἀποβάλλεται, καὶ τὸ φωνῆεν τῆς καταλήξεως ἡς τρέπεται κατὰ τὸν κανόνα (βλέπε 13) εἰς j: ὁ βαλάσης-βαλάης-βαλάης, ὁ βοδόσης-βοδόης-βοδόης, ὁ κελέσης-κελέης-κελέης, ὁ χαϊλάης, ὁ μελέης, ὁ σαλόης, ὁ γουρσοῦης, νὰ παϊζῆς-παίης-παίης, νὰ βράζῆς-βράης-βράης, νὰ τσουῖης-τσούης-τσούης.

2. Οὐσιαστικὰ θηλυκὰ

41.—Τὰ θηλυκὰ οὐσιαστικὰ λήγουν εἰς α, η, ο. ου καὶ ε.

	Τύπος εἰς α		Τύπος εἰς η	
	Ἐνικὸς ἀριθμὸς			
Ὄνομ.	ἡ θάλασσα	ἡ φλάδα	ἡ χαρὰ	ἡ δάφνη
Γεν.	τς θάλασσας	τς φλάδας	τς χαρὰς	τς δάφνης
Αἰτ.	τ θάλασσα	τ φλάδα	τ χαρὰ	τ δάφνη
Κλητ.	θάλασσα	φλάδα	χαρὰ	δάφνη
	Πληθυντικὸς ἀριθμὸς			
Ὄνομ.	οἱ θάλασσες	οἱ φλάδες	οἱ χαρὲς	οἱ δάφνες
Γεν.	τς θάλασσες	τς φλάδες	τς χαρὲς	τς δάφνες
Κλητ.	θάλασσες	φλάδες	χαρὲς	δάφνες

	Ἐνικὸς ἀριθμὸς	Πληθυντικὸς ἀριθμὸς
Ὄνομ.	ἡ τριφτῆ	οἱ τριφτές
Γεν.	τῶν τριφτῆς	
Αἰτ.	τῆ δριφτῆ	τοὶ τριφτές
Κλητ.	τριφτῆ	τριφτές

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

	Τύπος εἰς ο	εἰς οὔ	εἰς ε		
Ὄνομ.	ἡ βάβο	ἡ Περισσῶ	ἡ δοδοῦ	ἡ Ἐμινὲ	ἡ ν-νὲ
Γεν.	τς βάβος	τς Περισσῶς	τς δοδοῦς	τς Ἐμινὲς	τῶν ν-νές
Αἰτ.	τ βάβο	τ βερισσῶ	τ δοδοῦ	τν Ἐμινὲ	τῆ ν-νὲ
Κλητ.	ἔ βάβο	ἔ Περισσῶ	ἔ δοδοῦ	ἔη Ἐμινὲ	ἔ ν-νὲ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ βάβες	οἱ Περσῶδες	οἱ δοδοῦδες	οἱ ν-νέδες
Αἰτ.	τς βάβες	τς Περσῶδες	τς δοδοῦδες	τοὶ ν-νέδες
Κλητ.	ἔ βάβες	ἔ Περσῶδες	ἔ δοδοῦδες	ἔ ν-νέδες

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Τύπος εἰς ι ἄφωνον

Ὄνομ.	ἡ γνῶς	ἡ Τρίτ	οἱ γνῶσες	οἱ Τρίτες
Γεν.	τῶν γνῶς	τῶν Τρίτες		
Αἰτ.	τῆ γνῶς	τῆ Τρίτ	τοὶ γνῶσες	τοὶ Τρίτες
Κλητ.	ἔ γνῶς	ἔ Τρίτ	ἔ γνῶσες	ἔ Τρίτες

42.—Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τῶν θηλυκῶν σχηματίζεται πάντοτε διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ς εἰς τὴν ὀνομαστικὴν, ἢ δὲ αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ εἶναι ὅμοιαι μὲ τὴν ὀνομαστικὴν, τριφτῆ-τριφτῆς, βάβο-βάβος, ν-νὲ-ν-νές, φλάδα-φλάδας.

43.—Ἐκ τῶν εἰς ι θηλυκῶν, μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ι σχηματίζονται ὀνόματα λίγοντα εἰς πᾶν σύμφωνον. Τὰ δὲ λίγοντα εἰς ς, εἰς τὴν γεν. ἀποβάλλουσιν αὐτὸ μετὰξὺ δύο φωνηέντων καὶ τρέπουν τὸ ι εἰς j κατὰ τὸν κανόνα (βλέπε 38), ἢ γνῶς-τῶν γνῶς.

44.—Τὰ θηλυκὰ εἰς τὸν ἐνικὸν ἔχουν δύο τύπους· ἓνα διὰ τὴν ὀνομαστικὴν, αἰτ. καὶ κλητ. καὶ ἕτερον διὰ τὴν γεν., εἰς δὲ τὸν πληθυντικὸν ἓνα μόνον δι' ὅλας τὰς πτώσεις: ἢ δοδοῦ-τς δοδοῦς-οἱ δοδοῦδες, ἢ γνῶς-τῶν γνῶς-οἱ γνῶσες.

45.—Τῆς κλητικῆς ὅλων τῶν γενῶν προτάσσεται τὸ ἐπιφώνημα ἔ ἢ ἔη. Εἰς τὴν κλητικὴν τὰ κύρια ὀνόματα ἐκφέρονται κατὰ τὴν δευτέραν

ἐκφώνησιν μετὰ τοῦ ἕ, ὅταν ὁ καλούμενος εὑρίσκειται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ ἡμᾶς: Γιώργο, ἕ Γιώργο. Ὅταν ὁ καλούμενος εἶναι πλησίον τότε προτάσσεται ἢ ἐπιτάσσεται τὸ μαρὲ ἢ μαρὴ: Μαρὲ Γιάνι. Γιάνι μαρέ. Φωτνὴ μαρὴ. Μαρὴ Δημητροῦ.

3. Οὐδέτερα οὐσιαστικά

46.—Τὰ οὐδέτερα λήγουν εἰς α, ο, ος, καὶ ι.

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

Τύπος εἰς ι

Ἵνομ.	τὸ βλάστρι	τὸ κρασί	τὸ λάχανο	τὸ ψούνιο	τὸ νερὸ	τ ἄσίμ
Γεν.		τοῦ κρασιοῦ			τ νεροῦ	τ ἄσιμιοῦ
Αἰτ.	τὸ βλάστρι	τὸ κρασί	τὸ λάχανο	τὸ ψούνιο	τὸ νερὸ	τ ἄσίμ
Κλητ.	βλάστρι	κρασί	λάχανο	ψούνιο	νερὸ	ἄσίμ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ἵνομ.	τὰ βλάστρια	τὰ κρασιά	τὰ λάχανα	τὰ ψούνια	τὰ νερὰ	τ ἄσίμια
Αἰτ.	τὰ βλάστρια	τὰ κρασιά	τὰ λάχανα	τὰ ψούνια	τὰ νερὰ	τ ἄσίμια
Κλητ.	βλάστρια	κρασιά	λάχανα	ψούνια	νερὰ	ἄσίμια

Ἑνικὸς ἀριθμὸς

Τύπος εἰς ος

εἰς α

εἰς ι ἄφωνον

Ἵν.		τὸ κτάκι	τὸ δρωλίκι	τὸ τγάνι
Αἰτ.	τὸ πάχος τὸ πάπλωμα τὸ κλάμα			τοῦ τγανιοῦ
Κλητ.			τὸ δρωλίκι	τὸ τγάνι

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ἵν.	τὰ πάχητα τὰ παπλώματα τὰ κλάματα τὰ κτάκια τὰ δρωλίκια
Αἰτ.	
Κλητ.	

47.—Τὰ οὐδέτερα εἰς ος, μα, μο δὲν ἔχουν γενικήν, ἀλλὰ σχηματίζουν αὐτὴν περιφραστικῶς: σεδόνι ἀπ τὸ πάπλωμα (τοῦ παπλώματος), μυρωδιὰ ἀπὸ πάχος (πάχους).

48.—Ἐκ τῶν εἰς ο, τὰ εἰς μο σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν εἰς ματα: τὸ ράψμο-τὰ ραψίματα, τὸ σκάψμο-τὰ σκαψίματα. Ὅμοίως τὸ ἄλογο-τ' ἄλόγατα, τὸ πρόσωπο-τὰ προσώπατα, τ' ὄνειρο-τὰ ὄνειρατα.

49.—Ἐκ τῶν εἰς ος, ἄλλα σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν εἰς τα: τὰ βάρητα, τὰ πάχητα, τὰ κέρδητα, ἄλλα εἰς ια: τὰ πάθια, τὰ λάθια καὶ

ἄλλα εἰς ἄφωνον: τὰ μέρ. Τὸ δὲ κόστος, πρέπος καὶ βύθος δὲν ἔχουσι πληθυντικόν.

δ') 'Επίθετα

50.—Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά, σχηματίζουσιν ὅμως τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικού εἰς να: τὸ γαλόνα, τὸ βαχύνα.

Αἱ καταλήξεις τῶν τριῶν γενῶν εἶναι αἱ ἑξῆς:

- α') ας, οὔ, ἀδοκ : μπαρᾶς, μπαροῦ, μπαράδοκ.
 β') ος, η, ο : στεγνός, στεγνή, στεγνό.
 γ') ιος, ια, ιο : γαλάζιος, γαλάζια, γαλάζιο.
 δ') υς, εἰά, ύ : παχύς, παχειά, παχύ.
 ε') λής, λοῦ, λήδοκ : παραλ-ής, παραλοῦ, παραλήδοκ.
 ς') ἄρς, ἄρα, ἄροκ : ἄρρωστιάρς, ἄρρωστιάρα, ἄρρωστιάροκ.
 ζ') ιτ-ς, ιτ-σα, ἴτοκ : κουτσομύτ-ς, κουτσομύτ-σα, κουτσομύτοκ
 η') λῖς, λα, λῖκο : ἀπτάλῖς, ἀπτάλα, ἀπτάλῖκο.
 θ') ἴνῖς, ἴνα, ἴνῖκο : σασκίνῖς, σασκίνα, σασκίνῖκο.
 ι') ἄης, ἄσα, ἄσκο : δελβίης, δελβάσα, δελβάσκο.
 ια') ἑής, ἑζα, ἑζκο : τεκνεφέης, τεκνεφέζα, τεκνεφέζκο.
 ιβ') ἱής, ἱζα, ἱσκο : χαηροσίης, χαηροσίζα, χαηροσίζκο.
 ιγ') ὀής, ὀζα, ὀζκο : σαλόης, σαλόζα, σαλόζκο.
 ιδ') οῦής, οῦζα, οῦζκο : γουρσοῦής, γουρσοῦζα, γουρσοῦζκο.

51.—Τὸ συγκριτικὸν σχηματίζεται διὰ τῆς καταλήξεως τερος, τερ, τερο: μικρύτερος, μικρύτερ, μικρύτερο, στεγνότερος, στεγνότερ, στεγνότερο, μονολεκτικῶς. Πάντα ὅμως τὰ ὑπερδυσύλλαβα ἐπίθετα σχηματίζουν τὸ συγκριτικὸν προτάσσοντα τὸ μόριον κόμ: κόμ ἄρρωστιάρς, κόμ ἄρρωστιάρα, κόμ ἄρρωστιάροκ, κόμ γαλάζιος, κόμ γαλάζια, κόμ γαλάζιο. Ἄ-κόμη καὶ τὰ δυσύλλαβα σχηματίζονται διὰ τοῦ μορίου κόμ, ἀλλ' ὁ μονολεκτικὸς τύπος εἶναι συνηθέστερος: καλλιγότερος καὶ κόμ καλός.

52. Τὸ ὑπερθετικὸν σχηματίζεται διὰ τῆς λέξεως ὄλω μετὰ τοῦ ἄρθρου, προτασσομένης τοῦ ἐπιθέτου: ὁ ὄλω καλός, ὁ ὄλω παχύς, ὁ ὄλω γαλάζιος, ἥτις ἀναμφιβόλως εἶναι ἡ γενικὴ πληθυντικὴ τῆς λέξεως ὄλος. Ἐπομένως ὁ ὄλω παχύς=ὁ παχύτερος ὄλων.

53.—Ἄνωμάλως σχηματίζουσιν τὰ παραθετικά των τὰ ἑξῆς:

Καλός, καλλιγότερος, ὁ ὄλω καλός. Κακός, χιρότερος, ὁ χεῖρ χιρότερος.

54.—Τὰ ἐκ τῆς τουρκικῆς ἐπίθετα εἰς ἐς δὲν ἔχουν θηλυκὸν καὶ οὐδέτερον: ὁ γεβεζές, ὁ ζεβζεκελέμς.

55.—Ἡ ἔκφρασις ἐπιτάσεως γίνεται α') δι' ἐπαναλήψεως τοῦ ἐπιθέτου: μικρός μικρός, παχύς παχύς, κοδός κοδός, τρανός τρανός, β') διὰ τῆς προ-

θήκης μετ' αὐτὸ τοῦ καταλλήλου οὐσιαστικοῦ : μαῦρος ζήνα, παχὺς γρου-
νάκι, κρύος βούζ, μαλλιαρὸς ἀρκούδα, ἄσπρος γάλα, καθαρὸς δάκρυο,
κόκκινος φωτιά, πράσ-νος φαρμακίστρα, κίτερος λεμόνι, πικρὸς φαρμάκι,
ἀρμυρὸς λύσσα, γλυκὸς μέλι, φῶς φανερό, μόν και μοναχός. Εἰς τὴν πε-
ρίπτωσιν ταύτην τὸ τονιζόμενον φωνῆεν τοῦ ἐπιθέτου προφέρεται μα-
κρότερον, γ') διὰ τῶν ἀριθμητικῶν τρία, τέσσερα πέντε ἑπτὰ : τρισκατά-
ρατος, τετραπέρατος, πεδάρανος, ἑφτάψχος, δ') διὰ τῆς προθέσεως κατὰ :
κατάμαυρος, κατακόκκινος, κάτασπρος, ε') διὰ τῆς μεγενθυτικῆς κατα-
λήξεως ρος : ψεύταρος. κλέφταρος, κατέργαρος.

ε') Ἀριθμητικά

56.—Τὰ τακτικὰ ἔκτος τοῦ μονολεκτικοῦ τύπου πρῶτος, δεύτερος
σχηματίζονται καὶ περιφραστικῶς : εἶναι τέσσερες βροστά πο κείνονα ἢ
εἶναι τρεῖς κι ὕσταρα κείνος.

57.—Τὰ πολλαπλασιαστικά : Μονός, διπλός, τριδίπλος, τετραδίπλος,
καὶ τρεῖς φορὲς σά γι αὐτόνα, τέσσερες φορὲς σά γι αὐτόνα.

58.—Ἀναλογικά : Μσός, ἀνάμς, διόμς, καὶ τὰ κλάσματα $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$
στά δυὸ ἔνα, στά τρία ἔνα, στά τέσσερα ἔνα κλπ.

59.—Οὐσιαστικά. Τριάδα, χιλιάδα, διάρ, πεδάρ, δεκάρ, εικοσάρα,
σαραδάρα, πενηδάρα, ἑκατοστάρ, δωδεκαμσάρ, εικοσπεδάρ, τριαδαεξάρ.

Τὰ σημαίνοντα τὸ περίπου σχηματίζονται εἰς αριά : καμμιά δεκαριά,
δεκαπεδαριά, εικοσαριά, ἑκατοστή, διακοσαριά. Τὰ κάτω ὅμως τοῦ δέκα
ἐκφράζονται διὰ τοῦ ἴσαμε : ἴσαμε τέσσερα κλπ.

στ') Ἀντωνυμῖαι

1. Προσωπικαὶ

60.—Αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμῖαι εἶναι ἐγώ, σύ, αὐτὸς ἢ ἐκεῖνος καὶ
κλίνονται ὡς ἑξῆς :

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

	α' πρόσωπον	β' πρόσωπον	γ' πρόσ. ἀρσ.	θηλυκ.	οὐδέτερον
Ὄνομ.	ἐγὼ καὶ γὼ	ἐσὺ (σὺ)	αὐτὸς	αὐτήνι	αὐτὸ
Γενικ.	—	—	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ
Αἰτιατ.	ἐμένα (μένα, μὲ)	ἐσένα (σένα, σὲ)	αὐτόνα	αὐτήνινα	αὐτὸ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ἔμεῖς (μεῖς)	ἔσεῖς (σεῖς)	αὐτοῖνι	αὐτὲς	αὐτὰ
Αἰτιατ.	ἔμας (μάς)	ἔσας (σᾶς)	αὐτοῦς	αὐτὲς	αὐτὰ

61.—Ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία τοῦ α' καὶ β' προσώπου δὲν ἔχει ἰδιαιτέρον τύπον γενικῆς, ἀντικαθιστᾶ δὲ αὐτὴν διὰ τῆς αἰτιατικῆς: μ ἔδωκε, μὲ γεῖπε.

Ἐντὶ τῆς αὐτὸς χρησιμοποιεῖται ἀδιαφόρως καὶ ἡ δεικτικὴ ἐκεῖνος: —Τονε γεῖπες νᾶρτ; —Τονε γεῖπα, ἀμὰ κεῖνος δὲ θέλι.

Ἡ περίφρασις «τ λόγου σ» καὶ «τ λόγου τ» ἀντὶ τοῦ ἢ αὐτὸς θεωρεῖται ὡς ἔκφρασις τιμῆς καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ σεῖς. Π. χ. —Ἐλα τ λόγου σ=ἐλάτε.

2. Ἀναφορικαὶ

62.—Αἱ ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι τὸ ἄκλιτον πού καὶ ὅ,τ, ἢ ἐκεῖνος πού, ἐκεῖνι πού, ἐκεῖνο πού, ὅποιος, ὅποια, ὅποιο, ὅσος, ὅσηνι, ὅσο, ὅ,τλόγιος, ὅ,τλογία, ὅ,τλόγιο, αἱ ὁποῖαι κλίνονται ὁμαλῶς.

3. Κτητικαὶ

63.—Αἱ κτητικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι: ὁ δκόξιμ, ἡ δκήμ, τὸ δκόμ, ὁ δκόξις, ἡ δκήσις, τὸ δκόξ, ὁ δκόξ τ, ἡ δκή τ, τὸ δκό τ, καὶ ἡ ἔγκλιτικὴ μ, σ, τ. Κλίνονται ὡς ἐξῆς:

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ἐν. ὁ δκόξι μ ἡ δκή μ τὸ δκό μ ὁ δκόξι σ ἡ δκή σ ὁ δκόξι σας
Γεν. τοῦ δκοῦ μ τῆ δκήξι μ τοῦ δκοῦ μ τοῦ δκοῦ σ τῆ δκήξι σ τοῦ δκοῦ σας
Αἰτ. τὸ δκό μ τῆ δκή μ τὸ δκό μ τὸ δκό σ τῆ δκή σ τὸ δκό σας

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ἐν. οἱ δκοί μ οἱ δκέξι μ τὰ δκά μ οἱ δκοί σ οἱ δκέξι σ οἱ δκοί σας
Αἰτ. τοῖ δκοί μ τοῖ δκέξι μ τὰ δκά μ τοῖ δκοί σ τοῖ δκέξι σ τοῖ δκοί σας

64. Αἱ ἔγκλιτικαὶ κτητικαὶ ἀντωνυμίαι μ, σ, τ προσκολλῶνται εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως τὴν ὁποῖαν προσδιορίζουσιν, ὅταν αὕτη εἶναι ὀξύτονος φωνηεντόληκτος: ἡ φωνή μ, τὸ παιδί σ, ἡ βοβή τ. Ὅταν ὁμως ἡ λέξις τελειώνη εἰς σ, τότε τοῦτο τρέπεται πρὸ τοῦ μ εἰς ζι¹): ὁ βαβάξι μ, ὁ παποῦξι μ, ὁ ν-νόξι μ, πρὸ δὲ τοῦ σ τρέπεται εἰς j: ὁ παπούj σ, ὁ βαβάj σ, ὁ ν-νόj σ.

1) Τοῦτο βεβαίως ἔγινε ἀπὸ τὸ βαβάς μου. Πρῶτον ἀπεβλήθη τὸ ου καὶ ἔμεινε βαβάς μ, ἔπειτα διὰ τὸ δυσπρόφερτον παρενετέθη ι, ἐφυλάχθη ἡ προφορὰ τοῦ σ ὡς ζ, πρὸ τοῦ μ καὶ ἔγινε βαβάξι μ. Κατὰ ἀναλογίαν δὲ πρὸς τοῦτο ἔγινε καὶ τὸ β' πρόσωπον βαβάσ ις καὶ κατὰ τὸν κανόνα 38 βαβάις, δκόξι μ, δκόξις-δκόξις.

4. Δεικτικαὶ

65. Αἱ δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι αὐτός, ἐκεῖνος, ὁ ἄλλος, τόσος, τόσ, καὶ τόσην, τόσο, τέτοιος, τέτοια, τέτοιο. Ἐκ τούτων ἡ αὐτός κλίνεται ὅπως καὶ ἡ προσωπικὴ αὐτός, αἱ δὲ ἄλλαι ὡς ἐξῆς :

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ἐκεῖνος	ἐκεῖνι	ἐκεῖνο	ὁ	ἄλλος	ἢ	ἄλλι	τ	ἄλλο
Γεν.	ἐκινού	ἐκινῆς	ἐκινού	τ	ἄλλνου	τς	ἄλλινῆς	τ	ἄλλνου
Αἰτ.	ἐκείνονα	ἐκείνινα	ἐκεῖνο	τὸν	ἄλλονα	τν	ἄλλινα	τ	ἄλλο

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ἐκεῖνι	ἐκεῖνες	ἐκεῖνα	οἱ	ἄλλι	οἱ	ἄλλες	τ	ἄλλα
Αἰτ.	ἐκινούς	ἐκεῖνες	ἐκεῖνα	τς	ἄλλι	τς	ἄλλες	τ	ἄλλα

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ	τέτοιος	ἢ	τέτοια	τὸ	τέτοιο	ὁ	ἄλλοιώτκος
Γεν.	τ	τέτοιανου	τς	τέτοιας	τ	τέτοιανου	τ	ἄλλοιώτκο
Αἰτ.	τὸ	δέτοιονα	τ	δέτοια	τὸ	τέτοιο	τὸν	ἄλλοιώτκο

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ. καὶ αἱ	Αἰτ.	τέτοιοι,	τέτοιες,	τέτοια	(οἱ τς)	ἄλλοιώτκι
--------------	------	----------	----------	--------	---------	-----------

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄν.	ἢ	ἄλλοιώτκι	τ	ἄλλοιώτκο	οἱ	ἄλλοιώτκες	τ	ἄλλοιώτκα
Γεν.	τς	ἄλλοιώτκις		»		»		»
Αἰτ.	τν	ἄλλοιώτκι		»		»		»

66.—Αἱ δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι ἐμφαίνουσι τὰ πλησίον ἀντικείμενα ἢ τὰ μακρὰν ἀδιαφόρου : Κι αὐτὸ καλὸ, κι ἐκεῖνο καλὸ, ἀμὰ τ ἄλλο ἐκπέρα κόμ καλὸ. Πρὸς ἔκφρασιν τοῦ πολὺ πλησίον κειμένου προσκολλᾶται εἰς τὰς διαφόρους πτώσεις τῶν δεικτικῶν ἀντωνυμιῶν ἢ κατάληξις να, γιά, ναγιά : αὐτο νά, ἐκεινιγιά, τετοιοναγιά.

Αἱ καταλήξεις αὗται προστίθενται καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων : ἐδωγιά, ἐτσνά, ἐκίναγιά.

5. Ἐρωτηματικαὶ

67.—Αἱ ἐρωτηματικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι αἱ ἄκλιτοι τί, τίποτα καὶ αἱ ποῖός, ποιᾶ, ποιό, πόσος, πόσην, πόσο, τίλογιος, τίλογια, τίλογιο (καὶ τίλιος, τιλια, τίλιο). Κλίνονται δὲ ἡ μὲν τίλογιος ὁμαλῶς, αἱ δὲ λοιπαὶ ὡς ἐξῆς :

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὀν.	ποιὸς	ποιὰ	ποιὸ	πόσος	πόσηνι	πόσο
Γεν.	ποιανοῦ	ποιανῆς	ποιανοῦ	ποσ-νου	πόσ-νης	πόσ-νου
Αἰτ.	ποιόνα	ποιάνα	ποιὸ	πόσονα	πόσηνινα	πόσο

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀν.	ποιοὶ	ποιεῖς	ποιὰ	πόσηνι	πόσες	πόσα
Γεν.	ποιανούς	ποιεῖς	ποιὰ	πόσ-νους	πόσες	πόσα

6. Ἀόριστοι

68.—Αἱ ἀόριστοι ἀντωνυμῖαι εἶναι ἕνας, μνιά, ἕνα, κάθοσος, κάθοσ, κάθοσο, καθόσος, καθόσ, καθόσο, κανεῖς, καμνιά, κανεῖνα, κάγανεις, κάγαμνια, κάγανεινα, κάθανεις, κάθαμνια, κάθανεινα, ἕνατι, τίποτα, ὁ φτός, ἡ φτήνι, τὸ φτό, ὁ τάδες, ἡ τάδε, τὸ τάδε, ὁ τέτοιος, ἡ τέτοια, τὸ τέτοιο, ὁ δεῖξιος, ἡ δεῖξια, τὸ δεῖξιο, ὁ πεῖξιος, ἡ πεῖξια, τὸ πεῖξιο.

Ἐκ τούτων ἡ ἕνατι καὶ τίποτα εἶναι ἀκλιτοὶ αἱ δὲ ἄλλαι κλίνονται ὡς ἑξῆς :

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὀν.	ἕνας	μνιά	ἕνα	κάθανεις	κάγαμνια	κάγανεινα
Γεν.	ἑνοῦ	μνιανῆς	ἑνοῦ	καθανινοῦ	κάγαμνιανης	κάγανινοῦ
Αἰτ.	ἕνενα	μνιάνα	ἕνα	κάθανεινα	κάγαμνιάνα	κάγανεινά

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὀν.	ὁ	φτός	ἡ	φτήνι	οἱ	φτίνι	οἱ	φτές
Γεν.	τοῦ	φτνοῦ	τῆ	φτήνις	τῶ	φτίνις	τῶ	φτές
Αἰτ.	τὸ	φτόνα	τὴ	φτήνινα	τῶ	φτνοῦς	τῶ	φτές

69.—Ἡ ἕνας, ἕνα ἔχει καὶ σπανιωτέραν γενικὴν μνιανοῦ, τὸ δὲ κάθανεις καὶ κάγανεις κλίνονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἐκτὸς δὲ τῆς ἐνικῆς αἰτιατικῆς τοῦ ἀρσενικοῦ κάθανεινα ἔχουν καὶ ἄλλην κάθανεινενα, κάγανεινενα. Τὸ κανεῖς ἔχει καὶ τύπον κανάς, κανά ὅταν ἀκολουθῆ οὐσιαστικόν : κανάς ἄθροπος, κανά παιδί.

70.—Ἡ κάθοσος ὅταν μὲν τονίζεται εἰς τὴν προπαραλήγουσαν σημαίνει ἀρκετός, ὅταν δὲ εἰς τὴν παραλήγουσαν ὀλίγος : Δὸ μ κάθόσ αυγά (μερικὰ).—Μ ἔδωκε κάθόσ αυγά (ἀρκετά). Προσλαμβάνει καὶ τὴν ὑποκοριστικὴν κατάληξιν καὶ γίνεται καθοσοῦτσος (ἀρκετός).

71.—Αἱ ἀντωνυμῖαι ὁ τέτοιος καὶ ὁ φτός χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ ὀνόματος ἀγνώστου ἢ λησιμονηθέντος : Ἐκεῖ πὸν πήγαμε, ἀδαμώσαμε καὶ τὸ δέτοιο. Πές τονα δέ, πῶς τονε λένε ; Μέσ τὸ νοῦ μ γιρίζ τ ὄνομα τ.

—Μάανα, ἦρτε κι ὁ φτός. Μὲ τὴν κλητικὴν τῆς ἀντωνυμίας φτός καλοῦμεν καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου ἀγνοοῦμεν ἢ δὲν ἐνθυμούμεθα τὸ ὄνομα : "Ἐλα' φτέ, ἔλα νὰ σὲ πῶ.

72.—Ἡ τάδες χρησιμοποιεῖται ἀντὶ ὑποθετικῶν ὀνομάτων, ἢ ἀντὶ ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ σκοποῦ δὲν ἀναφέρομεν : Ἦρτ ὁ κουρουτζῆς καὶ φωνάζ «Ἐκλέψανε τ τάδε τὸ βόδ»—Μὲ ρωτάει ὁ μουχτὰρ «ὁ τάδες ἦδαν ἐκεῖ ;»

73.—Ἡ δεξίος καὶ ἡ πείξιος χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ ὑβριστικῶν ἐπιθέτων, τὰ ὁποῖα ἀποφεύγομεν ν' ἀναφέρωμεν αὐτολεξεί : Σὰν ἄρκεψε νὰ φωνάζ τ δεξία καὶ τ βείξια (ἀντὶ τὴν κλέφτρα τὴ ψεύτρα, ἐπὶ παραδείγματι), ἔφγε γιὰ νὰ μὴ δν ἀκούη.

7. Αὐτοπαθεῖς

74.—Αἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμῖαι εἶναι ἀτόξιμ, ἀτόϊσ, ἀτόσ τ, ἀπατόξιμ, ἀπατοῖς, ἀπατόσ τ, τὸν ἐγαυτό μ, τὸν ἐγαυτό σ, τὸν ἐγαυτό τ, τὸν ἐγαυτό μας, τὸν ἐγαυτό σας, τὸν ἐγαυτό τς, ὁ γίδιος, ἡ γίδια, τὸ γίδιο.

Ἐκ τούτων ἡ ἀτόξιμ ἔχει μόνον ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ἡ δὲ τὸν ἐγαυτό μ ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἐνικοῦ. Ἡ γίδιος κλίνεται ὁμαλῶς καὶ πρὸς ἔμφασιν ἐκφέρεται μετὰ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας : Τὸ γεῖπες ἐσὺ ὁ γίδιος. Ἐσὺ ἀτόϊς τὸ γεῖπες=αὐτοπροσώπως τὸ εἶπες.

Διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἀτόξιμ, ἀτόϊσ, βλέπε παράγραφον 62.

8. Ἀλληλοπαθῆς

75.—Ἡ ἀλληλοπαθῆς ἀντωνυμία εἶναι : σ-νατοῖ μας, σ-νατές μας, σ-νατά μας, σ-νατοῖ σας, σ-νατεῖ σας, σ-νατά σας, σ-νατοῖ τς, σ-νατές τς, σ-νατά τς, καὶ εἶναι ἄκλιτοι.

II Ρήματα

α') Παρεπόμενα

76.—Ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐνεργητικοῦ Ἐνεστῶτος τῶν ρημάτων διαιροῦμεν αὐτὰ εἰς παροξύτονα (βαρύτονα) εἰς περισπώμενα καὶ εἰς γω.

77.—Αἱ ἐγκλίσεις εἶναι : Ὀριστική, Ὑποτακτική, Προστακτική, Εὐκτική καὶ Μετοχή.

78.—Οἱ δὲ χρόνοι εἶναι : Ἐνεστώς, Παρατατικός, Ἀόριστος, Μέλλων

(διαρκής, στιγμιαίος, τελειωμένος), Παρακείμενος, Ὑπερσυντέλικος, Ὑποθετικὸς καὶ Ἀνεκπλήρωτος.

79.—Ὡς βοηθητικὰ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν χρόνων χρησιμοποιοῦνται ὅπως καὶ εἰς τὴν δημοτικὴν τὰ ρήματα ἔχω καὶ εἶμαι, τὰ ὅποια κλίνονται ὡς ἑξῆς :

β') Τὸ ρήμα ἔχω

Ὅριστικὴ

Ἐνεστώς. Ἔχω, ἔχῃς, ἔχῃ, ἔχῃμε, ἔχῃτε, ἔχῃτε.

Παρατατικός. Εἶχα, εἶχες, εἶχε, εἶχαμε, εἶχατε, εἶχανε.

Μέλλον. Θαν ἔχω, θαν ἔχῃς, θαν ἔχῃ, θαν ἔχῃμε, θαν ἔχῃτε, θαν ἔχῃτε.

Ἀνεκπλήρωτος. Θαλαν ἔχω, θαλαν ἔχῃς, θαλαν ἔχῃ, θαλαν ἔχῃμε κλπ.

Προστακτικὴ

Ἐνεστώς. Ἐχε, ἄς ἔχῃ, ἔχεῖτε, ἄς ἔχῃτε.

Εὐκτικὴ

Μετοχὴ

Παρατατικός. Ἄς εἶχα, ἄς εἶχες κλπ. Ἐχοντας, ἔχοντα

γ') Τὸ ρήμα εἶμαι

Ὅριστικὴ

Ἐνεστώς. Εἶμαι, εἶσαι, εἶναι, εἶμαστε, εἶστε, εἶναι (Γεῖμαι, γεῖσαι, γεῖναι).

Παρατατικός. Ἦμα, ἦσ-να, ἦδανε, ἦμαστανε, ἦσαστανε, ἦδανανε. (Γή-μα, γήσνα).

Μέλλον. Θαν εἶμαι, θάγ εἶσαι, θάγ εἶναι, θαγ εἶμαστε, θαν εἶστε, θαν εἶναι.

Ἀνεκπλήρωτος. Θαλαν εἶμαι, θαλαν εἶσαι, θαλαν εἶναι, θαλαν εἶμαστε, θαλαν εἶστε, θαλαν εἶναι.

Προστακτικὴ

Ἐνεστώς. Ναν εἶσαι, ἄς εἶναι, νὰγ εἶστε, ἄς εἶναι.

Εὐκτικὴ

Παρατατικός. Ἄς ἦμα, ἄς ἦσ-να, ἄς ἦδανε, ἄς ἦμαστανε, ἄς ἦσαστανε, ἄς ἦδανανε.

80.—Εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ Μέλλοντος καὶ τῶν λοιπῶν διὰ μορίων σχηματιζομένων χρόνων τοῦ ἔχω, παρεντίθενται μεταξὺ τῶν μορίων καὶ τοῦ ρήματος, τὸ εὐφωνικόν ν : θαν ἔχω, θαλαν ἔχω. Μεταξὺ δὲ τῶν μο-

ρίων καὶ τῶν χρόνων τοῦ ρήματος εἶμαι, παρεντίθεται ἀδιαφόρως τὸ εὐ-
φωνικὸν γ ἢ ν : θαν εἶμαι καὶ θαγ εἶμαι, θαλαν εἶμαι καὶ θαλαγ εἶμαι,

81. — Τὸ β' πληθ. πρόσωπον τοῦ Ἑνεστώτος τῆς Προστακτικῆς τοῦ
ἔχω σχηματίζεται ὅπως τῶν περισπωμένων εἰς εἶτε : ἔχειτε καὶ ὄχι ἔχετε.
Ὅταν ὁμως ἡ προστακτικὴ ἐκφέρεται διὰ τοῦ νὰ τότε σχηματίζεται ὁμα-
λῶς : Νά χτε. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸ ρῆμα ἀφίνω : ἀστεῖτε. Ἄ-
στεῖτε με νὰ τὸ πιάσω.

δ') Β α ρ ὄ τ ο ν α

1. Ἑ ν ε ρ γ η τ ι κ ῆ Φ ω ν ῆ

Ἐριστικὴ

Ἑνεστώς. Πέρνω, πέρνεις, πέρνει, πέρν-με, πέρνετε, πέρν-νε.

Παρατατικός. Ἐπερνα, ἔπερνες, ἔπερνε, ἔπερναμε, ἔπερνατε, ἔπερνανε.

Ἄοριστος. Πῆρα, πῆρες, πῆρε, πῆραμε, πῆρατε, πῆρανε.

Μέλλον διαρκῆς. Θὰ πέρνω, θὰ πέρνης κλπ.

Μέλλον στιγμιαίος. Ἄ πάρω, ἄ πάρς, ἄ πάρ, ἄ πάρμε, ἄ πάρτε, ἄ πάρνε.

Μέλλον τετελεσμένος. Θὰ τό χω παρμένο, θὰ τό χις παρμένο κλπ.

Παρακείμενος. Τό χω παρμένο, τό χις παρμένο κλπ.

Ἐπεσυντέλικος. Τογ εἶχα παρμένο, τογ εἶχε παρμένο κλπ.

Ἐποθετικός. Θὰ πῆρα, θὰ πῆρες, θὰ πῆρε κλπ.

Ἀνεκλήρωτος. Θαλά πάρω, θαλά πάρς, θαλά πάρ, θαλά πάρμε, θαλά
πάρτε. θαλά πάρνε.

Προστακτικὴ

Ἑνεστώς. Πέρνε, ἄς πέρνη, πέρνετε, ἄς πέρν-νε.

Ἄοριστος. Πάρε, ἄς πάρ, πάρτε, ἄς πάρνε.

Εὐκτικὴ

Παρατατικός. Νὰ ἢ ἄς ἔπερνα, ἄς ἔπερνες, ἄς ἔπερνε, ἄς ἔπερναμε,
ἄς ἔπερνατε, ἄς ἔπερνανε.

Ἐποτακτικὴ

Ἄοριστος. Νὰ ἢ ἄν πάρω, ἄν πάρς, ἄν πάρ, ἄν πάρμε, ἄν πάρτε, ἄν πάρνε.

Μετοχὴ

Ἑνεστώς. Πέρνοδας ἢ πέρνοδα.

2. Π α θ η τ ι κ ῆ Φ ω ν ῆ

Ἐριστικὴ

Ἑνεστώς. Πέρνομαι, πέρνεσαι, πέρνεται, πέρνμαστε, πέρνεστε, πέρν-δαι.

Παρατατικός. Πέρονουμινα, πέρονουσ-να, πέρονδανε, πέρον-μαστανε, πέρονσα-
 στανε, πέρονδανανε.

Ἄοριστος. Πάρτζα, πάρτζες, πάρτζε, πάρτζαμε, πάρτζατε, πάρτζανε.

Μέλλον διαρκῆς. Θα πέρν-μαι κλπ.

Μέλλον,στιγμιαῖος. Ἄ παρτζῶ, ἄ παρτζῆς κλπ.

Μέλλον τελειωμένος. Θαν εἶμαι παρμένος, θαν εἶσαι παρμένος κλπ.

Παρακείμενος. Εἶμαι παρμένος κλπ.

Ἐπερσυντέλικος. Ἦμινα παρμένος, ἦσνα παρμένος κλπ.

Ἐποθετικός. Θα πάρτζα, θα πάρτζες κλπ.

Ἄνεκπλήρωτος. Θαλά παρτζῶ, θαλά παρτζῆς κλπ.

Προστακτικὴ

Ἐνεστώς. Νά πέρνεσαι, ἄς πέρνεται, πέρνεστε, ἄς πέρν-δαι.

Ἄοριστος. Νά παρτζῆς, ἄς παρτζῆ, παρτζεῖτε, ἄς παρτζοῦνε.

Ἐντικτικὴ

Παρατατικός. Ἄς πέρονουμινα, ἄς πέρονουσ-να κλπ.

Ἐποτακτικὴ

Ἄοριστος. Νά παρτζῶ, νά παρτζῆς κλπ.

Μετοχὴ

Παρακείμενος. Ὁ παρμένος, ἡ παρμένι, τὸ παρμένο.

82.—Ὅπου τονίζεται τὸ πρῶτον πρόσωπον οἰουδήποτε χρόνου τῆς Ἐριστικῆς, ἐκεῖ τονίζονται καὶ πάντα τὰ ἄλλα πρόσωπα ἀμφοτέρων τῶν ἀριθμῶν, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ τόνος συμπέσει ἐπὶ τῆς ἀντιπροσπαρηγούσης, χωρὶς ν' ἀναπτυχθῆ δευτερεύων τόνος ὅπως συμβαίνει εἰς ἄλλα ἰδιώματα : χόρευαμε, χόρευατε, χόρευανε, ἔγραψαμε, ἔγραψατε, ἔγραψανε.

83.—Οἱ Μέλλοντες καὶ Ἰδίως ὁ στιγμιαῖος ἀποβάλλει τὸ θ τοῦ θα καὶ σχηματίζεται μόνον διὰ τοῦ ἄ : ἄ πάρω, ἄ γράψω.

84.—Ὁ Ἐποθετικός σχηματίζεται διὰ τοῦ θα ἢ θανὰ καὶ τοῦ Ἄοριστου τῆς Ἐριστικῆς, σημαίνει δὲ ὅτι συμπεραίνω ὅτι ἡ πράξις ἐγένετο, χωρὶς νὰ τὸ ἐνθυμούμαι ἢ νὰ δύναμαι νὰ τὸ βεβαιώσω : θα πῆρα, θανὰ τὸγ εἶδε.

85.—Ὁ Ἄνεκπλήρωτος σχηματίζεται διὰ τοῦ θαλά καὶ τοῦ Ἄοριστου τῆς Ἐποτακτικῆς, πάντοτε δὲ σημαίνει ὅτι ἡ πράξις ἐπρόκειτο νὰ γίνη ἀλλὰ δὲν ἐγινε : θαλά φάγω, θαλά πάγω, θαλά γράψω.

86.—Ὁ Παρακείμενος καὶ Ἐπερσυντέλικος σχηματίζονται διὰ τοῦ

ἔχω ἢ εἶχα καὶ τῆς μετοχῆς τοῦ παθ. Παρακειμένου τοῦ ρήματος, συνί-
θως δὲ ἔπεται τῆς ἀντωνυμίας τό, τήν, τόν : Τὸν ἔχω παρμένο, τνεγ εἶχ
ἀρμεγμένι. Ὁ δὲ παθητικὸς διὰ τοῦ εἶμαι ἢ ἦμα καὶ τῆς αὐτῆς μετο-
χῆς : εἶμαι παρμένος, ἦμα, παρμένος. Σπανίως δὲ χρησιμοποιοῦνται οἱ
χρόνοι οὔτοι.

87.—Ἡ Ὑποτακτικὴ ἔχει διασώσει ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν μόνον τὸν Ἄ-
όριστον, σχηματίζεται δὲ διὰ τοῦ μορίου, ἄν, νά, σάν : Ἄν πάρ, θά χ1.
Σὰ σὲ ζαμακώσω μινά.

88.—Ἡ Προστακτικὴ τῆς παθ. φωνῆς σχηματίζεται πάντοτε προ-
τασσομένου τοῦ νὰ εἰς τὸν ἐνικὸν ἀριθμὸν ὅπως καὶ ἡ Εὐκτική. Καὶ ἡ
Προστακτικὴ τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς σχηματίζεται διὰ τοῦ νά, μόνον
ὅταν ἔχη σημασίαν εὐχῆς καὶ ὄχι προσταγῆς : Νὰ μασσᾶς καλά. Νὰ κ1-
μᾶσαι νωρίς.

89.—Ἡ Εὐκτικὴ ἐκφέρεται διὰ τοῦ Ἐνεστῶτος καὶ Παρατατικοῦ
τῆς Ὀριστικῆς ἢ τοῦ Ἄορίστου τῆς Ὑποτακτικῆς, προτασσομένου τοῦ
νὰ ἢ ἄς : Νὰ κιλᾶς καὶ νὰ σβροδᾶς. Νὰ μν ἔσωνε νὰ ρτ. Ἄς ψοφῆς τὸ
ἔρμο. Νὰ σκᾶς καὶ νὰ πλαδάξ. Ὅταν ἐκφέρεται διὰ τοῦ ἄς μετὰ τοῦ
Ἄορίστου τῆς Ὀριστικῆς, τότε δὲν σημαίνει εὐχὴν, ἀλλ' ἀδιαφορίαν :
Ἄς τό καμε. Ἄς ἔφαγα κι ἐγὼ δυὸ μῆλα. Ἄς εἶπα κι ἓνα λόγο πα-
ραπάν. (Δηλαδή : Δὲν πειράζει ἂν τό καμε).

90.—Ὅταν πρὸ τῆς καταλήξεως εἰς, τοῦ β' ἐνικοῦ προσώπου τῆς Ὀ-
ριστικῆς ὑπάρχει ζ, καὶ πρὸ τῆς αὐτῆς καταλήξεως τοῦ Στιγμ. μέλλοντος
σ, τότε τὸ ζ ἢ σ ἀποβάλλεται κατὰ τὸν κανόνα : ἀρέζω-ἀρέεις, θ' ἀρέσω-
θ' ἀρέης, παίζω-παίεις, θὰ ψήσω-θὰ ψήης.

91.—Οἱ Παρατατικοὶ καὶ Ἄοριστοὶ τῶν ὑπερδισυλλάβων δὲν λαμβά-
νουν αὔξησιν ὅπως καὶ εἰς τὴν δημοτικὴν : χόρευα, πήδαγα.

92.—Τὸ ε τοῦ β' προσ. τοῦ ἐνεργητικοῦ Ἄορίστου τῆς Προστακτι-
κῆς ἀποβάλλεται ὅταν ἀκολουθῆ ἡ ἀντωνυμία, τόν, τήν, τό : Πάρ το,
Φέρ τνα, Γράψ τα.

93.—Τὰ εἰς ὦνω ρήματα σχηματίζουσι τὸ β' πρόσωπον τοῦ Ἄορί-
στου τῆς Προστακτικῆς χωρὶς σ : τσακῶνω-τσάκω το, πλακῶνω-πλάκω το,
σκῶνω-σήκω το, ἀδαμώνω-ἀδάμω το. Ὁ δὲ Ἄοριστος τῆς Προστακτικῆς
τοῦ στέκομαι ἄλλοτε ἀποκόπτει τὸ στ τοῦ «στέκα» καὶ γίνεται ἔκα, ἄλ-
λοτε δὲ τὸ εκ καὶ γίνεται στά. Τὸ τελευταῖον ἴσως καὶ κατὰ ἀποκοπὴν
τοῦ ἰδιωματικοῦ στάκα.

94.—Τὸ θ τῆς καταλήξεως θῶ τοῦ παθ. Μέλλοντος, κατόπιν συμ-
φώνου τρέπεται εἰς τ : θὰ βαλτῶ, θὰ γραφτῶ, θὰ κλαυτῶ, θὰ προχτῶ,
θὰ χωριστῶ. Ἐξαιροῦνται ὅσα ρήματα μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἰτόνου ι
ἢ ου ουνέπεσε νὰ ἔχουν σύμφωνον πρὸ τοῦ θῶ : θὰ κοιμθῶ, θὰ λθῶ,
θὰ λ1θῶ.

95.—Ἡ παθητικὴ μετοχὴ τοῦ Ἐνεστώτος ἀπαντᾷ εἰς πολὺ ὀλίγα μόνον ῥήματα : ὁ βαστούμενος, ἡ βαρούμενι, ὁ καθούμενος, ὁ κιτάμενος, ὁ κνάμενος, ὁ λεγάμενος, ὁ παραστεκάμενος, ὁ πετάμενος, ὁ περαζούμενος ὁ σεινάμενος, ὁ τρεμάμενος, ὁ τρεχάμενος, ὁ χρειαζούμενος. Ἡ τοῦ παθ. ὅμως Παρακειμένου ὑπάρχει εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ῥήματα.

ε') Π ε ρ ι σ π ῶ μ ε ν α

96.—Τὰ περισπώμενα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς εἶναι πολὺ ὀλίγα. Τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι α') τὰ περισπώμενα τῆς β' συζυγίας τῆς ἀρχαίας εἰς ἕω : ἀδιλαλῶ, ἀδιπατῶ, ἀργῶ, γαμῶ, θαρρῶ, κβανῶ, κρατῶ, κνῶ, καρτερῶ, κατρῶ, ξεκνῶ, ξεπλῶ, πατῶ, πλαλιῶ, πλῶ, πονῶ, πορπατῶ, φλῶ, φορῶ, τσαλαπατῶ, 2) ὀλίγα προέρχονται ἀπὸ φωνηεντόληκτα ῥήματα μὲ χαρακτηριστῆρα ι : ἀπολιῶ, γλιῶ, κλιῶ, φτῶ, ξῶ, 3) ῥήματα ἐκ βαρυτόνων μεταπεσόντα εἰς περισπώμενα: ἀνιῶ, σβῶ, σφαλιῶ, στραγῶ, σκιῶ, γαργαλιῶ, βορῶ, τσακιῶ καὶ τὰ σύνθετα τούτων, καὶ τὸ ζῶ.

Τὰ τῆς παθητικῆς ὅμως φωνῆς εἶναι πάμπολλα καὶ σχηματίζουσι τὸν Ἐνεστῶτα ἄλλα εἰς οὔμαι καὶ ἄλλα εἰς ιοὔμαι.

1. Ἐνεργητικὴ φωνή

Ὀριστικὴ

Ἐνεστώς. Ἐῶ, ξεῖς, ξεῖ, ξεῶμε, ξεῖτε, ξεῶνε.

Παρατατικός. Ἐξγα, ἐξγες, ἐξγε, ἐξγαμε, ἐξγατε, ἐξγανε.

Ἀόριστος. Ἐξσα, ἐξσες, ἐξσε, ἐξσαμε, ἐξσατε, ἐξσανε.

Μέλλον διαρκῆς. Θά ξῶ, θά ξῆς κλπ.

Μέλλον στιγμαῖος. Θά ξύσω, ἄ ξύης, ἄ ξύς, ἄ ξύσ-με, ἄ ξύστε, ἄ ξύσ-νε.

Μέλλον τελειωμένος. Θά τό χω ξμένο, ἄ τό χις ξμένο κλπ.

Παρακείμενος. Τό χω ξμένο κλπ.

Ὑπερσυντέλικος. Τὸν εἶχα ξμένο κλπ.

Ὑποθετικός. Θὰν ἐξσα, θὰν ἐξσες κλπ.

Ἀνεκπλήρωτος. Θαλὰ ξύσω, θαλὰ ξύης, θαλὰ ξύς κλπ.

Προστακτικὴ

Ἐνεστώς. Εὔνε, ἄς ξύνι, ξύν-τε, ἄς ξύσ-νε.

Ἀόριστος. Εὔσε, ἄς ξύς, ξύστε, ἄς ξύσ-νε.

97.—Τὰ εἰς λῶ, νῶ, κῶ καὶ γῶ, ἐπειδὴ εἰς τὸ β' πρόσωπον τοῦ Ἐνεστώτος προφέρονται ἀκρογλωσσικῶς, σχηματίζουσι τὸ πρῶτον πρόσωπον κατὰ δύο τρόπους, μὲ 1 καὶ ἄνευ 1: κνῶ, κνεῖς, καὶ κνιῶ, στραγῶ, στρα-

γεῖς καὶ στραγιῶ, πλαλιῶ, πλαλεῖς καὶ πλαλιῶ, ττακῶ, τσακεῖς καὶ τσακιῶ.

2. Παθητικὴ φωνή

Ὀριστικὴ

Ἐνεστώς. Ξιοῦμαι, ξιέσαι, ξιέται, ξιούμαστε, ξιέστε, ξιοῦδαί.

Παρατατικὸς. Ξιούμνα, ξιούσ-να, ξιούδανε, ξιούμαστανε, ξιούσασιανε, ξιούδανανε.

Μέλλον διαρκῆς. Θὰ ξιοῦμαι, κλπ.

Μέλλον στιγμιαῖος. Ἄ ξιθῶ, ἄ ξιθῆς, ἄ ξιθῆ, ἄ ξιθοῦμε, ἄ ξιθῆτε, ἄ ξιθοῦνε.

Ἄοριστος. Ξύθκα κλπ.

Προστακτικὴ

Ἐνεστώς. Νὰ ξυέσαι, ἄς ξυέται, νὰ ξυέστε, ἄς ξυοῖδαί.

Ἄοριστος. Ξύς, ἄς ξιθῆ, ξιθεῖτε, ἄς ξιθοῦνε.

Μετοχή

Παρακείμενος. Ὁ ξμένος, ἡ ξμένη, τὸ ξμένο.

98.—Ὁ παθ. Παρατατικὸς τῶν περισπωμένων ἔχει τὰς αὐτὰς καταλήξεις τοῦ Παρατ. τῶν βαρυτόνων : πέρονουμνα, ἀρέζουμνα, ξυούμνα.

στ') Ρήματα εἰς γω

99.—Τὰ εἰς γω ρήματα ἔχουν διάφορον καταγωγὴν. α') Ἄλλα εἶναι συνηρημένα τῆς πρώτης συζυγίας τῶν εἰς άω, τὰ ὅποια πρὸς ἀποφυγὴν χασμωδίας παρεμβάλουν ἔν γ : γελάγω, πνάγω, βροδάγω, ρωτάγω. β') Συνηρημένα τῆς δευτέρας συζυγίας τῶν περισπωμένων, μεταπεσόντα εἰς τὴν πρώτην : πολεμάγω, χωράγω, κυνιγάγω. γ') Βαρύτονα ρήματα ἔχοντα χαρακτῆρα γ : λέγω, στρέγω, ἀνοίγω. δ') Τὰ φωνηεντόληκτα βαρύτονα τὰ παρεμβάλλοντα ἔν γ, πρὸς ἀποφυγὴν χασμωδίας : ἀκούγω, καίγω, κλαίγω. ε') Τὰ ἐξ ἄλλων βαρυτόνων παραγόμενα : τνάγω, φλάγω, καὶ στ') Τὰ ἐκ τουρκικῆς ρίζης προερχόμενα : σαλδάγω, δεβιρδάγω, τζαβαλαδάγω.

1. Ἐνεργητικὴ φωνὴ εἰς γω

Ὀριστικὴ

Ἐνεστώς. Φλά-γω, φλά-ς, φλά-ει, φλά-με, φλά-τε, φλά-νε.

Παρατατικὸς. Φύλαγα, φύλαγες, φύλαγε, φύλαγαμε, φύλαγατε, φύλαγανε.

Μέλλον διαρκῆς. Θὰ φλάγω, κλπ.

Μέλλον στιγμιαῖος. Ἄ φλάξω, ἄ φλάξης, ἄ φλάξ, κλπ.

Προστακτικὴ

Ἐνεστώς. Φύλαγε, ἄς φλάη, φλάτε, ἄς φλάνε.

Ἄοριστος, Φύλαξε, ἄς φλάξ, φλάξτε, ἄς φλάξνε.

Μετοχή

Ἐνεστώς. Φλάγοδας καὶ φλάγοδα.

2. Παθητικὴ φωνὴ εἰς γω

Ἐοριστικὴ

Ἐνεστώς. Φλάγμαι, φλάγεσαι, φλάγεται, φλάγμαστε, φλάγεστε, φλάγδαι.
Παρατατικός. Φλάγουμνα, φλόγουσ-να, φλόγδανε, φλόγμαστανε, φλόγασ-
στανε, φλόγδανανε.

Μέλλων στιγμιαῖος. Ἄ φλαχτῶ, θὰ φλαχτῆς, κλπ.

Ἄοριστος Φλόχκα, φλόχκες, φλόχκε, φλόχκαμε, φλόχκατε, φλόχκανε.

Ἐποθετικός. Θὰ φλόχκα, κλπ.

Ἄνεκπλήρωτος. Θαλά φλαχτῶ, θαλά φλαχτῆς, κλπ.

Προστακτικὴ

Ἐνεστώς. Νὰ φλάγεσαι, ἄς φλάγεται, νὰ φλαγεστε, ἄς φλόγδαι.

Ἄοριστος. Νὰ φλαχτῆς, ἄς φλαχτῆ, φλαχτεῖτε ἄς φλαχτοῦνε.

Μετοχή

Παρακείμενος. Φλαγμένος.

100.—Τὰ εἰς γω ρήματα διαφέρουν τῶν ἄλλων ρημάτων μόνον κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ Ἐνεργητικοῦ Ἐνεσιῶτος. Ὁ παθ. Ἐνεστώς ἔχει τὰς αὐτὰς καταλήξεις μὲ τὸν παθ. Ἐνεσιῶτα τῶν βαρυτόνων.

101.—Ὁ ἐνεργητικὸς Παρατατικός τῶν εἰς γω ρημάτων ἔχει τὰς αὐτὰς καταλήξεις μὲ τὸν ἐνεργ. Παρατ. τῶν περισπωμένων, ὁ δὲ παθ. Παρατ. τὰς αὐτὰς καταλήξεις μὲ τὸν παθ. Παρατ. τῶν βαρυτόνων καὶ περισπωμένων.

102.—Ἐκ τῶν εἰς γω ρημάτων τὰ τῆς α' καὶ β' κατηγορίας σχηματίζουν τὸν παθ. Ἐνεσιῶτα εἰς ἰοῦμαι, τὰ δὲ τῶν ἄλλων κατηγοριῶν εἰς ἰοῦμαι πλὴν τῶν ἐκ τῆς τουρκικῆς παραγομένων, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν παθητικὴν φωνήν.

103.—Ἐπίρρουν καὶ ρήματα εἰς γω, τὰ ὅποια κλίνονται κατὰ τὴν συζυγίαν τῶν βαρυτόνων: πνίγω, βήγω, ζμίγω, ἀρμέγω. Τὸ δὲ ξέρω σχηματίζει τὸν Παρατ. κατὰ τὰ εἰς γω: ἤξεργα, καὶ ὁ ἄορ, τοῦ πίνω ἤπγα.

104.—Τὰ ἀποθετικὰ περισπώμενα σχηματίζουν τὸν Ἐνεσιῶτα εἰς οὔμαι ἢ ἰοῦμαι: κημοῦμαι, ἀφηγοῦμαι.

3. Τύπος ἀποθετικοῦ περισπωμένου εἰς οὔμαι

Ὅριστική

Ἐνεστώς. Θμοῦμαι, θμᾶσαι, θμᾶται, θμούμασ ε, θμοῦστε, θμούδαι.

Παρατατικός. Θμούμνα, θμούσ-να, θμούδανε, θμούμαστανε, θμούσαστανε, θμούδανανε.

Μέλλων στιγμιαίος. Ἄ θυμθῶ, ἄ θυμθῆς, κλπ.

Ἄοριστος. Θμύθκα, θμύθκες, κλπ.

Προστακτική

Ἐνεστώς. Νά θμᾶσαι, ἄς θμᾶται, νά θμοῦστε, ἄς θμούδαι.

Ἄοριστος. Θμύσ, ἄς θυμθῆ, θυμθῆτε, ἄς θυμθούνε.

Τύπος εἰς ιούμαι

Ὅριστική

Ἐνεστώς. Βαριοῦμαι, βαριέσαι, βαριέται, βαριούμαστε, βαριοῦστε, βαριούδαι.

Παρατατικός. Βαριούμνα, βαριούσ-να, βαριούδανε, βαριούμαστανε, βαριούσαστανε, βαριούδανανε.

Προστακτική

Ἐνεστώς. Νά βαριέσαι, ἄς βαριέται, βαριοῦστε, ἄς βαριούδαι.

Ἄοριστος. Βαρέσ, ἄς βαρεθῆ, βαρεθῆτε, ἄς βαρεθούνε.

105.—Αἱ καταλήξεις λοιπὸν τοῦ Ἐνεστώτος, Παρατατικοῦ καὶ Ἄοριστου ὄλων τῶν συζυγιῶν τοῦ ρήματος εἶναι αἱ ἑξῆς :

Ἐνεργητικὴ φωνή				Παθητικὴ φωνή		
Πρόσωπα	βαρύτονα	περισπώ- μενα	εἰς γω	βαρύτονα	Περισπώμενα	εἰς γω
Ἐνεστώς	α'	ω	ῶ	μαι	οὔμαι	ιούμαι
	β'	εις	εἰς	εσάι	ᾶσαι	ιέσαι
	γ'	ει	εἶ	εταί	ᾶται	ιέται
	α'	(ου)με	οὔμε	μαστε	οὔμαστε	ιούμαστε
	β'	εἰτε	εἴτε	εστε	ιῦστε	ιούστε
γ'	(ου)νε	οὔνε	νε	δαί	οὔδαι	ιούδαι
Παρατατικός	α'	α	γα	ουμνα	οὔμνα	ιούμνα
	β'	ες	γες	ουσ-να	οὔσ-να	ιούσ-να
	γ'	ε	γε	δανε	οὔδανε	ιούδανε
	α'	αμε	γαμε	μαστανε	οὔμαστανε	ιούμαστανε
	β'	ατε	γατε	σαστανε	οὔσαστανε	ιούσαστανε
γ'	ανε	γανε	δανανε	οὔδανανε	ιούδανανε	

Ἐνεργητικὴ φωνή				Παθητικὴ φωνή		
Πρόσωπα	βαρύτονα	περισπώ- μενα	εἰς γω	βαρύτονα	Περισπώμενα	εἰς γω
Ἀδύστος	α'	α			κα	
	β'	ες			κες	
	γ'	ε			κε	
	α'	αμε			καμε	
	β'	ατε			κατε	
	γ'	ανε			κανε	

III Ἄκλιτα

A') Προθέσεις

106.—Αἱ προθέσεις εἶναι : ἀδίς, ἀπό, γιά, δίχως, ἴσαμε, κατά, μέ, μετά, σέ, χωρίς, ὡς, ὠσαμε, παρά. Ἄδις φαγί πίττα. Προσκυνήματα ἀπό μένα σέ σένα. Γιὰ σένα καὶ γιά μένα. Δίχως τίποτα τό δρε. Ἰσαμε σήμερα. Ἐλα κατά μένα. Μὲ τό χέρ. Μετὰ σένα. Σ' ἔκειν τό σπιτ. Χωρίς φωτιά. Ὡς ἐδῶ καὶ μὴ παρέκι. Ὡσαμε τό μεσ-μέρ ἐδῶ ἦδανε. Πέδε παρὰ κάρτο.

B') Ἐπιρρήματα

107.—Τὰ ἐπιρρήματα εἶναι μονολεκτικὰ καὶ περιφραστικὰ.

α') Χ ρ ο ν ι κ á. Ἄρχή, αὔριο, αὐγίτσα, ἄσ-λ-ι (ἀνέκαθεν), ἀπὸ βραδύς, ἀπὸ νωρίς, ἀποσπερίς, ἀπόπασκα (μετὰ τὸ Πάσχα), ἀπόφωτα (μετὰ τὰ Φῶτα), ἀδίπροχτες, ἀδίπροπερς, ἀδιμεθαύριο (μετὰ τρεῖς ἡμέρας) ἀδίς τν ὄρα (κάθε λίγο), ἀντζακ (μόλις), ἄρωρα, ἀλάλιτο ρνίθ, ἀπ τωρνά (πρὸ ὀλίγου), βράδ, ἔδε (μόλις) γούλιμερα, ἔλε (ἐπὶ τέλους), ἐμὲν (μόλις), ἐψέ, κάγαμνια βολά (ποτέ), ματὰ (πάλιν), μεσ-μέρ, με τς μῆνες (ἐπὶ μῆνας), με τό φεγάρ, νύχτα, νυχτίτσα, μεθαύριο, νωρίς, ξώρας, ξάλωνα (μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἄλωνίσματος), ξανάμανα, τὸ καταπόδ (κατόπιν), πουρνούτσκο, σαβάχλεν (τὸ προῖ), στα ὕστερνά, ὄλω πῖς (ἐπὶ τέλους), ταμάμ (μόλις), τὸμ (μόλις), τότες, τώρα, τώρανα, ὕσταρα, πέρς, πρόπερς, προχτέ, χαράματα, τζουτζουλέ (ἐπὶ τέλους), γέτσκα (ἀργά) δάϊμα.

β') Π ο σ ο τ ι κ á. Βούκα βούκα, ἐπεγι, ἔπειτζε (ἀργετιά), κάβοσο, κάνε (οὐδόλως), καβοσούτσκο, λιγούτσκο, λιγούτσκογια, κοιμιά (δλίγον), κοιματάκι, μσό, τοσούτσκογια, ἔνα νύχι, πολύ, μνιά στάλα, τσίτσα τσίτσα, χίτς, κάνε, δίπ (ἐντελῶς), διβιδούζ (ὄλωσ διόλον), βόλικα.

γ') Τροπικά. Ἀγάλια, ἀπογάλια, ἀπ' ἄσπροῦ, ἀποκαινουργῆς, ἀποκαῆς, ἀνακούκουρδα, ἀνάσκελα, ἀδικριστά, ἀνάκατα, βαριά, ἔτς, ἔσ-
νά, ἔτσναγιά, ἔλβει, κατάματα, κατακέφαλα, λήγορα, μάξως (ἐπίτηδες),
νόστμα, ὅπως κι ὅπως, ράστ (τυχαίως), σεντέλ μεντέλ (τρικλίζον), στρα-
βοδίβολα, φανερά, βρόμπτα (πρηνηδόν), καταλαχοῦ, ἄσκερέ, ἀτζελέ.

δ') Τοπικά. Ἀπάν, ἀπαναθιοῦ, ἀπκάτ, ἀψλά, ἀδίκρου, ἀνάμεσα,
ἀλλοῦ, ἔδῶ, ἔδεδω, ἔδωνά, ἔδωναγιά, ἔδωγιά, ἐκεῖ, ἔδεκει, ἐκινά, κατα-
γῆ, καταποῦ, καταδῶ, κάτ, κοδά, καταμεσῆς, μέσ στ μέσ, μακριά, ξέμα-
κρα, ξωπίς, ὄξω, ὄξωμεριά, πθενά, παδοῦ, παράμερα, πίσω, σαπάν σακάτ,
σαόξω, σαδῶ, σακεῖ, χαμλά, λόύρα, βροστέ, κλπ.

ε') Βεβαιωτικά. Ναί, ναιδας, ἔλβει (βεβαίως), ἀμ πῶς ;

ς') Ἀρνητικά. Ὁχι, μή.

ζ') Ἐρωτηματικά. Μήπως, να μήν.

η') Διστακτικά. Ἄραγε, τάχατες, ἀτζεπα (ἄραγε), βέλιταμ
(ἴσως).

θ') Ἀπαγορευτικά. Μή, μή δύχι.

ι') Δεικτικά. Νά, ὁρίστε μας.

ια') Παρακελευσματικά. Ἄραγε (δὲν πειράζει), αἶδε,
ἔλα, ὁρίστε.

ιβ') Ἐπεξηγηματικά. Δηλαδή, δεμέκ (δηλαδή), παναπῆ.

Γ') Σύνδεσμοι

108.—Οἱ σύνδεσμοι εἶναι πολὺ ὀλίγοι.

α') Συμπλεκτικοί. Καί, ἔμ ἔμ, πάλε, κίολα : Ἐμ κλέφτς,
ἔμ ἀπανώτερος. Ἐγὼ ἦρτα μὲ τ' ἀμάξ, ὁ ἄδραξιμ μὲ τὸ γαδράκι, κι ὁ
γιόξιμ πάλε ἀπεξὸς (ὁ δὲ υἱὸς μου). Τονε ξύμνωσανε, τονε μαχαίρωσανε
κίολας, κι ἔφγανε.

β') Διαζευκτικοί. Μήδε μδέ, γιά γιά, νὲ νέ : Μήδε σκόρδο
ἔφαγε, μδέ σκορδίλα μοῖζ. Γιὰ ἐσὺ γιά ἐκεῖνος. Νὲ τὸ διάβολο νὰ διῆς
νὲ τὸ σταυρό σ νὰ κάμς (οὔτε).

γ') Ὀμοιωματικοί. Σά, σα γαί, κατά : Σὺ δὲ κρούο τὸ νερό.
Σὰ γαί σένα νηκοερά. Κατὰ μᾶς και ἡ σκούφια μας.

δ') Ὑποθετικοί. Σάν, φτάνι, μόνε, θαρρεῖς.

ε') Συμπερασματικοί. Μέρσαμ, μέγριμ, δεμέκ, ἐμὲν ἐμὲν,
θὰ πῆ, βορεῖ : Μέρσαμ τὸ γήξεργε και δὲν ἔκρευε. Ἦδανε μέγρεμ μαζί.
Ἐμὲν ἐμὲν κι ἐκεῖνο θὰ τὸ κάμ. Θὰ πῆ πόχι νὰ πέρονη και τὰ γιορέβ.
Μπορεῖ και νὰ μὴ δὲ ξέρ.

ς') Αἰτιολογικοί. Γιατί, γιά : Δὲν ἦρτε γιατί δὲ done δαίριαξε
ἡ δλειά τ.

ξ') Τελικοί. Νύ, γιανά : Δὲ βὰ νὰ λέη. Γιανὰ μὴ ξοδιάσ, πέθανε.

η') Ἀντιθετικοί. Ἄμá, μά : Τὸ λὲς ἀμὰ δὲ δὸ κάμνεις.

θ') Χρονικοί. Ὀδε, ὀδας, ὕποτε, τόμ, ἔνοδας, ὠσονα, ἀφοῦ.

ι') Ἑρωτηματικοί. Ἄτζεπα, μγάρσιμ, τγάρσιμ : Μγάρσιμ τὸν εἶδα. Τγάρσιμ ἔρξε πέτρα καὶ πόνεσε τὸ χέρι ; Ἦρτε ναὶ ὁ γιόκαῖσ ;

Δ') Ἐπιφωνήματα

109.—Τὰ ἐπιφωνήματα εἶναι :

Λύπης καὶ πόνου. ὼχ, οὔχ.

Χαρᾶς. Ἄχ, ἀχά, τί καλά, μάνα στὰ καλά.

Φόβου. Μάνα στὸ κακό ! Παναγία μ σῶσε !

Θαυμασμοῦ. Ἄμáαν ! βρήη ! τς τς ! ἄδε δε.

Κλητικά. Ἐ, ἔη, μαρέ, μερέ, μερή, μαρή, βρέ, ἀβρέ.

Ἄγανακτῆσεως. Οὔ, τφού, σούς.

Ἄποδοκμασίας. Γιού, λιάκ, τφού ἀλαβελάβερσιν.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ

Ι) Εἰσαγωγή

110.—Εἰς τὸ ἰδικόν μας ἰδίωμα, ὅπως εἰς τὴν δημοτικὴν, οἱ περισσότεραι λέξεις παράγονται ἀπὸ ἀρχαίας ἑλληνικὰς, ἔχει ὁμως καὶ ἀρκετὰς τουρκικὰς, καὶ ὀλίγας ἀπὸ ἄλλας γλώσσας.

Διὰ νὰ λάβουν αἱ λέξεις τὴν μορφήν μὲ τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται εἰς τὸ γλωσσικόν τοῦτο ἰδίωμα, ὑφίστανται κυρίως τρία τινά : α') ἀποβολὴν γραμμάτων, β') μεταβολὴν γραμμάτων καὶ γ') προσθήκην γραμμάτων, καὶ ὀλίγαι λέξεις ὑφίστανται δ') μετὰθεσιν γραμμάτων ἢ συλλαβῶν.

α') Ἀποβολή

111.—Τὸ ἄτονον ἀρχικόν α ἀποβάλλεται εἰς πλείστας λέξεις : κόμα, κράνοιχτος, ραχινιά, στράφτω, σφαλιῶ, φρήγημα, στακός, σφάλασας, θράκα κλπ.

112.—Τὸ ἄτονον ἀρχικόν ε ἀποβάλλεται εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ ἐκ καὶ ἐν συνθέτους καὶ εἰς ἀρκετὰς ἄλλας : βγαίνω, γδέρω, γλιῶ, ξαστεριά, ξο-

διάζω, ξοδώνω, ξλώνω, δροπή, γωμιάζω, βαίνω, βροστίνω, θμοῦμαι, βοδίζω, φκαιρώνω, ρμάζω, σπασμένοις, μουνδιάζω, ματώνω, λαφρούς, φέτο, λάφ, Βρυδή, Σταθή, Θμή, χτικιό, νωρίς, ρέγμα, βρίσκα, θωριά, θωριακός, Θόδωρος, βυδιά, πιδέξιος, κλπ.

113.—Τὸ ο ἀποβάλλεται εἰς τὰς λέξεις: λίγο, λόῦρα, μάτ, μνοιάζω, ξνός, ρίγανι, σπίτ, φίδ, φρύδ, ψάρ, ψνίζω, ξύγαλο, σκόρδο, γιτεῦω, λιδώρ, κλπ.

114. Τὸ ι ἀποβάλλεται εἰς τὰ βρίζω, βορῶ, διάργυρο, αἶ κόνα, λιάζω, μέρα, μσός, ξέρω, παθρειά, περήφανος, πκάμσο, σωπαίνω, βοθάγω, ξαρίζω, φασούλι, σαγόι, ψάθα, κλπ.

115.—α') Τὸ δ ἀποβάλλεται εἰς τὸ γιὰ (διά), ψαστίκι, (διψαστίκι).

β') Τὸ β ἀποβάλλεται εἰς τὸ πνέμα, ρέμα, ψέμα, θᾶμα, κάμα, κλπ.

γ') Τὸ σ » εἰς τὸ πθαμή.

δ') Τὸ γ εἰς τὸ πρᾶμα, τάμα, τ' ἄορι μ, δοδάρα, Μεμέδαας, δρωλίκι, ἀχώνι, κεχρί, Ληγός, σχώρες, ἀχέλ, ροδόσταμο, λήγορα, κλπ.

ε') Τὸ θ εἰς πολλοὺς ἀορίστους: ἐλύχκα, λιάσκα, καὶ μέλλοντας ἄ πάρω.

στ') Τὸ κ εἰς τὸ σχαίνμαι, σχαμερός, σχασίλα.

ζ') Τὸ ν εἰς τὸ ἰσάνι, ἰσαντίζω, ἀλβάνις, ἀλτσᾶς, ἄθ, ἄθρεπος, Ξαθή.

η') Τὸ μ εἰς τὸ ἀφαλός, νύφ, νυφκάτος.

θ') Τὸ τ εἰς τὸ κομμὰ (ὀλίγον).

ι') Τὸ ρ εἰς τὸ χσός, χστιανός καὶ τὰ τούτων σύνθετα.

β) Μεταβολή

116.—Τὸ α τρέπεται α') εἰς ε: τέσσερα, ψέλνω, φτερνίζμαι, Γενάρες, ἀνελάγω, κατελάγω, ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, ρεπανίδα, περιμνοιάζω, περικαλῶ, καθερίζω, β') εἰς ι: ἀφηγριοῦμαι.

117.—Τὸ ε τρέπεται α') εἰς ι: χλημδράγω, πιρπιρῆς, μσάδα, β') εἰς α: Ἀλγιάβα, ἀγραστήρ, ἀργαλειός, ἀνάμις, στανάχωρος, ἄξάδρεφος, ἄδερο, ἀγιάζω, ἀπάν, ματά, μυαλό, ὕσταρα, παράγωμα, γ') εἰς ο: ὄφκαιρος, Ὀβριός, ὄγρονας, ὄζω, ὄχιᾶ, ὄχτρα, ὄρμῆνια, γιομόζω, γιοφύρ, πορπατῶ, ροβύθ, προστιά, δ') εἰς ου: μούσπλα, κνούκλα.

118.—Τὸ ι τρέπεται α') εἰς ε: ἄχερο, βαρέθκα, κενώνω (ἀνακοινώνω), γεράζω, γνέθω, γεμαίγω, δεκράνι, δεσάκκι, Ἐρηγιῶ, θελιά, θεμωνιά, κερί, μάγερας, μελίγια, ξερός, περεχύνω, πίτερα, πλερώνω, σίδερο, ἔγρασια, θελύκι, β') εἰς ο: ροκάνι, ὀγρός, γ') εἰς α: λάραγας ἀψλός, Ἀρακλειᾶ, σπανάνι, φραγανιά, δ') εἰς ου: ζούλια, ξουρίζω, σουρμαλάγω, σουσμίζμαι, σουσάμ, τρουπάνω, τουβάνι, τλούπα, φούχτα, ζουμλακιά κούτα, κούπα, κλπ.

119.—Τὸ ο τρέπεται α') εἰς α: ἀρνίθ, ἀρφανός, ἀχταπόδ, μαναστήρ,

σήμερα, ἀφαλός, ὕσταρα, Πολύδαρος, β') εἰς ε : ἀλεποῦ, ἀλέτρι, ἀδίδερρο, θελώνω, θρεβιστός, πέλεμος, τρεχούλι, πλεκός, ἄθρεπος, γ') εἰς ου : βρακοζούνα, γούγια, ζούφοξα, μουσκάρ, πουρνό, σαπούνη, σκουβρί, σκούλικα, σφουγάρ, σκουδουφλάγω, ψούνια, κημοῦμαι, καὶ εἰς τὰς ρηματικὰς καταλήξεις ουμαι, ουδαι, δ') εἰς ι : περιμνοιάζω.

120.—Τὸ π τρέπεται εἰς φ : σφουγάρ, σφάλαγας, σφοδύλι, σφουγάτο, κόρφος, φούχτα, ἀφηγριοῦμαι, φέτο, εἰς b : ἀβοδένω, βρόματα.

121.—Τὰ μβ, μπ, νπ, τρέπονται εἰς b : ἀβέλι, κόβος, ἀκβάγω, λαβομαχάγω, βροστά, βουβνίζω, βαίνω, ἀβάω, καὶ γκ εἰς τὸ ἀγκωνας (ἄμβων).

122.—Τὸ φ τρέπεται εἰς π : ρεπανίδα, σταπίδα, παχνί, εἰς θ : θανατικός (φανατικός), εἰς τ : βλαστμάγω, τὸ φθ τρέπεται εἰς ψ εἰς τὸ ψεῖρα. Τὸ φ πρὸ τοῦ δ, d, μ, τρέπεται εἰς β : κλέβδες, κλέβμαι, κλέβδαι. Τὸ φθ τρέπεται εἰς φτ : γραφτῆ. Τὸ φχ τρέπεται εἰς φκ : εὐκίσκα, φκαριστήθκα, ὄφκαιρος.

123.—Τὸ β τρέπεται εἰς φ : φκέδρι, εἰς μ : Μιτωρή, μαλάκι, μαγόνι, μόλια, εἰς γ : σουύλα, γλέπω, εἰς δ : διολί, δμόθυρα, τὸ βθ τρέπεται εἰς φτ : νά τριφτῆ.

124.—Τὸ τ τρέπεται εἰς θ : βαθρακός, θροφή, θρέφω. εἰς δ : ἀδράχτ, δοξάρ, δόξα, εἰς τς : ἀβατσινιά, κατσούφα, εἰς d : δρέχω, dlίζω, δυλιγάρ, ἦδανε, ὄδας, δρωλίκι.

125.—Τὸ νδ, ντ, τρέπεται εἰς d : βροδάγω, ζδανός, κοδά, Σαράδς, ἄδρας, ἀδρειωμένος, μάδαλος, κοδλάγω, σδραυλίζω κλπ.

126.—Τὸ θ τρέπεται εἰς φ : φνάρ, φλίβω, εἰς χ : ἀληχνός, πόχ, χαβώνω, εἰς τ : λάπατο, μζήτρα, ἦρα' εἰς d : κάδδανε. Τὸ θσ τρέπεται εἰς τς εἰς τὸ κάτσε.

127.—Τὸ δ τρέπεται εἰς τ : μερτικό, εἰς λ : λυσεντερία, εἰς ζ : ζαρκάδ.

128.—Τὸ σ (ch) τρέπεται εἰς χ : ἀχτσῆς.

129.—Τὸ κ τρέπεται εἰς γ : γδέρνω, γλυῶ, γλυτώνω, γαρούφαλο, σίγρος, βγαίνω, βγάζω. Τὸ κτ τρέπεται εἰς χτ : ἀδράχτ, ἀνοιχτός, φούχτα, δάχλο, νυχτερεύω, ὄχτώ, σφιχτός, χτένι, βουχτίζ. Τὸ κμ τρέπεται εἰς χν : λιχνάγω, εἰς g : ἀγίδα, σφάλαγας, γρεμάγω, δαγάνω, γέμ, ἀφηγριοῦμαι.

130.—Τὸ γγ τρέπεται εἰς g : σγαίγμαι, παραγέλιω, σφίγμαι, σφουγάο, φεγάο, φάλαγας, ματαγίζω, ἀφεγίτς, ἀγιο. Τὸ γκ τρέπεται εἰς g : ἀγαλιά, ἄγωνας, κάγελο, ἀνάγρι, γῶμ, μάγανος.

131.—Τὸ σχ τρέπεται εἰς σκ : ἄσκημος, πασκίζω, μόσκος, σκάρα, σκίνω, σκονί, σκολεό, Πασκαλιὰ κλπ.

132.—Τὸ χ τρέπεται α') εἰς κ : Ἄρκοδού, ἔρκμαι, ἄρκοδας, ἀρκεύω.

β') εἰς φ : χερόφτια, ἀγλείφω.

133.—Τὸ γ τρέπεται εἰς β : τραβδάγω, καλιβώνω, εἰς ζ : διαλέζω, εἰς χ : κοβολόχι, βαχτσές.

134.—Τὸ λ τρέπεται εἰς ρ: ἄρμη, ἀδρεφός, κόρφος, Βούργαρος, Τὸ λ1 εἰς γ1: λαγιῶ (λαλιῶ).

γ') Προσθήκη

135.—Τὸ α προστίθεται εἰς τὰς λέξεις ἀχελώνα, ἀφεγίτ-ς, ἀκρανιά, ἀσκιά, ἀμασκάλι, ἀλιπανάβατος, ἀνάμα, ἀξπόλιτος, ἀγλείφω, ἀσ-μαίνω, ἀσπρογίτ, ἀξεστούβωτο, ἀβράβλα κλπ.

136.—Τὸ ε προστίθεται εἰς τὰ ἐχτές, ἐψές, ἐσύ, ἐσεῖς.

137.—Τὸ ι προστίθεται εἰς τὸ ἴσκιος.

138.—α') Τὸ δ προστίθεται εἰς τὸ γδύμνια, Ἰσδραήλι.

β') Τὸ σ προστίθεται εἰς τὰ σκύφτω, στουβανίζω, σμαρίθρα, χαρσμάδα, σβροδάγω, ὄδας, τότες, τίποτες, ἀδῖς, ἀνασκουβώνω, ἀνασκοφτω, σβραχνιάζω.

γ') Τὸ ν προστίθεται εἰς τὸ νῶμος, νύπνος, νοδᾶς, νηκοκίρς, νηπτάφιο.

δ') Τὸ χ προστίθεται εἰς τὸ χασ-λαμᾶς, χοτζερέτ.

ε') Τὸ λ προστίθεται εἰς τὸ γλάστρα.

ς') Τὸ γ προστίθεται εἰς τὸ βγαγέλιο. τυράγνιο, γνεύω, γνέθω, ξεγκαιμίζω, γύσκα, γαιῖμα, καὶ μεταξὺ δύο φωνηέντων πλείστων λέξεων: θεγός, παρέγα, ξόγανο.

ζ') Τὸ ρ προστίθεται εἰς τὸ δρασκελάγω, κατρακιλάγω, σδραυλίζω.

η') Τὸ γ προστίθεται εἰς τὸ γουρλιάζω.

θ') Τὸ φ εἰς τὸ σφιτζιμ (σπάγγος).

δ') Μετάθεσις

139.—Ἡ μετάθεσις γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον εἰς λέξεις ἐχούσας ρ, ὅποτε τοῦτο ἐναλλάσσει θέσιν μετ' ἄλλου συμφώνου ἢ φωνήεντος: ἀγραστήρ ἀντὶ ἀργαστήρ, ἀδρεφός-ἀδερφός, ἀριθμὸς-ἀριθμός, ἀρμέγω-ἀμέρω, βραθακός καὶ βαρθακός-βαθρακός, βῶτριδα-βρώτιδα, γουρλώνω-γρουλώνω, δυάργυρο-ύδράργυρο, δοράκινο-ροδάκινο, κίτερνος-κίτρινος, μύδαλο-μύδαλο, βελίδα-λεπίδα, περιχόνος-πενιχρός, πουργνὸ-προυνό, σερνικὸς-ἀρσενικός, σδραύλιστο-σδαύλιστρο, στρέγω-στέρω, τουρλώνω-τρουλώνω, χασάνι-σαχάνι, χούφτα-φούχτα, ὠρθούνι-ρωθούνι, ζουμάκια-σμιλάκια, ξεδονοχεῖο-ξενοδοχεῖο, γρουνίζω-γνωρίζω, κατούνια-τακούνια, κούρβουλο-κούρουβλο, μαδούκα-μαγούτα, κορνιαχτός-κονιαρτός, τφοῦφτοῦ, καλαγάθ-καλακάνθ, σκροπίδ-σκορπίδ, σφέκι-φσέκι, ζρόγαλο-ρζόλο κλπ.

II Παραγωγή

A') Ρήματα

140.—Αἱ περισσότεραι καταλήξεις τῶν παραγῶγων ρημάτων εἶναι

αἱ αὐταὶ μὲ τὰς τῆς ἀρχαίας, ἂν καὶ δὲν προστίθενται πάντοτε εἰς τὰ αὐτὰ μὲ τὴν ἀρχαίαν ρήματα.

α') Ρήματα εἰς ἄζω.

141.—Τὰ εἰς ἄζω ρήματα εἶναι πολλά.

1) Μεταβατικὰ εἶναι τὰ ἀγιάζω, ἀγοράζω, ἀραδιάζω, ἀλφαδιάζω, ἀναγάζω, ἀρπάζω, ἀνεβάζω, βάζω, βλιάζω, βράζω, βιάζω, βγάζω, γροθιάζω, διατάζω, θυμιάζω, κουτσομεσιάζω, καλαμνιάζω, κατσοποδιάζω, καταρμάζω, κράζω (κουράζω), λεκιάζω, μαζαλιάζω, μασουριάζω, ξοδιάζω, περουνιάζω, πράζω (πειράζω), περιμνοιάζω, ρμάζω, σκεπάζω, στοιβιάζω, σφάζω, τάζω, τνάζω, τσατζαλιάζω, φελιάζω, φωνάζω, φωλιάζω, φράζω, φουρμάζω, χονγιάζω, χαράζω, χιλιάζω, βολιάζω, ἀβατσνιάζω, γωμνιάζω, γουρλιάζω, δολαπιάζω, τσολιάζω, τσιάζω, κλπ.

2) Ἀμετάβατα δὲ τὰ ἀναποδιάζω, ἀγιάζω, ἀνατριχιάζω, ἀναστενάζω, βλιάζω, βράζω, βραδιάζω, βρουκολακιάζω, βουρβουλιάζω, γιορτάζω, γεράζω, γανιάζω, διαβάζω, ζουριάζω, κουρνιάζω, κοβιάζω, κρουσταλλιάζω, λεκιάζω, λιμάζω, λαχανιάζω, μνοιάζω, μουδιάζω, μιρμιδιάζω, νερλιάζω, νυστάζω, ξλιάζω, ὀδιάζω, πον-τιάζω, πανιάζω, παθιάζω, ραχνιάζω, σκαβάζω, στάζω, ταγιάζω, τρουπανιάζω, φαδιάζω, χτικιάζω, ψειριάζω, γουρλιάζω, τσιβλιάζω, παπουδιάζω.

3) Τούτων τὰ περισσότερα σχηματίζουν τὸν ἀόριστον εἰς σα, ὀλίγα εἰς ξα : ἀρπαξα, βούλιαξα, διάταξα, καταρήμεξα, πείραξα, ρήμαξα, στοίβιαξα, ἔσφαξα, ἔταξα, τίναξα, φώναξα ἔφραξα, φούρμαξα, χούγιαξα, χάρραξα, ἀναστέναξα, βράδιαξα, βουρβούλιαξα, κούρνιαξα, λίμαξα, ἔμνοιαξα, νύσταξα, σκάβαξα, ἔσταξα, φάδαξα, γούρλιαξα, τὸ δὲ βάζω καὶ βγάζω σχηματίζουν αὐτὸν εἰς να : ἔβγανα, ἔβανα.

Ρήματα εἰς αίνω.

142.—Τὰ εἰς αίνω εἶναι σχετικῶς ὀλίγα. Τούτων μεταβατικὰ εἶναι τὰ : ἀσ-μαίνω, βαθαίνω, βαθλαίνω, β-αίνω, βοσκαίνω, βολγιαίνω, ζεσταίνω, ζουρλαίνω, κλαίνω (κουλαίνω), κοθαίνω, λευκαίνω, λωλαίνω, μακραίνω, μικραίνω, μαραίνω, ξεθμαίνω, πλαταίνω, ραίνω, χοδραίνω, ψλαίνω.

2) Ἀμετάβατα δὲ τὰ : ἀνεβαίνω, ἀνγαταίνω, ἀνασαίνω, βγαίνω, βαθαίνω, βαραίνω, βαθλαίνω, βοσκαίνω, βαίνω, βολγιαίνω, κτσαίνω, καταλαβαίνω, κοθαίνω, λαχαίνω, μεταλαβαίνω, μαθαίνω, μικραίνω, ξεμακραίνω, παχαίνω, πλουταίνω, πεθαίνω, παγαίνω, παθαίνω, σωπαίνω, τχαίνω, φραίνω (φουραίνω), φτωχαίνω, χοδραίνω, ψλαίνω, χορταίνω.

3) Ἐκ τούτων σχηματίζουν τὸν ἀόριστον εἰς σα, τὰ σῶπασα, χόρ-

τασα· εἰς α : τὰ κατάλαβα, μετάλαβα, ἔλαχα, πῆγα, ἔμαθα, ἔπαθα, ἔτχα, εἰς κα, τὰ βῆκα, βγῆκα, ἀνέβκα, κατέβκα· εἰς ανα, τὰ βοῖβανα, ζέστανα, ζούρβανα, κούτσανα, κούλανα, κούφανα, λεύκανα, λώλανα, μάρανα, ξεθύμανα, πίκρανα, πέθανα. Τὰ λοιπὰ πάντα εἰς αἶνα.

γ') Ρήματα εἰς ἄγω.

143.—Τὰ περισσότερα τούτων εἶναι συνηρημένα εἰς ἄω (βλέπε 95).

1) Μεταβατικά ἀπολινάγω, ἀνελάγω, κατελάγω, βοσκάγω, βροδάγω, βαστάγω, βοθάγω, βτάγω, γελάγω, δρασκελάγω, ζεματάγω, ζπάγω, κατοιδάγω, κερνάγω, κουδράγω, καλιμερνάγω, κατρακινάγω, κυνιγάγω, ξεφτάγω, ξυπνάγω, πετάγω, ρωτάγω, ρφάγω, σαβουρδάγω, σκολνάγω, σχορνάγω, σβροδάγω, σκεπάγω, σουρμαλάγω, τσμαδάγω, τσουγρανάγω, τραβάγω, φλάγω, φσάγω, χαλνάγω, δεβιδάγω, δαγιαδάγω, γεριστάγω.

2) Ἀμετάβατα : Ἀγαπάγω, ἀκβύγω, ἀπολινάγω, βοσκάγω, βαστάγω, γελάγω, κοτάγω, κοδλάγω, κουδράγω, κατρακινάγω, λαχταράγω, λαβοκοπάγω, ξεφτάγω, ξυπνάγω, ξεμτάζω, ξενυχτάγω, πολεμάγω, πνάγω, περνάγω, προπομαχάγω, πετάγω, σαλδάγω, σκολνάγω, σβροδάγω, στραφτοβολάγω, τζαβαλαδάγω, τσνάγω, φεγοβολάγω, φσάγω, χαλνάγω, χρηματάγω, χλημδράγω.

3) Ἐκ τούτων σχηματίζουν τὸν ἀόριστον εἰς κα, τὸ ἀπόλινα, εἰς ξα, τὰ βάσταξα, βούτζα, βρόδξα, ζούπξα, κατρακύλιξα, ρούφξα, ρώτζα, σβρότζα, φύλαξα, φύσξα, χλημούδρηξα. Τὰ ἄλλα σχηματίζουν αὐτὸν εἰς σα.

δ') Ρήματα εἰς εὔω.

144.—Τὰ εἰς εὔω δὲν εἶναι πολλά. Τούτων 1) μεταβατικὰ εἶναι : ἀγριεύω, ἀρκεύω, βολεύω, γιτεύω, γιρεύω, γιτονεύω, δλεύω, διαφεδεύω, δυναστεύω, ζεύω, ιατρεύω, κανακεύω, κηδεύω (περιποιούμαι), κουρεύω, κερδεύω, λιγοστεύω, μουσκεύω, μαδεύω, μακελλεύω, μολεύω, ξκεύω, πασπατεύω, παδρεύω, περσεύω, σακατεύω, σαλεύω, σκετζεύω, τελεύω, τρανεύω, τζελετεύω, φλεύω, χωνεύω, βασταρδεύω, दादेύω.

2) Ἀμετάβατα δὲ τὰ ἀγριεύω, ἀρφανεύω, ἀγελεύω, ἀποκρεύω, ἀριεύω, βασ-λεύω, γνωστεύω, γαργαλεύω, διακονεύω, ζτεύω, θεριεύω, θαρπεύω, θαρρεύω, κοδεύω, κερδεύω, λιγοστεύω, νηστεύω, νυχτερεύω, ξοδεύω, παλεύω, πορεύω, ρεύω, σαματεύω, σατρεύω, σασκινεύω, σαλεύω, τσατσανεύω, χωρατεύω, χορεύω, χαζεύω, ψτεύω (πιστεύω), βερδεύω.

3) Πάντα ταῦτα σχηματίζουν τὸν Ἀόριστον εἰς ψα.

ε') Ρήματα εἰς θω.

145.—Ταῦτα εἶναι πολὺ ὀλίγα : ἀλέθω, ἀρέθω, πλάθω, γνέθω, νοι-
ώθω, κλώθω, σχηματίζουν τὸν ἀόριστον εἰς σα.

ς') Ρήματα εἰς νω?

146.—Τὰ εἰς νω εἶναι ὀλίγα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα εἶναι
1) μεταβατικά : ἀφίνω, ἀναπιάνω, ἄνασθίνω, ἀναφέρνω, γδέρνω, γέρνω,
δέρνω, δίνω, δένω, βροστήνω, καταφέρνω, κάμνω, μολέρνω, πιάνω, πα-
ραγέλνω, πέρνω, πλένω, πίνω, στέλνω, πέρνω, σβήνω, φτάνω, φκιάνω,
φέρνω, χύνω, χάνω, ψήνω. Καὶ ὀλίγα 2) ἀμετάβατα : γέρνω, συνθίνω,
κλάνω, κρένω, παρακρένω, σκάνω, σπάνω (πάσχω κήλην), κλπ.

3) Ἐκ τούτων σχηματίζουν τὸν ἀόριστον εἰς κα, τὰ ἄφκα, ἔδωκα,
εἰς σα τά : ἀνάπιασα, ἀνάστ-σα, ἔδεσα, ἔκλασα, ἔπιασα, ἔσκασα,
ἔσπασα, ἔσβησα, ἔσκησα, ἔφκισα, ἔχισα, ἔχασα, ἔψα, εἰς γ τό :
ἦπγα, καὶ τὰ λοιπὰ εἰς α : ἀνάφερα, ἔγδαρα, ἔγγρα, ἔδρα, βρόστινα, ἔκα-
μα, ἔκρινα, κατάφερα, μόλαρα, παράγγρα, πῆρα, ἔπλυνα, ἔστλα, ἔσ-ρα,
ἔσπρα.

ζ') Ρήματα εἰς σκω

147.—Καὶ ταῦτα εἶναι πολὺ ὀλίγα : ἀπομήσκω, βρίσκω, πρήσκω,
γιανήσκω, καὶ σχηματίζουν τὸν ἀόριστον ἠῦρα, ἀπόμκα, ἔπρηξα, ἔγιανα.

η') Ρήματα εἰς φτω

148.—Τὰ εἰς φτω ρήματα εἶναι ὀλίγα καὶ τὰ περισσότερα εἶναι 1)
μεταβατικά : ἀνάφτω, ἀλείφτω, βάφτω, γράφτω, ζάφτω, θρέφτω, κλέφτω,
κόφτω, νίφτω, πασαλείφτω, ράφτω, σκάφτω, στράφτω, στρίφτω, στύ-
φτω, χάφτω, καὶ 2) ὀλίγα ἀμετάβατα : πέφτω, σκίφτω, σκολάφτω καὶ
στράφτω.

3) Πάντα σχηματίζουν τὸν Ἀόριστον εἰς ψα, ἐκτός τοῦ ἔπεσα.

θ') Ρήματα εἰς ίζω

149.—Τὰ εἰς ίζω εἶναι πάρα πολλά. Πλεῖστα τούτων εἶναι τουρκι-
κῆς ρίζης καὶ σχηματίζονται ἀπὸ τὸν Ἀόριστον. Μεταβατικά εἶναι 1) τὰ
ἀβλαδίζω (κυνηγῶ), ἀγνατιοδίζω (ἐξηγῶ), ἀρτιοδίζω (πλειοδοτῶ), ἀραδί-
ζω (ἀναζητῶ), ἀρατίζω (ἀποστέλλω εἰς τὴν ἀράν), ἀζδιοδίζω (ἐρεθίζω),

αὐγατίζω, ἀλετριζώ, ἀφανίζω, ἀπλωχερίζω, ἀρκουδίζω, ἀδικρίζω, ἀνεμί-
ζω, ἀσπρίζω, ἀλατίζω, ἀλωνίζω, ἀγερίζω, βαφτίζω, βρίζω, βοτανίζω, βαζ-
γεστιζώ (παραιτοῦμαι τῆς ἀναζητήσεως), γνωρίζω, γιομίζω (καὶ γιομώ-
ζω), γιρίζω, γιαρδίζω (διασχίζω), γιανκλαστιζώ (πλησιάζω), διαγουμίζω
(λεηλατῶ), βοδίζω, βατιρδίζω (γίνομαι αἷτιος νὰ πτωχύνῃ ἢ νὰ καταστρα-
φῇ), βουρδίζω (εὐνουχίζω), βοσ-λαδίζω (συντάσσειται πάντοτε μετὰ τοῦ
δὲν καὶ σημαίνει ἐπιτηρῶ ἀγρύπνως), βουβνίζω (κυτῶ τόσον δυνατὰ
ὥστε νὰ προξενῶ βοήν), βοκλαδίζω (περιέρχομαι εἰς ἀδιέξοδον), βασ-λα-
δίζω (ἐπιδιορθώνω τὶς τρύπιες φτέρνες ἢ πατοῦνες τῆς κάλτσας), βου-
κτουρδίζω (προξενῶ ἀηδῖαν ἢ ἀποστροφὴν), βετζερδίζω (ἐπιτυγχάνω),
γερλεστιρδίζω (τοποθετῶ μονίμως), γιοκλαδίζω (ἀναζητῶ), ζωγραφίζω,
ζορλαδίζω (δυσκολεύω, βιάζω), ἐζδίζω (καταπιέζω), ἱπραδίζω (καταπονῶ),
θμίζω, θερίζω, δαρδανίζω, δλίζω, δουζδίζω (συγγυρίζω), δογουστιζώ
(παλαίω, φιλονεικῶ), ἀλκοδίζω (κρατῶ), δαλδίζω (εἰσορμῶ, βυθίζομαι),
βασαρδίζω (κατορθώνω), καπλαδίζω (ἐπικαλύπτω), κουρδίζω, καβουρδί-
ζω, κ-ηῖδίζω, κονδουρδίζω (ἐπιτρέπω νὰ μὲ πλησιάζῃς), κανδιρδίζω (κα-
ταπειθῶ παρέχον ψευδεῖς ἐλπίδας), καπτίζω (ἀρπάζω), κοπαρδίζω (ἀπο-
σπῶ), κολαῖλαδίζω (πλησιάζω τὸ τέλος), κουλανδίζω (μεταχειρίζομαι τι),
λιανίζω, ξαρίζω, ξεπουπλίζω, ξεστομίζω, ξεγιαρδίζω (ξεμυαλίζω), ξενο-
μίζω, παραλαδίζω (διαμελίζω), παρτσαλαδίζω (τεμαχίζω), πανίζω, ποτί-
ζω, πουσκιουρδίζω (ραντίζω, κατασπηλώνω δι' ὕγρων ἀκαθάρτων), ρο-
κανίζω, ροδανίζω, σκίζω, στουβανίζω, σδραυλίζω, σφουγαρίζω, συγρίζω,
σαπλαδίζω (βυθίζω μάχαιραν εἰς τὰς σάρκας), σικτιρδίζω (προάγω εἰς
πορνείαν), σαγλαδίζω (στερεώνω), συρτίζω, σαρδίζω, σασιρδίζω (τὰ χά-
νω), σερσεμελεδίζω (παραζαλίζω), σουρδίζω (ἐπιμηκύνω), σοκτίζω (ξερρι-
ζώνω), ταγίζω, τακτίζω (προσαρμώνω). δικτίζω (στήνω ὄρθιον), γετιρ-
δίζω (παρέχω τὸ ποθούμενον ἵνα φανῶ εὐχάριστος), γερδίζω (τεντώνω),
γαριστιζώ (ἀναμιγνύομαι, ἀνακατώνω) φωτίζω, φκεδρίζω, φουρνίζω, χτε-
νίζω, χραπνίζω (καταβροχθίζω), ψρίζω, ψνίζω, ψαλιδίζω, τσαπίζω, τσιρ-
λίζω, τσακμακίζω (γητεύω μὲ τὸ τσακμάκι τὰ σπειριά), τζαβελίζω, κλπ.

2) Ἀμετάβατα εἶναι τὰ ἀρμενίζω, ἀρτίζω (περισσεύω), ἀθρωπίζω, ἀλευ-
ρογυρίζω, ἀρκουδίζω, ἀφρίζω, ἀχνίζω, ἀγουλίζω, ἀζδίζω (καυλώνω), βοτίζω,
βαβίζω, βαζγεστιζώ (παραιτοῦμαι), γιαναστίζω (ἀρχίζω, πλησιάζω), δια-
φεγίζω, βουχτίζω (κορέννυμαι), βοκλαδίζω (περιέρχομαι εἰς ἀδιέξοδον),
δαδανδίζω (συχνάζω), κφίζω, κακανίζω, καλαφατίζω, κιτρνίζω, καβαρ-
δίζω (φουσκώνω), κονδίζω (προσφεύγω), καρραλαδίζω (ἀποφασίζω, ἐκτι-
μῶ), λαλαδίζω, μρίζω, μαυρίζω, μιρμιδίζω, μουρμουρίζω, μουγρίζω, μουσ-
νίζω, νονίζω, νιαγρίζω, ξεψομίζω, ὄρρίζω, ὄγραδίζω (περιπίπτω εἰς νηρη-
δας ἢ ἄλλα κακὰ πνεύματα καὶ πάσχω κακόν), πρασ-νίζω, πορδαλίζω, πα-
σκίζω, ροχαλίζω, σαραδίζω, σοφρίζω, σιργιανίζω, σκαματίζω, σαστίζω, σα-

σιρδίζω (τὰ χάνω), τρίζω, αὐλλίζμαι, γιουβενδίζμαι (ἔχω πεποίθησιν), φαγρίζω, φτουρίζω, φουρλαδίζω (ἐκσφενδονίζομαι), τσρίζω, τζαβνίζω, τσοκτίζω (ὀφίσταμαι καθίζησιν), τσατλαδίζω (σκάνω), τσαλιστίζω (προσπαθῶ), τζαβελίζω, τζαϊδίζω (ἀθετῶ τὴν συμφωνίαν), σαριλδίζμαι (περιπτύσσεται), βαριστίζω (συμφιλιώνομαι), σαστίζω (χάνω τὴν ψυχραιμίαν μου) συνδίζω (βαρύνομαι ἀπὸ τὰς συχνὰς ἐπισκέψεις ἢ ἀπαιτήσεις), δολαστίζω (περιέρχομαι), τηκανδίζω (πάσχω δύσπνοιαν) καὶ ἄλλα πολλὰ.

3) Ἐκ τούτων σχηματίζουν τὸν Ἀόριστον εἰς ξα, τὰ : βάβξα, βόίξα, δύλιξα, βουβούνιξα, μουμουόρξα, ροχάλιξα, σβιτζίνιξα, ἔτριξα, τσίρξα, τσαβούνιξα, εἰς τσα, τὰ ἄρτσα, ἄρτίρτσα, βάφτσα, γιάρτσα, γιακλάστσα, βετζέρτσα, βατίρτσα, βούχτσα, daδάντσα, δούζτσα, dan-ήστσα, δεβίρτσα, δογούστσα, κούρτσα, καβούρτσα, καθάρτσα, κ-ήϊτσα, κόντσα, ξεγιάρτσα, πουσκιούρτσα, σασίρτσα, σικτίρτσα, σύρτσα, γετίρτσα, γιουρούστσα, τσόκτσα, τσαλ-ήστσα, τζαίτσα. Τὰ λοιπὰ σχηματίζουν αὐτὸν εἰς σα.

150.—Εἰς ἰζω λήγουσι καὶ πολλὰ μιμητὰ ῥήματα : βαβίζω, daρda-νίζω, ἀγουλίζω, λαλαδίζω, μουμουρίζω, πορδαλίζω, νανουρίζω, τσουρ-τσορρίζω, τσουρουφλίζω, κακαρίζω, γαργαρίζω, χουρχουλίζω, σφουρίζω, γουργουλίζω, μουγρίζω, γαρίζω, τσιρλίζω, τσαβελίζω, τσιρτσιρίζω, χουμ-χουμίζω κλπ.

ι') Ρήματα εἰς ῶ.

151.—Τὰ περισπώμενα ῥήματα εἰς ῶ εἶναι ὀλίγα. 1) Μεταβατικὰ εἶναι τὸ γαμῶ, κρατῶ, κνῶ, ξεκνῶ, ξεπλῶ, πατῶ, πλῶ, φορῶ, φλῶ, τσαλαπατῶ, ἀπολιῶ, γλιῶ, κλιῶ, φτῶ, ξῶ, ἀνιῶ, κβανιῶ, σφαλιῶ, στραγιῶ, σκιῶ, γαργαλιῶ, τσακιῶ, καρτερῶ, συτζακιῶ.

2) Ἀμετάβατα εἶναι τὰ ἀδιλαλῶ, ἀδιπατῶ, ἀργῶ, θαρρῶ, κατρῶ, πονῶ, πορπατῶ, ζῶ, πλαλιῶ, βορῶ, κλπ.

3) Καὶ τὰ ἀποθετικά ἀφηγηοῦμαι, ἀπλογοῦμαι, ἀποτραβιοῦμαι, βουρλιοῦμαι, ἀρνοιοῦμαι, θμοῦμαι, κημοῦμαι, λιποῦμαι, τανιοῦμαι, φοβοῦμαι, χασμουριοῦμαι, κακαριοῦμαι, ξαπολιοῦμαι.

4) Τὸν Ἀόριστον σχηματίζουν εἰς κα, τὸ ἀπόλικα, εἰς ξα, τὸ ἀνίξα, πλάλιξα, σφάλιξα, εἰς ψα τὸ θάρρεψα, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς σα.

ια') Ρήματα εἰς ὦνω

152.—Ἐκ τῶν εἰς ὦνω ἀρκετὰ εἶναι τουρκικῆς ῥίζης. 1) Μεταβατικὰ εἶναι τὰ ἀνακατώνω, ἀπλώνω, ἀδαμώνω, ἀυλακώνω, ἀσ-μῶνω, βουλώνω, βιδώνω, βουτρώνω, γανώνω, γραπώνω, διασταυρώνω, δρακατσώνω, ζαμακῶνω, ζμῶνω, ζώνω, ζαβῶνω, θαλασσώνω, θελικῶνω, θανατώνω, θελώ-

νω, κλειδώνω, καρφίτσώνω, κενώνω, κουκλώνω, καλιβώνω, καζκώνω, λερώνω, λαδώνω, μαζώνω, μαδαλώνω, μερώνω, μτζώνω, ξλώνω, ξυμνώ-
νω, ξεπατώνω, ξεχαρβαλώνω, ξαπλώνω, πρώνω, πλακώνω, παλιώνω, πλευριτώνω, πετρώνω, πετσώνω, σώνω, στουβώνω, σαμαρώνω, στρώνω, στεγνώνω, σουφρώνω, στραβώνω, σκαλώνω, στεφανώνω, σαβανώνω, σδε-
ρώνω, σκώνω, σκοτώνω, στρουμώνω, σαλιώνω, σταυρώνω, στυλώνω, ἀπο-
στομώνω, σαμαρώνω, τσαλακώνω, τσακώνω, τσιτώνω, τσεπόνω, τρα-
τζαλιώνω, τρουπώνω, τεδώνω, τουρλώνω, τεβλώνω, φκαιρώνω, φαρμα-
κώνω, φουσκώνω, φορτώνω, φδώνω, φανερώνω, φασκιώνω, χώνω, χαδα-
κώνω, χρεώνω, χαρακώνω, ψαρώνω, δαλώνω, βαλσαμώνω, βουβλώνω,
βουκκώνω, γαστρώνω, γουρλώνω, γαζώνω, ροκώνω, τεβλώνω.

2) Ἀμετάβατα εἶναι τὰ ἀμώνω, αὐτώνω, γινατώνω, δυναμώνω, ζμώ-
νω, ζαλικώνω, ζαρώνω, θεριώνω, ἰώνω, κακίωνω, κοβώνω, κορδώνω, κα-
μαρώνω, κατοσιώνω, κρυώνω, καμώνμαι, λιώνω, μαλλώνω, μερώνω, μεγα-
λώνω, μαλακώνω, νυχτώνω, νοιώνω, ξεφυτρώνω, ξανανιώνω, ξοδώνω,
ξαπλώνω, πυρώνω, σπαργώνω, τετοιώνω, τριχώνω, φυτρώνω, φτώνω,
χιλώνω, χαμλώνω, ψασκώνω, ψωμώνω, δαλώνω, δρολικώνω, βατκώνω,
ριζώνω, κλπ.

3) Ἐκ τούτων σχηματίζουν τὸν Ἀόριστον εἰς ἕξα, τὰ ζούφωξα, μά-
ζωξα, στέγνωξα, στρούμωξα, βουβούλωξα, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς σα.

153.—Πολλὰ ῥήματα εἶναι καὶ μεταβατικά καὶ ἀμετάβατα π.χ. Ἄγι-
άζω. Μᾶς ἄγιασε ὁ παπᾶς, καὶ Νηστὲβ νὰ ἀγιάσ. Βαθλαίνω. Τὸ βαθού-
λαινα γιὰ νὰ μαζώξω νερό, καὶ Βαθούλαιναν τὰ μάτια τ. Βοσκάγω.
Πῆγα νὰ βοσκῆσω τὰ κατσίκια, καὶ τὰ κατσίκια βοσκάνε στὸ βαῖρ. Τρα-
νεύω. Πότε κίόλας τράνεψανε τὰ παιδιὰ σ. Ἐγὼ τὸ ξέρω πῶς τὰ τράνεψα
τὰ παιδιὰ. Μερώνω. Δέ βορσα νὰ τὸ μερώσω τὸ παιδί καὶ Τ' ἄφκα καὶ
αὐτὰ μέρωσε μοναχό τ.

ιβ') Ρήματα εἰς οὔμαι

154.—Περισπόμενα εἰς οὔμαι εἶναι ὀλίγα: κημοῦμαι, φοβοῦμαι,
θμοῦμαι, λιποῦμαι, καὶ σχηματίζουν τὸν Ἀόριστον εἰς ἦθκα.

ιγ') Ρήματα εἰς ἰοῦμαι

155.—Τὰ εἰς ἰοῦμαι εἶναι πολλὰ καὶ σχηματίζουν τὸν Ἀόριστον α')
εἰς ἄσκα γελιοῦμαι-γελάσκα, ξερνιοῦμαι-ξεράσκα, περνιοῦμαι-περάσκα,
κερνιοῦμαι-κεράσκα, χαλνιοῦμαι-χαλάσκα, β') εἰς ἄχκα: βαστιοῦμαι-βα-
στάχκα, πετιοῦμαι-πετάχκα, γ') εἰς ἔθκα: παινιοῦμαι-παινέθκα, σχωρ-
οῦμαι-σχωρέθκα, φοριοῦμαι-φορέθκα, βαριοῦμαι-βαρέθκα, καλνιοῦμαι-

καλέθκα, δ') εἰς ἦθκα : -ἀπλογοῦμαι-ἀπλογήθκα, κουδριοῦμαι-κουδρήθκα, φλιοῦμαι-φλήθκα κνιοῦμαι-κνήθκα, κατρογιοῦμαι-κατρήθκα, ρωτιοῦμαι-ρωτήθκα, κολνιοῦμαι-κολλήθκα. ε') εἰς ἦχκα : τραβιοῦμαι-τραβήχκα, κλιοῦμαι-κλήχκα, ζλιοῦμαι-ζλήχκα, ρουφιοῦμαι-ρφήχκα, σκουδιοῦμαι-σκουδήχκα, φυσιοῦμαι-φσήχκα, βουτιοῦμαι-βτήχκα, ζουπιοῦμαι-ζπήχκα, στ') εἰς ἦσκα : ἀφηγριοῦμαι-ἀφηγρήσκα, βοθιοῦμαι-βοθήσκα, ζεματιοῦμαι-ζεματήσκα, κατσιρδιοῦμαι-κατσιρδήσκα, σλογοῦμαι-σλογήσκα, σβαρνιοῦμαι σβαρνήσκα, τσακιοῦμαι-τσακήσκα.

B') Οὐσιαστικά

1. Ἄρσενικά.

α) Οὐσιαστικά εἰς ας.

156.— Τὰ εἰς ας οὐσιαστικά εἶναι διαφόρου προελεύσεως καὶ σημασίας :

1) Τὰ παραγόμενα ἀπὸ τὰ τριτόκλιτα τῆς ἀρχαίας : ὁ ἄροδας, ὁ γέροδας, ὁ βήχας, ὁ δαίμονας, ὁ κόρακας, ὁ λάραγας, ὁ μήνας, ὁ νάρτηκας, ὁ στόμας, ὁ σφάλαγας, ὁ φάλαγας, ὁ χιμώνας.

2) Τὰ νεώτερα, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα εἶναι ἔφετικά ἢ μεγενθυντικά : ὁ μεθύστακας, ὁ δεκρούλιακας, ὁ μνιμνίκακας, ὁ τόπακας, ὁ πέτακας, ὁ τσάχλιας, ὁ βούρδουλας, ὁ βόϊβοδας, ὁ λέλεγας, ὁ κάτανας, ὁ μέλαγας, ὁ μέλιγας, ὁ ἔμπορας τινὰ τῶν ὁποίων ξενικά.

3) Τὰ σημαίνοντα τὸν πωλοῦντα τι : ὁ γαλατᾶς, ὁ λαδᾶς, ὁ ψαρᾶς, ὁ ψωμᾶς, ὁ κρασᾶς, ὁ ξδᾶς.

4) Τὰ σημαίνοντα τὸν ἔχοντά τι καὶ μεγενθυντικά : ὁ αὐταρᾶς, ὁ γαμαρᾶς, ὁ κλαρᾶς, ὁ μαγουλᾶς, ὁ πουτσαρᾶς, ὁ δοδᾶς, ὁ κεφαλᾶς, ὁ κολιβᾶς, ὁ φαγᾶς, ὁ πορδαλᾶς, ὁ τσατζαλᾶς, ὁ λαπατᾶς, ὁ φαπλατᾶς, ὁ λογᾶς.

5) Τὰ σημαίνοντα τὸν κατασκευάζοντά τι : ὁ κουδουρᾶς, ὁ βαρελᾶς, ὁ βουτσᾶς, ὁ βουτρᾶς, ὁ ἀλευρᾶς.

6) Τὰ μιμητά : ὁ γουγουρᾶς, ὁ ζιρζιρᾶς, ὁ ζίζικας, ὁ βαρδαβούρδας.

7) Τὰ τουρκικῆς καταγωγῆς : α) Ἐκ τῶν εἰς α : ὁ Μουσταφᾶς, ὁ βελᾶς, ὁ ναφακᾶς, ὁ ἀβᾶς, ὁ ζαμπαρᾶς, ὁ κουμπαρᾶς, ὁ βαβᾶς, ὁ λαπᾶς ὁ πασᾶς, ὁ μαστραπᾶς, ὁ καβγᾶς. β') Ἐκ τῶν εἰς ἀγά(αας) : ὁ Μεμέδαας, ὁ Κερίμαας, ὁ Χαλλίλαας, ὁ Μποδόσαας, ὁ Γιοσήφαας. γ') Ἐκ τῶν εἰς βυ : ὁ ὀβᾶς, ὁ σοβᾶς, ὁ ταβᾶς, ὁ κβᾶς, ὁ χαβατζιβᾶς, ὁ daβᾶς, ὁ χαβᾶς, ὁ τουρβᾶς, ὁ χαλβᾶς, ὁ τσορβᾶς, ὁ βακλαβᾶς. δ') Ἐκ τῶν εἰς μι : ὁ γιλαμᾶς, ὁ δολμᾶς, ὁ donδουρμᾶς, ὁ donανμᾶς, ὁ βαγλαμᾶς, ὁ καβουρμᾶς,

ὁ κηρῶς, ὁ καπλαμῶς, ὁ κηϊμῶς, ὁ λουκμῶς, ὁ παστουρμῶς, ὁ σαρμῶς, ὁ σαλδηρμῶς, ὁ σατσμῶς, ὁ ταραμῶς, ὁ καμῶς, ὁ χύσλαμῶς καὶ πλείστα ἄλλα.

β') Οὐσιαστικά εἰς ες.

157.— Πολὺ ὀλίγα τῶν εἰς ες εἶναι ἑλληνικῆς προελεύσεως : ὁ βασιλῆς, ὁ κεκῆς, ὁ κελεμές, ὁ πελτές. Τὰ πλείστα εἶναι τουρκικῆς καταγωγῆς : ὁ βεσ-λεμές (θρεφτάρι), ὁ βεκλεμές (παραφύλαγμα θηράματος τὴν νύκτα), ὁ γελές (περιφρονητικῶς ὁ μὴ ἰθαγενής), ὁ γερές (μέρος τῆς ἀμάξης), ὁ γιοτζῆς (γλυκὸ πιλάφι μὲ πεκμέζι), ὁ δεδές (γέρον δερβίσης), ὁ κατηφῆς, ὁ καβῆς, ὁ κενεφῆς, ὁ κουραβιῆς, ὁ βελεδιῆς, ὁ ρουβιῆς (νόμισμα μικρόν), ὁ τελβῆς, ὁ τσερτσεβῆς, ὁ σερπιμές, ὁ τενεκές, ὁ σιλτές, ὁ ἀτζελές, ὁ τσεχρές, ὁ τσαρές, ὁ μέγγενης.

γ') Οὐσιαστικά εἰς ης.

158.— Ἐκ τῶν φυλαττόντων τὸ η πολλὰ εἶναι ἑλληνικῆς καταγωγῆς :

α') Προσηγορικά : ὁ κριτής, ὁ διακονιτής, ὁ πουλιτής.

β') Κύρια : ὁ Ἄγελης, ὁ Θεοδωρῆς, ὁ Κωστής, ὁ Λιοδαρῆς, ὁ Πετρῆς, ὁ Σκλῆς, ὁ Λαζαρῆς, ὁ Φωτῆς.

γ') Τουρκικῆς καταγωγῆς προσηγορικά : ὁ κατῆς, ὁ μουφτῆς, ὁ κοϊτῆς (ὑπὴνεμος τόπος).

δ') Κύρια : ὁ Ρουστῆς, ὁ Ἄβνῆς, ὁ Χαμδῆς.

ε') Τὰ εἰς τζη καὶ τση, σημαίνοντα τὸν ἐπαγγελομένον τι : ὁ βοκτσῆς, (περιφρονητικῶς ὁ Ἀρμένιος), ὁ βεχτσῆς, ὁ κουρουτζῆς, ὁ κουραβιετζῆς, ὁ καλουπτῆς, ὁ ζαρζαβατσῆς, ὁ γεμιτζῆς, ὁ τσιρτσῆς, ὁ χαλβατζῆς, ὁ ἀραβατζῆς, ὁ καταφεριτζῆς, κλπ.

Ἐκ τῶν ἀποβαλλόντων τὸ η, ἑλληνικῆς προελεύσεως :

στ') Κύρια : ὁ Μανώλης, ὁ Ληγός, ὁ Φώτ-ς.

ζ') Κύρια ὑποκοριστικά : ὁ Γιαννάκις, ὁ Βεργουλάκις, ὁ Γιακουβάκις, ὁ Σταυράκις, ὁ Δημολόκις.

η') Προσηγορικά : ὁ ἀφεδάκις.

θ') Τουρκικῆς προελεύσεως προσηγορικά : ὁ μουφετίης, ὁ ἐρίφς, ὁ μουτσαρίφς, ὁ βουμβασίφς.

ι') Ἐνὰ κύρια ὀνόματα : ὁ Ὄσ-μάνις, ὁ Ρετζέφ, ὁ Ρουπένις, ὁ Τορόης, ὁ Ἀβραγάμς, ὁ Γιακώβς.

ια') Ἑθνικά : ὁ Ἄραψ, ὁ Ἀτζέμς, ὁ Ἀρμένις, ὁ Βούργαος.

ιβ') Τὰ ἑλληνικῆς καταγωγῆς, σημαίνοντα τὸν ἐπαγγελομένον τι : ὁ κερμαός, ὁ ἀγελάος, ὁ ἀρκουδιάος, ἢ ἔχοντα τὴν ἡλικίαν : σαραδάος, πενηδάος, ὀγδοδάος.

δ') Οὐσιαστικὰ εἰς ος.

159.—Πολλὰ εἶναι τὰ ληγοντα εἰς τὴν κατάληξιν ταύτην.

1. Τὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἔχοντα αὐτήν : ὁ ἄρτος, ὁ γήλιος, ὁ δρόμος, ὁ ζγός, ὁ θεγός, ὁ κόπος, ὁ λαιμός, ὁ νύπνος, ὁ ξένος, ὁ πόνος, ὁ στύλος, ὁ τάφος, ὁ φόβος, κλπ.

2. Τὰ μεταβαλόντα γένος : ὁ βούτρος, ὁ γίσκιος, ὁ λουτρος, ὁ σκεπός, ὁ βρωμός, ὁ κύμνος.

3. Τὰ μεγεθυντικά : ὁ κράσος, ὁ ράκος, ὁ κόμματος, κόρτσαρως, παίδαρος.

4. Τὰ ἐθνικά : ὁ Ἑγγλέζος, ὁ Λατίνος, ὁ Τοῦρκος, ὁ Φράγος.

5. Τὰ ἐξ ἐπιθέτων εἰς κος : ὁ ἀρβωνιασκός, ὁ βασιλικός, ὁ γλιακός, ὁ γραμματικός.

6. Τὰ εἰς μὸς ρηματικά : ὁ ἀνάσασμός, ὁ κομμός, ὁ ἐρκομός, ὁ παγεμός, ὁ πεθαμός, ὁ χαλασμός, ὁ σκασμός, ὁ καρδιοσσωμός, κλπ.

ε') Οὐσιαστικὰ εἰς οῦς.

Ὁ νοῦς καὶ ὁ παποῦς.

2. Θ η λ υ κ ά.

α') Θήλυκὰ εἰς α.

160.—Ἐκ τῶν ληγόντων εἰς α ἄτονον πολλὰ εἶναι

1. Ἑλληνικῆς ῥίξης : ἀγελάδα, β-βάλα, γιναίκα, δίψα, ζώνα, ἦρα. θράκα, ἰομάδα, κούπα, λίμα, μέρα, νύχτα, ξέρα, ὀξύδα, πλάκα, ρώγα, σμαρήθρα, φύτρα, χήνα, ψεῖρα, ὄρα, Καλούδα, Μελούδα, Ξαφένια.

2. Ξένης ῥίξης : βέργα, βούκα, γούνα, ζαβούνα, κάντζα, κούτρα, ματζάνα, ξίγλα, πόρτα, ρούγα, σουδα, τάπα, τσάπα, τίρα, τρά, φούδα, χραβούλια, Λουλούδα, Σουλτάνα.

3. Μεγεθυντικά : α') εἰς α : ἀχούρα, βτύνα, βκάλα, δαγούλα, κεφάλια, μαγούλα, μαδίλα, μάτα, χλιάρα, χέρα, χτένα, β') εἰς ούκλα : ἀδρούκλα, πετρούκλα, χερούκλα, γ') εἰς άρα : κομματάρα, μτάρα, ποδάρα, σαχανάρα, ψωμύρα, Κωσταδάρα, Φωτνάρα, Χσάρα.

4. Ὑποκοριστικά : α') εἰς ἴσα : ἀγελαδίτσα, β-βαλίτσα, γρουνίτσα, Ζωῖτσα, θείτσα, κατσάτσα, μτίσα, Μαργίτσα, ὀρνιθίτσα, πετρίτσα, Ροδίτσα, Φανίτσα, β') εἰς ὦ : Δαφνιώ, Κοκωνιώ, Μανιώ, γ') εἰς ἰκα : κατσικά, ψιψικά, Μαρίκα, Ντομνικά, δ') εἰς οῦλα : σακκούλα, Δημητρούλα, Διαμαντούλα, Σταυρούλα.

5. Ὅσμῆς σημαντικά : ἀθρωπίλα, βουτρίλα, γρουνίλα, καπνίλα, μουχλίλα, ξνίλα, πατερίλα, σκορδίλα, ταικνίλα.

6. Τέχνης ἢ ὀργάνου σημαντικά : μσάδρα, ξύστρα, πλύτρα, πατήτρα, ράφτρα, φάδρα, βζιάστρα, προβολήστρα, ἀχερίστρα, φαρμακίστρα.

7. Ἀνδρωνυμικά : α') εἰς ἴνα : Παπαζογγλίνα, β') εἰς ἔσσα : Χαραμέσσα, γ') εἰς αἶνα : Τούταινα.

Ἐκ τῶν ληγόντων εἰς ἄ ὀξύτονον

8. Ἑλληνικῆς ρίζης : ἄσκιᾶ, βολᾶ, γριᾶ, βασταγαριᾶ, ἔκκλησιᾶ, χαρά, χρεῖᾶ.

9. Νεώτερα : βουβνιά, τσουμυδιά, κλωτσιᾶ, μουσταλευριᾶ, ρουγλιᾶ.

10. Δένδρα : ἀβραβλιά, βυσο-νιά, δαμασκηνιά, ζερφελιά, κακαβιά, λεμονιά, μουσπλιά, ροδιά, σκαμνιά, χουναπιᾶ, τσαπουρνιά, καὶ κύρια Ζουβλιά, Γαρφαλιά.

11. Ἰδιότητος σημαντικά : ἀθροπιᾶ, ἀλεπουδιᾶ, γαῖδουριᾶ, σασκινιά, μισκινιά.

12. Ποσότητος σημαντικά : δεκαριᾶ, ζιμωσιᾶ, μαγεριᾶ, πατημιᾶ, πορπατησιᾶ, κατεβασιά, περουνιά, ρουγλιᾶ, ὀγδοδαριᾶ, χλιαριᾶ, χεριᾶ.

13. Ρηματικά : πορπατησιᾶ, κατεβασιά, καθησιᾶ, μρασιά.

β') Οὐσιαστικά εἰς ἑ.

161.—Τὰ εἰς ἑ εἶναι ὄλα κύρια ὀνόματα τουρκικά : ἡ Ἀἰσέ, Νετζι-βέ, Χαλιδέ, Λουτφιέ, κλπ. ἀρμενικά : Μελινέ, Σακέ, κλπ.

γ') Οὐσιαστικά εἰς η.

162.—Τὰ εἰς ι ἄτονον εἶναι τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν εἰς σις τριτοκλίτων : ἀνάστας, βράς, δές, ἐξέταξ, ζής, κάψ, ράχι, τύχι, χύς, γερωσύνι. πλάνι, σιάχι, Μένι, Ἑλεγκάκι.

Τὰ εἰς ἡ ὀξύτονον εἶναι α') τῆς ἀρχαίας : φωνή, γραμμή, προκοπή, Σεβαστή, Ἀριστή, Φωτηή. β') Νεώτερα : κουπαστή, Εὐσταθί, Θεοκτή, Παναγιωτή, Σταλαχτή, Σταυρινή.

δ') Οὐσιαστικά εἰς οὐ.

163.—Τὰ εἰς οὐ εἶναι ὀλίγα α') προσηγορικά : δουδοί, βακαλού, βα-βακού, κουρελού, φουφού, β') κύρια : Ἀρχουδοῦ, Ἀφεδοῦ, Γιαννοῦ, Δεσπνοῦ, γ') ἀνδρωνυμικά : ἡ Ἰσάταλβου, ἡ Ἀλῶανοῦ.

ε') Οὐσιαστικά εἰς ὦ.

164.—Τὰ εἰς ὦ εἶναι πολὺ ὀλίγα. Ἐκ τούτων τὰ κύρια ὀνόματα γυναικῶν ὅσα λήγουν εἰς ἄτονον ὦ, εἶναι μεγεθυντικά, ὅσα δὲ εἰς ὀξύτονον ὦ, ὑποκοριστικά.

1. Εἰς ω : ἡ βάωω, ἡ ράδω, ἡ Δέσπω, Μάρω, Κόκω, Κάω, Λῆμνο, Σάμο, κλπ.

2. Εἰς ὦ : ἡ Ζωγαρνιώ, Κοκκωνιώ, Μανιώ, Ποινιώ, Δεσπνιώ, Κατερνιώ, ἡ Ἀνιώ, ἡ Χιό, κλπ.

3. Οὐδέτερα.

α') Οὐδέτερα εἰς α.

165.—Τὰ εἰς α οὐδέτερα εἶναι ρηματικά εἰς μα, καὶ ὀλίγα ἄλλα.

1. Συγκεκριμένα : βούτμα, γράμμα, γιάγμα, γαιῖμα, δῦμα, κλῆμα, χῆμα, νιάμα, πάτωμα, πρᾶμα, ράμα, σκάμα, τράχωμα, τσάμα, τάμα, φτύσμα, φόρεμα, βάλωμα, γάλα.

2. Ἀφηρημένα : ἄναμα, βούλωμα, γήτεμα, δούλεμα, ζέσταμα, κούνιμα, λίνισμα, μέτρημα, ξένοιασμα, πέταμα, ρώτμα, σκότωμα, τίναμα, φοβέρισμα, χλημούδρημα, ψούνισμα, κρῖμα.

β') Οὐσιαστικά εἰς ι.

166.—α') Τὰ εἰς ι δξύτονον εἶναι σχετικῶς ὀλίγα. Τὰ περισσότερα ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ ἀρσενικά ἢ θηλυκὰ τῆς ἀρχαίας, ἄλλα δὲ εἶναι νεώτερα κατασκευάσματα: Τὸ ἀσκί, γδί, δαδί, ζμί, κυπρί, λουρί, μυστρί, νισί, πλί, σκoinί, τυρί, φαγί, χνί, ψωμί, τσνί, ἀρνί, κτί, ταψί.

β') Τὰ παροξύτονα εἶναι πολλά, καὶ δυνάμεθα νὰ τὰ χωρίσωμεν, εἰς διαφόρους τάξεις. Πολλὰ τούτων εἶναι τουρκικῆς προελεύσεως.

1. Εἰς αῖ, εῖ, οῖ, οῦί : ἀλάι, σόι, βόι, χούι, ρολόι.

2. Εἰς ἀδ, ὀδ, ἰδ, οὔδ : ἀσπράδ, γωνιάδ, ζαρκάδ, κακάδ, λάδ, μσάδ, πετράδ, ρμάδ, ψακάδ, σ-μάδ, φάδ, ἀρίδ, διασίδ, κροκίδ, μνιασίδ, ξύδ, στασίδ, φρύδ, χνουδ, πελεκούδ, πρεπούδ, βόδ, φίδ, στρίδ.

3. Εἰς ἀκι, ἐκι, ἰκι, οὔκι : α') ἑλληνικῆς ῥίζης : πλεῖστα τῶν ὁποίων εἶναι ὑποκοριστικά : ἀρνάκι, αὐλάκι, δεδράκι, κατδάκι, μουστάκι, νιχάκι, χαδάκι, κουλικάκι, ποδαράκι, παλούκι, κλήκι, δρωλίκι, ποδίκι, ψαστίκι, σπορίκι, κερικί, β') τουρκικῆς ῥίζης : βαρδάκι, γιατάκι, καλτάκι, καβάκι, καϊμάκι, καπάκι, κονάκι, σαγιάκι, τσαρδάκι, δαγιάκι, τσανάκι, τσατάκι, πατλάκι, δεγγέκι, βινέκι, ὀρνέκι, κιστέκι, γελέκι, ἐγγρέκι, ζεμ-περέκι, μερτέκι, τσιτσέκι, τσουρέκι, βιβίκι, γιαστίκι, κατσίκι, ἄλματζίκι, τιφτίκι, φερικί, φιστίκι, κτούκι, σεδούκι.

4. Εἰς ἀλί, ἐλί, ἰλί, οὔλι : α') ἑλληνικῆς ῥίζης εἶναι ὀλίγα : κεφάλι, ἀχέλι, ἀβέλι, κρέλι, κνέλι, μέλι, μσοκοίλι, προκοίλι, σφοδύλι, τρισκέλι, γουργούλι, κλωκοπούλι, τσιροπούλι, κατσούλι, κουνκούλι, β') τουρκικῆς

προελεύσεως είναι : καρτάλι, τσακάλι, τσβάλι, χαρδάλι, beδέλι, γερδέλι, γατζέλι, σέλι, τέλι, άκ-ήλι, άγ-ήλι, τσακ-ήλι, daγούλι, περτσούλι, σουρούλι, σαβούλι.

5. Εἰς άμ, έμ, ίμ, ούμ : Τά πλείστα τούτων είναι τουρκικῆς ρίζης : βακάμ, τουτάμ, χαράμ, ίκράμ, κισέμ, καδέμ, χαρέμ, διτσιμ, ίτσιμ, τσαλίμ, τακίμ, λαγούμ. Τά ἑλληνικά τῆς τάξεως ταύτης λήγουν κυρίως εἰς θέμ, σημαίνοντα τὸ πλῆθος : παιδοθέμ, κορτσοθέμ, ζωδάμ, καψίμ.

6. Εἰς άνι, ένι, ίνι, όνι, ούνι : Καὶ τούτων τὰ πλείστα εἶναι τουρκικῆς ρίζης, ὀλίγα δὲ ἑλληνικά, α') ροκάνι, ρεπάνι, τγάνι, ποδοπάνι, φογοπάνι, χαμίνι, γρούνι, κδούνι, πγούνι, δεκράνι, λιμάνι, φελόνι, λεμόνι, βοτάνι, άκόνι, πριόνι, περούνι, β') τουρκικῆς ρίζης : άριάνι, βεράνι, κοράνι, μεϊτάνι, μεϊδάνι, παλάνι, σαχάνι, γαιτάνι, γερδάνι, βοστάνι, άμάνι, λεγένι, τσεπκένι, ταχμίνι, ταχίνι, μαγόνι, μελεγούνι, κατράνι.

7. Εἰς άρ, έρ, ίρ, ούρ : Ἑλληνικῆς ρίζης, α') άβάρ, βροδάρ, γιοματάρ, κοδάρ, λιδάρ, μτάρ, ποδάρ, στάρ, φανάρ, χινάρ, ψάρ, χλιάρ, νιστέρ, περιστέρ, ποτήρ, περναστήρ, άγούρ, γαδούρ, παλιούρ, πληγούρ, πθάρ, γιοφύρ, κατσούρ, κιβούρ, β') τουρκικῆς ρίζης : ζάρ, καδάρ, νάρ, βνάρ, άζδέρ, κεμέρ, σιδίρ, τσαδίρ, τεβεσίρ, άχούρ, μασούρ, ποτούρ, ταβατούρ.

8. Εἰς άτς, ών πλείστα τουρκικῆς ρίζης : κακάτς, κωλοκάτς, κολάτς, παραγάτς, κουρβάτς, σάτς, σανδροάτς, φυτίτς, γιαμάτς, κότς, κ-ίτς άαλγ-ήτς, γιουβέτς.

9. Εἰς ίς. Ἑλληνικά τὸ γαμίς, τὸ μεθύς. Τουρκικά : τὸ άλισφερίς, γιοστερίς, γιδίς, βαρίς, γιουρούς, ραβαίς.

γ') Οὐσιαστικά εἰς ο.

167.— Τὰ ὀξυτονοῦντα τὸ ο εἶναι : α') εἰς ιό : βιό, θεριό, πλυταριό, σκολιό, σκουπιδαριό, κεραμαριό, πετροβολιό, χωριό, β') εἰς τό : γραπτό, κατεβατό, σφραγιστό, Σκεπαστό, γ') εἰς κό : γλυκό, θανατικό, μαρτυρικό.

2. Τὰ ἔχοντα ἄτονον τὸ ο εἶναι : α) εἰς ιο : βγαγέλιο, εὐκέλιο, θεμέλιο, κατώφλιο, τσέφλιο, β') εἰς τρο : πάνιστρο, σήμαδρο, σδραύλιστρο, γ') εἰς ο : φύλλο, ξύλο, σφογάτο, άβράβλο δ') εἰς μο : βρέξμο, δόσ-μο, γράψμο, ζώσ-μο, θάψμο, λούσ-μο, μνιασ-μο, ξύσ-μο, πέσ-μο, ράψμο, σιάξμο, τρίψμο, φάσ-μο, χάσ-μο, ψήσ-μο.

δ') Οὐσιαστικά εἰς ος.

168.— Τὰ εἰς ος εἶναι ὀλίγα καὶ εἶναι ἄκλιτα : βάρος, βάθος, δάσος, θάρρος, μέρος, πάθος, χόδρος, πρέπος, κόστος, λάθος, κλπ.

Γ') Ἐπίθετα.

1. Ἐπίθετα εἰς ης.

169. —Τὰ εἰς ης ἐπίθεται διαφοῦναι α') εἰς ὀξυτονούμενα καὶ ἐπομένως φιλάττονα τὸ η τῆς καταλήξεως, καὶ β') εἰς παροξύτονα, ἀποβάλλοντα τὸ η, ἐκτὸς ὀλίγων ἔξαιρέσεων.

α') Ὀξύτονα 1. εἰς ὕς ἢ ἦς : ἀδρῆς, βαθύς, βαρύς, ζιντζαπῆς, θαλασσίης, κιαφεδῆς, λαχανῆς μακρῆς, ματζανῆς, οὐρανῆς, παχύς, σταχτῆς, φουδουκῆς, κλπ.

2. Εἰς λῆς : βελαλῆς, μερακλῆς, παραλῆς, κατμερλῆς. Πάντα τουρκικῆς προελεύσεως.

β') 1. Εἰς λῆς : ἀπτάλῆς, σάγιαλῆς, σαβούκαλῆς, τοπάλῆς, τοψακάλῆς.

2. Εἰς ἀος : ἀναμαλλιάρης, γνωμιάρης, ζιλῆς, μουρδάρης, μιξιάρης, ἀρωσιτῆς, παιχνιδιάρης, σχασ-λιάρης, σαλιάρης, βαβαλιάρης, σαραδάρης.

2. Εἰς ἀης : δελβῆς, ὄης : σαλόης, ἔης : τεκνεφῆς, ἴης : ἀρσίης, οὔης ὀγουρσοῦης.

5. Εἰς ἴτ-ς : ἐρημοσπίτ-ς, μικαρίτ-ς, πανωμερίτ-ς, Νιχωρίτ-ς, δελιονίτ-ς, κουτσομούτ-ς.

5. Εἰς νῆς (ἀνῆς, ἰνῆς, ὄνῆς) : βαλαβάνῆς, μισκίνῆς, σασκίνῆς, τσικρικόνῆς.

6. Εἰς μς : ὁ χαμχούμς, ὁ σερσέμς.

2. Εἰς ὀς.

170. —Καὶ ταῦτα δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν εἰς ὀξύτονα καὶ εἰς μὴ τονίζοντα τὸ ὀς.

α') 1. Εἰς ὀς (βός, λός) : ἀπλός, θελός, καλός, κλός, ζαβός, ζερβός, ζορλός, λωλός, σαλός, στραβός, παλαβός, τρελλός, χοδρός, νερλός.

2. Εἰς ἰός : βαριός, θεριός, μεσιός, παλιός.

3. Εἰς νός : ἀκρινός, βραδνός, ζδανός, κρυωσ-νός, λινός, Μετρηνός, Ξαστερνός, ξνός, παγανός, περσ-νός, περιχνός, στενός, σ-μερνός, τρανός, φαγανός, φτενός, χτεσ-νός, ψαχνός. ψεσ-νός, καποτεσ-νός.

4. Εἰς ἰανός : κωδακιανός, λιανός, Πουβατιανός, Σκοπιανός, χωριανός, παρακατιανός.

5. Εἰς κός : γλυκός, θωριακός, θανατικός, κακός, μυστικός, νηστικός, παστρικός, περαστικός, πουρνιατικός, κολλητικός, χωριανικός.

6. Εἰς ρός : βραστερός, βασταγερός, βροχερός, γιορτερός, γιαλιστερός, γαρφερός, ἰσκερός, καματερός, λυγερός, μυτερός, ξερός, πικρός, σχαμερός, τρυφερός, φαδαχτερός, χαλερός, χλωρός, γερός.

7. Εἰς τός : βραστός, γεμιστός, διαλεχτός, ξεστός, ζεματιστός, θρεβιστός, κουνιστός, λυγιστός, μετρητός, περαστός, ἀχνιστός, ἀψιλαρωτός, σκιστός, τριγανιστός, τσακιστός, φκιαστός, χυτός, ψτός.

β') 1. Εἰς ος (νος, ρος, τος) : ἄσπρος, ἀρραβωνιασκάτος, κνηκάτος, μαῦρος, νυφκάτος, κφάτος, κίτερνος, κόκκινος, πράσ-νος, στούπνος, νόσ-τριος.

2. Εἰς ιος : ἀφύριος, γαλάζιος, καινούριος, πδέξιος, τρύπιος.

3. Εἰς ήσιος : ἀηδονήσιος, βοδήσιος, γρουνήσιος, κατδήσιος, λαγήσιος, παζαρήσιος, ψαρήσιος.

4. Εἰς ένιος : ἀσ-μένιος, διαμαδένιος, κλωστένιος, ξλένιος, πετρένιος, βακρένιος, σιδερένιος, τριζένιος, σκατένιος, κερατένιος, χωματένιος.

5. Εἰς κος : βλάχικος, ἐγγλέζκος, ζοηλ-ίδκος, ταρακλ-ίδκος, τούρκικος, πασ-λίδκος.

6. Εἰς άρκος : κιτρινάρκος, κοκκινιάρκος, παθιάρκος, χτικιάρκος.

7. Εἰς ίτικός : Γιαλίτικός, δελιονίτικός, μισριτικός, ὀρηθητίτικός, παπίτικός, πανίτικός, γρουνίτικός.

8. Εἰς ούτσκος : ἀψλούτσκος, βαρούτσκος, γιοματούτσκος, δροσερούτσκος, ζεστούτσκος, καλούτσκος, λιγούτσκος, μκούτσκος, ξνούτσκος, πρασ-νούτσκος, στενούτσκος, τρανούτσκος, φτενούτσκος, ψλούτσκος.

9. Εἰς άτικός : Πασκαλιάτικός, χρουστιάτικός, καλοκαιριάτικός, χιμωνιάτικός, ἀποστολιάτικός, κυριακάτικός.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐπιθέτων, τὰ εἰς λῆς καὶ λης, άης καὶ νης (άνης, ίνης) εἶναι πάντα τουρκικῆς προελεύσεως.

172.—Ἐπάρχουν ἀκόμη καὶ ὀλίγα τουρκικῆς καὶ αὐτὰ ρίζης, λήγοντα εἰς ἄς : βουδαλᾶς, φουκαρᾶς (βλάξ, πτωχός). Κατὰ ταῦτα δὲ ἐσχηματίσθησαν τὰ μεγεθυντικά, εἰς ἄς, ἐκ τῶν εἰς νης : ὁ σάσκινας. Καὶ τὰ τῆς ἑλληνικῆς ρίζης πορδαλᾶς, φαφλατᾶς, χαχαβιᾶς.

III Σύνθεσις

173.—Ἐνταῦθα διακρίνομεν τὰ σύνθετα μόνον κατὰ τὴν σημασίαν καὶ ὄχι κατὰ τὰ συνθετικὰ μέρη.

α') Ὀριστικά.

174.—Ἄνεμόκνα, ἀνεμοπύρωμα. ἀνεμοστάτ-ς, ἀγριογούρνο, ἀσπρολούλδο, ἀνεμοβλογιά, Ἄρκουδογιάννης, αὐγότσαφλο, αὐγομάτια, βρακοπόδ, βρακοζούνα, βροχόνερο, βροδοκούδνο, β-βαλοκουπριά, β-βαλοβγάς, γρουνότριχα, γαδροκυλισιά, γαλατόπτα, δαφνσελιά, δοδοκλιιά, δεδρομο-

λόχα, ἔλιοκούκτισο, Ζουρλοκάστας, ἠλιόβγαλμα, ἠλιοβασίλεμα, θελόσταχτ, ζερβομέλισσα, κατσκογένις, κωλόπανο, κουτσομούτ-ς, κακομούτσουνος, κατσινούρ, λαγοπέτς, λαχανόφλο, λαδόχαρτο, λελεγοφωλιά, λεμονοκούκτισο, κλειδοκούτ, λαγόγερος, λινόξλο, ματοτσούνναρο, ματόφλο, μαλλοκέφαλα, μουστκούλιχο, μυξοπάνι, μουστολαβιάδα, νερόμλος, νεροφίδα, νυχτοπούλι, ξλόχτενο, ξνόπτα, ξύγαλο, ξώπετσα, πετρόσκαλα, περδικόσκα, πετροχελίδονο, ραχοκόκκαλο, ροκοστέκα, ροκοπέτσα, ροκοπάτ, ρακοπότρο, σκατοθούρβουλας, σταχτοπάνι, στρωματοσέδογο, σταφλοτουρσί, στραβόξλο, σακκοράφα, παθολούλδο, σκατογίνατο, σ-δεροσί, τρυποκάρδο, τουρσουζούμ, τριαδαφλόκοβος, τγαρόχαρτο, ὄρνιθόκωλος, φογοπάνι, φλόβεργα, σώγαβρος, χινόσκατο, χερόμλος, χατζηψεύτσο, ψευτοϊατρός, ψμόσταρο, ψμόλινο, ψμόγερος, ψλάνθιος, ψλοδλιά, ψλοχέσματα, ψχοκόρ, διαβολοπέριξαξ, καπνοσακκούλα, μουσταλευριά, σκορδοκαίλα, μαμάλευρο.

β') Ἀ ν τ ι κ ε ι μ ε ν ι κ ά.

175.— Αὐγοφᾶς, γαδουρογάμς, μασουράτ-ς, νεροχύτς, ξλοφᾶς, παλκοκάφτς, ρφομυξιάρς, σουρμάλιμα, τσαλοκόπος, χασομέρς, χεσοβράκις, ψωμοσκοτώνις, νεραγός, ἄλορτοχέστς.

γ') Κ τ η τ ι κ ά.

176.— Ἄνοιχομάτ-ς, ἀνοιχτόκαρδος, ἄσπρομάλλις, βρασομούτ-ς, γαῖτανοφρύδς, γουρλομάτ-ς, διπλωμάτς, δίκορφος, κοψαχειλίς, κακαδομούτ-ς κώδωφτος, κουτσοδόδς, κοκκινόκωλος, κοδοστουψ, κουκλωμάτ-ς, γλυκογαίματος, μακροπόδαρος, πλατσομούτ-ς, πετνόμυαλος, στραβολαίμς, μεγαλόφλεβος, χοδροκώλα, παπαγονής.

δ') Σ υ ν δ ε τ ι κ ά.

177.— Ἄγοροκόρτσο, ἄδρογναῖκα, ἄβελοχώραφα, ἄρμενοκατσίβελος, γεροδεκρούλιακας, ματόφρυδο, μερόνυχο, σταχτοπέπελι, μαυροκίτρινο, στενόμακρος, συρταφέρτα, περνοδιαβαίνω, ἀνεβοκατεβαίνω, βαινοβγαίνω, ἀνοιγοκλίνω, ἄσπροκόκκινος.

ε') Ρ ή μ α τ α.

178.— α') Πρῶτον συνθετικὸν πρόθεσις: ἀδιπατῶ, ἀδικρίζω, ἀδιστέκμαι, ἀνασκόφτω, ἀναλυῶ, ἀναστήνω, ἀνασκουβῶνω, ἀνασκόφτω, ἀνάφτω, ἀνακατώνω, ἀποκάμνω, ἀπορρίχνω, ἀποσῶνω, ἀποθμάγω, ἀποκόφτω, ἀποτραβιοῦμαι, διαφεργίζω, διαγουμίζω, διαφεδεύω, διακονεύω,

διαλαλῶ, διαβολεύμαι, δρέπμαι, γδέρνω, ξεκάμνω, ξεβγάζω, ξεγυμνώνω, (καὶ ξυμνώνω), ξελερίζω, ξενοιάζω, ξεπλένω, ξεματάγω, ξεγυσταίω, ξεφλουδίω, ξεφτάγω, παραδίνω, παραχώνω, παραπονοῦμαι, παραστέκμαι, παρακαλῶ, παρακάμνω, παρατρῶγω, παραχινοῦμαι, περιδρομιάζω, περικόβμαι, περιμνοιάζω, προκόφτω, προπέρνω, προσφέρνω, προφτάνω, βροστήνω, βρομιάγω, περδικλώνω, βερδεύω, ματαλέγω, ἀναπιάνω, ξαναπαγιάνω, καταρμιάζω, σγαίγμαι, συβίνω, σδραυλίζω, σ-νερίζμαι.

β') Πρῶτον συνθετικὸν οὐσιαστικόν: ἀγελοκόφτω, βασ-λοφέρνω, γαιμοποτιζώ, διψοκαίγμαι, δροσολογάγω, λαγοκινοῦμαι, λατροπορεύμαι, νυχτοπορπατῶ, πετροβολάγω, σκατοταγίζω, ψωμολιμιάζω, παδρολογιοῦμαι, κωλοσέρνουμαι, ἰδρωκοπάγω, πετσοκόφτω, νεροπερνάγω, ἡλιοκαίγμαι.

γ') Πρῶτον συνθετικὸν ἐπίθετον: ἀσπροβολάγω, βαροκαρδίω, βαρρακούγω, γεροκομίζω, μακρολαιμίζω, καλοσκαμνίζω, μικροπαδρεύμαι, ξενοπλένω, ξενοδλεῖω, στεγνωζμώνω, ἀτσαλοτρῶγω, ξεροκαταπίνω, ψλωρωτάγω, συχναυλίζμαι, ψλοκόφτω, κατσοποδιάζμαι, ξερομαραίνμαι, πικροφέρνω, λογοφέρνω, στραβοκεφαλίζω, ψευτοπερνάγω.

δ') Πρῶτον συνθετικὸν ῥῆμα: ἀνεβοκατεβαίνω, ἀνοιγοκλειῶ, βροδοκοπάγω, γεννοβολάγω, κρισολογιοῦμαι, λαβομαχάγω, χεζοβολάγω, ξεροκοπάγω, πετροβολάγω, βελκοκοπάγω, παγαινοσέρμαι, βαινοβγαίνω, περνοδιαβαίνω, τρεμοσβύνω, χεζολούγω, παιζογελάγω, τρωγοπίνω, τραβοκοπάγω, ἀπλοχερίζω, ἀπλοχωράγω.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

A') *Κύρια ὀνόματα.*

179.—Τὰ κύρια ὀνόματα ἡμποροῦμεν νὰ τὰ διαιρέσωμεν εἰς δύο τάξεις: 1) ὀνόματα διδόμενα ἀπὸ ἀνάδοχους θεοσεβεῖς, 2) ὀνόματα διδόμενα ἀπὸ ἀναδόχους ἀφωσιωμένους εἰς τὰ ἐγκόσμια.

Κατὰ τὴν βάπτισιν τῶν βρεφῶν, συνήθεια ἐπεκράτησε νὰ δίδεται εἰς αὐτὰ τὸ ὄνομα τοῦ πάππου (πρὸς πατρός ἢ πρὸς μητρός) ἢ τὸ ὄνομα τοῦ νουνοῦ τοῦ ἀναδόχου. Πάντοτε ἐπροτιμᾶτο τὸ ὄνομα τῶν ἀποθαμένων πάππων, ἔπειτα τῶν ζώντων, ἔπειτα τὸ ὄνομα τοῦ ἀναδεχθέντος τὸν ἀνάδοχον; καὶ ἔπειτα ἄλλα ὀνόματα, τὰ ὅποια ἦσαν τῆς ἀπολύτου ἐκλογῆς τοῦ ἀναδόχου. Ἡ τάξις αὕτη ἐνίστε δὲν ἐτηρεῖτο, ἀλλὰ τοῦτο σπανίως συνέβαινε καὶ δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος. Ἐπειδὴ δὲ κάθε οἰκογένεια εἶχε 5—10 παιδιά, ἐνίστε δὲ καὶ περισσό-

τερα, δὲν ἐπήρουν τὰ ὀνόματα τῶν πάππων καὶ εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν προσετίθεντο καὶ νέα ὀνόματα. Ἄλλοτε συνέβαινε τὸ ἔχον τὸ ὄνομα τοῦ πάππου τέκνον ν' ἀποθάνῃ, καὶ τότε ἐδίδετο τὸ ἴδιον ὄνομα εἰς τὸν νεώτερον ἀδελφόν. Συνέβαιναν ἀκόμη ὅλα τὰ πρῶτα ἑξαδέλφια νὰ φέρουν τὸ ἴδιον ὄνομα.

Τὰ διδόμενα ὀνόματα ἐκφράζουν πάντοτε τὴν ἐνδόμυχον εὐχὴν τοῦ ἀναδόχου νὰ γίνῃ ὁ ἀναδεκτὸς ὅμοιος μὲ τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἔφερε προηγουμένως τὸ ὄνομα τοῦτο, ἢ ὅμοιος κατὰ τὴν σημασίαν αὐτοῦ.

180.—Τὰ τῆς 1) τάξεως ὀνόματα διαιροῦνται εἰς ὀνόματα δημιουργηθέντα ἀπὸ :

α') Ὄνόματα ἀγίων. Ἐκ τούτων πολλὰ ἐσημάτισαν ἀρσενικὸν κατ' ἀναλογίαν ἐκ τοῦ θηλυκοῦ, ἄλλα δὲ θηλυκὸν κατ' ἀναλογίαν ἐκ τοῦ ἀρσενικοῦ :

'Αννα, 'Αρτέμιος, 'Αδριάς, 'Αδρόνιζος, 'Αδρονίκη, 'Αργύρος, 'Αργυρή, 'Αδώνις, Βασίλις, Βασίλω, Βαρβάρα, Γαβρίλις, Γιακουμῆς, Γιάννις, Γιώργης, Δημητρός, Δημητροῦ, 'Ελένη, 'Ερημιώ, Εὐθύμις, Θυμή, 'Ηλίας, Θεολόγος, Θόδωρος, Θωμᾶς, Κωσταδίνος, Κωσταδιὰ, Λαζάρης, Λευτέρης, Ληγόρς, Μαρίνα, Μνᾶς, Μχάλις, Νέστορας, Νικόλας, Παντελῆς, Πέτρος, Παῦλος, Πρόδρομος, Σίμος, Σπῦρος, Στέφανος, Στράτος, Στέριος, Τρύφος, Φίλιππας, Φλίππα, Χαράλαμπος, Χσόστομος, Θανάης.

β') Ὄνόματα ἑορτῶν

'Αναστάσιος, 'Αναστασία, 'Απόστολος, Βαγίτσα, Βγαγέλις, Ζωγοπηγή, Ζωγίη, Πηγίτσα, Θεολόγος, Λαμπάκις, Λαβρινή, Λουλούδα, Πάντος, Παπαντή, Πασκάλις, Σαρᾶς, Σταῦρος, Φάνιος, Φανή, Φωτῆς, Φωτίνη, Χρῖστος, Χοτίνα, Κυριάκος, Κυριακίτσα.

γ') Ὄνόματα ἀναφερόμενα εἰς τροπάρια, συναξάρια, εὐχὰς τῆς ἐκκλησίας καὶ Ἁγίαν Γραφήν.

'Αδάμς, (ὁ Ἄδამ ἀνακέκληται), Ἄγγελος, ('Αγγελος, πρωτοστάτης), Ἄγγελικώ, (ἀγγελικαὶ δυνάμεις), Ἄξιότς, ('Αξιον ἐστι), Δέσποινα, (Δέσποινα πρόσδεξαι), Δῆμος, (Τῶν ἀγγέλων ὁ δῆμος), Παράσχος, (Παράσχου Κύριε), Μανώλις, ('Εμμανουὴλ ὄνομα αὐτῷ), Πολυχρόνις, (Πολυχρόνιον ποίησον Θεέ), Θεόμεθα, ('Ετι δεόμεθα ὑπέρ), Σαραφῆς, (καὶ ἐνδοξοτέραν τῶν Σαραφεῖμ), Ἄλισάβα, Μαγδαλινή, Λιγορδάνις, ('Εν Ἰορδάνῃ), Ἄγαθῆ, (Πάντων προστατεῦεις ἀγαθῆ), Χαρίτα, Εὐφράνθ, (Εὐφράνθητε οὐρανοί), Μαθαίας.

δ') Ὄνόματα δημιουργηθέντα πρὸς ἑκφρασιν ἰδιαιτέρας εὐχῆς.

Ἐφεβία, Πιστευή, Εὐλαβή, Θεοχάρος, Χριστόδολος, Σταμάτς, Στανθή, Στέργιος, Εὐγένις, Εὐγένικο.

Τῆς 2) τάξεως τὰ ὀνόματα διαιροῦνται εἰς ὀνόματα δημιουργηθέντα ἀπό :

ε') Ὄνόματα φυτῶν: Δάφνη, Νεράντζω, Μλιά, Λουλουδιά, Γαρφαλιά, Ζουβλιά, Ἄνθη, Ἄνθοδέσμη, Βασιλικός, Ἐλίτσα, Καριοφύλις, Ροδίτσα, Τριαδάφλος, Τριαδαφλιά, Μυρωδιά, Κυπαρισσένια, Σκουλής, Σκλήνα.

ς') Ὄνόματα ζώων: Λιοδαρής, Παγώνα, Πουλίνα.

ζ') Ὄνόματα ὀρνυκτῶν: Ἄσ-μάκις, Ἄσ-μένια, Διαμαδής, Διαμαδένια, Ζαφείρς, Ζαφρώ, Μάλαμω, Ξαφένια, Περουζέ, Συρματένια, Σμαραγδῆ, Φλουροῦ, Χσή, Χσάφς, Τζοχερῆ, Τζβαχερένια, Μαργαρωτό, Μαργαρίτς.

η') Ὄνόματα πολυτίμων προτερημάτων: Ἄριστή, Βασ-λοπούλα, Σόφκος, Σοφή, Μελούδα, Ξακουστή, Ζωγράφος, Κελαγδινή, Μόρφς, Μορφίτσα, Ξαθή, Πανώρηα, Σεβαστή, Φαρφουρή, Τζβαχερένια, Ἄρκοδοῦ, Ἄφέντρα, Καλή, Λιβίτσα, Κοκκωνιώ, Κρυωνάς, Σταλένια, Περισσώ, Συννεφώ, Ἐπιστήμ, Μπαχαρής, Μόσχος, Σταλαχτή, Τρέμσα.

θ') Ὄνόματα ξένων πόλεων καὶ προσώπων: Βενετιά, Βηθλέμ, Βηθλέμς, Βερσαβία, Μάλτα, Ἐριχώ, Φερσαγή, Δόμνα, Μιττωρή, Ναζλή, Μπαλάης, Μπαλασί, Μαθίλδη, Φρουμούης, Βούλτσος, Ρήγας, Πλουχερῆ, Ὀλγα.

ι') Ὄνόματα ἀρχαῖα: Ἄλκιβιάδς, Δσέγας, Φρυδίκια, Μίλιος, Κίμος, Χρυσίβουλος, Πολύδαρος, Πολυδεύς, Ξενοφώνις, Ἄλέξαδρος, Ἄριστειδς, Δμόκριτος, Ξογόνις, Βρυβιάδς, Ὀμηρος, Πινελόπ, Νέσος, Χαρίλις, Παμείνις.

Μὲ τὴν λογίαν παράδοσιν καὶ τὴν ἄμιλλαν τῶν διδασκάλων νὰ δώσουν ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ὀνόματα εἰς τ' «ἀδεξιμία» των εἰσῆχθησαν πολλὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τὰ ὁποῖα κατ' ἀνάγκην προσηρομόσθησαν εἰς τοὺς φωνητικοὺς καὶ γραμματικοὺς κανόνας τοῦ γλωσσικοῦ μας ἰδιώματος.

Β'. Παρωνύμια.

181.—Οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῆς περιφερείας μας, ἐκτὸς τοῦ βαπτιστικοῦ των ὀνόματος εἶχον καὶ ἄλλο ὄνομα τὸ παράγωμα, τὸ ὁποῖον σπανίως ἦτο οἰκογενειακὸν ἐπίθετον. Ἐκαστος εἶχε τὸ παράγωμά του, τὸ ὁποῖον παρελάμβανε μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ τάφον. Ἐκαστον δὲ τέκνον του ἀπέκτα ἴδιον παρωνύμιον προσαρμοζόμενον εἰς αὐτό. Ἄν ἓνα παράγωμα ἐπέζη καὶ εἰς τὴν δευτέραν γενεάν, ἤλλαξε κατάληξιν: ὁ Κοϊβέρς, τὰ Κοϊβεράκια, ὁ Φράγος, τὰ Φραγάκια, ὁ Παπάζογλους, τὰ Παπαζο-

γλάκια, τὰ Χρεβατάκια. Ἀπὸ τὰ συνήθη παραγώματα τοῦ χωριοῦ μας, ἦσαν τὰ ἑξῆς: ὁ Ἄρμυρός, ὁ Ἄγόςψ, ὁ Ἄβοκάτος, ὁ Βελεδῆς, ὁ Γιοσ-μᾶς, ὁ Γερεβακάνις, ὁ Godέρς, ὁ Διάκος, ὁ Ζερελετής, ὁ Ζογοβίνις, ὁ Ζακατᾶς ἢ Ζαραρή, ἢ Κατσαλιά, ὁ Κονιόρτας, ὁ Καμόντος, Κουτσουράς, Κουτσο-μύτ-ς, Καρίψ, Καραμάνις, Καράογλανις, ἢ Κοκοτσή, ὁ Κελφώτ-ς, Καρά-τσεφτσης, Κονπέης, Καβούρς, Κεχαγιᾶς, Καράκαντζις, Καζέψ, Καμπέρς, Κ-ηκ-ῆς, Καλπάκις, Κελεμές, Κόπτσαλης, Καρκανᾶς, Καραξόγονις, Καρα-μαλάκις, Κδιβέρις, Κολιβᾶς, Λαγός, Λαλύς, Λιάρος, Λεβάτ-ς, Μίτκος, Μουγλιάρς, Μανάβς, Μκουτσκος, Μεσές, Μλᾶς, Μόμτσος, Μῶμος, Μιτσι-τσίκος, Μπίρκος, Νικητόγλους, ἢ Εαστερνῆ, ὁ Πάπιατζης, Πετετές, Περή-φανος, ἢ Πλουσαντή, ἢ Ποτσίρω, ὁ Πίσταινης, Πηρυγιώτ-ς, Πασπαλᾶς, Παπάζογλους, Πέτης, ἢ Πλάτσα, Παμπούκις, ἢ Πατσάπω, ὁ Πέγιος, Πη-πιρῆς, Ρόπος, Στραβοκέφαλος, Στάνκογλους, Στανίτσογλους, ἢ Σίσκα, ὁ Σφίνιος, Σούλιος, ἢ Τσέκω, ὁ Τσέγιας, Τσουνκανᾶς, Τσακ-ῆρς, Τσάταλδας, Τσοῦτσουρος, ἢ Τζιλί, ὁ Τσίλιος, Τσορβατζῆς, Τσάν-ταλης, Τζοντροῆς, Τσαμπούλιας, Φλιάμς, Φελέκις, Φράγος, Χοδρός, Χαρδαλᾶς, Χάχας, Τσί-ρακος, ἢ Τσαμπίρω, ἢ Τσένια, ὁ Ψύλλος, Μπέικος, Μπαβατζάνις, Μπού-δελης, Μπακρένιος, Μπόιτσογλους, Μπουτζουρῆς, Μπίρκος, Μπούρας, Μπέης, Γάνιος, Γοτζίνος, Δάντερας, Δελ-ίβαλτας, Δαρδαλᾶς, Δραγόγιας, Δαγκούλις, ἢ Γατζάκα, ἢ Γουτζούκα, ὁ Γιοτζένις, Μπόδης, Δαδά-κος, Μόθος, Γογιά.

182.—Τὰ ἐπώνυμα δὲν συνεφώνουν πάντοτε πρὸς τὰ ὀνόματα κατὰ γένος. Πολλὰ παραγώματα ἀνδρῶν ἦσαν γένους θηλυκοῦ, ἄλλα δὲ οὐδε-τέρου: ἢ Λουρίδα, ὁ Γιώργης, ὁ Γιάνκος ἢ Βρασιά, ὁ Φάνιος ἢ Χέρα, ὁ Ζαφείρς ἢ Ψχιά, ὁ Ἄνασταῆς τὸ Ζαμγότς, ὁ Γιώργης τὸ Γωνιάδ, ὁ Παναγιώτ-ς τὸ Ζελάκι, ὁ Θάνας τὸ Ποδοπάνι, ὁ Θανασης τὸ Φουδούκι, ὁ Νικόλας τὸ Χορόζ, ὁ Παναγιώτ-ς τὸ Γαρέτ, ὁ Παναγιώτ-ς τὸ Καζέψ, ὁ Γιώργης τὸ Ποδίκι, ὁ Θανασης ἢ Λούσπα, ὁ Θεωρῆς ἢ Λίτρα, ὁ Δημ-τρὸς ἢ Μζήτρα, ὁ Ληγός ἢ Πρέκα, ὁ Γιωργάκις ἢ Πιπερίτσα, ὁ Χρίστος ἢ Ρόκα, ὁ Πολυδεὺς ἢ Σταπίδα, ὁ Πασκάλις ἢ Φούσκα, ὁ Κω-στῆς ἢ Χαλαμίλα, ὁ Παναγιώτ-ς ἢ Μπαλαλή, ὁ Γιώργης ἢ Γογιά, ὁ Δημ-τρὸς ἢ Σαρέρα, ἢ Ζωίτσα τὸ Κορσί, ἢ Δέσποινα τὸ Πατσανιώ, ἢ Ζωίτ-σα τὸ Πατάνι, ἢ Εὔλαμπία ὁ Μπίερος, ἢ Δομνίκα, ὁ Τενεκετζῆς.

183.—Τὰ παραγώματα ἐδίδοντο συνήθως 1) διὰ φωπείαν, 2) δι' εἰ-ρωνείαν, καὶ 3) ἁπλῶς πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοὺς ὁμωνύμους γείτονας.

Πρὸς δημοουργίαν αὐτῶν ἐχρησίμευον α') τὰ ἠθικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀτόμου Ἄρμυρός (φιλάργυρος), Κολιβᾶς (λαίμαργος), Λίτρα (ἀνόη-τος), Μεσές (ἐπίμω), Μῶμος (πειρακτήριο), Πηριρῆς (ἐπιπόλαιος), Τσά-ταλδας (δίγνομος), κλπ.

β') Τὰ σωματικά χαρακτηριστικά : Μκούτσκος (μικρόσωμος), Ρόκα (ύψηλός), Γαλανή (κυανόφθαλμος), Τσακ-ήρης (κυανόφθαλμος), Παλαβουγιούκισ (μακρομούστακος), Καβούρς, κλπ.

γ') Τὸ ἐπάγγελμα : Καράτσεφτσης (γεωργός), Κεχαγιάς (ἀρχιποιμὴν), Καρχανᾶς, κλπ.

δ') Ὁ τόπος τῆς καταγωγῆς : Δελιωνίτ-σα, Κονομιάτ-σα, Ξαστερνή, Τσάνταλις, Ξένι, κλπ.

Γ') Ἀνδρωνυμικά καὶ Πατρωνυμικά

184.—Τέσσαρες εἶναι αἱ καταλήξεις αἱ χρησιμεύουσαι πρὸς σχηματισμὸν τῶν ἀνδρωνυμικῶν διὰ τὰς συζύγους καὶ μία τῶν πατρωνυμικῶν διὰ τὰ τέκνα.

1. ίνα, άκι, ὁ Παπάζουγλους, ἡ Παπαζογλίνα, τὸ Παπαζογλάκι, ὁ Μπόϊτσογλους, ἡ Μποϊτσίνα, τὰ Μποϊτσάκια.

2. οὔ, άκι, ὁ Κουτσοουῤῥᾶς, ἡ Κουτσοουροῦ, ὁ Τσάταλβας, ἡ Τσάταλβου, τὰ Τσαταλβάκια, ὁ Ποδοπάνις, ἡ Ποδοπανοῦ, τὰ Ποδοπανάκια.

3.—έσσα, άκι, ὁ Πετετές, ἡ Πετετέσσα, ὁ Μπούδελης, ἡ Μπουδέλέσσα, ὁ Μαυρωδῆς, ἡ Μαυρωδέσσα, τὰ Μαυρωδάκια.

4. αῖνα, άκι, ὁ Τσακῆρ-ς, ἡ Τσακ-ήραινα, ὁ Δραγόγιας, ἡ Δραγόγαινα, ὁ Γιωγάνις, ἡ Γιωγάναινα, τὰ Γιωγανάκια.

186.—Ὅταν ἡ σύζυγος εἶτε διότι ἤτο ἐξυπνοτέρα τοῦ ἀνδρός, εἶτε διότι συνέβαινε νὰ χρηεῦση ἀνελάμβανε αὐτὴ τὴν διοίκησιν τῆς οἰκογενείας, τὰ τέκνα τῆς ὀνομάζοντο ἀπ' αὐτῆς καὶ ὄχι ἀπὸ τοῦ πατρός των : ὁ Ἀριστείδς τς Μαρτῶς, ὁ Ἄγγελος τς Φανίτσας, ἡ Ἀσπασία τς Χαράμέσσας, ἡ Φωτνὴ τὸ Πιγισάκι (τῆς Πηγίτσας).

Δ') Ἐθνικά

186.—Τὰ ἑλληνικά χωριά τῆς διοικήσεως Τσατάλτζας, ὅσα τυχὸν ἐτελείωναν εἰς τὴν τουρκικὴν κατάληξιν κιοϊ, μετέτρεπον αὐτὴν εἰς κιο, ἐξηλληνιζόμενα τοιοιτοτρόπως : Τὸ Ἐρμενίκιο, τὸ Κατήκιο, τὸ Καρατζάκιο, τὸ Μπογάζκιο, τὸ Τσιφλίκιο. Ἀκόμη καὶ τὰ τουρκικά χωριά : τὸ Χαλούμκιο, Σουβάσκιο, κλπ.

Αἱ συνήθεις καταλήξεις τῶν ἐθνικῶν ἦσαν αἱ ἑξῆς :

1. ηνός, ηνή, ηνάκι (καὶ νός, νός) : Μετρηνός, Μετρηνή, Μετρηνάκι, Μαρμαρνός, Μαρμαρνή, Μαρμαρνάκι, Μυριοφτνός, Μυριοφτνή, Μυριοφ-

τνάκι, Ξαστερνός, Ξαστερνή, Ξαστερνάκι, Συληβρινός, Συληβρινή, Συληβρινάκι, Φανασακρινός, Φανασακρινή, Φανασακρινάκι, Ἄρακλειά, Ἄρακλειανός-νῆ-νάκι, Καλλικράτεια, Καλλικρατειανός-νῆ-νάκι.

2. ιανός, ιανή, ιανάκι : Ἄρσοῦ, Ἄρσιανός, Ἄρσιανή, Ἄρσιανάκι, Γαρδᾶς, Γαρδιανός, Γαρδιανή, Γαρδιανάκι, Λαγοθῆρες, Λαγοθηριανός, Λαγοθηριανή, Λαγοθηριανάκι, Μάῦδος, Μαῦτιανός, Μαῦτιανή, Μαῦτιανάκι, Ροδοστός, Ροδοστιανός, Ροδοστιανή, Ροδοστιανάκι, Τσόρλου, Τσορλιανός, Τσορλιανή, Τσορλιανάκι.

Αἱ ἄνωτέρω δύο καταλήξεις ἦσαν κοιναὶ διὰ πρόσωπα καὶ πράγματα. Αἱ κατωτέρω ὅμως ἀναφερόμεναι σχηματίζουν καὶ ἰδιαίτερα ἐπίθετα εἰς ἴκος διὰ τὰ πράγματα : Τσακ-ήλι, Τσακλιώτ-ς, Τσακλιώτ-σα, Τσακλιωτάκι διὰ τὰ πρόσωπα, καὶ Τσακλιώτκος, Τσακλιώτκο, διὰ τὰ πράγματα. Τὸ θηλυκὸν ὅμως Τσακλιώτ-σα εἶναι κοινὸν καὶ διὰ πρόσωπα καὶ διὰ πράγματα.

3. ιώτη, ιώτ-σα, ιωτάκι, ιώτκος, ιώτκο : Ἄλβασάνι, Ἄλβασανιώτ-ς, Ἄλβασανιώτ-σα, Ἄλβασανιωτάκι, ἄλβασανιώτκος, ἄλβασανιώτκο. Ἄγιασματάκι, Ἄγιασμακιώτ-ς, Ἄγιασμακιώτ-σα, Ἄγιασμοτάκι, ἄγιασμακιώτκος, ἄγιασμακιώτκο. Κατόκιο, Κατοικιώτ-ς, Κατοικιώτ-σα, Κατκιοιτάκι, κατκιοίτκος, κατκιοίτκο. Καλλιό, Καλλιώτ-ς, Καλλιώτ-σα, Καλλιωτάκι, καλλιώτκος, καλλιώτκο. Κερμένι, Κερμενιώτ-ς, Κερμενιότ-σα, Κερμενιωτάκι, κερμενιώτκος, κερμενιώτκο. Κουρφαλ-ῆ, Κουρφαλιώτ-ς, Κουρφαλιώτ-σα, Κουρφαλιωτάκι, κουρφαλιώτκος, κουρφαλιώτκο. Μεσ-νή, Μεσνιώτ-ς, Μεσνιώτ-σα, Μεσνιωτάκι, μεσνιώτκος, μεσνιώτκο. Ἐρμενίκο, Ἐρμενικιώτ-ς, Ἐρμενικιώτ-σα, Ἐρμενικιωτάκι, ἔρμενικιώτκος, ἔρμενικιώτκο. Σαράϊ, Σαραγιώτ-ς, Στράντζα, Στραντζιώτ-ς, Σαραδακλισιές, Σαραδακλισιώτ-ς, Σαφρᾶς, Σαφραλιώτ-ς, Τσακ-ήλι, Τσακλιώτ-ς, Τσεκμετζές, Τσεκμετζελιώτ-ς, Τάσαγ-ηλι, Τασαγλιώτ-ς, κλπ.

4. ἴτ-ς, ἴτ-σα, ιτάκι, ἴτκος, ἴτκο. Γάνος, Γανίτ-ς, Γανίτ-σα, Γανιτάκι, γανίτκος, γανίτκο. Δημοκράνεια, Δημοκρανίτ-ς, Δημοκρανίτ-σα, Δημοκρανιτάκι, δημοκρανίτκος, δημοκρανίτκο. Δελιόνες, Δελιονίτ-ς, Δελιονίτ-σα, Δελιονιτάκι, δελιονίτκος, δελιονίτκο. Καλλιπολι, Καλλιπολίτ-ς, Καλλιπολίτ-σα, Καλλιπολιτάκι, καλλιπολίτκος, καλλιπολίτκο. Νιχώρ, Νιχωρίτ-ς, Νιχωρίτ-σα, Νιχωριτάκι, νιχωρίτκος, νιχωρίτκο.

5. ιάτ-ς, ιάτ-σα, ιατάκι, ιάτκος, ιάτκο. Ἄγιωργής, Ἄγιωργιάτ-ς, Ἄγιωργιάτ-σα, Ἄγιωργιατάκι, ἄγιωργιάτκος, ἄγιωργιάτκο. Κονομιάτ-ς, Κονομιάτ-σα, Κονομιωτάκι, κονομιάτκος, κονομιάτκο.

6. Λῆς, λοῦ, λιωτάκι, λιώτκος, λιώτκο. Ἐδερνές, Ἐδίρνελης. Τέρκος, Τέρκοσλης. Προῦσα, Προῦσάλης. Χαδούμμο, Χαδούμμολης. Στράντζα,

Στραντζαλής, Στραντζαλον, Στραντζαλιωτάκι, στραντζαλιώτκος, στραντζαλιώτκο.

7. λιώτ-ς, λιώτ-σα, λιωτάκι, λιώτκος, λιώτκο. Σαφραῦς, Σαφραλιώτ-ς, Σαφραλιώτ-σα, Σαφραλιωτάκι, σαφραλιώτκος, σαφραλιώτκο.

Καθὼς φαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, μερικὰ ἔθνικὰ διαφοροῦνται, σχηματιζόμενα κατὰ δύο τρόπους: Στραντζα, Στραντζαλής, Στραντζιώτ-ς, Στραντζαλιώτ-ς. Δελιόνες, Δελιονίτ-ς, Δελονιάτ-ς, Ἀγιγιώργης, Ἀγιγιωριώτ-ς, καὶ Ἀγιγιωργιάτ-ς, κλπ.

187.—Τὰ μακρυνὰ χωριά, περὶ τῶν ὁποίων σπανίως ἐγένετο λόγος δὲν εἶχον ἰδιαίτερον γλωσσικὸν τύπον διὰ τὰ ἔθνικα, ἐσχημάτιζον δὲ αὐτὰ περιφραστικῶς: ὁ Χότζας ἀπ' τὸ Ρουτζούνι, ὁ μύλος τῆς Γιασόρενις, ἀντὶ ὁ Ρουτζουνιῆς χότζας, ὁ Γιασορενίτκος μύλος. Διότι τὰ χωριά Ρουτζούνι καὶ Γιασορένι ἦσαν τουρκικὰ καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου μας δὲν εἶχαν μεγάλας σχέσεις καὶ συχνὴν μετ' αὐτῶν ἐπικοινωνίαν, ὥστε νὰ σχηματίσουν τὰς ἀναλόγους λέξεις πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἔννοιῶν τούτων.

Ε') Τοπωνύμια

188.—Τὰ τοπωνύμια τῆς περιφερείας μας ἔλαβον τὸ ὄνομά των ἀπὸ διάφορα αἷτια.

1. Ἀπὸ δένδρα: ὁ Μελιός, ἡ Καρδιά, οἱ Σκαμνιές, τὸ Καραγάτς (φτελιά), τὸ Καραγατσάκι, τὰ Καραγάτσια, οἱ Μπούλκαριες (τοῦ Ζουμπούλογλου οἱ καρδιές), ἡ Καρύτσα, ἡ Ἀβραμπουλιὰ, ἡ Μουσπλιά, οἱ Κυδωνιές, ὁ Μελιός. Εἰς ταῦτα δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τίς Βουρλιές.

2. Ἀπὸ πέτρας καὶ βράχους. Ἡ Ἀρκουδόπετρα, οἱ Γλίστρες, ἡ Ζλόπετρα, ὁ Κουτρόλαφος, τὰ Μαρμάρια, ἡ Μεγάλι ἡ Πέτρα, ἡ Ὀλόρη ἡ Πέτρα, ὁ Πόρος.

3. Βουνά. Τ' Ἀγηλιά τὸ βαήρ, τ' Αἰδημήτηρ τὸ βαήρ, τ' Ἀγιαδριά τὸ βαήρ, τς Μάννας τὸ βαήρ, ὁ Μάης, ἡ Μαρῆ ἡ Γουρλοῦ, ἡ Μεγάλι ἡ Γουρλοῦ, τὰ Ξαστερνὰ τὰ βαήρια, τὸ Φλαμούρ τεπέ, τὸ Ἀράπ τεπέ.

4. Πηγάι. Τὸ Κοκμοῦς βουνά, Τ Παπᾶ τὸ πγάδ, Ὁ Ἄκ τσεσμές (Λευκὴ βρύσι), Τς Καρύτσας τὸ βνάρ, Τ Πετζῆ τὰ βνάρια, Τς Ἀγια Τριάδας τὸ πγάδ, Τὸ σοβὰτ (ποτίστρια προβάτων), Τὸ Κρῦο νερό, Τὸ Χουνκιάρ σουγιού (Βασιλικὸ νερό). Οἱ Βάλτες, Τὸ Καμαρί.

5 Κτίσματα. Τσῆ γριῆς τὸ γιοφύρ (Κοτζάκαρ κιομπρουσοῦ), Τς Καρύτσας, τὸ γιοφύρ, Ὁ Γουβλές, Τ' Αἰμέξαρ, (Τάφος τοῦ ἀγᾶ), Τὸ Παλιοχώρ, Τ' ἀδικρονά τ' ἀγ-ήλια, Τὰ δῶθε τ' ἀγ-ήλια, Τ βεχτσῆ ἢ καλύβα, Τ βεχτσῆ τὸ τσαρδάκι, Ὁ Παλιόμλος, Τ Μπόιτσογλου ὁ μύλος, Τ Βουλτσάκι ὁ μύλος, Τ Μουχλιάρ, ὁ μύλος, Τς Καρυᾶς ὁ μύλος, Τ' ἄλβασανιώτικο τὸ γιοφύρ, τ' βούφ ἢ φωλιά.

6. Ἀπὸ τὸ σχῆμα, τοῦ τόπου. Τ' Θύμιου ἢ λάκκα, Τ' Ἄρις (διακλαδιζόμενος δρόμος), Τὸ Ἴσωμα, Ἡ Κεραμίδα.

7. Ἀπὸ τὴν χρῆσιν τοῦ τόπου. Τ' Ἀλώνια, ἢ Μπραγανίτσα (μέρος ἀφινόμενον ἐπίτηδες πρὸς βοσκὴν τῶν ζώων), Τ' Ἀρπαλ-ήγια, ὁ Κῆπος, Τ' ἀδικρονά τ' ἀδέλια, Τὰ Παλιάβελα, Τ' Ἀρηλ-ήκι (Μελισσών), Τ' Πυργιώτ ὁ βαχτσές, Τ Πασπαλιᾶ ὁ βαχτσές, Ὁ Κεσ-λικιώτικος ὁ δρόμος, Τ Γερέβανι ὁ κελεμές.

8. Ἀπὸ τὴν ποιότητα τοῦ τόπου. Τὰ Κουμσάλια, Τὰ Τραχινά, Οἱ Τροχαλιές, Τὸ Καράτροπακι (Μαῦρο χῶμα).

9. Ἀγροκτήματα. Τὸ Κεσ-λί, Τὸ Σαραδαπήχι, Τὰ Κλαδιανὰ, Τὸ Μαρτινάκι, Τὸ Σόφος, Οἱ Σοφίδες, τὸ Φιλιπόζ, Τὸ Ἀμύντος, Ὁ Φετές, Τὸ Παπαζλή, Τὸ Κιουτσονκ Σεϊμένι, Ἡ Μπόσ-να, Τὰ Μπεγλίκι-να τὰ τσαήρια, Τὸ Λαχανάκι.

10. Ἀπὸ Ἀγιάσματα. Ἡ Ἁγία Παρασκευή, Ἡ Παναγιά, Ἡ Ἁγία Κυριακή, Ὁ Ἀγλιᾶς, Ὁ Ἀρμόματος, Ἡ Ἁγία Κατερίνη, Ὁ Ἀἰ Δημήτρης, Ὁ Ἁγι Γιάννης, ὁ Ἀἰ Θανάης, Ὁ Ἁγι Γιώργης, Τὸ Γεροστίνι.

11. Ποτάμια. Τ' Ἀλβασανιώτικο τὸ Ρέμα, Τς Βασιλικῆς τὸ Ρέμα, Τς Ἁγία Παρασκευῆς τὸ Ρέμα, Τὸ Κτούλι, Τὸ Κούγδερε, Τὸ Καράσουγιου, Τ' Ἀγηλιά τὸ Ρέμα, Τς Παναγιᾶς τὸ Ρέμα, Τς Ζάκας τὸ Ρέμα.

Στ') Εὐχαί

189.—Αἱ εὐχαί ὡς λεγόμεναι κατὰ παράδοσιν εἰς τὰς αὐτὰς περιστάσεις περιλαμβάνουν καὶ γλωσσικοὺς τύπους παλαιότερους, οἱ ὅποιοι περιέπεσαν πλέον εἰς ἀχρησίαν.

α') Εἰς γέννησιν. Οἱ ἐπισκέπται πρὸς τοὺς οἰκοδεσπότας. Καλορίζκο. Νὰ σᾶς ζῆς, νὰ τὸ χαίρεστε. Καὶ παλικᾶρ (διὰ τὸ ἀγόρι). Καὶ κοπέλλα (διὰ τὸ κορίτσι).

Οἱ οἰκοδεσπόται πρὸς τοὺς ἐπισκέπτας: Εὐχαριστοῦμε. Καὶ σὲ σᾶς ἓνα ἀγοράκι ἢ ἓνα κοριτσάκι, Εἰς γέροντας: Καὶ σὲ σᾶς ἓνα ὄγονάκι.

β') Εἰς βᾶπτισιν. Πρὸς τὸν ἀνάδοχον: Νὰ σὲ ζῆς, νὰ μεγαλῶς

πάντα ἄξιος, "Ὅπως ἔβανες τὸ λάδ, νὰ βάνῃς καὶ τὸ στεφάνῃ, Νὰ τὰ χιλιάης.

Πρὸς τοὺς γονεῖς : Καλὸς χριστιανός. Νὰ σᾶς ζήῃ. Νὰ διῆτε τὸ διάφορο τ.

γ') Εἰς ἀ ρ ρ α β ῶ ν α. Πρὸς τοὺς οἰκοδεσπότης. "Ὁρες καλές, καὶ τίμιες χαρές. "Ὁρες καλές κι' εὐλογημένες. "Ὁρες καλές καὶ λήγορα χαρές.

'Απάντησις οἰκοδεσποτῶν εἰς ἐπισκέπτιας (ἀγάμους) : Καὶ στὸ κεφαλάκι σ. Καὶ στὰ δικά σ. (Εἰς ἐγγάμους) : Καὶ στὰ παιδιὰ σ.

δ') Εἰς γά μ ο ν. Πρὸς τοὺς νεονύμφους : Καλὰ ὕστερνά : Νὰ ζήσῃ ἀγαπμένῃ, καὶ νὰ γεραῖστε. Πρὸς τοὺς γονεῖς των : Νὰ τ' ἀξιωθῆτε καὶ στὰ μικρύτερά σας. Καὶ ὀνομασί : Καὶ στὸ Γιάννῃ σας. Καὶ στὸ Δημητροῦ σας. Νὰ τ' ἀξιωθῆτε καὶ στὰ ὀγονάκια σας. Νὰ ζήστε νὰ φλήστε τὰ στέφανα καὶ στὰ παιδιὰ τς.

ε') Εἰς κ η δ ε ἰ α ν. Πρὸς τοὺς πενθούοντας : Ζωὴ σὲ λόγου σας. ("Ὁ ἀνὸ θανὸν εἶναι γέρον), Μακρὸ νὰ κάμτε τὰ χρόνια τ. ("Ὁ ἀνὸ θανὸν εἶναι νέος), 'Εκεῖνος στὸν ἀληγνὸ τὸ γόσμο καὶ ἐμεῖς στὸ ψεύτικο. 'Εκεῖνι καρτεροῦν ἐμᾶς, ἐμεῖς δὲ τζὲ καρτεροῦμε. 'Εμεῖς θὰ πάμε σὲ κινούς, ἐκεῖνι σὲ μᾶς δὲ θαν ἔρνε.

β. Εἰς τ α ξ ι δ ε ὑ ο ν τ α, ὅταν συναντηθῆ καθ' ὁδόν. "Ὁρα καλή σ. 'Απάντησις : Πολλὰ τὰ ἔτ. "Ὁρα καλή καὶ τὸ λόγου σ. ("Ὅταν ἀναχωρῆ ἐκ τῆς οἰκίας) : 'Ἐχεῖτε γειά. Καλοβραδ. Σᾶς ἀφίνω γειά. Καλή ἀδάμωσ. (Οἱ μένοντες ἀπαντοῦν) : "Ὁρα καλή σ. 'Ἡ ὄρα ἢ καλή. 'Ὁ Χστός καὶ ἡ Παναγιὰ μαζί σ. Καὶ καλή ἀδάμωσ. Καὶ πάλε ὀρίστε. ("Ὁ ἐπικεινται ἔορταί) : Καὶ καλή 'Αποκρηά. Καὶ καλὸ Χστοῦ. Καὶ καλὰ Λωδεκάμερα. ('Απάντησις) : Πάλε νὰ μᾶσε θυμᾶστε νᾶρκεστε.

ζ') Εἰς κ ε ρ ἄ σ μ α τ α. ('Ὁ πίνων) : Εἰς ὕγειαν σας. ('Απάντησις) Μὲ τς εἶα σ.

η') Εἰς ὀ ν ο μ α σ τ ι κ ῆ ν ἔ ο ρ τ ῆ ν. (Πρὸς ἀγαμον). Νὰ ζῆς μὲ τ' ὄνομα σ. Καὶ τοῦ χρόν μὲ μιὰ καλή νικοκερά. Καὶ γαβρός. (Πρὸς ἀγαμον κόρη). Καὶ νύφ. Κι ἀπὸ χρόν μ' ἕνα γαλὸ γαβρό. (Πρὸς ἐγγαμον). Νὰ χαίρεστε τὰ παιδιὰ σας. Καλὰ ὕστερνά. Καλὰ γεράματα. ('Απάντησις ὑπὸ γραίας ἢ γέροντος). Καὶ σὲ μένα πιά καλή ψχή.

θ') Εἰς ἔ ρ γ α ζ ο μ ἔ ν ο υ ς. Καλῶς τὰ πολεμᾶτε. Καλὴν εὐκολία. Καλὴ δύναμ. Καλὰ βερεκέτια. ('Απάντησις). 'Αμῆν. Εὐχαριστοῦμε. 'Απ' τὸ στόμα σ καὶ στ Θεγοῦ τ' αὐτί.

ι') Εἰς τ ρ ῶ γ ο ν τ α ς. Καλὴ ὄρεξ. Καλῶς τὰ χαίρεστε. ('Απάντησις). Εὐχαριστοῦμε ὀρίστε νὰ σᾶσε φλέψμε.

ια') Εἰς κερνῶντα νεοκαμωμένο γλυκό. Εἰς ὑγείαν καὶ σὲ καλὲς ὥρες νὰ τὸ ξοδέψτε.

ιβ') Εἰς φορῶντα νέον φόρεμα. Μὲ ὑγεία νὰ τὸ χαλάης. Αὐτὸ παλιὸ κι ἄλλο καινούργιο. (Ἄν εἶναι ἄγαμος). Καὶ γαβρίκιο, καὶ νυφκάτο.

ιγ') Εἰς τὸν διανέμοντα πρωτόβγαλτο ψωμί. Καλὸς καιρὸς καὶ χρόνος. Μὲ ὑγεία νὰ τὸ φᾶτε. Ὁ θεγὸς ξίκι νὰ μὲ δὸ κάμ.

ιδ') Εἰς τὸν προσφέροντα πρωτόβγαλτους καρπούς. Καλὸς καιρὸς καὶ χρόνος. Κι ἀπὸ χρόν γεροὶ νὰ ξαναφᾶμε.

ιε') Εἰς τὸν ἐπιστρέφοντα ἀπὸ ἀγίασμα ἐκκλησίαν ἢ πανηγυρίν. Βοήθεια σας. Ἡ χάρισμαξί σας. Κι ἀπὸ χρόν νὰ ἦστε γεροὶ νὰ ξαναπᾶτε.

ιστ') Εἰς τὸν ἀποτελειώσαντα ἔργον τι. Γεῖα στὰ χέρια σ. (Ἀπάντησις τῆς μαγήφας ἢ τῆς ζυμώτρας). Μὲ ὑγεία νὰ τὸ φᾶτε. (Τῆς ὑφάντρας). Σὲ καλὲς ὥρες νὰ τὰ στρῶστε. (Τῆς πλύστρας): Μὲ ὑγεία νὰ τὰ ξαναλερώστε. (Τῆς διάστρας): Μὲ ὑγεία νὰ τὸ φάν-τε κ.ο.κ.

ιζ') Ἀπάντησις εἰς τὸν πληροφοροῦντα ὅτι κάποιος μᾶς κατηγορεῖ: Ὁ Θεγὸς κι ἡ ψχή τ.

ιη') Εἰρωνικὴ εὐχή. Νὰ ζῆς καὶ πέρς.

ιθ') Εἰς ἐνδειξίν εὐαρεσκείας: Νὰ χῆς τν εὐκὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τς Παναγίας. Ὁ Θεγὸς νὰ στ ἀπογίρς.

Z') Ἀπευχαι

190.— Νὰ μχιολάχαινε τὸ κακό τ. Μακρὰ πὸ πάν σ. Καλοδεξίμο. Μεγάλο λόγο νὰ μὴ βῶ. Ἡμαρτον θεγέ μ.

H') Κατάραι

191.— Αἱ κατάραι εἶναι πολὺ περισσότεραι τῶν εὐχῶν. Ἴδου ὀλίγαι:

1. Νὰ σκάης καὶ νὰ πλαδάξης. 2. Νὰ φᾶς τὸ δρωλίκι καὶ τὸ ψαστίκι. 3. Νὰ βγοῦν τὰ μάτια σ. 4. Νὰ στραβωθῆς. 5. Νὰ β-βαθῆς. 6. Νὰ σ' εὔρη ἢ βούβα καὶ ἡ κλειδοστομιά. 7. Νὰ βγάνις τ φάγουσα στὸ στόμα. 8. Νὰ βγοῦν τὰ γαβά σ. 9. Τύφλα, μούτζα νὰ χῆς. 10. Μὲ τὸ πιατάκι στὸ χέρ νὰ γιρίης. 11. Κόσμο ν' ἀκοῦς καὶ κόσμο νὰ μὴ γλέψ. 12. Νὰ κιλάς καὶ νὰ σβροδάς καὶ παργοριά νὰ μὴν ἔχῆς. 13. Νὰ κφαθῆς. 14. Νὰ σὲ

πάρ ὁ διάβολος καὶ νὰ σ' ἀλέσ' ὁ μύλος. 15. Νὰ πάρ ὁ διάβολος τ ρίζα σ καὶ τ φύτρα σ. 16. Νὰ ψοφίης σὰ δὲ σκυλί στὸ δρόμο. 17. Νὰ σὲ φάη ἢ μαύρη γῆς καὶ τὸ στουπὶ καὶ τ ἄλας. 18. Νὰ γεμιστῆς στὸν ἀγύροστο. 19. Νὰ τρῶς καὶ νὰ μὴ βορς νὰ χέης. 20. Νὰ ρτ ἢ βοή σ καὶ τὸ καρὰ-χαβαρ σ. 21. Ζουράφια νὰ τρῶς καὶ βελόνια νὰ χέης. 22. Νὰ νοῖξ ἢ γῆς καὶ νὰ σὲ καταπιῇ. 23. Νὰ πᾶς καὶ νὰ μὴ σῶης νὰ γιρίης. 24. Στ διαβόλ τὸ γῶλο κι ἀκόμα παρακεῖ. 25. Νὰ πᾶς στ διαβόλ τ μάννα. 26. Ἄσπρη μέρα νὰ μὴ διῆς. 27. Νὰ σέρνεσαι στὰ δρόμ. 28. Νὰ δέρνεσαι καὶ παρηγοριά τὰ μὴν ἔχης. 29. Νὰ σὲ διῶ νὰ διακονέβς στς πόρτες καὶ νὰ βγῆ τὸ ἄχτι μ. 30. Φωτιά νὰ κατεβῆ ἀπὸ τὸ Θεγὸ καὶ νὰ σὲ κίψ. 31. Νὰ καίγεις καὶ νὰ μαραίνεις. 32. Μὲ τς πατερίτσες νὰ γιρίης. 33. Νὰ σὲ πάρ ἢ πανούκλα. 34. Νὰ σὲ φάη ὁ λύκος. 35. Ἐρσο καὶ σκοτνὸ νὰ γένι. 36. Ἐρμα νὰ γέν-νε. 37. Ἐρμα τὰ ηῦρα κι ἔρμα νὰ τ' ἀφίκω. 38. Νὰ ρμάξ τὸ σπὶτ σ. 39. Νὰ τὰ νιφτῆς στὰ παιδιὰ σ. 40. Νὰ φεύγης τὰ παιδιὰ σ. 41. Χοῦφ νὰ πιάν καὶ χῶμα νὰ γένεται. 42. Χαῖρ καὶ προκοπὴ νὰ μὴ διῆς. 43. Κάλλιο νὰ γένναγμ μὴ πέτρα πέρο π γέννισα ἔσένα. 44. Κατὰ τὰ ἔργατα σ, ἀλλελοῦῖα. 45. Νὰ πᾶ νὰ χαθῆς. 46. Τοῦρκι νὰ κάτσει στὸ σπὶτ σ. 47. Νὰ σὲ φάη ἢ ζούρα. 48. Κακὴ ὥρα νὰ σ' εὔρη. 49. Νὰ βγάνης τὸ καλαγὰθ στὸ χέρ. 50. Νὰ κλαθοῦν τὰ χέρια σ. 51. Νὰ σὲ διῶ νὰ σὲ παγαίν-νε μὲ τς τέσσερς 52. Ἄδκι ὥρα νὰ σ' εὔρη, κλπ.

Θ') Ἀντιλαβαί

192.—Κατάροι διδόμεναι εἰς ἀπάντησιν δυσαρέστου λόγου ἢ ἀρνήσεως ἐκτελέσεως προσταγῆς ἢ κακῆς πράξεως.

Εἰς τὸν ἀπαντῶντα ὅτι δὲν ἤξεύρει: Να ξεραθῆς. (Ἄχι)—Ὁξ καὶ ξερός. 3.—Ἄχι.—Ὁξ καὶ ἀπόξ. 4.—Θὰ τὸ πάρω.—Νὰ παρτῆς ἀπὸ χέρ κι ἀπὸ ποδιάρ. 5.—Θὰ τὸ φάγω.— Νὰ φᾶς τὸ κεφάλι σ. 6.—Ἄ τὸ πῶ.—Νὰ σὲ πῆ τ παπᾶ τὸ χλιάρ. 7.—Τὸ φαγα. Νὰ σὲ φάη ἢ μαύρη γῆς καὶ τὸ στουπὶ καὶ τ' ἄλας. 8.—Τὸ ξέρω.—Π νὰ ξεράης τ χολή σ καὶ τὸ γαῖμα σ. 9.—Δὲν ἔρχμαι. Νάρτ τὸ λείψανο σ στὸ βόρτα μ. 10.—Δὲ δὲ πέρω.—Πάρτο π νὰ παρτῆς ἀπὸ χέρ κι ἀπὸ ποδιάρ. 11.—Δὲ γατεβαίνω.—Κατέβα π νὰ σὲ κατεβῆ δαμλᾶς. 12.—Δὲ σκῶνμαι.—Σῆκω, π νὰ σὲ σηκῶς-νε μὲ τς τέσσερς. 13.—Δὲ θὰ κλείσω.—Κλείσ τ βόρτα, π νὰ κλείσει τὰ μάτια σ.—Γαμῶ τὸ γονιὸ σ.—Νὰ γανῶς τ' ἀχελί σ καὶ ἢ γλῶσσα σ. 15.—Δὲ δὲ ξέρω.—Νὰ ξεραθῆς. Νὰ ξεραθῆ τὸ σκατό σ στὸ γῶλο σ. Γοῦλα σὺν τὰ ξερομαραίνεσαι. 16.—Δὲ σ ἀνοίγω.—Ἄνιξε, π ν' ἀνοῖξ ἢ γῆς καὶ νὰ σὲ καταπιῇ. 17.—Ποῦ εἶσαι γέρο.—Γέρος νὰ γένις, κλπ.

Γ) "Ορκοι

193.—'Ο ὄρκος ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητος πρὸς πιστοποίησιν τῶν λόγων τοῦ ἀτόμου, ὅταν ὁ ἀκούων ἐξέφραζεν ἀμφιβολίας.

1. Νὰ μ χαρῶ τὰ μάτια μ. ('Ο ὄρκος οὗτος συνωδεύετο καὶ διὰ χειρονομίας, ἐπιθέσεως τοῦ ἀντίχειρος καὶ λιχανοῦ ἐπὶ ἑκατέρου τῶν ὀφθαλμῶν). 2. Νὰ μ χαρῶ τὰ νιάτα μ. 3. Νὰ μ χαρῶ τὰ παιδιά μ. 4. Νὰ μὴ σώσω νά βγω ἀπ τ βόρτα, σὰ σὲ λέγω ψέματα. 5. Μὰ τὸ Θεγό. 6. Μά τ βαναγία. 7. Μὰ τὸ Χστό. 8. Μὰ τ γοινωνία. 9. Μὰ τὸ ψωμί πού τρώγω, (συνωδεύεται ἀπὸ φίλημα τοῦ ψωμοῦ). 10. Νὰ στραβωθῶ. 11. Μὰ τὴ ψχὴ τς μάνναζι μ. 12. Μὰ τ βαβᾶ μ τὰ κόκκαλα, κλπ.

ΙΑ') Διάκρισις τοῦ γένους τῶν ζώων

194.—Διὰ πολλὰ κατοικίδια ζῶα ὡς καὶ τινὰ ἄγρια ὑπάρχει ἰδιαιτέρα λέξις μὲ τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν τὸ ἀρσενικόν, τὸ θηλυκόν καὶ τὸ μικρὸν τέκνον τῆς : ὁ κάτσκος, ἢ κατσίκα, τὸ κατσάκι, ὁ γάδαρος, ἢ γαδούρα, τὸ γαδράκι, ὁ πετνός, ἢ ὄρνιθα, τὸ κλωκοπούλι, ὁ κάτος, ἢ κάτα, τὸ κατουδ, ὁ περισσότερος, ἢ περιστέρα, τὸ περιστεράκι, ὁ λαγός, ἢ λαγίνα, τὸ λαγάκι, ὁ λύκος, ἢ λίκινα, τὸ λικάκι, ὁ πάπος, ἢ πάπια, τὸ παπάκι, ὁ χῆνος, ἢ χήνα, τὸ χινάρ, ὁ κοῦρκος, ἢ κούρκα, τὸ κουρκί, ὁ ἀσπροητάς, ἢ ἀσπροητίνα, τ' ἀσπροητάκι, ὁ χελιδονάς, ἢ χελιδόνα, τὸ χελιδονάκι, ὁ ἀηδονάς, ἢ ἀηδόνα τ' ἀηδονάκι.

Πολλῶν ζώων τὸ ἀρσενικόν ἐκφράζεται διὰ λέξεως οὐδετέρου γένους : τ' ἄλογο, ἢ φοραῖδα, τὸ πλάρ, τὸ βόδ, ἢ ἀγελάδα, τὸ μουσκάρ, τὸ κότς, ἢ προβατίνα, τ' ἀρνί, τὸ σκυλί, ἢ σκύλα, τὸ σκυλάκι, τὸ γρούνι, ἢ γρούνα, τὸ γρουνάκι, τὸ λάφ, ἢ λαφίνα, τὸ λαφάκι.

"Ολων τῶν ἄλλων τὸ γένος διακρίνεται, προτασσομένης τῆς λέξεως σερνικός ἢ θηλικός πρὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ σημαίνοντος τὸ ζῶον : τὰ σερνικὸ τὸ μλάρ, τὸ θηλικὸ τὸ μλάρ, τὸ μλαράκι, τὸ σ. τὸ σκαθί, τὸ θ. τὸ σκαθί, τὸ σκαθαράκι, ἢ σερνική ἢ ἀλεπού, ἢ θηλική ἢ ἀλεπού, τ' ἀλεπδάκι, ἢ σ. ἢ χαμοπλάδα, ἢ θ. ἢ χαμοπλάδα, τὸ χαμοπλαδάκι, ἢ σ. ἢ ξεφτέρα, ἢ θ. ἢ ξεφτέρα, τὸ ξεφτεράκι, ἢ σ. ἢ ἀρκούδα, ἢ θ. ἢ ἀρκοῦδα, τ' ἀρκουδάκι. ἢ σ. ἢ μαῖμού, ἢ θ. ἢ μαῖμού, τὸ μαῖμουδάκι.

ΙΒ') "Υβρεις καὶ ὕβριστικὰ ἐπίθετα

195.—Τὰ συνηθέστερα ὕβριστικὰ ἐπίθετα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐμφαίνοντι σωματικὰ ἢ ἠθικὰ ἐλαττώματα.

α) 'Υ β ρ ι σ τ ι κ ᾶ ἐ π ῖ θ ε τ α γ υ ν α ι κ ῶ ν : 1. Ἀνικοκέρευτ.

Θ ρ α κ ι κ ᾶ Ι Β'.

21

2. Ἄξεισιμένι. 3. Ἀγριομούρα. 4. Ἀσκημομούρα. 5. Ἀνταροῦ. 6. Ἀράπα. 7. Ἀρκοῦδα μαλλιαρή. 8. Ἀρχειόστοι. 9. Βρώμα. 10. Γαδουροκαθισμένη. 11. Γαλανή κουκβάγια. 12. Δοβοῦ. 13. Δίλογι. 14. Ζερβοκατσβέλα. 15. Ἄδροχωρίστα. 16. Κφέγλα. 17. Καυλωμένι. 18. Κιοκίό. 19. Κασοῦ. 20. Καβούρα. 21. Καμήλα. 22. Κτσέγλα. 23. Κτσοπαλίδα. 24. Καλτάκα. 25. Μιταροῦ. 26. Μασκαροῦ. 27. Ξετσιποτ. 28. Ξεκαπιστροτ γαδούρα. 29. Ξεκολομένι. 30. Ὀχεδρα. 31. Πατσαβούρα. 32. Παλιογαδούρα. 33. Πτάνα. 34. Παλαβή. 35. Παϊτάκα. 36. Παλουκοπηδημένι. 37. Πεζεβέγκα. 38. Προϊμαδοῦ. 39. Στρούγλα. 40. Σκατογλιάρα. 41. Στραβομάτα. 42. Στραβομούτσουνι. 43. Στομοῦ. 44. Σούτα. 45. Στραβοδοῦγια. 46. Σασκίνα. 47. Σχαμερή. 48. Σουρτούκα. 49. Τσαγκίνα. 50. Τσιβμένι κράδα. 51. Τσουπα. 52. Τσολάκα. 53. Τεβέλα. 54. Φαφούτα. 55. Φαρμακίστρα. 56. Χαράμγετζου. 57. Χέσα. 58. Χαιρσίτζ. 59. Ψειροῦ. 60. Ψωριάρα. 61. Γουρσοῦζα. 62. Μισκίνα. 63. Ξόγανο. 64. Ξίγλα. 65. Λανάρα. 66. Γαβή. 67. Δαδάφω, κλπ.

β') Ὑβριστικὰ ἐπίθητα ἀνδρῶν. 1. Ἀρκοδουγιάννι. 2. Ἀπτάλι. 3. Ἀχόρταγο ἄχώνι. 4. Βρώμει. 5. Βοΐβοδα τρανέ. 6. Γλυστρίδα. 7. Γαδαογιέ. 8. Γαδουρογάμ. 9. Γιουρούκι. 10. Ζαμπαρά. 11. Κερατά. 12. Κιόρ. 13. Κασιδιάρ. 14. Κεκέ. 15. Κακὸ σκυλί. 16. Κοπρόσκυλο. 17. Καβούρ. 18. Κιοπόγλου. 19. Κενέρ. 20. Κατσίβελε. 21. Κουκλομάτ. 22. Λέρα. 23. Μισκίνι. 24. Μεθύστακα. 25. Μεσεόδουνου. 26. Μακροκράλιο. 27. Πεζεβέγκι. 28. Πούστ. 29. Πλιοῦφτσο. 30. Παλαβέ. 31. Παϊτάκι. 32. Προϊμαδε. 33. Παλιοτουλάκι. 34. Πριτσογένι. 35. Παλιόγερε. 36. Σασκίνι. 37. Σερσέμ. 38. Σαλόζ. 39. Σασίδ. 40. Στραβολαίμ. 41. Στρούγλε. 42. Σπαιοζούκλη. 43. Σπανέ. 44. Τζαναβέτ. 45. Τεβέλι. 46. Τσολάκι. 47. Τσίκνη πατούνι. 48. Τσικρικόνι. 49. Τσιφούτ. 50. Φαραγώνι. 51. Χαιρσίτζ. 52. Χρεία. 53. Χαραμοφάη. 54. Χαραχάνι. 55. Χαλαχόηδα. 56. Ψωριάρ. 57. Δεδεχούλι. 58. Δορίβαλε. 59. Μπουδαλα. 60. Μπαρδαμπούρα. 61. Μπαγάσα. 63. Μπάσταρδε. 63. Δεγιούζ. 64. Γουρλωμάτ. 65. Ἐσόγλου ἔσέκ. 66. Κιοπόγλου κιοπέκ. 67. Ἴβνέ. 68. Χέσι. 69. Κοῦρο. 70. Μπεκρούλιακα.

ΙΓ') Ἀρατικά.

Τὸ σκυλοφάγωμα, τὸ ἔρμο, τὸ καψίμ, τὸ κερατένιο, τὸ γαμόψτο, τὸ ψόφιο, ὁ ψόταφος, τὸ ρμάδ.

ἩΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΕΥΚΑΡΥΟΥ

Ὁ ἑορτασμός τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν καί κάθε ἄλλης μεγάλης ἑορτῆς, ὡς λ. χ. τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, τοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἐξασκεῖ ψυχολογικὴν τινα ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος παντός Ἑλλήνος Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ ὅπουδῆποτε γῆς καί ἂν εὐρίσκηται. Τοῦτο εἶναι μία ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος, ἡ ὁποία παρατηρεῖται καί ἐδῶ καί ὅπουδῆποτε ἀλλαχοῦ βιοῖ Ἑλλην Χριστιανός Ὁρθόδοξος.

Ἄλλ' ὑπὸ ποίας βαθείας συγκινήσεις κατέχομαι, ὅταν ἀναπολήσω τὴν παιδικὴν μου ἡλικίαν καί ἀναμνησθῶ πῶς ἐωρτάζοντο ἐν τῷ χωρίῳ μου Εὐκαρύῳ καί ἐν τῇ λοιπῇ Θράκῃ αἱ ἐν λόγῳ ἑορταί ! Δὲν ἦσαν αὐταὶ ὡς αἱ συνήθεις ἡμέραι, ἦσαν κάτι τι τὸ ἔκτακτον, εἶχον ἰδιάζουσαν γοητείαν διὰ τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθόσον ζῶντες ὑπὸ στυγνὴν δουλείαν εὕρισκον παραμυθίαν μόνον ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ θεοῦ καί ἐν τῇ ὀπωσδῆποτε ἐλευθέρᾳ ἐξασκήσει τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων καί ἠσθάνοντο χαρὰν ἀνεκλάλητον καί γλυκεῖαν εὐχαρίστησιν ἐπὶ τῇ προσεγγίσει καί τῷ ἑορτασμῷ τῶν μεγάλων τούτων ἑορτῶν. Κάθε χριστιανός ἠτοιμάζετο νὰ ὑποδεχθῇ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅπως ἠδύνατο· ἐθεώρει αὐτὴν ὡς ἕνα σημαντικὸν σταθμὸν τῆς ζωῆς του, ἀφιέρου ἑαυτὸν ὀλόκληρον εἰς τὸν ἑορτασμὸν τοῦτον στοιχῶν τῷ τῆς Γραφῆς «Ἐξ ἡμέρας ἐργάσθαι καὶ ποιήσεις . . . ».

Ἄμα τῇ ἀνατολῇ τῆς ἑορτῆς πάντες οἱ Χριστιανοὶ ἄνδρες καί γυναῖκες ἐγκαταλείποντες πᾶσαν ἐνασχόλησιν ἐκαθαρίζοντο, ἐνεδύοντο τὰ ἑορτάσιμα ἐνδύματά των καί ὡς πρῶτιστον καί ἐπιτακτικὸν καθῆκον αὐτῶν ἐθεώρουν νὰ λάβωσι τὴν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἄγουσαν. Καί μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν παρείχετο εἰς αὐτοὺς ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῶσι τοὺς συγγενεῖς καί φίλους καί ν' ἀνταλλάξωσι μετ' αὐτῶν τὰς γνώμας των ἐν πνεύματι πάντοτε χριστιανικῶ περι δὲ τὴν μεσημβρίαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν οἰκίαν των διὰ τὸ γεῦμα.

Αἱ ἑορταὶ αὐταὶ ἐξήσκουν τότε ἰδιάζουσαν ὄλως ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν. Δὲν παρήρχοντο ἀπαρατήρητοι ὅπως συμ-

βαίνει σήμερα, ἀλλὰ τὰς ἡσθάνοντο, τὰς ἕζων πραγματικῶς καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα συνδέονται μὲ τὰς ἑορτὰς αὐτὰς καὶ τὰ ὁποῖα ἐκληρονόμησαν παρὰ τῶν προγόνων τῶν ἐτήρουν αὐστηρῶς καὶ ἐπανελάμβανον μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας καὶ ἀπαρεγκλίτως.

Ἴδού τινα τούτων.

1) Τὸ τραπέζι τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων

Κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων κάθε οἰκοδέσποινα ἐκαθάριζεν, ἐτακτοποιεῖ τὰ ἔπιπλα καὶ ἠϋτρέπιζε τὸ σπίτι τῆς ὅπως ἡδύνατο καλύτερον. Κατόπιν ἐφρόντιζε διὰ τὸ φαγητόν, ὅπως πάντοτε βεβαίως, ἀλλὰ σήμερα ἔδιδε μεγαλύτεραν προσοχὴν καὶ σημασίαν εἰς τὸ δεῖπνον κυρίως περὶ τοῦ ὁποίου καὶ πρόκειται.

Τὸ βράδυ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἔπρεπεν ἑνωρὶς νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὴν οἰκίαν. Ἡ οἰκοκυρὰ ἔστρωνε τὸ τραπέζι μὲ καθαρὰ τραπεζομάνδηλα καὶ ἔθετεν ἐπάνω εἰς αὐτὸ ὅλα τὰ χρειώδη, κουτάλια, πηροῦνια, μαχαίρια, καὶ ὅσον τὸ δυνατόν, κατὰ τὴν οἰκονομικὴν τῶν ἀντοχὴν, περισσότερα εἶδη φαγητοῦ. Ἀπαραίτητα ὅμως καὶ ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἐθεωροῦντο τὰ φασόλια καὶ ὁ κολλυβόζωμος. Ἀφοῦ παρετίθετο ἡ τράπεζα καὶ ἐλάμβανον μέρος περὶ αὐτῆς ὅλοι οἱ σπιτικοὶ—σημειωτέον δὲ ὅτι τότε, δηλ. πρὸ 50-55 ἐτῶν ἐκάθηντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους σταυροποδητὶ—ἐλάμβανεν ὁ οἰκοδεσπότης τὸ θυμιατήριον ἀνὰ χεῖρας, ἐλησμόνησα νὰ προσθέσω ὅτι τοῦτο ἦτο ἤδη ἔτοιμον ἐπὶ τῆς τραπέζης μὲ κάρβουνα ἀναμμένα καὶ θυμίαμα, καὶ ἔν κηρίον ἀναμμένον καὶ ἐθυμιάζε τρεῖς τὰς εἰκόνας τοῦ εἰκονοστασίου, τὴν τράπεζαν, τοὺς παρακαθημένους καὶ κατόπιν ὅλα τὰ δωμάτια, τὰς ἀποθήκας καὶ τὰ βουστάσια, ὅπου ἦσαν δεμένοι οἱ βόες καὶ αἱ ἀγελάδες καὶ κατόπιν ἐπανήρχετο καὶ ἐτοποθέτει τὸ θυμιατήριον μὲ τὴν λαμπάδα ἀναμμένην ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἐκαμαν τὴν προσευχὴν τῶν καὶ ἤρχιζον τὸ φαγητόν. Ἐτοποθετεῖτο κατὰ πρῶτον εἰς τὸ μέσον τῆς τραπέζης ἓν εὐμέγεθες κοινὸν πινάκιον πλήρες φασολίων ἐξ οὗ ἐλάμβανεν ἕκαστος ἀνὰ τρία κοχλιάρια· κατόπιν παρεμερίζετο τοῦτο καὶ παρετίθετο ἕτερον μὲ κολλυβόζωμον, ἐξ οὗ ἐπίσης ἐλάμβανον ἀνὰ τρία κοχλιάρια καὶ ἔπειτα ἐσυνέχιζον κανονικῶς τρώγοντες τὰ φασόλια καὶ τὰ λοιπὰ φαγητά.

Ὅταν ἐτελείωνε τὸ φαγητόν ἔκαμαν καὶ πάλιν τὴν προσευχὴν τῶν καὶ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἡ οἰκοδέσποινα θὰ ἐσήκωνε τὸ τραπέζι, ὁ οἰκοδεσπότης ἔρριπτεν ἐπ' αὐτοῦ τὸ βαλλάντιόν του (τὴν κεσιά του) μὲ χρήματα, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε διαρκῶς νὰ παραμένῃ ἐπὶ τῆς τρα-

πέζης καθ' ὅλα τὰ Δωδεκαήμερα. Εἰκόνιζε δὲ καὶ προσεδήλου τοῦτο ἄφθονίαν καὶ εὐτυχίαν ἐν τῇ οἰκογενεῖα καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ ἔτος.

Ὁ αὐτὸς τρόπος τῆς παραθέσεως τῆς τραπέζης καὶ ἡ αὐτὴ συνήθεια ἐπανελαμβάνετο καὶ κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς Παραμονῆς τοῦ νέου ἔτους καὶ τῶν Θεοφανείων.

2. Τὸ ἀγίασμα τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς

Εἰς τὰς 26 Αὐγούστου ἐορτάζεται ἡ μνήμη τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς. Εἰς τὸ χωρίον Εὐκάρυον εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ΝΔ. αὐτοῦ ὑπῆρχε μιὰ πηγὴ—ἀγίασμα—τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς, ἣ ὅπως κοινῶς ἐλέγετο «τὸ ἀγίασμα τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς». Κατὰ τὴν προμνησθεῖσαν ἡμερομηνίαν μετὰ τὴν ἀπέλυσιν τῆς θείας λειτουργίας πολλοὶ χωρικοὶ, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδία, ὅσοι τυχὸν δὲν ἐκωλύοντο, ἐλάμβανον καθ' ὀμίλους τὴν πρὸς τὸ ἀγίασμα ἄγουσαν, ὅπου θὰ ἐτελεῖτο ἀγιασμὸς καὶ παράκλησις. Ὅταν συνεκεντρῶνοντο ἄρκετοὶ προσκυνηταὶ ἐν παιδίον ἢ καὶ νεανίας κατὰ διαταγὴν τοῦ ἱερέως περιήρχετο καὶ ἔγραφεν ἐπὶ χάρτου τὰ ὀνόματα τῶν παρευρισκομένων, οἱ ὅποιοι ἔρριπτον συγχρόνως καὶ ἐν ὁποιοδήποτε νόμισμα, συνήθως ἐν μεταλλίκι ἢ καὶ ἡμισυ τοιοῦτον (5 ἢ 2 1/2 λεπτά) ἐπὶ τοῦ περιφερομένου δίσκου ὡς ἀμοιβὴν τοῦ ἱερέως. Τὸ ὑπόργημα τοῦτο πολλάκις καὶ ὁ γράφων τὸ ἐξήσκησε καθὼ ἔγγονος τοῦ τότε ἱερέως Παπαγιαννάκη ἐπὶ πεντηκονταετίαν καὶ πλέον ἱερατεύσαντος ἐν τῷ Εὐκάρυῳ. Μετὰ τὴν ἐγγραφήν αὐτὴν ἀμέσως ἐψάλλετο ὁ ἀγιασμὸς καὶ ἡ παράκλησις ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ὁ ὅποιος ἐμνημόνευε τὰ γραφέντα ὀνόματα εὐχόμενος ὑπὲρ υγείας καὶ εὐτυχίας αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ ἐρράντιζε πάντας τοὺς παρευρισκομένους διὰ τοῦ ἀγιασμοῦ ἐγίνετο ἡ ἀπόλυσις.

Περὶ τὰ 200 μέτρα μακρὰν τοῦ ἀγιασματος ὑπῆρχε μιὰ συστάς ἐξ ἀρκετῶν σκλήθρων, δένδρων ὑψηλῶν καὶ φουντωτῶν πλησίον ἀλλήλων κειμένων, τὰ ὅποια μακρόθεν ἐφαίνοντο ὡς πελωρία ἄμβρέλλα. Ὑπὸ τὴν συστάδα ταύτην καὶ ἐκτὸς τῆς περιφερείας αὐτῆς τὸ ἔδαφος διαποτιζόμενον ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς πηγῆς ἦτο λασιπῶδες καλυπτόμενον ὑπὸ πρασίνης χλόης. Μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ ἀγιασμοῦ πολλοὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες πάσχοντες ἐκ ρευματισμῶν, ἢ ἄλλης τινὸς νόσου, διότι τότε πρὸ 45—50 ἐτῶν, δὲν ἐγνώριζον οἱ ἄνθρωποι καὶ μάλιστα εἰς μέρη ἀπομεμακρυσμένα καὶ ἀπόκεντρα τί θὰ πῆ ρευματισμὸς, ἀρθηριοσκλήρωσις κ.τ.τ. ἐβύθιζον ἐντὸς τῆς λάσπης, τὰς χεῖρας ἢ τοὺς πόδας των ἢ πολλοὶ πάσχοντες ἐξ ὀφθαλμίας ἐπέθετον πηλὸν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν των καὶ ἱκανοὶ ἐθεραπεύοντο. Ἀπέδιδον δὲ τὴν

θεραπείαν εἰς τὴν θεῖαν ἐπίδρασιν τοῦ πληοῦ τοῦ ἀγιάσματος τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς.

3. Τὰ ριζικάρια (ὁ Κλήδωνας)

Τὴν 24ην Ἰουνίου ἐκάστου ἔτους ἐτελεῖτο καὶ ἐν Εὐκαρύῳ ἡ ἑορτὴ τῶν Γενεθλίων Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

Συνεδέετο δὲ ἡ ἑορτὴ αὕτη μὲ ἐν ἔθιμον πανελλήνιον, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἐπαναλαμβάνεται σχεδὸν ὁμοιομόρφως μὲ μικράς τινας παραλλαγὰς κατὰ τόπους. Εἶναι δὲ τοῦτο τὰ ριζικάρια, ὁ κλήδωνας. Ἴδου πῶς ἐτελεῖτο ἐν Εὐκαρύῳ.

Τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ, ἂν ὄχι ὄλα, τὰ πλεῖστα συνήρχοντο εἰς μίαν φιλικὴν οἰκίαν καὶ ἀπεφάσιζον νὰ βάλουν καὶ ποῦ τὰ ριζικάρια. Ἀφοῦ καθώριζον τὸ μέρος, καὶ συνήθως καθόσον ἐνθυμοῦμαι ἦτο πάντοτε τὸ ἴδιον, ἐλάμβανον ἐν καθαρὸν δοχεῖον χάλκινον (μίαν μπακίραν) καὶ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου μετέβαινόν τινα ἐξ αὐτῶν ἐν σιωπῇ εἰς τὴν βρύσιν τοῦ χωρίου, ἡ ὁποία ἔκειτο εἰς τὸ κέντρον αὐτοῦ, ἐγέμιζον αὐτὸ μὲ καθαρὸν καὶ διαυγέστατον ὕδωρ καὶ τὸ μετέφερον πάντοτε σιωπῶντα εἰς τὴν ὀρισθεῖσαν οἰκίαν. Ἀφοῦ ἐσκέπαζον μὲ ἐν καθαρὸν πανίον τὸ δοχεῖον, τὸ ἐτοποθέτουν ὑπὸ δένδρον τι. Αἱ οἰκοκυραὶ τοῦ χωρίου καὶ τὰ ἄλλα κορίτσια ἐλάμβανον γνῶσιν «ποῦ θὰ βάλουν τὰ ριζικάρια» καὶ κάθε μία ἔστειλλε τὸ ριζικάρι τῆς. Ἀπετελεῖτο δὲ αὐτὸ συνήθως ἀπὸ μίαν μικροσκοπικὴν ἀνθοδέσμην κυρίως ἀπὸ βασιλικόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλα ἄνθη καὶ εἰς τὴν κλωστήν μὲ τὴν ὁποίαν ἦτο δεμένη ἡ ἀνθοδέσμη ἦτο περασμένον ἐν ἀντικείμενον λ. χ. ἕνα σαχτυλίδι, ἕνα σκουλαρίκι, ἕνα κομβίον, κανὲν χρυσοῦν, ἀργυροῦν ἢ καὶ χαλκοῦν νόμισμα καὶ αὐτὰς τὰς ἀνθοδέσμας μὲ τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα ἔρριπτον μέσα εἰς τὸ «ἀμίλητο νερό».

Ἡ μπακίρα μὲ τὰ διάφορα ἀντικείμενα ἔπρεπε νὰ μείνῃ τὴν νύκτα εἰς τὸ ὑπαιθρον ὑπὸ τὸ δένδρον καὶ ὑπὸ τοὺς ἀστέρας. Τὴν ἐπομένην μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς θείας λειτουργίας συνήρχοντο πάλιν τὰ κορίτσια καὶ αἱ γυναῖκες χωρὶς νὰ ἀποκλείωνται καὶ οἱ ἄνδρες. Ἐσχημάτιζον κύκλον γύρω γύρω εἰς τὴν μπακίραν καὶ μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν ἀνέμενον τὴν ὥραν «ποῦ θὰ βγάλουν τὰ ριζικάρια». Χθὲς τὰ «ἔβαλαν» σήμερον θὰ τὰ «βγάλουν».

Ἡ ὁμήγουρις ἐκεῖ ἐξέλεγε δύο παιδιὰ, ἕνα ἀγόρι καὶ ἕνα κορίτσι 10—12 ἐτῶν, ἀμφότερα ἀμφιθαλῆ, τὰ ὁποῖα ἐτοποθετοῦντο πλησίον τῆς μπακίρας καὶ ἤρχιζεν ἀμέσως τὸ βγάλσιμο τῶν ριζικαρίων ὡς ἀκολούθως. Μία γυναῖκα ἢ ἕνα κορίτσι ἔλεγεν ἐν διστιχον καὶ μετὰ

τὴν ἀπαγγελίαν αὐτοῦ τὸ ἀγόρι ἢ τὸ κορίτσι ἐβουτούσε τὸ χέρι τοῦ καὶ ἔβγαζεν ἓνα ριζικάρι. Ἡ προσοχὴ ὄλων τῶν παρισταμένων ἐστρέφето πρὸς τὸ ἐξαχθὲν ριζικάρι καὶ ἡ κάτοχος αὐτοῦ τὸ ἀνεγνώριζεν ἀπὸ τὸ προσδεδεμένον ἀντικείμενον. Κατόπιν ἐλέγετο ἄλλο δίστιχον καὶ ἐξήγετο ἄλλο ριζικάρι καὶ οὕτως ἀλληλοδιαδόχως τὸ κορίτσι καὶ τὸ ἀγόρι φεθ' ἕκαστον δίστιχον ἐξήγον τὰ ριζικάρια μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου.

Αἱ κάτοχοι λαμβάνουσαι εἰς χεῖρας τὰ ριζικάριά των προσεπάθουσαν ἐκ τοῦ διστίχου νὰ ἐξαγάγωσι συμπεράσματα καὶ νὰ μαντεύσωσι περὶ τῆς μελλούσης ἀποκαταστάσεώς των, ἐὰν ἦσαν παρθένοι καὶ περὶ τῆς καθόλου ζωῆς των. Ἡ ἔννοια τοῦ διστίχου περιστρέφето πάντοτε εἰς τὸ ζήτημα τῆς τύχης, ἂν δηλ. θὰ ὑπανδρευθῇ γρήγορα, ἂν ἀγαπᾶται, ἂν μισῆται, ἂν διαβάλλεται κ.τ.τ. Δὲν ἔλειπον δὲ καὶ τὰ σχόλια καὶ τὰ σκώμματα καὶ τὰ πειράγματα ἀναμεταξύ των. Πολλὰ δίστιχα εὐτράπελα καὶ βωμολοχίαν τινὰ ἐνέχοντα προὔκालουν τὴν ἰλαρότητα μεταξὺ τῶν γυναικῶν. Πολλὰ δὲ πάλιν δὲν ἐσήμαινον τίποτε ἢ ἐλέγοντο διὰ νὰ προκαλέσουν τὸν γέλωτα· Ὡς λ. χ. ἐν Πέτρα χωρίῳ τῶν Σαράντα· Ἐκκλησιῶν ἔλεγον. «Μαύρη κόττα, ἄσπρο αὐγὸ» τοῦπα· βγάλτε το

Μετὰ τὸ βγάλσιμο τῶν ριζικαρίων ἐπηκολούθει χορὸς εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας ἐκείνης καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν διελύετο ἡ ὁμήγυρις καὶ κάθε μία ἔσπευδεν εἰς τὸ σπίτι τῆς.

Ν. Σμόρνη τῇ 1ῃ Μαρτίου 1939

Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

Ο ΑΗΓΙΑΝΝΗΣ Ο ΚΟΥΛΤΟΥΡΜΟΥΣΙΑΝΟΣ *

Μιά φορά, όταν είμουν παιδί, μᾶς πήγε ὅλη τὴν οἰκογένεια ὁ πατέρας μου στὸ πανηγύρι τοῦ Ἀηγιάννη τοῦ Κουλτουρμουσιοῦ, ὅπου στίς 29 τ' Αὐγούστου κάθε χρόνο κοιμούνται μιὰ βραδυὰ μέσα στὴ γῆ οἱ ἄρρωστοι γύρω στὸ Ἀγίασμά του, καὶ σηκώνουνταν γεροί.

Τὸ ξακουσμένο Ἀγίασμα τοῦ Ἀηγιάννη βρίσκουνταν μέσα σὲ μιὰ χαμηλὴ ρεματιά, στὰ βορειοδυτικὰ τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας, σὲ μικρὴ ἀπόστασιν ἀπὸ τὸ τοιφλίκι Κουλτουρμούσι¹⁾. Μερικὰ μεγάλα δένδρα κι' ἄλλα πιὸ μικρὰ ὑψώνουνταν γύρω ἀπ' τὴν ἱερὴ πηγὴ, ποὺ τὴν προφύλαγε ἕνα ταπεινὸ περιτείχισμα. Εἶταν ἀσύχναστο τὸ μέρος καὶ τὸ Ἀγίασμα τόσο φτωχικό, ποὺ ἡ καντήλα του στέκουνταν συχνὰ σβυσμένη. Μὰ μὲ τὸ καλὸ ποὺ εἶδαν ἀπὸ χρόνια χιλιάδες ἄρρωστοι διαλαλήθηκε ἡ χάρη του παντοῦ, καὶ τὸ πανηγύρι τ' Ἀηγιάννη τοῦ Κουλτουρμουσιοῦ ἔγινε τὸ πιὸ περίφημο ἀπ' ὅλα τὰ ἐξοχικὰ πανηγύρια τῆς περιφέρειας. Διότι μ' ἕνα πλάγιασμα μέσα στὸ θαυματοργὸ χωράφι, ποὺ ἀπλώνουνταν δίπλα στὸ Ἀγίασμά του, περνούσανε παλιοὶ ρευματισμοί, διάφοροι χρονήσιοι πόνοι μὲς τὰ κόκκαλα, κι' ἄλλες παρόμοιες ἀρρώστιες, ποὺ δὲν μπορούσανε νὰ τίς γιάνουν οἱ γιατροί. Γιὰ τοῦτο περιμέναμε μὲ λαχτάρια τὴν ἡμέρα του ὅλα τὰ σπιτικά, ποὺ εἶχαν τέτοιο ἀρρωστο, κι' ἄλλα ποὺ δὲν εἶχαν πηγαινάν νὰ περάσουνε μιὰ βραδυὰ στὴν ἐξοχή, ποὺ θὰ εἶτανε σπουδαία ποικιλία στὴν ἡσυχὴ ζωὴ τοῦ ἐργατικοῦ καὶ φιλοπροόδου καὶ νοικοκερεμένου ἑλληνισμοῦ τῶν θρακικῶν ἐπαρχιῶν. Ἐκεῖνο μάλιστα τὸ χρόνο εἶχε δώσει ὁ Θεὸς ἀρκετὴ ἐσοδεῖα στὰ γεννήματα, κ' οἱ χωρικοὶ πληρώναν εὐκολὰ τοὺς φόρους των, ἐτοίμαζαν χαρούμενοι τὰ χειμωνιάτικά τους, κ' ἔτρεξε κόσμος περισσότερος ἀπὸ κάθε ἄλλο χρόνο στὸ πανηγύρι τ' Ἀηγιάννη.

* Τὸ Κουλτουρμούσι ἦτο τοιφλίκι ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Σηλυβρίας. Ἰδιοκτησία τῶν κληρονόμων τοῦ Δαμάτ Μαμουτ πασοῦ, ἠγοράσθη ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου παρὰ τοῦ ἐκ Σηλυβρίας Μιχ. Ν. Παπαδοπούλου καὶ τοῦ ἐκ Τοανδῶς Πολυχρ. Λιολιοπούλου. Διεκρίνετο διὰ τὴν καλὴν ποιότητα τοῦ παραγομένου σίτου. (Σ. Θ.).

1) «Θρακικά», Τόμ. 1, σ. 400, Ἀν. Κ. Π. Σταμούλη «Τοπωνυμικά Θράκης».

Ἀρχίσανε λοιπὸν ἀπ' τὸ πρῶτὸ τῆς παραμονῆς νὰ μαζεύουνται κοντὰ στὸ Ἀγίασμα μὲ νταλίκες καὶ βωδάμαξα, καὶ πρῶτα ἦλθαν ἀπὸ τὸ Κερμένι τὸ γειτονικὸ κι' ἀπ' τὴν Τσεντῶ μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀμπέλια, πῆδιναν μοναδικὰ κι' ὀλόγλυκα σταφύλια, τσαγούσια, περιτιτιανὰ καὶ μοσκέτια, κίτρινα σὰν τὸ φλουρί. Ἄλλα ἀμάξια κατέβηκαν κατόπι ἀπὸ τὴν Τσόρλου κι' ἀπ' τὴ Μεσσηνὴ κι' ἀπὸ τὴ Στράντζα, τὴ μεγάλη ἑλληνικὴ κωμόπολη κοντὰ στὴ Μαυροθάλασσα, ποὺ διατηροῦσε τὰ καλύτερα σχολεῖα κατακεῖ, καὶ εἶχε τὰ πιὸ ὁμορφα-κορίτσια μὲ γλυκὰ καὶ μαῦρα μάτια. Καὶ κάτω ἀπὸ τὰ παράλια τῆς γαλανῆς θάλασσας τοῦ Μάρμαρᾶ ἦρθανε Ἡρακλειανοὶ καὶ Ξαστρανοὶ, Γιαλίτες καὶ Πλιβατιανοὶ καὶ ἄλλοι, λογιῆς κοπῆς κόσμος. Ἐδῶ ἔβλεπε βουλγαροφώνους κολλήγους, ποὺ κουβαλοῦσαν τὰ ταξίματά τους ἀπὸ τὰ κονινὰ ἀγροκτῆματα τῶν Τούρκων καὶ Ρωμιῶν τσιφλικούχων καὶ παρακεῖ περήφανες οἰκογένειες ἀπὸ τὴν ἀρχοντικὴ Σηλυβριά, ποὺ τίς ἐπίεζε σκληρὴ ἀνάγκη νὰ φέρουν τοὺς ἀρρώστους των νὰ παραχωθοῦνε μιὰ φορὰ στὸν Κοιλοτουρμουσιανὸν τὸν Ἀηγιάννη, τὸν Ἀηγιάννη τὸν Παραχωτῆ.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς παραμονῆς ὅλος ὁ ἀνοιχτὸς ἐκεῖνος χώρος πλάγι στὸ Ἀγίασμα εἶχε γεμίσει ἀπ' τ' ἀμάξια τῶν προσκυνητῶν, ποὺ ἔγινε τὸ καθένα τους κατάλυμα. Κατέβηκαν ἀμέσως οἱ ψάθες καταγῆς, στρώθηκαν οἱ σελτέδες μὲ τὰ κεντημένα τ' ἄσπρα μαξιλάρια, κ' οἱ γανωμένοι τεντζερέδες τοποθετήθηκαν ἐπάνω σὲ τζάκια τῆς στιγμῆς. Πρῶτὴ δουλειὰ στῆς ἐξοχῆς τὸ πανηγύρι εἶτανε νὰ ετοιμάσουν τὸ φαγί. Τὴν ἴδια ὥρα ἔγιναν καὶ ὑπαίθρια καφενεῖα ἐδῶ κ' ἐκεῖ μὲ πρόχειρους πάγκους γιὰ τὰ ποτήρια καὶ καναπέδες μὲ σανίδια. Σὲ λίγο μάλιστα ἄρχισαν νὰ παίζουν κατάλληλους σκοποὺς ἄλλοι οἱ λατέρνες κι' ἄλλοι τὰ ψιλὰ τὰ παιχνίδια, οἱ λαγοῦτες δηλαδή, τὰ κλαρινέτα καὶ οἱ λύρες, κι' ἅμα μαζεύθηκαν οἱ χουβαρδάδες καὶ κεράσθηκαν δυὸ τρεῖς φορές, πιάσθηκαν παρέες παρέες στὸ χορὸ. Ἀπ' ὅλους ὅμως πρῶτος φάνηκε ὁ Στεφανάκης τὸ Χατζόπουλο, ὁ πιὸ μερακλῆς ἀπὸ τοὺς καφετζῆδες τῆς Τσεντῶς, ποὺ εἶτανε καὶ στὰ προξένια. Ἔσερνε μὲ τέχνη τὸ συρτὸ καθὼς καὶ τὸν κασάπικο, ποὺ τὸν χόρευε στὸ νύχι ἐπάνω. Καὶ σὲ μιὰ στιγμῆ, ποὺ βρῖσκονταν στὸ κατακόρυφο ἢ ζάλη τοῦ χοροῦ, κι' ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν συγκεντρωμένων θεατῶν καταλάβαινε πὼς ὅλοι θαύμαζαν τὴ λεβεντιά του φώναξε σπαραχτικὰ, νὰ τὸν ἀκούσουν τὰ κορίτσια: «Πάρτε με καὶ θὰ πεθάνω». Ποιὸς ξαίρει μήπως εἶταν κ' ἡ δικιά του κάπου ἐκεῖ κοντὰ, καὶ εἶδε τὸν καημὸ του. Ἐνα μονάχα εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ πεταχτὸς ὁ καφετζῆς ἀρραβωνιάσθηκε προτοῦ νὰ κλεισῆ ἡ χροῖνος.

Μαζί με τὴν διασκέδαση αὐτὴ ἄρχιζε πρὸς τὸ σουρούπωμα ἢ ἀπαιτούμενη ἐτοιμασία γιὰ τὴν θεραπεία τῶν ἄρρωστων. Πλάγι στὸ κάθε ἀμάξι ἄνοιγαν ἀπὸ ἓνα μικρὸ λάκκο μὲ βάθος μισοῦ μέτρου, ὅπου θὰ πλάγιαζε ὁ ἄρρωστος. Ἡ γῆ ἐκεῖ ἄλλως τε εἶτανε σκαμμένη σὲ πολλές μεριές ἀπὸ τὰ περασμένα χρόνια, καὶ μόλις ξεχορτάριαζαν κ' ἔσιαζαν τὸ μέρος εἶταν ἕτοιμο τὸ κρεββάτι τὸ περίεργο. Ἔβγαζαν βιαστικά τὰ χῶματα, ἔκαιγαν ξύλα καὶ ξερὰ χορτάρια, κι' ὅταν ἡ νύχτα σκεποῦσε μὲ σκοτάδι τὰ πάντα, ἀμέτρητες χρυσές φωτιές ἔφεγγαν μέσα στὴν περιοχὴ, ποὺ βόιζε ἀπ' τὰ τραγούδια καὶ τίς φωνές τῶν χορευτῶν. Ἡ φωτιὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ καίγη δυὸ τρεῖς ὥρες ἕως ὅτου πυρακτώνουνταν ὁ λάκκος. Τὸν ράντιζαν τότε μὲ ἀγίασμα σὲ σχῆμα σταυροῦ. ἔστρωναν χλωρὰ κλαδιά καὶ χράμια, καὶ πρὶν νὰ σκορπίσουν οἱ ζεστοὶ ἀχνοί, ξαπλώνουνταν ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ πονεμένο τὸ κορμί, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ λουτρό του. Καὶ εἶτανε πραγματικά λουτρό σωτήριο, Διότι ὁ ἄρρωστος ἔπεφτε μὲ θερμοκρασία ὑψηλὴ, καλοσκεπάζουνταν μὲ χοντρά παπλώματα καὶ μετὰ λίγη ὥρα κολυμποῦσε μὲς τὸν ἴδρω. Οἱ οἰκεῖοι του ὅμως παραφύλαγαν κρατῶντας καθαρὲς ἀλλαξιές. Ἄλλαζε λοιπὸν ἀσπρόρρουχα καὶ ξανάλλαζε, κι' αὐτὸ ἐπαναλαμβάνουνταν δυὸ τρεῖς φορές ἀκόμη, ἕως ὅτου ξεθύμαινε ἡ ζέστη, καὶ τότε πιά τὸν ἀνέβαζαν νὰ ἡσυχάσῃ στὸ ἀμάξι, ἀνάμεσα στὰ μαλακὰ στρώματα. ὅπου ἓνας ὕπνος γλυκὸς τὸν ἔπαιρνε τὴν ἴδια στιγμή. Κι' ὅταν ξυπνοῦσε τὸ πρωί, σηκώνουνταν χωρὶς πόνους καὶ φανέρωνε χαρούμενος, ὅτι ἓνα μεγάλο βάρος εἶχε φύγει ἀπὸ μέσα του. Εἶχε χαθῆ πιά τὸ κακὸ, ποὺ τὸν παίδευε ὀλόκληρα χρόνια καὶ στερεώνουνταν ἢ πίστη τοῦ λαοῦ στὴ μεγάλη χάρι τοῦ Ἁγίου.

Ἐκεῖ ποὺ εἶχαν νὰ παρασταθοῦνε ἄρρωστο ἡσύχαζαν πρὸς τὰ μεσάνυχτα, τὸ γλέντι ὅμως δὲ σταματοῦσε παραπέρα, ἠχοῦσαν οἱ μουσικὲς, καὶ τὰ ποτήρια ἐξακολουθοῦσαν νὰ γεμίζουν κρασί ἀπὸ τὰ βαρελάκια, πῶφεραν ἀπ' τὰ χωριά τους οἱ καφετζήδες, κ' ἔπρεπε ἀπὸ βραδύς ν' ἀδειάσουν ὅλα διότι τ' Ἀηγιαννιοῦ ἀνήμερα, ποὺ πενθοῦσαν οἱ ὀρθόδοξοι γιὰ τὸν ἄδικο ἀποκεφαλισμὸ τοῦ Προδρόμου, εἶταν ἁμαρτία νὰ πιῇ κανεὶς κρασί καὶ νὰ καταλύσῃ κόκκινο σταφύλι. Καὶ γιὰ τοῦτο βάσταζε ἡ διασκέδαση ὅλη ἐκείνη τὴ νύχτα τὴ μαγευτικὴ, ποὺ δὲ θὰ ξεχάσω ποτέ στὴ ζωὴ μου. Ἐλαμπαν ἐξαιρετικά τὰ ἄστρα στὸν οὐρανό, ποὺ ἔλεγαν ὅτι εἶναι τόσα στὸ πλήθος, ὅσες εἶναι κ' οἱ ψυχές τῶν ἀνθρώπων στὸν κόσμος. Φυσοῦσε ζωογόνο ἀγεράκι, ποὺ περίσσευε τὴν εὐθυμὴ διάθεση, κ' οἱ περισσότεροι δὲν κοιμούντανε καθόλου, χωρὶς νὰ καταλάβουν πῶς πέρασε ἡ ὥρα.

Ἔτσι ὅταν ξημέρωσε ἡ γιορτή, βρέθηκε ὅλος ὁ κόσμος στὸ πόδι, καὶ ἅμα χτύπησε τὸ σήμαντρο καὶ κίνησε ὁ παππᾶς πρὸς τὸ Ἀγίασμα, μαζεύτηκαν σύντομα ὅλοι, ἄναψαν κεριὰ μὲ προσοχή, τὰ κόλλησαν στὶς πέτρες τοῦ μικροῦ περιτειχίσματος, κι' ἀφοῦ ἤπιανε ἀγίασμα καὶ ἔβρεξαν μὲ τοῦτο τὰ μαλλιά τους, σταθήκανε ν' ἀκούσουν τὴν ἀκολουθία. Εἶχε λειτουργήσει ὁ Παπαγιαννάκος, ὁ Τσεντιανός ὁ οἰκονόμος μὲ τὴν κουδουνιστὴ του τῆ φωνή, πού ἔκαμνε τὴ λειτουργία μὲ μεγαλοπρέπεια καὶ τάξη. Εἶπε ἀργὰ τὸ Εὐαγγέλιο. Μνημόνεψε τὰ ὀνόματα καθαρὰ καὶ μεγαλόφωνα, γιὰ ν' ἀκούσουν οἱ γυναῖκες τὰ δικά τους. Κι' ὅταν ἐδιάβαζε τὶς εὐχές, ἔσκυβαν οἱ χριστιανοὶ τὸ κεφάλι μὲ εὐλάβεια, κ' ἐκείνη τῆ στιγμή θαροῦσες πὼς καὶ τὰ δέντρα ἔνοιωθαν τὴν ψαλμωδία τῆ γλυκειὰ καὶ διαχύνουνταν ὀλόγυρα ἢ εὐλογία τοῦ Θεοῦ.

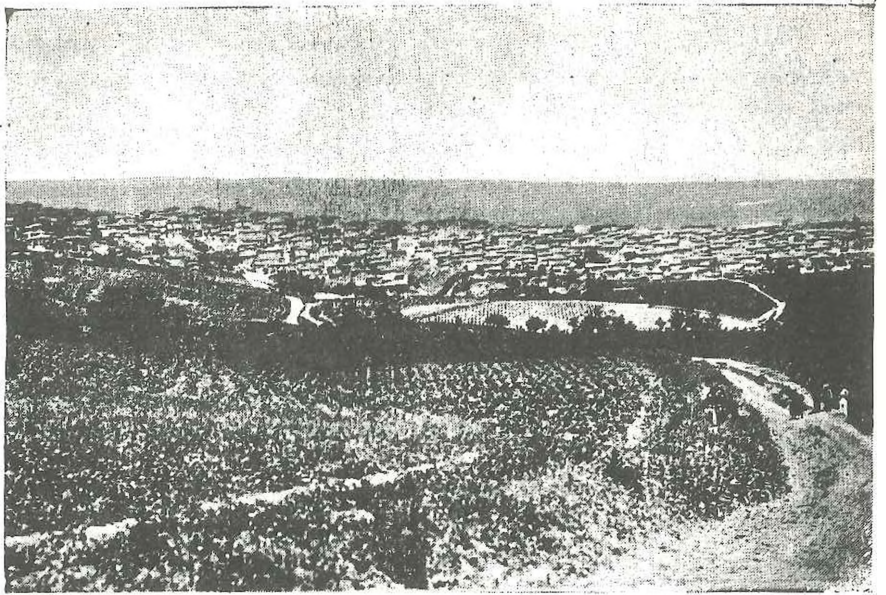
Μετὰ τὴν ἀπόλυση τελείωνε σχεδὸν ἡ πανήγυρη, καὶ ἄρχιζε τὸ πλῆθος νὰ σκορπάη. Οἱ μακρυνοὶ ξεσηκώνουνταν πρῶτοι, γιὰ νὰ γυρίσουνε νωρὶς στὰ χωριά τους. Περνούσανε λοιπὸν τὰ χάντρα στῶν ἀλόγων τοὺς λαιμούς, στόλιζαν τὶς τσέργες τῶν ἀμαξιτῶν μὲ κλαδιά, ἄλειφαν τὰ τρεχούλια μὲ κατράνι, καὶ ξεκινούσανε ἀραδιαστοὶ μὲ χαρὲς καὶ μὲ τραγούδια. Θυμοῦμαι κι' ἓνα ἀπὸ τὰ τραγούδια πού τραγουδοῦσαν περισσότερο «ῶ ἔλα κόρη ἔλα, ξανθὴ καὶ γαλανή, νὰ λύσουμε μὲ τρέλλα τῆς βάρκας τὸ πανί».

Ἐμεῖς ἀπὸ τὴν Τσεντώ, ἀφοῦ παραβγάλαμε ὅλους τοὺς γνωστούς, ἐφύγαμε σχεδὸν τελευταῖοι, διότι τὸ χωριὸ μας ἀπείχε μιά ὥρα μονάχα ἀπ' τὸ Κουλτουρμούσι καὶ σταματήσαμε στὸ Πρωτογόνατο, μιά ὑψηλὴ τοποθεσία, ἀπὸ ὅπου παρουσιάζουνταν μιά ἐξαισία εἰκόνα, πού εἶτανε χαρὰ Θεοῦ νὰ τὴν βλέπη. Πρὸς τὴν μεριά τῆς ἀνατολῆς φαίνονταν ὀλόκληρη ἕως τὰ περίχωρα τῆς Πόλης ἢ ἐπαρχία Σηλυβρίας μὲ τ' ἀλησμόνητα χωριά της, σὰν περιβόλι ἀπέραντο. Κι' ἀπὸ δεξιὰ καμάρωνε ἡ Προποντίδα μὲ τὴ γελαστὴ ἀκρογιαλιά της, πού ξεγελοῦσε τὸ βλέμμα καὶ τῷπερνε καὶ τῷφερνε ἐκστατικὸ ἕως τὴν ἄκρη τοῦ θαυμάσιου καὶ ἀνοιχτόκαρδου ὀρίζοντα. Ἐκεῖ στὸ βάθος διακρίνονταν θαμπὰ τὰ νησιά τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ ἡ ἀντικρυνὴ στεριά τῆς Βιθυνίας, μὲ τὸν Προυσσιανὸ τὸν Ὀλυμπον κι' ἄλλα παραπέρα ὑψώματα, ὅλα τους ἅγια χῶματα ἑλληνικά.

Ξάνθη 10 Ἀπριλίου 1939

ΦΩΤΙΟΣ ΓΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

Ἡ Τζετώ πρὸ τοῦ 1922.

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ ΣΤΙΣ ΕΠΙΒΑΤΕΣ

Ἡ γιαγιά ἡ Ἀνάστω ἡ Μάτσκογλου—πρὸ 100 χρόνων— ἔλεγε ὅτι τὴν πρωτομαγιά ξυπνοῦσαν πολὺ πρῶτῃ, πρὶν ἀνατεῖλῃ ὁ ἥλιος καὶ πῆγαιναν στὰ σπαρμένα τὰ χωράφια. Ἐκεῖ κυλιοῦνταν μέσα στὰ σπαρτὰ καὶ ἔλεγαν τὸ ἀκόλουθο:

Κύλ-Κύλ, Μάϊ-Μάϊ
καὶ κουκὶ μαργαριτάρ(ι).

Μάζευαν ἀγριολούλουδα καὶ ἔκαμναν στεφάνι πού τὸ κρεμοῦσαν στὴν πόρτα τοῦ σπιτοῦ τους. Ὅλοι φοροῦσαν στὸ κεφάλι τους στεφάνι ἀπὸ κολιτσίδες «γιὰ νὰ πιάνεται ὁ λόγος τους». Ἐπρεπε προτοῦ βγῆ ὁ ἥλιος νὰ ἔχουν ἐπιστρέψῃ στὰ σπίτια τους, ἀλλοιώτικα, ἂν δὲν προλάβαιναν τοὺς ἔλεγαν «ὅτι τοὺς κατοῦρσε ὁ Μάϊς» καὶ τοὺς πείραζαν. Ἦταν ἔθιμο νὰ πιοῦνε ὄλοι γάλα καὶ νὰ κάμουν καὶ γαλατόπητα. Τὴν νύκτα ἔλεγαν ὅτι γύριζαν γυναῖκες γυμνές στὰ εὐτυχισμένα τὰ σπίτια καὶ ἔκοβαν ἀπὸ τὴν πόρτα «μιά πελεκοῦδα», τὴν ὁποῖαν εἶχαν γιὰ φυλακτό, ἔτσι ἔλεγαν ὅτι ἔπερναν τὴν εὐτυχία τοῦ σπιτιοῦ. Ὅταν θὰ ἔβγαινε ὁ ἥλιος δὲν ξεγνοῦσαν τὴν δουλειά τους.

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ
ΑΥΔΗΜΙΟΥ *

391. Ἀ γ ά π η. Ἀπό μακρὰ κι' ἀγάπ'
πάρ' ἀπὸ κοδὰ κι' ἀμάχ.

Τὴν ἔλεγαν συγγενεῖς καὶ στενοὶ φίλοι, οἱ ὅποιοι, ὡς ἐκ τῆς οἰ-
κειότητός των ἤρχοντο εἰς προστριβὰς ὅταν ἔζων ὁ εἷς πλησίον τοῦ
ἄλλου.

392. *Γιὰ τς ἀγάπης τὸν καημὸ
πίη ἢ γλάστρα τὸ νερό.*

Ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ἐρωτευμένος περιποιεῖται ὄλους τοὺς συγγε-
νεῖς τῆς κόρης διὰ τὴν ὁποῖαν ἐνδιαφέρεται.

393. Ἀ γ α π ῶ. Ὅπ' ἀγαπᾶς κατούρα,
κι' ὅπου μισεῖς χτενίσ'.

Πρόληψις. Ὑπῆρχε καὶ ἡ συμπλήρωσις, ἡ ὁποία σπανίως ἐλέγετο
*Κι' ὅπου ποθεῖς καταστροφὴ
κάθου καὶ ξενυχίσου.*

394. *Πέθανε γὰ σ' ἀγαπῶ,
γὰ ζῆς· γὰ σ' ἔχω ἀμάχη.*

Διὰ μερικοὺς ποῦ ἔδειχναν ὑπερβολικὴν θλίψιν κατὰ τὸν θάνα-
τον τῶν οἰκείων των, ἐνῶ ὅταν ἔζων ἐφέροντο βαναύσως πρὸς αὐτοὺς.

395. Ἀ γ ρ ο ι κ ι ᾶ. Ἡ ἀγροικιὰ κι' ἡ π'τανιὰ δὲ γροῦβδαι.
Μερικοὶ λέγουν ἢ ἀγροικιὰ καὶ τὸ χρέος.

396. *Ἡ ἀγροικιὰ μέσ' στὸν τσ'βάλι δι βαίνη.*
Δὲν κρύβεται ἡ ἀνοησία.

397. Ἀ κ ο ῦ ω. Ἀκουγε παπὰ π' αὐτοῦ.
Εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν κοινοτέραν :

* Ὅρα Τόμ. Ζ', Σ. 340—550, καὶ Η'. 392—411 παροιμ. 168 καὶ Ι'. 295—323
παροιμ. 222.

Σένα τὰ λέγω πεθερά γιά νά τ' ἀκούη ἡ νύφη.

μέ τήν διαφορὰν ὅτι ἐλέγετο ὅταν ὁ ἀκούων δὲν ἦτο πταίστης ἀλλά ἀδικούμενος καί ἐφιστάτο ἡ προσοχή του.

398. Ἄ λ ε π ο ὦ. Ἡ γηαλεποῦ τὰ σταφύλια τᾶπε ἄγρα.

Ταυτόσημος μέ τὸ ὄμφακες ἔτι εἰσί.

399. Ἄ ν θ ρ ω π ο ς. Ἡ γιάθρωπος σ' βαράδ'σο
δι γάτσε μονάχους.

Καί ὅλα τὰ καλὰ ἐάν ἔχη κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ εὐχαριστηθῇ
ἐάν θὰ εἶναι μόνος.

400. Ἄ π ο θ ν ἦ σ κ ω. Ὅποιος πέθανε μετάνοιωσε.

Τὴν ἔλεγαν ἀμέσως μετὰ πᾶσαν κακοκαιρίαν, ὅταν ἐδιορθώνετο
ὁ καιρός.

401. Ἄ ρ ν ἄ δ α. Ἀρνάδ' ἄρνάδα γέννησε,
ἀρνάδα κάμνει πέντε
καὶ τὰ σκυλιά τριανταδγνύ,
τοὺς κάμπους κατεβαίνει.

Διὰ τὰς γυναῖκας ποὺ ἔκαμναν πολλὰ παιδιά. Εἶναι περικοπὴ παραμυθιοῦ, κατὰ τὸ ὅποῖον ἕνας νέος ἀμέσως μετὰ τὸν γάμον του ἔφυγεν εἰς τὴν ξενητεία καὶ ἐνεπιστεύθη τὴν σύζυγόν του εἰς τὴν μητέρα του. Αὐτὴ ὅμως ἤθελε νὰ τὴν ἐξοντώσῃ καὶ τὴν ἔστειλε εἰς τὸ βουνὸ μὲ ὀλίγα πρόβατα καὶ τὴν παρήγγειλε νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ ἐάν δὲν τὰ πολλαπλασιάσῃ. Παρ' ἐλπίδα ὅμως τὰ πρόβατα ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς ποὺ ἐπέστρεψε ὁ ἄνδρας τὴς κατέβαινε καὶ αὐτὴ μέ τὰ πρόβατά της καὶ μέ τὰ σκυλιά της ἀπὸ τὸ βουνό.

402. Ἀ ὀ λ ἦ. Ἐξω τῆς ἀδλῆς ταύτης.

Δι' ἀνθρώπους ποὺ δὲν τοὺς συνανεστρέφοντο.

403. Ἄ ω ρ ο ν. Ἄγω 1) γοῦρμω 2), οὐλα ἕνα;

Δι' ἐκείνους ποὺ δὲν ἔκαμναν διάκρισιν τῶν πραγμάτων.

404. Β ἄ ζ ω. Δά 1) βάνω τὸ κιούπ' στὸ λαιμό μ'.

Δὲν εἴμπορῶ νὰ ὑπερβάλω τὰς δυνάμεις μου.

405. Ἐβανε τοὺ κουφάλ' τ'
στοὺ ἀρουβά.

Ἄπεδύθη εἰς κίνδυνον διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ ἔργον τι.

1) Ἄωρον.—2) Ὠριμον.—3) Δὲν θά.

406. Β α ρ ὤ. Ὅπ' βαρὸς' μονάχος τ'
δι' ἑοράει.

Ὅταν κανεῖς ὑποφέρει ἐκ τῶν ἰδίων του σφαλμάτων δὲν γογγύζει.

407. Β α σ τ ὤ. Λὶ βαστάει ἡ στόμας τ'ς ξερὰ κ'κιά.

Δι' ἐκείνους ποὺ δὲν εἰμποροῦσαν νὰ κρατήσουν μυστικόν.

408. Β γ ά ζ ω. Δὰ τ'ν βγάλουμε στὸ βαχά 1).

Διὰ συνοικέσια, νὰ μὴ βιασθοῦν νὰ ἐνεργήσουν, ἀλλὰ νὰ περιμένουν.

409. Σὰ βγάλνα οἱ γαῖδάσ' κέρατα.

Διὰ κάτι τὸ ὁποῖον ἀδύνατον νὰ γίνῃ.

410. Μᾶς ἐβγαλανα στοὺν καβάνι.

Διὰ κάτι ἀπρόοπτον τὸ ὁποῖον ἔσωζε τὴν κατάστασιν.

411. Β γ α ί ν ω. Ἐβγα ὄξον κὶ βοδέφον

ἔβα μέσα σωτηρέφον.

Τὸ ἔλεγον αἱ οἰκοκυραὶ, ὅταν ἐζήτουν κάτι ἀπὸ τὰς γειτόνισσας των καὶ ἐξετίθεντο ἄνευ λόγου, διότι ἐὰν τὸ ἀνεζήτητον ἐντὸς τῆς οἰκίας των θὰ τὸ εὔρισκον.

412. Β λ ά χ ο ι. Μεῖς οἱ βλάχ'

ὅπως λάχ'.

Παρότρυνσις ἢ δικαιολογία διὰ τὴν λιτότητα, ἢ ἔλλειψιν χρεωδῶν, ἰδίως κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ.

413. Β λ έ π ω. Ὅσο τὸν εἶδες ἐσύ, τὸν εἶδα κὶ γώ.

Περὶ ἐξαφανίσεως ἀνθρώπου τινός, ποὺ εἶχεν ὑποχρεώσεις.

414. Β ο ύ λ ω μ α. Εὔρε χίλια βουλώματα,

νὰ βουλώσης χίλια στόματα.

Μετὰ μίαν κατηγορίαν ἣτις ἂν διαδοθῇ, καὶ ἄδικος ἂν εἶναι ἀκόμη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκατασταθῇ κανεῖς εἰς τὴν προτέραν του ὑπόληψιν.

415. Β ρ ε γ μ έ ν α. Σὰ δὰ βρεμμένα τὰ πλάκια.

Διὰ τὰ ὄρφανὰ παιδιὰ, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν τὸ θάρρος τῶν ἄλλων.

1) Λ. Τ.=Τιμή.

416. Β ρ ί σ κ ω. Βρίσκω τὸν πεθερὸ κουφὸ
τῆ βεθερὰ κουβάρι.

Διὰ τὴν ἀκαταστασίαν καὶ ἀταξίαν μερικῶν οἰκογενειῶν. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι στίχοι, φέρεται δὲ ὡς στιχουργὸς νέος προξενούμενος, εἰς τὸν ὁποῖον περιέγραψαν τὴν νύμφην ὡς πρότυπον οἰκοκυροσύνης καὶ καλλονῆς. Καὶ ὁ ὑποψήφιος γαμβρὸς, ἀπαντῶν εἰς τὰς ἐπαίνους διὰ στίχων, μετὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τῆς νύμφης τὸ σπίτι, ὡς ἐξῆς περιγράφει τὴν κατάστασιν.

*Ἐνα πρωὶ σηκώθηκαμὲ νὰ πᾶ νὰ πεσκεφθοῦμε,
τῆ νύφη νὰ γνωρίσουμε, τῆ βεθερὰ νὰ διοῦμε.
Βρίσκω τὸν πεθερὸ κουφὸ τὴν πεθερὰ κουβάρι
κι' οἱ δυὸ τοὺς ἀκουμπούσανε πὰ σ' ἕνα μαξιλάρι.
Ἡ νύφη ἐκαθόντανε στοῦ σοφραδιοῦ τῆ μέση,
τῆ μύτη τῆς ἐσκοπούριζε ἢ μύξα μὴ τῆς πέση.
Οἱ ψεῖρες καὶ οἱ κόνιδες ἦταν τὰ μετρητὰ τῆς.
καὶ οἱ ἀράχνης τοῦ σπιτιοῦ ἦτανε τὰ προικιά τῆς.
Γυρίζω λέγω τῆς γρηᾶς¹⁾ αὐτὸ εἶν' τὸ κοριτσάκι
ποὺ εἶναι τὸ κορμάκι του σὰν τὸ κυβάρισσάκι;*

Κάθε γαμβρὸς δὲ ἠδύνατο νὰ προσθέσῃ, ἀναλόγως μὲ τὸ κατάντημά του, καὶ ἄλλους στίχους, ἀλλὰ ὁ στίχος ποὺ ἔμεινε παροιμιώδης καὶ ἐνδεικτικὸς παροιμιῶν καταστάσεων εἶναι :

Βρίσκω τὸν πεθερὸ κουφὸ τὴν πεθερὰ κουβάρι.

417. Β ὦ δ ι. Ψόφσε τοὺ βῶδ' μας
πάει ἢ γενιά μας.

Δι' ἐκείνους ποὺ διέκοπτον ἢ ἐχαλάρωναν τὰς σχέσεις μὲ συγγενεῖς τῶν ὡς ἐκ τοῦ θανάτου ἑνὸς τῶν συζύγων μετὰ τοῦ ὁποῖου ἐσυγγένευον.

Ἡ παροιμία ἐλέγετο εἰς διαφόρους τόνους. Ὅταν ἐλέγετο ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ἐνδιαφερόμεμον ἐσκόπει νὰ ὑπενθυμίσῃ τυπικὰ καθήκοντα. Ὅταν ὀμῶς ἐλέγετο εἰς τρίτους τότε ἀφεῖρα τὴν ἀδιαφορίαν ποὺ ἐπεδείκνυον οἱ πρώην συγγενεῖς.

418. *Τὸν ἄθρωπο μὴ τὰ λόγια.
τὰ γαιδούρια μὴ τὸ ξύλο.*

1) Τῆς προξενήτρας.

καί
*Τὰ γαῖθούρια μὲ τὸ «ὄριστε
 κύριε» μέσ' στὸ παχνὶ δι' μπαίν'να.
 Θέλ'να μὶ τοῦ ξῦλο ἀπάν' στοῦ
 κεφάλι.*

Διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, ἰδίως τὰ παιδιά, ποὺ δὲν ἦσαν διατεθειμένα μὲ συμβουλὰς νὰ κάμουν τὸ καθήκον των

419. *Ψόφιο γάιδαρο...*

Δι' ἐκείνους ποὺ ἤθελαν νὰ ἀγοράσωσι τι εἰς εὐτελεστάτην τιμῆν. Ὀλόκληρος ἡ παροιμία ἔχει :

Βοῆκε ψόφιο γάιδαρο νὰ βγάλι καὶ τὰ δόδια.

ἀλλὰ συνήθως ἐλέγετο μόνον ἡ ἀνωτέρω περικοπή.

420. *Γ α μ β ρ ό ς.—Ὀρίστε γαβρὲ καὶ σῦκο.
 —"Α') σ'κωθῶ κι' ἄ σ'κωθῶ ζπεθέρα²⁾.*

Παρεξήγησις. Ἐπρόσφερον σῦκο εἰς τὸν γαμβρὸν καὶ αὐτὸς ἐνόμισεν ὅτι τοῦ εἶπαν νὰ σηκωθῆ, δηλ. νὰ φύγη.

421. *Γ ά μ ο ς. Μπίτσε³⁾ γάμος,
 μὰς' τὰ χλιύργια σ.*

Ἄμα τῇ λήξει ἑνὸς ἔργου πρέπει νὰ διευθετηθοῦν τὰ διάφορα σχετικά.

422. *Γ ε ρ ν ῶ. Γένισε ἡ κότα.
 ἦ Γένισε ἡ γελάδα μας.*

Περὶ αἰφνιδίων ζημιῶν.

423. *Γ ε ρ ν ῶ. Δὶ δόχῳ π' γερονῶ
 μόνε π' μαθαίνω.*

Τὸ ἔλεγαν συνήθως αἱ ἡλικιωμένοι γυναῖκες ὅταν ἐμάθαιναν κανένα φαγητὸν ἢ γλύκισμα ποὺ δὲν ἤξευραν

424. *Γ έ ρ ω ν. Γέρον εἶδες,
 λύκον εἶδες,*

Περὶ τῆς ζωηρότητος καὶ τῆς σφριγηλῆς κράσεως γερόντων.

425. *Γ ι α ν ί σ κ ω. Η γεράς⁴⁾ γανίσκι
 ἄμα τὸ σ'μάδι⁵⁾ ἀπομείσκι⁶⁾.*

1) Θά.—2) Συμπεθέρα.—3) Λ. Τ. Ἐτελείωσε.—4) Λ.Τ. Πληγή.—5) Σημάδι, σημεῖον.—6) Ἀπομένει.

“Όταν δύο ἔλθουν εἰς προστριβάς καὶ συμφιλιωθοῦν ἀργότερα, πάλι θὰ μείνῃ ἀνάμνησις τῆς ἐχθρότητός των.

426. *Γίδα.* Σὰ τς γίδας τὸ τομάρι².

Συνήθως προετίθετο.

—*Τί τὰ πῆρες; Σὰ τς γίδας τὸ τομάρι.*

Διὰ ἑορτινὰ φορέματα ἢ ὑποδήματα, τὰ ὅποια τὰ παιδιὰ ἤθελαν νὰ τὰ φοροῦν καθημερινῶς, ὅπως ἡ γίδα τὸ τομάρι της.

427. *Γλωσσα.* Τὸ μέλι μὶ τῇ γλυκεῖᾳ τῇ γλώσσα τρώγεται.

Μὲ τὸν καλὸν τρόπον κανεῖς ἐπιτυχᾶνει περισσότερον.

428. *Γνωστικός.* Ὁ γνωστὸς ὅταν θὰ δγῆ
κι' ὁ τρελλὸς ὅταν θ'μνηθῆ.

“Όταν ἔβλεπᾶν τινα νὰ γελάῃ χωρὶς αἰτίαν. Τὴν ἔλεγεν εἰς τὸ Αὐδήμιον ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διατελέσας διδάσκαλος ἐγχώριος Σεπετέκαρος.

429. *Γονεύς.* Ἐνας γονιὸς δέκα
παιδιὰ τὰ βερετέβ¹⁾.
Δέκα παιδιὰ ἓνα γονιὸ
δι μποροῦνα νὰ τονὲ διοῦνα
ἢ
δι μποροῦνα νὰ τονὲ κ'τάξνα.

430. *Γυναῖκα.* Τσῆ γ'ναῖκας τῇ δ'λειᾳ
τ'ν ἔφαγε ἢ πετνός.

Περὶ τῆς ἐλαχίστης παραγωγῆς τῆς γυναικὸς ἐν συγκρίσει μετὰ τῆς τοιαύτης τοῦ ἀνδρός.

Πρβλ. Πολίτη Γυναῖκα 115.

431. *Γύρισμα.* Ἐχ² ἢ καιρὸς γυρίσματα,
κι' ἢ ἀγάπη νέα πείσματα.

Ἐλέγετο ἀπὸ ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι ἤλπιζον εἰς τὴν μετατροπὴν τῶν πραγμάτων καὶ οἱ ὅποιοι ἀνεγνώριζον τὴν ἀδυναμίαν των εἰς τὴν περίστασιν ἐκείνην.

432. *Γυρίζω.* Ἐτσ² εἶναι τούτη ἡ δοῦνια
ροδάνι καὶ γυρίζει
ἄλλος ἀγάπη χαίρεται
κι' ἄλλος τῇ λαχταρίζει.

1) Λ. Τ. Συντηρεῖ.

Παράπονον τῶν ἀτυχησάντων εἰς τὸν ἔρωτα.

433 Δένδρο ν. Κάθε δένδρο μὲ τὸ γήσκιο τ'.

Κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἀναλογουσαν εἰς αὐτὸν ἐκτίμησιν καὶ ὑπόληψιν.

434. Δένω. Δὶ σώνη π' μὲ δέρινη ἢ θάλασσα.

μὲ δέρινη κὶ τοῦ κῆμα.

ἢ

Δὶ φτάνη π' μὲ δέρινη ἢ θάλασσα,

μὲ δέρινη κὶ τοῦ κῆμα.

Ὅταν εἰς κινδυνεύοντα προσετίθεντο καὶ ἄλλαι ζημίαι καὶ κίνδυνοι δευτερεύοντες.

435. Δέχομα ι. —Καλῶς τὰ δέχες, Περαθοῦλι.

—Νὰ καναδὸ ψαράκια.

Διὰ τοὺς ἀνοήτους οἱ ὅποιοι ἐπλήρωναν ἀκριβὰ τὰς ἀνεξόδους φιλοφρονήσεις τῶν ἄλλων. Ἐμεινε ἡ παροιμία ἀπὸ γυναικός τινος ποῦ ἦλθεν ὁ ἄνδρας τῆς ἀπὸ τὸ ταξεῖδι καὶ εἰς ὄσας τὴν συνέχαιρον, λέγουσαι τὸ καθιερωμένον : «Καλῶς τὰ δέχκες», ἔδιδε καὶ μερικά ψάρια, ποῦ ἔφερεν ὁ ἄνδρας τῆς, μέχρις οὗτου τὰ ἐμοίρασε ὅλα.

436. Δίδω. Ὅ,τ' δίνης κείνο παίρινης.

Διὰ τοὺς ἀγοράζοντας ἤδη εἰς εὐτελεῖ τιμὴν.

437. Δουλειά. Ἡ πολλὴ ἢ δ'λειὰ
τρῶει τοῦ σαίμπη¹⁾.

Προτροπὴ πρὸς ἀνάπαυσιν.

Π Π. Π. 4ον Σ 530.

438 Ἐγγραφα. Ὅταν ἔγγραφα μιλοῦν
οἱ χωριάτες σιωποῦν.

Ὅταν διεφιλονεικῶντο τὰ ὄρια οἰκοπέδων ἢ ἀγρῶν καὶ προσεκομίζοντο αἱ ἔγγραφοι ἀποδείξεις.

439. Ἐρχομα ι. Ὅταν ἔρχομαι νὰ μ' ἀποφεύγεις
κὶ ὅταν φεύγω νὰ μ' ἀκολουθᾷς.

Διὰ τὰ σταφύλια, τὰ ὅποια εἰς τὴν ἀρχὴν εἶναι ξυνὰ καὶ ἐπιβλαβῆ, ἐνῶ ὅταν ὠριμάζουν εἶναι ὠφέλιμα.

440. Ἐρχομα ι. —Σ' ἦρτε ἕνα ;
πάδεχε²⁾ κὶ ἄλλο.

1) Λ. Τ. Ἰδιοκότη. —2) Περίμενε.

Περὶ ἀλλεπαλλήλων ἀτυχημάτων.

441. Ἐσώγαμβρος. — Ἀπόνα ὀσώγαβρο καλύτερα.
ἢ — Ἀπ' τὸ ὀσώγαβρο καλύτερα¹⁾.

Περικοπή παραμυθιοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγδαραν κάποιαν ἀλεποῦ καὶ τὴν ἐρώτησαν κατόπιν:

— Πῶς εἶσαι κυρὰ Ἀλεποῦ;

Καὶ αὐτὴ εἶπε: « Ἀπόνα σώγαβρο καλύτερα ».

Δηλαδή οἱ ἐσώγαμβροί, ἐκεῖνοι ποῦ πηγαίνουν μέσα εἰς τὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ των, ὑποφέρουν πολλά.

442. Εὐροίσκω. Τώρα σ' ἤρα, τώρα στέκα.

Περὶ ἀμέσου ἀπαιτήσεως ἐξοφλήσεως χρέους τινός ἢ ἐκτελέσεως ἔργου ἀπαιτοῦντος χρόνον καὶ κόπον. Ἐλέγετο εἰς διαμαρτυρίαν παρ' ἐκείνου ποῦ ἐζητεῖτο ἢ ἐξόφλησις ἢ ἢ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου.

443. Εὔρε νᾶχς
κὶ δούλευε νὰ ζῆς.

ἢ Δούλευε νὰ τρῶς
καὶ κούψε νᾶχς.

Π. Π. Π. 4ον.

Περὶ μὴ δυνατῆς ἀποταμιεύσεως ἱκανῆς ἐκ τῆς ἐργασίας.

444. Εὐχῆ. Εὐκὴ γονιοῦ ἀγόραζε
καὶ στοὺ βουνὸ ἀνέβα.

Ἡ εὐχὴ τῶν γονέων φέρει καλόν.

445. — Μπαβά μ' στείλε μ' τ'ν εὐκὴ σ'.
— Ἐλα μὲ τὰ ποδάργια σ' κὶ πάλε καθὼς διοῦμε...

Διὰ μερικοὺς ποῦ νομίζουν ὅτι θὰ ἐπιτύχουν εὐκόλως, δι' ἑνὸς λόγου κάτι διὰ τὸ ὁποῖον χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια.

446. Ἐχω. Ἐνα πῶχω κὶ ἔνα π' θὰ φκιάκω²⁾.

Διὰ κάτι τὸ ὁποῖον συνεχῶς ἔλεγον θὰ κάμουν, χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἔλπις πραγματοποιήσεως.

447. Ἡλιος. Μὲ τὸν ἥλιο τὰ βγάζουμε
μὲ τὸν ἥλιο τὰ βάζουμε.
Τ' ἔχρα τὰ ἔρμα κὶ ψοφοῦνα.

1) Τοῦ χωρίου Ἡρακλείτης τῶν Γανοχώρων.—2) Φκιάκω ἐλέγετο εἰς Σχολάριον, ἢ παροιμία ὁμῶς εἰς τὸ Αὐδῆμιαν.

Περὶ τῶν ὀκνηρῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν ἐγνώριζον τὴν αἰτίαν τῆς πενίας των καὶ τῆς δυσπραγίας των. Κυριολεκτικῶς πρόκειται περὶ ποιμένων οἱ ὅποιοι πολὺ μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ὠδήγουν τὰ πρόβατα εἰς βοσκήν καὶ πολὺ πρὸ τῆς δύσεως τὰ ἔκλειον εἰς τὴν μάνδραν καὶ ἀπέθνησκον αὐτὰ ἐκ τῆς πείνης.

Μεταφορικῶς σημαίνει τοὺς καταστηματαρχὰς καὶ τοὺς τεχνίτας, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ ἔργον των.

448. *Ὅπου βαίη ἢ γήλιος
δι βαίη γιατρός.*

Διὰ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλίου.

281. *Θάλασσα ἅμα δι φουρτουνιάς θὰ βρωμήσ'*

Περὶ προστριβῶν μεταξὺ οἰκείων καὶ φίλων δι' ἀσήμαντα ζητήματα, ὅτε μετὰ τὴν πάροδον τῆς φιλονεικίας συνεδέοντο στενώτερον.

449. *Νάταν ἢ θάλασσα κρασί
κὶ τὸν καράβι κοῦπα'
ἢ Μαρμαρᾶς χλωρὸ τυρὶ
κὶ ἢ κάβος ὄλος πῆτα.*

Τὴν ἔλεγαν οἱ ἀγωγιάται καὶ οἱ ἀμπελουργοί, ὅταν ἀνερχόμενοι εἰς τὰ βουνά, ἔβλεπον ὀλόκληρον τὴν πεδιάδα τῆς Θράκης ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἐτέρου τὴν Προποντίδα μὲ τὸν Μαρμαρᾶν. (Προϊκόνησον).

450. *Ἰδία. Τὰ ἴδια Παντελάκη μου
τὰ ἴδια Παντελῆ μου.*

Περὶ ἀδιορθῶτων ἀνθρώπων.

451. *Καιρός. Ἡ καιρὸς τὰ ταιριάζ'
οὔτινας θέλι.*

Ὁ χρόνος διαμορφώνει πάντοτε τὰ πράγματα.

452. *Κακός. Ἡ κακὸς ἢ χρόνος περνάει
ἢ κακὸς ἢ γείτονας δι βερνάει.*

453. *Κακοσυναγμένα. Τὰ κακοσυναγμένα,
κακοσκορπισμένα.*

Ὅταν ἐσπαταλᾶτο καὶ διεσκορπίζετο περιουσία ἀποκτηθεῖσα μὲ ἀδικίας.

454. *Κ α λ ά.* *Καλά τοῖπα*
κι' ἄτσαλα τ' ἄκ'σα.

Περὶ παρεξηγήσεως.

455. *Κ α λ ή.* *Ἡ καλή ἢ πῆτα*
καλὸ φίλο περιμένε.

Περὶ τῆς καλῆς ἐξελίξεως τῶν πραγμάτων.

456. *Κ α λ ό ν.* *Τὸ καλὸ προῦμα παίρνει τοῦ βαχά τ' 1) πίσω.*

Τὰ ἀκριβὰ πράγματα χρησιμοποιοῦνται ἐπὶ πολὺ διάστημα.

457. *Κ ά μ ν ω.* *Ἄς ἔκαμνες καὶ σὺ ὄ,τ' σ' ἔλεγα,*
κι' ἄς ἔβγαινε ἡ γῆλιος κι' ἄς μὴ μὲ πύρωνε.

Παράπονον μητέρων ποὺ δὲν εἰσηκούοντο ἀπὸ τὰ τέκνα των.

458. *Μή γάμ'ς μὴ λάβ'ς*
καρδιά σ' μὴ σὲ πονέσ'.

Συμβουλή διὰ τὴν ἀποτροπὴν ἀδικημάτων. Ἐλέγετο κατὰ τὴν ἀνταπόδοσιν παρὰ τῆς θείας δίκης εἰς τοὺς ἀδικοῦντας.

459. *Σὰ δὲ κάμω,*
νὰ τὸ κάμω.

Εἰρωνεία. Ὅταν βραδύνη νὰ παραθέσῃ τὸ γεῦμα, ἰσχυριζομένη ὅτι εἶχε κάτι τὸ ἐξαιρετικὸν νὰ παρουσιάσῃ, ἐνῶ ἐπρόκειτο περὶ συνηθισμένου καὶ μάλιστα ἀσημάντου φαγητοῦ.

460. *Κ ά ρ β ο υ ν α.* *Κάλλιο πέντε κάρβουνα,*
πάρα χίλια πρόβατα.

Ἐλεγαν ὅτι τὸ εἶπε αὐτὸ ἕνας ποιμὴν κατὰ τὴν ὥραν τρομεροῦ χειμῶνος.

Σημαίνει τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, τὰς ὁποίας πολλάκις δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀναπληρώσουν τὰ χρήματα.

461. *Κ α ρ δ ι ά.* *Ἡ καρδιά σὰ δὲ βορέσ'*
τὸ μάτ' δι' ἀκροῦς'.

Ἐάν δὲν λυπηθῇ κανεὶς πραγματικῶς δὲν κλαίει.

462. *Κ α π ν ί ζ ω.* *Ὅσα οὐτζάκια καπνίζνα,*
θαρρεῖς κὶ μαγειρεῦνα;

Ὅσοι ἐφαίνοντο ἀξιοπρεπεῖς ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἐπαγγέλματός των δὲν ἦσαν καὶ εὐποροί.

1) Ἄξια.

463. *Κ α σ ί δ η ς. Πιάσ' τὸν γασίδ' πάρ τοσὶ τρίχες του.*
 ἢ *πάρ' τὰ γένεια τ'.*

Διὰ χρέος τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξοφληθῇ.

464. *Κ η ρ ί. Οὔτε τὸν ἄγιο κηρί,*
Οὔτε τὸ παιδί τάμα.

“Ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποφύγη κανεὶς κάτι ποῦ θὰ ὑποσχεθῇ εἰς ἓνα παιδί, διότι διαρκῶς θὰ τὸ ἑυρεῖ. Ἐπίσης καὶ διὰ τοὺς ἁγίους πρέπει νὰ ἐκπληρώσουν ἐκεῖνο ποῦ θὰ τάξουν, διότι ὁ ἅγιος ὅπως τὸ παιδί θέλει τὸ τάμα του.

465. *Κ λ έ φ τ η ς. —Ἐπιασα ἓνα γλέφτ'.*
—Πάρτονα κι' ἔλα.
—Δὲν ἔρχεται.
—Ἄστονα κι' ἔλα.
—Δι μ' ἀφίνῃ.

Περὶ τῆς δυσχερείας εἰς τὴν ὁποίαν περιήρχοντο ἐνίοτε τινὲς μὴ δυνάμενοι νὰ ξεμπλέξουν.

466. *Κ λ ω σ τ ή. Τῆς τεμπέλας ἢ κλωστή φτάνῃ οὐσαμὶ τὸ νησί.*

Αἱ ὀκνηραὶ γυναῖκες ἐβαρύνοντο νὰ βελονιάζουν καὶ ἔβαζαν μεγάλην κλωστήν.

Ἐπάρχει καὶ ἡ ἀκόλουθος τοῦ χωρίου τῶν Γανοχώρων Λούπιδας:

467. *Κούδηρ, κούδηρ¹⁾ τῆ γλωστή σ'*
νὰ περάσ' τὸ μαστορή σ',
νὰ κ'μηθῆς μετὴ κυρά τ'.

ἡ ὁποία εἶναι περικοπὴ παραμυθιοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐστοιχημάτισαν ὁ μ ἄ σ τ ο ρ η ς (ράπτῃς) μετὸν κάλφα του, ποῖος θὰ ράψῃ γρηγορώτερα. Ἐὰν ὁ κάλφας ἐπερνοῦσε τὸν μαστορὴ θὰ ἐκοιμάτο μετὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Ἐκεῖνη δὲ καθημένη εἰς τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ μαγαζιοῦ καὶ εὐνοοῦσα τὸν κάλφαν, ἐτραγουδοῦσε σιγανὰ οὕτως, ἵνα ἀντιληφθῇ αὐτὸς νὰ βάζῃ κοντὴ κλωστήν, ὅποτε θὰ ἔρραβε γρηγορώτερον.

468. *Κ ό π τ ω. Κόπ'κε ἢ καρδιά τ.*

“Ὅταν ἐπληροφορεῖτο κανεὶς δυσάρεστόν τι.

1) Κοντή.

469. *Κορίτσι. Ἡ τύχη τ' κορτσου πίσω ἀπὸ τ βόρτα εἶναι.*

“Ὅτι δὲν εἶναι βέβαιον πότε θά πανδρευθῆ ἓνα κορίτσι.

470. *Κόσκινο. Καινούργιο κόσκινο ποῦ νὰ σὲ κρεμάσω;
Σὰ βαλιώσης, ποῦ νὰ σὲ πετάξω;*

Διὰ τὰ καινουργῆ ἀντικείμενα καὶ διὰ τὰς νέας σχέσεις καὶ φι-
λίας ποῦ συνήπτοντο.

Σχετικὸν μ' αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ δίστιχον:

*Παληὰ μ' ἀγάπ' στ' ἀνάθεμα καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
Καινούργια ἀγάπη ἔπιασα κι' ἔχω χαρὰ μεγάλη.*

Ὡς καὶ τὸ ἀντίστροφον :

*Καινούργια ἀγάπη καὶ παληὰ μὲ βάλανε στὴ μέση,
γυρίζω βλέπω τὴν παληὰ, καινούργια δὲν μ' ἀρῶση.*

471. *Κόσμοις. Ἡ κόσμους μὲ τοῦ γόσμον τᾶχι.*

Διὰ νὰ δικαιολογηθῶσι ἐκεῖνοι ποῦ ἠσυχολοῦντο μὲ ξένας ὑπο-
θέσεις.

472. *Κότα. Κότα πάπια τὸ Γενάρη,
κόκορα τὸν Ἀλωνάρη.*

Αἱ ὄρνιθες καὶ αἱ πάπια ἔλεγον ὅτι εἶναι νοστιμώτεραι τὸν Ἰα-
νουάριον, ἐνῶ οἱ πετεινοὶ τὸν Ἰούλιον.

473. *Κρέας. Κρέας ὠμό, κι ψάρ' ψ'μένο.*

Ἐπίστευον ὅτι τὸ κρέας εἶναι νοστιμώτερον ὅταν δὲν ψηθῆ κα-
λά, ἐνῶ τὸ ψάρι πρέπει νὰ ψηθῆ καλῶς.

474. *Μιὰ σταλίτσα κριατάκι χίλιες βοῦδες σκεπάζ'.*

Διὰ τὰς γυναῖκας ποῦ ἦσαν ἄσχημοι καὶ ἐπάχυνον ὀλίγον,
ὁπότε δὲν ἐφαίνετο ὅλη ἡ ἄσχημία τῶν.

475. *Κτύπημα. Ὅπ' δὲ θέλι τὰ χτυπήματα.
ἦ (ὄπ' δὲ θέλι τὸ βρόδο)
στά καθαγιαγὰ δι βάει.*

Δι' ἐκείνους ποῦ ἐπεδείκνυον δυσφορίαν διὰ κάτι τὸ ὅποτον οἱ
ἴδιοι ἐπροκάλεσαν.

476. *Λαίμοις. —Τοῦ κιούπ' στὸ λαιμὸ μ' θὰ βάνω ;*

“Ὅταν κανεῖς ἐστενοχωρεῖτο παρ' ἄλλου νὰ κάμη κάτι ἀδύνα-
τον δι' αὐτόν.

Τὸ κιούπι στὸ λαιμὸ, ἀναφαίνεται εἰς ἓνα παραμύ-

θι, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ ἄλεποῦ ἐφιλοξένησε τὸν λύκον καὶ αὐτὸς ἀντελήφθη καπνιστὰ ψάρια ποῦ εἶχεν ἡ ἄλεποῦ κρεμασμένα στῆ γωνιά της. Τὴν ἐρώτησε ποῦ τὰ εὔρηκε καὶ αὐτὴ τοῦ εἶπε πὼς τὰ ἔβγαλε ἀπὸ τῆ θάλασσα ἀφοῦ ἐκρέμασε εἰς τὸν λαιμόν της ἕνα κιούπι. Ἔκαμε καὶ ὁ λύκος τὸ ἴδιον καὶ ἐπνίγη, πρᾶγμα ποῦ ἐπεθύμει ἡ ἄλεποῦ καὶ δι' αὐτὸ τὸν συνεβούλευσεν οὕτως.

477. *Α λ ὦ. Στὸν σπῖτι μας λαγοῦνα πετνοί, δι' λαγοῦνα κότες.*

Περὶ τῆς σοβαρότητος μιᾶς οικογενείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκυριάρχουν ἀνδρικαὶ γνῶμαι καὶ ὄχι γυναικεῖαι.

478. *Δ ο γ α ρ ι ἄ ζ ω. "Οποῖος δι' λογαριάζ τ' φύλα τ'
οὔσαμι τ' φόλα τ' δὲν ἀξίν'.*

Φόλα ἦτο κάτι μὲ τὸ ὅποιον ἐκολλοῦσαν τὰς ἐπιστολάς κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ δὲν τὸ ἐλογαρίαζε καὶ τὸ ἤχρηστευε δὲν εἶχε οὔτε τὴν ἀξίαν τοῦ εὐτελεστάτου ἐκείνου πράγματος.

Μᾶλλον ἡ παροιμία ἐχρησίμευεν ὡς συμβουλή δι' οἰκονομίαν καὶ περισυλλογὴν.

479. *Δ ὀ γ ι α. —Νὰ λὲς λόγια σὰν ἀλόγια
καὶ στρογγ'λὰ σὰ μάκαρόνια.*

Ἄστειά συμβουλή περὶ καλῆς συμπεριφορᾶς. (Περικοπὴ παραμυθιοῦ).

480. *Δ ὀ γ ο ς. "Ἡ λόγος σ' μὲ χόρτασε.*

Εὐχαρίστησις ἐκ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς

481. *Λύκος. "Ἡ λύκος σὺ ἀναβαβούλα χαίρεται.*

Διὰ τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι ἐπερίμεναν νὰ ἐπωφεληθοῦν κατὰ τὰς ἀνωμάλους περιστάσεις.

482. *Δ υ π ο ὦ μ α ι. Κεῖνος π' λυπᾶται τὸ καρφί, χάνη κὶ τοῦ
πέταλο.*

Διὰ τὴν μικροψυχίαν μερικῶν, οἱ ὅποιοι διὰ μικρὰν οἰκονομίαν ἄφηναν νὰ καταστραφῆ ὀλόκληρος περιουσία.

483. *"Οπ' λυπᾶται τὸ ραβδί του
κεῖνος χάνει τὸ παιδί του.*

Περὶ τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης μερικῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα των, ἡ ὁποία μόνον πρόξενος ζημίας εἰς αὐτὰ καθίσταται.

484. *Μ ἄ γ ε ι ρ α ς. Ράλις, Κοντρούλις, μάγειρας.*

Εἰρωνικῶς δι' ὄσους ἀνεκατεύοντο εἰς ἐργασίας ποῦ δὲν ἦσαν τῆς ἐιδικότητός των.

Σχετικὸν εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθον:

*Κουτρούλιας πάει στὰ λάχανα
κουτρούλιας μαγειρεύει
κι' ἔχασε τὴ λεβίδα του
κι πάει κι τ'νε γυρεύει.*

χωρίς ὁμως νὰ ἔχη συγκεκριμένην σημασίαν. Ἐλέγετο ἀπλῶς καὶ ὅταν τὰ παιδιὰ ἔκοβαν τὰ μαλλιά των ἀπὸ τὴν ρίζαν, διότι ἡ λέξις κουτρούλιας σημαίνει κουρευμένος ἢ ἄτριχος.

485. *Μαδόνιας. Κολορέφκε ἢ Μαδόνιας.*

Ἐλέγετο ὅταν ἐρεύγετο παταγωδῶς κανένα μωρό. *Μαδόνιας* ὑπῆρχε ἐπώνυμον εἰς τὸ Αὐδήμιον.

486. *Μακροβά. Μακ-ηργιὰ βλάχο μ' τάλγο σ'.*

Περὶ κατανοήσεως τῶν ὑπόπτων σκοπῶν ἀνθρώπου τινός ποῦ ἤθελε νὰ συνάψῃ σχέσεις μὲ οἰκογένειάν τινα, ἰδίως μὲ νεάνιδα.

487. *Μανώλης. Ἡ Μανώλης μὲ τὰ λόγια
κάνῃ ἀνώγεια καὶ κατώγεια.*

Περὶ κομπασμῶν καὶ καυχησιολογιῶν ἐντελῶς ἀστηρίκτων.

488. *Μαρία. — Γιὰ τὸ Μαργιᾶς τὰ κάλλι;*

Ὅταν κανεὶς ἔκαμνε κάτι διὰ νὰ ὠφεληθῇ καὶ δὲν τὸ ἀντελαμβάνετο ὁ ἄλλος ὅτι τὸ ἔκαμε διὰ νὰ πληρωθῇ καὶ ὄχι διὰ τὰ κάλλη τῆς Μαργιᾶς (Μαρίας).

489. *Μάτι. Τῶνα τὸ μάτι γιουλβερῆ¹⁾
κι τᾶλλο σὰ σιαπίδα,
ἢ μία πλάτη πέταβρο
κι ἢ ἄλλη κεραμίδα.*

Διὰ παραμορφωμένας ἀπὸ τὴν ἀσχημίαν γυναῖκας.

490. *Μέσα. Μέσα μεργιὰ κατώφλιο.*

Περὶ ἀνθρώπων περιφρονητέων, τοὺς ὁποίους ἐνῶ δὲν τοὺς ἔβαζαν μέσα ἀπὸ τὴν πόρτα των αὐτοὶ ἐποφθαλμίων νὰ συνάψωσι σχέσεις καὶ συγγενικοὺς δεσμούς.

491. *Μετρημένα. Μετρημένα καρῶδια.*

Περὶ ὠρισμένων καὶ γλίσχρων εἰσοδημάτων.

492. *Μῆλο. Τοῦ μῆλο ἀπ' κάτ' τὴ μ'λιὰ θὰ βέσ'.*

Κι σὰ βάει κι παρακεῖθε, πάλε ἀπ' κάτ' τὸ γήσκιο τς.

Τὰ παιδιὰ ὁμοιάζουν τοὺς γονεῖς των. Καὶ ἂν ἀκόμη θὰ ἔχουν διαφορὰς, αὐταὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι οὐσιαστικά.

1) Λ. Τουρκική, ἐργαλεῖον διὰ τοῦ ὁποίου ἐτραβοῦσαν τὴ φωτιά. Εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν σημαίνει ἐξωγκωμένον, πεταγμένον, πρὸς τὰ ἔξω.

493. *Μήν.* Ἡ μήνας ποῦ θρέφ' τ'ς ἔδεκα.

Διὰ ἐποχὴν τοῦ ἔτους ποῦ προσπορίζει κέρδη δι' ὅλον τὸ ἔτος.

494. *Μητριὰ.* Ἡ μητριὰ εἶναι πιπεργιὰ
κὶ τοῦ προγόνῃ¹⁾ πυρώνῃ.

Διὰ τὴν κακὴν μεταχειρίσιν καὶ τὴν σκληρότητα τῆς μητριᾶς.

495. *Μοῦτρα.* Κατὰ τὰ μοῦτρα κὶ ἡ μαχραμάς²⁾.

Ἐναλόγως τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ τρόπος τῆς μεταχειρίσεως αὐτῶν.

496. *Μωρός.* Ὁ μωρὸς ὅταν σωπαίνει, φαίνεται φιλόσοφος.

Διὰ μερικὸς ποῦ εἶχον καλὸν ὄνομα χάρις εἰς τὴν σιωπὴν τῶν.

497. *Νικῶ.* Ἡ ταφράς³⁾ νίκησε τὰ κάλλι.

ἢ
Τὸ τμάρ⁴⁾ νίκησε τὰ κάλλι.

Συνέβαινε συνήθως γυναῖκες ποῦ δὲν ἦσαν ὠραταὶ νὰ φαίνωνται περισσότερον εὐπρεπεῖς ἀπὸ τὰς πραγματικὰς ὠραίας χάρις εἰς τὸν στολισμὸν τῶν καὶ τὴν καλὴν περιποίησιν τοῦ προσώπου τῶν.

498. Ἡ χρειά νίκησε τ'ν ἀδρειά.

Χρειά εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν σημαίνει ἐργαλεῖον Ἐὰν κανεὶς ἔχει τὸ κατὰλληλον ἐργαλεῖον εἰμπορεῖ νὰ καταφέρῃ ἔργον ποῦ ὁ ἄλλος δὲν θὰ ἠμπορέσῃ μὲ τὴν ἀνδρείαν του.

499. *Νοῦς.* Ἐνας νοῦς κὶ κείνους ρωμέικος.

Αὐτοέλεγχος, ὅταν κανεὶς ἐλησμόνει κάτι.

500. Μὶ τοῦ νοῦ σ' κάμινε βαργιάμ.

Εἰς ἐκείνους ποῦ ἤλπιζαν ἀδικαιολογήτως.

501. *Νύφη.* Ἡ μινὰ ἢ νύφ' στὰ γράμματα

κὶ ἡ γιάλλη στὰ κουρκούργια,

κὶ ἡ γιάλλη Πέρα⁵⁾ μ' ἔστειλε

νὰ μάθω καρατζένι⁶⁾.

Διὰ τὴν κακομεταχειρίσιν τῶν πενθερῶν ποῦ τὰς ἀνέθετον αἱ νύμφαι τῶν νὰ κάμνουν ἔργα ἀνάρμοστα μὲ τὴν ἡλικίαν τῶν.

Εἶναι περικοπὴ παραμυθιοῦ κατὰ τὸ ὅποιον μία γρηὰ εἶχε τρεῖς υἱοὺς καὶ ξενητευθέντες αὐτοὶ ἄφησαν τὴν μητέρα τῶν εἰς τὰς συζύγους τῶν διὰ νὰ τὴν περιποιῶνται πότε ἢ μίση, πότε ἢ ἄλλη. Ἀλλὰ καὶ αἱ τρεῖς ἐξεύρισκον διαφόρους τρόπους διὰ νὰ τὴν ἀποπέμπουν.

1) Προγονία=Τὰ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τέκνα τῶν εἰς δεῦτερον γάμον ἐρχομένων.—2) Προσόφιον.—3) Καλλωπισμός.—4) Περιποίησις (ἐπὶ ζώων) ὑπῆρχε καὶ ρῆμα τμ α ρ ε ὡ .—5) Ἐννοεῖται ὁ Μαρμαράς, τ' ἄλλα νησιὰ καὶ ἡ Μικρασία.—6) Μουσικὸν ὄργανον.

Τρόπους γελοίους και αναρμόστους διὰ μίαν ἡλικιωμένην γυναῖκα.

502. *Κακίωθ' κε ἡ νύφ' κατολιὰ στή μύτ' τς.*

Τὴν ἔλεγαν συνήθως τὰ παιδιά ὅταν ἐκακίωνοντο ἀναμεταξύ των.

503. — *Εἶν' ἡ νύφ' μας τσιθλιάρα.*

— *Εἶν' ἀπὸ τὸ χιμῶνα.*

— *Τ'νε ξέρονμε κι' ἀπ' τοῦ καλοκαίρ'.*

Δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν νὰ δικαιολογήσουν καὶ καλύψουν τὰ ἐλαττώματά των.

504. *'Η νύφ' ἀπάνω στ' ἄλογο κι' ὅπου τῆ μέλει πάει.*

Περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀνθρώπου τινός.

505. *Ξενητεία. Στῆ ξενητεία νὰ παινεύσαι
κι' στὰ βακιρτζίδακα νὰ κλάνης.*

ἢ *Στὰ ξένα νὰ παινεύσαι κιτλ.*

“Ὅταν ἤθελαν νὰ ἐκφράσουν ἀμφιβολίας δι' ὅσα ἔλεγον οἱ ξένοι περὶ τῆς περιουσιακῆς των καταστάσεως, ἐφόσον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐλεγχοῦν τὰ λεγόμενά των.

506. *Ξένος. — Γιὰ ξένος εἶναι κι' ἔρχεται
γιὰ παδρεμένους κι' χηρέβ.*

Τὴν ἔλεγαν τὰ γεροντοκόριτσα. Δηλαδή θὰ πανδρευθοῦν κι' ἐκεῖνα, εἴτε μὲ κανέναν ξένον ποῦ θὰ ἔλθῃ, εἴτε μὲ κανέναν ποῦ θὰ χηρέψῃ.

507. *Ξένος κι' στραβὸς εἶναι ἓνα.*

508. *Ξέρω. — Ξέρ'ς νὰ κλέψῃς ;*

— *Ξέρω.*

— *Ξέρ'ς νὰ κρύψῃς ;*

— *Δὶ ξέρω*

— *Ἐ, τότε καὶ νὰ κλέψῃς δι' ξέρ'ς.*

“Ὅταν ἀπεκαλύπτετο κλοπὴ τις ἢ ἀπόκρυφς ἐμπορεύματος ὑποκειμένου εἰς φορολογίαν, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἦτο εὐκόλον νὰ μὴ ἀποκαλυφθῇ.

509. *Ὀικονομία. 'Η οἰκονομία κτίζει πύργους.*

510. *Ὀποιοις. "Ὀποιοις μακροκατονησ'.*

Τὸ περισσότερο ἐλέγετο ὅταν ἔπαιζαν χαρτιὰ καὶ ἔφθαναν νὰ ἔχουν ἀπὸ τόσα καὶ ὑπελείποντο ὀλίγα διὰ νὰ τελειώσῃ ἡ παρτίδα.

511. *Ὀρφανός. 'Ὁ ὀρφανός δὲ χαιρεταὶ χίλια κι' ἄν βασιλέψῃ.*

512. *Πάγω.* -- *Ποῦ παει ἡ Δούρα ;*
 -- *Σὺ γαλο.*

Περὶ συχνῆς ἐπισκέψεως, σχεδὸν καθημερινῆς.

513. *Παίζω.* *Γιὰ τὰ σένα παίζω τοῦτα*
τὰ βιολιά καὶ τὰ λαγούτα.

Εἰρωνικῶς, ὅταν ἐγίνοντο ἀντιληπταί οἱ ἀπώτεροι σκοποὶ νέου τινός, ὁ ὁποῖος κεκαλυμμένως ἐξεδήλωνε τὴν συμπάθειάν του πρὸς μίαν νέαν.

514. *Παπᾶς.* *Νὰ σὲ πῆ παπᾶς στ' ἀφτί.*
 Εἰρωνικὴ φράσις μεταξὺ φίλων ἀστεϊευομένων.

515. *Ἔνας παπᾶς τὰ βλόησε.*
 Περὶ πραγμάτων τῆς αὐτῆς ποιότητος.

516. *Κείνους πῶκαμε τ' μάννα μ' παπά,*
θὰ γάμ' κὶ τὸν βαβάς διάκο.

Διὰ τοὺς ὄνειδιζοντας τοὺς ἄλλους διὰ συμφοράς προερχομένας ἐκ θείας βουλήσεως, τὰς ὁποίας καὶ οἱ ἴδιοι ἦτο δυνατόν νὰ ὑποστοῦν.

517. *Τ' παπά, τ' πρωτογέρ' καὶ τρογύρω τὰ γιρόδια.*

Περὶ μυστικοῦ τὸ ὁποῖον ἐγνώσθη εἰς εὐρύτατον κύκλον, ἐνῶ ἰσχυρίζεται ὁ λέγων αὐτὸ ὅτι δὲν τὸ εἶπε εἰς κανένα ἄλλον παρὰ εἰς τὸν παπᾶν, τὸν πρωτόγερον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους γέροντας, δηλ. τὰς κοινοτικὰς ἀρχὰς τοῦ χωρίου.

518. *Πάπια πατρισιά, χῆνα παραγκιόζα,*
μ' σὶρ κολοβὸ κὶ κουτσλιώτ' πονηρός.

Δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπεδίωκον παρὰ τὴν ἀξίαν τῶν νὰ ἀνέλθουν ὑψηλότερα, μέχρις ὅτου περιήρχοντο εἰς τὴν διάθεσιν πονηροῦ τινος ὁ ὁποῖος τοὺς κατέστρεφεν.

Εἶναι περικοπὴ παραμυθιοῦ κατὰ τὸ ὁποῖον μία πάπια, μία χῆνα καὶ ἕνας κούρκος ἐπήγαιναν. νὰ γίνουν ὠραῖοι. Εἰς τὸν δρόμον εὐρήκαν μία ἀλεπού ἡ ὁποία ἀνέλαβε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας τῶν, ὡς ἔχουσα δῆθεν εἰδικότητα. Ἄλλὰ τοὺς ἔπνιξε καὶ τοὺς ἔφαγε. Μαζί τους ἦτο καὶ ἕνας πετεινός, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε ἀπὸ τὴν ἀλεπού νὰ τοῦ κάμῃ τὴν χάριν νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ φωνάξῃ διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ ἀφοῦ τοῦ τὸ ἐπέτρεψεν ἡ ἀλεπού, αὐτὸς ἀνέβηκε εἰς ἕνα δένδρον καὶ ἐκεῖ ἐφώνασε. Προσκληθεὶς δὲ νὰ κατεβῆ ἀπὸ τὸ δένδρον, αὐτὸς ἐκατσούλισε μέσα εἰς τὸ στόμα τῆς ἀλεπούς.

Σημαίνει ἡ παροιμία ὅτι καὶ ὁ πονηρὸς εἴμπορεῖ νὰ ἐξαπατηθῆ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ζητεῖ νὰ ἀπατήσῃ.

Συνήθως ἐλέγοντο μόνον οἱ δύο πρῶται φράσεις.

Κουτσλιώτης ἐννοεῖται ὁ πετεινός, μολονότι δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο ποτὲ ἢ τοιαύτη ὀνομασία. Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐννοεῖται καὶ κανένα ἄλλο πουλί.

519. Παράθυρο. Ἡ κ'λιὰ παναθύρια δὲν ἔχῃ.

Ἔσσα καὶ νὰ φάγη κανεὶς δὲν φαίνονται καὶ συνεπῶς δὲν εἴμποροῦν νὰ τὰ ἐκτιμήσουν οἱ ἄλλοι, ἐὰν δὲν θὰ ἴδωσιν καὶ διαφορετικὰ τὴν προκοπὴν του.

520. Πατρίς. Ὅπ' ζῆς κὶ πατρίς.

Ἔπου εἴμπορεῖ κανεὶς τὰ ἐξοικονομῆσιν τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ πατρίς του.

521. Περιπατῶ. Ἐκεῖ ποὺ πορπατοῦνα τὰ ποδάργια,
κὶ δι' βορπατάει ἡ νοῦς.

Περὶ ἀπροσέκτων ἀνθρώπων, ποὺ ἐνεργοῦν χωρὶς νὰ σκέπτονται.

522. Πέτρα Ὡς ποὺ νὰ πῆ δόξα Πατρὶ
πέφτ' ἢ πέτρα κὶ τογε βαρεῖ.

Δι' ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι μόλις συνήρχοντο ἀπὸ ἀλλεπάλληλα ἀτυχήματα πάλιν παρουσιάζοντο νέα ἐμπόδια καὶ δυσκολαί.

523. Ἡ πέτρα ἄκρα δὲν ἔχῃ.

Ἔως συμβουλή εἰς τὰ παιδιὰ διὰ νὰ μὴ ρίπτουν λίθους.

524. Πηγὰ ἰνω. — Ποῦ πῆγες;
— Καπθενά,
— Τ' ἔκαμες;
— Καδίποτα.

Ἔταν ἀπετύγχανον μετὰ πολὺωρον ἀναζήτησιν πράγματός τινος.

525. Ὅπ' νὰ πάη κανεὶς μαζί τ' τὸ παίρινι.

Κατ' ἄλλους τὸ βάσανό του, κατ' ἄλλους τὸ χούϊ του¹⁾

526. Πήτα. Πότε πῆτα καὶ τυρὶ
πότε πῆτα μοναχῆ.

Περὶ τῆς ὅπωςδῆποτε ἐξοικονομήσεως τῶν πραγμάτων.

527. Πίνω Ὅ,τ' νὰ πρῆς θὰ μεθύσης.

Ἔο,τι καὶ νὰ πάρη κανεὶς θὰ στοιχίσῃ πολὺ.

528. Πλευρά. Ἐκαμε τὰ πλευρά τ' μαλακά σὰν τῆ γοιλιά τ'.

1) Α. Τ. Συνήθεια.

Τὸν ἔδειρε πολύ.

529. Π λ ο υ τ ο ς. *Χτιῆσε ὄνομα καλὸ καὶ μὴ πλούτη ἄριστα(Π.Ζ.Α.)*
ἢ *Χτιῆσε ὄνομα καὶ μὴ πλούτη.*

530. Π ν ἱ γ ο μ α ι. *Καὶ πῶς δὲν ἐπνιγήκαμε*
σὲ τοῦτο τὸ ταξεῖδι,
νὰ τρῶς τὸ μαρουλόφυλλο
καὶ κεῖνο δίχως ξεῖδι;

Ὁ μῦθος εὐρύτατα γνωστός εἰς τὸ Αὐδήμιον εἶχεν ὡς ἑξῆς :
Ὁ λύκος, ἡ ἀλεπού καὶ ὁ γαῖδαρος ταξειδεύοντες, διέτρεξαν μέ-
γαν κίνδυνον καὶ ἐσώθησαν ὡς ἐκ θαύματος. Κατόπιν τῆς σωτηρίας
των, ἠθέλησαν νὰ ἐξομολογηθοῦν ἀναμεταξύ των, διὰ νὰ καταλά-
βουν εἰς ποῖον ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἦτο τὸ φταίξιμο, ἕνεκα τοῦ ὁποῖου δι-
έτρεξαν τὸν κίνδυνον. Καὶ ὁ μὲν λύκος εἶπε πῶς δὲν ἔκαμε καὶ με-
γάλα πράγματα εἰς τὴν ζωὴν του, ἐκτός ἀπὸ μερικά ἀρνιά πού ἔφα-
γε, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τοῦ ἐσυγχώρησαν οἱ σύντροφοί του. Ἡ ἀλε-
πού εἶπε πῶς καὶ ἐκείνη δὲν ἔκαμε τίποτε, ἐκτός μόνον ἀπὸ λίγα
κοτόπουλα ποῦ ἔπνιξε καὶ ἔλαβε καὶ αὐτὴ συγχώρησιν ἀπὸ τοὺς
συντρόφους. Ἦλθε καὶ ἡ σειρὰ τοῦ γαϊδάρου, ὁ ὁποῖος ὡς μόνον
του ἀδίκημα εἶπε ποῦ ἔφαγε ἓνα μαρουλόφυλλο. Τὸ ἐθεώρησαν
σπουδαῖο καὶ τὸν ἐρώτησαν.

— "Ἐβαλες τοῦλάχιστον καὶ λίγο ξύδι ;

Καὶ ὁ γαῖδαρος εἶπε :

— Καὶ ποῦ θὰ τὸ εὔρισκα τὸ ξεῖδι ;

Καὶ τότε θυμωμένοι καὶ ἀγανακτισμένοι ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλεπού
εἶπαν :

— "Ἀκοῦς τὸ μαρουλόφυλλο νὰ φάγη δίχως ξύδι !
καὶ πῶς δὲν ἐπνιγήκαμε σὲ τοῦτο τὸ ταξεῖδι ;

καὶ κατεσπάραξαν τὸν γαῖδαρο.

Ὡς παροιμία ἔχει τὴν σημασίαν τῶν συνεταιρισμῶν εἰς τοὺς
ὁποίους ὁ εἷς τῶν συνεταίρων λόγῳ τοῦ ἡπίου χαρακτηῖρος του ὅπως
δήποτε θὰ ὑφίσταται τὴν τύχην τοῦ γαϊδάρου, παρὰ τῶν ἐτέρων
συναδέλφων του. Καὶ γενικώτερον ἔχει τὴν σημασίαν ὅτι ὁ ἀνίσχυ-
ρος θὰ ἀδικεῖται πάντοτε ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς.

531. Π ὅ τ ε. *Πότε Σφέτκος πότε Πέτκος.*

Περὶ τῆς κατὰ τὰς περιστάσεις ἀλλαγῆς τοῦ ὀνόματος. Πότε γί-
νεται (Σφέτκος), πότε (Πέτκος).

532. Π ο υ λ ἱ. *Τὰ π'λιὰ ¹⁾ μὴ τὰ χέρια.*

1) Πουλιά.

Σημαίνει έπιτηδειότητα και μεγάλην άξίαν. Ἐλέγετο ή παροιμία αὐτή εις ένδειξιν περιφρονήσεως, δηλ. και τὰ πρυλιά με τὰ χέρια νά πιάνη άκόμη, δέν πρόκειται νά τόν λάβη ύπ' ὄψιν και νά τόν έκτιμήση.

533. Π ρ ᾱ γ μ α. "Ένα πρᾶγμα ὡσαμ' ἐκεῖ πὸν πρέπ'.

Ἐπόδειξις φιλική περι μὴ ὑπερβάσεως τῶν έσκαμμένων.

534. Π ρ ᾱ ξ ι ς. Τάξ' πρῶξ' κί γαῖδρουκατάστιασ'.

Διά νά ψέξουν έλαφρῶς άκαταστασίαν τινά.

535. Π υ ρ ὠ θ η κ α. Δι βρωθ'κα¹⁾ ᾗπ' τὸν γήλιο,

θὰ βρωθῶ ᾗπ' τὸν φηγᾶρ'.

Ἐλέγετο όταν κανεις δέν έβλεπε καλωσύνην από τούς οίκειους του και προσεφέροντο, εις μιαν δεδομένην στιγμήν, νά τόν έξυπρητήσωσι μακρυνοί συγγενεῖς, από τούς ὁποίους δέν άνέμενε και δέν ήλπιζε στοργήν.

536. Π ω λ ὠ Πούλα με²⁾ γιά νά μὴ σέ π'λήσω.

Διά κάτι τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε κίνδυνος νά βρωμήση και νά καταστρέψη έξ ὀλοκλήρου τὸν ἔμπορον.

537. Ρ ί χ ν ω. Τῶξε ή Κ'νέλ'ς.

Τὴν ἔλεγαν εις τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα, πρὸς άποφυγήν τῆς τιμωρίας, ισχυρίζοντο ὅτι δέν ἔκαμαν ἐκεῖνα τὴν ζημίαν (δέν τὸ ἔριξαν ἐκεῖνα, ὀτιδήποτε και ἂν ήτο) ένῶ ήτο βέβαιον ὅτι τὴν ἔκαμαν ἐκεῖνα, διότι Κ'νέλ'ς (Κουνέλης) ήτο άνύπαρκτον πρόσωπον.

538. Σ α κ κ ο ὕ λ ι. Ἰγὼ σιτὸν σακκούλι δι βαίνω.

Δέν εἶναι εύκολον νά έξαπατηθῶ.

539. Σ ε ί ω. "Όταν σοῦσαν τὴν ἀχλάδα,

ὅσοι τύχαν τόσοι φάγαν.

ή

ὅσοι λίχαν τόσοι φάγαν

Περι εύκαιρίας, ή ὁποῖα πρῆλθεν.

540. Σ κ ά φ η. Ἡ σκάφ' εἶναι ζητιάνα.

Τὴν ἔλεγαν αἱ οἰκοκυραῖ όταν εἶχαν ὑπ' ὄψιν πων νά πλύνουν ὀλίγα, ἄλλὰ κοντά εις τὸ ἔνα ἔπλυναν και τὸ ἄλλο και άπησχολοῦντο πολλήν ὥραν εις τὴν ἔργασίαν αὐτὴν χωρὶς έξ ἀρχῆς νά ἔχουν τὴν πρόθεσιν.

541. Σ κ ο ὕ φ ι α. —Τί σέ πρέπει κασιδιάρ'.

—Μαργαριταρένια οκούφια.

Περι παραλόγων άξιώσεων πού ἔχθουν μερικοί.

1) Π υ ρ ὠ θ η κ α=ζεοτάθηκα.—2) Πώλησέ με.

542 Σ κ ύ λ ο ς. Ἐνα σκύλο, ποῦ θά δανε βάνης μὶ τοῦ ζόρ',
τί φύλαμα θὰ σ' κάμ';

Διὰ τοὺς ἐργαζομένους μὲ ἀπροθυμίαν.

543 Τοῦ γὰρ τοῦ σκύλου, ἐκεῖ π' θὰ τ' ρίξης πέτρα, ρίξ' τ' κόκκαλο
Διὰ τὴν ἀναγκαίαν περιποίησιν ἀνθρώπων ἐπικινδύνων.

544. Σ π α ν ό ς. Εἶδα κι' ἄλλη σπανοί, ἅμα εἴχανα κι' ἀπὸ
καμμιά τρίχα.

ἢ Κι' ἄλλη σπανοί, μ' εἴχνα κι' ἀπὸ καμμιά τρίχα.

Περὶ ἐξαιρετικῶν φιλαργύρων.

545. Σ τ ρ α β ό ς. Ποιὸς στραβὸς δι' θέλλ τὰ μάτια τ'.

Ὅταν δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποδεχθοῦν τὰ προσφερόμενα ὑπόυλως,
τὰ ὁποῖα φαινομενικῶς μόνον ἦσαν ἐπωφελῆ.

546. Σ υ λ λ ο γ ί ζ ο μ α ι. Σ' λουγίεται σὰ δού γροῦν' π' θὰ γλάσ'.
Διὰ τὰ παιδιὰ, ὅταν ἠρωτῶντο καὶ δὲν ἀπῆντων, εἴτε λόγῳ ἐνο-
χῆς εἴτε λόγῳ ἀμηχανίας.

547. Σ υ ν α ν α σ τ ρ ο φ ή. Ἡ κακιὰ συναναστροφῆ φθείρει χρη-
στὰ ἤθη.

καὶ Πέξ. μὸν ποιά εἶναι ἡ σνδροφιά σ' νὰ σὲ πῶ τὴν ἀνθρωπιὰ σ'.
ἢ Πέξ μὸν μὲ ποιδὸν συναναστρέφουσαι νὰ σὲ πῶ τί εἶσαι.

548. Σ υ ν τ ρ ο φ ι ά. Ἡ σνδροφιά ἅμα ἤδανα καλὸ πρᾶμα,
θᾶχανα 1) δυὸ ἄδιω³) μιὰ γυναῖκα.

549. Σ τ ά ν η. Τέτοια σιάνη τέτοιο τυρὶ κάνη.

Ἄναλόγως τῆς καταγωγῆς ἐνός ἐκάστου εἶναι καὶ τὰ ἔργα του.

550. Τ ί μ ι ο ς. Κάλλιο τίμιος θάνατος παρὰ ἄτιμη ζωή.

551. Τ ι μ ή. Ἡ τιμὴ τιμὴ δὲν εἶχ, κι' χαρὰ στον ποῦ τὴν εἶχ.

552 Τ ρ ώ γ ο μ α ι. Ἐνας π' θέλλ νὰ τρώγεται,
μὶ τὰ ροῦχα τ' τρώγεται.

Διὰ τοὺς φιλέριδας.

553. Τ ρ ώ γ ω. Ἐσεῖς θὰ φᾶτε τ' μεγ' ἰλ' τ' βαπάρα³)

Ἄντεγκλήσεις μεταξὺ συναγωνιζομένων. Θὰ ζημιώσουν πολὺ.

554. Θὰ σὲ φάω σὰ μαρούλι.

Ἄπειλή.

555. Τ σ έ π η. Εἶν' ἡ τσέπ' τ' τρούπια.

Περὶ σπατάλων ἀνθρώπων, ποῦ δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀποταμιεύσουν.

1) Θὰ εἶχαν. - 2) Ἄνδρες.--3) Φαγητόν. Ἐγίνετο μὲ ὀλίγα φασόλια καὶ πολὺ ξύδι. Ἐβάζαν μέσα καὶ ἀλευρι καὶ κρομμύδια ψιλοκομμένα (σύβρασι).

556. Ὑπομονή. Ἡ ὑπομονὴ ἀνηκάει τὰ πάντα
ἢ Ὅποιος ἀπόμεινε¹⁾ τὸν Κύριο εἶδε.

καὶ Ἡ ὑπομονὴ βασιλέβ.

557. Φαγητόν. Τὸ φαῖ κάμινε φαροῦ

Διὰ τοὺς καλοθρεμμένους ἀνθρώπους.

558. Φέξις. Στ' ἰόξ' κί σ' φέξ'.

*Αραιά καὶ ποῦ.

*Ἀρχετον Β'. 173.

Στὴ χάσ' κί στὴ βοξέξ'.

559. Φέσι. Κατὰ τὸ φέσ' κί τὸν γαροῦφαλο.

Περί τῆς ἁρμονίας τῶν πραγμάτων.

560. Φιλαργυρος. Τ' φίλαργυρον τὸ βγιό,

στ' χαροκόπ' τὰ χέργια.

Τῶν φιλαργύρων ἡ περιουσία περιέρχεται εἰς κληρονόμους σπατάλους, οἱ ὅποιοι διασπαθίζουσι αὐτήν.

561. Φίλος. Σὰν κ' ἐμῶς κί οἱ φίλοι μας

κί τὰ ζουμπεθεριά μας.

Διὰ τρίτους, εἰς ἔνδειξιν περιφρονήσεως.

562. Φτύω. Ἐκεῖ π' θὰ φτύσ' ἕνας, στεγνών'.

Ἐκεῖ π' θὰ φτύσῃ πολλοὶ γένεται γιόλα²⁾).

καὶ

Οἱ πολλοὶ τὸν ἕνενα τονὲ κάμνα³⁾

ἢ ἕνας τσ' πολλοὶ δι' μπορεῖ νὰ τσοὶ κάμ'.

Περί τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐνεργείας τῶν πολλῶν.

563. Φυλάγω. Ὅποιος φλάει τὰ ροῦχα τ' ἔχῃ τὰ μ'σά.

Ὅταν κανεῖς θὰ προφυλάσσηται καὶ ἐν ὄρα καταστροφῆς θὰ περισώσῃ κάτι.

564. Φωτιά. Ὅπ' πέσ' ἢ φωτιά ἐκεῖ καίει.

Ὅτι οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς ὑποφέρουν.

565. Χαρτοπαίκτης. Τ' χαρτοπαίχτ' ἢ γναῖκα, ἀπὸ βραδὺ

εἶναι πλούσια κί τὸ πουργὸ φτωχιά.

Δὲν πρέπει νὰ χαίρεται κανεῖς ἀπὸ κέρδη ποῦ ἀπέκτησεν ἐκ τῆς χαρτοπαίξις.

566. Χελωνάκι. Ἐ' ἀχειλωνάκι μ' τὸ καλομούτσο

Περί τῆς ἀγάπης ποῦ ἔχουν αἱ μητέρες πρὸς τὰ τέκνα των, ἔστω καὶ ἐὰν αὐτὰ εἶναι δύσμορφα.

567. Χέρι. Μὲ ξένα χέρια φίδια νὰ μὴ πιάνς.

ἢ

Μὲ ξένα χέρια φίδια νὰ πιάνς.

1) Ὑπέμεινε.—2) Λ.Τ. Λίμνη.—3) Πλούσιον, νοικοκύρην.

Νά μὴν ἐμπιστεύεται κανεὶς τὰς ὑποθέσεις του εἰς ἄλλον.

568. *Χορός*. *Τώρα π' μπῆκες στοῦ χοροῦ,
θέλεις δι' θέλεις θὰ χορέψης*

Προτροπὴ νὰ φέρουν εἰς πέρας ἔργον τι ποῦ ἀνέλαβον.

569 *Χορλιάρα*. *Ἡ σάρα καὶ ἡ μάρα καὶ ἡ τροῦπια ἢ χουλιάρα.*

Περὶ συναθροίσεως παντοειδῶν στοιχείων, ἰδίως ἐκ τῶν κατωτάτων στρωμάτων.

570. *Χρεωσιῶ*. *Ἐκεῖ π' μᾶς ξετούσανα¹⁾ πήραν κὶ τοῦ βῶδ' μας.*

Περὶ τῶν διαφορουμένων λογαριασμῶν, ὅπου συνέβαινε συνήθως ἐκεῖνοι ποῦ ἐχρεωστοῦσαν νὰ βγαίνουν περισσότερο κερδισμένοι.

571. *Χριστός*. *Κατοῦρε ἢ Κ'στός.*

Περὶ ἀφθονίας ἑνὸς πράγματος.

572 *Χώρια*. *Χώρια Ἐ'τός²⁾ χώρια Παραγιά.*

Ἐλέγετο καὶ ἐρωτηματικῶς, δι' ἀνθρώπους οἰκείους οἱ ὅποιοι ἐδείκνυον χωριστικὰς τάσεις. Συνήθως ἐλέγετο δι' ἐπουσιώδη πράγματα.

573. *Ψαλλίδι*. — *Μὴ τὸ ψαλλίδ' θερίζ'να.*

Περικοπὴ παραμυθιοῦ, κατὰ τὸ ὅποιον ἦτο μία γυναῖκα ποῦ ἰσχυρίζετο ὅτι θερίζουν μὲ τὸ ψαλλίδι καὶ ὄχι μὲ τὸ δρεπάνι. Ὁ ἄνδρας τῆς ἀπὸ τὸν θυμὸν του τὴν ἐπῆγεν εἰς τὴν θάλασσαν νὰ τὴν πνίξῃ καὶ αὐτὴ ἐνῶ ἐβυθίζετο ἔβγαζε ἀπὸ τὸ νερὸ ἔξω τὰ δύο τῆς δάκτυλα καὶ ἔδειχνε εἰς τὸν ἄνδρα τῆς πῶς θερίζουν μὲ τὸ ψαλλίδι.

574. *Ψεῦμα*. *Σὰ μὲ δγῆς, τὸ κάμνω ψέμματα.
σὰ δὲ μὲ δγῆς τὸ κάμνω ἀλήθεια*

Διὰ μερικοὺς ποῦ εἰς τὰ ἀστεῖα ἀφαιροῦν κάτι ἀπὸ τὸν ὄλλον καὶ ἔαν δὲν γίνουν ἀντιληπτοί, τὸ κρατοῦν διὰ λογαριασμόν των. Ἐλέγετο ὅταν ἐγίνετο ἀντιληπτός.

575. *Ψυχί*. *Νὰ πάῃ ἢ ψ' χί τ' στοῦ χωράφ'*

Ἐλέγετο ἀπὸ τὰς μητέρας εἰς τὰ παιδιά, ποῦ ἐβιάζοντο νὰ φάγουν ζεστό τὸ φαγητόν των ἢ τὴν πῆταν.

ΕΥΣΤ. ΖΗΣΗΣ

1) Ἐχρεωστοῦσαν.—2) Χριστός.

Ο ΘΕΡΟΣ ΣΤΟ ΑΥΔΗΜΙ

Μόλις έμπαινε ό 'Ιούλιος, πού οι Αύδημιώται τόν έλεγαν Θέρο, όλο τó χωριό ζούσε μίαν άλλη ζωή: Μικροί μεγάλοι μιλούσαν για τó θέρο μολοντί οι ίδιοι δέν είχαν νά θερίσουν. Τό Αύδημι τó έλεγαν τουρκικά Ούτσμάκ-δερέ, αλλά ήταν γνωστό εις τά περιχώρα και με τó όνομα Χαρμανσίζ-κοϊ, δηλαδή χωριό χωρίς άλῶνι, ήταν δέ τó μοναδικό χωριό τής Θράκης πού δέν είχεν ούτε ένα άλῶνι. Μερικοί τó είχαν και παράπονον και τó θεωρούσαν θεϊκή κατάρα, άλλ'οί παλαιότεροι κάτοικοι τοῦ χωριοῦ ήταν γεωργοί και ποιμένες, πράγμα πού εξακριβώνομεν από τις τοπωνυμίες. Ένώ δέν υπήρχον χωράφια σπαρμένα, υπήρχαν τοποθεσίες με όνομασία πού περιείχε τή λέξι «άλῶνι». Π.χ «'Αλῶνι» (πλατεία μικρή, λιθόστρωτη μέσα στο χωριό), «'Α λ ὠ ν ι α» (τά άμπέλια πού ήταν λίγο έξω από τó χωριό), «'Α λ ω ν ά κ ι» (ένας λόφος, ό όποϊος φαίνεται νά ισοπεδώθη επίτηδες), «Π ε τ ρ ά λ ω ν α» και «Π α λ η ά λ ω ν α» (μέρη όπου στην εποχή μας υπήρχον μόνον άμπέλια και συκομωρεῶνες).

Δέν υπάρχει άμφιβολία ότι τά μέρη αυτά χρησιμοποιούνταν για νά άλωνίζουη οι αύδημιώται τά γεννήματά των. Έπίσης υπήρχε και τοποθεσία Χωράφια, ή λέξις δέ χωράφι εις τó Αύδημι έσήμαινε εις τήν εποχήν μας άκαλλιέργητον άγρόν.

Πλήν τών τοπωνυμιών υπήρχον και πολλοί γέροι πού θυμοῦνταν ότι τó Αύδημι κάποτε είχε γεωργία. Βρήκαν όμως συμφερότερη τήν άμπελουργία και σηροτροφία διότι τó έδαφος είναι πετρώδες κι' έτσι παρήγαγαν όλωσδιόλου τή γεωργία, εις βαθμόν πού ξεχάστηκε αυτή από όλους εις τās ημέρας μας. Όστόσο ό θέρος ήταν πολυύμητος και τόν τραγουδοῦσαν κάθε χρόνο με πολύ ένθουσιασμό τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες. Δέν φαίνεται δέ τά τραγούδια τοῦ θέρου νά είναι ύπολείμματα ή άναμνήσεις τής γεωργικῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ.

Είς τó Αύδημι οι άνδρες κατήριζον όμίλους και πήγαιναν και θερίζαν εις τά χωράφια τών μπέηδων και τών αγάδων τοῦ κάμπου. Από καμιά χρονιά έπήγαιναν και στην 'Ανατολή, κατά τó 'Αδραμύτι και τó 'Αϊβαλή (Κυδωνία), αλλά τó συνηθέστερον έπήγαιναν στον κάμπο τής Θράκης. Ό όμιλος έλέγετο τ α ι φ ά ς και ό άρχηγός τοῦ όμίλου d ρ α γ ο υ μ ά ν ο ς. Ό δραγουμάνος ήτο ό μεσάζων μεταξύ τοῦ γαιοκτήμονος και τών θεριστῶν, αλλά και ό ίδιος ειργάζετο. Πριν από ήμέ-

ρες ὁ δραγουμάνος θὰ πήγαινε νὰ περιοδεύσῃ, νὰ σεργιανίσῃ τὰ χωράφια καὶ νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸν ἀγᾶ, τὸν γαιοκτήμονα. Ἡ ἐργασία ἐπληρώνετο κατ' ἀποκοπήν. Ἐπειδὴ δὲ κατηρτίζονταν ἀρκετοὶ ὄμιλοι συναγωνίζονταν ποῖος θὰ ξεθερίσῃ γρηγορότερα. Ἡ θέσι τοῦ δραγουμένου ἦταν λεπτή. Ἐπρεπε νὰ ἐκτιμήσῃ καλὰ τὴν ἐργασία γιὰ νὰ μὴ τοὺς κάψῃ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐπρεπε νὰ εἶναι εἰδήμων νὰ ζητήσῃ ἀνάλογον ποσόν, ὥστε νὰ προσληφθοῦν τόσοι θερισταὶ ποὺ εἰς τὸν καθέναν νὰ πέσουν ἀπὸ πέντε περίπου λίρες ὡς μισθός, ποὺ ἐλέγετο εἰς τὴν περίπτωσι αὐτὴ χάκ¹⁾ καὶ νὰ μὴ θερίσουν περισσότερον ἀπὸ εἰκοσιπέντε μέρες.

Ἄν δὲ μ τ α δ α κ ω ν α ν, δηλαδή ἐὰν ἔπεφτε ἔξω εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ὁ δραγουμάνος, τότε ἐθέριζαν καὶ τριάντα μέρες.

Ὁ δραγουμάνος ἔπαιρνε διπλὸ χάκ²⁾, θὰ τὸν ξένια ζε³⁾ δὲ καὶ ἡ χανούμισσα μεταξωτὸ μαντήλι.

Ἡ Χανούμισσα θὰ δώριζε καὶ στὸ παιδί, ποὺ κουβαλοῦσε τὸ ψωμί καὶ τὸ φαί στὸ χωράφι, μαντήλι καὶ ἓνα πετεινάρι ἢ πλάδα.

Οἱ θεριστάδες ἔπαιρναν μαζί τους καὶ 3—4 παιδιά ἀπὸ 12—15 χρονῶν καὶ τὸ ἓνα τὸ εἶχαν καὶ πήγαινε στοῦ ἀγᾶ τὸ σπίτι καὶ ἔπαιρνε τρεῖς φορές τὴν ἡμέρα τὸ ψωμί καὶ τὸ φαγητό, καὶ τὸ παιδί αὐτὸ τὸ ἔλεγαν ψωμᾶ. Τὸ ἄλλο κουβαλοῦσε τὸ νερὸ καὶ τὸ ἔλεγαν νεροῦ. Καὶ τὰ ἄλλα δύο φύλαγαν τὰ μούλαρια καὶ τὰ γαίδουράκια τῶν θεριστᾶδων, διότι ὅσοι ἀπὸ τοὺς θεριστάδες εἶχαν ζῶα, τὰ ἔπαιρναν μαζί τους γιὰ νὰ ἀναπαυθοῦν καὶ γιὰ νὰ θραφοῦν καὶ ν τ α ν β ρ α ν τ ῖ σ ο υ ν³⁾· εἰς τὰ πλούσια χωράφια τοῦ κάμπου. Τὰ ἔδιναν δὲ χάκ²⁾ ἀπὸ 2—5 μετρήτια.

Εἰς τὸ διάστημα δὲ ποὺ θὰ ἐθέριζαν ἔστελναν τὰ παιδιά στὸ χωριὸ μία δύο φορές καὶ ἔπαιρναν ροῦχα καθαρά καὶ τοὺς ἔστελναν αἱ γυναῖκες τους καὶ ρακὶ καὶ φροῦτα: μῆλα, κορόμηλα, δαμάσκηνα καὶ βερίκοκα. Οἱ ἀρραβωνιασμένες ἀφοῦ θὰ ἔστελναν γαρύφαλα μὲ χρυσάφι τυλιγμένα καὶ λεβαντιασμένα ἔστελναν καὶ σταφίδες, ἀμύγδαλα, καρύδια καὶ κανέλλα, ἔξ οὗ καὶ τὸ δίστιχον:

Σὲ στέλνω χαιρετίσματα
σταπίδες καὶ κανέλλα,
Ξεθέρισες πουλάκι μου
παρ' τὸ δρεπάνι σ' κ' ἔλα.

Τῆ ἡμέρα ποὺ θ' ἀφευγαν οἱ ταϊφάδες ἀποχαιρετοῦσαν ὅλους τοὺς

1) Λ. Τ. = δίκαιον. — 2) Ἐδώριζε. — 3) Λ. Τ. Δυναμώσουν.

χωριανούς, οι όποιοι τούς εϋχονταν «καλή δύναμή» και «καλό κοινόν βέτι»¹⁾. Ἐπισκέπτονταν δὲ ἀπὸ βραδύς καὶ τὰ συγγενικά σπίτια ἦταν καὶ ἔθιμον νὰ τοὺς δίνουν γαρούφαλα. Καὶ πρὶν ἀπὸ μέρες θὰ τραγουδοῦσαν τραγούδια τοῦ θέρου, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ βράδι τὸ χωριὸ ξεσηκώνονταν ἀπὸ τὰ τραγούδια καὶ ἀπ' ἄκρα εἰς ἄκρα ἀντηχοῦσε τό:

«Σαράντα δράμια σίδερο καὶ δέκα δράμια ξύλο».

Ἡ δραγουμάνενα μαζί μὲ τὶς γυναῖκες τῶν ἄλλων ἀνδρῶν θὰ πηγαιναν τὸ πρῶτὸ στὴν ἐκκλησία γιὰ νὰ περάσουν παράκλησι καὶ νὰ μνημονέψη ὁ παπῆς ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν θειριστᾶδων καὶ νὰ τοὺς φυλάξη ὁ Θεός ὅλους γερούς νὰ γυρίσουν μὲ τὸ καλὸ στὰ σπίτια τους. Διότι ὁ θέρος ἐθεωρεῖτο ἢ πὺ βαραιὰ δουλειὰ ὅλου τοῦ χρόνου, ἐπειδὴ ἦτον μέσα στὴ ζέστη καὶ μακρὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ τους, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία:

«Θέρος, τρύγος, πόλεμος»

ποὺ σημαίνει ἐργασίες δύσκολες καὶ ἐπιτακτικές, διότι δὲν ἐπιδέχονται ἀναβολήν.

Τὰ χωράφια ξεχωρίζονταν εἰς ῥοδίνα, καὶ ἔμπαιναν ὅλοι μέσα εἰς τὸ ροδί, ἔπρεπε δὲ ὅλοι νὰ προχωροῦν μαζί, νὰ μὴ μένη κανεὶς πίσω.

Ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἐξεχώριζε τὸ χωράφι εἰς ροδίνα, λέγονταν τσικιμτζῆς καὶ ἔπαιρνε μία λίρα παραπάνω ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Τὸ τελευταῖο κομμάτι ποὺ θὰ θέριζαν τὸ ἄφιναν ἐπίτηδες στενὸ καὶ τὸ ἔλεγαν βάντα. Ἐτραγουδοῦσαν δὲ ὅλοι ὅταν θὰ τὸ ἐθέριζαν καὶ τὸ τραγοῦδι τῆς βάντας.

Τούτη εἶναι ἡ βάντα
βάντα καὶ λασάντα
τοῦ ἀγᾶ μας,
τοῦ πασᾶ μας.

Τούτη εἶναι ἡ βάντα,
βάντα καὶ λασάντα
τοῦ δραγουμάνου μας
τοῦ πασᾶ μας.

Τούτη εἶναι ἡ βάντα
βάντα καὶ λασάντα
τοῦ τσικιμτζῆ μας
τοῦ πασᾶ μας.

1) Λ. Τ. = Δύναμις.

Ἀπὸ τοὺς θεριστὰς ὁ ἕνας ἐλέγετο ὀ ρ υ κ τ σ ῆ ς¹⁾ καὶ ὁ ἄλλος δ ε μ α τ σ ῆ ς, διότι ἔκαμνε δερμάτια, ἀλλὰ ἐθέριζε καὶ αὐτὸς ἕως ὅτου γίνῃ τὸ δερμάτι. Τ ο υ ρ μ ο υ κ τ σ ῆ ς, ἐκεῖνος ποὺ συνάζει μὲ τὸ τουρμούκι ὅσα ἔμεναν καὶ τ ε π ε τ ζ ῆ ς ἐκεῖνος ποὺ κάμνει τὶς θυμωνιές, δὲν ἀναφέρονται ἀπὸ τοὺς Λύδημιώτας θεριστὰς. Φαίνεται δὲ ὅτι τὶς ἐργασίες αὐτὲς τὶς ἔκαμναν ἄλλοι βοηθητικοὶ ἐργάται τοῦ ἀγῶ ποὺ δὲν περιλαμβάνονταν μέσα στὸν ταϊφάν, ἰδίως γύφτοι, οἱ ὅποιοι ἀντικαθιστοῦσαν ἐνίοτε καὶ τοὺς θεριστὰς.

Μερικοὶ ταϊφάδες γιὰ νὰ γυρίσουν γρηγορώτερα στὸ χωριὸ θέριζαν καὶ τὴ νύκτα.

Ὁ ἐρχομὸς τῶν θεριστᾶδων ἦταν καὶ αὐτὸς πανηγυρικός, πρὸ παντὸς δι' ἐκεῖνους ποὺ ἐγύριζαν πρῶτοι.

Ὁ πρῶτος ὁ ταϊφᾶς ποὺ θὰ γύριζε στὸ χωριὸ ἦταν συνήθως τοῦ Γιάκκα, ἀλλ' ὡς τὸ βράδυ θὰ ἔφθανε καὶ τοῦ Τσαλίκη, τὸ ἄλλο πρῶτὸ τοῦ Ξυγόνη, τοῦ Λεμονῆ, τοῦ Κρούσου, τοῦ Καλλίγκου καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ ὁ Κόκοτας ποτὲ δὲν κατώρθωνε νὰ ἔλθῃ σὲ 25—30, μέρες πάντα ἔπεφτε ἔξω καὶ θέριζε 40 καὶ 50 μέρες γι' αὐτὸ ὅταν θὰ ἤρχετο τὸν περίμεναν τὰ παιδιὰ καὶ τὸν ἔπερναν μὲ τοὺς παληοτενεκέδες καὶ μὲ φωνὲς ἀποδοκίμασις καὶ ἐμπαιγμούς. Ἔκαιαν καὶ ἀπορροίματα ζώων (τὰ κ ὀ π ι ρ γ ι α τῶν μουλαργιῶν καὶ γαιδουργιῶν) μὲ τὰ ὅποια τοὺς ἐθύμιαζαν.

Τοὺς ἄλλους ποὺ ἔρχονταν πρῶτοι ἔβγαιναν οἱ γυναῖκες τους μαζί καὶ ὁ παπᾶς καὶ τοὺς καλωσῶριζαν καὶ τοὺς ἠῦχονταν «καὶ τὸ ὕ χ ρ ὶ ο υ». Αὐτοὶ ἔρχονταν μὲ τὰ τραγούδια. Τραγουδοῦσαν δὲ διάφορα τραγούδια τοῦ θέρου, ἀλλὰ μὲ ἄλλο σκοπὸ, ὄχι ἔτσι ποὺ τὰ τραγουδοῦσαν τὰ κορίτσια. Οἱ ἄνδρες ἀφοῦ θὰ τραγουδοῦσαν ἕνα στίχο ἔλεγαν κατόπι ἀπαραιτήτως καὶ τὸ

«Ἐλη γιαμόλα γειά σας! Ἰσαχό!»

ἐνῶ τὰ κορίτσια δὲν τὸ ἔλεγαν πάντοτε.

Τὸ μανδῆλι ποὺ ἔδινε ἡ χανούμισσα τὸ ἔβαζαν εἰς ἕνα ξύλο καὶ τὸ βαστοῦσε ἕνας ἐμπρὸς τὸ ἔκαμναν δηλαδὴ σημαία *βαργιάκι*, εἶχε δὲ αὐτὸ χρώμα κίτρινο.

Κατὰ τὸν ἐρχομὸ τῶν θεριστᾶδων προηγεῖτο αὐτὸς μὲ τὸ βαργιάκι καὶ κατόπιν ἔρχονταν οἱ ἄλλοι. Καὶ ὅλοι μαζί τραβοῦσαν εἰς τοῦ δραγουμάνου τὸ σπῆτι καὶ ἐκεῖ κατέβαινε ἡ δραγουμάνενα καὶ τοὺς κερνοῦσε ρακὶ καὶ σταπίδες. Καὶ τραγοῦδοῦσαν :

1) Α. Τ. Θεριστής.

Ροδίτικο εἶναι τὸ πανί
 ροδίτικο τὸ χτένι,
 Ἔλη γιαμόλα γειά σας! Ἰσαχό!
 Ροδίτικη καὶ ἡ κοπελιά,
 πὸ κάθεται καὶ φαίνει,
 Ἔλη γιαμόλα γειά σας! Ἰσαχό!

Ὁ ἀγῶς τοὺς ἔδιδε καὶ ἓνα ἄρνι πὸν θά τὸ ἔφερναν στὸ χωριὸ καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες θά πηγαιναν νὰ τὸ φάγουν εἰς ἓνα ἐξοχικὸ μέρος, συνήθως εἰς τὸν Ἀη-Γιώργη, πὸν ἦταν κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ ἐκεῖ θά διασκεδάζαν. Καὶ αὐτοῦ ἐπηγαιναν μὲ πομπή. Προηγεῖτο πάντοτε τὸ βαργιάκι καὶ ἐτραγουδοῦσαν. Ἐκεῖ θά ἐγίνετο καὶ ἡ ἐξόφλησις τοῦ λογαριασμοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι μόλις θά συμφωνοῦσε ἓνας θεριστῆς θά ἔπαιρνε καὶ κ α π ἄ ρ ο ¹⁾, μία λίρα συνήθως, διὰ νὰ ἀφήσῃ χαρτζιλίκι στὸ σπίτι του.

Στὸ διάστημα δὲ αὐτὸ πὸν οἱ ἄνδρες καὶ τὰ παλληκάρια ἦταν στὸ θέρο τὰ κορίτσια καὶ αἱ γυναῖκες τραγουδοῦσαν τραγούδια τοῦ θέρου.

Ἢ θέρος κι' ἡ παλαμαριά καὶ τὸ βαρὺ δρεπάνι
 πὸν πήρε τὴν ἀγάπη μου καὶ θά τῆνε μαραίνῃ.

(Κότμα) Ἔλα ἔλα ἀπὸ τὸ θέρο
 γιὰ θά στείλω νὰ σέ φέρω.

Ἢ Μᾶης φέρνει τὰ καλὰ κι' ἡ θέρος τὰ φαρμάκια,
 πὸν ξενητεύει τὰ παιδιὰ καὶ τὰ παλληκάρια.

Σαράντα δράμια σίδερο ²⁾ καὶ δέκα δράμια ξολο ³⁾
 κάμανε τὴν ἀγάπη μου σὰ μαραμένο φύλλο.

(Κότμα) Τεριπλίκι καὶ ταντέλλα
 πάρε τὸ δρεπάνι σ' κ' ἔλα.

Πῶς νᾶμνα πῶς νὰ γένουμνα στὸ θέρος κρύα βρύση
 νὰ πίνῃ ἡ ἀγάπη μου ὡς πὸν νὰ ξεθερίσῃ.

Πῶς νᾶμνα πῶς νὰ γένουμνα στὸ θέρο ἓνα δεδράκι
 νὰ κάμνω γήσκιο καὶ δροσγιὰ γιὰ ἓνα παλληκάρια.

(Κότμα) Μουσκουρκάφι κι' κανέλλα,
 Πάρε τὸ δρεπάνι σ' κι' ἔλα.

Μὴν ἔρριξες τὰ νειάτα σου μὲς τοῦ ἀγᾶ τὰ ἔρμα,
 ξεθέρισες πουλάκι μου πάρ' τὸ ἄρεπᾶνι σ' κι' ἔλα.

1) Προκαταβολή —2) Ἐννοεῖται τὸ δρεπάνι.—3) Ἢ παλαμαργιά.

Σὲ στέλνω χαιρετίσματα σταπίδες καὶ κανέλλα,
ξεθέρισες πουλάκι μου πὰρ' τὸ δρεπάνι σ' κι' ἔλα.

Σαράντισες πουλάκι μου, καὶ θὰ πενηνταρίσης,
καμμιά γραφή δὲν μοῦστειλες νὰ μὲ παρηγορήσης.

Βασιλικὸ πλατύφυλλο θὰ στείλω νὰ κοιμᾶσαι
Νὰ σὲ χτυπᾷ ἢ μυρωδιὰ κι' ἐμένα νὰ θυμᾶσαι.

Σὲ στέλνω χαιρετίσματα κι' ἓνα κανί¹⁾ λεβάντα,
νὰ νίβεις κάθε πουρνό²⁾ νὰ μὲ θυμᾶσαι πάντα.

Λάβε τὸ γραμματάκι μου μαζί καὶ ματζουράνα
σὲ περιμένω γιὰ νάρθῃς αὐτὴ τὴν ἑβδομάδα

Περικαλῶ τὴν Παναγιά, στὸ θέρο πού θερίζει,
νᾶχη καλὰ τ'ν ἀγάπη μου ὡσότου νὰ γυρίση.

(Κότμα)   Στὸ θέρο πού θερίζει
                                  τὸ τελατίνι μου³⁾
                                  δὲ βγαίνι ἀπὸ τὸ νοῦ μου
                                  κι' ἀπὸ τὰ χεῖλη μου.

Πῶς νᾶμνα πῶς νὰ γένουμνα στάχυα νὰ μὲ θερίζης
χερόβολο νὰ μὲ κρατῆς καὶ νὰ μὲ λαχταρίζης.

(Κότμα)   Μῆλο μου βαραγκωμένο,
                                  ἔλα καὶ σὲ περιμένω.

Πῶς νᾶμνα πῶς νὰ γένουμνα δεξί σ' χέρι δρεπάνι
καὶ στὸ ζερβί σ' παλαμαριά ἄλλη νὰ μὴ σὲ πάρη.

(Κότμα)   Μῆλο μου κι' πάλι μῆλο,
                                  τί χαμπάρι νὰ σὲ στείλω.

Στὸ θέρο σὲ θυμήθηκα καὶ δὲν μπορῶ νὰ κάμω,
τὰ δυό μου χέρια σταύρωσα κι' ἔπεσα νὰ πεθάνω.

(Κότμα)   Τρέχα καλή μου κ' ἔλα πῶς τρέχει τὸ νερό
                                  νὰ ξέρης ἄλλι ἀγάπη νὰ κάμω δὲ βορῶ.

Νᾶξερα τὸ πουλάκι μου σὲ ποιὸ χωράφ' θερίζει,
νὰ στείλω χρυσομάντηλο τὸν ἴδρω τ' νὰ σκουπίζη.

1) Μπουκαλάκι μικρό.—2) Πρωί.—3) Ὄνομα λουλουδιοῦ.

(Κότμα) Τὸ μαδῆλι σ' μετὰ τὰ κλόσια
κάνει γρόσια πεντακόσια.

Νάξερα ἡ ἀγάπη μου σὲ ποιὸ χωράφ' θερίζη,
γιὰ τὸ δρεπάνι τ' ἀκουνη γιὰ μένα λαχταρίζει.

(Κότμα) Τὸ πουλί μου κι' ἄλλο ἓνα
πορπατοῦνα μαζουμένα.

Νὰ ξέρω ποῦ κοιμᾶτ' αἰτός, ποῦ βασιλέβ' ὁ ἥλιος
καὶ ποῦ θερίζ' ἡ ἀγάπη μου, ὁ γαρδιακός μου φίλος.

(Κότμα) "Ἐλα μὴν τὸ κάνης
βάλτηκες νὰ με πεθάνης.

Οἱ θεριστάδες ἔφερναν ἀπὸ τὸ θέρο καὶ ψωμί ξηρὸ καὶ μουχλια-
σμένο καὶ ἔδιναν εἰς τοὺς χωριανούς, ἰδίως εἰς τὰ παιδιά, καὶ ἔτρωγαν γιὰ
νὰ κάμουν δύναμη.

Ἐννοεῖται ὅτι τὰ τραγούδια αὐτὰ τὰ τραγουδοῦσαν ὅλα τὰ κορίτσια
ἀνεξαρτήτως ἐὰν εἶχαν ἢ δὲν εἶχαν ἀνθρώπους των στὸ θέρο. Μερικὰ
δὲ κορίτσια ποὺ δὲν εἶχαν ἀνθρώπους στὸ θέρο, ἔλεγαν μὲ τὸν αὐτὸν
σκοπὸ ὡς κότμα :

Τὸ πουλί μου π'λεῖ καὶ ζ' γιάζει
στὸ Σκόπο καὶ στὸ Περγάζι ¹⁾.

ἢ

Τὸ πουλί μου πάει ταξειίδι
μὲ δαμάσκηνα καὶ ξῦδι.

"Ἐλεγαν ἀκόμη :

Εμένα ἢ γι' ἀγάπη μου δὲν σπέρνει δὲ θερίζει,
στ' ἀργαστηράκι ²⁾ κάθεται καὶ μένα λαχταρίζει.

"Ὅλα αὐτὰ ἀφεώρουν τοὺς ἐμπορευομένους.

Μ. Ε. ΖΗΣΗ

1) Π ε ρ γ ἄ ζ ἔλεγαν τὸ Λουλέ-Μπουργάζι.—2) Ἀργαστήρι(ο) (ἐργαστήριον)
ἔλεγαν μόνον τὸ μπακάλλικο,

ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΚ ΚΕΣΣΑΝΗΣ

Πῶς περνοῦν τὰ δωδεκάμερα (Χριστούγεννα Ἀηθασιλιού καὶ Φῶτα) στὴν Κεσσάνη.

Ὅταν θὰ λᾶρουν τὰ Χριστούγεννα οὐλ' τρανοὶ μικροὶ ἀρχινούσαμε νὰ ἱτοιμάζουμαστι γιὰ οὖλα τὰ πράγματα. Ἀπουκάνα δυὸ βδομάδες θὰ λὰ ἀρχίσουμι νὰ ράβουμι κινούργια ροῦχα. Ὑστερα ἅμα θὰ κοντέψουν οἱ μέρες θὰ λὰ ἀρχίσουμι νὰ ψουνίζουμι πράγματα γιὰ φαί. Ὅχι, ἅμα πουλλά, γιατί στοῦ Κισσάν, ἐπειδὴς ἔκαμνε βαρὺ χειμῶνα καὶ ἔκλεναν οἱ πόρτες κι' οἱ δρόμ' γι' αὐτὸ τὰ ἱτοιμάζαμι ἀπ' τοῦ καλουκαίρ τὶς σουδιές¹⁾ κι' μέσα σ' αὐτὲς ἱτοιμάζαμι καὶ ἄλλα πράγματα φαγόσιμα ποὺ θὰ λὰ μᾶς χροιαστοῦν τέτοιες μέρες. Ἡμεῖς δὲν εἶχαμε νὰ κάνουμι ἄλλου τίπουτα παρὰ ἀπὸ δυὸ τρεῖς μέρες θὰ λὰ σφάζουμι τὰ γροῦνια μας, Οὐλ' πλούσιοι πτοухοὶ κατὰ τὴν πλουσιάδα τσ' θὰ λᾶχουν καὶ ἀπουκάνα χαϊβάν²⁾ νὰ σφάζουν γιὰ ἀντέτ' (γιὰ ἔθιμο) ἂν δὲν θὰ λᾶχουν γροῦν, θὰ-χουν μισήρκα (ινδιάνον) ἂν δὲν θὰ εἶχαν μισήρκα θὰ εἶχαν κόττα, ποὺ θὰ λὰ σφάζουν κάτι. Ἐκτὸς ἅμα εἶταν πολὺ φουκαρᾶδες θὰ λὰ τὴς βοηθήσουν κείνις ποῦ θὰ ἔσφαζαν 100 ὀκαδιοῦ γροῦν. Ἐβλιπες κείν' ποῦ θὰ λὰ σφάζουν μεγάλο γροῦν γίνουνταν στοῦ σπὶτ' τους μεγάλο ταβανδούρ. Πρῶτα ἀπ' ὄλα θὰ ἔβαζαν στὸν μπαξέ τους ἕνα καζάν νερὸ νὰ βράξ. Ὑστερα θὰ λὰ στρώσουν μιὰ σκαφίδα γιμάτι ἄχυρο καὶ θὰ λὰ χύσουν μέσα νερὸ βραστό καὶ θὰ λὰ ξεκεμάσουν τοῦ γροῦν ἀπ' τὴν δίβ-θλα (στύλο) ἢ ἀπ' τοῦ δέντρου καὶ θὰ λὰ τοῦ ξαπλώσουν μέσα στὴν γεμάτ' ἄχυρου σκαφίδα γιὰ νὰ φύγ' ἢ τρίξι τ'. Αὐτὸ τοῦ κάμουν ἅμα εἶναι κάτου ἀποὺ 50 ὀκάδισ, τὰ μεγαλύτερα τὰ ξεγδέρνουν. Ὑστερα ἢ νοικοκυρὰ πέρνει κι' ἱτοιμάξ' φαί γιὰ τὴν νύχτα ποὺ θὰ χτυπήσουν οἱ καμπᾶνες γιὰ τὴν ἱκκλησιὰ καὶ θὰ πᾶνε καὶ θὰ γυρίσουν νὰ κάτσουν νὰ πᾶν. Μόλις σουρουπῶσ' ἀρχίζουσι οὖλα τὰ πιδάκια νὰ τραγουδοῦν μι τὰ ἀναμένα φαναράκια καὶ πηγαίνουν μόνου στὰ μέρη ποὺ εἶναι γενιὰ (συγγενεῖς) κι λέν αὐτὸ τοῦ τραγοῦδ' :

1) Σπιτικά μακαρόνια, τουρσιά, πιτιμέζια, ριτσέλια καὶ ἄλλα.

2) Λ. Τ. Ζῶον.

Παλιν ἀχοῦσαν ἄρχοντες, ἂν εἶναι ὀρισμό σας
 Χριστοῦ τὴν θεῖαν γέννησιν νὰ μῶ σ' ἄρχοντικό σας.
 Χριστὸς γεννᾶται σήμερον ἐν Βηθλεὲμ τὴν Πόλι
 οἱ οὐρανοὶ ἀγάλλοντες χαῖρε ἢ κτίσις ὅλη.
 Ἐν τῷ σπηλαίῳ τίκεται ἐν φάτνῃ τῶν ἀλόγων
 καὶ Βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν καὶ ποιητὴς τῶν ὄλων.
 Πλήθος ἀγγέλων ψάλλουσι τὸ δόξα ἐν ὑψίστοις
 καὶ τοῦτο ἀξιόνεσι ἦτο ποιμένων πίστις.
 Ἐκ τῆς Περσίας ἔρχονται τρεῖς μάγοι μὲ τὰ δῶρα
 ἀστρόλαμπρο τοὺς ὀδηγεῖ χωρὶς νὰ λείψῃ ὥρα.
 Φτασάντες στὴν Ἱερουσαλήμ μὲ πόθο ἑρωτῶσι.
 ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς νὰ πᾶν νὰ τὸ εὐρῶσι.
 Διὰ Χριστὸς ἐσήκωσεν ὁ Βασιλεὺς Ἡρώδης
 ἀμέσως ἐταράχθηκε κ' ἔγινε θηριώδης.
 Ὅτι πολλὰ φοβήθηκε διὰ τὴν Βασιλείαν
 μὴν τοῦ τὴν πάρη ὁ Χριστὸς καὶ χάση τὴν ἀξίαν.
 Καὶ εἰς ἔτη πολλὰ καὶ τοῦ χρόν', ἄμια, (θεία).

Ὑστερα ἔβγινι κάθε νοικοκυρὰ καὶ τὰ ἔδινε τὸ μπαξίσι τους, ἀνα
 λόγως μὲ τὴν γενιὰ ποῦ θὰ εἶχαν μὲ τὰ πιδιά.

Θὰ λὰ περάσουν τρεῖς μέρικ τὰ Χριστούγεννα οὔλου χαρὰ καὶ με-
 ρικέτι (εὐτυχία). Τὴν πρώτ' μέρα κανεὶς δὲν ἔβγινι ὄχον τοῦ εἶχαν ὄντρο-
 πή, τὴν δεύτερη καὶ τὴν τρίτη γυρνοῦσαν στὰ μισαφηργιά. Ὑστερα πε-
 ρίμεναν Τ' Ἀηθασιλιού. Ἀρχινοῦσαν νὰ ἱτοιμάζονται καὶ νὰ φκιάνουν
 μόνο κλούρια καὶ πουγάτσι (πῆτες). Μέσα στὴν πουγάτσα θὰ ἔβαζαν
 καὶ ἓνα παρὰ γιὰ νὰ δουκιμάσουμι τοῦ κισμέτι, σὶ ποιὸν θὰ πές' ἀπ' τοὺς
 σπιτικῶς καὶ τοῦ προσέχουν πολὺ γιὰ τὴν κινούργια χρουσιά, κὶ λὲν
 ἄμια εἶνι ἀνύπαντρος ἢ ἀνύπαντρη θὰ παντρευτοῦν στὸν καινούργιο
 χρόνο, ἄμια θὰ πές' στοὺς γονιάδες μπερεκὲτ μεγάλο θὰ περιμένουν μέσα
 στὸ σπῖτ'σ'. Καὶ αὐτὸ τὸ κάνουν τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς ἢ ὥρα 12' τότε
 εἶχαμε ἀλὰ τούγκα ἢ ὥρα 6. Θαλὰ χπήσουν οἱ καμπᾶνες γιὰ νὰ πάρουν
 χαμπάρ οὔλ' οἱ Κισσανιῶτ' ὅτι ἀλλάζ' ἢ χρουσιά. Καὶ ὅπου εἶχαν φῶς ἀ-
 ναμένο ὄλ' θὰ τοῦ ἔσβυναν καὶ θὰ λὰ ἀνάψουν νέο γιὰ γούρ' (γιὰ καλὴ
 τύχη).

Ὑστερα θὰ καθήσουν ὄλ' γύρου στοῦ τραπέζ' νὰ τραγδήσουν τὸ τρα-
 γοῦδ' τ' Ἀηθασίλ. Κατόπιν θὰ λὰ φᾶν καὶ στὸ τέλος πέρνη ὁ νοικοκύρ'
 τὸ ταψὶ τὴν πουγάτσα καὶ τοῦ γυρίζ' τρεῖς φουρὲς κ' ὅπου τύχ' ὁ παρᾶς
 τὸν πέρνη καὶ τὸν κουβαλαίει μαζί του σὺν μονόκερο (φυλαχτὸ) γιὰ γούρ'
 (γιὰ καλὸ χειρὸ) νὰ τῷχει ὄλων τοῦν χρόνου. Ὅταν πάλι θὰ ξημερώσ'
 πολὺ πρῶτ' ἀρχίζουν οὔλα τὰ παιδάκια καὶ τραγουδοῦν. Ἀμια ἀκούσουν οἱ

νοικοκυρές τραγούδια σηκώνονται και φλᾶν ἀπὸ μὲς ἅπ' τὴν πόρτα και κεῖ δοκιμάζουν ἂν θὰ πάη κανένα πιδάκ' ποὺ νὰ ἔχ' μάνα και μπαμπᾶ τῶχουν γιὰ καλὸ μέσα στοῦ σπῖτ' κι' τ' ἀνοίγουν και τοῦ γεμίζουν χουσμίσια (φροῦτα) τίς τζέπες του και φεύγει, ἅμα πάλι θὰ πάη κανένα ὀρφανὸ δὲν τ' ἀνοίγουν καθόλου και βλαστιμοῦν. κι' στεναχωριένται πολὺ γιὰ χρονιὰ ποῦ τοὺς ἤρθι και λὲν ποῦ ποῦθι μᾶς θμῆθκι τοῦ καντεμισκου (κακορίζικο) π' νὰμίχει λάχ. Τὰ ἴδια πρὸςέχουν κείνην τὴν μέρα νὰ βάλουν ὄλ' μικροὶ τρανοὶ κι' ἅπ' ἕνα καιγούργιο πρᾶμμα ἔχουν δὲν ἔχουν. Ἄμα ξημερώσ' τοῦ προῦτ' σκάνουντι οὐλ' τὰ χαράματα γιὰ νὰ εἶν' ἀνοιχτὸ τοῦ γούρ' τῆς χρονιᾶς. Οὐλα τὰ παιδάκια τότε θὰ πάρουν παρανταριά (ἀράδα) τίς πόρτες γνουστὲς ἄγνουστὲς δὲν περάτ' και τραγδᾶν τοῦ Ἀηθασίλ τοῦ τραγοῦδ' :

Πάλιν ἀχοῦσαν ¹⁾ ἄρχοντες πάλιν νὰ σᾶς εἰπῶμεν
 Ὅτι και ἄξιον ἔστι ἀνάγκην νὰ χαρῶμεν.
 Κάνω λοιπὸν καλὴν ἀρχὴν διὰ τοῦ μὲν Κυρίου
 νὰ σᾶς εἰπῶ τὰ θαύματα Μεγάλου Βασιλείου.
 Ἄγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρίαν
 σέρνει μουλάρια δώδεκα μουρδόνια δεκατρία
 σέρνει και μιὰ χρυσόμουλα μὲ τὴν χρυσὴ τὴν σέλα.
 Βαστάει κόλα και χαρτί, χαρτί και καλαμάρι.
 Τὸ καλαμάρι ἔγραφε και τὸ χαρτί μιλοῦσε.
 Κάτσε νὰ φᾶς, κάτσε νὰ πιῆς κάτσε νὰ τραγουδήσης
 ἔμένα ἢ μανοῦλα μου δὲν μ' ἔμαθε τραγούδια,
 μόν' μ' ἔμαθε τὰ γράμματα πὲς μας τὴν ἀλφαβήτα
 και στὸ ραβδί ἀκούμπησε νὰ πῆ τὴν ἀλφαβήτα
 και τὸ ραβδί ἦταν ξερὸ χλωρὸ βλαστάρ' ἀπώλκι,
 κι' ἀπάνω στὸ βλαστάρι του περδέκια φωλιασμένα.
 Δὲν εἶν περδέκια μοναχὰ εἶν' και περιστέρια.
 πέρνουν στὴν μύτη τους νερὸ και στὰ φτερά του χιόνι
 βρέχουνε τὸν Ἀφέντη τους βρέχουν και τὴν κυρά τους.
 Σ' αὐτὸ τὸ σπῖτι τ' ἀψηλὸ πέτρα νὰ μὴ ραγίση.
 και ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χίλια χρόνια νὰ ζήση.

Και τοῦ χρόνου Ἄμια . . α . . α.

Ἔστερα ἀπὸ πέντ' ἕξ μέρες περιμένουμι και τὰ Φῶτα. Τὴν παραμονὴ σηκώνουμασταν γιὰ τὸν μικρὸ ἄγιασμὸ τὰ χαράματα νὰ πᾶμε στὴν ἐκκλησιὰ κι' ὅταν ἀπουλοῦσε ἔφεγγι δὲν ἔφεγγι κι' ἔβλεπισ ὄλουν τοὺν κόσμου νὰ γυρνᾶει στοῦ σπῖτι τ', μὲ ἀναμένα κεριὰ και ἀπὸ ἕνα μπουκαλάκ' ἢ πουτηρ ἢ φλυτζάν νὰ τοῦ ἔχ' γιμάτου ἄγιασμὸ και νὰ τοῦ

1) Ἀκούετε.

πηγαίν' στοῦ σπίτι τ'. "Ὑστερα ἅμα θὰ πιοῦν ἀπὸ κεῖ, ὅσου θὰ πιρισέψ' θὰ πάρουν νὰ ρίξουν σ' οὔλα τ' ἀγγιά τσ' ἀπὸν λίγου' καὶ κεῖν' πὸν εἶχαν ἀμπέλια καὶ χουράφια θὰ λὰ πᾶν νὰ ρίξουν στὶς τέσσερις ἄκρις ἀπὸ λίγου, κ' λὲν αὐτὴν τὴν χροινιά νὰ μᾶς τὰ ἠύλογῆς' νὰ βγοῦν διπλά τὰ σταφύλια καὶ τὰ σπαρτά. Κεῖνην τὴν μέρα νηστεύουν ὁλόκληρ' ὡς κ' ἀπὸ λάδ', γιὰ νὰ πάρουν τὴν ἄλλ' μέρα τὸν μεγάλο ἀγιασμὸ πὸν εἶναι ἴσαμι τὴν μετάληψι (κοινωνία). Αὐτὴν τὴν κάμουν σ' ἓνα καζάν' νιρὸ τοῦ βάζουν στοῦ νάρτηκα καὶ κεῖ μαζεύουνταν οὔλους ὁ κόσμους καὶ γίνονταν' ἱκεῖ λειτουργία. "Ἄμα τελείωνε ἡ λειτουργία ἔπερνε ὁ Προυτουσύγγελος, γιὰτι δὲν εἶχαμι Δισπότη', τὸν σταυρὸ καὶ λέγοντας τὸν Ἰορδάνη βαπτίζουμένου σου Κύριε, σταύρωνε τρεῖς φορὲς τὸν σταυρὸ καὶ τὸν ἔρριχνε μέσα στοῦ καζάν'. "Ὑστερα πάλι ὁ ἴδιος τὸν ἔπερνε ἀπὸν μέσα, κ' ἄφηνε ὕστερα τὸν κόσμο πὸν ἔπερνε μὲ μιγάλου οὔσουλ (προσοχή) γιὰ νὰ μὴ χυθῆ κάτου γιὰτι εἶναι ἁμαρτία. Καὶ ὅλους ὁ κόσμους θεονήστικος περιμένε ὡς τότε νὰ πιῆ κ' ὕστερα θὰ λὰ φάη.

Κι' ἔτο' περνοῦσαν τὰ δωδεκάμερα στοῦ Κεσσάνι.

Δωδεκάμερα τὰ λὲν γιὰτι ὅλες οἱ γιουρτές κρατᾶν δώδεκα μέρις καὶ δὲν δουλεύουν καθόλου.

ΑΠΟΚΡΗΑ ΚΑΙ ΣΑΡΑΚΟΣΤΗ

Μόλις ἀνοίγει τὸ Τριώδιον ἄρχιζαν καὶ ντύνουνταν τὰ μικρὰ τὰ πιδ-γιαὶ δηλ. τὴν πρῶτ' καὶ δευτέρη Κυριακὴ, τὴν τρίτη καὶ τὴν τετάρτη ντύνουνταν ὅλ' οἱ τρανοί. Τὴν τελευταία Κυριακὴ τοῦ βράδ' μαζεύουνταν ὅλ' οἱ γεννιάδες (συγγενεῖς) σ' ἓνα σπῆτ' πὸν νὰ κάθωνι οἱ πιὸ τρανοί, ἅμα εἶχαν μεγάλο σπῆτ'. "Ἐστρουναν τὰ τραπέζια καταῆς καὶ κάθονταν χώρια οἱ τρανοὶ καὶ χώρια οἱ μικροί. Μαζὶ μὲ τὰ κουλλὰ φαῖὰ καὶ κρυσιά καὶ γλυκίσματα πὸν εἶχαν προμηθημένα εἶχαν μαζὶ καρυδένιου χαλβᾶ καὶ ἀπὸν ἓνα ἄσπρο βρασμένου ἀυγὸ γιὰ νὰ μπλώσουν τοῦ στόμα τς ἴσαμε τὴν Πασχαλιὰ πὸν θὰ τοῦ ξεμπλώσουν μὲ τοῦ κόκκινου ὅταν θὰ πὸν τοῦ Χριστὸς Ἄνέστη τοῦ βράδ' στὴν ἱκκλησιὰ. "Ἄμα θὰ φᾶν καὶ θὰ χουρτάσουν καλὰ μαζὶ μὲ τὰ γλυκίσματα τότε θ' ἀρχινήσουν τὰ πι-χνίδια τοῦ χαλβᾶ. Παίρνει ἀπὸν τοὺς συγγενεῖς ὁ μεγαλύτερος καὶ δένει ἓνα μιγάλου σπάγκου σ' ἓνα ξύλου καὶ στὴν ἄκρη δέν' ἓνα μιγάλο κουμάτ' μουκαλένιου χαλβᾶ καὶ πηγαίν' στοῦ τραπέζ' πὸν κάθονται τὰ πι-διά. Κι' ἀρχίζει νὰ τὸν κουνάει πᾶν' ἀπ' τὰ κεφάλια τσ'. Προσπαθῶντας αὐτὰ νὰ δαγκάσουν τὸν χαλβᾶ γεμίζον τὰ μοῦτρα τσ' ἀπὸ χαλβάδες καὶ οἱ τρανοὶ ὅλ' γύρου γιαλᾶν. Μ' αὐτὸ τὸ παιχνίδ' ξημερώνονται. "Ὅταν ξημηρῶς ἡ καθαρὴ Δευτέρα περνοῦν πουργὸ πουργὸ οἱ γύφτσ' κ' μαζεύουν κεῖνα πὸν περισσεύουν γιὰτι δὲν τρῶν' τίποτα. "Ὅλα τὰ

κορίτσια οί νεόπαντρες πού μποροῦν καί βαστᾶν στήν νηστεία νηστεύουν τρεῖς μέρες χωρίς φαῖ ψωμί καί νερό καί τήν τετάρτη πηγαίνουν καί κοινωνοῦν. Περισσότερο δέ κρατοῦσαν τὰ μεγαλοκόριτσα γιά ἓνα μεγάλο καί καλò τυχηρό. Περνοῦσαν σαράντα μέρες χωρίς νά ἀρτηθοῦν οὔτε τὰ μικρὰ πιδιά κι' περιμέναν με μεγάλη λαχτάρα νά ξημερώσῃ τοῦ Πάσχα γιά νά φᾶν' μόνον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καί τοῦ Βαγιοῦ θά τρώγαν ψάρι. Ὅταν ἔρχεται τοῦ ἁγίου Θεοδώρου πού πέφτει πάντοτε τήν πρώτη ἐβδομάδα τῆς Σαρακοστῆς καί ἀρχίζουν τῆς Παναγίας Χαιρετισμοί τήν πρώτη Παρασκευή πού θ' ἀπολύκ' ἡ ἱκκλησιά τρέχουν ὅλα τὰ κουρτσια, κι' τὰ παληκάκια νά πάρουν ἀπ' τὸν Παπᾶ διαβασμένον στάρ. Τοῦ βάζουν τρεῖς μέρες κάτ' ἀπ' τοῦ προυσκέφαλου τς κι' βλέπουν ποιὸν ἢ ποιὸν θά πάρουν κι' ὕστερα ἀπ' τις τρεῖς μέρες πού θά περάσουν θά τὰ σπείρουν σ' ἓνα μέρος κι' ἄν φυτρώσουν τήν ἄλλ' μέρα λέει ὅτι ὁ νέος ἢ ἡ νέα θά παντρεφτῆ στοῦ χρόνου ἅπᾶν'. Ὑστερα ἀφήνουν νά περάσ' ὄλ' ἡ Σαρακοστή με λύπη κι' ὄλες οἱ ἠλικιωμένες φοροῦσαν μαῦρες σάρπες ὅταν πήγαιναν στοὺς Χαιρετισμούς. Ὅταν μᾶς ἤρχουνταν ἡ μεγάλη ἐβδομάδα ἱτοιμάσαμε ὅλοι μικροί, τρανοὶ τὰ σχολιανά μας (τὰ πασχαλινά μας) κι' τὰ φορούσαμε ὄλ' στή δεύτερη Ἀνάσταση πού χτυποῦσε ἡ καμπάνα στίς 6 μεσάνυχτα (ἀλά τοῦρκια) με τὸ παληὸ τὸ ὠρολόγιο γιατί ἡ πρώτ' χτυποῦσε τὸ Σάββατον τὸ μεσημέρ' καί γιαντὸ δὲν πίστευαν δὲν γιόρταζαν κελνην τήν μέρα. Τῆ μεγάλ' Πέφτ' πού σταυρώνουν τὸν Χριστὸ κάθονταν καί τὸν ξενυχτᾶν ὅλα τὰ κορίτσια καί ὄσες θέλουν ἄλλες γρηές καί νέες καί τὸν τραγουδοῦν τὸ κακό τ τοῦ τραγοῦδ' :

Σήμερα μαῦρος οὐρανός, σήμερα μαῦρη μέρα
 σήμερα ὅλοι θλίβονται καί τὰ βουνὰ λυποῦνται
 σήμερα ἔβαλαν βουλή οἱ ἄνομοι Ἑβραῖοι
 οἱ ἄνομοι καί τὰ σκυλιὰ κι' τρεῖς καταραμένοι
 γιά νά σταυρώσουν τὸν Χριστὸ τὸν Πάντα Βασιλέα.
 Κι' ὁ Χριστὸς ἠθέλησε νά μπῆ σὲ περιβόλι
 νά λάβῃ δειπνὸν μυστικὸ γιά νά τὸν λάβουν ὅλοι.
 Κι' ἡ Παναγιά ἡ Δέσποινα καθόταν μοναχῆ
 τίς προσευχές της ἔκανε γιά τὸν μονογενῆ της.
 Σώνουν κινὰ μ' οἱ προσευχές, σώνουν καί οἱ μετάνοιες
 καί τὸν υἱὸν σου πιάσανε καί στὰ χαλκιά τὸν πᾶνε
 σᾶν κλέφτη τὸν ἐπιάσανε καί σᾶν φονιά τὸν πᾶνε
 καί στοῦ Πιλάτου τὰς ἀβλὰς ἐκεῖ τὸν τυραννᾶνε
 καί ἡ Παναγιά σᾶν τ' ἄκουσε πέφτει λιγοθυμάει
 σταμνὶ νερὸ τῆς ρίξανε γιά νᾶρθῆ ὁ λογισμὸς της
 καί σᾶν τῆς ἤρθε ὁ λογισμὸς καί σᾶν τῆς ἤρθε ὁ νοῦς της

ζητεῖ μαχαίρι νὰ σφαγῆ φωτιά νὰ πᾶ νὰ πέση
 ζητεῖ γκρεμνὸ νὰ γκρεμισθῆ γιὰ τὸν Μονογενῆ της.
 Ἡ Μάρθα καὶ ἡ Μαгдаληνὴ καὶ τοῦ Λαζάρου ἡ μάνα
 καὶ τοῦ Ἰακώβ ἡ ἀδελφὴ κι' οἱ τέσσερες ἀντάμα
 παίρνουν τὸν δρόμο τὸ δρομὶ, δρομὶ τὸ μονοπάτι
 τὸ μονοπάτι σ' ἔβγαλε μπρὸς τοῦ Ληστοῦ τὴν πόρτα.
 Ἄνοιξτε πόρτες τοῦ Ληστοῦ καὶ πόρτες τοῦ Πιλάτου
 κι' οἱ πόρτες ἀπ' τὸν φόβο τοὺς ἀνοίξαν μοναχὲς τοὺς.
 Βλέπουν δεξιὰ βλέπουν ζερβιὰ κανέναν δὲν γνωρίζουν
 βλέπουν καὶ δεξιότερα βλέπουν τὸν Ἄη Γιάννη
 κι' ἡ Παναγιὰ ἡ Δέσποινα γλυκὰ τὸν ἐρωτᾷει.
 Ἄχ! Ἄη Γιάννη Πρόδρομε καὶ βαπτιστὴ τοῦ υἱοῦ μου
 μὴν εἶδες τὸν υἱόκα μου καὶ σὲ διδάσκαλό σου;
 Δὲν ἔχω στόμα νὰ σοῦ πῶ γλῶσσα νὰ σοῦ μιλήσω
 δὲν ἔχω χέρι παλαμὸ διὰ νὰ σοῦ τὸν δείξω.
 Βλέπεις ἐκεῖνον τὸν γυμνὸ τὸν παραπονεμένο
 ὅπου φορεῖ πουκάμισο στὸ αἷμα βουτηγμένο
 κι' ὅπου φορεῖ στὴν κεφαλὴ ἀκάνθινο στεφάνι,
 ἐκεῖνος εἶν' ὁ υἱόκας σου καὶ μὲ διδάσκαλός μου.
 Κι' ἡ Παναγιὰ ἡ Δέσποινα πικρὰ τὸν πλησιάζει.
 Δὲν μοῦ μιλᾷς παιδάκι μου δὲν μοῦ μιλᾷς παιδί μου;
 Τί νὰ σοῦ πῶ μανούλα ποῦ διάφορο δὲν ἔχεις
 μόνο τοῦ Μέγα Σάββατο κοντὰ τὸ μεσημέρι
 ὅταν σειστὴ ὁ οὐρανὸς κι' ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ οὐράνια
 τότε καὶ σὺ μανούλα μου νᾶχεις χαρὲς μεγάλες.
 Ὅποιος τ' ἀκούση σώζεται κι' ὅποιος τὸ λέει ἀγιάζει
 κι' ὅποιος τὸ καλοφουγκρισθῆ παράδεισο θὰ λάβη
 παράδεισο καὶ λίβανο ἀπὸ τὸν ἅγιον Τάφο.

Παιδικὸ τραγούδι

Ὅταν μαζεύονται τὰ παιδιὰ καὶ θέλουν νὰ παίξουν κρυφτὸ ἢ κυ-
 νηγητὸ γιὰ νὰ βγάλουν ἓνα παιδί νὰ καμᾶ (νὰ φυλάγη) λένε αὐτὸ τὸ
 τραγούδι:

Ἀνέβηκα στὴν πιπεργιά νὰ κόψω ἓνα πιπέρι
 κι' ἡ πιπεργιά τσακίστηκε καὶ μ' ἔσπασε τὸ χέρι
 δὸς τὸ μαντηλάκι σου τὸ χρυσοκεντημένο
 νὰ δέσω τὸ χεράκι μου ποῦ εἶναι ματωμένο
 μέσ' στὸ αἷμα βουτηγμένο.

Στίχοι τῆς Ἀγάπης

Ὅταν σὲ βλέπω καὶ ἔρχεσαι με τ' ἄλλα παλληκάρια
ἔσὺ σαι τὸ γαρύφαλλο καὶ τ' ἄλλα τὰ κλωνάρια

Ὅταν περνῶ ἀπ' τὴν πόρτα σου καὶ βρίσκω κλειδωμένα
σκύβω φιλῶ τὴν κλειδαριὰ θαρρῶ φιλῶ ἔσένα.

Κόρη μου, περίφημο πού τοῦβρες τόσο νάζι
σὲ ποιὸν μπαχτσὲ νὰ πᾶ νὰ βρῶ λουλούδι νὰ σὲ μοιάζῃ.

Συλλογισμένος περπατῶ κι' ὄλο τὴν γῆ κοιτάζω
ἔμένα τ' ἔχει ἢ τύχη μου καρδιές νὰ δοκιμάζω.

Τύχη τῆς τύχης τύχη μου, τύχη τῆς τύχης τ' ἔχεις
τί σ' ἔφταιξα βρὲ τύχη μου κι' ὄλο μὲ κακοτρέχεις.

Τὸ κεφαλάκι μου πονεῖ καὶ τὸ δεξί μου νύχι
πότε θὰ γίνῃς σὺ γαμπρὸς καὶ γὼ κοντὰ σου νύφη.

Ἀντίγρα μ' ἦρθες κι' ἔκατρες σὰν ἥλιος σὰν φεγγάρι
καὶ ρούφηξες τὸ αἷμα μου σὰν τὸ στεγνὸ σφουγγάρι.

Τὸ παλληκάρι π' ἀγαπᾶ καὶ δὲν τὸ ἀγαποῦνε
εἶναι νὰ βράζουν τὰ κουκιά καὶ νὰ τὸ ζεματοῦνε.

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

Ἄπρο.—Χίλια μαῦρα ἓνα ἄσπρο. Ὅταν πάθῃ κανεὶς καμμιὰ
ζημία χίλια λόγια νὰ πῆ ἓνα ἄσπρο ἀξίζει. Τὸ ἄσπρο εἶνε τὸ τρίτο τοῦ
παρᾶ.

Γάϊδαρος.—Κάποιον χάρασαν γάϊδαρο κι' τὸν κύνταζε στὰ δόντια
πόσου χρονοῦ ἦταν. Γιὰ κείνους πού εἶνε ἀχάριστοι.

Γεννάρης.—Κόττα χήνα τὸν Γεννάρ' καὶ ἀρνὶ τὸν Ἀλωνιάρ.

Ἐορτή.—Ὑστερα ἀπὸ τὴ γιορτὴ χρόνια πολλά. Δι' ἐκείνους πού
εἶχαν μιὰ δουλειὰ νὰ κάνουν καὶ ἀμελῶντας δὲν προλάβαιναν νὰ πᾶνε
στὴν κατάλληλὴ τους ὥρα καὶ ἀργοῦσαν, ὁπότεν δὲν γινόταν ἡ δου-
λειὰ τους.

Ἐρωτῶ.—Τώρα θὰ ρωτήσ' μ' καὶ τὸν Κέλ-Χασὰν πότε θὰ γίνῃ τὸ
μπαριάμ. Ὅταν θέλῃ κανεὶς νὰ πάῃ πουθενὰ ἢ νὰ κἀνῃ κάτι καὶ σκέ-
πεται καὶ τὸν διατάσσει ἓνας πού δὲν ἔχει θέσι καθόλου, τοῦ λέγει αὐ-
τὴ τὴν παροιμία. Ὁ Κέλ-Χασὰν ἦτο ἓνας κασιδιάρης Τοῦρκος πού ἤθε-
λε νὰ ἀνακατεῦεται πολὺ στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ καὶ νὰ ἀποφασί-

ζη καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν γνώμην του ἔνω ἑκεῖνοι δὲν τοῦ ἔδιδαν σημασία

Κάηκα. — *Κάηκα μάνα μ' κάηκια!*

— *Μ' κάηκισ γιά 1) παιδί μ', ἄντρα σ' πέθανε καὶ
δὲ θά καῆς;*

— *Ὅχ καὶ σὺ 'πτοῦν ἄνδρα μ' 'πτοῦ πιττί
π' ὄχουν στοὺν γκόρφου μ'.*

Λέγουν ὅτι μίῃ φορὰ μιᾶς γυναίκας πέθανε ὁ ἄντρας καὶ θαμάζονταν πῶς νὰ κάνη νὰ κλάψη τὸν ἄντρα της. Ἐλεγε ὅταν ἔμνησκαν μόνοι μὲ τὴ μάνα της καὶ τί μητέρα δὲν μπορῶ νὰ κλάψω καὶ τί θά κάνω γιὰ νὰ τὸν κλάψω ντρέπομαι καὶ ἀπ' τὸν κόσμον ποὺ ἔρχεται καὶ μὲ βλέπει. Σκώνεται καὶ ἡ μάνα της καὶ ψήνει ἕνα πιττί στοὺ σατσι²⁾ καὶ ὡς τὸ ἔβαλε στοὺ κόρφο της γιὰ νὰ φωνάζη ἀπὸ τὰ βάρη τῆς ψυχῆς της καὶ νὰ φαίνεται στοὺν κόσμον ποὺ κλαίει. Ἀλλὰ αὐτὴ ἦτο λίγο λαφριά στοὺ μυαλο φαίνεται καὶ τὸ φανέρωνε.

Κατάρρα.— *Στραβὴ κατάρρα τοῦ σαῖμπῆ³⁾.* Σὲ ἑκείνους ποὺ βλαστημοῦν τοὺς ἄλλους χωρὶς αἰτία.

Κουτρούβα.— *Κάθησε ἡ κουτρούβα νὰ γελάση τὴν κουτσουχέρα.* Εἰς ἑκείνους ποὺ κοροϊδεύουν τοὺς ἄλλους ἔνω ἑκεῖνοι εἶνε χειρότεροι ἀπὸ αὐτούς.

Λιμάνι.— *Παρασπρουχμένο καῖκλ σὲ καλὸ λιμαν' ἀράζ.* Ὅποιον τὸν καταφρονοῦν καὶ δὲν τὸν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τους, αὐτὸν τὸν εὖνοεῖ ἡ τύχη περισσότερο.

Μαργαριταρένια.— *Τὶ σὲ λύπ;* — *Μαργαριταρένια σκούφια.* Εἰς ἑκείνους ποὺ φοροῦν πράγματα ποὺ δὲν τοὺς πρόέπουν.

Μαλώνω.— *Νὰ μιλήσου μ' σὶ' ἁλών' γιὰ νὰ μὴ μαλώσουμ' στοὺ χωράφ'.* Ὅταν πρόκειται νὰ κάνουμε μιὰ δουλειὰ ἢ νὰ πᾶμε ποῦθενὰ πρέπει νὰ συνεννοηθοῦμε πρῶτα καλὰ καὶ κατόπιν νὰ τὴν κάνουμε, γιὰ νὰ μὴ ἐπέρχονται ὕστερα φιλονικίαι.

Νοῦς.— *Ὅσοι νοῦς μου στοὺ ζιβγάφ' τόσα βώδια ν' ἀπομείνουν.* Γιὰ κείνους ποὺ δὲν ἔχουν τὸ νοῦ τους στὴ δουλειά τους.

Ξύλο.— *Πιᾶσε δορκάν καὶ κόψε ξύλο.* Τὸ λὲν σὲ ἑκείνους ποὺ προσπαθοῦν νὰ κάνουν μιὰ δουλειὰ, ποὺ εἶνε ἀδύνατο νὰ γίνη.

1) Βεβαίως.—2) Λαμαρίνα: ταψὶ ποὺ κάνουν πῆττες.—3) Λ. Τ. Νοικοκύρη.

Πέτρα.—*Στὴν μαγαροσιὰ πέταξες πέτρα, θὰ πεταχθοῦν ἀπάνου σ' Δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀπαντοῦν μὲ ἀνήθικα λόγια ὅπως καὶ ἂν τοὺς ὀμιλήσης.*

Πετώ.—*Πῆαν φῶαν ¹⁾ πᾶν πέταξαν καὶ πᾶν.* "Όταν κανεὶς εἶχε στὰ χέρια του καμμιά δουλειὰ ἢ κανένα πρῶμα καὶ τὸ ἔχανε ξαφνικὰ ἀπὸ μπρὸς του τὸ ἔλεγαν ὅτι πέταξε σὰν τὸ πουλί.

Πωλώ.—*Πουλοῦμι τοὺν ἥλιου κ' ἀγοράζουμι τὸ γκάξ.* "Όταν ἀφήνουμε καὶ περνάει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας χωρὶς νὰ δουλέψουμε καὶ δουλεύουμε τὸ βράδυ.

Τιμῶ.—*Τίμα τὸν ἀτίμητον νὰ μὴ σ' ἀξαιτήσῃ.* "Ότι πρέπει νὰ μὴ περιφρονοῦμε τοὺς κακῆς διαγωγῆς, διότι ἂν τοὺς περιφρονήσουμε αὐτοὶ θὰ μᾶς μεταχειρισθοῦν σύμφωνα μὲ τὴν διαγωγὴν τους.

Τύχη.—*Μὴν κυττᾶς τὰ στραβά μ' τὰ ποδάρια, κῦτταζε τὴν καλὴ μ' τὴν τύχ'.*

Υπομονή.—*Σταλαματιὰ σταλαματιὰ γεμίζ' ἢ στάμνα ἢ πλατιά.* "Όταν ἔχομεν ὑπομονὴ τότε κερδίζουμε ἐκεῖνο ποὺ νομίζουμε ὅτι μᾶς εἶναι δύσκολο.

Χορεύω.—*Σῆκον γέρον μ χόρεψι καὶ ἐγὼ στὰ νύχια στέκον.* "Όταν ἐγένετο γλέντι εὐρίσκοντο καὶ μερικοὶ ποὺ τοὺς ἄρεξε ὁ χορός, ἀλλὰ ἐντρέποντο νὰ σηκώνωνται κάθε φορὰ καὶ ἐβίαζαν τοὺς ἄλλους νὰ χορέψουν διὰ νὰ ἔλθῃ ἡ σειρὰ των' καὶ σ' αὐτοὺς ἔλεγαν κρυφὰ τὴν παραπάνω παροιμία.

ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

1.—"Όταν θελήσουμε νὰ δώσουμε τὸ σιποῦν' στὰ χέρια τ' ἄλλουνοῦ, τοὺν λέμι νὰ γυρίσ' τὰ χέρια τ' ἀπὸ τὴν ἀνάποδη, ἢ ἂν εἴμαστε βιαστικοὶ τὸ πετάχνουμε κάτω. Αὐτὸ τὸ κάμνωμε, διὰ νὰ μὴ μαλωσοῦμε ἀργότερα.

2.—"Όταν ἀνακατεύομεν τὸ μαγκάλ' καὶ βγάξῃ σπαντζαλίθρες (φωτιές) λένε ὅτι θὰ ἐρθοῦν μουσαφίρηδες.

3.—"Όταν βράξ' τὸ φαγητὸ καὶ ὁ τέντζερης τιάσ' ἀπὸ κάτω ψηλὲς φωτιές λένε ὅτι ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ θὰ πάει ἀπὸ κάπου λεπτά.

4.—"Όταν ράβουμε τὸ φόρεμά μας τὴν ὥρα ποῦ τὸ φουράμι πρέπει νὰ δαγκάνωμε διότι θὰ ξεχνᾶμε πάντοτε.

5.—Τὰ μαρὰ δὲν πρέπει νὰ τὰ φιλοῦμε στοῦ σβέρκου γιατί γίνονται κακὰ σ' ὅλη τους τὴ ζωή.

1) Φύγαν.

6.—“Όταν ἀκούησ' καμμιά κουκβάγια νὰ φωνάζ' στὰ κυραμίδια θέλουν νὰ ποῦν ὅτι σ' ἐκείνου τὸ σπίτ' θὰ πιθάν' κάποιος.

7.—“Άμα θὰ βγῆς ἀπ' τὴν πόρτα σ'κι' ἀνταμῶσ' κανέναν παπᾶ πρῶτ' πρῶτ' λένι ὅτι θὰ πάη γουρσουζιά οὔλ' τὴν μέρα στὴν δλειά σ'.

8.—“Άμα θὰ ἔχ' σ' καμμιά κότα καὶ τνάξ' τὰ φτεριά το λέν' ὅτι θὰ πάροσ' ἓνα καλὸ χαμπέρ (εἶδησι).

9.—“Όταν παῖξ' τὸ δεξι σ' μάτ' θὰ σ' ἔρθ' ἓνα κακὸ καὶ ὅταν θὰ σὲ παῖξ' τ' ζερβί σ' θὰ σ' ἔρθ' καλό.

10.—“Άπ' ὅποιου σπίτ' πιράσ' τοῦ κουράκ' καὶ φωνάζ', τῶχουν χουρὶς ἄλλου ὅτι θὰ πιθάν' ὁ νοικοκύρσ' τοῦ σπιτιοῦ.

11.—“Άμα θὰ φαγουρίσ' ἡ μύτη σ' κ'εἶσι τρανος θὰ σὲ ντροπιάσουν, καὶ ἅμα εἶσι μικρὸς θὰ σὲ δειρουν.

12.—“Όταν σφυρίζουν κι τὰ δυὸ αὐτιά σ', παίρνεις ἓνα χαμπέρ' ποῦ θὰ χαρῆς πολὺ· κι ἅμα τοῦ ἓνα, παίρνεις γράμμα.

13.—“Άμα σὶ τρώει ἡ χουῖφτα σ' ἡ δεξιὰ πέρνεισ' παράδες, κι' ἅμα ἡ ζερβιά δίνεις.

14.—“Ο γόγγρος 1) ὅταν λαλῆ τὴν νύχτα λένε ὅτι χαλνύει ὁ καιρός.

15.—“Η γλωσσοφαῖτα ἡ μεγάλ' φέρνει κακὸ μεγάλου σὶ κείνο τοῦ σπίτ' ποῦ γλωσσοτρώει.

16.—“Άν διῆς στοῦ δρόμου κανέναν καὶ καμπούρη θέλεις νὰ διῆς κανένα πρόσωπου ποῦ νὰ εἶναι ἀνάγκη φτύστουν τρεῖς φορὸς κι' ἀμέσως σὲ τρία λεφτά, σὲ τρεῖς ὥρες τὴν ἴδια μέρα τὸν βλέπσ'. Αὐτὸ τὸ κάνουν περισσότερο τὰ κορίτσια ὅταν θέλουν νὰ δοῦν τοὺς ἀγαπημένους τους.

Μερικαὶ λέξεις

ἀκράνια	=συννομήλικος(Λ.Τ.)
ἀρατίζομαι	=χάνομαι
βεριέττα	=βέρα
βόσκα	=ψῆρα
γκατζέλι	=γαῖδουράκι
γκουρζέλ	=γουρουνάκι
γκουτούτσης	=πῆρες ἀέρα
γυράνιο	=σκοῦρο
διαλογίζομαι	=σκέπτομαι
ζάπροσα	=σοβαροποιήθηκα

1) Γόγγρος πουλί τὸ ὁποῖον φωνάζει κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.

καλέμι	=μολύβι
καποτνός	=ένος καιροῦ πράγματα
κλίφ	=φόδρες ἀπὸ μαξιλάρια
κμάρ	=στάμνα
κορνιάχτος	=σκόνη
κουκόσια	=καρύδι
λιέν	=λεκάνη
λούτζα	=ἔκθεσις
μάνι-μάνι	=γρήγορα
μισάντρες	=ντουλάπες τοῦ τοίχου
μούσμουλα	=σιγανή στή δουλειά της
μούτσιλο	=μικρὸ
μπιλιτζικια	=βραχιόλια (Λ. Τ.)
μπούνα	=φλόγα
νικέτζα	=φιλάργυρη
ντουρούκλιασα	=ξεχείλισα
ὄρτιά	=καλή
παράγκομα	=ἐπίθετο
πνάκια	=πίατα
ρουκώνω	=βάζω
σιόλ	=φλυτζάνι
σισόνια	=παντόφλες
σκιάχα	=φοβήθηκα
σούρδαλα	=ἄγριοι καρποὶ
στόϊσα	=ξέχασα
τσακί	=μαχεράκι
τζάκ	=καπνοδόχος
τσάντζαλλα	=κουρέλια
τσάξα	=ἔσπασα
φρουκάλ	=σκοῦπα
χασμίσια	=φροῦτα
χόβρος	=συννεφόκαμμα
χόσκο	=ἄστειο
χωρατεύω	=κουβεντιάζω

ΚΡΥΟΝΕΡΙΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1

Μικρὸς Κωνστᾶκος παντρεύεται μικρὴ Βγενουῖλα παίρνει
Τὸν Μάη τοῦ ἦρθε μήνυμα νὰ πάη νὰ πολεμήσῃ.
Τὸ βᾶδιο του καλύβωνε τὴν νύχτι χωρὶς φεγγάρι
βάζ' ἀσημένια πέταλα μαλαματένιες λόφους
κι' ἡ Βγενουῖλα τοῦ ρωτᾷ ἀπὸ τὸ παραθύρι.
Ἐσὺ Κωστάκη μ' θὰ διαβῆς καὶ μένα ποῦ μ' ἀφήνεις;
Πρῶτα σ' ἀφήνω στὸν Θεὸ κι' ὕστερις στοὺς ἄγιους
καὶ ὕστερις ὅλο ὕστερις σ' ἀφήνω στὴν νενέ μου.
Καὶ σὺ νενέ μ' τὴν νύφη σου καλὰ νὰ τὴν κυττάξῃς
νὰ τὴν ταΐξῃς ζάχαρι νὰ τὴν ποτίξῃς μύσχο,
κι' ὅταν κοιμοῦνται οἱ ἔμορφες νὰ στρώνῃς νὰ κοιμᾶται.
Κόμα ὁ λόγος κράταε καὶ ἡ φωνὴ βαστοῦσε
καὶ στὸ σκαμνὶ τὴν ἔκατσε καὶ τὸν περμπέρ¹⁾ φωνάζει.
Ἐλα περμπέρ νὰ περμπερῆς μιανῆς ξανθῆς πλεξοῦδες,
τὴν δίνει πέντε πρόβατα, τὴν δίν' καὶ πέντε γίδια
τὴν δίν' καὶ δυὸ μικρὰ σκυλλιά νὰ πᾶ νὰ τὰ χλιασίῃ.
Καὶ χλιασαν τὰ πρόβατα καὶ χλιασιαν τὰ γίδια
καὶ χλιασαν τὰ δυὸ σκυλλιά καὶ γίνκαν ἐνενηντα.
Καὶ σφύρζε καὶ κατέβαινε πὲ πᾶν ἀπ' τὰ Μπαλκάνια
νὰ κι' ὁ Κωστάκης ἔρχεται στέκεται καὶ ρωτᾷει.
Καλὴ μέρα σου Κεχαγιᾶ. Καλῶστον τὸν διαβάτη.
Ποιανοῦν' αὐτὰ τὰ πρόβατα πιανοῦν' αὐτὰ τὰ γίδια
πιανοῦν' αὐτὰ τὰ δυὸ σκυλλιά τ' ἀργυροκοιδοῦνάτα,
πιανοῦν' αὐτὸς ὁ Κεχαγιᾶς ποῦ ντρέχ' καὶ τὰ φυλάει.
Χτυπᾷ τὸ ἄλογο βιτσιὰ στὴν μάνα του πηγαίνει.
Ποῦνε μάνα μ' ἡ νύφη σου ποῦνε καὶ ἡ καλὴ μου.
Υἱέ μ' ἡ νύφη μ' πέθανε καὶ ἡ καλὴ σου πάει
πὲς μου μάνα μ' τὸ μνημα της νὰ πάω νὰ τὴν κλάψω
Υἱέ μ' τὸ μνημα τς ἔσιαξε καὶ ἔβγαλε χορτάρι.

1) Λ. Τ. Κουρσός.

Χωρισμός

2

Πουλιά μου χελιδόνια και ξάστερα πουλιά
 πολὺ ψηλά πετάτε για χαμηλώσητε ;
 νὰ γράψω στὰ φτερά σας και στὰ φτερούδια σας
 νὰ πᾶτε στὴν κυλή μου στὴν Καλητσούδα
 νὰ πᾶτε νὰ τῆς πῆτε νὰ μὴ μὲ καρτερῆ
 νὰ πᾶτε νὰ τῆς πῆτε ἂν θέλ' νὰ παντρευτῆ.
 Τοῦρκο ἄντρα μὴ πάρη και τὸν κριματισθῆ [καὶ ἁμαρτωλωθῆ]
 Ρωμὸν ἄντρα νὰ πάρη νὰ μοιάξ Χριστιανῆ
 νὰ λούεται τὸ Σάββατο νὰ ἀλλάξ' τὴν Κυριακῆ
 και νὰ μεταλαμβάνη καθὲ Σαρακοστή.
 Ἐγὼ ἔδῶ ποὺ ἦρθα ἔδῶ παντρεύθηκα
 πῆρα γυναῖκα μάγισσα, τῆς μάγισσας παιδί
 μαζεύει τὰ οὐράνια και δὲν ἀστραπολοῦν
 και μάζεψε και μένα και δὲν μπορῶ νὰ ῥθῶ.
 Ὅταν ξεκινήσω στράφτει και βροντᾶ
 κ' ὅταν γιρῶ πίσω ἥλιος και ξεστεριά.
 Κυλήτσα σὰν τοῦ ἄκουσε βαρὺ τὴν φάνηκε
 τσαρούχια νε ποδύεται ¹⁾ στὰ ποδαράκια της
 ἀντρίκια ροῦχα βάνει πέρνει τὸν δρόμο πάει.
 Σαράντα ὥρες δρόμο νύχτα τὸν περπατεῖ.
 βρίσκει μιὰ βρεοπούλα ποὺ σιοῦσε ²⁾ και ἔπλενε
 Καλημέρα Βρεοπούλα καλῶς τὸν Περατλῆ ³⁾
 Ποιὸ εἶν' τοῦ Γιάνν' τὸ Σπῆτι τοῦ Γιάνν' τοῦ Περατλῆ.
 Καλημέρα βρὲ Γιάννη, καλῶς τὸν Περατλῆ.
 Γιατί μ' ἀφήκες μένα και πῆρες ἄλληνα ;
 Ἐκεῖνος σὰν τὴν γνώρσε τὸν δρόμο ἔπιασε
 και ἡ μάγισσα ξεφώνησε !
 Ἄς τῷξερα βρὲ Γιάννη νὰ μὴν στὴν ἔστελνα.

3

Ἄφησε τὴν δουλειά σου κατέβα κάτου νὰ σοῦ πῶ.
 Ἐλα κάτου στοῦ χαϊάτι ⁴⁾ ὅπου εἶνε σκοτεινὰ
 Ἐλα για νὰ φιληθοῦμε και νὰ κλάψωσε τὰ δυὸ
 γιατ' αὔριο θὰ φύγω και θὰ πάω στὸ στρατό.
 Τί παρηγοριά θὰ δώσης για νὰ ζω στὸ στρατό
 Ἐνα ἄσπρο μαντηλάκι γύρω γύρω κεντητό

1) φορεῖ.—2) ἄπλωνε.—3) περαστικός.—4) σάλα τοῦ κάτω πατώματος.

κι' ὅταν θὰ σὲ ἐνθυμοῦμαι καὶ θὰ κλαίω ἀπὸ καρδιά
 μ' αὐτὸ τὸ μαντηλάκι θὰ σφουγγῶ τὰ δάκρυα
 καὶ παραγγελιά σ' ἀφήνω πρόσεξε νὰ φυλαχθῆς
 ὥσπου νὰ πάω καὶ ν' ἄρθω μὴν τυχὸν καὶ παντρευτῆς
 κι' ἂν σὲ εὕρω παντρεμμένη μὲ τὸν ἄντρα σου μαζὶ
 καὶ τὰ δυὸ θὰ σᾶς σκοτώσω κι' ἄς καθήσω φυλακὴ.

4

Κάτω στὰ δώδεκα νησιά
 στῆς Πόλης τ' ἀργαστήρια
 δώδεκα ράφτες ἔραβαν
 καὶ δέκα μαθητᾶδες.
 Ὅλη μερίτσα ἔραβαν
 τὸ βράδυ βράδ' σχολνοῦσαν
 ἓνα μικρὸ ῥαφτόπουλο
 κάτε καὶ δὲν σχολνάει
 μόν' τὸ κερί του ἄναψε
 καὶ στὸ σαντάν τὸ βάζη
 καὶ κάτσε καὶ ψιλόραφτε
 καὶ ψιλοδραγουδοῦσι·
 Καβάδι μου ψιλόραυτο
 καὶ ψιλοκεντημένο καὶ τί κορμί θὰ σαρτιστῆς
 σὲ τί κορμί θὰ πλέξης.
 Ἐννιά φορὲς τὸ φίλησαν
 καὶ μὲ ταῦτήνα δέκα.
 Κόρη ξανθὴ σᾶν τ' ἄκουσε ἀπὸ τὸ παραθύρι
 γιὰ δὲς τον τὸ μαργέλικο τί ψέμματα ποῦ λέει
 κιὰ θὰ τὸ πῶ τὸ μᾶστορα τί ξύλου ποῦ θὰ φάη
 κιὰ θὰ τὸ πῆς κιὰ δὲν τὸ πῆς ποῦ σ' ἔχω φιλημένη
 ἔννιά φορὲς σὲ φίλησα κιὰ μὲ τὰ αὐτήνα δέκα

5

Παιδικὸ τραγοῦδι

Γαρυφαλλάκι πράσено πότε θὰ κοκκινήσης
 νὰ κόψω ἓνα γαρύφαλλο νὰ κάνω φουρκαλάκια
 νὰ φουρκαλῶ τὴν θάλασσα π' ἀράζουν τὰ καράβια
 ἓνα καράβι ἄραξε στοῦ Βασιληᾶ τὴν πόρτα
 ὁ Βασιληᾶς δὲν ἦταν κεῖ μόν' ἦταν τρεῖς κοπέλλες
 ἢ μιὰ κεντοῦσε τὸν οὐρανὸ ἢ ἄλλη τὸ φεγγάρι

ἢ τρίτη ἢ μικρότερη κεντοῦσε μαξηλάρι
γιὰ νὰ κοιμᾶται ὁ Βασιληᾶς δὲν ἤθελε ἄλλη χάρη.

6

Ἄπάν σνὰ Ἁγιά Παρασκευὴ
κοιμᾶται κόρη μοναχῆ
κοιμᾶται κι' ὄνειρεύεται στὸν ὕπνο της παντρεύεται
καὶ τοῦ πουρνὸ σηκώνεται νερὸ παίρνει καὶ νίβητι
μαντήλ' πέρνει σφουδιγίζητι τὰ δέσια τσ' ¹⁾ πέρνει κι' δένητι
γυαλί βαστᾶ γυαλιζεται μανίκα μου καμαρωτά,
μὲ πλάνεψτε στὰ φλουριὰ μὲ δῶστε ἄντρα γέροντα
δὲν ἀγαποῦσι τοῦ χορὸ μόν ἀγαπᾶ τοῦ καπηλιὸ
τοῦ καπηλιὸ τοῦ μικριλιό.

Ἵορτάκιοι

7

Κάτου στοῦ γυαλὸ τὸν ἄμμο
πάντρευαν καὶ τὴν Μαλάμο
κάλεσαν μὲ νὰ πάνω ²⁾.
φιάνω πῆττα στὸ πλαστήρ
καὶ κρασί μὲς' στοῦ πουτήρ'
κίνησα νὰ νὰ πάνω.
βλέπω λύκος συγκαθίζει
κι' λαγὸς λαλᾶ ντουντούκα
κι' ἄλλοῦ τὰ τουμπουρντέκια
κι' σκανζόχοιρος ὁ Ἰούδας
σέρνει τοῦ χορὸ γαϊτάνι.
Ἄποῦ δῶ στοῦ Μποσνοχώρι
κι' ἀποῦ κεῖ στοῦ γαϊδουρουχώρι.
Ἄχιλώνα γκαργκαλώνα
μὴ μὲ κάνεις μὲ τὸ μάτι
ἔλα βράδυ στοῦ κρεββάτι
ν' ἀγκαλιάσης κορμὶ βεμβάκι
καὶ ποδάρια τρασκασμένα ³⁾.

Ἵορτάκιοι

ΕΑΕΝΗ ΤΣΟΜΑΚΑ

1) Δεσίματα τῶν μαλλιῶν.—2) Πιάγω.—3) Ἄπο κάτω σκασμένα.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Ο ΠΡΩΗΝ ΞΑΝΘΗΣ ΠΟΥΛΚΑΡΠΟΣ ΨΩΜΙΑΔΗΣ

Εἰς τὰς 24 Ἰουλίου 1939 ἀπεβίωσεν ἐν τῇ ἐν Νέᾳ Σμύρῃ κατοικίᾳ του ὁ ἀείμνηστος μητροπολίτης πρ. Ξάνθης Πολύκαρπος.

Ὁ αἰδιμός ἐγεννήθη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1864 εἰς Κοτύωρα τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Μετὰ τὴν ἀποροίτησίν του ἐκ τῆς ἐν Φαναριῶ Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, κατετάχθη εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολὴν ἐξ ἧς ἀπεφοίτησεν διάκονος ὢν τὸ 1892 ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας Νεοφύτου τοῦ Η΄. Χειροτονηθεὶς τὸν Αὐγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπὸ τοῦ μουστραφοῦς Μητροπολίτου Χαλδίας κυροῦ Γερασίου πρεσβύτερος καὶ παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου προβιβασθεὶς εἰς Ἀρχιμανδρίτην, διωρίσθη ἱερατικὸς προϊστάμενος τοῦ ἐν Γαλατῶ Ἱ. ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων, καὶ ἀκολούθως προσελήφθη Πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Ἑρακλείας παρὰ τοῦ τότε μητροπολίτου καὶ μετέπειτα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Ε΄. Τὸν Μάϊον τοῦ 1897 τοῦ γέροντός του μετατεθέντος εἰς τὴν Μητρόπολιν Χαλκηδόνος, τὰ Πατριαρχεῖα διώρισαν αὐτὸν ἱερατικὸν προϊστάμενον τῆς ἐν Γαλατῶ ἐκκλησίας τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, καὶ τὸ ἔτος 1899 ἐξελέγη Μητροπολίτης Κολωνίας, ἀριθμούσης 92 ἑλληνικὰς κοινότητας μὲ ἔδραν τὴν Νικόπολιν τοῦ νομοῦ Σεβαστείας. Τὴν ἐν μαρμαρῶ διατελοῦσαν ταύτην ἐπαρχίαν ἐποίμανεν ἐπὶ 12ετίαν ὅλην, ἐμφυσῶν παντοῦ πνεῦμα ζωῆς, κινήσεως, προόδου καὶ ἀναπτύξεως. Παντοῦ καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπόκεντρα χωρία τῆς Ἐπαρχίας του ἵδρυσεν σχολὰς δι' ἰδίων καὶ ἐξ ἰδίων ὑποστηρίζων τὰς ἀπορωτέρας ἐξ αὐτῶν. Κατὰ τὰ ἔτη 1903 καὶ 1910 κληθεὶς συνοδικὸς ἐχρημάτισε καὶ ὡς μέλος τοῦ Δ. Ε. Μ. Συμβουλίου, Ἐφοροταμίας τῆς Θεολ. Σχολῆς καὶ Πρόεδρος τοῦ Ἐθνικοῦ Ὁρφανοτροφείου καὶ ἄλλων Ἐφορειῶν καὶ Ἐπιτροπῶν, ἐπιδειξάμενος σύνεσιν καὶ φρόνησιν. Συνοδικὸς διατελῶν προήχθη τὸ 1911 εἰς τὴν Μητρόπολιν Νεοκαισαρείας, ὅτε καὶ ἀνήγειρεν ἐν τῇ γενετείᾳ του καλλιπρεπὲς Παρθενοναγωγεῖον ἐπικληθὲν «Πολυκάρπειον». Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1913 ἐκλήθη καὶ αὐτὶς συνοδικὸς, διατελέσας τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1917. Κατὰ τὴν συνοδικὴν του ταύτην περίοδον ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς Ἐφοροταμίου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ Προέδρου τῶν Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων ἐργάσθη κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε τὰ κινδυνεύοντα, ὡς ἐκ τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ τῆς ἐκ τούτου προελθούσης οἰκονομικῆς κρίσεως τῆς παιδείας καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ταῦτα καθιδρύματα ἵνα σταματήσουν τὴν λειτουργίαν των, συνεχίσουν ταύτην ἀπροσκοδῶτως.

Μετὰ τὴν ἀνακομὴν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν του, ὅπου καὶ ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του. Ἐπέπρωτο ὅμως αὐτῷ τὸν Μάρτιον τοῦ 1920 ἀκουσίως νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Μητροπόλεώς του, ἐμποδισθεὶς τῆς εἰς Ὁρδοῦ ἀποβιβάσεώς του, ὡς ἀνεπιθυμητοῦ, καταδικασθεὶς καὶ εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου. Ἐφ' ᾧ καὶ ἀναγκαστικῶς διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀτμοπλοίου ἐπέστρεψεν εἰς Κωνηπολιν, ὅτε καὶ τῷ ἀνετέθη ἡ Τοποτηρητεία τῆς Μεγ. Πρωτοσυγκελλίας.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1922 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Ξάνθης, τὴν αὐτὴν ἐπιδειξάμενος ποιμαντορικὴν δρᾶσιν καὶ ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ. Πρωιτηθεὶς κατὰ τὸ 1935 ἀπὸ μητροπολίτης Ξάνθης διέμενε ἐν Ν. Σμύρῃ.

Τὴν αὐτόθι κατοικίαν του ἀξίας περιόου ἐνὸς ἐκατομμυρίου ἐκληροδότησεν ὑπὲρ τοῦ Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Σαμοθράκη Θ. Ἀχιλλέως, λατροῦ: *Ἱστορία τῆς Θράκης*, τόμ. Α' Θεσσαλονίκη, ἔτ. 1939, τύποις Ἑλληνικῆς Ἱατρικῆς, σελ. 203 εἰς 80ν.—

Τὸ ἔργον φιλοκάλως ἐκτετυπωμένον κοσμεῖται ἐν ταῖς πρώταις σελίσι διὰ τῶν εἰκόνων τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου Β', τοῦ προέδρου τῆς κυβερνήσεως κ. Ἰ. Μεταξᾶ, τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Θράκης κ. Π. Κάβδα καὶ τοῦ γενικοῦ γραμματέως τῆς γενικῆς διοικήσεως κ. Εὐαγ. Καλατζῆ. Ὁ ἐν λατροῖς ἀπὸ χρόνων ἱστοριοδιφῶν Θραξ συγγραφεὺς εἶναι ἤδη γνωστὸς εἰς τὸ πανελλήνιον καὶ ἐξ ἄλλων περὶ Θράκης καὶ Θρακῶν πραγματειῶν του, διὰ τοῦ παρόντος δ' ἔργου του ἐπιχειρεῖ νὰ πλουτίσῃ τὴν ἑλληνικὴν γραμματολογίαν διὰ συνεχοῦς τῆς Θράκης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἱστορίας, ἣν καὶ διαιρεῖ εἰς πέντε περιόδους, ἧτοι: α') ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν πρώτων τῆς Θράκης κατοίκων μέχρι τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου (XI π. Χ. αἰῶνος) β') ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μέχρι τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου κατὰ τῆς Σκυθίας (1104-513 π. Χ.) γ') ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρουσῶν ἐν Θράκῃ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου (480 π. Χ.-337 μ. Χ.) δ') ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) καὶ ε') ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπελευθερώσεως τῆς χώρας (1920). Ἀποβλέπει δὲ κυρίως εἰς τὴν ἐκλαϊκῆσιν τῆς ἱστορίας τῆς χώρας χάριν τῶν Θρακῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ὧς αὐτὸς λέγει ἐν τῇ ἀφιερῶσει του: «εἰς τοὺς πατριώτας μου διὰ νὰ μάθουν τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος των καὶ εἰς τοὺς ξένους διὰ νὰ τὴν γνωρίσουν καὶ τὴν ἀγαπήσουν». Κατὰ πόσον τὸ ἔργον, οὐτινος ἐξεδόθη νῦν μόνον τμημα, θ' ἀνταποκριθῆ εἰς τε τὸν εὐρὺν τίτλον του καὶ εἰς τὸν εὐγενῆ τοῦ συγγραφέως σκοπόν, θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ καταδειχθῆ μόνον μετὰ τὴν ὄλην ἐκτύπωσιν του. Διότι συνεχῆς τῆς Θράκης ἱστορία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων εἶναι τι καινοφανὲς ἐν τῇ ἱστοριογραφίᾳ καὶ δυσχερὲς ὡς πολὺπλευρον καὶ πολυμερὲς ἔργον, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἡ ἱστορία τῶν Θρακῶν καταλήγει εἰς τὴν σύστασιν τῆς Βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας, ὁπότε οὗτοι ἐξηλληνισμένοι ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας δὲν ὑφίστανται ὡς ἴδιον ἔθνος, ἀλλ' ὡς Ρωμαῖοι - Ἕλληνες πλέον καὶ χριστιανοὶ ἀποτελοῦσιν ἀναπόσπαστον τμημα τῆς αὐτοκρατο-

ρίας, μεθ' ἧς συνεταύτισαν τὰς τύχας των, ἀπὸ τοῦ 5ου δὲ - 6ου αἰῶνος ἄρχονται αἱ ὁμαδὸν βαρβάρων φύλων εἰς τὴν Θράκην ἐγκαταστάσεις, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ μετέβαλον τὴν ἐθνολογικὴν τῆς χώρας ὄψιν. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἔπεται ὅτι θὰ ἔπρεπεν ὁ συγγραφεὺς τοιαύτης τῆς Θράκης γενικῆς ἱστορίας νὰ μὴ περιορισθῆ μόνον εἰς τὴν κατὰ τὰς τῶν ἱστοριογράφων, χρονογράφων καὶ μυθογράφων παραδεδομένας ἡμῖν εἰδήσεις ἀφήγησιν τῶν διαδραματισθέντων πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν γεγονότων ἐν τὸς τῶν κατὰ διαφόρους περιόδους μεταλλασσομένων τῆς χώρας γεωγραφικῶν ὄριων, ἀλλὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ ἔργον του καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας κατοίκων τῆς βοηθούμενος πρὸς ταῖς γραπταῖς πηγαῖς καὶ ὑπὸ τῶν διὰ τῆς ἀρχαιολογικῆς σκαπάνης ἀποκαλυπτομένων ἐκαστοτε μνημείων ἢ ἄλλως πως διασφωζομένων μέχρις ἡμῶν. Ἀντικείμενον ἄρα μιᾶς τοιαύτης γενικῆς καὶ συνεχοῦς τῆς Θράκης ἱστορίας δεόν νὰ εἶναι πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ ἐν τῇ χώρᾳ διαζήσαντα ἔθνη καὶ καταλιπόντα τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἔχνη πολλὰ ἢ ὀλίγα, μεγάλα ἢ μικρά. Ἦσαν δὲ ταῦτα οἱ πρωτόγονοι κάτοικοι ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἤδη ἐποχῆς, ἐξαφανισθέντες ἢ ἀφομοιωθέντες ὑπὸ τῶν ἐποικισάντων Θρακῶν, οἱ Ἄριοι προϊστορικοὶ Θραῖκες, ἀδελφοὶ τῶν Πρωτοελλήνων, τ. ἔ. τῶν Ἑλληνοπελασγῶν, οἱ ἱστορικοὶ Θραῖκες οἱ διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς γλώσσης ἐπὶ Μακεδονοκρατίας καὶ Ρωμαιοκρατίας ἐξελληνισθέντες, οἱ Ἑλληνες τῶν ἀπὸ τοῦ 7ου π. Χ. αἰῶνος πολυαρίθμων ἀνὰ τὰ παράλια ἀκμαίων ἀποικιῶν καὶ ἀπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου στρατιωτικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐν τῇ ἐνδοχώρᾳ, οἱ παντοδαποὶ ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας ἀποικισθέντες Ρωμαῖοι ἀπόμαχοι συμμειγέντες τοῖς λοιποῖς, οἱ ἐπὶ Βυζαντινοκρατίας Θρακοῦ Ἑλληνες (οἱ ἔχοντες δηλ. ρωμαϊκὴν-ἑλληνικὴν συνείδησιν), οἱ ἀπὸ τοῦ 6ου μ. Χ. αἰῶνος ἀρξάμενοι νὰ ἐγκαθίστανται μονίμως Σλαῦοι, ὧν οἱ μὲν ἀφομοιώθησαν τοῖς Θρακοῦ Ἑλλησιν, ὅπου ἐμειονοψήφουν, οἱ δὲ ἀφομοίωσαν αὐτούς, ὅπου ἐπλειονοψήφουν, οἱ ἀπὸ τοῦ 8ου αἰῶνος μετοικισθέντες Σῦροι καὶ Ἀρμένιοι (Μανιχαῖοι), ὧν λείψανα διασφύζονται καὶ σήμερον-οἱ Παυλικιᾶνοι, οἱ ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος ἀρξάμενοι νὰ ἐγκαθίστανται Βούλγαροι καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος Τούρκοι. Κατὰ ταῦτα ὁ συγγραφεὺς θὰ ἔδει ἐπὶ τῆς Βυζαντινοκρατίας καὶ Τουρκοκρατίας νὰ μὴ περιορισθῆ μόνον εἰς τὸ Θρακοῦ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ νὰ ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τὰ ἀλλογενῆ, ἅτινα ἐπαυξήθησαν ἐπὶ πλεονεχον κατ' ἀναπόφευκτον καὶ μοιραῖον τῶν πραγμάτων ροῦν τὴν σημερινὴν πολιτικῶς καὶ ἐθνολογικῶς τριχοτόμησιν τῆς ἱστορικῆς Θράκης εἰς Βουλγαρικὴν, Τουρκικὴν καὶ Ἑλληνικὴν.

Ἀποβλέποντες νῦν μόνον εἰς τὴν ὕλην τοῦ δημοσιευθέντος πρώτου τόμου τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης, ἀναφερομένην ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς προϊστορικοὺς καὶ τοὺς ἀρχαίους Θραῖκας, δυνάμεθα νὰ διαπι-

στώσωμεν ὅτι ὁ φιλόπονος συγγραφεὺς προσεπάθησε νὰ ἐξαντλήσῃ πάσας τὰς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων παραδεδομένας ἡμῖν μαρτυρίας, εἰς αἷς καὶ ἐπιμελῶς παραπέμπει, ἔλαβε δὲ κατὰ τὸ δυνατόν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ἐπικρατέστερα πορίσματα τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν περὶ αὐτῶν ἐρευνῶν τῆς γλωσσολογίας καὶ ἀρχαιολογίας. Ἡ ἀκριβὴς δὲ καὶ ἐπιμελὴς αὕτη τῶν πηγῶν χρῆσις καὶ ἡ συστηματοποίησις τῆς ὕλης καθιστῶσι τὸ δημοσιευθὲν τοῦ ἔργου τμήμα ἀξιανάγνωστον, ὅπερ δικαίως δύναται νὰ ὑποληφθῇ ὡς συμβολὴ ἕν τῇ γλώσσῃ μας εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Θρακῶν καὶ τῆς χώρας των πρὸς ταῖς ὑπαρχούσας ἤδη συμβολαῖς: Σπ. Σακκελαριάδου, πόλεις καὶ θέσμια Θράκης καὶ Κ. Κουρτίδου, ἱστορία τῆς Θράκης μέχρι τοῦ 47 μ. Χ. Ἴδου καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου: εἰσαγωγή, I ὄρια τῆς Θράκης, φυσικὴ γεωγραφία (παράλια, ὄρη, ποταμοί), κλιματολογία· II καταγωγή καὶ γλῶσσα τῶν Θρακῶν, ἔθνη καὶ φυλαί, θρησκεία, ἥθη καὶ ἔθιμα, τύμβοι, μυθικοὶ ἥρωες, βασιλεῖς, δυνάσται· III μυθικοὶ ραψωδοὶ καὶ μουσικοί· VI, ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων (Γότθοι).

K. MYRT. AP.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1936—1938

Ἐν συνεχείᾳ τῶν εἰς προηγουμένους τόμους ¹⁾ τῶν «Θρακικῶν» δημοσιευθεισῶν Συμβολῶν εἰς τὴν Θρακικὴν Βιβλιογραφίαν καὶ ὡς ἐγράφομεν εἰς τὸν Η' τόμον τῶν «Θρακικῶν» (Σ. 427), εἰς τὴν στήλην ταύτην δημοσιεύονται ἐκάστοτε ὄσα βιβλία ἢ ἄρθρα ἀφορῶντα τὴν Θράκην καὶ δημοσιεύόμενα κατὰ τὰ τελευταῖα τρία ἔτη, περιέρονται εἰς γνῶσιν τῆς διευθύνσεως τῶν «Θρακικῶν».

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον παρακαλεῖ τοὺς δημοσιεύοντας ἔργου, ἰδιαιτέρως ἢ εἰς περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδας πραγματείας ἀσχολουμένας περὶ τῆς Θράκης γενικῶς ἢ μὲ θέματα ἐνδιαφέροντα τὴν Θράκην, ὅπως ἀποστέλλωσιν εἰς τὰ γραφεῖα αὐτοῦ ἔν ἀντίτυπον ἢ σημειώσιν ἀκριβῆ τοῦ τίτλου τοῦ δημοσιεύματος, ὅπως γίνηται μνία αὐτῶν εἰς τοὺς ἐκάστοτε ἐκδιδομένους τόμους τῶν «Θρακικῶν».

²⁾ Ὅπου δὲν ἀναφέρεται τόπος δημοσίευσσεως, ἐννοοῦνται αἱ Ἀθήναι.

1936

- Ἀβράμωφ Β.** Ὁ μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Βουλγαρίας τῷ 986 πόλεμος καὶ ἡ τῆς Σοφίας ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου πολιορκία. Σοφία, ἔτ. 1936, σελ. 60, Βουλγαριστί, (Κ. Μ. Α.)²⁾
- Γερωγίου Π. Βασιλειάδου:** [ἐκ Τσανακτοῦ Ῥαιδεστοῦ] Εὐσεβῆς θρόλος. Ἡ «Ρευματοκράτειρα» Παναγία τῶν Ραιδεστινῶν «Ἐθνικός Κῆρυξ» Ν. Ὑόρκης 7 Ἰουν.
- Βέλκωφ Ἰβάν:** Ἀποκάλυψις νέου τρόπου Θρακικῆς ταφῆς μεθ' ἄρματος παρὰ τῷ Σβίλεν-γκράδ, βουλγαριστί, ἐν τῇ ἑφημ. Σοφίας Ζορά, ἀρ. 5216, 15 Νοεμβρ. ἔτ. 1936. (Κ. Μ. Α.)
- Βεσεβλῆφ Β.** καθ. Πανεπ. Σοφίας: Πρωτοβουλγαρικαὶ ἐπιγραφαί, προσθῆκαι καὶ διορθώσεις ἐν τῇ ἐπετηρίδι τοῦ ἐν Σοφίᾳ πανεπ. βιβλίου XXXII, ἱστορικοφιλολογικὸν τμήμα, ἔτ. 1936, σελ. 48+XXX, βουλγαριστί. (Κ. Μ. Α.)
- Georgiew VI.** Ὑφηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπ. Σοφίας: Die Träger der kretisch-mykenischen Kultur, ihre Herkunft und ihre Sprache. I, Theil: Ugr Griechen und Uirillyrier (Thraako-Ilyrier), ἐν τῇ ἐπετηρ. τοῦ ἐθν. πανεπ. Σοφίας, τμήμα ἱστορ.-φιλολογικόν, τόμ. XXXIII, 4, ἔτ. 1936, σελ. 203.—Ὁ συγγραφεὺς στηριζόμενος εἰς τὴν γλωσσολογίαν ἰδίως, τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ

1) Γ' π. I—XLVII, Δ' 342—353 καὶ 371—372, Ζ' 357—881 καὶ 382—399 Θ' 365—372 καὶ 373—376

2) Ὅσαι σημειώσεις ἔχουν τὰ ἀρχικὰ Κ. Μ. Α. ἐστάλησαν παρὰ τοῦ κ. Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου.

τάς ἱστορικός τῶν ἀρχαίων μαρτυρίας ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξει ὅτι οἱ πρὸ τῶν Ἑλλήνων κάτοικοι τοῦ Αἰγαίου ἦσαν Θ ρ α κ ο - ἰ λ λ υ ρ ἰ ο ἰ, τ. ἔ. οἱ π α ν ἄ ρ χ α ἰ ο ἰ Ἰ λ λ υ ρ ἰ ο ἰ, ὧν ἡ γλῶσσα πρωιμώτατα τοσοῦτον μετεβλήθη, ὥστε εἶναι ἀδύνατον σήμερον ν' ἀναγνωρισθῇ ὁ Ἰνδογερμανικός χαρακτήρ της. Ἐκ ταύτης παραθέτει ἐτυμολογῶν τὰς περιωθεισας ἐν τῇ ἑλληνικῇ λέξεις θεωρῶν ὡς χαρακτηριστικὰ αὐτῆς τὰ προσηφύματα *nth* καὶ *ς(ς)*. Πρὸς δὲ καὶ τὴν διπλὴν ἐκ Λήμνου ἐπιγραφὴν, ἧς παρέχει νέαν ἀνάγνωσιν. Οἱ Θ ρ α κ ο ἰ λ λ υ ρ ἰ ο ἰ οὗτοι διέπλευσαν ἐξαισίον πολιτισμόν, ὅστις ἤκμασεν ἰδίως ἐν Κρήτῃ, Μυκῆναις, Τροίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ἀπέκτισαν πρωιμώτατα τὴν Μεσόγειον, ὡς βραδύτερον οἱ Ἕλληνας. Ἄποικοι αὐτῶν ἦσαν καὶ οἱ Ἐ τ ρ ο ὕ σ κ ο ἰ (*E-trus-oi*, *E-t r ũ r i a* ἐκ τοῦ *T r o s - T r o s j a* = *T ρ ῶ ε ς - Τ ρ ο ἰ α* ἐκ τοῦ *T ρ ῶ σ ε ς - Τ ρ ὀ σ j a*). Ἐν τῇ γλῶσσῃ των δὲ ἐποιήθησαν καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Ἡ ἀκμὴ τῶν αὐτοχθόνων τούτων τοῦ Αἰγαίου κατοίκων, οἵτινες μεθ' ὅλας τὰς πρὸς ἀλλήλους διαμάχας παρέμειναν ἐπὶ αἰῶνας ἀνενόητοι καὶ ἀπρόσβλητοι ἐξωθεν, διήρκεσε μέχρι τοῦ 12ου π. Χ. αἰῶνος, ὅποτε ἤρξαντο ἡ λεγομένη Α ἰ γ α ἰ ῦ κ ἡ μετανάστευσις. Ἀπὸ βορρᾶ, ἰδίως ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας, Βοημίας καὶ Οὐγγαρίας, κατήλθον πρὸς νόσον βάρβαροι λαοὶ Ἰνδογερμανικῆς καταγωγῆς. Τούτων διχασθέντων ἡ μὲν μία μοῖρα ἐπῆλθεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου κατέλυσε τὸ ἀκμάζον τῶν Χ ε τ ἰ τ ῶ ν κράτος, ἡ δὲ ἄλλη κατέστρεψε τὴν ἐν Ἑλλάδι καὶ τῷ Αἰγαίῳ κυριαρχίαν τῶν Θ ρ α κ ο - ἰ λ λ υ ρ ἰ ῶ ν καὶ ἐγκαταστᾶσα ἐν τῇ χώρῃ των ἀφωμίωσε τοὺς περιωθέντας καὶ παραμείναντας πρῶην κατοίκους της. Οἱ νεήλυδες εἰσήγαγον τὸ ἔθος τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν μὴ ὑφιστάμενον πρῶτερον καὶ οὗτοι εἶναι οἱ Ἑ λ λ η ν ε ς, ἡ δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα μετανάστευοὺς των εἶναι ἡ γνωστὴ ἐκ τῆς ἱστορίας κ ἄ θ ο ὄ ς τ ῶ ν Δ ω ρ ἰ ἔ ω ν, ἧτις προεκάλεσε τὴν μετανάστευσιν τῶν Θ ρ α κ ο ε λ λ ἦ ν ω ν—παναρχαίων Ἰλλυριῶν (*Π ε λ α σ γ ο—Φ ἰ λ ἰ σ τ α ἰ ῶ ν, Τ ρ ῶ ω ν—Τ υ ρ σ ἠ ν ῶ ν*—Ἐ τ ρ ο ὕ σ κ ω ν) εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἤδη προϋπήρχον ἀποικίαι αὐτῶν. Κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1100—850 π. Χ., ἧτις εἶναι ἡ σκοτεινὴ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, οἱ ἐπελθόντες Ἑ λ λ η ν ε ς ἐγκαθίστανται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφομοιοῦσι τὸν πολιτισμόν των προκατόχων των. Κατὰ ταύτην ὑπὸ τῶν ποιητῶν χάριν τῶν κατακτητῶν μεταφέρονται εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Περὶ τὸ 800 π. χ. ἄρχεται ἡ γ ν η σ ἰ α Ἑ λ λ η ν ἰ κ ἡ ἔ ξ ἔ λ ἰ ε ἰ ς ἐν τῇ Μεσογείῳ. Ποιοῦμεν συντομωτάτην περίληψιν τοῦ ἔργου, ὅπως καταδείξωμεν τὰς νέας θεωρίας καὶ ὑποθέσεις περὶ τῶν παναρχαίων τῆς Ἑλλάδος κατοίκων.

(K. M. A.)

Δάνωφ Χρ.: Ὁ Ἡρόδοτος ὡς πηγὴ ἱστορικὴ Θράκης, Μακεδονίας, Παιονίας καὶ τοῦ δυτικῆς Εὐξείνου πόντου, ἐν τῇ ἐπιτηρίδι τοῦ πανεπ. Σοφίας, τμήμα ἱστοριοφιλολογικόν, βιβλ. XXXII, 8 σελ. 106, βουλγαριστί, ἔτ. 1936.

(K. M. A.)

Δέτσεφ Δ. καθηγ. τοῦ ἐν Σοφίᾳ πανεπ.: Τὸ ἀρχαῖον τοῦ Χισάρ ὄνομα. Στηριζόμενος ὁ συγγρ. ἐπὶ τινος τετριμμένης τὰ μάλιστα καὶ δυσαναγνώστου Λατινικῆς ἐπιγραφῆς, εὐρεθείσης παρὰ τῷ ἐντὸς τοῦ φρουρίου βαλανεῖοφ Χαβούζ, ἐν ἡ ἀναγινώσκει... *ab in]sessis veteri Aug(ustiae) gr[ati]a*...

- εἰκάζει ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ἐπὶ ρωμαϊοκρατίας συνοικισθέντος χώρου ἦτο Augusta vetus aea, ὡς ἀνήκοντος αὐτοκράτορι τινι, ὅπερ ὄνομα ὑποθετεῖται καὶ ἕτερον χῶρον Augusta nova aea, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο ὁ ἐκτὸς τοῦ φρυγίου κείμενος ἀνατολικῶς περὶ τὸ ἐν χιλιόμετρον παρὰ τῷ βαλανεῖῳ Κιζιάρ. ἀμφότεροι δὲ οἱ συνοικισθέντες χῶροι ὠνομάσθησαν Augustae (vetus et nova) καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κτισθὲν φρούριον Ἀυγούστα (Προκοπίου περὶ κτισμ. IV, 11), ὅπερ βραδύτερον ἐλέγχθη μεταφρασθὲν ἑλληνιστὶ Σεβαστή, ὅθεν ἡ Σεβαστόπολις ἔδρα ἐπισκοπῆς ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως. Ἐκ δὲ τῆς ἀναγνώσεως κεκομμένης ἑλληνικῆς ἀναθηματικῆς ταῖς Νύμφαις προγενεσιέρας ἐπιγραφῆς, κεχαραγμένης ἐπὶ τῆς πλαγίας πλευρᾶς τοῦ λίθου τῆς λατινικῆς ἐπιγραφῆς, ὅστις ἀπεκόπη προφανῶς ἐκ βωμοῦ, . . . Σε]ν]ή]α ἑ]π]ὲ]ρ ἑ]α]υ]τῆ]ς καὶ τῶ]ν παῖ]δ]ων . . . Νύ]μφ]αις εὐ]χαριστή]ριον (μεταξὺ τῶν γραμμάτων τοῦ Y καὶ P διακρίνει ὀριζοντίαν κεραίαν, ἥτις μετὰ τοῦ πλαγίου σκέλους τοῦ Y καὶ τοῦ καθέτου τοῦ P ἀποτελεῖ τὸ γράμμα H ἐν συνδέσει, ὅπερ ἡμεῖς δὲν διακρίνομεν καὶ ἀναγινώσκομεν . . . ΣΟ]ΥΡΑ, (ἴδε Θεωρικά, τόμ. VII, ἔτ. 1936, σελ. 187, ἀρ. ἐπιγρ. 161) ὑποθετεῖται ὅτι ὁ χῶρος ἀνήκεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Φίλιππον τὸν Ἀραβα, ὅστις, πλείστον διέτριπεν ἐν Θράκῃ καὶ ἐφρονεῖτο κατ' αὐτὸν παρὰ τῇ Βερόῃ καὶ οὐχὶ τῇ Βερώνῃ τῆς Ἰταλίας, ὡς παραδίδεται καὶ ὅτι ἡ ταῖς Νύμφαις ἀναθεῖσα τὸν βωμὸν Σευήρα εἶναι ἡ Μαρκία Ὠτακιλία ἡ σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸ ἀνάθημα λίαν εὐτελὲς καθ' ἡμᾶς δι' αὐτοκράτειραν. Ἐν τῇ ἐπετηρίδι τοῦ ἔθνικοῦ μουσείου Φιλιππουπόλεως 1935-1936, σελ. 47-51, βουλγαριστὶ μετὰ περιλήψεως ἐν τέλει γερμανιστὶ (K. M. A.)
- Egger R.** καθηγ. τοῦ ἐν Βιέννῃ πανεπ. : Der Balkan unter Rom. Ἐν τῇ Revue internationale des études Balkaniques, τόμ. II, ἔτ. 1936, σελ. 343—348. (K. M. A.)
- Kazakov G.** Ein neues Relief des dreiköpfigen Reiters, ἐν τῷ Archiv für Religions Wissenschaften, τόμ. XXXIII, ἔτ. 1936, σελ. 170—171. (K. M. A.)
- Τοῦ αὐτοῦ:** Antike Denkmäler aus Bulgarien, ἐν τῷ Archäol. Anzeiger, Berlin, ἔτ. 1936, σελ. 65—76. (K. M. A.)
- Τοῦ αὐτοῦ:** Ein neues Denkmal zum Kult des Thrakischen Reiters. Ἀπόθι, σελ. 419—426. Περιγραφή ἀναγλύφου μαρμαρίνης στήλης παριστάσεως θυσίαν εἰς τὸν Ἰππέα καὶ εὐρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Κοβάτσεβο τῆς περιφερείας Τατάρ-Παζαριζικίου. (K. M. A.)
- Κατσάρωφ Γ.** καθηγ. πανεπ. Σοφίας : Ἡ τοῦ Ἀσκληπιοῦ λατρεία ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Θράκῃ, ἐν τῷ πρὸς τιμὴν τοῦ καθηγ. Βάτεφ ἐκδοθέντι λευκώματι, ἔτ. 1936, Σοφία, σελ. 126—127, βουλγαριστὶ. (K. M. A.)
- Lemerle P.** Le testament d'un Thrace à Philippes, ἐν τῷ Bull. corresp. Hellenique, τόμ. LX, ἔτ. 1936, σελ. 336—348. (K. M. A.)
- Picard Ch.** : La vie publique et privée dans les Balkans à l'époque antique, ἐν τῇ Revue Intern. des études Balk. τόμ. II, ἔτ. 1936, σελ. 333—342. (K. M. A.)
- L. Robert :** Inscription d'Heracleia-Périnthe, ἐν Revue Philologique Σ. 112 [Ἵ]ρα R. E. G. τόμ. LL σελ. 179].
- Τσόντσεφ Δημ.** : Διευθυντοῦ τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ μουσείου Φιλιππουπόλεως :

Τὰ λ ο υ τ ρ ἄ τ ο ὦ Χ ι σ ἰ ὶ ὶ ρ, γεωγραφική, ἱστορική καὶ ἀρχαιολογική περιγραφή μετὰ 100 εἰκόνων ἐν τῷ κειμένῳ, 10 πινάκων, 1 σχεδίου καὶ 1 γεωγραφικοῦ χάρτου βουλγαριστὶ μετὰ περιλήψεως ἐν τέλει γαλιτσιῖ, ἐν τῇ ἐπετηρίδι τῆς ἐθν. βιβλιοθήκης καὶ μουσείου Φιλιππουπόλεως ἔτ. 1935-36, σελ. 53—210. Περιεχόμενα: Ἡ πεδιάς τοῦ Χισῶρ. Ἱστορικαὶ σημειώσεις (παρελθόν, παρὸν, ὄνομα). Μεταλλικαὶ θερμοπηγαὶ καὶ λουτρά. Χώματα-τύμβοι. Τὸ φρούριον (τείχη, πύργοι, κλίμακες, πύλαι, χρονολογία). Ρωμαϊκὰ βαλανεῖα (κατασκευή, περιγραφή καὶ σχέδιον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποκαλυφθέντων λειψάνων μετ' ἀνασκαφάς, εὐρήματα, χρονολογία). Ὑδραγωγεῖον. Ἐκκλησίαι Βυζαντιακαὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ φρουρίου κατὰ τὰς γενομένας ἀνασκαφάς. Ἐπιγραφαὶ (Ἑλληνικαὶ, Λατινικαὶ καὶ Βυζαντιακαὶ τῶν πρώτων χρόνων) Βιβλιογραφία. Ὁ φιλόπονος συγγραφεὺς προσελάθησε νὰ ἐξαντλήσῃ τὸ θέμα του ἀπὸ πάσης ἀπόψεως μετὰ μεγάλης ἀκριβείας, λεπτομερείας καὶ ἐπιμελείας. (Μ. Κ. Α.)

Χρήστος Τσουντας: Θεσσαλονίκη Σ. ΧVII.

Zontschew Dr.: Ein neuer Bronzeimer aus Thracien, ἐν τῷ Archäol. Anzeiger, Berlin, ἔτ. 1936, σελ. 411—419. Εὐρέθη ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Τσιρπάν. (Μ. Κ. Α.)

Filow B.: Die Grabhügelnecropole bei Duvanli in Südbulgarien: Κρίσεις, Ch. Picard ἐν τῇ Rev. archeol. ἔτ. 1935 τόμ. II, σελ. 116 κέξῃς. S. Casson, ἐν τῷ Journ. of hell Stud. τόμ. LV, ἔτ. 1935, σελ. 240—242. L. Franz, ἐν τῇ Zeitschr. für Ethnologie, τόμ. LXVII, ἔτ. 1935, σελ. 367. A. V. Byvanck, ἐν τῷ Museum, τόμ. XLIII, ἔτ. 1935—36, σελ. 105. G. Ricci, ἐν τῷ Bell. dell' Ass. intern. studi mediterr. τόμ. VI, ἔτ. 1935—36, σελ. 56 καὶ ἐξῆς. K. Schefold, ἐν τῷ Gnomon, τόμ. XII, ἔτ. 1936, σελ. 572—578. (Κ. Μ. Α.)

1937

Π. Α.: Ἡ συμβολὴ τῶν Θρακῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα. Ἀχιλλεὺς Σαμοθράκης «Θρακικὰ Νέα» Ἀλεξανδρουπόλεως 15 Δεκεμβρ. (Ὅρα Ε' βιβλιογραφίαν Θ' τόμου).

Βέλκωφ Ἰβάν: Αἱ περὶ τὸ Μεξέκ καὶ τὸν σταθμὸν Σβίλεν-γκράδ γενομένη κατὰ τὰ ἔτη 1932—1933 ἀνασκαφαί, ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου Σοφίας, τόμ. XI, ἔτ. 1937, σελ. 117—170, βουλγαριστὶ μετὰ μεταφράσεως ἐν τέλει γερμανιστὶ Ἀκριβῆς περιγραφή τῶν ἐσκαφέντων περὶ τὸ Μεξέκ χωμάτων, ἀποτελούντων νεκρόπολιν ὄλην καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς τάφων μετὰ πολλῶν κτερισμάτων, οἶον ἀγγείων, κρατῆρων μετὰ γεγραμμένων παραστάσεων, ἀργυρῶν κοσμημάτων, χρυσῶν ἐνωτίων κτλ. ἀπὸ τοῦ 4—3ου π. Χ. αἰῶνος, πάντων Ἑλληνικῆς τέχνης. Ἐν ὁσγράκοις ἀγγείων ἀναγινώσκειται ΠΥΛΑΔΗ[Σ] [Θ]ΑΣ[ΙΟΣ] καὶ —ΟΣ ΒΗΡΙΜΑΡΟΥ. Ὅμοια περιγραφή παρέχεται καὶ τῶν ἐσκαφέντων περὶ τὸ Σβίλεν-γκράδ χωμάτων καὶ τῶν ἀποκαλυφθέντων ἐν αὐτοῖς τάφων μετὰ τῶν ποικίλων κτερισμάτων τῶν, ἀναγομένων εἰς τὸν 2ον μ. Χ. αἰῶνα. ὡς διαπιστοῦται ἐκ νομίσματος τοῦ αὐτοκράτορος Κομμόδου, ἐκκοπέντος ἐν Ἀδριανου-

πόλει. Ἡ μελέτη τοῦ ἀκαταπονήτου ἀρχαιολόγου, τοῦ διενεργήσαντος τὰς ἀνασκαφάς, συνοδεύεται ὑπὸ σχεδίων καὶ εἰκόνων τῶν τάφων καὶ τῶν ἄλλων ἀντικειμένων.
(Κ. Μ. Α.)

Βεσεβλῆφ Β.: Περὶ τῆς λατρείας τοῦ Ἄρειος ἐν Θράκῃ, κατὰ χωρίον τῶν Ἐφεσιακῶν τοῦ Ἐφεσίου Ξενοφῶντος, βιβλ. II, 13, 1—2. Bulletin de la société de histor. à Sophia. τόμ. XIV—XV, ἔτ. 1937, σελ. 71—72 βουλγαριστί.
(Κ. Μ. Α.)

Γερασιμῶφ Θ.: Εὔρεσις δεκαδράχμων τοῦ Θρακομακεδονικοῦ φύλου Δερρωναίων. Ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου Σοφίας, τόμ. XI, ἔτ. 1937, σελ. 249—257, βουλγαριστί. Περιγράφονται 9 ἀργυρᾶ δεκάδραχμα, εὑρεθέντα ἐν τῇ κώμῃ Βελίτισκοβο περιφερείας Τατάρ-Παζαρτζικίου. Περιγραφή αὐτῶν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀγγλιστί καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ Numismatic Chronicle ἔτ. 1938. Χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ βου μέχρι τῶν μέσων τοῦ 5ου π. Χ αἰῶνος.
(Κ. Μ. Α.)

Δάνωφ Χρ.: Νεωστὶ ἀποκαλυφθεῖσαι ἀρχαιότητες, ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ ἀρχαιολ. ἰνστιτ. Σοφίας, τόμ. XI, ἔτ. 1937, σελ. 306—315, βουλγαριστί. Μεταξὺ τῶν περιγραφομένων ἀρχαιοτήτων εἶναι καὶ τινὰ ἐνεπίγραμμα ἀνάγλυφα προσερχόμενα ἐκ Θράκης.
(Κ. Μ. Α.)

Τοῦ αὐτοῦ: Antike Denkmäler in Bulgarien. Περιγραφή χαλκίνου κράνους μετ' ἐμβλήματος τῆς Σκύλλης ἐν ἐκτύπῳ ἀναγλύφῳ εὑρεθέντος ἐν Σαγία καὶ τινων ἐνεπιγράφων καὶ μὴ ἀναγλύφων καὶ στηλῶν ἐκ τῆς βορείου Θράκης, πλὴν ἑνὸς ἐπιταφίου ἐκ Βάρνης, καὶ ἀνάγνωσις τῶν ἐπ' αὐτὰν ἐπιγραφῶν. Ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ ἀρχαιολ. ἰνστιτούτου Σοφίας, τόμ. XI, ἔτ. 1937, σελ. 196—206.
(Κ. Μ. Α.)

Δημήτρωφ Π. Δ.: Ὑπῆρξε φυλὴ Ὑπερπαῖονες; Ἐν ἐπιγραφῇ ἀνευρεθείσῃ ἐν Στάρα Ζαγόρα (Τραϊνῇ Αὐγούστη) ἀνεγνώσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Foucart καὶ ἐπανελήφθη εἴτα ὑπὸ πάντων τῶν ἐκδοτῶν ἐκ τῶν ὑπερπαϊόνων, ἐνομίσθη δὲ τὸ ὄνομα ὡς φυλῆς θρακικῆς κατεχούσης ἐπὶ ρωμαιοκρατίας τὴν λεκάνην τοῦ Τόνσου νοτιῶς τοῦ Αἴμου (ἴδε, Ἐπιγραφοὶ Τραϊανῆς Αὐγούστης, ἀρ. 11, Θρακικά τόμ. 8ος, 1937). Ὁ συγγραφεὺς ἀναγινώσκει ἐκ τῶν ὑπερπαϊόντων (δηλ. χρημάτων) διακρίνων τὸ γράμμα Τ συνδεδεμένον μετὰ τοῦ Ν καὶ Ω καὶ ἀναφέρει ὁμοίαν φράσιν πλήρη ἔξ ἄλλης ἐπιγραφῆς (Hondias, Syrrl. Epigr. III, No 509). Ἡ παράλειψις τῆς λ. χρημάτων ἔχει ἀνάλογον τὸ: ἐκ τῶν τῆς πόλεως, ἐκ τῶν ἰδίων. Οὕτω τὸ: ἐκ τῶν ὑπερπαϊόντων σημαίνει ἐκ τῶν περιτευόντων, πλεοναζόντων χρημάτων. Ἐν τῷ δελτίῳ τῆς ἱστορικῆς ἐταιρείας Σοφίας, τόμ. XIV—XV, ἔτ. 1937, σελ. 28—34, βουλγαριστί.
(Κ. Μ. Α.)

Τοῦ αὐτοῦ: Die Bronzestatuetten eines sitzenden Zeus aus Stara-Zagora, ἐν τῷ Jahrbuch des Deutsch. arch. Instituts, arch. Anzeiger, Berlin, ἔτ. 1937 σελ. 309—336. Ὁ συγγρ. ὑποθέτει ὅτι προέρχεται ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ἀντωνίνων καὶ σχετίζει αὐτὸ πρὸς τὸν Ὀλύμπιον Δία του Φειδίου.
(Κ. Μ. Α.)

Τοῦ αὐτοῦ: Römische Relief im Museum zu Stara-Zagora. mit der Darstellung des Ixion und Tantalos. Αὐτόθι, σελ. 69—75. Περιγραφή τοῦ ἀναγλύφου.
(Κ. Μ. Α.)

- Dorin A.**: Une nouvelle plaque votive du culte de Bacchus. 'Εν τῇ ἐφημερίδι Parole Bulgare, ἀρ. 338, Ἀπριλίου 22 ἔτ. 1937. Ἡ πλάξ εὐρέθη ἐν Νευροκοπίῳ.
(K. M. A.)
- Ἀθ. Ζαρδαλίδου**: Ὁρεστιάς ἀπὸ τὰ παραγωγικώτερα κέντρα τῆς Ἑλλάδος τῶν Ἀκριτῶν. Τὸ ἱστορικὸν τῆς ἰδρύσεως τῶν. Ποιοὶ αἱ ἀνάγκαι τῶν. Ἐλέγγοτο προηγουμένως Κούμ Τσιφλίκι. [Μετὰ 2 εἰκόνων] «Φῶς» Θ)νικῆς 14 Δεκεμβρ.
- E. Ζ[ήση]**: Τὰ Γανόχωρα (δρα καὶ βιβλιογραφίαν Θ' τόμου). «Ἡ Συζήτησις» Ἔτος Β' Περιοδὰς Β' σελ. 70—71 καὶ 82—83.
Ἔθιμα Θρακῶν, Αὐτ. σελ. 87.
- A. H. M. Jones**: The Cities of the Eastern Rοιηρη provinces σελ. 1—27 Thracе.
Ἰβάνωβα Βέρα: Τρεῖς νεωστὶ ἐσκαφεῖσαι ἐν Χισόρ βασιλικαὶ, ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ ἀρχαιολ. ἰνστιτούτου Σοφίας, τόμ. XI, ἔτ. 1937, σελ. 214—242 καὶ 305—306, βουλγαριστὶ μετὰ περιλήψεως ἐν τέλει γαλλιστὶ. Ἐκ τῆς οἰκοδομικῆς καὶ τῆς ὕλης ἢ ἀνέγερσις αὐτῶν ἀνάγεται εἰς τὸν V ἢ VI αἰῶνα.
(K. M. A.)
- Kazarov G.**: Un nouveau monument du cavalier thrace. ἐν τῇ Revue archéol. ἔτ. 1937, τόμ. II, σελ. 39—42. Περιγραφή τμήματος ἀναγλύφου τοῦ Θρακὸς ἰππέως, εὐρεθέντος ἐν τῇ θέσει Καγιά-Μπουρουν, τῆς περιφερείας Τατάρ-Παζαρτζικίου.
(K. M. A.)
- M. G. Lippord**: Ἀθηνίων Μαρωνίτης ἐν Scritti in Onore B. Nagara [ἴδε R. E. G. τόμ. LI σελ. 123] καὶ ἐν Römische Mitteilungen σελ. 36—37 pt. [αὐτ.] ἐπι τοῦ αὐτοῦ θέματος Formani ἐν Bolletino Comun 1916 σελ. 55 [αὐτ.]
- Maillard E.**: Étude géométrique de l'église Saint-Jean à Messembrie, ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ ἀρχαιολ. ἰνστιτούτου Σοφίας, τόμ. XI, ἔτ. 1937, σελ. 243—248.
(K. M. A.)
- Dr Arif Mufit Mansel**: Les fouilles de 1936—37 en Thracе «La Turquie Kemaliste» Ἄγκυρα. Τεῦχος ἀμειρωμένον διὰ τὸ Β' συνέδριον τῆς Τουρκικῆς ἱστορίας καὶ τὴν ἐκθεσὶν τῆς ἱστορίας Νο 21—22, σελ. 36—46 μετὰ 22 εἰκόνων.
- M. K. Μητροπούλου καὶ I. K. Τρικκαλινῶ**: Geologische Voruntersuchungen in Westthrazien. Προκαταρκτικαὶ γεωλογικαὶ ἐρευναι εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην «Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» 12 σελ. 89—93.
- Μίκωφ Β.**: Ἐντάφια εἰρήματα ἐκ τῆς κόμης Γκορνιάνι (περιφερείας Νεβροκοπίου), σκελετοὶ ἀνδρὸς καὶ ἵππου, ἀργυροῦς κἀνθαρος, ἀγγεῖον, ἱακτύλιος, χρυσοῦν ἔλασμα διακόσμητον, σιδηροῦς χαλινὸς ἵππου Ἑλληνικοῦ τύπου, κεράμια ἀγγεῖα καὶ τετράδραγμα Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου (359—336), ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ ἀρχαιολ. ἰνστιτούτου Σοφίας, τόμ. XI, ἔτ. 1937 σελ. 207—213, βουλγαριστὶ.
(K. M. A.)
- Μευταφτοῆφ Π.**: Ἡ ἀρχαία διὰ τῶν Τραϊανείων πυλῶν ὁδός, ἐν τῇ ἐπετηρίδι τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, βιβλ. LV, ἔτ. 1937, κλάδ. ἱστοριοφιλολογικοῦ ἀρ. 27, σελ. 19—148, μεθ' ἐνὸς χάρτου γεωγραφικοῦ, βουλγαριστὶ. Σπουδαία συμβολὴ εἰς τὰς διὰ τῆς διόδου ταύτης τοῦ Αἴμου κατὰ τὸν μεσαιῶνα καθόδους τῶν βαρβάρων καὶ σταυροφόρων εἰς τὴν Θράκην, ὡς καὶ εἰς τὴν μετὰ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἐπὶ τουρκοκρατίας συγκοινωνίαν.
(K. M. A.)

E. Oberhammer : Traianopolis (Stadt in Thrakien) «Pauly Wiss. Krolls Realencycl. VI 2 σελ. 2082—2085.

I. M. Παναγιωτοπούλου : Εἰς τὴν σειρὰν «Τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕφος τῆς Ἑλλάδος τοῦ Βορρά» «Πρωία» Τὰ κατὰ Νέστον καὶ Ροδόπην 27 Αὐγ. Ὁ ρυθμὸς καὶ τὸ χρῶμα τῆς Ξάνθης 28, Κομοτηνῆ, ἡ κεντρικὴ πολιτεία τῆς Δυτικῆς Θράκης 29. Τὸ ταξεῖδι τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως 31. Ἐντυπώσεις τῆς ἐπιστροφῆς 2 Σεπτ.

Θεοδοσίου Παπακωνσταντίνου, ἀρχιμανδρίτου : Ἀκολουθία βίος καὶ θούματα τοῦ ἐν ὁσίοις Πατρὸς ἡμῶν Νεκταρίου, Μητροπολίτου Πενταπόλεως, Κτίτορος τῆς ἐν Αἰγίνῃ Κοινοβιακῆς Μονῆς Γυναικῶν τῆς Ἁγίας Τριάδος. Σελ. 72 [Μετ' εἰκόνας].

Πολυδῶρου Παπαχριστοδούλου : Θρακικὴ ἠθογραφία. Χριστοῦγεννα εἰς τὴν Θράκην « Αθηναϊκά Νέα » 26 Δεκ.

Ρομάνου Στ. : Ὁ τῆς Βαλκανικῆς χειρσονήσου ὑπὸ τῶν Σλαίων ἐποικισμὸς. Ἐν τῷ περιοδικῷ Ἑκπαίδευσις, τόμ. II, ἔτ. 1937, βιβλ. 10, σελ. 1254—1263. βουλγαριστί. (Κ. Μ. Α.)

Rudolf-Hille : Die Stadt Philippopol in Bulgarien, ἐν τῷ Geograph. Anzeiger, ἔτ. 1937, σελ. 346—352 μετὰ 3 πινάκων. (Κ. Μ. Α.)

Στανιμήρωφ Σ. : Ἡ μονὴ τοῦ Βατσκόβου κατὰ τὸν ΧV αἰῶνα. Ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει ὅτι ἡ μονὴ φθίνοντος τοῦ ΧΙV αἰῶνος, ἀφ' οὗτου περιήλθεν εἰς τὸ δευτερον βασιλεῖον τῶν Βουλγάρων (Ἰβὸν Ἀλεξάνδρου καὶ Σισμάν) καὶ κατὰ τὸν ΧV αἰῶνα ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἦτο Βουλγαρικὴ· διότι ἀπαγορευόντος τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς τὴν ἐν αὐτῇ μόνασιν Ἑλλήνων οἱ ὀλονὲν ἐλαττούμενοι Γεωργιανοὶ μοναχοί, ἅτε μὴ ὄντος δυνατοῦ πλέον νὰ προσέλθωσι νεοὶ ἐκ Γεωργίας ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλήψεως τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης, ἐδέχοντο Βουλγάρους μοναχοὺς πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὀρισμένου κατὰ τὸ τυπικὸν ἀριθμοῦ τῶν 50 καὶ οὕτω κατήντησε σὺν τῷ χρόνῳ σύμπασα ἡ ἀδελφότης ν' ἀποτελῆται ἐκ Βουλγάρων. Ἐνεκα τούτου κατεφυγε καὶ ὁ ὕστατος Βούλγαρος πατριάρχης Εὐθύμιος καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ μονῇ τῷ 1402. Μετὰ τὴν ἄλωσιν ὁμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῶν Βουλγάρων μοναχῶν δεχομένων εἰς τὴν μονὴν Ἑλληνας ἕνεκα τῆς Τουρκικῆς καταδιώξεως ἡ μονὴ περιήλθεν εἰς τοὺς Ἑλληνας οἵτινες ἐμηχανεύθησαν τὰ πάντα, ὅπως καλύψωσι τὴν ἐπὶ χρόνους Βουλγαρικὴν κατοχὴν ἐξαφανίσαντες τὰ σλαβικά ἴχνη τῆς ἐν αὐτῇ ζωῆς τοῦ Εὐθυμίου ἢ τῶν μαθητῶν του! Ἀμφιβάλλει προσέτι περὶ τῆς ἐν τῇ μονῇ τοῦ πατριάρχου Συμεὼν τοῦ Τραπεζουντίου μεμαρτυρημένης μονάσεως Ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γόσεφ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς 4 Ἑλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν χειρογράφων τοῦ ΧV αἰῶνος τὸ ἀπὸ 1428 λειτουργικὸν νομίζει ὅτι ἐκομίσθη πάντως ἄλλοθεν, διότι τότε Ἑλληνας μοναχοὶ δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ μονῇ (!) τὰ δ' ἄλλα ἀπὸ τοῦ 1472, 1478 καὶ ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ ΧV αἰῶνος ὅτι ἐνδέχεται νὰ ἐγράψωσαν ἐν τῇ μονῇ, τὰ δὲ Σλαβικά χειρογράφα οὗ κατὰ τὸν ΧVIII καὶ ΧΙΧ αἰῶνα ἐκάθησαν ἢ ἐξεκομίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (!). Bull. de la soc. hist. à Sophia, τομ. XIV—XV, ἔτ. 1937, σελ. 125—137, βουλγαριστί. (Κ. Μ. Α.)

Τόνεφ Μ. : Ὁ κατ' Ἀριστοκράτους λόγος ὡς σπουδαία πηγὴ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Θράκης. Bulletin de la société historique à Sophia, τόμ. XIV—XV, ἔτ. 1937, σελ. 35—53, βουλγαριστί. (Κ. Μ. Α.)

- Τρύφωνωφ Γορ.** : Περί τοῦ ζητήματος τῶν Βυζαντινοβουλγαρικῶν συνθηκῶν κατ' εἰδωλολατρικὴν τελετουργίαν, ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου Σοφίας, τόμ. XI, ἔτ. 1937, σελ. 263—282 βουλγαριστί, (Κ. Μ. Α.)
- Τσαρακτσῆφ στρατηγού :** Ὁ τόπος τῆς τοῦ Κρούμου ἐνέδρας καὶ ὁ ὄλεθρος τοῦ Βυζαντιακοῦ στρατοῦ, ἐν τῇ ἐφημ. Μίϋ Σοφίας τῆς 25 10βρ. 1937, ἀρ. 11.229, βουλγαριστί. Ὑποστηρίζεται διὰ τοπογραφικῶν, στρατιωτικῶν καὶ ἱστορικῶν (Θεοφάνους) ἐπιχειρημάτων ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Κρούμου γενομένη ἐνέδρα εἰς τὸν Νικηφόρον καὶ ὁ ὄλεθρος τοῦ Βυζαντιακοῦ στρατοῦ (811) ἐγένετο οὐχὶ ἐν τοῖς πορόδοις τοῦ Αἴμου, ὡς συνήθως νομίζεται ἀλλ' ἐν διόδοις τῆς Στράντζης μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων Φακία (οὐρούμ Φακιά) καὶ Καραμπουνάε, τ. ἐ. νοτίως τῶν παλαιῶν ἐπὶ Ὠμορτάγ οὐνδρων τῆς Βουλγαρίας, ἐνθα ἡ τάφρος Ἐρκεσία ἀπὸ Δεβελτοῦ πρὸς Μακρολίβιδον (Οὐζουντζόβ.) Ἐπομέγως ἡ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου κατάληψις καὶ πυρπόλησις τῆς πρωτεύουσας τοῦ Κρούμου Πλίσκας ἐκείθιν τοῦ Αἴμου εἶναι μῦθος, κακῶς ἐρμηνευμένης τῆς λέξεως ἀύλη ἥτις σημαίνει τὸ στρατόπεδον καὶ οὐχὶ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Κρούμου. Ὁ Νικηφόρος ἐκκινήσας τῇ 20ῇ Ἰουλίου ἀπὸ τοῦ μεθορίου φρουρίου Μαρκελλῆς μετὰ πολλοῦ στρατοῦ πεζῶν καὶ ἵππῶν καὶ ἐφοδιοπομπίας μεγάλης καὶ τῇ 26ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἤτηθεις καὶ φονευθεῖς, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ κατέλαβε τὸ στρατόπεδον (σὺλῆν) τοῦ Κρούμου, ἦτο φυσικῶς ἀδύνατον νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν πορόδων τοῦ Αἴμου (Σιδηράς), πολλῶ δὲ ἦτοον νὰ ὑπερβῇ τὸ ὄρος καὶ νὰ χωρήσῃ μέχρι Πλίσκας. Ὁ συγρ. τοποθετεῖ τὸ φρούριον τῆς Μαρκελλῆς, τὴν ἀφαιτηρίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Νικηφόρου, πολὺ νοτίως καὶ οὐ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως. Κατὰ τὴν Ἄνναν τὴν Κομνηνὴν ὅμως πλησιον τῆς διόδου τοῦ Αἴμου Σιδηράς (πιθανῶς πρῶην Βερεγάβων) ἀπὸ νότου ἔκειτο τὸ φρούριον Γολόη, ἡμίσειαν ἡμέραν δυτικῶς τοῦ Ἀειοῦ. Μεταξὺ δὲ Γολόης καὶ Διαμπόλεως μεθ' ἡμισείας ἡμέρας δρόμον ἔκειτο τὸ φρούριον τῶν Μαρκελλῶν καὶ ἐκεῖ που πλησιον καὶ τὸ τῆς Λαρδαίας. Οὕτω ἦτο δυνατὴν ὄρμωμενος ἐκ Μαρκελλῶν νὰ φθάσῃ ὁ Νικηφόρος μέχρι τῶν διόδων τοῦ Αἴμου, ὅπου τῷ εἶχε στήσει τὴν ἐνέδραν ὁ Κρούμος ὑποχωρῶν καὶ προβάλλων ὄρους εἰρήνης. Ἄναμφιβόλως ὅμως οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἐχώρησαν μέχρι Πλίσκας μὴ ὑπερβάντες τὸν Αἴμον. (Κ. Μ. Α.)
- Φίλωφ Μπ. καθηγ. τοῦ πανεπ. Σοφίας :** Οἱ θολοειδεῖς πορὸ τῷ Μεξέκ τάρου. Περιγράφονται λεπτομερῶς δύο ἀποκαλυφθέντες λίθινοι ἐντὸς τάφοι θολοειδεῖς μετὰ δύο δωματίων. παρόμοιοι τοῖς Μυκηναϊκοῖς κειμενοχωμάτων Μαλ-τεπέ καὶ Κούρτ-καλέ καλουμένων, ἐκσκαφέντων τυστηματικῶς ἀπὸ τοῦ 1932, παρὰ τῇ κώμῃ Μεξέκ, 6 χιλιόμετρα νοτιδυτικῶς τοῦ ἀρχαίου Βουλγαρικοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Σβίλεν-γκράδ παρὰ τοῖς Ἑλληνικοῖς μεθορίαις. Ὁ πρῶτος εἶχε καὶ διάδρομον ἄγοντα εἰς αὐτὸν ὅμοιον τοῖς Μυκηναϊκοῖς, ὁ δὲ δεύτερος ἐστρατεῖτο τοιοῦτον. Ἐν τῷ χώματι τοῦ πρώτου ἀνευρέθησαν καὶ κτερίσματα, ἀνήκοντα εἰς μεταγενεστέραν τοῦ τάφου ταφὴν γενομένην ἔξω τοῦ λιθίνου τάφου κατὰ τὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῶν συννευρεθεισῶν δύο ἀργυρῶν δολαχμῶν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὰ κτερίσματα ταῦτα, περιγραφόμενα λεπτομερῶς, ἦσαν χρυσὰ κοσμήματα, μοργαρίται, δακτύλιοι, ἐνώτια, ὄρει χαλκίνα ἀγγεῖα, λυχνία, κίπελλα, ἀμφορεῖς καὶ ἀγαλμα ὕος, πρὸς δὲ καὶ λείψανα κεκαυμένων ἀργυρῶν ἀγγείων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, Ὁ δεύτε-

ρος τάφος φαίνεται σεσλημένος ἀρχαίῳθεν. Παρατίθενται σχεδιαγραφήματα τῶν τάφων καὶ εἰκόνες τῶν ἀνευρεθέντων ἀντικειμένων. Οἱ τάφοι εἶναι λείψανα τῆς Μυκηναϊκῆς ἱερατικτικῆς, ἐξακολουθούσης πιθανῶς νὰ ὑφίσταται ἐν Θράκῃ καὶ κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους, διε αὕτη δὲν ὑφίστατο πλέον ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ἐπιστημονικωτάτη αὕτη μελέτη τοῦ διασήμου Βουλγάρου ἀρχαιολόγου εἶναι σπουδαία συμβολὴ εἰς τὰς Θρακικὰς ἀρχαιότητας. Βουλγαριστὶ ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ ἀρχαιολ. ἰνστιτούτου Σοφίας, τόμ. XI, ἔτ. 1937, σελ. 1—116 μετὰ περιλήψεως ἐν τῷ γερμανιστῷ (M.K.A)

Τοῦ αὐτοῦ καθηγ. τοῦ ἐν Σοφίᾳ πανεπ.: Thracisch-mykenische Beziehungen, ἐν τῇ Revue intern. des études Balkaniques, τόμ. III, ἔτ. 1937, σελ. 1—7 μετὰ 3 πινάκων. (K. M. A.)

Τοῦ αὐτοῦ: The Bee-hive Tombs of Mezek, ἐν τῇ Antiquity, τόμ. XI, ἔτ. 1937, σελ. 300—305, μετὰ 8 πινάκων. (K. M. A.)

Πανελλήνιος Γεωργικὴ Ἐκθεσις Ἀθηνῶν. Λεύκωμα Θράκης σελ. 119*). [Σημειοῦμεν τὰ ἀφορῶντα τὴν Θράκην]. Ἀρχαιότητες-Τουρισμός (Ἀρχαιότητες καὶ μνημεῖα) σελ. 5-7.

Ἰαματικαὶ πηγαὶ (Λουτρὰ Τραϊανουπόλεως, Θερμῶν Γενησαίας) 13-14.

Δ. I, Κοντογιάννη. Τὸ τραγοῦδι τοῦ Νέστου 14-16.

Νομὸς Ἐβρου (Ἀλεξανδρούπολις, Διδυμότειχον, Ὀρεσιτιάς. Ὁ γεωργικὸς, καὶ κτηνοτροφικὸς πλοῦτος τοῦ νομοῦ Ἐβρου. Καλλιέργειαι, Κτηνοτροφία, Μελισσοκομία, Σηροτροφία, καὶ Μεταξοβιομηχανία. Δενδροκομία, Ἀμπελοργία. Γεωργικὰ, κτηνοτροφικὰ καὶ δενδροκομικὰ ἔσοδα τοῦ νομοῦ Ἐβρου. Δασικὸς πλοῦτος. Τὰ δασικὰ προϊόντα. Ἀναδασωτικὸν σημεῖωμα Ὀρεσιτιάδος. Τα δάση τῆς Ὀρεσιτιάδος. Ἀλιεΐα-Ἰχθυοτροφία. Ὁ ὑπεδάφιος πλοῦτος. Λιγνιτωρυχεΐα. Τὰ πετρέλαια τοῦ νομοῦ. σελ. 31-49.

Νομὸς Ροδόπης (Ἡ γεωργούπολις τῆς Κομοινης. Ἡ πόλις τοῦ Μάρωνος Ἡ πόλις τοῦ καπιοῦ Ἐάνθη. Ὁ γεωργικὸς καὶ κτηνοτροφικὸς πλοῦτος Ὁ δασικὸς πλοῦτος). 50-78.

Ζωοτεχνικὸς σταθμὸς Κομοινης. 99-103.

Ἀμπελοργικὸς σταθμὸς Ροδόπης. 103-105

Δενδροκομικὸν σημεῖωμα σταθμοῦ Ὀρεσιτιάδος. 111

Ἡ συνεταιρισμένη Ροδόπη. 113-115

Ἡ συνεταιρισμένη Ξάνθη. 115-116

Οἱ συνεταιρισμοὶ Διδυμοτείχου-Ὀρεσιτιάδος. 119.

1938

Ajanow G.: Προνομιῶχοι περιφέρειαι βορειοανατολικῶς τοῦ ὄρους Στράντζας (ἐπὶ τουρκοκρατίας), βουλγαριστῷ, ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῶν περὶ συνοικισμῶν μελετῶν, ἔτ. 1938, βιβλ. II, σελ. 26-37. (K. M. A.)

1) Πολυτελής Ἐκδοσις τῆς Γεν. Διοικήσεως Θράκης με ὥραια εἰκόνας μὴ ἐκτεθεισὰ εἰς πώλησιν εἰς τὰ βιβλιοπωλεΐα. Δὲν εὐρίσκονται ἀντίτυπα εἰς τὰς ἐδῶ Βιβλιοθήκας.

- Κ. Μυρτ.** Ἀποστολίδου: Ἡ ἱερὰ τῆς Φιλιππουπόλεως μητρόπολις καὶ οἱ κώδικες αὐτῆς. Α.Θ.* τόμ. Δ' σελ. 3-42 τόμ. Ε' σελ. 1-86 (συνεχίζεται).
- Arghyrov St.:** Ρουμλία καὶ Βασνία, γεωγραφικαὶ περιγραφαὶ τοῦ Μουσταφᾶ μπέν Ἀβδουλάχ Χατζῆ Κάλφα (1609—1657), μετὰ φρασὶς βουλγαριστί ἐκ τῆς Γερμανικῆς τοῦ Χάμμερ ἐκδόσεως (Rumeli und Bosna geographisch beschrieben von Mustafa ben Abdalla Had-schi Chalfa, aus dem türkischen übersetzt von Joseph von Hammer, Wien, 1812, εἰς 8ον) μετὰ ἐπεξηγηματικῶν σημειώσεων. ἐν τῷ ἀρχεῖφ τῶν περὶ συνοικισμῶν μελετῶν, ἔτ. 1938 βιβλ. II, σελ. 62-110. Ἐκ τῆς Θράκης περιγράφονται αἱ πόλεις καὶ κῶμαι: Ἀδριανούπολις (Edrené), Βιζύη (Visa) Τσατάλτζα, Σερού. Ττορλοῦ, Λουλέ-βουργάζ (Borgas), Μπουναρ-χισάρ, Σαράντα ἐκκλησιαί (Kirkkilisse), Ἐσκι-μπαμπᾶ, Χάσκοι, Μήδαια, Κουρού-δερέ, Πύργος (Borgas), Τσερμέν. Μουσταφᾶ-πασᾶ, Κιζιλ-άγας, Γενί-Ζαγρά, Χιρμενλή, Οὔζουνδζο-δβά, Φιλιπούπολις (Filibe), Ἐσκι Ζαγρά, Ἰάμπολις, Κοζανλίκ, Τσιρπάν, Τατά-Παζοτζήκιον (Tatar-Bazar), Σαμοκόβιον, Ἰχτιαν, Καλλιπολις (Galipoli), Σηλύβρια (Silivri), Ραιδεστός (Rodosdjig), Μάλγαρα (Milalgar), Κύπελα (Ipsala), Διδυμότοιχον (Dimotika), Οὔζουν-κιοπροῦ (Ἰζιού ἐρκινέ), Κεσάνη (Keschan), Περεζαί (Peredjik), Αἰνος, Μάγκρη (Megri), Κομοτινή (Komulidjina), Ἐνιδζέ (Jenidje-Karasy). (Κ. Μ. Α.)
- Ἄρνασύντωφ Μ.** καθηγ. τοῦ ἐν Σοφίᾳ πανεπ. Ὁ Σελεμίνσκυ, βίος, ἔργον, ἰδέα. Ἐκδ. τῆς Βουλγ. ἀκαδημείας τῶν Ἐπιστημῶν, ἔτ. 1938, 8ον σελ. 599, βουλγαριστί, Ἐξετάζεται λεπτομερῶς ὁ βίος, αἱ φιλοσοφικαὶ ἰδέαι καὶ τὸ ἔργον τοῦ Βουλγάρου τούτου τὴν καταγωγὴν διδασκάλου, ὅστις ὑπολαμβάνεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὡς εἰς τῶν σπουδαίων συντελεστῶν τῆς βουλγαρικῆς ἀναγεννήσεως. Ὁ ἑλληνίζων οὗτος Ἰορδάνης ἐκ Σηλύβριου, ὡς ὀνομάζετο, ἐμαθήτευσεν ἐν τῷ γυμνασίῳ τῶν Κυδωνίων, μετέσχε τῆς ἑλλ. ἐπαναστάσεως καὶ διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς Φιλιππουπόλεως (1828-30) καὶ εἰτα τῆς ἐν Ἰαμπόλι, ὅποτε ἐπανήλθε εἰς τὸν ἐθνισμόν του. (Κ.Μ.Α.)
- Ἄρχιμνδρίτου Νικολάου Βαφείδου.** Ἡ εἰς Διδυμότειχον ἐξορία τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου, Δεσπότη τοῦ Μυστρᾶ «ἔβρος- Διδυμοτείχου Ἰουλίου 9.—Ἱστορικὰ Διδυμοτείχου. Μία ἀματηρὰ σελὶς τοῦ Διδυμοτείχου. Δύο Βασιλεῖς καὶ δύο Βασιλόπισιδες. Φιλοδοξία καὶ στάσεις. Τιμωρία καὶ ἐγκλήματα. Χάρις καὶ ἀχαριστία. Αὐτὸ Ἀυγούστου 20.
- Μεν. Βλαχοπούλου.** Νέα Ὁρσειὰς μετ' εἰκόνων «Φῶς» Θεσσαλονίκης Ἰουνίου 6—Διδυμότειχον μετ' εἰκόνων Αὐτ. Ἰουνίου 23, 24, 25—Σουφλί «Καπο-τζῆ» (Πυλαία) Αὐτ. Ἰουνίου 26—Ἀλεξανδρούπολις Αὐτ. Ἰουνίου 28—Κομοτινή Αὐτ. Ἰουνίου 30—Ξάνθη Αὐτ. Ἰουλίου 1—Νέα Ὁρσειὰς Αὐτ. Ἰουλίου 3.
- Gandev Ch.:** Μετανάστευσις Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων ἐκ Θράκης εἰς Βουλγαρίαν κατὰ τὸ ἔτος 1878—79, βουλγαριστί, ἐν τῷ ἀρχεῖφ τῶν περὶ συνοικισμῶν μελετῶν, ἔτ. 1938, βιβλ. II, σελ. 3—15. (Κ. Μ. Α.)
- Γερασίμωφ Θεοδ.** Προέλευσις καὶ σημασία τῶν νομισμάτων ὡς ἱστορικῶν πηγῶν, ἐν τῷ περιοδικῷ «Διὰ μέσου τῶν αἰῶνων» (tsrez vekovete), ἔτ. 1938 τευχ. I, σελ. 282—321, βουλγαριστί. Μετὰ σύντομον εἰσαγωγὴν περὶ τῆς προελεύσεως καὶ τῆς ἀνάγκης τῶν νομισμάτων περιγράφονται οἱ τύποι.

*) Α. Θ. = Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ

- τῶν εὐρεθέντων μέχρι τοῦδε ἐν Βουλγαρίᾳ νομισμάτων, ἐν οἷς καὶ πολλὰ τῶν ἐν Θράκῃ Ἑλληνικῶν ἀτοικῶν καὶ τῶν Θρακῶν βασιλέων (Κ.Μ.Α.)
- Danon Chr.**: Philippopolis, ἐν τῇ Real-encyklopädie der Klass. Altertumswissenschaften Pauly—Vissowa Kröner, τόμ. XIX. ἔτ. 1918 (Κ.Μ.Α.)
- A. N. Δ. [ιαμντοπούλου]**: Νικόλυος Λιθοξόος, Α. Θ. τόμ. Δ' σελ. 226.
- B. Ν. Δεληγιάννη** (διδασκάλου) Λαογραφικὰ Δογάνκοι—Μαλγάμων ('Αν. Θράκης) Α. Θ. τόμ. Δ' σελ. 53—71 ('Από τὴν δημόδῃ ἰατρικῇ. Δεισιδιμονίες. Ἡ βαφικῇ, ἡ ὕφαντικῇ)
Τὰ ἀναστενάγια στὸ χωριὸ Κωστῆ τῆς περιφερείας Ἀγαθουπόλεως Ἀν. Θράκης Α. Θ. τόμ. Ε' σελ. 129—136.
- Ἀθ. Ζαρδαλίδου**: Στὴν Ἀδριανούπολιν [διὰ τὴν ἐκδρομὴν εἰς Ἀδριανούπολιν] μετ' εἰκόνα: «Φῶς» Θεσσαλονίκης Αὐγούστου 5 καὶ 6.
- Ε[ὐστρατίου] Ζ[ήση]** Ἡθῆ καὶ ἔθιμα Γανοχώρων. «Ἡ Συζήτησις». Ἔτ. Βον. Περίοδος Β. σελ. 97—98, 114—115, 133—134, 163—164.
'Υποθέσεις Θρακῶν αὐτ. σελ. 103—104.
'Επαρχιακὴ ἐθιμοτυπία. Αὐτ. 162—163.
Θρακικὰ ἀναγνώσματα. Αὐτ. Ἔτ. Γ' σελ. 8—9
Θρακικὰ ὄνόματα. Αὐτ. 22, 34—35.
Θρακικὰ Ἀναγνώσματα [Περὶ Ραιδεστοῦ] Αὐτ. 30—31, 47—48.
'Ἡθῆ καὶ ἔθιμα εἰς τὴν Θράκην. Αὐτ. σελ. 58—90
- Cawgil Kazarow**. Thrakische Religion «Sonderdruck. Paulys Realencyklopädie der Klassischen. Alterumswissenschaft. Bd. VI A. 473—552.
- Κολάρωφ Ν.**: Τὰ περὶ τὴν διπλωματικὴν ἱστορίαν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων: ἀνατύπωσις ἐκ τῆς XVII ἐπετηρῆδος τῆς ἀνωτάτης σχολῆς τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν, ἔτ. 1938, Σοφίαν, σελ. 112 εἰς 8ον, τμῆμα 1, βουλγαριστί. (Κ. Μ. Α.)
- Κ. Κόντου**: Γεώργιος Βιζυηνός «Τὸ νέον Κράτος» ἔτ. Β' σελ. 1281—1290, 1409—1416 (συνεχίζεται).
- Κωνσταντίνου Γ. Κουρτίδου**: Ἡ Γκέμπιρνα Α. Θ. τόμ. Δ' σελ. 49—51.
Παραμύθια Θράκης, [Ἀδριανουπόλεω] Αὐτ. σελ. 154—161.
Τὰ ἀναστενάγια καὶ ἡ σκυλουδηντέρα ἢ Διονυσιακαὶ παραδόσεις εἰς τὴν Θράκην, αὐτ. σελ. 290—295.
'Ἐθιμα ἄρραβῶνων ἐπαρχίας Διδυμοτείχου. Αὐτ. σελ. 270.
- Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου**: Γρηγόριος ὁ Πτερωτός καὶ τὴ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενον Μολυβδόβουλλον. Α. Θ. Τόμ. Δ' σελ. 189—191.
- Μιχ. Κωνσταντινίδου**: Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Αἵμονα (Νέμονος ἢ Αἵμονος) παρὰ τὴν Μεσημβρίαν. Ἔτεραι ἱερὰ Μοναὶ πορὰ τὴν Μεσημβρίαν. Α. Θ. τόμ. Ε' σελ. 87—89.
- V. Laurent**. Une inscription Grecque cryptochzétienne de Philippopoli «Echos d' Orient» Bucarest τόμ. XXXVII 1—16.
- Leibrock Fr. Otto**. Bulgarien, gestern und heute. Berlin, ἔτ. 1938, εἰς 16ον, σελ. 174. Διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Τὸ πρῶτον πραγματεύεται περὶ τῆς χώρας καὶ τοῦ λαοῦ, ἦτοι περὶ τῶν ὀρίων, τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐδάφους, τῆς μετὰ τοὺς πολέμους ἐπιφανείας, τῶν κατοίκων, τῆς ἱστορίας, τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Βουλγαρίας· τὸ δὲ δεύτερον περὶ τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, χειροτεχνίας, ἐμπορίας, θεραπευτικῶν κεφαλαίων ἐπιχωρίων καὶ ξένων, συγκοινωνίας καὶ ἐξελίξεως τῶν ἐμπορικῶν μετ' ἄλ-

- λων κρατῶν σχέ σειωνμετὰ τὸν πόλεμον. Μετ' εἰκόνων (Κ. Μ. Α.)
- R. Masit.** Der Thrakische Reiter eine Heilgottheit «Revue intern. ét balk.» 3
σελ. 581—583.
- St. Mladenov, Chr. Kodov et Chr. Vakarëlski.** Les moeurs et la langue
des Bulgares en Thrace et en Asie Mineure (Critique M. Gavazzi) «Sla-
via Πράγας. Τόμ. 15ος σελ. 604
- Neymann Egon** Balkan, Kriege, Bündniss Revolutionen, 150 Jahre Politik u.
Schicksal. "Er. 1938 Berlin. Εἰς 8ον, σελ. 440. Πραγματούεται περὶ τῆς
πολιτικῆς ἱστορίας τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἰδίως
αἰῶνος (Σερβίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος) μετὰ
πολλῶν εἰκόνων. (Κ.Μ.Α.)
- Ἀπ στόλου Β. Οἰκονομίδου:** Παραμύθια Κυλλιπόλεως. Α. Θ. τόμ. Δ' σελ
162-169.
Γλωσσικαὶ τινὲς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Μαδύτου.
Αὐτ. σελ. 194-204.
Λαογραφικὰ Μαδύτου. Α Ἐπιγράμματα, Β Τραγούδια διάφορα, Γ
Ἐρωτικά, Δ Ἄσματα χοροῦ, Ε Βαυκαλίσματα, Στ Ὠπίσματα, Ζ Διά-
φοροι ρυθμικαὶ παιδικαὶ ἀναωνήσεις Η Ἐορταστικά, Θ Λογοπαίγνια
Αὐτ. τόμ. Ε' σελ. 112-126.
- Σ. [Παπαδοπούλου]:** Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐρευναι. Τύμβοι τῆς Ἀνατολικῆς Θρακῆς
Ἄ Οὐρκαὶ τῆς ἱστορίας «Ἐλεύθερον Βῆμα» Ὀκτωβρίου 10.
Ἄ Βυζαντινὸς πολιτισμὸς. Εἰς τὸ Ἐορταστικὸν Ρῆγιον. Αἱ διεξαγόμεναι ἀνα-
σκαφαί. Αὐτ. Δεκεμβρίου 22.
- Πολ. Παπαχριστοπούλου:** Οἱ ἐορτὲς εἰς τὴν Θράκην. Πρωτοχρονιάτικα γεννη-
τούρια «Ἀθηναϊκὰ Νέα» Ἰανουαρίου 2.
Θρακικὴ ἠθογραφία. Τὸ μπακίρι τ' ἁγιασμοῦ. Αὐτ. Ἰανουαρίου 6.
Πῶς καίγαν τοὺς νεκροὺς τῶν σιὸ Κωστῆ, χωριὸ τῆς Ἀν. Θράκης καὶ
τὰ γύρω Α. Θ. τόμ. Δ' σελ. 71.
Παροιμίαι καὶ Παροιμιώδεις φράσεις Ἀν. Θράκης. Αὐτ. σελ. 73-84 (Ἀ-
δριανουπόλεως, Αἰδημίου).
Τραγούδια Θράκης Σαμοκοβίου, Ἀν.Θράκης, Στενιμάχου, Σαρακίνας Ἀν.
Θράκης, Ἀδριανουπόλεως αὐτ. σελ. 111-147.
Ἡ Πέτρα Ἀν. Θράκης. Αὐτ. σελ. 148-151.
Ἐθιμα τοῦ γάμου σιὸ Ὀρτάκιοῦ Λιτίσης. Αὐτ. σελ. 152-153.
Γλωσσίων Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Αὐτ. σελ. 205-225.
Πασχαλιὰ σιὴ Θράκη σελ. 79 [ὡς παράρτημα τοῦ Δ' τόμου τοῦ Α. Θ.
τόμ. Δ' καὶ ἰδιαιτέρως].
Ἀπὸ τὴν ἀνάστασι τοῦ Γένους. Ἐνας ἀφανὴς ἥρωας. Ὁ Θεόκλητος
Πολυεῖδης; «Ἐλεύθερον Βῆμα» Μαρτίου 28.
Θρακικὴ ἠθογραφία. Ἡ παράκλησις τοῦ Δεκαπενταγούστου «Νεοελλη-
νικὰ Γράμματα» Αὐγούστου 20 σελ. 13.
Ἡ Πρωτοχρονιά σιὴ Θράκη. Αὐτ. Δεκεμβρίου 31, σελ. 12.
Οἱ ὀνομασίαι σιὴ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Α.Θ. τόμ. Ε' σελ. 142-144.
Τὰ περασμένα σιὴ Θράκη σελ. 1-80 [ὡς παράρτημα τοῦ Ε' τόμου τοῦ Α' Θ
- Δ. Α. Πετροπούλου:** Τὰ ἀναστεινάγια. Α. Θ. τόμ. Ε' σελ. 136-142.
Λαογραφικὰ Σκοπῶν Ἀν. Θράκης (Παλαιὸς Σκοπὸς. Παραδόσεις καὶ ἱστο-
ρία. Ἐθιμα. Ἀγρατικὴ γιορτὴ Παραδόσεις. Μῦθοι. Ἀσθένειαι καὶ τρόποι.

- θεραπείας. Λαϊκὲς πίστεις προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες. Μάγια. Εὐχές, κατάρτες. Ἄστυα καὶ πειράγματα. Σκοπιανὰ παραμύθια, Δίστιχα τραγουδία. Βαπτιστικὰ ἀρρένων θηλέων. Ἐπώνυμα, Παρώνυμα, Τοπωνύμια. Ἄσματα. Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις. Γραμματικαὶ παρατηρήσεις στὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Σκοποῦ, Γλωσσάριο). Αὐτ. σελ. 14 -264. Προσθήκαι καὶ διορθώσεις. Αὐτ. σελ. 265-270.
- Ν. Πιτσιλά :** Φυλετικὴ καὶ ἔθνικὴ ἐπισκόπησις τῶν Β. Δυνάμεων Μακεδονίας καὶ Θράκης (συνέχεια) «Μακεδονικὴ Ἠχώ» Βεροῖας Μαρτίου 24.
- Ποπῶ Ντόμπρη :** Οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἐλχόβου (Καζιλ-άγάτς). ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῶν περὶ συνοικισμῶν μελετῶν, Σοφία ἔτ. 1938, βιβλ. III, σελ. 1-31, βουλγαριστὶ μετὰ περιλήψεως ἐν τέλει γαλλιστί. Πρόκειται περὶ τῶν οἰκούντων Ἑλλήνων ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τοῦ κάτω Τόνζου τῆς κεντρικῆς βραχίου Θράκης, τῶν ἐπονομαζομένων Καρουῶται, οὓς ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ ἐξηλληνισμένους Βουλγάρους (Κ.Μ.Α.)
- Ζωῆς Κ. Σακκίδου :** Σαράντης Ἀρχιγένης, ὁ Ἐθνικὸς εὐεργέτης καὶ Ὅσια Παρασκευὴ Πολυούχος Ἐπιβατῶν. σελ. 58.
- Ἀχιλλέως Σ. Σαμοεράκη :** ἱατροῦ: Κετροίπορις. Βασιλεὺς τῶν Θρακῶν 356 π. Χ. Α. Θ. τόμ. Δ' σελ. 43-48.
- Σάρδεων Γερμανοῦ :** Ἡ μονὴ τοῦ Μαύρου Μόλου [Ἐπαρχίας Δέρκων] «Ὁρθοδοξία» Κηπόλεως ἔτ. II' σελ. 295-299.
- Νικ. Α. Σφενδόνη :** «Κομτινὴ» πρὸ Ἀνατολίτικη ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα «Φῶς» Θεσσαλονίκης Ἀπριλίου 21.
- Γεωργίου Κ. Σπυριδάκη :** Ὁ Στυροκόγλου (ἄσμα) Α. Θ. τόμ. Ε' σελ. 276-278
- Ἄντων.ου Σταμούλη :** Περιηγήσεις Α. Θ. τόμ. Ε' Σ. 271-275.
- Ἑλληνικῆς Σταμούλη Σαραντῆ :** Εὐχές. Α. Θ. τόμ. Ε' σελ. 97-104.
- Σ. Ι. Τριανταφυλλίδη :** Νέα Ἡρακλεῖτσα [μετ' εἰκόνας] «Φῶς» Θεσσαλονίκης Ἰουνίου 16.
- Τσόντσεφ. Δ :** Τὰ ὀνόματα τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, βουλγαριστὶ ἐν τῷ περιοδικῷ Σοφίας «Προμηθεὺς», ἔτ. III, 1938, τεῦχος α'. σελ. 18-20. Ἐβρος ἢ Εὐρος, Hebrus, Ρόμβος, Μαρίτσα, καὶ ἀραβιστὶ Mārisō. (Κ. Μ. Α.)
- Τοῦ αὐτοῦ :** Συμβολαὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς Φιλιππουπόλεως μετὰ 154 εἰκόνων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ 2 σχεδιαγραμμάτων, βουλγαριστὶ μετὰ περιλήψεως ἐν τέλει γαλλιστί. Σοφία, ἔτ. 1938 εἰς 4ον σελ. 172. Περιεχόμενα: Προϊστορικὰ εὐρήματα ἐπὶ τοῦ λόφου Νεμπέτ-τεπέ (Μουσαιου). Ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα προϊστορικῶν, ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντιακῶν χρόνων ἐπὶ τοῦ λόφου Τζεντὲν-τεπέ (Νυμφαίου). Τὸ φρούριον τῆς Φιλιππουπόλεως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σωζομένων λειψάνων αὐτοῦ. Τὰ Ρωμαϊκὰ ὑδραγωγεία τῆς Φιλιππουπόλεως. Διάφορα ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα εὐρεθέντα ἐν τῇ περιφερείᾳ Φιλιππουπόλεως.—Σπουδαία συμβολὴ εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν περιβόλων τῶν τειχῶν τῆς τε κυρίας πόλεως (Ἀκροπόλεως) καὶ τῆς ὑποκειμένης πόλεως ἐπὶ τε τῆς ρωμαιοκρατίας καὶ βυζαντινοκρατίας διασαφουμένη διὰ τῶν παρατιθεμένων πολλῶν εἰκόνων τῶν σωζομένων λειψάνων τῶν τειχῶν ἀπὸ τῶν Ἑλληνικῶν μέχρι τῶν ἐσχάτων Βυζαντιακῶν χρόνων, Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ τῶν τειχῶν διαγράμματι ἢ δυ-

τική τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως πλευρὰ ἐχαράχθη καθ' ἡμᾶς πολλῶ ἐξωτερῶ καὶ κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ λόφου τοῦ Ὁρολογίου μέχρι τῆς βορειοδυτικῆς ἄκρας τοῦ λόφου Μουσαιῶν. Οὕτω περιελήφθη ἐν τῇ πόλει χώρος πολὺς ἀκατοίκητος τότε, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων εἰς βάθος μέχρι 4 μέτρων ἐσκαφῶν πρὸς ἀνέγερσιν κτιρίων. καθ' ἃς οὐδὲν ἴχνος ἀρχαίου συνοικισμοῦ ἀπεκαλύφθη τοῦ ἐδάφους ὄντος παρθένου. Ἡ πλευρὰ αὕτη ἦτο πολλῶ ἐγγύτερον τῆς ἀκροπόλεως ἀκολουθοῦσα παραλλήλως τὸ τείχος αὐτῆς ἐλλειψοειδῶς καὶ καταλείπουσα ἔξω τὸ ἐπι τουρκοκρατίας Κουρσοῦμ-χάν (νῦν κρεαταγοράν), οὗ ἡ νοτιοανατολικὴ πλευρὰ ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἀποκαλυφθέντων τοῦ τείχους θεμελιῶν τοῦ ὕλικού αὐτῆς χρησιμοποιοθέντος πιθανῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων· ὀλίγον μετὰ τὴν ἄλωσιν εἰς ἀνέγερσιν τῶν παρακειμένων μεγάλων λιθοκτιστῶν κτιρίων τοῦ τζαμίου τοῦ Τζουμαγιᾶ καὶ τῶν καταρριφθέντων ἐσχάτως Κουρσοῦμ-χάν καὶ Βεξεσιενίου. Διήρχετο κατὰ πᾶσαν λογικὴν πιθανότητα διὰ τῆς τουρκωνύμου ἀγορᾶς Ταχτά-καλέ (ξύλινον τείχος), διατηρησάσης τὸ ὄνομα τοῦ τείχους κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν τῆς πόλεως προφανῶς ἔνεκα τῶν ξυλίνων προσκεπασμάτων αὐτοῦ καὶ εἶτα διὰ τῆς μεγάλης πλατείας Καπάν ἀκριβῶς διὰ τοῦ γνωστοῦ χώρου, ἐφ' οὗ ἔκειτο τὸ καταρριφθὲν τέμενος Γιορδούς-τζαμεσί (τζιμίον ἐφόδου), ὅπερ ἀνηγέρθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνδρείου Γενιτσάρου, ὅστις ἔπεσεν ἐκεῖ κατὰ τὴν κατὰ τοῦ τείχους ἔφοδον καὶ ἐλατρεύετο ὡς ἅγιος τοῦ τάφου τοῦ σωζομένου μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἐκεῖθεν τὸ τείχος διηρθύνετο πρὸς τὴν βορειοδυτικὴν τοῦ Μουσαιῶν ἄκραν. Κατὰ τοῦτα ἡ δυτικὴ τοῦ τείχους πλευρὰ περιέκλειε μέρος τῆς νῦν ἀγορᾶς καὶ ἄπασαν τὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας Ἀρμενικὴν συνοικίαν τὴν ὑποκειμένην εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ἡ μελετὴ ἐξετυπώθη πολυτελῶς δαπάνῃ τοῦ δήμου Φιλιππουπόλεως ἐκ κεφαλαίου προωρισμένου πρὸς συλλογὴν ὕλης διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως φροντίδι τοῦ ἐν Σοφίᾳ Βουλγ. ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου. (Κ. Μ. Α.)

Δημητρίου Χατζηπαναγιώτου: Τὸ Θέατρον ἐν Σαράντα Ἐκκλησιαίς Ἀν. Θράκης. Α. Θ. τόμ. Δ' σελ. 101—105.

Ἀριστείδου Χατζηπαρλακευᾶ: Ἡ ἀμπελοργία εἰς τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας. Α. Θ. τόμ. Δ' σελ. 84—100 [μετὰ γεωγραφίας].

Κ. Ν. Χατζοπούλου: Παραμῦθια Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Α. Θ. τόμ. Δ' σελ. 170—188.

Καλλ. Χουρμουζιάδη: Ἐπαρχία Μετρῶν καὶ Ἀθύρων. Τὸ Πετροχώρι (Τσακῆλι). Α. Θ. τόμ. Δ' σελ. 106—110.

Ἐπαρχία Μετρῶν καὶ Ἀθύρων. Α' Παραδόσεις περὶ ἰδρύσεως χωρίων. Β' Διάφορα ἄσματα. Γ' Καβέτες καὶ Ἀργαστήρια. Α. Θ. τόμ. Ε' σελ. 105.

Zoutschew D: nlike Denkmäler aus Süd-Bulgarien. ἐν τῷ Arch. Anzeiger τοῦ Jahrbuch des Deuts. arch. Instituts, Berlin, ἔτ. 1938, σελ. 200—206 Πλὴν τοῦ κεκομμένου ἀναγλύφου παριστῶντος ἐπιτάμιον δεῖπνον καὶ νῦν τὸ τριῶν ἀνημοσιουομένου αἰλουπαὶ τρεῖς ἐπιγραφαὶ προερχόμεναι ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ β' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ γ' μ. Χ. αἰῶνος ἐδημοσιεύθησαν ἤδη καὶ ἠρμηνεύθησαν προσηκόντως: ἡ ὑπ' ἀριθ. 2 ἐν τοῖς Θρακικοῖς τόμ. Στ' ἔτ. 1935, ἀρ. 117, ὑπὸ Μυρτ. Ἀποστολίδου καὶ ἐν τῇ ἐφημ. τοῦ

- δήμου τῆς Φιλιππουπόλεως, ἀρ. 174, σελ. 3 ὑπὸ Σ. Ἀνδρέεφ, βουλγαριστί. ἡ ὑπ' ἀρ. 3 ἐν τοῖς Θρακικοῖς, τόμ. Ζ'. ἔτ. 1936, ἀρ. 122 ὑπὸ Μυρτ. Ἀποστολίδου ἐπὶ τῇ ἀποκαλύψει τῆς καὶ πρότερον ἐν τῷ CIL, τόμ. III, ἀρ. 746 καὶ 14.207¹³, ὑπὸ Dumont Homolle, ἐν τοῖς Mélanges κτλ. ἀρ. 57έ, καὶ ὑπὸ Kalinka ἐν τοῖς Denkmäler Bulgariens, σελ. 44, ἀρ. 38 καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 4 ὑπὸ Μυρτ. Ἀποστολίδου ἐν τῇ ἐπετηρίδι βιβλ. καὶ μουσείου Φιλίππολεως, ἔτ. 1927, σελ. 193, VII, ἐν τοῖς Θρακικοῖς, τόμ. Β' ἔτ. 1929, σελ. 29 καὶ τόμ. Στ'. ἔτ. 1935, σελ. 158, ἀρ. 53 καὶ ὑπὸ G. Kazanow ἐν τῇ ἐπετηρίδι βιβλ. καὶ μουσείου Φιλίππολεως. ἔτ. 1930, σελ. 224, II. (Κ. Μ. Α.).
- * Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ. Τριμηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα ἐκδιδόμενον ὑπὸ ἐπιτροπῆς Θρακῶν Διευθυντῆς Πολ. Παπαχριστοδούλου. Τόμ. Δ' σελ. 240+80 Τόμ. Ε'. (1938—1939) σελ. 288+80.
- Λεύκωμα Πανθρακικῶν ἀγώνων. Ἐκδοθὲν ὑπὸ τῆς διαρκοῦς Ἐπιτροπῆς τῶν ἀγώνων.
- * Ἀπὸ τῆς Θρακικῆ χειροτεχνία. Α, Θ. σελ. 86, 89, 95, 96.
- * Ἡ ὑδρευσις τῶν κοινοτήτων τῶν πεδινῶν περιοχῶν Εἰάνθης. [Μετὰ χάριτος] «Φῶς» Θεσσαλονίκης Σεπτεμβρίου 3.
- * Ὁ καυστήρ Κων. Δοδοπούλου. Ἡ ἐφεύρεσις ἐνὸς Θρακός. αὐτ. Σεπτεμβρίου 5.
- * Ὁ Μπάρμπα Θανάσης ὁ Μαθουσάλας τῆς Κομοτινῆς. [Ἀπέκτησε τέκνιον 73 ἐτῶν Ἐγγενήθη τῷ 1822. Μετ' εἰκόνας] «Φῶς» Θεσσαλονίκης Ἀπριλίου 23 καὶ Μαΐου 5.
- * Ἡ γυναικεία δρᾶσις. Ἡ «Ροδόπη» τῆς Κομοτινῆς. Αὐτ. Μαΐου 10.
- Τὸ ταξεῖδι τῶν φοιτητῶν στὴν Ἀδριανούπολιν Θερμαὶ ἐκδηλώσεις. Τουρκόπουλα ψάλλουν τὸν ἐθνικὸν μας ὕμνον. αὐτ. Αὐθήμερόν.
- «Εὐλαλος» κοινότης τῆς Εἰάνθης μετὰ 14 χωρία αὐτ. Ἀπριλίου 19.
- Σάμπαι Αὐτ. Ἰουνίου 6.
- * Ὁ Φιλεκπαιδευτικὸς σύλλογος Ἀδριανουπόλεως [μετὰ τῶν εἰκόνων τῆς μεγάλης εὐεργετίας Τζαβέλλα, Σκουζὲ Μεγ. Εὐεργέτου Ροδοκανόκη] «Μακεδονία» Θεσσαλονίκης Μαρτίου 12.
- Τὸ «Φῶς» εἰς τὴν Ἀνατολικὴν (?) Θράκην. Ἰασμος (Γιασιόκσι) μία ἀνθηρὰ Κοινότης [Μετ' εἰκονος] «Φῶς» Θεσσαλονίκης Μαρτίου 28.
- * Ἀνέκδοτα τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ. Κατάλογος χειρογράφων «Κύκλος» Χρονιὰ Δ' σελ. 101
- * Ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ ἔργου τῆς Γεν. Διοικ. Θράκης «Σημαία» Καβάλλας Αὐγούστου 8.
- Τὸ ἰχθυοτροφεῖον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἐβρου [μετὰ 2 εἰκόνων] «Φῶς» Θεσσαλονίκης Ἰουλίου 26 καὶ 27.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΘΡΑΚΩΝ

1 9 3 7—1 9 3 8

ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον θὰ σημειῶνται τὰ παρὰ τῶν Ἑλλήνων Θρακῶν ἐκδιδόμενα ἔργα, ὅσα περιέρονται εἰς γνῶσιν τῆς διευθύνσεως τῶν «Θρακικῶν»

Παρακαλοῦνται οἱ συγγραφεῖς καὶ ἐκδῶται ὅπως ἀποστέλλωσιν εἰς τὸ Θρακικὸν Κέντρον, ἀκριβῆ σημειῶσιν τοῦ τίτλου, τοῦ ἔτους ἐκδόσεως, τοῦ τυπογραφείου, τῶν σελίδων καὶ τοῦ σχήματος τῶν ἔργων τῶν.

Εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις ἐκδοθέντα δὲν ἀναφέρεται τόπος ἐκδόσεως.

1937

Γερμανοῦ (Ἀναστασιάδου) **Μητροπολίτου πρ. Λάγκιαδᾶ**: Ἐκκλησιαστικοὶ λόγοι καὶ ὁμιλίαι [μετὰ βιογραφίας καὶ προσωπογραφίας] σελ. 124.

Ἄπ. Δοξιάδου-Ζ. Φράγκου: Ὑγιεινὴ καὶ ἀνατροφή τοῦ παιδιοῦ. Ἐκδ. Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. 8ον σελ. στ-280.

Στ. Π. Κυριακίδου: Τί εἶναι λαογραφία καὶ εἰς τί δύναται νὰ ὠφελήσῃ ἡ σπουδὴ τῆς 8ον σελ. 31.

Μιχ. Κωνσταντινίδου: Μεγ. Ἀρχιμανδριτοῦ. Ὁ μέγας Ἀθανάσιος καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτοῦ.

Κλ. Παράσχου: Δέκα Ἑλληνες Λυρικοί. 8ον σελ. 248.

Ν. Περιώτη: Εὐριπίδου Φοίνισσαι. Ἀρχαία τραγωδία ὅπως τὴν ἔχει μεταφράσει ἔμμετρα στὰ νεοελληνικὰ ὁ . . . (Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις» 4ον σ. 16.

Χρυσσοστόμου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν: Ἡμερολογητικῶν κατηγοριῶν ἔλεγχος.

1938

Κωνστ. Δήμησσα: Ὁ ἰκτερώδης αἰμοσφαιρονουρικός πυρετός. 8ον σελ. 53.

Ἄδ. Ν. Διαμαντοπούλου: Πλάτωνος συμπόσιον: τόμ. Β' Ἀρχαῖον κείμενον, μετὰφρασις καὶ σημειώσεις... Βιβλιοθήκη Παπύρου.

Πλάτωνος Εὐθύφρων. Ἀρχαῖον κείμενον. Εἰσαγωγὴ Μετὰφρασις Σημειώσεις ὑπὸ . . . Βιβλιοθήκη Παπύρου σελ. 87.

Ι. Καρδαμάτη: Περίπτωσις ἐρυθροβλαστικῆς ἀναιμίας.

Ἄννας Κατσιῆρα: «Φυσιοθεραπεία» σελ. 200.

Ἄργη Κόρακα: Τὰ Χελιδόνια φεύγουν σελ. 32 [Ποιήματα].

Ὁράματα [Ποιήματα] σελ. 30.

Νικ. Κ. Κωνσταντοπούλου: Ἄννης Κομνηνῆς Ἀλεξιάς. Ἀρχαῖον κείμενον. Εἰ-

σαγωγή Ἰω. Παπαδοπούλου. Μετάφρασις, σημειώσεις... Βιβλιοθήκη Παπύρου. σελ. 97.

Κλ. Παράσχου : Μορφές και ιδέες. σελ 223.

Ν. Ποριώτη : Σαίξπηρ. Ἡμέρωμα τῆς Στρίγκλας 8ον Σελ. 87.

Σαίξπηρ. Πολὺ κακὸν γιὰ τίποτε. Κωμωδία. Μετάφρασις 8ον Σ. 80.

Σαίξπηρ. Οἱ κυράτσες τοῦ Οὔγγδωρ. Μετάφρασις . . σελ. 95

Ραμὺς Κ. Στραβίνσκη. Ἡ ἱστορία τοῦ στρατιώτη (μουσικὸ δρᾶμα) μεταφρασις . . . 8ον σελ. 32

Ὅσκαρ Ουάιλντ. Φλωρεντινὴ τραγωδία. Μετάφρασις . . . σελ. 32

Θαλῆ Ρητορίδη : Οἱ ὥρες τῆς συλλογῆς. Ἔκδοσις δευτέρα. Ἐκδόσεις Ροδάκη ; σελ. 32

Χρυσοστόμου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν (ἐπιστασία) : Ἡ θεία λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου. ἔκδ. Δ' σελ. 32.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗΝ ΘΡΑΚΗΝ
(Κατὰ τὸ 1938)

ΕΙΣ ΞΑΝΘΗΝ :

- 1) «**Προσδευτική**», ἑβδομαδιαία, διευθ. Σταῦρος Βλαχόπουλος.
- 2) «**Ἠχώ**», με ἄτακτον ἔκδοσιν, διευθ. Ν. Σταμέλος.
- 3) «**Θράκη -- Thracia**» (κατὰ τὸ ἥμισυ Ἑλληνική καὶ κατὰ τὸ ἄλλο ἥμισυ Τουρκική με λατινικὰ στοιχεῖα), διευθ. Ὅσμὰν Νουρῆ.

ΕΙΣ ΚΟΜΟΤΙΝΗΝ :

- 1) «**Πρωΐα**», ἑβδομαδιαία, διευθ. Ἀπόστολος Ἀντωνιάδης.
- 2) «**Πρόοδος**», ἑβδομαδιαία, διευθ. Ἀθανάσιος Παριανός.
- 3) «**Μουνταφάι Ἰσλάμ**» (Ἰσλαμικὴ ἀλληλεγγύη), ἑβδομαδιαία, ἀτάκτως ἐκδιδόμενη. Διευθ. Ὅσμὰν ὀγλοῦ Μουσταφά Χιλμῆ.

ΕΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΙΝ :

- 1) «**Φωνὴ τῆς Θράκης**», ἑβδομαδιαία, διευθ. Χρηστάκις Χρηστίδης.
- 2) «**Πρόοδος**», ἑβδομαδιαία διευθ. Ἀθαν. Ζαρδαλίδης.

ΕΙΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΝ :

- 1) «**Ἐβρος**», ἑβδομαδιαία, διευθ. Γεώργιος Ἀποστολίδης.

(Κατὰ σημείωσιν τοῦ κ. Κ. Κουγτίδου)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ—ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ—ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Ὁ *Νεομάρτυς ἅγιος Μαυρουδῆς* καὶ ὁ *τάφος του εἰς Ἀδριανούπολιν*. Χάριτας καὶ εὐγνωμοσύνην ὀφείλομεν ὁμολογουμένως οἱ Θρακικαὶ καὶ ἰδιαίτερώς ἡμεῖς οἱ Ἀδριανουπολίται πρὸς τὸν σεβασμιώτατον πρῶην Λεοντοπόλεως κύριον Σωφρόνιον Εὐστρατιάδην διὰ τὴν πολῦτιμον μελέτην του, τὴν ὁποίαν προσφάτως μᾶς ἔδωκεν εἰς τὸν δέκατον τόμον τῶν «Θρακικῶν» περὶ τοῦ Ἀδριανουπολίτου νεομάρτυρος Ἁγίου Μαυροειδῆ, μαρτυρήσαντος καὶ ἀθλήσαντος περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος εἰς τὴν πατρίδα του Ἀδριανούπολιν.

Ἄφ' ἑτέρου, ὁ διευθυντῆς τοῦ Βυζαντινολογικοῦ Μουσείου κ. Γ. Σωτηρίου γράφει πρὸς τὸ Θρακ. Κέντρ. : «Φυλάσσονται εἰς τὸ Μουσεῖον καὶ τὰ λείψανα τοῦ νεομάρτυρος Μιχαὴλ Μαυροειδῆ, περὶ οὗ γράφει ὁ πρῶην Λεοντοπόλεως. Οὕτω μᾶς παρεδόθησαν, δὲν γνωρίζομεν ὅμως λεπτομερείας. Εἰς τὴν βιογραφίαν του φέρεται, ὅτι ἐκάηζῶν. Μήπως γνωρίζει κανεὶς Ἀδριανουπολίτης περὶ τῶν λειψάνων τοῦ Μαυροειδῆ; Παρακαλῶ νὰ ἐξετάσετε, διὰ νὰ συμπληρώσωμεν τὰ δημοσιευθέντα».

Ἡ ἐντὸς τῶν τειχῶν, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ Τόνζου ὄχθης γηραιὰ τοῦ Ἀδριανοῦ πόλις, τὸ καλούμενον Ἄστυ (Κάστρο), κατεῖχε σχετικῶς μικρὰν ὀρθογώνιον ἔκτασιν. Τοῦτο ἦτο καταφανὲς δι' ἡμᾶς τοὺς ἀρχαιοτέρους, διότι τὰ τεῖχη ἐσώζοντο σχεδὸν ἀκέραια εἰς τὰς τρεῖς πλευρὰς καὶ ἐν πολλοῖς διετηροῦντο εἰς τὴν νότιον πλευρὰν, ἣτις ἐξετείνετο εἰς πολὺ μικρὰν ἀπόστασιν παράλληλος πρὸς τὸν Τόνζον. Ἐσώζοντο δὲ μέχρι τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1878. Ἡ Ἀδριανούπολις καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1365, διετήρησε καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας τὸν ἑλληνικὸν της χαρακτῆρα. Ἐντὸς τοῦ ἄστεος, παρὰ τὰ πολυάριθμα μικρὰ τζαμιά, τὰ ὁποῖα οἱ Τούρκοι κατὰ τὴν συνήθειάν των, ἔκτισαν εἰς πᾶσαν στιγμήν καὶ εἰς πᾶσαν γωνίαν, οὐδεμία ἀπολύτως ἐγκατάστασις Τούρκων κατοίκων ἔγινε, καθόσον ἐγκατεστάθησαν ἔξω τῶν τειχῶν καὶ εἰς τὰ προάστεια Κιγίκ, Κιρισχανέ καὶ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἑλληνικωτάτου προαστείου Ἰλδιρίμ. Τὸ προάστειον Ἄτ-Παζάρ, προέκτασις τῆς ἑλληνικῆς συνοικίας Ἁγίου Γεωργίου, ἀρχίζον ἀπὸ τοῦ ΝΔ. πύργου

Ἰλλή-Μπουργοῦ καὶ τοῦ ἡμίσεος τοῦ βορείου τείχους μέχρι τοῦ Τόπκαποῦ, διήκε πρὸς βορρᾶν παραλλήλως τοῦ Τόνζου, ἀλλ' εἰς ἀρκετὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν λόγῳ τῶν συνεχῶν πλημμυρῶν, καὶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο διακεκριμένα τμήματα, ἀμφοτέρω ἀμιγῶς ἑλληνικά, ἀπὸ τὸ κυρίως Ἄτ-Παζάρ καὶ ἀπὸ τὸ Τσερκέβ-μαχαλέ. Καὶ τὸ μὲν Ἄτ-Παζάρ ἐτελείωνεν ἀκριβῶς εἰς τὴν γέφυραν Γζαλινιζ Γκόζ-Γενί Ἰμαρέτ, τὸ δὲ Τσερκέβ ἐξετείνετο πολὺ βορειότερον καὶ ἔφθανεν ἀκριβῶς, μέχρι τῶν τελευταίων ἀκόμη ἡμερῶν, μέχρι τῆς γεφύρας Σαράτς-Χανέ. Χαμηλὰ καὶ πολὺ πενιχρὰ ἦσαν τὰ οἰκήματα τῶν ἑλλήνων εἰς τὸ τόσον προχωρημένον ἐκεῖνον ἄκρον τῆς πόλεως, ἀσχολομένων κυρίως εἰς τὴν κηπουρικὴν, τὰς μικρὰς ἀστικὰς τέχνας καὶ ἀπλᾶς βιοτεχνίας.

Ἐκεῖ, εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ Τόνζου ποταμοῦ καὶ τῶν τελευταίων ἑλληνικῶν οἰκιῶν, ἀνοικτὸν χῶρον, πρὸς νότον τῆς γεφύρας Σαράτς-Χανέ εἰς ἀπόστασιν, προχείρως ὑπολογιζομένην, ἑκατὸν ἕως ἑκατὸν πεντήκοντα μέτρων εὐρίσκετο ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου Μαυρουδῆ, « τ ο υ Ἄ η Μ α υ ρ ο υ δ ῆ τ ὸ μ ν η μ ὀ ρ ι », γνωστὸς εἰς ἡμᾶς τοὺς παλαιούς, ἐνδιαφερομένους, ὡς εἰκός, περὶ τὰ τοιαῦτα. Εἰς παλαιότερους χρόνους, δηλαδὴ πρὸ πενήντα ἐξήντα ἐτῶν, ὁ τάφος ἦτο μὲν ἀνοικτός, ἀλλ' ἦτο περιφραγμένος μὲ ξυλῖνας κιγκλίδος καὶ ἱερὰ κανδήλα, τοποθετημένη εἰς πρόχειρον ξύλινον εἰκονοστάσιον, ἕκαστε κατὰ διαφόρους ἑορτάς, τροφοδοτουμένη ὑπὸ τῆς εὐσεβείας τῶν χριστιανῶν.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦτο σέβασμα τῶν Ἀδριανουπολιτῶν διετηρήθη ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἄθικτον καὶ ἀνέπαφον, καθόσον οἱ Τούρκοι πάντοτε ἐσεβάσθησαν τοὺς ναοὺς, τὰ προσκυνητάρια, τὰ ἀγιάσματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς ἱερὰ ἰδρύματα, ὡς « Ἰμπαδέτ-γερή », δηλαδὴ ὡς τόπους λατρείας. Ἡ τελευταία μου ἐπίσκεψις εἰς τὸ μνημα τοῦ Ἁγίου Μαυρουδῆ ἦτο κατὰ τὸ ἱστορικὸν ἔτος 1912, ὅτε κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως ὡς ἱατρός ὑπηρετῶν εἰς τὸ Κεντρικὸν στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, διηρχόμην συχνὰ ἐκεῖθεν. Ἐλειπον ὅλα, ὄχι βέβαια ἐξ ἐπιβούλου ἐχθρικής χειρός, ἀλλ' ἐξ αἰτίας, ἀσφαλῶς τοῦ χρόνου ἢ ἴσως ἀμελείας τῶν ἡμετέρων. Ὁ τάφος ὅμως τοῦ νεομάρτυρος ὑπῆρχεν, ὅπως πάντοτε, ἀνοικτός καὶ ἀνέπαφος.

Ἀλλά, πότε διεκομίσθησαν καὶ κατὰ ποίαν ἀκριβῶς ἐποχὴν μετεφέρθησαν τὰ ἱερὰ λείψανα τοῦ μάρτυρος ἀλλαχοῦ καὶ πῶς καὶ παρά τίνας ταῦτα παρεδόθησαν εἰς τὸ Βυζαντινολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν, εἶνε ζητήματα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶνε εὐχῆς ἔργον νὰ μᾶς δια-

φωτίσουν οί ἔχοντες τὸ εὐτύχημα νὰ κατέχουν τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τοῦτο στοιχεῖα 1).

Ἔτι ὅμως πάντοτε ἐτιμᾶτο ἡ μνήμη τοῦ ἐπιλέκτου τῆς Ἀδριανουπόλεως τέκνου καὶ ἐγεραίρετο ὁ μακάριος νεομάρτυς Ἅγιος Μαυρουδῆς εἰς τὴν πατρίδα του, τοῦτο εἶνε βεβαιότατον. Παρευρέθη ἐγὼ ὁ ἴδιος κατὰ τὸ ἔτος 1887 εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἀκολουθίαν, τελουμένην κατὰ τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου τακτικῶς τότε εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν κατὰ τὴν δεκάτην ἑβδόμην Φεβρουαρίου. Κατ' αὐτὴν ἐψάλλετο ὀλόκληρος ἡ ἀκολουθία τοῦ μάρτυρος Ἁγίου Μαυρουδῆ. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν εἰς ἱερεὺς τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἀκολουθούμενος ἀπὸ νεωκόρον, μετέβαινεν εἰς τὸν τάφον τοῦ μάρτυρος καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔψαλλε σιωπηλῶς μερικά τροπάρια, τὸ κοντάκιον καὶ ἄλλα σχετικά ἐκ τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας τοῦ νεομάρτυρος.

Σουφλίον Μηνὶ Δεκεμβρίῳ 1938

Κωνσταντῖνος Γ. Κουρτίδης
Ἀδριανουπολίτης

Ὁ ἀείμνηστος Γ. Λαμπουσιάδης εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἐλευθερουπόλεως κ. Σωφρόνιον ἀπὸ 13 Ἰουνίου 1922 ἀναφέρει τὰ ἑξῆς :

... «Ἡ κρύπτη ἐν ἧ φυλάττονται τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν αἰδίδιμων ἐξ Ἀδριανουπόλεως μαρτύρων Κυρίλλου καὶ Μαυρουδῆ, εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ, λίαν τεχνηέντως κατεσκευασμένη. Ἐν αὐτῇ φυλάσσονται καὶ ἄλλα κειμήλια Ἀρχιερέων καὶ Πατριαρχῶν, τὰ ὅποια ὅμως εἶνε πολὺ δύσκολον νὰ τὰ ἴδῃ τις· διότι ὑπάρχουσι δύο κλεῖδες, ὧν τὴν μὲν μίαν κρατεῖ ὁ ταμίης τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Μητροπόλεως, τὴν δὲ ἑτέραν ἡ Συντεχνία τῶν παντοπωλῶν, καὶ πρέπει νὰ εὑρεθοῦν αὐτὰ τὰ δύο πρόσωπα ἕτοιμα, διὰ νὰ ἀνοίξουν τὴν κρύπτην. Φαντασθῆτε ὅτι ἐγὼ μὲ τόσας προσπάθειαι, δὲν κατάρθωσα νὰ διεισδύσω εἰς τὴν κρύπτην· πρᾶγμα τὸ ὅποιον εἶχα κάμει ἐπὶ Νεοφύτου, κατόπιν πατριαρχεύσαντος».

Σηλυβρίας Διονύσιος. Εἰς ὄσα ὁ κ. Δ. Π. Πασχάλης γράφει ἐν σελ. 86—93 τοῦ παρόντος τόμου προσθέτομεν τὰ ἑξῆς ἐκ τοῦ κώδικος Σηλυβρίας,

Ἀναδεξιόμενος τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας ὁ

1) Ὁ Σεβασμιώτατος μητροπολίτης πρῶην Χίου κ. Πολύκαρπος χρηματίσας ἐπὶ ἔτη καὶ μέχρι τῆς καταστροφῆς μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως οὐδεμίαν γνῶσιν, ὡς μᾶς εἶπε, ἔχει περὶ τῶν λειψάνων τοῦ νεομάρτυρος (Σ. Θ.).

προκάτοχος ἡμῶν κὺρ Μακάριος, κατὰ τὸ ΑΩΙΘ' Φεβρουαρίου ΙΔ' ἀρχιεράτευσεν ἐν αὐτῇ χρόνους δύο, ἔπειτα δὲ μετακαλεσάμενος εἰς τὴν Βασιλεύουσαν καὶ διατρίψας ἐν τῷ πατριαρχείῳ μῆνας ἑπτὰ, οἰκειοθελῶς καὶ ἀβιάστως ἔδωκε τὴν παραίτησιν εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ μεγάλην Ἐκκλησίαν, κατὰ τὸ ΑΩΚΑ' Ὀκτωβρίου θ' καὶ κοινῆς συγκροτηθείσης συνόδου τῶν ἐνδημούντων ἁγίων ἀρχιερέων καὶ σεβασμίων μοι γερόντων εἰς εὐρεσίαι καὶ ἐκλογὴν ἀξίου τε καὶ ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεχομένου τὴν ποιμαστικὴν ῥάβδον, σκέψεως γενομένης κοινῇ ψήφῳ καὶ κανονικῇ ἐκλογῇ ἀπεκατέστησαν ἐμὲ τὸν ἐλάχιστον Ἱεροδιάκονον τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ἀειμνήστου Τορνόβου κυρίου Ἰωαννικίου, γνήσιον καὶ κανονικὸν ἀρχιερέα τῆς θεοσώστου ταύτης μητροπόλεως Σηλυβρίας κατὰ δὲ τὸ αὐτὸ ἔτος, νοεμβρίου 12 ἦλθον εἰς τὴν ἱεράν μου ταύτην μητρόπολιν ἀπολαύσας μετὰ χαρᾶς καὶ εὐχαριστίας τοὺς εὐλογημένους χριστιανούς μου, εὐλόγησα αὐτούς κατὰ τὸ ἀπαραίτητον χρέος, ὃ δὲ γε θεάνθρωπος σωτὴρ ἡμῶν Χριστὸς διὰ πρεσβειῶν τῆς κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου ἐνισχύσει καὶ ὀδηγήσει καμὲ εἰς ποιμαντορίαν πνευματικὴν τοῦ ἐνχηρωθέντος (sic) μοι λογικοῦ Ποιμνίου ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἡμῶν.

Ὁ Σηλυβρίας Διονύσιος ἐπιβεβαιοῖ

*Κώδιξ νέος τέτυκτο τῆς δ' ἐπαρχίας,
ἐπ' ἀρχιερέου ποιμένος τε προσφάτου
λογικοῦ ποιμνίου γε τῆς Σηλυβρίας·
Διονύσιος κέκληται κλήσει καὶ θέσει,
ὃν Χριστέ μου φώτισον, ἵνα εὐθύνῃ,
ψυχὰς λογικῶς εἰς νομὰς σωτηρίας
εἰτ' ἀξιώσον οὐρανῶν (sic) κληρουχίας,
μητρὸς δεήσει Παρθένου καὶ Πανάγνου·*

Ἐν σελίσιν 2 (1822 6·10βρίου), σ. 3 (6 10βρίου 1822) σ. 3 (14 Ἰανουαρίου 1823, 1 Ἰανουαρίου 1824, 11 Ἰανουαρίου 1825) σ. 4, 23 9·βρίου 1825) σ. 5 καὶ 6 (24 9βρίου) καὶ σ. 6 (8 Ἰανουαρίου 1826) ὑπογράφει. ἔξαρχος καὶ ἐπίτροπος τοῦ σεβαστοῦ Γέροντος Σηλυβρίας Παρθένιος (Φαίνεται ὁ Διονύσιος μόνον ἐπεσκέφθη τὴν Σηλυβρίαν καὶ κατόπιν ἀνεχώρησε. Σημ. Ἀντιγρ.).

Τέλος προσθέτομεν ὅτι εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς κώδικας ὑπάρχουν τὰ ἐξῆς ἔγγραφα, σχετικὰ μὲ τὴν ἐν Σηλυβρίᾳ ἀρχιερατείαν του, ἢ ὅποια κατ' αὐτοὺς διήρκεσε ἀπὸ 1821—1826

Παραίτησις Σηλυβρίας Μακαρίου 1821 7βρ. 11

τόμ. 8 Ἀρ. 9 Σηλυβρίας Διονυσίου 1821 8βρίου 14

» 35 » 639 Σηλυβρίας Διονυσίῳ ἵνα δῶ καὶ αὐτὸς τῇ Κυβερ-

- νήσει τὰ ἀργυρὰ σκευὴ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ (πλὴν μίτρας καὶ δικηροτρικῆρων) ὡς ἐποίησαν αἱ ἐν Κων/πόλει Ἐκκλησίαι 1822 8βρίου 3
- 639 Σηλυβρίας Χ/νοῖς ἵνα διδῶσι τὰ δίκαιά του καὶ δαπάνας περιοδείας τῷ Σηλυβρ. Διονυσίῳ 1822 8βρίου
- Τόμ. 639 Ἄρ. 92 Σηλυβρίας Διονυσίῳ ἵνα στείλῃ τοῖς Νοσοκομείοις γρ. 1000 λόγῳ καφεζαχάρεως 1823 Μαρ. 19
- 15 » 38 Σηλυβρίας Διονυσίῳ περὶ τοῦ δῆθεν χρέους τοῦ Ἄγαθουπόλ. Ἑσσαίου πρὸς τὸν Κρυωνᾶν Ρεῖζην, 1823 8βρίου 8
- 15 » 248 Σηλυβρίας Διονυσίῳ ὅτι ἔφορός του ἐγένετο ὁ Νικαίας 1824 9βρίου 28
- 15 » 272 Σηλυβρίας Διονυσίῳ ἵνα σπεύσῃ ἔλθεῖν 1825 Φε. 17
- 15 » 303 Σηλυβρίας ἐξάρχῳ Φιλοθέῳ ἵνα πληροφορήσῃ πόθεν τὰ σκάνδαλα κατὰ τοῦ ἀρχιερέως 1825 Ἰουν.
- 14 » 92 Σηλυβρίας ἀπὸ Σαμακοβίου 1826 Ἰουλίῳ

Θρακικαὶ ἐπιγραφαὶ Ἀπὸ τὸ εἰς τὸν 15ον τόμ. (1938) τῆς *Révue des Études Grecques* δημοσιευόμενον «Δελτίον Ἐπιγραφῶν» παρὰ τῶν κ. κ. R. Flacelière, Jeanne Robert, Louis Robert ἀποσπῶμεν τὰ ἐν σελ. 443 καὶ 444 ἀφορῶντα τὴν Θράκην.

222 *G. Kazarow*. Jahrbuch des Deutschen archäologischen Instituts 1936. Anzeiger der Akademie der Wissenschaften in Wien, phil-hist Klasse, 65-76 Ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς Βουλγαρίας, δημοσιεύει ἑννέα μνημεῖα, τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἀναθήματα, φέροντα ἀφιέρωσεις: τὸ ὑπ' ἀρ. 5: Ἡρωὶ προπυ(λ)αίῳ Σάνκτος κτλ. τὸ ὑπ' ἀρ. 8: ἐπιτάφιος ἑνὸς βρεσβύτερος (sic), δοῦλος θεοῦ.

223 *G. Kazarow* *Révue Archéologique* 1937, II, 39-42 ἐνανεὸν μνημεῖον τοῦ Ἡρώος τῆς Θράκης (ἱππέως) δημοσιεύει τὰ ὑπόλοιπα τῶν δύο γλυπτῶν τεμαχίων, τὰ ὅποια εὑρέθησαν, τὸ ἐν πλησίον τῆς Hadjino, τὸ ἄλλο παρὰ τὸ Dinicly, καθὲν φέρον μίαν ἀφιέρωσιν.

224 *Pizos D. Van Berchem*, εἰς τὸ «Ὁστρατιωτικὸς ἐπισιτισμὸς εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατο-

ρίαν κατὰ τὸν III αἰῶνα. Mémoires de la Société des Antiquaires, 1937, 182 sqq. παρερμηνεύει τὸ διάταγμα ἑνὸς κυβερνήτου τῆς Θράκης, ἀφορῶν εἰς τὴν «ἀγορὰν» τῆς Pizos, Sylloge³ 880.

225 Μάδυτος. Θρακικὴ Χερσόνησος. *L. Robert, Col. Froehner* ἀρ. 46 ἀναδημοσιεύει τὴν ἀφιέρωσιν Dumont-Homolle, Mélanges, 449, ἀρ. 110 d: παραδείγματα τοῦ «καθηγηταί» μνημονευόμενα εἰς τὰς ἐπιγραφάς.

226. Πέρινθος. *L. Robert, Rénue de Philologie, de littérature et d'histoire anciennes*, 1936, 113-122 Ἐπιγραφαὶ Ἡρακλείας δεικνύει ὅτι αἱ τρεῖς ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ τοῦ Bulletin de Correspondance Hellénique, 1889, 316—319, ἀρ. 26—28 ἀποδιδόμεναι ἐσφαλμένως εἰς τὴν Ἡράκλειαν τοῦ Πόντου, προέρχονται πραγματικῶς ἀπὸ τὴν Ἡράκλειαν τῆς Περίνθου (Jahreshefte des oesterreichischen archäologischen Institutes XXIII, 202, ἀρ. 164. 200 ἀρ. 159),—ὅπως αὐταὶ οὕτω καὶ ἡ στήλη τῆς Κων]πόλεως G. Mendel, Catal. Scülpt. ἡ ὁποία ἐνομιζέτο ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν Κύζικον: ἡ λέξις λατόμιν ἢ λατόμιον, προσδιορίζουσα τὸν τάφον, εἶνε χαρακτηριστικὴ τῆς περιοχῆς τῆς Περίνθου. —Κατόπιν ὁ Robert κάνει πολλὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν κειμένων Jahreshefte κλπ. (XXIII, 201, ἀρ. 162 (σὺμβιος εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ «φίλος», τοῦ «συνδαιτυμόνος» [ἐκείνου πού ζῆ πλησίον τινος, παράφρασις τοῦ commensal])—Dumont. Mélanges 380, ἀρ. 72 (ἐνθ' ἀναγνωστέον τὸ ὄνομα [Ἐ]ιορτάσης). αὐτόθι 378 ἀρ. 64 (ὕγιεστατος, εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ «πολὺ ἀκέραιος») [ἀδωροδόκητος τίμιος χαρακτήρ] Jahreshefte κλπ., XXIII, 161 ἀρ. 101 (ἐνθ' ἀναγνωστέον τὸ ὄνομα Γαμικός). Bulletin de Correspondance Hellénique, 1916, 600, ἀρ. 58 καὶ. Rénue Archéologique, 1912, II, 258—9, ἀρ. 41 (λέξεις καὶ φράσεις κακῶς κομμέναι ἐσωτικῶς, γραφὴ διὰ τὸ ἔξωτικόν).—Τέλος Dumont-Homolle, Mélanges 397, 74z10.

227 *L. Robert. Rénue des Études Juives* 100 (1937), 82 ἐξηγεῖ τὸν Ἰουδαϊκὸν ἐπιτάφιον Jahreshefte κλπ., 23 (1926) Beibl. 191, 146: (εὐ)λ(ο)γία πᾶ(σι).

228 *L. Robert. Et. Anat.* 261, γράφει (ῥ) ωποπωλῶν εἰς τὸ κείμενον Jahreshefte κλπ., 23 (1926) Beibl. 172 ἀρ. 121.

229 Σηλυβρία. *L. Robert. Istros* II, 7—10, μελετᾷ τὸ περικεκομμένον κείμενον Bulletin de Correspondance Hellénique 1912 558 ἀρ. 14 εἰς τὴν σειρὰν 1, τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς Ὑγεία, ἐμνημονεύθη ὡς ἐπώνυμον: Βαθωνῆας θὰ εἶνε πολιτικὴ ὑποδιαίρεσις.

233 Μεσημβρία. *A. Salith. Rénue Archéologique* 1937, 1, 14-25 Imago clipeata καὶ εἰκῶν ἔνοπλος, δημοσιεύει τὸ τέλος ἑνὸς διατάγματος εὐρεθέντος ἐν Μεσημβρίᾳ πρὸς τιμὴν ἑνὸς ἱατροῦ,

ὁ ὁποῖος θὰ εἶνε ἡ «ἀνεπισταθμία» καὶ διὰ τὸν ὁποῖον θὰ ὑψώση τις μία «ἔνοπλο; εἰκὼν» δηλ. κατὰ τὸν Salatch ἕνα ἄγαλμα μὲ στρατιωτικὴν στολὴν. Μερικαὶ τῶν προτεινομένων ἐξηγήσεων, εἶνε συζητήσιμοι. Χρονολογία πιθανὴ 1 αἰῶν πρ. Χ.

Ἀρχαιολογικά εὐρήματα ἐν Βιζύῃ. Ἄλλα νέα ἐκθέματα τοῦ Μουσείου Κων/πόλεως ποῦ ἀπετέλεσαν ἰδιαίτερον τμήμα τῆς αἰθούσης «Γιλδίς» εἶνε ὅσα εὐρέθησαν εἰς τύμβους τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ὅπου κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη ἔγιναν ἀνασκαφαί: Χάλκινα οἰκιακὰ σκεύη, εἶδη κεραμικῆς, ὕδρια, ὑψηλά χάλκινα καντηλέρια, κομφαὶ χάλκιναι λυχνίαι, χάλκινα πιασχίματα θυρῶν μὲ κεφαλὰς σατύρων καὶ Μεδοῦσης, τῆς ἐλληνικῆς ἐποχῆς, μερικὰ δὲ ἀπὸ τὰ χάλκινα αὐτὰ εἶδη εἶνε τύπων ποῦ διετηρήθησαν περίπου ἕως τώρα, κυρίως δὲ ἐκεῖνα, ποῦ εὐρέθησαν εἰς τύμβους παρὰ τὸ Λουλὲ Βουργάζ. Εντύπωσιν κάμνει μία ἀναπαράστασις τοῦ θολωτοῦ τύμβου ποῦ εὐρέθη εἰς τὴν Βιζύην. μήκους πέντε μέτρων, πλάτους τεσσάρων καὶ παρομοίου ὕψους. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην δὲν εἶνε ὀλίγοι οἱ λόφοι, ποῦ καλύπτουν τάφους, ἀρκετοὶ δὲ ἀπὸ αὐτοὺς κατὰ τὸ παρελθὸν ἐσυλήθησαν.

Ἡ ἀναπαράστασις τοῦ τύμβου τῆς Βιζύης μὲ τὴν μαρμαρίνην του θύραν, ἔγινε μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν, ὅσα δὲ εὐρέθησαν εἰς αὐτὸν πείθουν ὅτι πρόκειται περὶ τάφου ἀνδρός τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς. Εἶναι ἐνδιαφέροντα δύο ἀργυρᾶ κύπελλα ποῦ εὐρέθησαν εἰς τὸν τύμβον αὐτόν.

Ἡ ἐσωτερικὴ διακόσμησις τοῦ τύμβου αὐτοῦ, στὴν ἀριστερὰ πλευρὰ τοῦ ὁποῖου εἶνε ἡ σαρκοφάγος του, μὲ θύρα εἰς τὴν δεξιὰ τῆς πλευρᾶς, εἶνε ἐνδιαφέρουσα: κυανοῦς ὁ θόλος του, μὲ χρυσᾶ ἄστρα καὶ γιρλάνδα εἰς τὰς πλευρὰς μ' ἀνθικὰ σχήματα καὶ ὕδριας.

Μὲ τὴν ἀποφασισθεῖσαν συνέχισιν τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην νέα εὐρήματα, ὅπως ἐλπίζεται, θὰ προστεθοῦν εἰς τὸ τμήμα αὐτὸ τῶν τύμβων.

«Ἀθηναϊκά Νέα» 9 Μαΐου 1939

Δημοσθένης Ροῦσσος. Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ὄσων ἐγράψαμεν εἰς τὸν προηγούμενον τόμον τῶν «Θρακικῶν» (σελ. 419-424)

παραθέτομεν ὅσα ὁ ἐν Κωνσταντζα ἱατρός κ. Ἐκτωρ Σαραφείδης, μετὴν ἀποστολὴν τῆς εἰκόνοσ τοῦ ἀειμνήστου Ρούσσοσ, εἰσ ἐπιστολὴν του πρὸσ τὸν κ. Μ. Σταμούλην γράφει·

«...οὐδεὶσ πλέον ἐμοῦ γνωρίζει, οὔτε ἐπακριβῶσ ἐγράφη πόσον συνετέλεσεν αὐτόσ ὁ ἄνθρωποσ ὅπωσ μεταστραφῆ τὸ δυσμενὲσ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐπεκράτει παρὰ τῷ Ρουμανικῷ λαῷ καὶ ποῖα προκα-

τάληφισ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐπεκράτει κατὰ τὰ πρὸ αὐτοῦ ἔτη ἐν τῇ χώρᾳ.

Αὐτόσ, καίτοι ὑπάλληλοσ τοῦ Ρουμανικοῦ Κράτοσ, κατεξανέστη κατὰ τῆσ ἀδίκου ταύτησ καταστάσῶσ καὶ εἶχε τὸ θάρροσ νὰ ἀνατρέψῃ ὀλόκληρον τὴν σύγχρονον ἱστορίαν τῶν Ρουμάνων φέρων εἰσ τὴν εὐθεΐαν ὁδὸν τὸ παραπλανηθὲν πνεῦμα τοῦ εὐγενοῦσ τούτου λαοῦ.

Ποτὲ δὲν θὰ γραφοῦν ἱκανὰ διὰ τὴν γιγαντιαίαν ἐπίδρασιν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖοσ ὄλην του τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν κατηνάλωσε διὰ τὴν εὐγενῆ αὐτὴν ἰδέαν, τοῦ νὰ φέρῃ τὸ πνεῦμα τῶν ἐντοπίων εἰσ τὴν ἀληθῆ ὁδὸν, ἀπὸ τῆσ ὁποῖασ μετὸ τὴν ἔχθραν οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ εἶχόν ἐργασθῆ διὰ νὰ τὸ ἀποπλανήσων. Ταπεινὴν πρὸσ τὴν κολοσσιαίαν ταύτην ἐργασίαν καὶ ἐγὼ ἐζήτησα

νά προσθέσω συμβολήν ἐργαζόμενος ἐπὶ τοῦ φιλολογικοῦ πεδίου διὰ τῶν δύο μου λεξικῶν, τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον ὁ μακαρίτης προϋλόγισε μὲ τόσην σαφήνειαν καὶ ἀφοσίωσιν. Διότι διὰ τῶν βιβλίων τούτων, ἂν καὶ ἀτελῶν, θὰ κατορθωθῆ νὰ γνωσθῶσι πολλὰ κείμενα εἰς τοὺς θέλοντας νὰ ἐπεξεργασθοῦν ἔργα πρὸς μετάφρασιν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γλωσσῶν».

Ὁ Δημ. Ρουσσος ἐγεννήθη τῇ 22 Ἰανουαρίου 1869. Τὰς Πανεπιστημιακὰς σπουδὰς του ἔκαμεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, Βερολίνου καὶ Λειψίας. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἀνωτέρων αὐτοῦ σπουδῶν ἦλθεν τὸ 1894 εἰς Ρουμανίαν.

Διωρίσθη τῷ 1900 διερμηνεὺς τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρουμανίας, τὸ δὲ 1904 καὶ διερμηνεὺς τῆς ἀγγλικῆς εἰς τὸ αὐτὸ ὑπουργεῖον ὅπου ἔμεινεν ἕως τὸ 1920

Κατ' ἀρχὰς ἐδημοσίευσεν μερικὰ ἐπιστημονικὰ ἄρθρα εἰς τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκδιδομένην ἐφημερίδα τοῦ ἀειμνήστου Σπ. Σίμου «Πατρὶς»: Ἱστορία τῆς Μαλτέζας Σουλτάνας Θρηῆνος ἀνωνύμου ποιητοῦ ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως κτλ. κατόπιν δὲ μερικὰς μικρὰς μὲν ἀλλὰ σοφὰς μελέτας μὲ τὰς ὁποίας ἐπεβλήθη εἰς τοὺς ρουμανικοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους τοῦ Βουκουρεστίου».

Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ Ἀντ. Μέλος τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας κ: Μ. Θ. Λάσκαρις εἰς τὸ «Νέον Κράτος» (ἔτ. Β' σελ. 1383—1386) ἐδημοσίευσεν νεκρολογίαν διὰ τὸν Ρουσσὸν ἐκ τῆς ὁποίας ἀναδημοσιεύομεν τὰ περὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Ἐλληνιστὶ ἐδημοσίευσεν ὁ Ρουσσὸς πλὴν τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς ἣν ἀνεφέραμεν, πολὺ ὀλίγα: μικρὰς τινὰς συμβουλὰς εἰς τὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα» τοῦ Λάμπρου, διάφορα ἄρθρα εἰς τὴν «Πατρίδα» τοῦ Βουκουρεστίου¹⁾, τὴν θαυμασίαν μελέτην «Αἱ πρῶται ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες» εἰς τέσσαρα φύλλα τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος» (25—30 Νοεμβρίου 1928) καὶ τὸ ἄρθρον «Παπαῖ Συναδηνὸς καὶ Ματθαῖος ὁ Μυρέων» εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν» 24 (15 Σεπτεμβρίου 1938) σελ. 1229—1232, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ τελευταῖον του δημοσίευμα.

1) Ἐκ τούτων μνημονευτέα ἴδία τὰ ἐξῆς «Ἱστορία τῆς Μαλτέζας Σουλτάνας» Πατρὶς 4. Χ. 1898, «Ἐπιγραφαὶ ἐκ Κωνσταντίας» Πατρὶς 6. Χ. 1899, «Θρηῆνος ἀνωνύμου ποιητοῦ ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως» Πατρὶς 29, γ. 1899.

Γαλλιστί ἐδημοσίευσεν ὁ Ρουσσος τὸ ἄρθρον *Inscription grecque de Tomis* εἰς τὸ περιοδικὸν «*Istros*» τόμ. I, 1934 τοῦ γνωστοῦ καὶ φιλέλληνος ἀρχαιολόγου Σ. Λαμπρηνοῦ.

Τὸ πλεῖστον ὄμως τοῦ ἔργου του ἐδημοσίευσεν ὁ Ρουσσος ρουμανιστί. Μὲ τὰ ρουμανικὰ ταῦτα συγγράμματά του, ἄγνωστα σχεδόν, λόγῳ τῆς γλώσσης παρ' ἡμῖν, ὀφείλομεν νὰ ἀσχοληθῶμεν κάπως ἐκτενέστερον.

Τὸ πρῶτον τῶν δημοσιευμάτων τούτων τιτλοφορεῖται «Βυζαντινο-ρουμανικαὶ μελέται» (Βουκουρέστιον 1907, σελ. 51) Ἀναφέρεται δὲ εἰς δύο σπουδαῖα ρουμανικὰ κείμενα, ἅτινα ἀποδεικνύονται ὅτι ἀποτελοῦν διασκευὴν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς τούτων τὸ μὲν πρῶτον ἐθεωρήθη ἐσφαλμένως ὡς σχετιζόμενον μὲ τὴν αἵρεσιν τῶν Βογομίλων, τὸ δὲ δεύτερον ἐπιγράφεται «Νουθεσίαι τοῦ Ἡγεμόνος Νεάγοε Βασαράβα πρὸς τὸν υἱὸν Θεοδόσιον». Ἐπὶ τῶν «Νουθεσιῶν» τούτων, αἵτινες εἶναι ἐν ἐκ τῶν σπουδαιότερων μνημείων τῆς, εἰς γλώσσαν σλαβικὴν, φιλολογικῆς παραγωγῆς τῶν Ρουμάνων, ἐπανέρχεται ὁ Ρουσσος καὶ εἰς τὸ ἀμέσως ἐπόμενον ἔργον του «Μελέται καὶ κρίσεις» (Βουκουρέστιον 1910, σελ. 123 πρβ. τὴν ἀνάλυσιν τοῦ Ν. Πολίτου, «Λαογραφία» 2 σελ. 709—716). Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ Ρουσσος ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν «Χρηστοθήθειαν» τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου, ἀποδεικνύει δὲ ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ διασκευὴν τοῦ γνωστοῦ βιβλιαρίου *De civitate motum puerilium* (1526) τοῦ χαριτωμένου τούτου «Ὁδηγοῦ καλῆς συμπεριφορᾶς» τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως, τοῦ ὁποίου συγγραφεὺς εἶναι ὁ Μέγας Ὁλλανδὸς φιλόλογος Ἔρασμος, ὅστις, ὡς γνωστὸν, συνέγραψε καὶ «Παραφροσύνης Ἐγκώμιον»...

Εἰς τὸ περιοδικὸν *Connoître Literaire* σελ. 45, 1911, σελ. 62-70 ἐδημοσίευσεν ὁ Ρουσσος, ἐπὶ τῇ βάσει Ἀθηναϊκοῦ κώδικος τὴν μελέτην «Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφίαν τῆς πριγκηπίσσης Ἄννης Ράκοβιτς, 1708—1709».

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐκδίδει ὁ Ρουσσος ἔργον συνθετικοῦ χαρακτήρος: τὸν «Ἑλληνισμὸν ἐν Ρουμανίᾳ» (Βουκουρέστιον 1912, σελ. 80) ἀποτελούμενον ἀπὸ τὰ ἐξῆς πέντε κεφάλαια: Τὸ Βυζάντιον καὶ οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης Σημασία τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ Χρησιμότης τῆς Βυζαντινολογίας διὰ τοὺς Ρουμάνους. Οἱ Ἕλληνες ἐν Ρουμανίᾳ πρὸ τοῦ 1453. Οἱ Ἕλληνες ἐν Ρουμανίᾳ μετὰ τὸ 1453.

Ἐὰν διὰ τὴν φαναριωτικὴν ἐποχὴν, τὸ σύγγραμμα τοῦτο διατηρῆ καὶ σήμερον ἀνεκτίμητον ἀξίαν, διὰ τὴν βυζαντινὴν ὄμως περίοδον, χρήζει ἀναθεωρήσεως, καὶ τοῦτο διότι ὁ συγγραφεὺς σπανίως

κατώρθωσε, εξετάζων τὴν βυζαντινὴν ἐπίδρασιν ἐν Ρουμανίᾳ νὰ διακρίνη σαφῶς τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν ἀπὸ τῆς ἐμμέσου τοιαύτης (διὰ μέσου τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας).

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Ρουσσος ἐδημοσίευσε τὴν «Κριτικὴν τῶν κειμένων καὶ τεχνικὴν τῶν ἐκδόσεων» (εἰς τὸ «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς Ἐπιτροπῆς» 1 σελ. 3—107) πολύτιμον ὄντως ἐγχειρίδιον ἱστορικῆς καὶ φιλολογικῆς μεθοδολογίας, ὅπερ θὰ ἔπρεπε καταλλήλως διασκευαζόμενον νὰ εἶχεν ἐκδοθῆ καὶ ἑλληνιστί. Εἰς δὲ τὸν ἐπόμενον τόμον τοῦ αὐτοῦ «Δελτίου» 2 σελ. 89—100, ἐδημοσίευσε «Διορθώσεις εἰς Ἑλληνας καὶ Ρουμάνους συγγραφεῖς».

Ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσαι δι' ἡμᾶς εἶναι καὶ αἱ τρεῖς ἐργασίαι τοῦ Ρουσσου περὶ Ἑλλήνων χρονικογράφων καὶ ἱστορικῶν τῆς φαναριωτικῆς ἐποχῆς. Ἔσχε δὲ τὴν τύχην ὁ Ρουσσος νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ ἐκδώσῃ δύο τοιαῦτα χρονικά: Τὸ πρῶτον ἐγράφη ὑπὸ ἐμπίστου τινὸς τοῦ ἡγεμόνος Γρηγορίου Γκίκα (δι' ὃ καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ ἐκδότου «Χρονικὸν τῶν Γκικάδων») καὶ ἐξιστορεῖ τὰ γεγονότα τῆς Μολδαυίας ἀπὸ 1695 μέχρι τοῦ 1754, ἐδημοσιεύθη δέ, ὡς πρὸς τὰ κυριώτερα αὐτοῦ μέρη, ὑπὸ τοῦ Ρουσσου εἰς τὸ «Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς Ἐπιτροπῆς» 2 1916 σελ. 3—85. Συντομώτερον καὶ ἡσσονος ἀξίας εἶναι τὸ ἕτερον χρονικὸν ὅπερ ἀνεκάλυψεν ὁ Ρουσσος: «Μητροφάνους Γρηγορᾶ Χρονικὸν Βλαχίας» 1714—1716 ἐν *Revista Istorică Română* 4 1934 σελ. 1—43. Τέλος ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ χρονικὸν Νικολάου Κυπαρισσᾶ» (ἐν *Revista Ist. Rom.* 3 1933 σελ. 133—149) ἐξετάζει ὁ Ρουσσος τὴν «Διήγησιν τῶν συμβάντων ἐν Μολδαυίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1716» τὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Legrand, *Epistolaire grec* σελ. 253—276.

Ὡς πρόλογον τοῦ γνωστοῦ Ἑλληνο-ρουμανικοῦ Λεξικοῦ τοῦ ἱατροῦ Σαραφίδου (Κωνσταντάτσα 1935) ἐδημοσίευσεν ὁ Ρουσσος σύντομον, ἀλλ' ἐνδιαφέρουσαν μελέτην περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρουμάνων λεξικογράφων τῆς φαναριωτικῆς ἐποχῆς.

Ἡ δηκτικὴ ὁμως εἰρωνεία τοῦ Ρουσσου, ἥτις μαζὶ μὲ τὴν ἀπεραντον πολυμάθειαν καὶ τὴν ἀκριβολόγον μεθοδικότητα, ἀπετέλει χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς προσωπικότητός του, καὶ τῆς ὁποίας δείγματα παρέχουν τὰ ἐριστικὰ αὐτοῦ φυλλάδια ¹⁾ καὶ ἡ κατὰ τοῦ

1) Κατὰ τοῦ ἀτυχοῦς Κωνσταντίνου Λίτσικα στρέφονται τὰ φυλλάδια *Manuscrisele grecesti din biblioteca Academiei Romane* (ἀπόσπασμα ἐκ τῆς *Noua Revista Romane* 3. 1901) καὶ *Datoria civitice* (ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ 15. 1914). Κατὰ δὲ τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινολόγου καθ. Μπανέσκου τὸ φυλλάδιον *Un bizantinolog improvizat* (Βουκουρέστιον 1916 σελ. 56).

ἀκαδημαϊκοῦ Δουβουινιώτου τελευταία ἐπίθεσισ του («Μητροφάνουσ Γρηγορά Χρονικόν Βλαχίας»): οὐδαμοῦ ἐκδηλώνεται μὲ περισσοτέραν χάριν καὶ πνεῦμα παρὰ εἰσ τὸ ἄρθρον του «Μία ἐπιστολή Εὐγενίου Βουλγάρεωσ μεταφρασθεῖσα εἰσ τὴν ρουμανικὴν» (*Revista Istorică Română* I, 1931, σελ. 7—31). Τὸ ζήτημα μὲ τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται ἡ σοφὴ αὐτὴ πραγματεία ἔχει ὡσ ἐξῆσ: Οἱ καθηγηταὶ Δραγομιρέσκου καὶ Γρηγοράσ εὐρόντεσ ἐν λησμονημένον φιλοσοφικόν ἔργον, δημοσιευθὲν ρουμανιστὶ ἄνευ σημειώσεωσ τοῦ τόπου καὶ τοῦ ἔτους τῆσ ἐκτυπώσεωσ ἐνόμισαν ὅτι ἔκαμαν σπουδαιοτάτην ἀνακάλυψιν· ἐπίστευσάν δηλ. ὅτι ἀνεκάλυψαν ἕνα Ρουμᾶνον φιλόσοφον μὲ διάνοιαν πρωτότυπον, τὸν Πέτρον Σταματιάδην. Ὁ Δραγομιρέσκου μάλιστα ἐκφράζει τὴν ἐκπληξίν του διότι τοιοῦτοσ φιλόσοφοσ παρέμεινεν ἄγνωστοσ μέχρι τοῦδε καὶ φρονεῖ ὅτι ὁ Σταματιάδης δὲν ἀποτελεῖ περίπτωσιν μεμονωμένην, ἀλλ' ὅτι τὸνναντίου, κατὰ τὸν ΙΗ αἰῶνα «ὑπῆρχεν. εἰσ τὰσ ρουμανικὰσ ἡγεμονίασ ἀτμόσφαιρα ὑψηλῆσ ἐπιστημονικῆσ ἐρεύνησ, ἧσ ὁ χαρακτηρ τότε μόνον θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῆ, ὅταν θὰ ἐκταφοῦν, ἀπὸ τὰ ὑπόγεια τῆσ μονῆσ τοῦ Νεάμτς καὶ τῆσ ποτὲ Ἀκαδημίασ τοῦ Μιχαήλ Στούρτζα, καὶ θὰ μελετηθοῦν ἐπιμελῶσ ὅλα τὰ Ρουμανικὰ χειρόγραφα καὶ βιβλία, ἅτινα ὡσ φαίνεται ὑπάρχουν, ἀλλὰ δὲν ἔχουν οὔτε κἄν καταγραφῆ ἀκόμη!» Ὁ Ροῦσσοσ ὁμοσ ἀποδεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ μεταφράσεωσ τοῦ «Παραρτήματοσ ἐν ἐπιστολῆσ εἶδει κατὰ τοῦ τῶν Ὁκελλιτῶν συστήματοσ τῆσ περὶ τῆσ τοῦ παντὸσ φύσεωσ» τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεωσ. Ἡ διατριβὴ αὐτὴ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὡσ παράρτημα τοῦ ἔργου τοῦ Βουλγάρεωσ «Ἀδολεσχία φιλόθεοσ». Ἡ «Ἀδολεσχία φιλόθεοσ» μετεφράσθη εἰσ τὴν Ρουμανικὴν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Μολδοβλαχίασ Βενιαμίν Κωστάκη καὶ ἐδημοσιεύθη εἰσ τὸ Ἰάσι κατὰ τὰ ἔτη 1815—1819 μαζί μὲ τὸ «Παράρτημα ἐν ἐπιστολῆσ εἶδει» ὅπερ ὁμοσ μετεφράσθη οὐχὶ ἀπὸ τὸν μητροπολίτην Βενιαμίν, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ἀφανῆ ἑλληνοδιδάσκαλον, Πέτρον Σταματιάδην!»

Προσθετέον εἰσ τὰ ἀνωτέρω καὶ τὰ:

Inscription grecque de Tomis, Bucaresti 1934.

Παπᾶ Συναδηνόσ καὶ Ματθαῖοσ ὁ Μυρέων ἐν «Ν. Ἐστία» τόμ. 24 (1938) σελ. 1229—1232.

Στιχουργήματα Φιλιππουπολιτῶν.—1. Γεώργιος Παπακωνσταντί-
νου, Μουσικός.

*Υπὲρ τῶν γυναικῶν.

Ὅ ταῦτα στιχουργήσας τὰ κατὰ γυναικῶν,
 στοχάζομαι, δὲν εἶχεν ὀρθόν τὸ λογικόν,
 ἢ θέλησε νὰ παίξῃ διὰ ἀστεϊσμόν
 καὶ νὰ διασκεδάσῃ ὀλίγον πρὸς καιρόν,
 5 ἢ ἴσως ἔς τὸν καιρόν του δὲν ἔτυχε νὰ ἰδῇ
 ἐνάρετον γυναῖκα καὶ φρόνιμον σεμνή,
 φίλανδρον καὶ τιμίαν, ἔς τὸν ἄνδρα τῆς πιστῆν
 μ' εἰλικρινῆ ἀγάπην, οἴκοκυρὰν σωστήν.
 Ὅθεν ἐξ ἴσου ὅλας χωρὶς διαφορὰν
 10 κατηγορεῖ καὶ ψέγει μὲ κρίσιν σφαλεράν.
 Ἀληθινὰ αἱ πλεῖσται ὑπάρχουσι κακαί,
 καθὼς τὰς περιγράφει, ἀστόχαστοι τρελαί
 ἀλλὰ ἔς τὸ μεταξὺ τῶν εὐρίσκονται καλαί,
 πλὴν φεῦ! τί δυστυχία δὲν εἶν' αὐταὶ πολλαί
 15 ἂν ὁμῶς ἐπιτύχῃ τινὰς καμμιά καλή,
 ἢ τούτου εὐτυχία δὲν ἔχ' περιγραφῆ
 ἐξ ἐναντίας πάλιν τινὰς ἂν συζευχθῇ
 μὲ ἄφρονα γυναῖκα, ἀστόχαστον τρελή,
 ἔς αὐτὸν ἄλλο δὲν μένει, εἰμὴ νὰ προσκαλῇ
 20 τὸν θάνατον νὰ ἔλθῃ, διὰ ν' ἀπαλλαγῇ.
 Διὸ δοξάζουν ὅλοι ὅτ' αἱ πολλαὶ αὐτῶν
 δὲν εἶναι εἰς τοὺς ἄνδρας εἰμὴ σειρά κατῶν.
 Ἄλλ' εἶναι καὶ γυναῖκες μὲ ἀρετὰς πολλὰς,
 ποὺ προξενοῦν ἔς τὸν ἄνδρα τὰς ἀληθεῖς τρυφάς.
 25 Ἡ φρόνιμος γυναῖκα εἶν' ἓνας θησαυρός,
 ἢ ἀντάξιός δὲν εἶναι ὁ ἐπὶ γῆς χρυσός,
 γιὰ νὰ τὴν ἐκτιμήσῃ ἀξίως, ὥσπερ δεῖ,
 καθ' ὅ,τι ἀσυγκρίτως αὐτὸν ὑπερτέρει.
 Λοιπὸν ὅστις θελήσῃ ἀλήθειαν νὰ εἰπῇ,
 50 τὰς ἐναρέτους πρέπει αὐτὸς νὰ ἐπαινῇ,
 τὰς δὲ κακὰς νὰ ψέγῃ καὶ νὰ κατηγορῇ,
 δικαίως καὶ πρεπόντως νὰ τὰς ἐξουθενῶι.
 Πλὴν φεῦ! αἰτία εἶναι, ὅτ' αἱ πολλαὶ αὐτῶν

κλίνουν εἰς τὴν κακίαν εἰς ἔσχατον βαθμόν,
35 γιὰ τοῦτο κοινῶς ὄλοι αὐτάς κατηγοροῦν
ὅτι ποσῶς δὲν ἔχουν ἢ φρόνησιν ἢ νοῦν.

Ἐν Φιλιππουπόλει 1860, Γεώργιος Παπαῖ Κωνσταντίνου Μουσικός.

Σημείωσις. Ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος ἔζη ἐν Φιλιππουπόλει ὁ λόγιος, ἀλλὰ μισογύνης ἀρχιμανδρίτης Παναγιотаφίτης Ἀγάπιος ἢ Ἀγαπητός ὁ Κῶος, ὡς ὑπογράφεται, ταξειδιώτης τοῦ Παναγίου τάφου, κατοικῶν ἐν τῷ ὑπὸ τὸ ἀνατολικὸν τῆς ἀκροπόλεως τείχος πλησίον τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου μετοχίῳ. πρὸς συλλογὴν ἐράνων ἀνά τὴν ἐπαρχίαν τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως. Οὗτος ἀποθανὼν τῷ 1835 ἀφῆκεν ὡς κληρονομία τὰ συγγράμματά του εἰς τὸ πνευματικὸν του τέκνον τὸν Γεώργιον Παπαῖ Κωνσταντίνου πρὸς ἐκτύπωσιν. Ταῦτα, ὡς φαίνεται, ἦσαν πολλὰ καὶ μόνον ἔμμετρα,—διότι ὁ ἀρχιμανδρίτης ἦτο στιχοιργὸς οὐχὶ τῶν εὐκαταφρονήτων,—γεγραμμένα εἰς τὴν γραφομένην τῶν τότε χρόνων κοινὴν ἀπλοελληνικὴν, ὡς εἶναι ἢ τοῦ Καισαρίου Δαπόντε (+1789), οὕτινος ἢ ὀγκώδης στιχηρὰ συγγραφή «Καθρέπτis τῶν γυναικῶν» (Ἐνετίησι 1766) δὲν ἀφῆκεν ἀνεπίδραστον τὸν Ἀγάπιον. Ὁ ἐντολοδόχος κληρονόμος ἐκπληρῶν τὴν θέλησιν τοῦ πνευματικοῦ του πατρὸς (ἀναδόχου) συνηρμολόγησε τὰ καταλειφθέντα «εἰς τεμάχια ὄντα» καὶ ἐξέδωκεν ἐξ αὐτῶν τινα ἐν δυοῖς φυλλαδίοις, ὧν τὰ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενα ἀντίγραφα διὰ γραφῆς καλῆς καὶ καθαρᾶς ἀνευρέθησαν ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ μεγαλεμπόρου καὶ λογίου Φιλιππουπολίτου Χατζῆ Κωστάκη Χατζῆ Ἰωάννου Κοϊμτζόγλου, εἰς ὃν μάλιστα ὡς φιλομουσότατον ἀφιερῶ τὸ πρῶτον

Τὰ ἐκδοθέντα εἶναι: 1) Ἐπάνοδος, ἡ τοι τὸ φανάρι τοῦ Διογένους, δρᾶμα εἰς πράξεις καὶ σκηνάς, ποιηθὲν εἰς στίχους πολιτικούς ὁμοιοκαταλήκτους εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος, ἔτ. 1846 ἐν Κωνσταντινουπόλει, τύποις Θαδδαίου Δηβιτσιόν, εἰς 16ον, σελ. 43, στίχ. 1056. Τοῦτο κατὰ τὴν ἐν τῷ προλόγῳ δῆλωσιν τοῦ ἐκδότου ἐξεδόθη καὶ προτερον δις, ἐν Κωνσταντινουπόλει πρῶτον καὶ εἶτα ἐν Ἐρμουπόλει πάντως ἐκ λογοκλοπίας παρασιωπώμενου τοῦ ὀνόματος τοῦ στιχοιργοῦ. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου, ἣτις προτάσσεται, ἔχει ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς: Ὁ Διογένης ἔτι ζῶν μὴ δυνηθεὶς νὰ διορθῶσῃ τὰ διεφθαρμένα ἦθη τῶν ἀνθρώπων μυθολογεῖται ὅτι μετὰ τὸν θάνατόν του ἔλαβε τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Πλούτωνος διὰ τῆς Περσεφόνης καὶ αὐθις ἀνέβη εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν· καὶ διὰ νὰ ἐπιπλήξῃ τοὺς ἀνθρώπους, ἤναψε κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας φανάριον καὶ περιήρχετο εἰς διαφόρους πόλεις ὡς τάχα ζητῶν διὰ νὰ εὕρῃ ἀνθρωπον, ὅστις μὲ τοῦτο ἀπεδείκνυεν ὅτι οἱ ἄξιοι τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σπανιώτατοι· διὸ μὲ τοῦτο ἐξελέγχων τὸν καθένα διορθῶνει τὰ ἐλαττώματά των. Καθὸ δὲ διδάσκει τὸν ὀρθὸν δρόμον καὶ ὀδηγεῖ τοὺς σφάλλοντας εἰς τὴν εὐθειαν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς ὀνομάσθη «τὸ φανάρι τοῦ Διογένους». Τὸ ἐκδοθὲν (πράξεις 2, σκηναὶ 15), ὡς φαίνεται, εἶναι ἀπόσπασμα, ἢ ἀρχή, μακροῦ δράματος, διότι ὁ ἐκδότης ὑπισχνεῖται νὰ ἐκδώσῃ «μετ' οὐ πολὺ καὶ τὴν λοιπὴν περιήγησιν τοῦ Διογένους», ὅπερ δὲν κατάρθωσε.

2) Φυλλάδιον κατὰ γυναικῶν ἐν γένει, κυριωτέρως δὲ κατὰ πονηρῶν καὶ ἠθικῶς μοχθηρῶν γυναικῶν, συντεθὲν διὰ στίχων πολιτικῶν ὁμοιο

2. Στέφανος Χατζόπουλος. Τὸ ποίημα τὸ δημοσιευθὲν ἐν τῷ Ἰ' τόμῳ τῶν «Θρακικῶν» ¹⁾ ἐστι χειρουργήθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Φυσιολογικῆς περιγραφῆς τῶν 30 προτερημάτων τῆς γυναικὸς τοῦ Γάλλου Α. Debay, ἦν μεταφράσας ἐκ τῆς ἑβδόμης ἐκδόσεως ἐξέδωκεν ὁ ποιητὴς τῷ 1881 ἐν Φιλιππουπόλει τύποις Γεννάδιεφ εἰς 8ον. Τὸ ποίημα εἶναι γεγραμμένον ἐν χειρογράφῳ Ἀνθολογία ποιημάτων τῶν νεωτέρων ἐλλήνων ποιητῶν, ἦν ἀν-

καταλήκων κατὰ τὸ 1830, ἐν Ἀθήναις τύποις Φ. Καραμπίνη καὶ Κ. Βάφα, ἐτ. 1861, εἰς 8ον, σελ. 33. Τοῦτο δυνατόν νά χαρακτηρισθῆ ὡς συλλογὴ στιχουργημάτων περιλαμβάνουσα τὰ ἀκόλουθα: α'.) στίχους κατὰ γυναικῶν 324, διαιρουμένους εἰς 9 κεφάλαια σελ. 1—15. β'.) περὶ οκόρδου, στίχ. 18, σελ. 15—16. γ'.) περὶ ἀγγουρίου, στίχ. 16, σελ. 16—17. δ'.) προτερήματα τῶν γυναικῶν (γραπτέον μαλλον ἐλαττώματα), στίχ. 220, εἰς 22 δεκαστίχους στροφάς, σελ. 17—22. ε'.) στίχους τῶν δραμιῶν τοῦ ζυγίου ἐκάστης γυναικός, ἥτις ἤθελε ζυγιοσθῆ, 30, σελ. 22—23. ς'.) ἐπίλογον, στίχ. 26, σελ. 24—25, εἰς ὃν ὁ ἐκδότης προσθέτει τὸ τετράστιχόν του :

Ἀλάνθαστον τὸ ζῦγι ὑπάρχει καὶ σωστόν,
 σουεῖδῃσις ἐκάστου, εἰς πάντας τὸ γνωστόν.
 Λοιπὸν μόνον γυναῖκες, ἄς μὴ-μὴ ζυγιοσθῶν,
 ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ ἄνδρες ἄς παρρησιοσθῶν.

ζ'.) Ἐπιστολὴν, ἐν ἣ περιγράφονται αἱ κατὰ τὴν περιοδείαν ἀνά τὴν ἐπαρχίαν πρὸς συλλογὴν ἐράνων τολαιπωρίαί τοῦ στιχουργοῦ, στίχ. 72, σελ. 25-28. η') πρόσκλησιν δῆθεν αὐτοῦ εἰς Φιλιππούπολιν παρὰ τοῦ ἀρχιδιακόνου καὶ ἀπόκρισιν εἰς αὐτήν, στίχ. 14, σελ. 29. θ'.) τὸν μῦθον τοῦ μύρμηκος καὶ τέτιγος, στίχ. 34, σελ. 29-31. ι') τὸν παιητὴν στίχ. 20, σελ. 31-32 καὶ τὰς προσαγορεύσεις πρὸς τοὺς τότε κληρικοὺς καὶ εὐγενεῖς τῆς πόλεως Φιλιππουπόλεως στίχ. 36, σελ. 32-33, πρὸ τοῦ 1827.

Ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ φυλλαδίου τούτου ἑλλείπουσι τὰ ἀπὸ τοῦ ζ' στιχουργήματα καὶ ἐξῆς, ἀντιγραφέντα προφανῶς ἐν ἄλλῳ τετραδίῳ μὴ περισωθέντι, ἀντ' αὐτῶν δὲ ὑπάρχει τὸ ἄνω νῦν δημοσιευόμενον ὑπὲρ τῶν γυναικῶν στιχουργήμα τοῦ ἐκδότου, ὅπερ οὗτος δὲν ἦτο δυνατόν νά συνεκδώσῃ, ἀφοῦ ἐν αὐτῷ χαρακτηρίζει τὸν πνευματικόν του πατέρα ὡς ἀκαταλόγιστον ἢ μὴ εἰσπυδαιολογοῦντα ἢ ἄπειρον τῆς κοινῆς. Ἄντ' αὐτοῦ δὲ προέταξεν ἐν τῷ φυλλαδίῳ μικρὸν πρόλογον δικαιολογῶν τὴν τε σύνθεσιν καὶ τὴν ἐκδοσιν τῶν κατὰ τῶν γυναικῶν στίχων ὡς ἐξῆς: «Τὸ παρὸν φυλλάδιον ἀναγινώσκοντες μὴ κατακρίνητε τὸν συγγράψαντα αὐτό μηδὲ τὸν ἐκδότην αὐτοῦ, ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς ἐπ' αὐτῷ τούτῳ συνέγραψεν αὐτό, ὅπως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον δυνηθῆ νά περιστείλῃ καὶ μετριάσῃ τὰς τῶν γυναικῶν εὐκαταφρονήτους καταχρήσεις, ὡσαύτως δὲ καί, εἰ δυνατόν, προσεκτικὸς νά ποιῆσῃ τοὺς ἄνδρας ἐπὶ ταῖς παραλόγοις παρεκτροπαῖς τῶν γυναικῶν αὐτῶν. Καὶ ἂν γενικῶς πρὸς γυναῖκας τὸ σύγγραμμα ἀποτείνεται, ἰδίως ὅμως ὀμιλεῖ περὶ τῶν γυναικῶν ἐκείνων τῶν πονηρῶν καὶ ἠθικῶς μοχθηρῶν, τῶν δυστρόπων, τῶν ἀπειροκάλων, ἀπονενημένων καὶ καταστρεπτικῶν, φημί, γυναικῶν, καὶ οὐχὶ περὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ ἠθικωτάτων, τῶν σοφῶν, τῶν συνετῶν καὶ πολυτείρων,

τέγραψεν ἰδίᾳ χειρὶ ἐξ ἐντύπου ἐκδοθείσης ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1835 ὑπὸ τοῦ Τόμπρα. Αὕτη περιήλθεν εἰς χεῖρας ἡμῶν τῷ 1899, ὅτε τὰ βιβλία τοῦ μακαρίτου ἐξετέθησαν πρὸς πώλησιν. Ἐν τῇ ὥᾳ πολλῶν σελίδων τοῦ χειρογράφου ὡς καὶ ἐν τῷ τέλει αὐτοῦ εἶναι ἀντιγεγραμμένα καὶ ἄλλα ποιήματα μεταγενέστερα τῆς ἐκδόσεως τοῦ Τόμπρα, ἐν οἷς καὶ ἴδια τοῦ ἀντιγραφέως ὡς τὸ προκείμενον, ὀκτῶ δι-

τῶν διεπουσῶν οὐχὶ μοναδικὰς οἰκίας καὶ οἰκόγενείας ἀλλὰ καὶ χώρας καὶ τόπους πολλοὺς καὶ τῶν κυβερνωσῶν ὀλόκληρα μέγιστα καὶ μικρὰ βασίλεια, ὧν τὰ ὀνόματα κινουοῖσιν ἕνα ἕκαστον πρὸς τὸ σέβεσθαι καὶ τιμᾶν αὐτὰς καὶ ὧν τὰ ἀείμνηστα λαμπρὰ κατορθώματα χρυσοῖς γράμμασιν ἐγράφησαν καὶ ἄλλων ἔτι γραφήσονται ἐν τοῖς χρονικοῖς βίβλοις, ὅπως διατηρῶνται ἀνεξάλειπτα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. "Ὅθεν παρασιωπῶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ὡς πασιγνώστα. Καὶ πάλιν οὐδόλως ἀναφέρω τὰ παρὰ φύσιν συγκαταριθμῶν τοῖς ἀνθρώποις τὰς προσκυνομένας αὐτὰς ἁγίας γυναῖκας. "Ἀπαγε τῆς βλασφημίας!"

Ὁ συντάκτης τοῦ ὑπὲρ τῶν γυναικῶν νῦν τὸ πρῶτον δημοσιευομένου ποιήματος ἦτο υἱὸς τοῦ ἱερέως τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, πατᾶ Κωνσταντίνου φίλου τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀγαπίου, ὅστις εἰς τὰς προσαγορεύσεις του γράφει περὶ αὐτοῦ

Τὸν Κωνσταντῖνον τὸν πατᾶ καὶ γείτονα καὶ φίλον,
τὸν ἀγαπῶ ὡς ἀγαπᾷ ὁ ποντικός τὸ μῆλον».

Ἡ οἰκία αὐτοῦ ἦτο πλησίον τοῦ μετοχίου τοῦ παναγίου Τάφου, καταρριφθεῖσα τῷ 1928, διότι ἔπαθεν ἐκ τοῦ σεισμοῦ. Ἐγεννήθη κατὰ τὴν πρῶτην ἢ δευτέραν δεκαετηρίδα τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τὴν ἐγκύκλιόν του ἐκπαίδευσιν ἔλαβεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κεντρικῇ τῆς πόλεως σχολῇ. Τῷ 1834 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἰδρυθείσης πρῶτης κοινοτικῆς ἀλληλοδικακτικῆς σχολῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος ὑπὸ τοῦ ἐλληνίζοντος μικροῦ Βούλκου Τσαλόογλου, ἣν διετήρησε καθ' ὅλην τὴν λειτουργίαν τῆς, ἔχων βοηθὸν τὸν ἀδελφόν του Ἰωάννην, τέως τοιοῦτον ἐν τῇ Ἑλλ. κεντρικῇ σχολῇ ὑπὸ τὸν Γ. Τσουκαλᾶν. Κλεισθείσης τῆς σχολῆς τῷ 1848 ὑπὸ τῶν κληρονόμων τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς ἐλλείψει πόρων ἤνοιξεν ἰδίαν ἰδιωτικὴν σχολὴν ἐν τῇ πατρικῇ του οἰκίᾳ λειτουργήσασαν μέχρι τοῦ θανάτου του συμβάντος μετὰ τὸ 1862. Ὑπεγράφητο Γεώργιος Πατᾶ Κωνσταντίνου Ἰδιόρρυθμος ἀπλοελληνικὸς διδάσκαλος ὁ καὶ Μουσικός, διότι ἦτο καὶ ἱεροψάλτης. Ὡς τοιοῦτος ἐξέδωκε τύποις τῷ 1846 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιαστικὴν Ἀνθολογίαν τῆς Μουσικῆς δι' ἑρῶν. Ἐπὶ τῆς ἐπιταφίου μαρμαρίνης πλακῶς του, ἥδη ἐκλιπούσης ἐκ τοῦ νεκροταφείου τῆς πόλεως, εἰς ὃ μετεκομίσθη ἐκ τῆς ἐνορικῆς ἐκκλησίας του, ἦτο κεχαραγμένον τόδε τὸ ἐπίγραμμα:

«Ἐδῶ .ν' ὁ τόπος ποῦ ὁ καθεὶς
ξεκουράζεται ἀπ' τὰ τῆς γῆς
πικροβάσανα καὶ παρευθὺς
πάντας καὶ πάντ' ἀποχαιρῶ.
Νὰ τὸ ἀποφύγη δύναται τις ;»

1) Σελ. 377=379;

στιχα ἀναφερόμενα εἰς ὀνομαζομένας διὰ τοῦ μικροῦ ὀνόματος ὠραίας κυρίας ἢ νεάνιδας τῆς Φιλιππουπόλεως κατὰ τὰ μέσα ταῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ τὸ δημοσιευθὲν ἤδη ὑφ' ἡμῶν «Τὸ καλὸ» (Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Θησαυροῦ, Τραγούδια Φιλιππουπολιτῶν, τόμ. Α'. ἔτ. 1934—35, ἀρ. 48, σελ. 257).

Ὁ Στέφανος Γ. Χατζόπουλος, ἔλκων τὸ γένος ἐξ Ἠπείρου, ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κεντρικῇ σχολῇ Φιλιππουπόλεως, μελετηρὸς δὲ εἰς τὸ ἔπακρον ὧν ἐπλούτισε τὰς γνώσεις του καὶ συγκατηριθμεῖ το μεταξὺ τῶν λογίων Φιλιππουπολιτῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος Ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν εἰργάσθη ὡς διπλογράφος, καὶ γραμματεὺς ἐν τῷ μεγάλῳ ἐμπορικῷ οἴκῳ τοῦ Μιχαήλ Ἀθ. Γκεμισγερδάνη βέη. Ἀπέθανεν ὑπερογδοηκοντούτης φθίνοντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καταλιπὼν δύο υἱοὺς μεταναστεύσαντας εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸ ἀνθελληνικὸν ἐν Βουλγαρίᾳ κίνημα (1906). Περί αὐτοῦ ἀνεκδοτολογεῖται τὸ ἀκόλουθον: Διαλυθέντος τοῦ ἐν ᾧ εἰργάζετο ἐμπορικοῦ οἴκου ἐζήτησε ν' ἀναλάβῃ τὰς παρ' αὐτῷ ἐπὶ ἔτη κατατιθεμένας ἐντόκως οἰκονομίας του. Δυστροπούντων ὁμῶς τῶν υἱῶν καὶ κληρονόμων τοῦ μακαρίτου Μιχαήλ Ἀθ. Γκεμισγερδάνη εἰς τὴν ἀπόδοσιν ὁ ποιητὴς περιειλάκη εἰς μακρὸν δικαστικὸν ἀγῶνα, μεθ' ὃν μετὰ πολλὰ βάσανα καὶ οὐχὶ μικρὰς δαπάνας κατῴρθωσε νὰ περισφύσῃ μέρος τῆς μετὰ κόπου κτηθείσης περιουσίας του. Ἐκ τούτου ἀποβαλὼν τὴν πρὸς τὴν κοινωνίαν πίστιν του, ἀφοῦ ἠγόρασε πρὸς κατοικίαν τὴν ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῆς ἀγ. Κυριακῆς οἰκίαν τοῦ ὁμογενοῦς Νικ. Καζάση, τὸ ὑπόλοιπον τῶν χρημάτων του εἰς λίρας Τουρκίας διήρρεσεν εἰς τοσαῦτα μέρη, ὅσα ἔτη ὑπελόγισεν ὅτι ὑπελείποντο αὐτῷ νὰ ζήσῃ ἀκόμη. Ἐνθὺς δὲ ταῦτα εἰς μικρὰ σακκίδια ἐσφράγισεν, ἐπέγραψεν ἐφ' ἑκάστου τὸ ἔτος τῆς καταναλώσεως καὶ ἐνέκλεισεν εἰς τὸ σιδηροῦν κιβώτιόν του. Ἐκτοτε τὴν πρώτην ἑκάστου ἔτους ἐξῆγεν ἐκ τοῦ κιβωτίου τὸ προωρισμένον διὰ τὴν διατροφήν του κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο σακκίδιον, ὅπερ ἀποσφραγίζων καθώριζε τὰς κατὰ μῆνα δαπάνας του. Ἀπέθανε δὲ ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐξάντλησιν καὶ τοῦ τελευταίου σακκιδίου.

Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδης

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Κατὰ Μάρτιον 1939 εἰς τὸν «'Ἀσκραῖον» εἰς δύο διαλέξεις ἡ Κα' Ἑλένη Οὐράνη (Ἄλκης Θρύλος) ὠμίλησε περὶ τοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ.

— Εἰς τὰς 30 Μαρτίου εἰς τὸν «Παρνασσόν» ἐωρτάσθη μετὰ πάσης ἐπισημότητος ἡ ὀγδοηκονταετηρίς τοῦ διαπρεποῦς ἐλονασιολόγου κ. Ι. Καρδαμάτη (ἐκ Σωζοπόλεως).

— Τὴν 1 Ἀπριλίου εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, εἰς τὴν σειρὰν τῶν διαλέξεων τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ὠμίλησεν ὁ μουσικολογίωτατος κ. Κωνστ. Παπαδημητρίου περὶ Χρυσάνθου τοῦ ἐκ Μαδύτων καὶ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, καὶ εἰδικὸς χορὸς ἔψαλε σχετικὰ ἐκκλησιαστικὰ ἄσματα.

— Εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου, ὠμίλησε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1939 ὁ Βυζαντινολόγος καθηγητῆς κ. Βασίλει Γκρέκου περὶ τοῦ ἔργου τοῦ καθηγητοῦ Δημ. Ρούσου,

— Εἰς τὴν συνεδρίασιν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τῆς 19 Μαΐου 1939 ὁ κ. «Ἰωάν. Κατσικόπουλος ἀνεκοίνωσε διὰ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Ἰωάννου Πολίτου τὴν ἐργασίαν του «περὶ τῶν θαλασσίων κητῶν τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως».

— Καθ' ἃ ἀναφέρεται εἰς τὸ «Φῶς» Θεσσαλονίκης τῆς 25ης Ἀπριλίου 1939 γίνονται ἐργασίαι πρὸς ἀναστήλωσιν τοῦ ἐν Φέρραις βυζαντινοῦ ναοῦ τῆς Κοσμοσωτείας Ποναγίας περὶ ἧς γράφει ἀρκετὰ ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἀν. Ὀρλάνδος εἰς τὰ «Θρακικά» (τόμ. 4 σελ. 3—29).

— Ἡ διεύθυνσις τῶν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας προκηρῶσει μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων γλυπτῶν διαγωνισμὸν διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς προτομῆς τοῦ ποιητοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ. Προπλάσματα ἐπὶ γύψῳ γίνονται δεκτὰ μέχρι τέλους τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου 1939 παρὰ τῆς δ/σεως Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν. Εἰς τὸν γλύπτην τοῦ ἀρίστου τῶν προπλασμάτων θὰ ἀνατεθῇ ἡ ἐτέλεσις καὶ ἐγκατάστασις τοῦ ἔργου ἀντὶ συνολικῆς ἀμοιβῆς δραχ. 80000. Ἡ ἴδρσις τῆς προτομῆς ὀφείλεται εἰς πρωτοβουλίαν τῆς Γεν. Διοικήσεως Θράκης, ἡ ὁποία καὶ ἐξεῦρε δι' ἐράνου τὸ ποσὸν τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης καὶ θέλει στηθῆ εἰς Κομοτηνὴν.

— Ἐπίσης πληροφοροῦμεθα ὅτι πρόκειται νὰ ἀνεγερθῇ ἐν Ἀλεξανδρουπόλει προτομὴ διὰ τὴν ἐξ Αἴνου ἡρώδα Δόμναν Βιζβίτση.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Αἱ ἐν Σελ. 48, 49 καὶ 51 ὑπ' ἀρ. 30, 31 καὶ 33 εἰκόνες κατὰ παραδρομὴν ἐτοποθετήθησαν ἀντιστρόφως.

Ἡ ἐν Σελ. 395 τοῦ Ι' τόμου χρονολογία τοῦ θανάτου Ἀθανασίου Κατραπάνη ἀντὶ 1936 διορθωτέα 1934.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
"ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ.,

1 9 3 9

ΔΙΕΥΘΥΝΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος	ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ
Γ. Γραμματεὺς	ΑΡΓΥΡΙΟΣ ΚΟΡΑΚΑΣ
Ταμίας	ΙΩΑΚΕΙΜ ΛΑΓΙΑΣ
Ἀναπλ. Πρ.	ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ
Σύμβουλοι	ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

ΑΒΑΤΖΗΒΑΣΗΣ ΔΗΜ.
ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ ΦΙΛ.
ΑΛΜΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΙΟΥΔ.
ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΑΣΤ.
ΓΚΕΜΟΥΣΓΕΡΔΑΝΗΣ ΑΘ.
ΚΑΡΑΧΑΛΙΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ
ΚΟΥΒΕΡΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ
ΛΟΥΓΙΖΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΜΙΜΗΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΒΙΚΤΩΡ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΘΩΜΑΣ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤ.
ΠΟΠΠΩΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΣΑΚΚΑΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ
ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ
ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΖΗΣΗΣ
ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΔΗΜΟΣΘ.

ΕΠΙΤΡΟΠΑΙ

Ἐπιτροπή διαδόσεως Θρακικῶν
καὶ ἐγγραφῆς νέων μελῶν

ΑΒΑΤΖΗΒΑΣΗΣ ΔΗΜ.
ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΚΑΡΑΧΑΛΙΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ
ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΒΙΚΤΩΡ
ΣΑΚΚΑΛΗΣ ΔΗΜ.

Ἐπιτροπή Συγκεντρώσεων καὶ ἑορτῶν

ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ ΦΙΛ.
ΓΚΕΜΟΥΣΓΕΡΔΑΝΗΣ ΑΘ.
ΛΟΥΓΙΖΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΒΙΚΤΩΡ
ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΔΗΜ.

Μέγας Ἐυεργέτης
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. Π. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

Ἐυεργέτης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Μεγ. Δωρηταὶ
ΤΑΜΕΙΟΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ
† ΚΙΜΩΝ Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

Δωρηταὶ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΟΥ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΚΑΛΟΥΔΗ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΙΩΑΚΕΙΜ ΛΑΓΙΑΣ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

† <i>Θνασιέων Γερμανοῦ</i> . Τὸ ταξείδι τοῦ John Covel ἀπὸ Κωνηπολιν εἰς Ἀδριανούπολιν τῷ 1675.	σελ.	5—33
<i>Ε. Σ. Σ.</i> Τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς Πόλης.		34
<i>Θεοδ. Κ. Μακρίδου</i> . Τὸ Βυζαντινὸν Ἔβδομον καὶ αἱ παρ αὐτῷ Μοναὶ Ἀγίου Παντελεήμονος καὶ Μάμαντος (Τέλος).		35—80
<i>Δημ. Ν. Πασχάλη</i> . Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου Γρηγόριος Πούμπουρας		81—85
<i>Ἰδίου</i> . Σηλυβρίας καὶ εἶτα Νικομηδείας Διονύσιος Κωτάκης.		86—93
<i>Ν. Ροδοῖνου</i> . Ὀλίγα περὶ τῆς Μητροπόλεως Λιτίτης		94—102
<i>Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου</i> . Κῶδιξ τοῦ Νικηφόρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως		103—160
<i>Ἀθηνᾶς Γαϊτάνου Γιαννιοῦ</i> . Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην : Ἡ ἐπαρχία Δέρκων		161—209
<i>Γ. Α. Σωτηρίου</i> . Ποιμαντικὴ ράβδος τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως Νεοφύτου		210—213
<i>Νίκου Α. Βέη</i> (Bees). Ὁ Αἰνίτης ἀγωνιστὴς Μαργαρίτης Φ. Κούτταβος		214—218
<i>Νικ. Βαφείδου</i> . Τὰ ἱερά προσκυνήματα ἦτοι τζαμιά, μεστζίτ, τεκέδες καὶ τάφοι τῶν Μωαμεθανῶν Διδυμοτείχου		219—233
<i>Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου</i> . Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Φιλιππουπόλει καὶ περὶ αὐτὴν (συνέχεια)		234—245
<i>Ἰδίου</i> . Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Τραϊανῇ Αὐγούστη, νῦν Στάρα Ζαγόρα καὶ περὶ αὐτὴν (συνέχεια)		246—248
<i>Α. Α. Σ.</i> Ταξεΐδια εἰς Θράκην		249—254
Τσιγκενὲ Σαράτ		259—264

ΓΛΩΣΣΙΚΑ—ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

<i>Ν. Τάκη</i> . Παραδόσεις διὰ τὸ Σαράτ	255—258
<i>Κ. Χουμουζιάδου</i> . Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα Τσακηλίου	265—322

<i>Ἰ. Μαγκριώτη.</i> Ἡθῆ καὶ ἔθιμα τοῦ χωρίου Εὐκαρύου σελ.	323—327
<i>Φωτ. Ἀποστολίδου.</i> Ὁ Ἀηγιάννης ὁ Κουλτουρμουσιανός	328—331
* * Πρωτομαγιά στὶς Ἐπιβάτες	332
<i>Εὐστρ. Ζήση.</i> Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις Αὐδη- μίου	333—355
<i>Μ. Ε. Ζήση.</i> Ὁ θέρος στὸ Αὐδημι	356—362
<i>Ἐλένης Τσομάκα.</i> Διάφορα ἐκ Κεσσάνης,	363—373
<i>Ἰδίας.</i> Κρουνερίτικα τραγούδια	374—377

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Ὁ Πρῶην Ξάνθης Πολύκαρπος Ψωμιάδης	378
<i>Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου.</i> Σαμοθράκη Θ. Ἀχιλλέως ἱατροῦ:	379—381
Ἱστορία τῆς Θράκης [βιβλιοκρισία]	382—396
Βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις 1936—1938	
Βιβλιογραφία Ἰθακῶν 1937—1938	397—398
Ἐφημερίδες ἐκδιδόμεναι εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην κατὰ τὸ 1938	399

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ—ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ—ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

<i>Κ. Κουγτιδου.</i> Ὁ νεομάρτυς ἅγιος Μαυρουδῆς καὶ ὁ τά- φος του εἰς Ἀδριανούπολιν	400—402
Σηλυβρίας Διονύσιος	402—404
Θρακικαὶ ἐπιγραφαὶ	404—406
Ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ἐν Βιζύῃ	406
Δημοσθένης Ροῦσσοσ	406—411
<i>Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου.</i> Στιχουργήματα Φιλιππουπολι- τῶν 1 Γεώργιος Παπᾶ Κωνσταντίνου μουσικός, 2 Στέφανος Χατζόπουλος	412—416
Εἰδήσεις	417
Διορθώσεις	417
Διοικητικὸν Συμβούλιον, Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ, Ἐπι- τροπαί, Εὐεργέται καὶ Δωρηταὶ «Θρακικοῦ Κέντρου».	418

Περιεχόμενα

ΕΙΚΟΝΕΣ

Χάρτης Μικροῦ Τσεκμετζέ	σελ. 10
» Μεγάλου Τσεκμετζέ	12
Ἐπιγραφή Μεγ. Τσεκμετζέ	14
Χάρτης παραλίων	17
Δύο μικρά σχέδια	18
Ἐπιγραφή Τσόρλου	19
Ἐτέρα	20
Τρία μικρά σχέδια	24
Ἄτερα δύο	26
Χάρτης	30
Τοποθεσία κοιμητηρίου	36
Ὅμοια ἐξ ἀεροπλάνου	37
Κάτοψις κοιμητηρίου	38
Ἐσωτερικὴ ἀποψις	39
Ἐσωτερικὴ ἀποψις στέγης	40
Βαθμίδες τῆς κλίμακος	41
Κάθετος τομὴ σήραγγος	42
Ἄποψις εἰσόδου κοιμητηρίου	43
Ὅριζόντιος τομὴ κοιμητηρίου	44
Κάθετος τομὴ κοιμητηρίου	45
Ἐσωτερικὴ ἀποψις ΒΔ. τομέως	46
Ἐσωτερικὴ ἀποψις ΒΑ. τομέως	47
Μονόλιθος λάρναξ	48
Τομὴ καὶ διάτρητον κρύπτης	48
Μαρμαρῖνη λάρναξ	49
Πήλινος φιάλη	50
Μολύβδινα συντρίμματα	51
Πλίνθος μὲ σφραγίδα	52
Φύλλον ἐκ μεμβράνης Μηνολογίου	54
Σαρκοφάγος ἐκ πορφυρίτου	57
Σαρκοφάγος Βασιλ. Βουλγαροκτόνου	58
Ἀντίθετος πλευρὰ σαρκοφάγου	59
Πλαγία πλευρὰ σαρκοφάγου	61
Ἐτέρα	62

Θεοδόσιος ὁ Μέγας	62
Ἡ ἀκολουθία τοῦ Θεοδοσίου	63
Διέλευσις τῆς ἀκολουθίας	64
Τὸ Τριβουνάλιον τοῦ Κάμπου	65
Ὅμοίως	66
Ἡ παρέλασις ἐν τῇ πεδιάδι	67
Στήλη τοῦ Ἀρκαδίου	68
Μεγέθυνσις τοῦ κάτω τμήματος	69
Μαρτύριον τοῦ Ἁγ. Μάμαντος	74
Χάρτης τῆς Κίλεως καὶ τῶν χωρίων τῆς Δέρκων	169
Ποιμαντικὴ ράβδος τοῦ Ἀδριανουπόλεως Νεοφύτου	211
Ἡ ἀσπίς τῆς ράβδου	212
Ἐπιγραφή Φιλιππουπόλεως	238
Ἡ Τζαδῶ	327
Δ. Ροῦσσοσ	407